

UNIVERSITAT^{DE}
BARCELONA

Bandera Roja (1968-1974)

Josep Maria Solé Soldevila

Aquesta tesi doctoral està subjecta a la llicència **Reconeixement 4.0. Espanya de Creative Commons.**

Esta tesis doctoral está sujeta a la licencia **Reconocimiento 4.0. España de Creative Commons.**

This doctoral thesis is licensed under the **Creative Commons Attribution 4.0. Spain License.**

Bandera Roja (1968-1974)

Josep Maria Solé Soldevila

Universitat de Barcelona

Facultat de Geografia i Història

Departament d'Història Contemporània

Programa Societat i Cultura

TESI DOCTORAL UB / 2018

DIRECTORS DE LA TESI

Dr. Andreu Mayayo i Artal

Dr. José Manuel Rúa Fernández

A l'Ignasi. A ma
mare. I a mon pare.

A les companyes de
lluita. Endavant.

“mentre la música sonava el meu cervell descrivia una teranyina d'idees com aquestes: que no és cert que això anomenat vida, economia, treball, societat, avortament, cultures amenaçades, assegurances socials, sou, segregació, repressió, apartheid, explotació, sexe, minories discriminades, escepticisme, països ocupats, revolta o fronts d'alliberació dels vietcongs o dels palestins o de les *Women's lib* (dones), o del *Gay Power* (gais) o dels *Black Panthers* (negres) o dels indis o dels nens de no importa qui, lluitant contra els milions de grillons que uns altres els volen posar i que són el vers d'aquest mot detonador carregat de força, amb l'espoleta preparada per a obrir transparències dins una terra que necessita unes relacions noves, un moviment nous, uns contactes nous...”

Biel Mesquida

Agraïments

L'elaboració d'una tesi doctoral és, sobretot, un treball individual, una feina que vol solitud. Ara bé, això no significa que no hi hagi persones a qui calgui agrair, per motius diversos, la seva presència al nostre costat durant tot el temps que ha durat el procés d'investigació i redacció.

La primera menció ha de ser per als seus directors, l'Andreu Mayayo i Artal i en José Manuel Rúa Fernández, els quals van acceptar de dirigir la nostra tesi doctoral i han confiat durant tot el viatge que arribaríem a bon port.

En segon lloc volíem agrair a les treballadores i treballadors dels arxius i biblioteques on aquests darrers anys hem passat la majoria d'hores perquè sense la seva col·laboració tot plegat hagués estat molt més feixuc. Encara que a tot arreu ens hem sentit com a casa, volíem destacar els arxius on hem passat més temps i on el tracte ha estat particularment amable: la Fundació Utopia, als inicis de tot de la investigació, l'Arxiu Nacional de Catalunya, l'Arxiu Històric de Comissions Obreres, la Biblioteca Arxiu del Pavelló de la República i el Centre d'Estudis sobre Dictadures i Democràcies.

Voldríem donar les gràcies també als i les militants de Bandera Roja que han prestat una part del seu temps a atendre les nostres preocupacions. Molt especialment a en Pere Caldes Ibáñez, a qui ja vaig entrevistar durant els cursos de Doctorat, i a l'Emilio García López, amb qui vam compartir dues llargues jornades que van resultar molt útils per reconstruir els nuclis de Bandera Roja a Cornellà i al Baix Llobregat. I a d'altres, la majoria militants de Bandera Roja, amb qui l'intercanvi d'opinions ha estat més breu però també imprescindible per resoldre qüestions que la documentació no em permetia acabar d'aclarir: en Xavier Corominas Mainegre, l'Antoni Puig Soler, la Roser Ros Vilanova i l'Oriol Homs Ferret, la Rosa Gras Bros, la Marta Garcia Maduell o l'Isa Marín Garreta. A més, volem reconèixer també la presència de tres persones que, sense estar directament relacionades amb la nostra tesi doctoral, han mostrat interès pel seu desenvolupament. La primera és l'historiador Miquel Izard, assistent assidu del Pavelló de la República que sempre ens va animar a no defallir. La segona, la Noli Cabezas, doctorand com un servidor, amb qui hem compartit moltes hores d'arxius, biblioteques, dubtes i incerteses. La tercera, l'amic i historiador Manel López, que no només ha hagut de sofrir aquesta meva obsessió com ningú sinó que a més m'ha assortit de nombroses referències que segur que han fet més ric el meu treball.

Finalment, voldria agrair a les companyes de lluita el procés d'aprenentatge col·lectiu que ha estat i és treballar plegades en la lluita per l'alliberament nacional i la transformació social del nostre poble. Estem convençuts que sense els estímuls que sorgeixen de l'acció política per l'alliberament no només el resultat final hagués estat pitjor sinó que molt probablement no haguéssim ni començat.

Índex

Agraïments	7
Índex	9
I. INTRODUCCIÓ	13
II. CONTEXT HISTÒRIC I SOCIAL. EL(S) SEIXANTA-VUIT(S)	30
1. ORÍGENS I PROCEDÈNCIES D'UN EMBRIÓ D'ORGANITZACIÓ	41
1.1. El PSUC	42
1.1.1. Tensions i expulsions al PCE-PSUC	42
1.1.2. <i>Unidad</i> : el fruit de les divergències	47
1.1.3. La Unió d'Estudiants Revolucionaris	52
1.2. L'Església	56
1.2.1. El Concili Vaticà II aireja la resclosa Església de la croada	56
1.2.2. Recuperant influència en el món del treball	57
1.2.3. El debat cristiano-marxista es resol en la pràctica	61
2. L'ORGANITZACIÓ	65
2.1. El periòdic <i>Bandera Roja</i>	66
2.2. L'Assemblea del 18 de juliol de 1969: balanç de vuit mesos d'experiència política	89
2.3. El treball de masses vol d'una Organització Comunista Local	99
2.4. L'Organització Comunista Local desborda les muralles de Barcelona	117
2.5. La construcció del <i>Partit</i>	129
3. EL FRONT DE BARRIS	137
3.1. Els fonaments teòrics	132
3.2. De la reflexió teòrica a la proposta política	153
3.2.1. La Comissió de Barri	160
3.2.2. La Coordinadora de Comissions de Barri	162

3.2.3. Primers assaigs de bastir un moviment popular unitari	164
3.2.4. L'Assemblea de Comissions de Barri d'abril de 1972	167
3.2.5. Les Associacions de Veïns	177
3.2.6. Les eleccions municipals de 1973	186
3.2.6.1. Arguments per la participació a les eleccions al terç familiar ...	186
3.2.6.2. La campanya electoral d'en Fernando Rodríguez Ocaña, el <i>Candidat dels Treballadors</i>	199
3.2.6.3. Balanç de l'aposta electoral	210
3.3. El moviment popular a Barcelona	217
3.3.1. Nou Barris	218
3.3.1.1. El Pla Parcial de Torre Baró – Vallbona – Trinitat	223
3.3.1.2. L'Obra Sindical del Hogar	230
3.3.2. Sants	235
3.3.3. Guinardó	243
3.3.4. Sant Antoni	248
3.4. El moviment popular al Barcelonès	251
3.4.1. Santa Coloma de Gramenet	251
3.4.2. Badalona	274
3.4.3. L'Hospitalet de Llobregat	277
3.5. El moviment popular al Baix Llobregat	278
3.5.1. Les Comissions de Barris i Fàbriques	286
3.5.2. Les inundacions de setembre de 1971	292
3.5.3. Bandera Roja al Baix Llobregat	297
3.6. El moviment popular al Vallès	312
3.6.1. Sabadell	316
3.6.2. Terrassa	318
3.6.3. Ripollet, Cerdanyola i Montcada i Reixac	327
3.6.4. Montornès del Vallès, Mollet, Martorelles, Sant Fost de Campsentelles	333
3.7. El moviment popular al Maresme	338
4. EL <i>FRONT OBRER</i>	343
4.1. La construcció d'un espai propi dins el moviment obrer	343
4.1.1. Les primeres passes	343

4.1.2. <i>Sectors</i> de Comissions Obreres	350
4.1.2.1. Primera Reunió Ampliada de les Coordinadores de Sectors de Comissions Obreres	357
4.1.2.2. La II Conferència Ampliada de la Intercomarcal de Catalunya de Sectors de Comissions Obreres	363
4.1.2.3. Primera Reunió Nacional de <i>Sectors</i> de Comissions Obreres ...	366
4.1.2.4. Cap a la unitat sindical	369
4.2. El moviment obrer al Barcelonès	374
4.2.1. El desenvolupament del moviment obrer barceloní a través d' <i>Acción</i> ..	383
4.2.1.1. La irrupció de Bandera Roja a la <i>fàbrica</i>	383
4.2.1.2. 1972: l'any de la consolidació de <i>Sectors</i>	396
4.2.1.3. L'augment de la conflictivitat obrera i el llarg camí de la unitat entre <i>Sectors</i> i la <i>Local</i>	405
4.3. El moviment obrer al Baix Llobregat	443
4.3.1. El desenvolupament del moviment obrer baixllobregatí a través de <i>Prensa Obrera</i>	449
4.3.1.1. Un final d'any marcat per l'assassinat del treballador de la Seat Antonio Ruiz Villalba	449
4.3.1.2. La Roca, Laforsa, Pirelli Moltex, Fenixbron, Tornillería Mata..	456
4.3.1.3. La resposta a l'assassinat del treballador de la construcció Manuel Fernández Márquez	481
4.3.1.4. Fama, Elsa, La Paperera espanyola de El Prat, Exin	484
4.3.1.5. El Procés 1.001	495
4.3.1.6. Els Convenis Col·lectius com a camp de batalla	497
4.3.1.7. La Vaga General Comarcal de juliol de 1974	501
4.4. El moviment obrer al Vallès	508
4.4.1. La incorporació de Bandera Roja al moviment obrer vallesenc	511
4.4.2. El desenvolupament del moviment obrer vallesenc a través d' <i>Avance</i> .	518
4.4.2.1. El desplegament de la línia sindical de <i>Sectors</i> al Vallès	518
4.4.2.2. La Vaga General Local de Cerdanyola – Ripollet (abril de 1973)	538

4.4.2.3. La vaga de Sintermetal (maig de 1973)	542
4.4.2.4. Camí cap a la negociació del Conveni del Metall	564
4.5. Altres indrets amb presència de Bandera Roja	571
4.5.1. Girona	571
4.5.1.1. La lenta represa del moviment obrer gironí	571
4.5.1.2. La Comissió Obrera de la Torras Hostench	574
4.5.2. Mataró	581
5. LA RUPTURA DE BANDERA ROJA	583
5.1. El debat a l'interior de l' <i>Organització</i>	586
5.2. Bandera Roja de Catalunya	602
5.3. Una segona escissió afecta el conjunt de l' <i>Organització</i>	612
6. CONCLUSIONS	615
7. FONTS DE RECERCA	627
Fons documentals d'Arxiu	627
Publicacions periòdiques	629
Fonts Orals	630
Bibliografia	633
Webgrafia	662
8. ANNEXOS	663
Militants de Bandera Roja	664
Font de la taula de militants.....	689
Publicacions vinculades a Bandera Roja	701
9. ANNEXOS II (CD)	
Publicacions de Bandera Roja	
Entrevistes a l'Emilio García Pérez i al Pere Caldes Ibáñez	

I. INTRODUCCIÓ

“¿Serà la mera narració de la vida interna d’una organització política, com ha nascut, els primers grups que la constitueixen, les polèmiques ideològiques a través de les quals es forma el seu programa i la seva concepció del món i de la vida? En aquest cas, es tractarà de la història de grups intel·lectuals restringits i potser de la biografia política d’una sola individualitat. El marc haurà d’èsser, doncs, més vast i comprensiu.

Caldrà fer la història d’una determinada massa d’homes que haurà seguit els promotors, els haurà rodejats amb la seva confiança, amb la seva lleialtat, amb la seva disciplina, o els haurà criticats “realísticament”, dispersant-se o romanent passiva davant algunes de tals iniciatives. Ara, ¿cal considerar que aquesta massa la componen únicament els adherents al partit? ¿N’hi haurà prou de seguir els congressos, les votacions, etc., és a dir, tot el conjunt d’activitats i de modes d’existència amb què una massa de partit manifesta la seva voluntat? Evidentment, caldrà tenir en compte el grup social del qual el partit és expressió i part més avançada: és a dir, la història d’un partit haurà d’èsser forçosament la història d’un determinat grup social. Però, aquest grup no viu aïllat; té amics, afins, adversaris, enemics. Només del quadre complex de tot el conjunt social i estatal (i sovint amb interferències internacionals, i tot) resultarà la història d’un determinat partit. Per això es pot dir que escriure la història general d’un partit significa, ni més ni menys, escriure la història general d’un país des d’un punt de vista monogràfic, per tal de posar-ne en relleu un aspecte característic. Un partit haurà tingut més o menys significat i pes en la mesura, precisament, que la seva activitat particular haurà pesat més o menys en la determinació de la història d’un país.”¹

El 1968, el mateix any que naixeria Bandera Roja, es publicava l’edició en català de *El príncep modern* d’Antonio Gramsci, el dirigent comunista italià d’origen sard. La traducció i pròleg eren obra del fundador de Bandera Roja Jordi Solé-Tura, qui considerava el pensament de Gramsci “veritable marxisme, una guia per a la comprensió i l’acció. És una crida d’atenció contra l’esquematisme, una reivindicació de l’home creador que troba la llibertat en la comprensió col·lectiva de la necessitat, en la

---

¹ GRAMSCI, Antonio; *El príncep modern*. Edicions 62, Barcelona, 1968, pp. 58-59.

transformació col·lectiva de la realitat, en la lluita col·lectiva contra els suports naturals i humans del vell ordre”². I un dels instruments imprescindibles en època contemporània per a fer possible la *comprensió, lluita i transformació* col·lectives de la realitat és el “partit polític”.

L’objecte d’estudi d’aquesta tesi doctoral és Bandera Roja, la història d’un d’aquests instruments d’intervenció política que podríem anomenar “partit polític”. Ara bé, què entenem per fer-ne la seva història? D’acord amb l’Antonio Gramsci nosaltres hem volgut, modestament, anar més enllà del que es podria considerar una “història de grups intel·lectuals restringits i potser de la biografia política d’una sola individualitat”³. No podíem, és clar, ni volíem, deixar de banda allò que feia referència a les qüestions de caràcter intern, però allò que més ens interessava era la seva transcendència enllà del *Secretariat* o de les *cèl·lules*, el seu protagonisme i participació en el desvetllar del moviment obrer i popular durant el tardofranquisme. I aquest plantejament que ens sembla que podria considerar-se adequat a qualsevol monografia d’organització política pensem que és especialment necessari pel cas que ens ocupa.

Bandera Roja, de resultes tant de la posició d’alguns dels seus militants durant els darrers anys de dictadura com sobretot de la carrera posterior que en àmbits diversos han desenvolupat alguns d’ells, ha anat arrossegant la maledicència d’haver estat una organització de *notables*. A *Els assassins de Franco*⁴, una sorprenent interpretació de la transició del periodista Francesc-Marc Álvaro que no és ara el moment de rebatre, aquesta idea era formulada de la següent manera:

“Dins del grup dels herois sempre hi ha una casta especial. A Catalunya, aquesta elit dels herois antifranquistes va forjar-se, durant els últims anys de la dictadura, a l’organització d’extrema esquerra Bandera Roja. Allí, diversos homes i dones van aprendre moltes coses i avui manen i decideixen des de les administracions públiques i des de les empreses privades.”⁵

---

² *Ibidem*, p. 25.

³ *Ibidem*, p. 58.

⁴ ÀLVARO, Francesc-Marc; *Els assassins de Franco. Un judici particular del franquisme i dels que van deixar-lo morir al llit*. L’Esfera dels llibres, Barcelona, 2005.

⁵ *Ibidem*, p. 95.

Més enllà del presentisme i reduccionisme que significa jutjar una organització política pel rol que determinats militants puguin haver jugat anys després, és cert que a Bandera Roja *homes i dones van aprendre moltes coses*. Aquest fet, que nosaltres valorem positivament, va ser fruit de com a mínim dos factors. El primer, atribuïble a l'*Organització*, té a veure no només amb el procés d'aprenentatge que significar militar en una organització que es vol transformadora sinó el fet particular que a Bandera Roja la formació era considerada elemental no només per arribar a ser militant de Bandera Roja -abans de participar de cap *cèl·lula* de l'*Organització* calia passar pels *cercles*, espais que podríem qualificar de pre-militància on la formació hi jugava un paper molt destacat- sinó també un cop ja s'era militant de ple dret. El segon dels factors, els estudis universitaris, és probablement el màxim responsable que, en el futur, una part no negligible dels seus antics militants hagin ocupat espais de poder en àmbits ben diversos. I no ha de sorprendre, perquè als anys setanta i vuitanta, quan el percentatge d'estudiants universitaris era molt inferior que avui, l'assoliment d'un títol universitari obria moltes portes, i la presència i protagonisme de Bandera Roja a la Universitat durant el període que estudiem va ser tant important que, en determinats moments, la seva ascendència era major que la del PSUC, l'organització més rellevant de l'antifranquisme.

Aquesta presència destacada de militants de Bandera Roja a la Universitat, que no té per què valorar-se com a ser negativa, ha acabat ocultant però que, més enllà de les aules, Bandera Roja va participar colze a colze amb la resta de forces de l'antifranquisme en el desenvolupament del moviment obrer i popular tot imprimint-li, en la mesura que els va ser possible, un accent propi. I aquesta ocultació no es produeix només perquè hi ha a qui, per motius diversos, té interès en subratllar-ne exclusivament aquest *Front* de lluita, sinó perquè aquells antics militants de Bandera Roja que han tingut majors altaveus, els que *avui manen i decideixen*, quan fan referència al seu passat antifranquista, han de parlar per força de la Universitat, que és l'àmbit des del qual van participar de l'oposició a la dictadura. És per això que la Universitat és tant present en els relats dels militants de Bandera Roja com de fet ho és en els de pràcticament qualsevol organització política de l'antifranquisme.

Si Bandera Roja ha pogut trencar una mica amb aquesta centralitat de la Universitat ha estat exclusivament gràcies a la dedicació permanent al fenomen urbà del militant de Bandera Roja Jordi Borja, la qual ha permès obrir una mica el focus de l'activitat desplegada per Bandera Roja, sense anar però gaire enllà del que es podria considerar *biografies polítiques d'una sola individualitat* o, si es vol, d'unes quantes individualitats.

La història de Bandera Roja que presentem vol doncs, en primer lloc, ressituar el concepte que s'ha anat construint de l'*Organització* a partir no tant dels records i les reconstruccions *a posteriori* sinó de la documentació de l'època, que ens sembla que mostra amb més fidelitat quins eren els seus plantejaments i prioritats. Per aquest motiu hem fixat l'atenció, ultra els nuclis dirigits, en els militants que van fer possible el desenrotllament de les polítiques pensades per al moviment obrer i popular i sense els quals no haguessin pogut prendre vida i, per tant, participar i influir de la transformació social que s'anava esdevenint des de mitjans dels seixanta. La tasca desenvolupada pels militants que participaven del moviment obrer i popular no era, d'altra banda, ocultada per Bandera Roja. Tot el contrari, era protagonista principal de la majoria de les seves publicacions com de fet no podia ser d'una altra manera en una organització política que es definia com a comunista i es reclamava deutora de la política de masses.

En segon lloc, en aquest treball de revaloració de l'activitat desplegada al sí del moviment obrer i popular per part de Bandera Roja hem volgut posar l'accent sobre les seves iniciatives i incidència en el moviment obrer. Acabem de fer menció del protagonisme àmpliament reconegut d'en Jordi Borja i, al seu costat, d'altres professionals liberals vinculats a l'*Organització*, respecte del desenvolupament del que s'anomenava moviment popular. Encara que aquest reconeixement es quedi sovint en aquest pla, és molt més que el que ens trobem quan del que es tracta és d'abordar la seva participació al sí del moviment obrer. Ara bé, si ens atenem als esforços destinats per Bandera Roja a un i altre moviment, ens seria difícil afirmar que el moviment popular fos privilegiat per l'*Organització* per sobre del moviment obrer. Per posar només un exemple, Bandera Roja va destinar molt esforços a la publicació de tres periòdics -un pel Barcelonès (*Acción*), un altre pel Baix Llobregat (*Prensa Obrera*) i un darrer pel Vallès (*Avance*)- centrats exclusivament en la lluita obrera, en la defensa i promoció dels seus criteris d'actuació a la *fàbrica*, una atenció que no va tenir amb el moviment popular que, malgrat ocupar moltes pàgines de les seves diverses publicacions, no va disposar mai d'un periòdic centrat només en el moviment popular⁶.

Ara bé, si ens ha estat possible una certa reconstrucció de l'activitat desplegada pels militants de Bandera Roja, altres qüestions plantejades per l'Antonio Gramsci com ara

---

⁶ El més similar a un periòdic destinat a la qüestió urbana que va editar Bandera Roja van ser els *Cuadernos del movimiento obrero i popular*, on els articles sobre el moviment popular compartien protagonisme amb els que versaven sobre moviment obrer.

qui eren els seus amics, les persones que sense militar a l'*Organització* podien tenir-li simpatia, han estat molt més difícils de resoldre. Tot i que *aquest grup no viu aïllat*, les possibilitats d'establir vincles més enllà dels militants i els simpatitzants més propers es dificulta molt en dictadura i, en cas d'establir-se, s'oculten per no patir-ne les conseqüències en forma de repressió. Sí que ens sembla, en canvi, que a través de la reconstrucció de la seva participació en el desvetllament dels moviment obrer i popular podrem mesurar ara millor el pes que la seva activitat va tenir en *la determinació de la història d'un país*.

Malgrat que Bandera Roja va fer perdurar la seva existència fins a darreries dels vuitanta -el 1989, el darrer nucli militant s'incorporava a Iniciativa per Catalunya- nosaltres ens hem ocupat exclusivament dels primers sis anys de la seva història, del 1968 al 1974, un període que coincideix amb els darrers anys del franquisme. La raó per la qual hem concentrat la nostra investigació en aquests primers anys respon a una doble intenció. En primer lloc i principal, perquè aquests anys inicials l'*Organització* presenta unes característiques pròpies producte del moment històric –seixanta-vuit-, de l'origen divers dels seus fundadors i de la incorporació de nous militants fruit de la seva activitat política pública que d'alguna manera es mantenen, tot i els canvis d'hegemonia en llur direcció, fins a la doble ruptura de finals de 1974 i principis de 1975. Aleshores, l'abandonament de l'*Organització* de tot el sector que, tot i les diverses procedències, veia en el PSUC un millor instrument per a representar les classes subalternes en el que s'entenia com la pròxima fi del règim, va modificar per força la seva composició.

A aquest argument de tipus organitzatiu, a més, l'acompanya un segon, de prou pes, com és el de la imminent entrada en un altre cicle polític, el de la transició, que tot i presentar forçosament continuïtats amb el període precedent, comença a incorporar elements nous o modificació de les prioritats d'elements ja presents anteriorment. Si a darreries del període estudiat la previsió d'un imminent venciment del franquisme per desaparició física del seu cabdill ja va suposar la ruptura de Bandera Roja davant la impossibilitat de fer compatibles les dues apostes estratègiques presents al seu interior, amb la mort de Francisco Franco, l'objectiu primer que havia guiat l'acció de totes les organitzacions polítiques de l'antifranquisme, la liquidació de la dictadura, era substituïda per la construcció d'un nou projecte d'estat amb més o menys llibertats i al servei d'aquests o aquells interessos que ara que era a tocar calia perfilar amb molt més detall.

El marc geogràfic que hem escollit és el Principat de Catalunya. I diuem que hem escollit però molt bé podríem dir que ens ha escollit ell a nosaltres. Bandera Roja va ser, des dels seus orígens i malgrat començar amb un nucli de militants establerts bàsicament a Barcelona, una organització que tenia com a marc de reflexió i d'actuació l'estat espanyol. El seu projecte polític era el derrocament de la dictadura, l'assoliment de les llibertats i la construcció del comunisme al conjunt de l'estat. La qüestió de les diferents nacions que conformen l'estat no va ser mai en aquest primer període una prioritat de l'*Organització* -al contrari, semblava més aviat una nosa-, i si havia de fer-ne alguna referència s'acostumava a refugiar en un retòric dret a l'autodeterminació del pobles. Ara bé, tot i aquesta mirada espanyola de l'activitat política i malgrat que cap al final del període estudiat van arribar a constituir-se en Organització Comunista d'Espanya, el cert és que el gruix dels seus militants, allí on van poder desplegar el seu projecte de política de masses amb majors possibilitats, va ser al Principat de Catalunya i, particularment, al Barcelonès i comarques veïnes (Baix Llobregat, Vallès Occidental i Oriental, i Maresme). De fet, quan més endavant i al límit ja amb la cronologia de què s'ocupa aquest treball, comencin a establir nous nuclis a Andalusia o a Madrid, dos dels indrets on Bandera Roja van anar assolint major presència, serà habitual que militants més veterans procedents de Catalunya s'hi apropin per donar-los un cop de mà. Per altra banda, i com a confirmació del pes inigualable que tenia l'*Organització* al Principat, també la direcció es va mantenir sempre instal·lada a Barcelona durant aquests primers sis anys de vida, esdevenint d'aquesta manera Catalunya no només el territori amb major presència de militants de Bandera Roja sinó també l'indret des d'on s'elaborava tot allò de significatiu que tingués a veure amb l'*Organització*.

Essent la nostra hipòtesi principal, tal com hem explicat, la reconstrucció de l'exercici de la política de masses de la primera etapa de Bandera Roja més enllà dels nuclis dirigents, de les individualitats més destacades i de la seva presència a la Universitat, és a dir, la seva participació al sí del moviment obrer i popular, hem estructurat la tesi de la següent manera.

El primer capítol, "Orígens i procedències d'un embrió d'organització", retrata les dues branques principals de les quals es forneix el nucli inicial de persones que s'agruparan per elaborar plegats el periòdic *Bandera Roja*, l'òrgan d'expressió i reflexió d'una sèrie de nuclis comunistes. Per força, les seves idees i el seu tarannà en marcarà llur idiosincràsia inicial, la imatge que n'oferirà, els fonaments sobre els quals s'anirà

construint l'*Organització*. Dels dos sectors el més cohesionat era el provinent del PSUC. El fet d'haver pertangut a una mateixa organització política fins feia quatre dies ja els havia de donar per força certa homogeneïtat. A més, n'havien estat expulsats o n'havien sortit pel fet de compartir similars anàlisis de conjuntura i, fruit d'aquests, plantejaments tàctics semblants. Finalment, eren molt majoritaris els que d'una manera o una altra estaven vinculats a la Universitat, contribuint encara més a fer d'aquest sector un grup humà molt unit ni només de d'un punt de vista ideològic sinó també personal. Per contra, l'altra font de la qual es va anar alimentant durant els seus inicis Bandera Roja provenir del món de l'Església i era molt més heterogènia. Durant la dècada dels seixanta, el conjunt de l'Església havia iniciat una reflexió profunda sobre el seu paper al món. Els seus efectes es van fer notar arreu, arribant a ser el germen d'un moviment de la importància i profunditat com el de la teologia de l'alliberament. I tampoc l'església de la croada va poder protegir-se de les seves reflexions que van acabar afectant també l'església catalana, en especial els grups cristians més preocupats per les problemàtiques socials.

El segon capítol és el que es capbussa a les interioritats de la construcció d'una organització política, en concret, d'una organització política comunista en un marc de manca de llibertats. El fet d'haver d'actuar en dictadura el subratllem no només i principalment perquè aquesta situació marcaria en tots sentits l'*Organització* i dificultaria enormement la militància i la pròpia vida dels militants de Bandera Roja, sinó també perquè tota la cura que van haver de tenir per no facilitar al règim la repressió són inconvenients per a la seva reconstrucció posterior. Aquest capítol és, sense cap dubte, el que més s'ha ressentit de l'obligatorietat de fer política en clandestinitat, a l'ombra, perquè l'estructura interna, el motor de l'*Organització*, de la lluita que promou, és la que més s'havia de preservar de l'acció de la repressió.

Tot i que el període analitzat no és massa llarg -mitja dotzena d'anys és molt poca cosa en termes històrics- i les condicions no eren les ideals per a un projecte polític d'aquestes característiques, el cert és que Bandera Roja va saber anar-se adaptant a les necessitats del moment. Els seus inicis són, per dir-ho d'aquesta manera, modestos: l'elaboració d'un periòdic. Però és molt probable que el material humà del què disposaven, tant pel nombre com per la procedència, necessités d'aquest primer període de reflexió interna i difusió dels acords sense el qual fos impossible augmentar la seva influència i, en conseqüència, el seu nombre.

La preocupació i dedicació principals de Bandera Roja era l'impuls de la lluita de masses, entenent que aquesta havia de ser el principal instrument per enderrocar el franquisme, primera etapa del llarg camí de la construcció d'una societat comunista. Les tasques més vinculades a l'estructura interna no eren una prioritat per la seva direcció, però el mateix creixement numèric i la necessitat de definir les polítiques a desenvolupar en cadascun dels *Fronts* de lluita van fer necessària una organització com més va, més sòlida. Ara bé, les necessitats organitzatives internes sempre anaven a remolc de les de la lluita de masses, i qualsevol passa que s'avancés en la construcció de l'*Organització* era sempre producte d'una necessitat que calia abordar de forma peremptòria. Així, quan Bandera Roja s'havia estès prou per Barcelona, es va creure necessari construir una organització de base local que agrupés els seus militants barcelonins per a fer més efectiva la seva intervenció en la lluita de masses de la ciutat. Quan, més endavant, van començar a sorgir nuclis al Barcelonès, al Baix Llobregat, al Vallès (occidental i oriental), al Maresme o al Gironès que se sentien atrets per la seva pràctica política, Bandera Roja va adaptar la seva estructura a aquest creixement. Amb la construcció d'una organització present a l'àrea metropolitana, un dels principals focus d'oposició al franquisme, el seu nom es va anar escampant arreu de l'estat fins el punt que es va creure oportú bastir una Organització Comunista d'Espanya. Finalment, i ja a l'extrem del període de què ens ocupem, la direcció del moment va creure que havia arribat el moment de constituir-se en Partit, de fer la darrera passa d'aquest procés de construcció de l'instrument d'intervenció política que havia començat amb la publicació d'un periòdic.

El tercer capítol està dedicat al *Front* de Barris. Cap dels estudis que han treballat amb rigor el moviment de barris o veïnal a Barcelona no pot menystenir la importància que Bandera Roja va tenir en els seus orígens i desenrotllament. Ara bé, sovint es limita massa el seu protagonisme a l'activitat desenvolupada per en Jordi Borja i altres militants amb professions liberals -arquitectes i urbanistes- interessats per la problemàtica urbana. Nosaltres, sense negligir la seva tasca, que hi és documentada entenem que amb prou extensió, hem volgut transcendir la seva funció i observar qui i com desplegaven els plantejament elaborats des del *Front* de Barris. Així que, un cop exposats els fonaments teòrics base de la proposta política, passem a descriure'n l'aplicació sense la qual podríem dir que esdevindria eixorca.

Barcelona, per les seves dimensions i problemàtiques, serà la ciutat que veurà créixer un entramat organitzatiu entorn del moviment popular més complex. Bandera Roja hi posarà el seu gra de sorra mitjançant l'organització de Comissions de Barri allí on tenien

presència, barris obrers o populars, d'una Coordinadora de Comissions de Barri que les agrupava, d'Associacions de Veïns en èpoques més tardanes, o de la iniciativa de presentar un *Candidat dels Treballadors* a les eleccions municipals pel terç familiar de 1973. Però la seva activitat veïnal no es va limitar a Barcelona. A d'altres ciutats on es van constituït nuclis de militants de Bandera Roja hi va haver intervenció per la millora de les condicions de vida als barris. Al Barcelonès, a Badalona, a L'Hospitalet, però sobretot a Santa Coloma, on les mancances eren molt importants i les mobilitzacions massives, combatives i constants. Al Vallès, amb major presència a ciutat mitjanes o petites que les ciutat més grans com Sabadell o Terrassa. I al Baix Llobregat, on la incorporació de bona part del nucli impulsor de les Comissions de Barris i Fàbriques la va situar a l'avantguarda de la lluita per uns barris dignes a la comarca.

El quart capítol s'ocupa del *Front* Obrer. Molt més oculta que l'activitat als barris, l'acció política a la *fàbrica* va emprar una energia de l'*Organització* diríem que superior inclús a la que va destinar als barris. Els seus protagonistes, emperò, eren treballadors, i aquest sol fet és possible que hagi estat suficient per ocultar-ne els seus resultats. A més, posar-hi el focus faria grinyolar la idea de Bandera Roja com una organització de notables.

A diferència del *Front* de Barris, que va tenir un centre de gravetat molt potent a Barcelona, el *Front* Obrer va tenir un major repartiment pel territori. Les fàbriques no es concentraven a Barcelona, al contrari. Bona part de les que s'hi havien instal·lat estaven essent foragitades de mica en mica pel perill que suposava haver de conviure amb elles. I les noves es construïen ja al seu entorn, en poblacions que anirien creixent justament per les possibilitats de trobar-hi feina.

També el *Front* Obrer es va dotar d'una estratègia pròpia que abraçava des de la intervenció a la *fàbrica*, on la Comissió Obrera prenia un protagonisme essencial, a una Coordinadora de *Sectors* de Comissions Obreres que aplegava les Comissions Obreres d'empresa que compartien una mateixa concepció de la lluita amb Bandera Roja. Encara que, com acabem d'exposar, la seva participació al sí del moviment obrer va estar força repartida entre les comarques que conformaven l'àrea metropolitana, a Barcelona va comptar des d'un principi amb un nucli prou gran i actiu a La Pegaso. Al Baix Llobregat la presència del PSUC i de les *seves* Comissions Obreres hi era molt massiva, però Bandera Roja va tenir també el seu protagonisme en alguns conflictes, la primera Vaga General Comarcal entre elles, i la seva presència als barris i als instituts era un instrument indispensable per estendre els conflictes més enllà de les parets de la *fàbrica*. Al Vallès Oriental van tenir també una participació important en bona part dels conflictes obrers de

principis dels setanta, inclòs el de la Sintermetal, un dels més destacats del període. Finalment, tot i que el desvetllar del moviment obrer a Girona va ser més tardà i lent que a les comarques de l'àrea metropolitana, també allí van tenir-hi un paper d'impulsor, essent els promotors de la Comissió Obrera de la Torras Hostench.

Finalment, el capítol cinquè es fa càrrec de la ruptura en dos temps que es va produir entre el 1974 i el 1975. La fi biològica d'en Francisco Franco feia pensar que amb ell cauria també el franquisme i tota l'oposició començava a mirar de situar-se en bona posició pel dia després. Aquest escenari va fer impossible l'entesa entre el que s'havia anat dibuixant com a dues tàctiques incompatibles: la construcció del *Partit* o la reincorporació al *Partit*. Si uns pensaven que ja s'havia acumulat prou experiència i militància per fer el salt a construir el Partit necessari amb el qual poder intervenir amb major efectivitat en la defensa dels interessos de la classe treballadora un cop mort Franco, els altres creien que havia arribat l'hora de fer pinya amb el PSUC, el *Partit* que millor interpretava les necessitats de la classe treballadora i que millor sabia servir-la. Amb aquesta divergència d'interpretació tan gran sobre el futur immediat, la ruptura estava servida.

En el camp heurístic, la recerca començava sense una base documental homogènia i localitzada, sense disposar d'un fons o arxiu que aplegués documentació de Bandera Roja. Això no és estrany si tenim en compte que es tracta d'una organització política que podríem considerar com una de les *perdedores* de la transició i que havia deixat d'estar activa a finals dels vuitanta. De fet, sí que n'hi havia un, d'arxiu, propietat d'Iniciativa per Catalunya Verds. El 12 de març de 1989 Bandera Roja desapareixia definitivament després d'incorporar-se a Iniciativa per Catalunya en el que va ser batejat com a Congrés d'Unitat Comunista i tota la seva documentació passava a formar part del seu Arxiu. Però malauradament els fons dipositats feien referència bàsicament als darrers anys de vida de l'*Organització* i, per tant, més enllà de la cronologia de la què s'ocupa aquesta tesi.

El segon dels arxius a què ens vam adreçar va ser el de la Fundació Utopia de Cornellà (FU), on hi ha dipositat el fons del jesuïta i militant de Bandera Roja Joan N. García-Nieto. La recopilació que va anar fent de tots els papers de l'oposició que queien a les seves mans és molt interessant i ric, i inclou, és clar, documentació que directament o indirecta fa referència a Bandera Roja. Però és massa fragmentària per a poder començar a dibuixar l'esquelet de l'*Organització* necessari per a avançar.

Després, l'Arxiu Biblioteca del Pavelló de la República (ABPR) va acollir una donació del militant de Bandera Roja Josep Martínez Barceló, un dels responsables del *Front* de

Barris, però tot i que generosament van deixar-nos donar-li un cop d'ull, primer calia ordenar tota aquella documentació per a poder treballar-hi. Més endavant, l'Arxiu del Pavelló de la República va inventariar aquest fons cedit per en Josep Martínez Barceló el qual, juntament amb altra documentació de Bandera Roja, ha acabat conformant un dels principals instruments per a l'estudi de l'*Organització*.

Finalment, vam decidir submergir-nos en els 145 arxivadors que sobre Bandera Roja disposava l'Arxiu Nacional de Catalunya (ANC). Tampoc no s'havia treballat i, per tant, l'inventari estava per fer, però la quantitat de publicacions editades per Bandera Roja que contenia i altra documentació de caràcter més intern ens podria servir no només per anar dibuixant els contorns del nostre objecte d'estudi sinó també per anar-la fornint.

En paral·lel a la feina a l'Arxiu Nacional de Catalunya (ANC) vam estar treballant altres arxius que ens servissin per completar i contrastar la informació que ens poguéssim donar la documentació produïda per Bandera Roja. El primer al qual van recórrer va ser al del Govern Civil de Barcelona. Volíem trobar-hi documentació que certifiqués la presència d'activitat de Bandera Roja en un o altre indret. Ara bé, com és sabut per tothom, allí la documentació no està ni cuidada ni inventariada, i no sembla que en tinguin cap projecte. Per tant, capbussar-s'hi és tota una aventura, i després de molt remenar papers, només és possible trobar-hi res d'utilitat per a la recerca que s'estigui desenvolupant si s'estableix certa aliança amb l'atzar. Afortunadament, nosaltres vam poder establir-la, i alguns dels documents que hi hem trobat ens han servit per observar des del cantó de l'autoritat algunes mostres d'activitat política al carrer.

La documentació de què disposaven els Govern Civils de Lleida i de Girona ha passat a mans dels respectius Arxius Històrics. L'accés al seu fons ha estat molt més senzill i pràctic, encara que la inexistència o menor presència de Bandera Roja no ens ha permès trobar-hi pràcticament res. De totes maneres, l'Arxiu Històric de Girona acollia aleshores -ara s'ha traslladat a l'Arxiu Municipal de Salt- el fons personal d'en Xavier Corominas Mainegre, l'impulsor del nucli de BR a Girona.

A l'Arxiu de Comissions Obreres (AHCO), és clar, vam treballar-hi la documentació relacionada amb el moviment obrer. Molt ben inventariada, ens va ser senzill consultar-hi, bàsicament, les revistes editades per iniciativa de Bandera Roja -*Acción*, *Avance* i *Prensa Obrera*. Encara relacionat amb el món sindical vam consultar la Col·lecció "Biografies obreres: fonts orals i militància sindical (1939-1978)". A més, vam poder consultar-hi també el fons de Bandera Roja inclòs al Fons d'Organitzacions Polítiques i la col·lecció de butlletins de l'*API. Agència Popular Informativa*.

Així com per a completar la informació sobre la presència de Bandera Roja al moviment obrer vam recórrer a l'AHCO, per a mirar de reconstruir la seva intervenció al moviment veïnal vam recórrer al fons de documentació oral dipositat al Centre d'Estudis sobre Dictadures i Democràcies (CEDID) “Construint la ciutat democràtica: el moviment veïnal durant el tardofranquisme i la transició (1964-1980)”. Al mateix CEDID vam consultar també el fons “Memòria d'un moviment: els estudiants catalans contra Franco”, molt útil per a conèixer a través dels seus protagonistes l'activitat de l'antifranquisme a la Universitat.

Gràcies a la relació epistolar que van mantenir els militants del PSUC de amb responsabilitats de l'interior i de l'exili ens ha estat possible també resseguir l'esdevenir de les relacions entre ambdues organitzacions. A banda d'algunes referències a la manca d'entesa sobre qüestions relatives al moviment obrer, ens ha estat especialment útil per a reconstruir alguns aspectes de la relació entre Bandera Roja i PSUC i la incorporació de militants de l'*Organització al Partit*.

Finalment, un parell d'arxius digitals ens han estat també d'utilitat per a la consulta de periòdics tant de Bandera Roja com d'organitzacions del moviment obrer i popular. Es tracta del Dipòsit Digital de Documents de la UAB, amb un fons ben ric i de fàcil consulta, i l'Arxiu Xane, un espai virtual que posa a l'abast les publicacions recopilades pel periodista Josep Maria Cortada i Miró i d'altres entitats o particulars que hi ha volgut col·laborar.

Tot i que ens sembla que hem anat als arxius i hem consultat els fons que calia per a defensar la nostra tesi, som conscients també que d'altres arxius ens haguessin ajudat a acabar de dibuixar millor la distribució territorial de l'*Organització* i l'activitat desplegada pels diferents nuclis locals, aprofundint d'aquesta manera en la seva participació concreta en la reconstrucció dels moviments obrer i popular. Estem parlant dels arxius locals de poblacions de les quals tenim la certesa o la sospita de la presència de militants de Bandera Roja. Ara bé, això no ha estat possible per manca de temps. Ja deia el poeta Paul Valéry que “els poemes no s'acaben, s'abandonen”. I nosaltres diríem, fent-nos nostra la seva expressió, que a les tesis els passa el mateix.

Per a completar la informació de què ens han proveït les fonts primàries hem acompanyat el treball als arxius amb la lectura de treballs -tesis doctorals, tesines, comunicacions, llibres, articles- de temàtiques ben diverses. Encara que l'objecte d'estudi és una organització política de dimensions reduïdes -els càlculs més generosos situarien en un

miler el nombre màxim de militants de Bandera Roja per a tot l'estat durant aquesta primera etapa-, la doble procedència dels seus fundadors -PSUC i Església-, el seixanta-vuit com a moment creador del que s'anomenarà la nova esquerra i els nous moviments socials o la intervenció de l'*Organització* en tants *Fronts* -Barris, Obrer, Universitat, Ensenyament, Batxillerat- ens ha obligat a haver-nos de submergir en la literatura corresponent a totes aquestes temàtiques per poder-nos-hi referir amb una mica de propietat.

A banda de les històries generals del període que ens ocupa el primer que vam consultar van ser els treballs que fessin referència més o menys directa a Bandera Roja. La producció no era gaire: les memòries d'en Jordi Solé Tura⁷, una crònica en primera persona a partir dels records d'un dels fundadors publicada a finals del segle anterior; *El maoísmo en España y el Tribunal de Orden Público (1964-1976)*⁸, un treball que com el mateix nom indica abraçava el conjunt de les organitzacions que es reclamaven del maoisme i que se centrava exclusivament en avaluar l'impacte que havia tingut en elles la repressió provinent del TOP; “Una semilla de discordia. La entrada de Bandera Roja en el PSUC”⁹, un article de l'historiador Giaime Pala que malgrat tenir com a protagonista Bandera Roja o, si més no, els militants que se n'escindiren entre el 1974 i el 1975, és observada des del PSUC. Des del mateix cantó l'observava el dirigent del PSUC Miguel Núñez a *La revolución y el deseo*¹⁰. Finalment, coincidint més o menys amb l'inici de la nostra recerca, l'historiador Albert Planas presentava la tesi doctoral *L'esquerra marxista radical a la transició (1967-1980)*¹¹. Aquesta tesi reprenia d'alguna manera el fil de la Consuelo Laíz¹² amb l'avantatge que, a diferència de la historiadora madrilenya, en aquesta ocasió sí que es feia referència a Bandera Roja. De totes maneres, en haver de compartir protagonisme amb cinc organitzacions més i abraçar temporalment des del tardofranquisme fins el 1980, el seu acostament estava preocupat bàsicament en els plantejaments polítics generals.

---

⁷ SOLÉ TURA, Jordi; *Una història optimista. Memòries*. Edicions 62, Barcelona, 1999.

⁸ ROLDÁN BARBERO, Horacio; *El maoísmo en España y el Tribunal de Orden Público (1964-1976)*. Universidad de Córdoba, Còrdova, 2010.

⁹ PALA, Giaime Pala. “Una semilla de discordia. La entrada de Bandera Roja en el PSUC” dins *Revista HMiC*, Universitat Autònoma de Barcelona, 2010.

¹⁰ NÚÑEZ, MIGUEL; *La revolución y el deseo*. Ediciones Península, Barcelona, 2002.

¹¹ PLANAS I SERRA, Albert; *L'esquerra marxista radical a la transició (1967-1980)*. Tesi doctoral 2014.

¹² LAIZ, Consuelo; *La lucha final. Los partidos de la izquierda radical durante la transición española*. Los libros de la Catarata, Madrid, 1995.

Esgotada la literatura que s'apropava a Bandera Roja com un tot, encara que se'n tractessin només aspectes parcials, ens vam dedicar a les històries locals que ens podien ser útils per reconstruir la presència i activitat dels diferents nuclis de Bandera Roja. Per a la zona del Vallès que pivota al voltant de Cerdanyola i Ripollet hem estat de sort ja que recentment dos militants de Bandera Roja han publicat sengles estudis que aborden el període de què s'ocupa la nostra tesi: en Josep Lluís Negreira ha publicat un llibre centrat en Cerdanyola durant el decenni 1966-1976¹³ i en Ramon Martos i Calpena ha presentat una tesi doctoral sobre l'evolució de la societat i la lluita antifranquista a Ripollet i Cerdanyola que arrenca una mica abans, el 1960, i acaba també el 1976¹⁴. El seu coneixement directe de les persones que van participar de les principals lluites d'aquells anys ens ha permès posar nom i cognoms als protagonistes de les lluites que es narraven a *Avance*.

Pel Baix Llobregat hem comptat també amb el testimoni escrit de nombrosos militants de Bandera Roja. La feina desenvolupada tant des de la Fundació Utopia com des de l'Associació per la Memòria Històrica i Democràtica del Baix Llobregat entre d'altres ha permès conservar una part molt important d'aquells anys de lluita. A *Peatonos de la historia del Baix Llobregat (Testimonios y biografías)*¹⁵, podem consultar la narració molt sovint en primera persona d'una cinquantena de militants antifranquistes, i a *Cornellà capital del cinturón rojo*,¹⁶ l'evolució d'una ciutat i una comarca en lluita creixent per les llibertats.

Per la ciutat de Mataró ens hem servit de l'obra del periodista Manuel Cusachs *De súbdits a ciutadans. Mataró, del 1960 al 1980 (Crònica periodística de la transició de la dictadura a la democràcia)*¹⁷ que tot i no estar escrita per un militant els era molt proper. I per a Girona, dels articles a *L'Avenç* del responsable del seu nucli¹⁸.

---

¹³ NEGREIRA VERJILLOS, Josep Lluís; *Cerdanyola: el camí cap a la democràcia: moviment obrer i lluita franquista (1966-1976)*. Edita Ajuntament de Cerdanyola del Vallès/Universitat Autònoma de Barcelona, Cerdanyola del Vallès, 2004

¹⁴ MARTOS I CALPENA, Ramon; *Societat i lluita antifranquista a l'Àrea metropolitana de Barcelona. El cas de Ripollet – Cerdanyola. 1960/1976*. Tesi Doctoral, setembre 2016.

¹⁵ ASSOCIACIÓ PER A LA MEMÒRIA HISTÒRICA I DEMOCRÀTICA DEL BAIX LLOBREGAT; *Peatonos de la historia del Baix Llobregat (testimonios y biografías)*. Edita Associació per a la memòria històrica i democràtica del Baix Llobregat, 2006.

¹⁶ SÁNCHEZ VEGA, Andrés; *Cornellà capital del cinturón rojo*. Barcelona, 2017.

¹⁷ Cusachs i Corredor, Manuel; *De súbdits a ciutadans. Mataró, del 1960 al 1980 (Crònica periodística de la transició de la dictadura a la democràcia)*. Patronat Municipal de Cultura de Mataró, Barcelona, 2003.

¹⁸ COROMINAS, Francesc-Xavier; "Protagonistes de la resistència i l'organització dels treballadors (1939-1975)" dins *L'Avenç*, n° 60, maig 1983, pp. 66-68. COROMINAS, Francesc-Xavier; "Quinze mesos en una presó d'una petita ciutat provinciana" dins *L'Avenç*, n° 62, juliol/agost 1983, pp. 10-15.

En darrer lloc, per a Barcelona i les altres poblacions del Barcelonès no hem pogut disposar d'obres d'aquestes característiques. Pel cas de Barcelona, el motiu podria ser la seva extensió: les obres de caràcter més general no han arribat al detall d'apropar-se als militants d'una organització com Bandera Roja. Sigui com sigui, el que sí tenim per a aquestes poblacions són algunes monografies temàtiques, la majoria d'elles centrades en el moviment veïnal, que també ens han estat de gran utilitat.

De l'estudi del moviment veïnal a Barcelona ja se'n va ocupar a principis dels vuitanta la militant de Bandera Roja Anna Alabart Vilà amb la tesi doctoral *Els barris de Barcelona i el moviment veïnal*¹⁹. Molt propera als esdeveniments analitzats, l'Anna Alabart va poder comptar per aquesta reconstrucció amb el testimoni fresc d'alguns dels seus màxims responsables, alguns d'ells de Bandera Roja. Més recent en el temps, dues noves tesis doctorals han servit per posar al dia aquell treball: les dels historiadors Ivan Bordetas Jiménez²⁰ i Marc Andreu Acebal²¹. Els seus punts de vista -posant més l'accent en l'autoorganització el primer i en la institucionalització el segon- han estat un marc fantàstic on poder situar el desplegament del projecte de moviment popular de Bandera Roja.

D'altres ciutats de la comarca també disposen d'estudis sobre el moviment veïnal. Per les poblacions del Barcelonès nord comptem amb la tesi d'en Jose Miguel Cuesta Gómez, d'una cronologia bastíssima (1954-1987)²². I per a Santa Coloma, d'un llibre realitzat pel Grup d'història José Berruezo que aborda tot el període franquista²³, un altre que dibuixa el retrat de l'arquitecte i militant de Bandera Roja del periodista Eugeni Madueño²⁴, i un tercer escrit també per una periodista, l'Odei Antxustegi-Etxearte, sobre el Pla Popular de Santa Coloma de Gramenet, l'ànima del qual va ser el mateix Xavier Valls²⁵.

Finalment, en referència al moviment obrer, hem pogut consultar alguna de les històries pioneres i crítiques com *Entre el fraude y la esperanza*. Comisiones Obreras de

---

¹⁹ ALABART VILÀ, Anna; *Els barris de Barcelona i el moviment associatiu veïnal*. Tesi doctoral, desembre de 1981.

²⁰ BORDETAS JIMÉNEZ, Ivan; *Nosotros somos los que hemos hecho esta ciudad. Autoorganización y movilización vecinal durante el tardofranquismo y el proceso de cambio político*. Tesi doctoral no publicada.

²¹ ANDREU ACEBAL, Marc; *El moviment ciutadà i la transició a Barcelona. La FAVB. 1972-1986*. Tesi doctoral 2014.

²² CUESTA GÓMEZ, Jose Miguel; *El moviment veïnal al barcelonès nord (1954-1987)*. Tesi doctoral 2014.

²³ GRUP D'HISTÒRIA JOSÉ BERRUEZO; *Una ciutat dormitori sota el franquisme. Santa Coloma de Gramenet 1939-1975*. Ediciones Carena, Barcelona, 2006.

²⁴ MADUEÑO, Eugeni; *Xavier Valls. L'arquitecte de la solidaritat*. CUEMT, Barcelona, 1988.

²⁵ ANTJUSTEGI-ETXEARTE, Odei; *De suburbi a ciutat. El Pla Popular de Santa Coloma de Gramenet*. Edicions Fòrum-Grama, Santa Coloma de Gramenet, desembre 2014.

Barcelona²⁶, obra sota pseudònim del militant cristià Jose Antonio Díaz Valcárcel, i d'altres de menys apassionades com ara les redactades per en Julián Ariza, el Manuel Ludevid o el Pere Gabriel²⁷, útils per a tenir present el panorama general del moviment obrer organitzat durant el tardofranquisme. Però per a poder anar detallant l'activitat dels militants de Bandera Roja al sí del moviment obrer ens han estat de més utilitat tant alguns dels treballs procedents del Baix Llobregat com ara el ja clàssic *El Baix Llobregat. 15 años de luchas obreras*²⁸, o d'altres de més recents com ara *El estilo sindical del Baix Llobregat*²⁹.

Els darrers anys han aparegut també històries del moviment obrer que han posat l'accent en sectors concrets com ara els treballadors que professen el catolicisme³⁰ o bé les dones³¹, que representen vora la meitat de la classe treballadora i han rebut fins el moment molt poca atenció, o bé indrets que han quedat fora de l'objectiu dels investigadors com ara el Barcelonès nord³².

Finalment, volíem destacar també algunes històries centrades en empreses on, en major o menor grau, van participar-hi militants de Bandera Roja. De l'empresa Pegaso, que podríem considerar l'emblema de l'*Organització* pel que feia a presència al moviment obrer, ens n'arriben tres cròniques escrites per dos treballadors³³ i una treballadora³⁴, els dos primers militants de Bandera Roja. I també dels conflictes laborals a la Harry

---

²⁶ Sanz Oller, Julio; *Entre el fraude y la esperanza. Comisiones Obreras de Barcelona*. Edita Ruedo Ibérico, Barcelona, 1972.

²⁷ Ariza, Julián; Comisiones Obreras. Avance/Mañana editoriales, Madrid 1976. Ludevid, Manuel; El movimiento obrero en Cataluña bajo el franquismo. Editorial Avance SA, Capellades, 1977. Gabriel, Pere (coordinador); Comissions Obreres de Catalunya. 1964-1989. Editorial Empúries, Barcelona, 1989.

²⁸ RIERA, Ignasi; BOTELLA, José; *El Baix Llobregat. 15 años de luchas obreras*. Editorial Blume, Barcelona, 1976.

²⁹ RUIZ ACEVEDO, Francisco; GARCÍA SÁNCHEZ, Antonio; LIZANO BERGES, Vicenç; *El estilo sindical del Baix Llobregat: El sindicalismo bajo la dictadura franquista: 1960-1976*. CCOO del Baix Llobregat, 2003.

³⁰ FERNÁNDEZ SEGURA, José; *La participación de los católicos en el movimiento obrero de Barcelona (1946-1978)*. Tesi doctoral dirigida per en Joan Oliver i Puigdomènec, Barcelona, juny de 2005.

³¹ G. VILLAR, Conchi; *Dones, treball i sindicalisme a Catalunya (1939-1978)(II): perfils biogràfics del projecte "Fonts orals i militància sindical"*. Fundació Cipriano García-Arxiu Històric CONC, Barcelona, 2000.

³² FERRANDO PUIG, Emili; i j. RICO MÁRQUEZ; *Les Comissions Obreres en el franquisme. Barcelonès Nord (1964-1977)*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 2005.

³³ CASTÁN SANCLEMENTE, Antonio; *3819 huellas imborrables*. Autoedició, Barcelona, 2013. PÉREZ VERA, Manuel; *La Pegaso: nuestra fábrica. Las CCOO como las habíamos imaginado (1966-1985)*. Edita Fundació Cipriano García – CCOO de Catalunya, Barcelona, 2015.

³⁴ PALOMERO MARTÍNEZ, Dora; *Los trabajadores de Enasa durante el franquismo*. Sírius edicions, Barcelona, 1996.

Walker³⁵ o a la Miniwatt-Philips³⁶ comptem amb llibres que ens expliquen les seves experiències.

La reflexió d'Antonio Gramsci amb què arrencàvem la introducció al voltant de l'instrument d'intervenció política que és el partit polític cloïa exposant que “de la manera d'escriure la història d'un partit resulta el concepte que es té d'allò que un partit és i ha de ser”³⁷, i qualificava com a sectari aquell que “s'exaltarà en els petits fets interns”³⁸ i d'historiador aquell que “donant a cada cosa la importància que té en el quadre general, posarà l'accent, sobretot, en l'eficàcia real del partit, en la força determinant, positiva i negativa, amb què ha contribuït a crear un esdeveniment o ha impedit que altres esdeveniments es produïssin”³⁹. Confiam que el qualificatiu que m'és escaigui a l'autor del treball que us presentem sigui no el de sectari sinó el d'historiador. Aquest ha estat el propòsit que ha guiat la nostra feina.

---

³⁵ Font, Joan; *La vaga de Harry Walker de Barcelona (desembre 1970- febrer 1971)*. Edicions Catalanes de París, 1972.

³⁶ GUTIÉRREZ, Pepe; *Miniwatt-Philips: la memoria obrera*. Ediciones de Intervención Cultural, Barcelona, 2003.

³⁷ GRAMSCI, Antonio; Op. Cit., p. 59.

³⁸ Ibídem, p. 59.

³⁹ Ibídem, pp. 59-60.

II. CONTEXT HISTÒRIC I SOCIAL. EL(S) SEIXANTA-VUIT(S)

Enguany, mentre redactàvem aquesta tesi, es commemorava el 50 aniversari del(s) seixanta-vuit(s). Com succeeix amb qualsevol efemèride, autors i editorials es van conjurar per farcir les llibreries de novetats que els recordaven, cadascú segon el seu criteri i capacitats⁴⁰. Fins i tot el director de tesi de qui escriu això, l'Andreu Mayayo i Artal, en va coordinar un juntament amb en Javier Tébar que centrava l'atenció sobre l'impacte que va tenir en les esquerres del sud d'Europa⁴¹. Malauradament, la dedicació que demanava de nosaltres el procés de redacció de la tesi ens ha impossibilitat d'apropar-nos-hi. A diferència però d'altres temàtiques de les quals no se'n parla mai si és que l'aniversari no és molt sonat, del(s) seixanta-vuit(s) ja se n'havia parlat i escrit molt abans. Així que, malgrat que hom hagués preferit redactar aquesta breu contextualització històrica havent pogut treballar les aportacions més interessants dels darreres treballs, ens hem hagut de conformar de fer-la amb aquelles lectures que ens han acompanyat durant els anys de recerca.

Si parlem del(s) seixanta-vuit(s) remarcant-ne el caràcter plural és perquè el 1968 ha quedat marcat al calendari com un espai de temps en què, partint de contextos completament diferents, arreu va prendre la metxa del canvi, fos aquest polític, social, cultural, o tot plegat ensems. I com que, només l'enumeració dels esdeveniments més significatius que s'hi van desenvolupar ens ja ocuparia massa caràcters, provarem d'escollir-ne alguns que ens puguin ser útils per explicar el sentit general d'aquella època. L'historiador Josep Fontana⁴² interpretava aquella ecllosió de finals dels seixanta com la resultant d'“*una sensación global de frustración, tanto en “Oriente” como en “Occidente”*”⁴³. Vint anys després d'una guerra mundial que “*se había hecho en nombre de la democracia, la liberación de los pueblos y las mejoras ligadas al estado de bienestar [...] el panorama distava de responder a las expectativas de las nuevas generaciones, que veían ante sí toda una sèrie de motivos de frustración: la crisis econòmica de los países subdesarrollados y de los de la Europa del este, la guerra de Vietnam [...], el fracaso de*

---

⁴⁰ Ens ha semblat que exposar aquí un llistat dels llibres que haguéssim volgut i no hem pogut llegir era un exercici estèril.

⁴¹ MAYAYO I ARTAL, Andreu; TÉBAR Hurtado, Javier (coordinadors); *En el laberinto. Las izquierdas del sur de Europa ((1968-1982)*. Editorial Comares, Granada, 2018.

⁴² La redacció de la nostra tesi no només ha coincidit amb el 50 aniversari del(s) seixanta-vuit(s) sinó també, malauradament, amb la mort d'en Josep Fontana, a qui volem retre un modestíssim recordatori i agrair la seva ingent tasca en la lluita contra el feixisme i el capitalisme.

⁴³ FONTANA, Josep; *Por el bien del Imperio. Una historia del mundo desde 1945*. Pasado & Presente, Barcelona, 2011, p. 373.

los intentos de transformación social en América Latina y las dificultades de la lucha por la integración racial en los Estados Unidos”⁴⁴. La insatisfacció arrelava també a l’Europa occidental, on les conquestes socials assolides eren menors que les que s’havien promès el 1945 i les pretensions d’assolir-les eren frenades en sec.

El jovent va ser qui va posar rostre i veu a aquest desencantament, particularment els estudiants universitaris. Als Estats Units, la lluita en favor dels drets civils per a la comunitat negra havia arrencat més de vint anys enrere a partir del gest desobedient de la Rosa Parks i s’havia desplegat al voltant de l’estratègia de la no-violència defensada pels sectors cristians liderats per en Martin Luther King. Però no tot era un problema de manca de llibertats formals i el manteniment de les pobríssimes condicions de vida de la població negra feia sorgir noves organitzacions, discursos i pràctiques -el Partit Pantera Negra, el poder negre, l’autodefensa- mentre el moviment pels drets civils començava a entrar en una crisi que l’assassinat d’en Martin Luther King el 4 d’abril de 1968 només faria que aprofundir. A aquestes demandes ara s’hi afegia la protesta per la guerra del Vietnam, donant lloc a mitjans dels seixanta a *“la llamada “nueva izquierda”, que mezclaba elementos marxistas y libertarios con los de la contracultura”*⁴⁵. Compartint aquest punt de vista sobre la *nova esquerra*, en Hobsbawm hi afegiria la idea que malgrat reconèixer-hi l’esperit de Bakunin o Netxàiev, *“ello no quiere decir que se registrara un renacimiento importante de la teoría y de los movimientos anarquistas. Por el contrario, 1968 despertó una enorme atracción intelectual hacia la teoría marxista -generalmente en versiones que habrían sorprendido a Marx- y hacia una gran variedad de sectas y grupos “marxistas-leninistas”, unidos por el rechazo de Moscú y de los viejos partidos comunistas”*⁴⁶.

A Europa va ser el moviment estudiantil alemany qui va encapçalar la revolta que s’hauria d’escampar per bona part de les universitats del continent. La seva cara visible, en Rudi Dutschke, encarnava a la perfecció aquest rebuig dels dos models que es disputaven l’hegemonia mundial. Nascut al Berlín Oriental, la seva negativa a realitzar el servei militar li havia barrat l’accés a la Universitat, motiu pel qual va haver de traslladar-se a estudiar i, un cop construït el mur, a viure, al Berlín Occidental. El coneixement directe i el rebuig que li provocaven ambdós models el van dur a defensar *“una tercera vía*

---

⁴⁴ Ibídem, pp. 373-374.

⁴⁵ Ibídem, p. 377.

⁴⁶ HOBBSAWM, Eric; *Historia del siglo XX*. Crítica, Barcelona, 2003, p. 82.

*revolucionaria de emancipación social y nacional*⁴⁷. Pel que feia al moviment que representava, compartia amb els estudiants americans la lluita contra la guerra del Vietnam però des d'un punt de vista de lluita anti-imperialista que el duia a denunciar també l'"ocupació" d'Alemanya per parts dels Estats Units.

A Itàlia, l'estat europeu on la revolta estudiantil va ser més massiva i duradora en el temps, l'ocupació de la Universitat de la Sapienza per part d'estudiants provinents de diverses universitats el febrer de 1967 es pot considerar l'acció fundacional d'un nou moviment estudiantil caracteritzat per "*Ser de masas [...]; hacer uso de instrumentos directos de acción, esencialmente distintos de los tradicionales de los organismos representativos; asumir objetivamente un valor político general que traspasa la universidad y entra en relación [...] con el sistema político; ser portador de ideas y contenidos de carácter general*"⁴⁸. D'aquella ocupació en van sortir les anomenades *Tesis de la Sapienza*, el manifest programàtic de la futura esquerra marxista universitària. Per primera vegada el problema dels estudiants universitaris "*es puesto "en términos de lucha entre capital y trabajo" y por lo tanto el estudiante como "figura social interna a la clase obrera" y, como tal, "fuerza subordinada*"⁴⁹.

A França, un incident produït per l'oposició a una normativa del règim intern de la Universitat de Nanterre -la prohibició d'accés als dormitoris a persones de diferent gènere- actuava de catalitzador d'una sèrie de malestars que anaven de la llei Fouchet, restrictiva de l'accés a la Universitat, fins a la guerra del Vietnam. El moviment encapçalat per joves desconeguts fins aleshores com Cohn-Bendit, Sauvageot y Geissman es va desenvolupar "*en una doble oposición, en un doble frente: contra la burguesía y su poder, contra el PCF y la burocràcia sindical*"⁵⁰. Des del 3 de maig de 1968 i durant aproximadament un mes París va ser presa pels estudiants, els quals van posar contra les cordes no només les forces de l'ordre sinó el mateix Estat.

Aquest cicle de mobilitzacions estudiantils del 1968 es clouria tràgicament a Mèxic. Tot i ser veïns dels Estats Units, en aquest cas la queixa dels seus estudiants universitaris tenia més a veure amb la denúncia del seu propi govern que en l'anti-imperialisme. Es tractava de palesar la "*ruptura flagrante entre la legitimidad revolucionaria reclamada como*

---

⁴⁷ FONTANA, Josep; op. cit., p. 378.

⁴⁸ TOBAGI, Walter; *Storia del Movimento studentesco e dei marxisti leninisti in Italia*, Sugar, Milà, 1970" citat a BALESTRINI, Nanni; MORONI, Primo; *La horda de oro (1968-1977)*, Traficantes de sueños, Madrid, 2006, p. 222.

⁴⁹ BALESTRINI, Nanni; MORONI, Primo; *La horda de oro (1968-1977)*, Traficantes de sueños, Madrid, 2006, p. 223.

⁵⁰ VIDAL VILLA, José María; *Mayo '68. París fue una fiesta*. Editorial Bruguera, Barcelona, 1978, p. 38.

*fundamento por todos los gobiernos a partir de Carranza, y la evidencia contrarrevolucionaria de las prácticas represivas, antidemocráticas y antipopulares cada vez más acentuadas de los gobiernos “emanados de la revolución”*⁵¹. Les protestes dels estudiants, en comparació amb les que s’havien desenvolupat a França o a Itàlia, eren força inofensives. Però aquell any la ciutat de Mèxic acollia les Olimpíades i el president Gustavo Díaz Ordaz no volia cap sorpresa. Així, quan va veure que el 2 d’octubre de 1968, només deu dies abans de la seva inauguració, els estudiants convocaven una concentració a la cèntrica plaça de Tlatelolco, va decidir tallar el moviment d’arrel amb una intervenció policial i militar que va deixar un balanç de 44 estudiants assassinats a trets. Els crits dels estudiants van ser silenciats a cop de fusells però el poder negre va poder fer-se sentir a la recollida de medalles dels 200 metres gràcies al puny alçat dels atletes dels EUA Tommie Smith i John Carlos.

Cadascun d’aquests casos tenia, com no podia ser d’una altra manera, les seves particularitats, però semblava que hi havia un parell d’homes que agrupaven per sobre de les diferències el sentir de la majoria dels seus protagonistes: l’argentí Ernesto “Che” Guevara, la imatge del qual va ocupar les parets de les habitacions de milers de joves, i el vietnamita Ho Chi Minh, l’exaltació del qual –Ho! Ho! Ho-Chi-Minh!- va retronar per allí on passaven les multitudinàries manifestacions del(s) seixanta-vuit(s). I això era així perquè *“lo que movilizaba por encima de todo a la izquierda, aparte del rechazo a las armas nucleares, era el apoyo a las guerrillas del tercer mundo y, en Estados Unidos, después de 1965, la resistencia a ser enviado a luchar contra ellas”*⁵². Amb *Els condemnats de la terra* d’en Frantz Fanon com a llibre de capçalera s’encetava el que es va anomenar el *tercermundisme*, *“la creencia de que el mundo podía emanciparse por medio de la liberación de su “periferia” empobrecida y agraria, explotada y abocada a la “dependencia” de los “países centrales”*⁵³ del que s’anomenà el *sistema món*. I així, contra tot pronòstic, i sota inspiració de les lluites d’alliberament nacional i social dels països més pobres, els estats de capitalisme avançat van haver d’enfrontar-se *“a algo que no solo parecía una revolución a la vieja usanza, sino que puso al descubierto la debilidad de regímenes aparentemente consolidados”*⁵⁴.

---

⁵¹ FUENTES, Carlos; *Los 68. París, Praga, México*. Random House Mondadori, 2005, p. 17.

⁵² HOBSBAWM, Eric; op. cit., p. 442.

⁵³ HOBSBAWM, Eric; op. cit., p. 442.

⁵⁴ HOBSBAWM, Eric; op. cit., p. 442.

Tot i la potència d'aquestes mobilitzacions, *“las revueltas estudiantiles resultaron eficaces fuera de proporción, en especial donde, como en Francia en 1968 y en el “otoño caliente” de Italia en 1969, desencadenaron enormes oleadas de huelgas de los trabajadores que paralizaron temporalmente la economía de países enteros”*⁵⁵. Efectivament, només allí on va ser possible conjuminar lluita estudiantil i lluita obrera el moviment va prendre una embranzida que va fer trontollar seriosament el sistema. De fet, 1968 suposava també un canvi de cicle pel que feia a mobilització obrera a l'Europa Occidental i les dades que oferia l'Organització Internacional del Treball apuntaven que *“el volumen de actividad huelguística viene aumentando en todo el mundo capitalista desde finales de los años sesenta, alcanzando una primera cima en Francia (1968) e Italia (1969), y en la mayoría de los demás países en 1970 ó 1971”*⁵⁶. Segons es podia extraure d'una anàlisi més detallada, des de finals dels seixanta s'havia produït *“una notable [...] intensificación y “extensificación” de los conflictos laborales que invadieron en oleada a todo el mundo capitalista”*⁵⁷. La “pau social” que s'havia anat imposant des de 1950 s'havia esquerdat i ara *“No solamente han pasado a ser relativamente más frecuentes los paros laborales y su participación en ellos, sino que además la experiencia de la huelga se ha extendido a segmentos de la clase trabajadora que antes eran inmunes al conflicto colectivo manifiesto”*⁵⁸. Finalment, el conflicte obrer havia pres un caràcter multidimensional, afectant a *“todas las modalidades importantes del conflicto -doméstico y nacional, simbólico e intensivo, oficial y no autorizado, inspirado por el economicismo e inspirado por las deficiencias del propio trabajo”*⁵⁹.

A França, l'aliança entre moviment estudiantil i moviment obrer va durar el que va durar la revolta de maig de 1968. Els duríssims enfrontaments del barri Llatí entre estudiants i policia de la nit del 10 a l'11 de maig va despertar un moviment de solidaritat inesperat que abraçava *“Desde las más alejadas regiones de Francia hasta las organizaciones más poderosas en el ámbito sindical, cultural o político”*⁶⁰. Seria aquesta l'espurna que possibilitaria que les principals centrals obreres -CGT, CFDT, FO i FEN- juntament amb la UNEF -el sindicat estudiantil majoritari- i el moviment estudiantil llancessin una crida

---

⁵⁵ HOBBSAWM, Eric; op. cit., p. 443.

⁵⁶ CROUCH, Colin; PIZZORNO, Alessandro (comp.); *El resurgimiento del conflicto de clases en Europa Occidental a partir de 1968*. I. Centro de Publicaciones Ministerio de Trabajo y Seguridad Social, Madrid, 1989, p. 29.

⁵⁷ *Ibíd*em, p. 42.

⁵⁸ *Ibíd*em.

⁵⁹ *Ibíd*em.

⁶⁰ VIDAL VILLA, José María; Mayo '68. París fue una fiesta. Editorial Bruguera, Barcelona, 1978, p. 63.

a la vaga general de 24 hores que s'acabaria perllongant en el temps en determinats sectors i fàbriques. Però la convocatòria d'unes eleccions legislatives interpretades com una oportunitat per part del PCF trencava aquesta fragilíssima aliança posant de manifest un parell d'evidències: “*la real voluntad del PCF de NO HACER LA REVOLUCION, ni siquiera de intentarlo y [...] EL CONTROL REAL DEL PCF SOBRE LA CLASE OBRERA FRANCESA*”⁶¹.

A Itàlia, a diferència de França, el domini del Partit Comunista sobre el moviment obrer, tot i ser molt important, no era tant definitiu. Des del 1967, “*las luchas de fábrica habían estado caracterizadas por una fuerte autonomía de los comportamientos obreros, ya sea respecto a la política de los partidos de izquierda ya respecto a la del propio sindicato*”⁶², i el 1968, “*tras las grandes huelgas contra las “jaulas salariales” y por las pensiones*”⁶³, es constituïen els primers CUB (Comitès Unitaris de Base). El desenvolupament d'aquesta experiència obrera no dependent del *Partit* va permetre major autonomia al moviment obrer italià que, tenint en la tardor del 1969 “*la gran estación de la izquierda sindical*”⁶⁴, va seguir mantenint viu el conflicte a la fàbrica més enllà d'aquella estació calenta.

Tal com acabem d'observar, el *socialisme realment existent* no era vist com un model desitjable per la majoria dels estudiants mobilitzats arreu, però tampoc per cada cop majors sectors dels pobles que vivien sota l'òrbita soviètica. El desencantament respecte d'un sistema que havia de resoldre les conseqüències d'un sistema basat en l'explotació de *l'home per l'home* era com més va, més gran, i els intents de reformar el model dissenyat pel PCUS pel conjunt de països de l'Europa de l'Est eren esclafats mitjançant la intervenció de l'exèrcit soviètic. El 1956, Polònia se n'havia pogut escapar “*en parte porque Mao y el Partido Comunista chino advirtieron a los soviéticos que protestarían públicamente [...], però, sobre todo, porque las grandes manifestacions de apoyo [...] les aconsejaron no emplear la fuerza, temiendo un levantamiento popular*”⁶⁵. Però Hongria, on les protestes estaven encapçalades, a diferència de Polònia, que havia comptat amb un moviment liderat per treballadors, per estudiants, no va tenir la mateixa sort. Amb un

---

⁶¹ *Ibíd*em, p. 115.

⁶² BALESTRINI, Nanni; MORONI, Primo; *La horda de oro (1968-1977)*, Traficantes de sueños, Madrid, 2006, p. 295.

⁶³ Les *gàbies salarials* era un sistema de contractació diferenciat segons zones geogràfiques que produïa condicions de treball particulars que dificultaven la unitat de les demandes i, per tant, de la lluita.

⁶⁴ BALESTRINI, Nanni; MORONI, Primo; *op. cit.*, p. 336.

⁶⁵ FONTANA, Josep; *op. cit.*, p. 223.

Partit dividit i sense un programa clar per poder negociar amb Moscó, la revolta hongaresa es va anar enredant fins que el 4 de novembre de 1956 les tropes soviètiques creuaven la frontera per posar fi a aquella *aventura* i imposar un govern presidit per Kádár que va desenvolupar “*la clase de política reformista que era posible en las condiciones de la guerra fría, permitiendo cierto grado de libertad de expresión y promoviendo la descentralización de la economía*”⁶⁶.

Més d’una dècada més tard era Txecoslovàquia la que prenia el testimoni de Polònia i Hongria. Ara bé, una cosa era acabar permetent, com a Hongria, unes reformes econòmiques que permetessin a l’URSS deixar de prestar-los ajut econòmic, i una altra donar via lliure a un projecte de reformes “*dentro del sistema, que aspiraba a crear un socialismo en que la propiedad colectiva de los medios de producción [...] fuese compatible con una política mucho más democrática y pluralista*”⁶⁷. L’aprovació del Programa d’Acció a l’abril de 1968 era la confirmació de la voluntat de la direcció del *Partit* txecoslovac d’avançar cap el que es va qualificar de *socialisme de rostre humà*. El 27 de juny la *Gaceta literaria* publicava el manifest “Dues mil paraules”, on “*una serie de personalidades pedía que se acelerase la vía hacia la democratización*”⁶⁸, i es restablia la llibertat religiosa i s’aprovava que el govern deixés de retre comptes davant el Partit per fer-ho davant l’Assemblea nacional. Tants canvis tant profunds en tant poc temps no van poder ser païts per bona part del governs del seu entorn i el 15 de juliol els dirigents dels partits comunistes de Bulgària, Hongria, la República Democràtica Alemanya, Polònia i la URSS feien pública una “Carta a Varsòvia” en què mostraven la seva preocupació pel desenvolupament dels esdeveniments mentre preparaven “*el “Plan Danubio” para realizar una intervención militar en gran escala*”⁶⁹. Finalment, la nit del 20 al 21 d’agost l’amenaça esdevenia acció i els tancs del Pacte de Varsòvia “*cruzaron la frontera y aplastaron el movimiento checo sin lucha. [...] No hubo enfrentamiento armado, pero sí una considerable resistencia popular*”⁷⁰ que no va ser però suficient per refusar l’agressió. Amb la signatura el 23 d’agost del “Protocol de Moscó” que obligava al govern txecoslovac a acceptar el criteri del PCUS es posava fi a aquest darrer intent de reforma dintre el sistema i es trencava per sempre l’obediència que la resta de Partits Comunistes de l’Europa occidental li havien retut des d’aquell llunyà 1917.

---

⁶⁶ *Ibídem*, p. 230.

⁶⁷ *Ibídem*, p. 291-392.

⁶⁸ *Ibídem*, p. 392.

⁶⁹ *Ibídem*, p. 394.

⁷⁰ *Ibídem*, p. 395.

Hi ha prou acord en considerar les mobilitzacions dels estudiants de l'Europa occidental del seixanta-vuit bàsicament com “*una revolución cultural, un rechazo de todo aquello que en la sociedad representaban los valores de la “clase media” de sus padres*”⁷¹. Ara bé, potser justament perquè es tractava sobretot d'una revolució cultural, aquells mesos de revolta van suposar un procés intens de politització d'uns estudiants que “*se volvieron hacia los inspiradores de la revolución y de la transformación social total: Marx, los iconos no estalinistas de la revolución de octubre, y Mao. Por primera vez desde la era antifascista el marxismo [...] atrajo a gran número de jóvenes intelectuales de Occidente*”⁷². L'esquerra a l'esquerra dels Partits Comunistes, decebuda amb els resultats del *socialisme realment existent*, havia optat per negligir les obres dels responsables d'haver malmès la revolució i dirigia la mirada cap al pare fundador i alguns dels àngels caiguts, particularment Lleó Trotski. Aquesta retorn als orígens tenia tota la seva lògica. En canvi, resultava més sorprenent l'atracció que, amb una velocitat vertiginosa, anava adquirint el *gran timoner*, no només per la distància física entre uns i altres, sinó perquè les condicions de la Xina dels anys seixanta no tenia res a veure amb les de l'Europa occidental.

Mao Zedong es va fer un lloc entre les biblioteques particulars dels estudiants -es calcula que es van editar 350 milions de còpies del *Llibre Roig*, un compendi de cites d'en Mao Sedong⁷³- bàsicament per la seva crítica tant al revisionisme soviètic com al d'aquells altres estats que, com Txecoslovàquia, provaven d'aplicar mesures democratitzants. Aquesta postura li permetia apropar-se els sectors crítics amb el desenvolupament del bloc soviètic que no trobaven però cap millora en l'aplicació de mesures liberalitzants. A més, la Revolució Cultural Proletària entesa com un moviment de revolució dintre la revolució contra el revisionisme, l'aburgesament i la burocratització havia donat tot el protagonisme al jovent, a la guàrdia roja, és a dir, als seus iguals de l'altre extrem del planeta.

Tot i que en un primer moment la Xina no va tenir cap interès en les revoltes estudiantils, els avalots al barri Llatí de París van acabar cridant la seva atenció. És possible també que en conèixer la prèdica creixent del pensament Mao no volguessin deixar córrer l'oportunitat per dirigir-s'hi. Fos com fos, el 21 de maig “*más de medio millón (según*

---

⁷¹ HOBBSAWM, Eric; op. cit., p. 443.

⁷² *Ibídem*.

⁷³ FONTANA, Josep; op. cit., p. 423.

*estimaciones chinas) de habitantes de Pekín (“obreros, guardias rojos, educadores revolucionarios, estudiantes y cuadros”) organizaron una manifestación, en el curso de la cual proclamaron su apoyo al “movimiento estudiantil progresistas en Europa y en América del Norte”*⁷⁴ i les organitzacions de masses de treballadors, camperols, guàrdies rojos universitaris i d’ensenyament mitjà feien pública una nota “*de simpatia para con la “lucha revolucionaria de los obreros y estudiantes franceses”*⁷⁵. Durant aquella setmana, “*20 millones de personas desfilaron en masa: “En las fábricas, en las minas, en los pueblos, en los bosques y estepas lejanas, en todas partes se pusieron en movimiento”*⁷⁶. I els estudiants francesos no serien els únics en rebre mostres de suport de la Xina. A partir d’aleshores, les mobilitzacions d’estudiants d’arreu -dels Estats Units a Sud-Àfrica passant per Suïssa, Tailàndia, Uruguay o Txecoslovàquia- van merèixer l’atenció de la Xina Popular, la qual cosa no feia més que reforçar l’atractiu que despertava en aquesta nova fornada de joves revolucionaris.

Un darrer fenomen caldria ressenyar per acabar de dibuixar l’escenari en el qual es desenvoluparà la nostra història: el procés de transformació de l’Església que significà el breu papat (1958-1963) de Joan XXIII. Malgrat la seva curta durada, Joan XXIII va encapçalar el que fins ara ha estat el darrer intent rigorós d’*aggiornamento*, de posada al dia, de l’Església catòlica. Per a tal fi va convocar el Concili Vaticà II, una *reunió* de tots els bisbes del món- que es desenvoluparia entre el 1962 i el 1965, és a dir, dos anys després de la mort del seu impulsor. A més, va tenir temps de publicar també quatre encíclics, dues de les quals, *Mater et Magistra* i *Pacem in terris*, que mostren preocupació per les desigualtats, rebutgen la força com a ordenador de les relacions socials i assenyalen els valors que haurien de regir la vida social: veritat, justícia, amor i llibertat.

El propòsit general de l’*aggiornamento* proposat per Joan XXIII era el següent: “*obertura al món modern, refús de pronunciar condemnes, acostament de l’Església als qui n’estan lluny, lligam entre pastoral i doctrina*”⁷⁷. De les seves conclusions se’n podia extreure una idea de l’Església “*más humilde [...], la “Iglesia peregrina”, que habría de recorrer*

---

⁷⁴ MEHNERT, Klaus; *Pekín y la nueva izquierda*. Edita Zero, Algorta, 1972, p. 92.

⁷⁵ *Ibidem*, p. 93.

⁷⁶ *Ibidem*.

⁷⁷ MOULINET, Daniel; *El Concilio Vaticano II. Historia, síntesis, recepción*. Editorial Claret, Badalona, 2004, p. 30.

*su camino a la par que el resto de la humanidad*⁷⁸. Encara que aquesta idea fos, si es vol, una mica vaga, el cert és que va ser suficient perquè aquells sectors de l'Església descontents amb la realitat que vivien prenguessin consciència de la necessitat de participar de la construcció d'un nou món a la terra. Arreu va deixar una petja profunda però probablement l'experiència més revolucionària va tenir lloc a Amèrica Llatina, on la discussió al voltant dels resultats del Concili Vaticà II es va acabar traduïnt en el document de Medellín de 1968. Aquest document declarava que Amèrica Llatina patia per l'acció de diverses estructures de dominació “una *“situación de injusticia que puede denominarse violencia institucionalizada”*” que provocava una pobresa que “es *“en sí misma perversa”*⁷⁹, i que “*“aquellos que disfrutaban de mayor riqueza, cultura y poder [...] son responsables ante la historia de provocar la explosión de revoluciones guiadas por la desesperación”*”⁸⁰. Essent aquesta la situació dels pobles d'Amèrica Llatina, no hi havia una altra sortida que l'exigència de “*“transformaciones globales, audaces, urgentes y profundamente renovadoras”*”⁸¹ tot instant a l'Església “*a emprender un proyecto de cambio radical que conduzca a la “genuina liberación”*”⁸². Eren les primeres passes cap al que més endavant es va anomenar teologia de l'alliberament.

Observem ara aquest *espai d'història concreta* que va representar el seixanta-vuit a la Catalunya sota la dictadura franquista.

---

⁷⁸ SMITH, Christian; *La teología de la liberación. Radicalismo religioso y compromiso social*. Ediciones Paidós, Barcelona, 1994, p. 35.

⁷⁹ *Ibíd.*, p. 36.

⁸⁰ *Ibíd.*

⁸¹ *Ibíd.*

⁸² *Ibíd.*

1. ORÍGENS I PROCEDÈNCIES D'UN EMBRIÓ D'ORGANITZACIÓ

Acabem de veure que el 1968, en el seu sentit més ampli i complex, és un d'aquells breus fragments d'història que trasbalsen de forma transversal una part molt important del nostre planeta. I, a l'Estat espanyol, malgrat l'aïllament que provocava el fet de viure sota una dictadura, també se'n va percebre les batzegades i se'n van constatar conseqüències. Aquestes batzegades i conseqüències, com no podia ser d'una altra manera en una revolta que responia a nombrosíssimes qüestions de caràcter ben divers, es van fer notar en múltiples àmbits, però nosaltres ens centrarem en aquelles que d'alguna manera varen redefinir l'escenari de les organitzacions polítiques de l'antifranquisme i, especialment, és clar, les que van participar en fer possible la constitució de Bandera Roja.

A finals de febrer del 2007 Madrid va acollir el Congrés *Las otras protagonistas de la transición: izquierda radical y movilizaciones sociales*. L'Antonio Murillo Luna hi va presentar la comunicació “Cartografiando los discursos desmitificadores: voces radicales de la transición para el cambio político”, on recorria a l'exmilitant del PCE (m-l) i del FRAP Manuel Blanco Chivite per exposar les que entenia que eren les dues procedències principals del que l'autor del text anomena “esquerra radical”⁸³:

“Los dos orígenes principales eran: Del PCE, de escisiones sucesivas del PCE. Es de donde había salido el PCE internacional, que luego se convirtió en PTE; de donde había salido el PCE (m-l), de donde salió también Bandera Roja en Cataluña. [...]”

El otro foco de origen era la propia Iglesia, digamos, como tenía más libertad de actividad en determinados ámbitos y demás, estaba ahí fomentando una nueva misión del cristianismo y tal. De ahí surgió la propia ORT, que sale de la Acción Sindical de Trabajadores (AST), y a su vez la AST había surgido, no sé si de la [sic] Juventudes Obreras Cristianas (...). Eran los dos focos de donde prácticamente salía todo”⁸⁴.

---

⁸³ Hi ha hagut i hi ha encara discussions al voltant de quina és l'expressió apropiada per referir-se a les organitzacions polítiques que sobretot a partir dels seixanta van anar ocupant un espai a l'esquerra dels partits comunistes hegemònics i del qual Bandera Roja n'era un actor més. Nosaltres no hi entrarem perquè ens desviaria una mica del nostre propòsit i no creiem que aportés res significatiu a l'estudi.

⁸⁴MURILLO LUNA, Antonio; “Cartografiando los discursos desmitificadores: voces radicales de la transición para el cambio político”, Congreso Las otras protagonistas de la transición: izquierda radical y movilizaciones sociales, Madrid, 24-25 de febrer de 2017, pp. 79-80.

Doncs, si bé és cert que Bandera Roja, tal com s'afirma en aquest fragment d'entrevista, té un nucli inicial que procedia bàsicament del PSUC, la incorporació de gent provinent del món cristià és tant rellevant que podem afirmar que, si no s'hagués produït, la seva composició i trajectòria hagués estat ben bé una altra. Per tant, podem afirmar d'entrada que, en el cas de Bandera Roja, la seva constitució i el seu desenvolupament posterior van ser possibles gràcies a la participació de les dues branques principals que van formar de militants aquest nou espai polític que s'anava construint a l'esquerra del PSUC. Observem ara breument quin és el camí que van haver de recórrer les persones que trobant-se en punts de sortida prou distanciats -el PSUC i l'Església- van acabar trobant-se en aquesta cruïlla anomenada Bandera Roja.

1.1. El PSUC

1.1.1. Tensions i expulsions al PCE-PSUC

Al XXII Congrés del PCUS celebrat el 1961 la intervenció del seu secretari general Nikita Krushev va mantenir i aprofundir la crítica al *stalinisme* iniciada per ell mateix feia cinc anys en motiu del XX Congrés. Des d'aleshores, els enfrontaments entre el PCUS i el PCX seran habituals i poc a poc anirà augmentant la distància que els separa. A partir d'aquell moment caldrà ser a una riba o a l'altra, i el PCE, a través de la seva presidenta Dolores Ibárruri, va prendre partit pel PCUS quan, en la seva intervenció, va qualificar de traïdors els albanesos, que era, tal com assenyala en Gregorio Morán⁸⁵, una manera indirecta de dir-los-ho als xinesos. Ara bé, malgrat el prestigi acumulat per la URSS, els xinesos no es van quedar sols i, amb la bandera de la defensa del *stalinisme*, van anar apropant a la seva riba no només els partits comunistes asiàtics i l'albanès ja mencionat, sinó també nuclis més reduïts de militants dels partits comunistes occidentals que van acabar provocant petites escissions a Bèlgica, als Estats Units, a Itàlia, a Austràlia... Davant d'aquest escenari que feia trontollar l'hegemonia dels partits comunistes sota l'òrbita de la URSS, el secretari general del PCE Santiago Carrillo va respondre l'estiu de 1963 en la mateixa línia que ho havia fet la seva presidenta un parell d'anys abans: “*tenemos que oponernos a la desviación izquierdista infantil, a la recaída trotskista que*

---

⁸⁵MORÁN, Gregorio; *Miseria y grandeza del Partido Comunista de España, 1939-1985*. Editorial Planta, Barcelona, 1986, p. 373.

*proponen los dirigentes del PC Chino... Tenemos que defender firmemente las posiciones del marxismo-leninismo. Y por encima de todo, que enfrentarnos con las tentativas que ya rozan a nuestro mismo partido*⁸⁶. Les temptatives que fregaven el PCE eren tan reals que aquell mateix estiu va consumir-se la sortida d'una primera fracció pro-xinesa, la qual va dotar-se d'un òrgan d'expressió propi editat entre Brussel·les i París: el *Mundo Obrero Revolucionario*. La data oficial de creació del nou partit seria una mica posterior, el febrer de 1964, tot i que la reunió s'havia celebrat uns mesos abans⁸⁷.

Aquesta petita fuga de militants que s'havien fet seu el punt de vista del PCX no havia estat suficient, no obstant, per a que al PCE les aigües deixessin de baixar tèrboles. La publicació de dos articles crítics amb la línia oficial a la nounada revista teòrica del PCE *Realidad* va ser suficient perquè es comencés a gestar una nova crisi. Els articles en qüestió foren *La revolución pictórica de nuestro tiempo*, signat per en Fernando Claudín, i *Observaciones a una discusión*, obra d'en Jorge Semprún. El primer d'ells tenia la voluntat de posar al dia les concepcions estètiques del *Partido*, la qual cosa pressuposava que estaven antiquades, i això feia de mal pair. Ara bé, l'article que a la llarga provocaria més rebuig entre la direcció va ser el d'en Semprún, que aprofitava el debat obert en el comunisme internacional per la publicació per part del PCX del folletó *Visca el leninisme* el 1960 però no per arrengrer-se al costat d'un dels dos bàndols en disputa (PCX *versus* PCUS), que era el que havien fet la majoria dels que hi havien posat cullerada, sinó per fer-se seves les tesis renovadores del PCI, les quals eren qualificades de revisionistes amb major o menor bel·ligerància per part d'ambdós contrincants. Aquest era el primer cop que un membre de la direcció del PCE s'alineava amb el PCI i, per tant, portava la contrària al PCUS, i aquesta era una postura molt difícil d'assumir en aquells moment pel PCE. A més, i per si no n'hi havia prou havent posat en dubte el camí assenyalat pel PCUS, en Semprún va atrevir-se a exigir remoure el passat més immediat i gloriós del *Partido*, el període guerriller de la postguerra, tot demanant-ne l'elaboració d'una anàlisi històrica i crítica. Ara bé, malgrat la tensió que es va generar, el riu no va sortir de mare. Aquest era només el tret de sortida d'una crisi que va tenir el seu segon acte al Comitè Executiu del 24 de gener de 1964.

Tot i que l'ambient que es respirava estava enrarit, res no feia pensar que aquesta reunió hagués de ser l'avantsala d'un conflicte que aniria conformant dos blocs cada cop més

---

⁸⁶ *Ibídem*, p. 365.

⁸⁷ El fet de no oferir la data real de fundació era una mesura d'autoprotecció davant la dictadura que serà recurrent, tal com observarem, entre els diferents grups clandestins.

irreconciliables. L'objecte de la trobada era debatre al voltant d'un document que es volia presentar a una reunió del comunisme internacional. Però el seu desenvolupament va palesar que era el de menys. S'estava escalfant l'ambient pel següent Comitè Executiu. I la tensió hi va esclatar. Celebrat l'11 de febrer, les posicions que hi van defensar, per una banda, Semprún i Claudín, i per l'altra, la resta del Comitè Executiu amb en Santiago Carrillo al front, van estar tant allunyades que es va veure la necessitat de convocar un Ple del Comitè Executiu per tal de valorar les divergències expressades per en Claudín. El Ple es va celebrar entre el 27 de març i el 2 d'abril en un palau barroc de Zbraslav, a deu kilòmetres del centre de Praga. En Claudín va ser el primer en exposar la seva tesi. En acabat va ser el torn d'en Semprún. La resolució definitiva que es va llegir el 2 d'abril resumia prou bé quina havia estat la tesi defensada per ambdós i la opinió que li mereixia a la direcció:

Los camaradas Fernando Claudín y Federico Sánchez, supervalorando las posibilidades de la oligarquía y subestimando las de una solución verdaderamente democrática, consideran inevitable que, una vez eliminadas las formas fascistas de poder, se abrirá un largo período, durante el cual el capital monopolista estará en condiciones de superar los graves problemas que la revolución democrática y el desarrollo económico plantean en España, asegurando de forma incontestable su hegemonía política."⁸⁸

A la Declaració del Comitè Central posterior feta pública al juny es va ratificar la interpretació política i la tàctica defensada per la direcció, i es va passar comptes tant als *escisionistes* pro-xinesos com als *desviacionistes* Claudín i Semprún. La manera de resoldre aquest conflicte va provocar una reacció també a l'interior del PSUC personalitzada en el membre del Comitè Executiu Francesc Vicens. Ara bé, per a entendre'n la seva exacta dimensió caldrà que retrocedim un any en el temps, tal com suggereix l'historiador Giaime Pala⁸⁹.

El 20 d'abril de 1963 el militant comunista Julián Grimau havia estat afusellat a les afores de Madrid pel règim feixista. A recer de la campanya de denúncia d'aquest nou assassinat i de la demanda d'amnistia promoguda pel PCE, el Comitè d'Intel·lectuals del PSUC va

---

⁸⁸ *Ibidem*, p. 392.

⁸⁹ PALA, Giaime; *Cultura clandestina. Los intelectuales del PSUC bajo el franquismo*. Editorial Comares, Granada, 2016.

convocar una manifestació pel dia 2 de maig a dalt de la Rambla de Canaletes. El resultat va ser un desastre, tant per la reduïda assistència, com per la repressió que van haver d'assumir els que hi van participar, amb un balanç de 18 persones detingudes. La crítica dirigida principalment cap a en Manuel Sacristán, el responsable del Comitè d'Intel·lectuals, va ser molt dura. S'entenia que amb la seva actuació -havia reconegut la seva condició de militant comunista un cop detingut- havia contribuït a la repressió i havia dificultat la posterior defensa de la resta de detinguts. Però també li va tocar el rebre, per primera vegada, a la direcció del Partit i a la seva línia política, que els militants de l'interior consideraven excessivament optimista i que atribuïen a una manca de perspectiva pel fet d'estar la direcció instal·lada a l'exili. Així doncs, quan un any després van arribar les primeres notícies del conflicte obert dins del Comitè Executiu del PCE, d'alguna manera, al PSUC ja s'havia llaurat el camp per a que hi arrelés.

El primer cop que el PSUC va abordar la qüestió va ser en una reunió celebrada a París el 15 d'abril de 1964. En Gregorio Lopez Raimundo va explicar la polèmica que havia ocupat el PCE els darrers mesos i va exposar la seva opinió, que no era altra que la del PCE, sobre el fet que *“la posición de Claudín “llevaría a una política de derecha”*”⁹⁰. Cap veu no s'hi va oposar, però amb això ja hi comptava. Ara calia veure com s'ho prendrien a l'interior, particularment els sectors intel·lectuals.

Mentre la direcció del PSUC discutia com i qui els havia de fer arribar la posició adoptada als militants de l'interior, aquests ja havien començat a rebre'n conèixer-ne detalls per dues vies diferents: a partir d'en Juan Goytisolo i en Jordi Solé Tura, que mantenien contacte amb el responsable del Comitè d'Intel·lectuals August Gil Matamala; i també a través del militant del PCE Javier Pradera, amic d'en Jorge Semprún. Però com que les informacions eren massa confuses, els intel·lectuals van demanar-ne els detalls a la direcció, que es va limitar a insistir *“sobre “la necesidad de la unidad acerca de la línea del partido. En particular en aquellos órganos responsables de su aplicación”, es decir, exigiendo la condena de los “fraccionalistas” sin dejar opción para las preguntas y la discusión”*”⁹¹. Potser en algun altre moment aquestes explicacions haguessin estat suficients, però no ara.

El Comitè Executiu va tancar qualsevol via de contacte amb els intel·lectuals i va prendre dues decisions importants per a parar-los els peus. En primer lloc, van reprendre enèrgicament el contacte amb els nuclis obrers per tal que les idees errònies dels

---

⁹⁰ *Ibíd*em, p. 74.

⁹¹ *Ibíd*em, p. 75.

intel·lectuals no els contaminessin. El segon moviment tenia a veure amb la unanimitat al sí de l'Executiu. Calia avortar qualsevol veu discordant abans i tot que s'arribés a produir i amb aquest objectiu es va reunir passat l'estiu i va acordar que, en aquest debat, *“todos los militantes deben exponer con toda libertad sus puntos de vista. Pero esto tiene un límite: deben ser puntos de vista comunistas”*⁹². I les idees *liquidacionistes* d'en Claudín i en Semprún estaven evidentment més enllà del límit permès.

És interessant d'assenyalar un altre aspecte que apunta en Pala i és el fet que mentre al PCE aquesta crisi va ser vista com un atac a la figura del seu secretari general, al PSUC es va interpretar com un intent dels sectors intel·lectuals per fer-se amb la direcció⁹³. El primer en adonar-se d'aquesta deriva anti-intel·lectual va ser en Jordi Solé Tura. El Comitè Executiu li havia demanat que es pronunciés sobre la Declaració de juny del PCE i ell va defensar les tesis sostingudes per en Claudín alhora que expressava el seu absolut *“desacuerdo con la orientación básica de la declaración y con la línea política que traza”*⁹⁴. La resposta no havia agradat gens a la direcció, que va respondre amb una duresa que va deixar perplex en Solé Tura tal com queda palès en la seva següent carta del 14 de setembre:

*“Os escribo con una amargura sin límite. Jamás pensé vivir lo que estoy viviendo. Estamos en plena caza de brujas ya cazadas. Parece como si estuviéramos en los años de las purgas y demás... En estos momentos estamos ya en plena histeria antiintelectual. Con el resultado de que quedan ya muy pocos en la familia. Y al ritmo que vamos, dentro de poco no quedará ni uno. Parece como si ser intelectual fuese un terrible pecado original que hay que lavar diciendo constantemente "Sí, padre" al todopoderoso intérprete de la conciencia proletaria. ¿A dónde iremos a parar? No lo sé... Ya sabéis cómo se sacrifica entre nosotros: la víctima es cubierta de insultos, hundida en el fango. En estos momentos yo ya soy, por lo menos, un arribista, un muerto de hambre, un ambicioso sin escrúpulos, un agente de Fraga, un traidor, un vendido... etc. ¡Y esto no es más que el comienzo! Menos mal que no estamos en el poder. Si no, ya sé lo que me tocaría: el paredón.”*⁹⁵

---

⁹² APFV, libretas apuntes CE, 8/9/64, “Reunión CE amb Comitè Barcelona”, intervenció de Gregorio López Raimundo, citat a Pala, Giaime; op. cit., p. 77.

⁹³ MORÁN, Gregorio; op. cit., p. 397.

⁹⁴ MORÁN, Gregorio; op. cit., p. 397.

⁹⁵ MORÁN, Gregorio; op. cit., p. 397.

Ho acabem de veure: si els motius adduïts pel desencadenament de la crisi eren diferents pel PCE i pel PSUC, els mètodes per a la seva resolució estaven essent idèntics. Pel que feia a en Jordi Solé Tura, la conclusió a la que calia arribar després d'una reflexió com la que acabem de llegir no podia ser una altra que l'abandonament del *Partit*. Feia ja un temps que estava vivint a París després d'haver deixat la seva feina al front de *Radio España Independiente* a Bucarest, i va anunciar al *Partit* que havia arribat el moment de tornar cap a casa amb la intenció de refer la seva vida professional. Però aquest retorn sense el vist-i-plau de la direcció va ser l'argument definitiu emprat pel Comitè Executiu del PSUC per expulsar-lo el 4 de novembre de 1964. No va ser l'únic a qui esperava aital destí. Al PSUC, el membre del Comitè Executiu Francesc Vicens. Al PCE, en Claudín i en Semprún. Quan va arribar la primavera, tots ells ja serien fora del *Partit*.

1.1.2. *Unidad*: el fruit de les divergències

Les mobilitzacions de suport a la vaga dels miners asturians el 1962 va ser l'inici d'un cicle de lluites obreres que es van articular al voltant d'un nou instrument organitzatiu que rebutjava l'enquadrament del Sindicat Vertical i, al mateix temps, les estructures obreres clandestines d'oposició: les Comissions Obreres. Es tractava d'un nou instrument de lluita, il·legal però públic, que volia aprofitar aquesta ambivalència per provar de penetrar a la Central Nacional-Sindicalista (CNS). També a l'àmbit universitari s'havia posat en qüestió l'organització franquista que pretenia atorgar-se la representació de l'univers estudiantil, el Sindicat Espanyol Universitari (SEU), i el curs 1964-1965 les candidatures antifranquistes van infiltrar-lo en nombroses universitats i, especialment, a la Universitat de Barcelona, sota el paraigua de l'Associació Democràtica d'Estudiants de Catalunya.

L'ensulsiada del SEU era tant important i evident que el mateix govern espanyol va haver de sortir per promoure una nova entitat, les *Asociaciones Profesionales de Estudiantes*, que malgrat que es presentava més oberta per la base, mantenia funcions i control del nivell directiu. La resposta d'estudiants i professors antifranquistes no es va fer esperar, amb aturada de classes i manifestacions al carrer. La de les autoritats franquistes tampoc, amb l'expulsió dels professors que més s'havien significat, entre els quals el militant del PSUC Manuel Sacritán Luzón. Davant aquesta reacció, el secretari general del PCE va fer una crida al boicot de les *Asociaciones Profesionales de Estudiantes*, però només els estudiants més implicats en la lluita antifranquista s'ho van prendre com una veritable

necessitat.

El curs següent, el 1965-1966, la cosda va anar diferent. Un nucli conformat no només pel Comitè d'Estudiants del PSUC sinó també per les branques universitàries de les Forces Socialistes Federals (FSF), el Moviment Socialista de Catalunya (MSC) i el Front Obrer de Catalunya (FOC) van tornar de les vacances d'estiu amb la idea de boicotejar les eleccions plantejades pel règim i organitzar de forma autònoma unes altres eleccions a representants de curs, de centres, de facultats i d'escoles universitàries.

L'èxit del boicot a les eleccions proposades pel règim va ser aclaparador i va encoratjar el moviment universitari antifranquista a fer un nou pas endavant tot aprofitant la xarxa de representants escollits en les eleccions organitzades per ell en un sindicat que, com les Comissions Obreres, era il·legal però no clandestí: el Sindicat Democràtic d'Estudiants de la Universitat de Barcelona (SDEUB). La seva constitució es va fer efectiva entre el 9 i l'11 de març de 1966 al Convent dels Pares Caputxins de Sarrià i, per sobre de tot, suposava un fet cabdal: *“la constitución de una instancia unitaria de organizaciones antifranquistas que, por primera vez desde 1939, no excluía a nadie, ni al PSUC, y nacía vinculada a las movilizaciones de la calle”*⁹⁶. El comitè d'estudiants del PSUC, eufòric pels resultats, va apostar per seguir endavant amb aquesta estratègia, és a dir, exportar el model del SDEUB a la resta d'universitats de l'estat, preparar-se per la més que probable repressió, i enfortir l'aliança amb el també emergent moviment obrer, amb la voluntat de crear les condicions necessàries per a poder cridar a una Vaga General Política. I amb aquest propòsit va iniciar-se el curs 1966-1967.

Acabat el primer trimestre, la fabulosa marxa dels esdeveniments a la Universitat, però també als centres de treball -aquesta era com a mínim la impressió que se n'enduien llegint la premsa de CCOO- estava portant al Comitè d'estudiants del PSUC a un procés accelerat de radicalització. Per tal de poder contrastar els seus parers amb la direcció, una petita delegació formada per en Pau Verrié i en José Luis Martín Ramos s'hi van reunir un parell de cops. La primera amb en Manuel Azcárate, aleshores responsable del Comitè Executiu del PCE de la relació entre estudiants i el món de la cultura. La segona, amb el Comitè Executiu del PSUC al qual s'hi va afegir en Carrillo. El resultat ens l'explica un dels seus protagonistes, en Martín Ramos: *“no produjo grandes resultados, más allá de comprobar lo que de momento eran matices de discrepancia y de aumentar los recelos de los estudiantes hacia unos dirigentes sitiados en París, que parecían más preocupados*

---

⁹⁶ MARTÍN RAMOS, José Luis (coord.); *Pan, trabajo y libertad. Historia del Partido del Trabajo de España. El Viejo Topo*, Barcelona, 2011, p. 21.

*por las relaciones políticas que por la movilización de masas del interior*⁹⁷.

Si la lluita estudiantil augmentava, tampoc no va cessar la repressió, fins a l'extrem que la Universitat va ser tancada temporalment. Però el Comitè d'estudiants del PSUC defensava que just quan més crua i dura estava essent la repressió era quan calia mantenir la lluita, en primer pla, contra la repressió. Ara bé, aquest plantejament bàsicament antirepressiu començava a posar-se en dubte per altres organitzacions antifranquistes com ara el FOC per qui, inspirats pel gradualisme revolucionari dels francesos André Gorz i Gilles Martinet, calia prioritzar la reivindicació de propostes concretes que, en ser considerades inassimilables pel règim, l'anirien desgastant. A l'Assemblea de Districte del SDEUB de gener de 1967, aquesta darrera proposta va derrotar per primera vegada la defensada pel PSUC i, encara que l'aprovació de la proposta del FOC no girava cent-vuitanta graus la nau del SDEUB, la direcció universitària del PSUC va reaccionar provant d'estrènyer les relacions entre el moviment obrer i l'estudiantil, entre les CCOO i el SDEUB. Però el responsable de la Local de Comissions, l'Àngel Abad, no estava ni per aquesta unitat d'acció obrers-estudiants ni per l'acceleració de la lluita de masses.

A banda del Comitè d'estudiants, a l'interior només només recolzava aquesta estratègia en Manuel Valverde Valseca, enllaç justament entre el Comitè d'estudiants i el Comitè de Barcelona. Més enllà d'aquest contacte formal, en Manuel Valverde mantenia també relació amb persones i àrees destacades del sector obrer del *Partit* i de Comissions Obreres com ara l'organització a la SEAT, l'encarregat d'impulsar les Comissions Obreres Juvenils (COJ) Ricardo Clarés, o el Sector 3 de Barcelona, és a dir, amb els barris barcelonins de Sants, Poble Nou, Zona Franca i amb L'Hospitalet de Llobregat. Com que aquesta aposta no era compartida per la direcció, i per tal que aquesta diferència de criteri no anés creixent a l'interior del *Partit*, durant la primavera de 1967 la direcció es va moure en dos sentits: per una banda, en Manuel Valverde Valseca va ser substituït en la seva tasca d'enllaç entre el Comitè de Barcelona i el d'estudiants per l'Albert Corominas; per l'altra, el secretari general del PSUC Gregorio López Raimundo es va desplaçar a l'interior per provar de canviar el criteri del nucli del Comitè d'Estudiants conformat per en Salvador Jové, l'Albert Ortega, en Pere Gabriel i en Pau Verrié. Però ni l'argument que els va presentar, la importància del salt endavant pel que feia a les relacions unitàries, ni l'oferta d'una propera entrada al Comitè Central, no van servir per convèncer ningú, ans el contrari. De totes maneres, com és habitual al moviment estudiantil, una sèrie de motius

---

⁹⁷ *Ibíd.*, p. 25.

-finalització d'estudis, expulsats, servei militar obligatori- van modificar bona part dels integrants d'aquest Comitè d'Estudiants. Ara bé, contràriament al que esperava la direcció del *Partit*, el relleu -Frederic Sánchez, José Luis Martín Ramos, Tono Albareda, Ezequiel Baró, José Pérez, Quim Berenguer- mantenia la mateixa postura que el Comitè anterior, si és que no s'havia inclús radicalitzat. El PSUC no havia aconseguit tampoc que en Manuel Valverde Valseca deixés de veure's ni amb el Comitè d'estudiants -ni amb el cessat ni amb l'entrant- ni amb el Sector 3, al front del qual hi havia ara l'estudiant expulsat de la facultat d'Econòmiques Francesc Bonamusa.

La Declaració d'abril de 1967 del Comitè Executiu del PCE va ser l'espurna que va encendre aquesta situació que hem estat exposant. Proposava l'adopció d'una actitud defensiva en la lluita de masses per tal de fer fracassar la suposada temptativa d'un retorn a formes feixistes de repressió i, per assolir aital propòsit, establien com a prioritària l'entesa amb aquells sectors del règim que podien ser crítics amb aquest retrocés de les llibertats, sectors als quals qualificarien d'"evolucionistes". L'objectiu d'aquesta entesa seria la instauració de les llibertats democràtiques. A la primera reunió de la direcció del PSUC a l'interior en Manuel Valverde Valseca va mostrar el seu desacord amb la Declaració i va plantejar-ne l'esquelet argumental:

“la declaración violaba los acuerdos del VIIº congreso del partido, sus principios generales, suponía la sustitución de la línea revolucionaria por una línea evolucionista, socialdemócrata, la adopción del "claudinismo" sin Claudín, olvidaba la consigna de la "huelga general política" y reducía la de la "huelga nacional" a una mera manifestación cívica; y todo ello sólo a cambio de una propuesta de acuerdo por arriba, hasta con sectores del régimen, para tratar de obtener más libertades, lo que ya se estaba consiguiendo en la práctica mediante la lucha de masas”⁹⁸.

A més, va negar-se a acatar la Declaració i, juntament amb en Francesc Bonamusa, va convocar a una reunió fraccional a membres de l'actual i de l'anterior Comitè d'estudiants i a algun altre militant obrer. Després d'explicar el desenvolupament de la reunió, en Manuel Valverde va plantejar la necessitat de salvar el *Partit* tot reconstruint-lo des d'aquell nou nucli de direcció, proposta que va ser acceptada per tots els assistents menys

---

⁹⁸ *Ibíd*em, p. 31.

un, en Pau Verrié. A l'inici de l'estiu, però, es va fer evident el fracàs de l'escissió en la seva determinació d'arrossegar una majoria de militants de l'interior i un sector significatiu dels quadres de CCOO, així que van haver d'abandonar la pretensió de substituir la legitimitat del PSUC.

Paral·lelament, i com a resultat d'aquesta agitació a l'interior del PSUC, l'estiu de 1967 es va constituir el grup Unitat. Aquest nou col·lectiu pretenia recollir els diferents desacords originats per les darreres actuacions del *Partit*, entre els quals “algunos antiguos “purgados” del PSUC a los que interesó el movimiento de ruptura con la “dirección carrillista””⁹⁹ com ara en Jordi Borja o en Martí Capdevila. Potser pel fet que a Unitat s'hi estava produint una confluència contra natura entre el seu principal impulsor, Manuel Valverde Valseca, i “convictos y confesos de “claudinismo””¹⁰⁰ com ara en Jordi Borja, en Jordi Solé Tura va restar-ne al marge observant com es desenvolupava no només aquest nou projecte polític sinó el conjunt de l'agitada esquerra catalana.

Després d'un breu període de recollida de suports, Unitat va constituir-se en el Partit Comunista d'Espanya (internacional) (PCE (i)). L'escissió del PSUC i la constitució d'aquest nou partit que se situava clarament a l'esquerra del binomi PCE-PSUC van provocar una forta batzegada entre la resta de forces polítiques de l'antifranquisme. El FOC o la FSF van veure com un nou competidor s'afegia a la lluita per l'hegemonia de l'esquerra radical. El PSUC, pel seu compte, radicalitzava els seus discursos i pràctiques per por de no ser engolits.

Malgrat el trasbals momentani que havia provocat el seu naixement, al PCE (i) li esperava una vida ben curta. La primera crisi la va patir quan encara no tenia un any, durant la primavera de 1968. La caiguda d'una sèrie de militants madrilenys va posar al descobert que havien estat infiltrats per la policia. Però aquest no era l'únic component de la crisi. A l'encop, la deriva estalinista que estava prenent la nova organització va provocar l'abandonament de la gent procedent de la dissidència “claudinista”, entre els quals en Jordi Borja o l'Enric Solé. En abandonar el PCE (i) es van retrobar amb en Jordi Solé Tura i plegats es van posar a treballar sense dilació per traure el novembre d'aquell mateix any el primer número d'un nou periòdic: *Bandera Roja*.

---

⁹⁹ *Ibidem*, p. 34.

¹⁰⁰ *Ibidem*.

1.1.3. La Unió d'Estudiants Revolucionaris

Mentrestant, a la Universitat de Barcelona, la celebració de l'assemblea constitutiva del SDEUB al Convent dels Pares Caputxins de Sarrià batejada popularment com a Caputxinada va fer caure dels seus càrrecs institucionals els principals responsables de la Universitat, els quals eren identificats entre els sectors més reaccionaris del règim, començant pel mateix rector Francisco García-Valdecasas. Però també va tenir conseqüències pel propi SDEUB, que no va poder suportar les diferències que acollia i va acabar rebentant, fragmentant-se aquella incipient unitat estudiantil en nombrosos grups amb plantejaments més radicalitzats. Així, el 17 de gener de 1969, el dia de la presa de possessió del nou equip rectoral, amb en Manuel Albadalejo al cap i en Fabià Estapé de vicerector, el Rectorat va ser ocupat per “un grup d'estudiants arrauxats del PCE (Internacional) i alguns nuclis trotskistes”¹⁰¹, produint-se nombrosos desperfectes, entre els quals la destrossa de la bandera espanyola, i deixant una imatge per a la posteritat: el bust del general Franco sortint volant per la finestra per acabar estavellant-se al mig de la Gran Via. La resposta de l'Estat no es va fer esperar i el 24 de gener decretava l'estat d'excepció i restablí la censura a la premsa.

Entre els assaltants al rectorat algú hi va identificar l'Anna Pedreira, una estudiant de Filosofia i Lletres que després de passar per Unitat i pel PCE (i), anà a raure a Bandera Roja, on hi va estar un parell d'anys (1970-1972), per acabar deixant definitivament qualsevol militància política. Explica l'Anna Pedreira: “pel que m'han dit després [...] hi havia una noia a primera fila que s'assemblava molt a mi. Però jo era a la mateixa hora a una conferència de Solé Tura que havien organitzat les UER a Econòmiques”¹⁰². Per contra, una persona que sí que hi va participar, i de forma activa, va ser en Pere Caldes, que més endavant s'acabarà incorporant a les Comissions de Barris i Fàbriques de Cornellà i a Bandera Roja, adquirint força protagonisme en la lluita del moviment obrer del Baix Llobregat. En aquells moments, el Pere Caldes començava el segon curs. Durant el primer havia estat estudiant Medicina però aquell segon any, el curs 1968-1969, s'havia passat a Físiques. Aleshores participava “d'un grup que es deien Comissió d'Estudiants pel Socialisme o algo així”¹⁰³, un dels grups que va participar en l'organització d'una

---

¹⁰¹ SOLÉ TURA, Jordi; op. cit., p. 285.

¹⁰² MANITO, Fèlix; “Dones del SDEUB: crònica d'una generació” dins *L'Avenç*, nº 13, febrer de 1979, p. 68.

¹⁰³ Entrevista realitzada a en Pere Caldes Ibáñez el 2006.

acció que “es va fer, per dir-ho així, amb criteris bastant assemblearis i autonomistes. És a dir, les decisions es prenien en assemblea i nosaltres érem un grup d’estudiants que ens reuníem abans de fer les assemblees per preparar-les i per intentar que les coses anessin cap a on creiem nosaltres que havien d’anar”¹⁰⁴. Els seus records sobre com es va desenvolupar l’assalt són aquests:

“vam fer l’acte d’assaltar el rectorat i treure, físicament, el rector de la Universitat fins a la porta. I expulsar-lo físicament. Dir-li: vostè és una persona no desitjada. Això és un centre d’estudis, no un centre per venir a fer politikeig barato del règim franquista. [...] quan estàvem dintre el rectorat, el rector ja se n’havia anat, només quedava el vice-rector que llavors era el senyor Estapé, i al senyor Estapé li vam dir: escolti, vagi-se’n que vostè és bona persona i no li volem fer mal però no estigui aquí a defensar què. Vull dir, si el rector se n’ha anat, vostè vagi-se’n, home. [...] I els estudiants d’econòmiques, que el coneixien, sempre havien dit que era un home obert, que s’explicava molt bé, que era molt bon professor i, per lo tant, al revés, vam tenir el *cuidado* de que el senyor Estapé no prengués mal. Que no hi hagués una revolada d’aquelles, empentes, que caigués i es fes mal. I el vam deixar. [...] a la sala del rectorat es van fer dues coses que el franquisme hi va donar una importància crucial, que va ser: una, que vam destrossar la bandera espanyola, la vam fer a miques, la que estava penjada, i l’altre va ser que s’agafés el bust del Franco i es tirés d’alt a baix de les finestres del rectorat fins que va caure a l’acera de Plaça Universitat. I, el bust, una de les persones que el va agafar vaig ser jo”¹⁰⁵.

Ens sembla que, més enllà de la procedència política i ideològica de les persones que conformaran el nucli inicial de Bandera Roja, que és el que estem tractant en aquest capítol, no podíem deixar passar l’oportunitat d’assenyalar, encara que fos desviant una mica el fil narratiu, en quina posició es trobaven dues persones que s’hi incorporaran en una segona fornada. I que explica també quin era l’ambient entre els sectors juvenils més polititzats, sempre a la recerca de respostes de les organitzacions que en cada moment semblés que podien ser més útils a la lluita.

---

¹⁰⁴ *Ibidem*.

¹⁰⁵ *Ibidem*.

Dos dies després de l'assalt, un dels detinguts en la ràtzia policial desencadenada posteriorment va ser en Jordi Solé Tura, a qui acusaven “de ser el cervell instigador dels avalots i d'haver organitzat l'acte contra la bandera i contra el bust de Franco al Rectorat”¹⁰⁶, motiu pel qual va romandre sis mesos a presó. El cert és però que per aquell dia s'havia convocat una assemblea d'estudiants al Paranimf i corria la brama que un dels objectius d'aquella assemblea seria assaltar el Rectorat. Amb la voluntat de reduir la presència d'estudiants a l'assemblea i al probable assalt posterior, donant d'aquesta manera un marge de confiança al nou equip rectoral, un grups d'estudiants del PSUC i de la recent creada Unió d'Estudiants Revolucionaris (UER) van anar a buscar a en Solé Tura perquè participés d'un acte alternatiu. L'acte en qüestió, una conferència pronunciada a la Facultat de Ciències Econòmiques, és a dir, a l'altra punta de Barcelona, va ser un èxit en quan a assistència. Ara bé, el seu objectiu prioritari no va acabar de reeixir, perquè encara que segur que van restat presència d'estudiants a l'assemblea del Paranimf, l'assalt al Rectorat es va produir. I, per acabar-ho d'adobar, un sector dels presents a la conferència va acabar sortint de sala per dirigir-se al carrer a tallar la Diagonal coincidint en el temps amb l'assalt al Rectorat.

La Unió d'Estudiants Revolucionaris era un nucli d'estudiants “que s'havia apartat del sectarisme del grup Unitat”¹⁰⁷. La seva activitat va arrencar el setembre de 1968, tot just en començar el curs. Escamats per l'experiència del SDEUB, sobretot pel que feia a exposició pública i repressió posterior, els UER van optar per “*utilizar otras formas de organización y acción más ágiles y a la vez más protegidas de la represión y actuar para objetivos concretos y alcanzables, capaces de movilizar al conjunto de los estudiantes*”¹⁰⁸. El nucli més important, d'una dotzena de persones, era de la facultat de Ciències Econòmiques, però també d'altres com ara Dret o Medicina van comptar amb presència de militants seus. En aquesta línia de cercar objectius concrets i assolibles van posar en el seu punt de mira els catedràtics més ineptes i corruptes, individus que eren percebuts per bona part de la Universitat com un dels principals problemes de la institució. A Econòmiques es van concentrar en els catedràtics propers al degà, i al degà mateix. A Medicina la lluita es va concentrar també en el degà, en Julio García Sánchez-Lucas, que havia fet unes declaracions en les quals amenaçava de tancar la Universitat durant cinc

---

¹⁰⁶ SOLÉ TURA, Jordi; op. cit., p. 285.

¹⁰⁷ SOLÉ TURA, Jordi; op. cit., p. 304.

¹⁰⁸ BOADA, Lluís; http://www.educaciofisica.com/158_movimiento_estudiantil_por_libertad.pdf, p. 2 (27/10/2017).

anys o de traure l'exèrcit al carrer, com s'havia fet a Mèxic¹⁰⁹.

Les mesures de pressió dels estudiants van començar a donar fruits i els primers catedràtics van començar a plegar, la qual cosa va reforçar aquesta campanya i va enfortir encara més les mobilitzacions, cada cop més nombroses, i no només restringides a les instal·lacions universitàries. Els carrers de Barcelona van veure aparèixer també breus manifestacions que de la mateixa manera que havien interromput la vida rutinària es feien fonedisses. Per tal d'organitzar totes aquestes accions es van constituir uns Comitès d'Estudiants que permetien eixamplar la base més enllà del nucli de la UER i recollir suports no només d'estudiants sinó també d'intel·lectuals, que van utilitzar la seva major visibilitat per donar-los suport. Famílies que no tenien res a veure amb el moviment estudiantil van acollir a casa seva estudiants perseguits per aquestes accions i inclús per a instal·lar-hi aparells de propaganda. I també organitzacions com la incipient Bandera Roja van donar-los recolzament. De fet, entre els estudiants que van organitzar la conferència a Econòmiques ja n'hi havia que n'estaven vinculats. I altres, com José María Vidal Villa, s'hi afegiran més endavant.

A la presó Model en Jordi Solé Tura hi havia de restar reclòs durant sis mesos. Molt pocs dies després d'entrar-hi, el 29 de gener¹¹⁰, un nou contingent d'antifranquistes ingressava a la presó: “el meu amic Alfons Comín i tot el seu grup de cristians d'esquerra, detinguts en una reunió amb la vídua de Mounier”¹¹¹. Aquesta primera presa de contacte entre el grup de cristians encapçalat per en Comín i un dels impulsors del que fins llavors era el periòdic *Bandera Roja* va ser breu -ambdós van sortir al carrer en poc temps- però intensa i fructífera. Ara bé, l'atzar -i la repressió franquista- havia de tornar a fer coincidir en Comín amb un altre dels impulsors de *Bandera Roja*. El 7 d'octubre en Comín tornava a ser empresonat en compliment d'una sentència del Tribunal d'Ordre Públic (TOP) per la publicació d'un article crític amb el referèndum franquista del 1966 a la revista francesa *Témoignage Chrétien*. I, aquest cop, a la presó hi va trobar en Jordi Borja, integrat ja aleshores al periòdic *Bandera Roja*, al qual li mancava només un mes per traure el primer número. Aquest encontre és subratllat per en Solé Tura a les seves *Memòries* perquè té la impressió “que aquella trobada va ser decisiva per al posterior ingrés d'Alfons al grup

---

¹⁰⁹ SABATÉ, Ferran; *Els estudiants de Medicina de la Universitat de Barcelona: un estímul de progrés*. Publicacions i edicions de la Universitat de Barcelona. Publicacions i edicions de la Universitat de Barcelona, Barcelona, 2013, p. 33.

¹¹⁰ COMÍN, Maria; “La detenció d'Alfons C. Comín durant l'estat d'excepció de 1969” dins *L'Avenç*, n° 74, setembre de 1984, p. 12.

¹¹¹ SOLÉ TURA, Jordi; op. cit., p. 288.

Bandera Roja”¹¹². Ara bé, qui eren l' Alfons Comín i tot el seu grup de cristians d'esquerra? Què havia estat succeint a l'interior d'amplis sectors cristians no només perquè aquest grup acabés a la presó sinó perquè la seva presència en la lluita antifranquista i inclús revolucionària fos cada cop més destacada?

1.2. L'Església

1.2.1. El Concili Vaticà II aireja la resclosa Església de la croada

El militant de Bandera Roja Josep Maria Colomer va publicar a la revista *L'Avenç* una sèrie d'articles que duïen per títol comú “Tornant-hi a pensar”. Es tractava d'un seguit de reflexions al voltant dels debats que els diferents espais ideològics de l'antifranquisme van anar abordant a partir dels anys seixanta. La setena entrega de la sèrie estava dedicada a “El progressisme catòlic”¹¹³ i en Colomer hi defensava la idea molt estesa que “Catalunya fou un dels països més sotraguejats per la renovació del pensament, la litúrgia i l'apostolat catòlics promoguts pel Papa Joan XXIII (1958-1963) i el Concili Ecumènic Vaticà II (1962-1965)”¹¹⁴. Els motius principals: una represa de l'activitat antifranquista també entre els sectors sota l'empara de l'Església catòlica i una major necessitat d'*aggiornamento*, de posada al dia, de la doctrina de l'Església espanyola, francament molt més endarrerida que les del seu entorn. Al Principat, a aquests dos arguments calia afegir-hi, respecte a la resta de l'Estat, una proximitat amb Europa que facilitava el contacte i el diàleg amb les noves idees vingudes del continent. Una mostra d'aquest interès per rebre les bones noves va ser el sorgiment de nombroses iniciatives editorials que, tant en català com en castellà, apropaven al cristià peninsular allò que de suggerent es coïa entre els nuclis bàsicament europeus més progressistes. Entre d'altres van fer la seva aparició l'Editorial Estela, que va publicar una col·lecció de “Documents del Concili Vaticà II”, o Nova Terra, amb la col·lecció “Temps de Concili”, totes dues amb la participació d'Alfons Carles Comín. Però també Edicions 62 que, tot i no tenir vocació religiosa, va engegar dues col·leccions de llibres religiosos, la qual cosa és un signe més

---

¹¹² Ibidem, p. 289.

¹¹³ COLOMER, Josep Maria; “Tornant-hi a pensar (VII). El progressisme catòlic” dins *L'Avenç*, n° 53, octubre de 1982, pp. 45-48.

¹¹⁴ Ibidem, p. 45.

de l'interès que despertava aquesta literatura. En quant a revistes periòdiques, ja el 1958 va aparèixer *Qüestions de vida cristiana* i, l'any següent, *Serra d'Or* o *Critèrion*.

En tota aquesta nova producció de pensament d'arrel cristiana veiem que algunes influències, com ara la de l'humanisme d'en Jacques Maritain, molt present als anys trenta, va deixar de tenir influència de resultes en bona mesura de la seva reacció espiritualista front els reptes que plantejava el Concili II. En substitució d'aquest referent en van aparèixer d'altres com ara, per posa un parell d'exemples, Emmanuel Mounier, pare del personalisme i “defensor del pluralisme polític dels cristians i del diàleg amb els corrents socialistes”¹¹⁵, o bé Teilhard de Chardin, “amb el seu intent de conciliar la fe amb l'evolucionisme darwinià”¹¹⁶. Malgrat que entre uns i altres teòlegs hi havia moltes diferències, la majoria d'ells compartia una mateixa doble voluntat: per una banda, d'implicació dels cristians en els problemes terrenals, és a dir, de “compromís temporal”, i per l'altra, d'un paper més actiu del laïcat a l'interior de l'Església.

1.2.2. Recuperant influència en el món del treball

Si aquestes reflexions es produïen una mica al marge del discurs oficial de l'Església el cert és que, finides la Guerra Civil i la Segona Guerra Mundial, l'Església -l'espanyola, és clar, però també la Santa Seu de Pius XII- era conscient de la necessitat de recuperar la influència social malbaratada arran del seu alineament al costat del bàndol feixista. El pas del temps no havia estat suficient per a fer oblidar les seves responsabilitats i, per tant, calia posar-se a treballar per capgirar la situació, calia “compromís temporal”.

Per tal de recuperar el favor de les masses, de la classe treballadora i del conjunt de classes populars, va apostar per recórrer a l'apostolat i a la Doctrina Social de l'Església a través dels moviments obrers especialitzats. Va ser amb aquest objectiu que el 1946 l'Església creava, dins d'Acció Catòlica (AC), les Germandats Obreres d'Acció Catòlica (HOAC), una secció especialitzada per al món obrer. Aquesta seria la funció tant de les HOAC com de les Joventuts Obreres d'Acció Catòlica (JOAC) o, més endavant, d'Acció Catòlica Obrera (ACO). I, malgrat que naixen amb l'estigma de la complicitat del feixisme, poc a poc, al contrari d'Acció Catòlica, van anar prenent protagonisme i “aconseguiran una presència significativa en la vida eclesial, política i laboral on aportaran un plus d'utopia,

---

¹¹⁵ *Ibidem*, p. 46.

¹¹⁶ *Ibidem*.

de promoció obrera, d'anunci profètic cristià i de lluita militant per la justícia”¹¹⁷.

A banda de l'aposta de l'Església per l'apostolat organitzat a través d'AC, les Congregacions Marianes també s'havien anat expandint a través de l'Orientació Catòlica i Professional Dependent, a redós de la qual aniria creixent una Joventut Obrera Cristiana (JOC) que competiria i s'enfrontaria amb la JOAC, i de l'escoltisme confessional sota direcció del Mn. Antoni Batlle. De tot aquest reguitzell d'organismes només l'HOAC i la JOC tenien per objectiu l'activitat sindical, essent les úniques, juntament amb el Sindicat Vertical, que podien intervenir legalment en aquest àmbit. Més tard s'afegirien a aquesta llista Avantguarda Obrera Juvenil (VOJ) i Acció Sindical de Treballadors (AST), d'inspiració jesuítica.

Si ens centrem ara en l'origen i expansió de l'HOAC observarem com, malgrat que tot el procés estigués encapçalat i coordinat per en Guillem Rovirosa, en el seu desenvolupament cada diòcesi va seguir els seus propis ritmes i es va anar adoptant característiques particulars. D'entre totes elles volem aturar-nos, molt breument, en la de Cornellà, que el 1963 es va reorganitzar prenent el nom de “Lleó XIII”, i el 1966, després de coordinar-se amb altres nuclis de Viladecans, Sant Boi o El Prat, es va reorganitzar en la “Federació del Baix Llobregat”. Doncs bé, entre els nois que van participar de la reconstrucció del nucli de Cornellà hi trobem en Francesc Arias Gómez, futur militant de Bandera Roja que el 1966, amb la Federació ja organitzada, va esdevenir-ne co-responsable. El seu consiliari seria en Joan-Nepomuceno García-Nieto, una de les ànimes de l'*Organització* al Baix Llobregat.

El 1956 es van desencadenar una sèrie de lluites fabrils en demanda de millores salarials i de la jornada de vuit hores que va acabar en un moviment vaguístic que tindria repercussió sobretot a empreses vinculades als sectors del tèxtil -Fabra i Coats, Can Batlló, La Seda, España Industrial, Can Trinxet- i del metall -Pegaso, Hispano Olivetti, Macosa, Siemens-, un dels sectors que duria el pes de la batalla obrera fins la fi de la dictadura. I el 1958, la Llei de Convenis Col·lectius confirmava que el sistema de relacions laborals sancionat pel règim franquista no era útil per a resoldre els conflictes entre capital i treball. Aquesta modificació de la legislació laboral pretenia obrir la porta a la negociació entre empresaris i obrers amb la voluntat que les diferències que poguessin tenir no es resolguessin de manera conflictiva. Ara, si bé és cert que l'objectiu era aquest, la dictadura no va poder evitar que a partir d'aquest moment l'elaboració de plataformes

---

¹¹⁷ FERRANDO PUIG, Emili; *Cristians i rebels. Història de l'HOAC a Catalunya durant el franquisme (1946-1975)*. Editorial Mediterrània, Barcelona, 2000, p. 55.

reivindicatives anés implicant més i més sectors de la classe treballadora en la lluita pels seus drets no només laborals sinó també polítics.

Ja el 1958 militants d'aquest entramat cristià vinculat al moviment obrer van crear el sindicat Solidaritat d'Obrers Cristians de Catalunya (SOCC), una organització que el 1961 va perdre la "C" de "Cristians". L'estratègia trencava amb el camí recorregut tradicionalment pels cristians: construir un moviment obrer cristià, és a dir, que tingués interès en accentuar el caràcter confessional i, per tant, que dificultés la constitució d'un moviment obrer unitari. A mesura que avançaven els anys seixanta la CNS es va anar mostrant com més va, més impotent per mantenir el control d'una institució cada dia més corcada per la presència de representants obrers legitimats pels seus companys de fàbrica. Aquests defugien les negociacions des de l'estructura vertical, les quals s'havien demostrat inútils, per baixar les discussions a nivell de fàbrica, entre direcció de jurats d'empresa. La constatació de les mancances del Sindicat Vertical com a instrument de negociació entre treballadors i empresa, compartida molt sovint pels mateixos empresaris, va anar animant la creació de nous sindicats i plataformes sindicals clandestines de les què participarien, com un més, els militants obrers provinents del món cristià. Així naixeria l'Aliança Sindical (AS), que agrupava la Confederació Nacional del Treball (CNT), la Unió General de Treballadors (UGT) i Solidaritat dels Treballadors Bascos (ELA-STV) i que més endavant, en incorporar-s'hi Solidaritat d'Obrers de Catalunya (SOC) i la Unió Sindical Obrera (USO), va passar a anomenar-se Aliança Sindical Obrera (ASO). També el PSUC engegaria una plataforma sindical que es volia unitària, l'Oposició Sindical Obrera (OSO). Com la majoria de les temptatives unitàries anteriors també aquesta va anar desaareixent, en aquest cas en favor d'unes CCOO que cada dia prenién major protagonisme i referencialitat.

Un altre aspecte que cal remarcar i que va ser imprescindible per la represa de la lluita sindical no només entre els cristians va ser la formació. Tot i que els catalans tenien tradició en lluita sindical, la ruptura del 1939 i la modificació de totes les normes del joc havien deixat a la classe treballadora absolutament desarmada. Així que tota aquesta efervescència sindical a l'interior de l'Església tampoc hagués estat possible sense la tasca desenvolupada, més enllà de les revistes i editorials, per altres plataformes endegades tant per sacerdots individuals com per alguns ordes religiosos convergents amb la nova doctrina de l'Església. Ens estem referint, per exemple, a l'Institut Catòlic d'Estudis Socials de Barcelona (ICESB) o al Centre d'Influència Catòlica Femenina (CICF). També les HOAC es va dotar d'un complex i complet curs de captació i iniciació, d'entre els quals

convé destacar els Grups Obrers d'Estudis Socials (GOES), col·lectius centrats en l'estudi dels conflictes relacionats amb el món del treball -és interessant subratllar que tot aquest conjunt de projectes formatius en treball sindical coincidien en el temps amb la formació de CCOO.

A Barcelona, aquesta tasca la va desenvolupar l'Escola de Formació Social instal·lada on era l'Escola Professional del Clot. Fundada per l'Àngel Alcázar i l'Antoni Navarro, en tot moment va comptar amb el suport dels jesuïtes, amb el Pare Torres al front. Van ser nombroses les persones que van participar de l'Escola de Formació Social durant els seus cinc anys de vida, però en destacarem només les que tindran un protagonisme en la futura Bandera Roja. En Jordi Solé Tura, l'Alfons Carles Comín i l'aleshores Pare García-Nieto van formar part del que es va anomenar "Equip de Professors". Durant el període 1966-68, davant l'èxit dels primers anys, s'enforteix en tots els sentits (major oferta i formativa, que a més ara es pot realitzar també a distància, i major nombre de professors)¹¹⁸. Al 1968, després de resoldre una sèrie de conflictes interns, s'escull una nova direcció en forma de Consell Directiu. La direcció recau en Jordi Estivill i entre els vocals hi trobem els professors Comin i Solé Tura. Ara bé, sembla que els conflictes s'hvien tancat en fals i que, segons el punt de vista de l'Àngel Alcázar, el fet que entre els integrants de l'Escola hi hagués militants del FOC i de la incipient Bandera Roja amb voluntat de dur l'aigua al seu molí, va provocar la desfeta d'aquest projecte de formació sindical. Aquest conflicte és recollit també a *La cruz y el martillo*¹¹⁹ quan, tot estirant del fil del periodista Pere Meroño, s'explica que "Alfonso [Comín] protagonizó en 1968 un golpe de mano fallido para conseguir el control de esta escuela. Su táctica habría consistido en favorecer el predominio en la junta de los sectores más jóvenes y, por tanto, más radicalizados. Así desplazaba a los elementos del SOC, a los que tachaba de amarillos y reformistas"¹²⁰. Malgrat tot, reprenent el fil d'Alcázar, la tasca realitzada fins aleshores per l'Escola de Formació Social no és gens negligible: prop de 2.000 persones van participar en cursos de formació sense els quals el futur del moviment obrer català hagués hagut de batallat en pitjors condicions els anys següents¹²¹.

---

¹¹⁸Cal destacar que durant aquest període l'Alfons Carles Comín endega també, aprofitant la proximitat amb joves estudiants, una enquesta de caràcter sociològic a vora vuit-cents alumnes, els resultats de la qual es reflectiran en el llibre *Juventud obrera y conciencia de clase*, elaborat a dues mans amb en Joan-Neporeno García-Nieto, i publicat per Cuadernos para el diálogo el 1974.

¹¹⁹MARTÍNEZ HOYOS, Francisco; *La cruz y el martillo. Alfonso Comín y los cristianos comunistas*. Ediciones Rubeo, Barcelona, 2009.

¹²⁰ *Ibidem*, p. 112.

¹²¹ FERRANDO PUIG, Emili; *op. cit.*, p. 161.

1.2.3. El debat cristiano-marxista es resol en la pràctica

A partir dels anys seixanta, l'hegemonia dels postulats de la democràcia-cristiana dins l'Església van haver de confrontar-se amb uns nous plantejaments amarats d'“un progressisme més obert a la modernitat i als corrents polítics d'esquerres”¹²². La conformació d'aquest nou espai ideològic va provocar un canvi en la correlació de forces, factible en bona mesura gràcies a la batalla lliurada en defensa del pluralisme polític entre els cristians, que va permetre superar les limitacions d'una Doctrina Social de l'Església més pietosa que transformadora de les condicions que feien possible l'explotació i l'exclusió. Un dels pioners a casa nostra d'aquest nou enfocament va ser en Josep Dalmau. El 1967 va fer el seu debut literari amb *Distensions cristiano-marxistes*¹²³, un assaig que abordava la necessitat de diàleg entre ambdues doctrines.

El camí obert per en Dalmau, el del debat teòric sobre la possibilitat d'enteses entre els espais cristià i marxista, no va ser però pràcticament transitat per ningú més fins que va fer aparició l'organització Cristians pel Socialisme (CpS) ja el 1973. Els seus documents fundacionals repensaven la relació entre cristianisme i socialisme tenint molt present les propostes i ensenyances del model xilè, a qui reconeixien com a influència preferent inclús en el nom. Més endavant, les Declaracions del PCE (1975) i del PSUC (1976) van abordar una qüestió particular d'aquest debat, la presència de cristians als partits comunistes, que va tenir una darrera i definitiva contribució el 1977 quan l'Alfons Carles Comín va publicar *Cristianos en el Partido, comunistas en la Iglesia*.¹²⁴ Tal com apunta en Josep Maria Colomer, aquesta definitiva “incorporació de cristians al moviment comunista representava un final de camí del progressisme cristià i una consolidació del laïcisme, és a dir, de la separació entre la fe (gratuïta científicament i força supèrflua políticament) i l'opció política (no deduïda de la fe)”¹²⁵. Retrocedim però al principi d'aquest camí de participació de cristians en organitzacions polítiques marxistes.

A *Cristianos en el Partido, comunistas en la Iglesia*, Comín hi explica el passos seguits tant pel PCE com pel PSUC per tal de fer possible que els cristians poguessin sentir-se atrets a militar-hi. Segons la seva anàlisi, la formulació de la política de Reconciliació

---

¹²² COLOMER, Josep Maria; op. cit., p. 47.

¹²³ DALMAU, Josep; *Distensions cristiano-marxistes*. Edicions 62, Barcelona, 1967.

¹²⁴ COMÍN, Alfonso Carlos; *Cristianos en el Partido, comunistas en la Iglesia*. Editorial Laia, Barcelona, 1977.

¹²⁵ COLOMER, Josep Maria; op. cit., p. 47.

Nacional presentada per ambdues forces el 1956 va posar sobre la taula la possibilitat d'acabar amb la dictadura per la via pacífica. A aquesta conclusió s'hi havia arribat gràcies a “*una comprensión más profunda de la significación de las corrientes cristianas antifranquistas que se han sumado netamente a la resistencia y entre las que se abren claras tendencias socialistas*”¹²⁶. La presència de militants de les HOAC, de la JOC, d'estudiants i d'intel·lectuals cristians en les lluites obreres o universitàries “*era un claro síntoma de resquebrajamiento del nacional-catolicismo dominante hasta entonces*”¹²⁷. Conseqüent amb aquesta anàlisi, el Partit havia anat tendint ponts cap a aquests sectors de cristians progressistes malgrat que la política de Reconciliació Nacional se situava encara “*en la perspectiva de “cada uno en su sitio”, incitando a la colaboración conjunta para derrocar el fascismo e instaurar la democracia*”¹²⁸. Aquesta aposta, que entenem es volia de llarg recorregut, tenia posada la mirada també en el present més immediat, car percebien en aquest apropament una possibilitat de trencar amb l'aïllament polític i social al què se sotmetia a mitjans dels cinquanta tant al PCE com al PSUC. I aquest interès tàctic va prevaldre sobre el plantejament profund, raó pel la qual l'acceptació de militants cristians es percebia sovint sota “*criterios predominantemente instrumentales y a veces oportunistas*”¹²⁹. Aquest és un dels motius pel qual fins gairebé vint anys després d'aquesta formulació no es va fer una incorporació de cristians al PSUC amb tots els ets i uts.

Encara que no amb la mateixa intensitat ni nombre que en el terreny sindical, aquests sectors del cristianisme empeltats per l'esperit del Concili Vaticà II van participar també de la creació i desenvolupament d'algunes de les noves iniciatives polítiques. A *Dels Moviment d'Església a la militància política* el sociòleg Joan Costa i Riera afirma que en “tots els moviments més o menys polititzats que apareixen en el món universitari trobem la presència de molts militants cristians -o que procedien de moviments cristians-¹³⁰”. La majoria d'aquests militants cristians -en José A. González Casanovas, els germans Gomis, l'Alfons Carles Comín, en Jaume Lorés, en Narcís Serra, en Pasqual Maragall i J. I. Urenda...- havien pertangut a la secció universitària de les Congregacions Marianes, la Federació Espanyola de Comunitats Universitàries Marianes (FECUM), a Pax Christi, a

---

¹²⁶ COMÍN, Alfonso; op. cit., p. 60.

¹²⁷ COMÍN, Alfonso; op. cit., p. 60.

¹²⁸ COMÍN, Alfonso; op. cit., p. 61.

¹²⁹ COMÍN, Alfonso; op. cit., p. 61.

¹³⁰ COSTA I RIERA, Joan; *Dels moviments d'Església a la militància política*. Editorial Mediterrània, Barcelona, 1997, p. 65.

l'Escola Virtèlia o a l'escoltisme. La seva presència va ser especialment destacada en organitzacions com ara el Moviment Socialista de Catalunya (MSC) o el Front Obrer Català (FOC). Aquesta darrera tenia els seus orígens en la Nova Esquerra Universitària (NEU). La NEU va néixer el 1958 fruit de la confluència de dos espais polítics. Per una banda, el que ocupaven estudiants provinents del catolicisme social propers a la redacció i als plantejaments de la revista *El Ciervo*. Entre els seus integrants més populars s'hi comptava gent com l'Alfons Carles Comin, l'Antoni Jutglar, en Josep Antoni González i Casanovas, en Xavier Folch, en Manuel Vázquez Montalbán o en Pasqual Maragall. A més, la NEU va incorporar també joves implicats a la JOC i a l'HOAC i en contacte amb en Mossèn Dalmau, el qual estava en connexió amb el nucli fundador del Front d'Alliberament Popular (FLP) a Madrid, un projecte polític la ideologia del qual era “una barreja de castrisme i socialisme cristià”¹³¹.

Aquesta mescla entre cristianisme i marxisme de la NEU havia estat possible no només gràcies a la ruptura amb el discurs hegemònic demòcrata-cristià ja subratllat, sinó també a la predisposició que tenia d'entrada a oferir un espai de participació política a tothom, es tinguessin les creences religioses que es tinguessin, en pla d'igualtat, defugint de “*los presupuestos de privatización de la conciencia religiosa que tenían entonces los partidos clásicos de la iglesia (por ejemplo, la versión leninista respecto a la militancia de cristianos en las organizaciones comunistas) y que no estaban dispuestos a abjurar de su fe tal como les era exigido*”¹³². El creixement que viuria aquest experiment -en Comín el qualificaria de “*probeta histórica*” de las posibilidades revolucionarias de los cristianos hijos de los vencedores”¹³³-, tot i ser pioner, no és negligible. Més endavant, ja el 1964, li prenia el relleu el FOC i el protagonisme que havia anat prenent al sí del moviment obrera català era prou destacable com perquè el PSUC l'hagués de tenir en compte a l'hora de pensar en la seva reconstrucció. Només d'aquesta manera s'explica que la primera reunió de coordinació d'aquest nou instrument d'intervenció sindical que van ser les comissions obreres celebrada a l'església de Sant Miquel de Cornellà el setembre de 1964 comptés amb la presència de militants del PSUC i de la JOC, a més de gent provinent de l'ACO i de les HOAC.

---

¹³¹ FERRANDO PUIG, Emili; op. cit., p. 144.

¹³² ÁLVAREZ ESPINOSA, Daniel Francisco; *Cristianos y marxistas contra Franco*. Servicios de Publicaciones Universidad de Cádiz. Cadis, 2002, p. 185.

¹³³ *Ibidem*.

2. L'ORGANITZACIÓ

El 1902 es publicava *Què fer?*, un dels textos de Vladimir Illich Lenin que esdevindrà més popular. El seu propòsit era afrontar els “problemes candents del nostre moviment”, tal com assenyalava el mateix subtítol del document. *Què fer?* era, per dir-ho d'aquesta manera, la segona part d'un altre text publicat aproximadament un any abans, *Per on començar?* Publicat al número 4 -maig de 1901- del periòdic *Iskra*,¹³⁴ exposava tres qüestions que considerava capitals per la socialdemocràcia russa: quin contingut i caràcter havia de tenir llur agitació política, quines tasques organitzatives calia emprendre de forma immediata, i quin era el pla per a crear una organització combativa que abracés tota Rússia. No és aquest el lloc per estendre'ns en aquestes tres qüestions considerades per en Lenin com les més urgents. Assenyalarem només que el pla passava, a parer seu, per l'elaboració d'un periòdic polític que arribés a tots els racons de Rússia, una idea que és aprofundida al *Què fer?*

“Tots convindran [...] que si “unifiquem”, per exemple, els cercles aïllats de barri d’una ciutat, caldran per a això organismes de barri d’una ciutat, caldran per a això *organismes comuns*, és a dir, no sols la denominació comuna d’“unió”, sinó una labor realment *comuna*, un intercanvi de publicacions d’ experiència, de forces i distribució de funcions, no ja només per barris, sinó per oficis de totes les feines urbanes. Tothom convindrà que un sòlid mecanisme conspirador no cobrirà les seves despeses (si és que es pot emprar una expressió comercial) amb els “recursos” (es sobreentén que tant materials com personals) d’un barri; que en aquest reduït camp d’acció no pugui esplaiar-se el talent d’un especialista. Però el mateix es pot afirmar de la unió de diferents ciutats, perquè fins i tot el camp d’acció d’una comarca aïllada *resulta* [...] d’una estretor insuficient [...]. És d’imperiosa i inajornable necessitat ampliar abans que res aquest camp d’acció, crear un nexa real entre les ciutats abonat en una labor *regular i comuna* [...]. I jo continuo insistint que aquest nexa *real* només pot *començar* a establir-se amb un diari central que siga, per a tota Rússia, l’única empresa regular que faci el balanç de tota l’activitat en els seus aspectes més variats, *impulsant*, amb això, la gent a seguir infatigablement endavant, per *tots* els nombrosos camins que menen a la

---

¹³⁴ Periòdic fundat pels emigrats russos del Partit Obrer Socialdemòcrata Rus sota direcció, entre d'altres, d'en Lenin, i el primer número del qual fou publicat l'1 de desembre de 1900.

revolució, el mateix que tots els camins porten a Roma¹³⁵.

Si aquesta era la proposta d'en Lenin per tal de construir l'organització necessària per a derrocar el Tsarisme i fer la revolució, el principal argument dels seus detractors posava l'accent en el fet que “parlar ara d'una organització els fils del qual arrenquen d'un diari central per a tot Rússia és donar idees i fer treball de gabinet” [...], donar proves de “literaturisme”, etc.”¹³⁶. Al nucli inspirador de *Bandera Roja* és clar que el va convèncer més la proposta d'en Lenin que els recels mostrats pels seus rivals polítics. De totes maneres, com si d'alguna manera temessin que des d'altres espais polítics d'oposició al franquisme se'ls dirigís una crítica similar pel fet d'engegar el seu projecte polític a partir d'un periòdic, el primer que podem llegir al número 1 de *Bandera Roja* datat el novembre de 1968 és una cita de Lin Biao, un alt càrrec militar durant la revolució xinesa i un dels personatges més destacats de la posterior Revolució Cultural: “*Prioridad de las ideas vivas sobre las ideas librescas*”¹³⁷. També com al *Què fer?*, l'editorial d'aquest primer número de *Bandera Roja* es plantejava un parell de qüestions que tenien a veure en com es construeix l'organització necessària per a derrocar el Franquisme i fer la revolució. La primera era: com es construeixen les organitzacions revolucionàries? I vinculat a aquest interrogant, com es dota d'objectius revolucionaris les organitzacions de masses? La segona idea era: què és *Bandera Roja* i quina és la seva raó de ser?

2.1. El periòdic *Bandera Roja*

El mes de novembre de 1968 es va publicar el primer número del periòdic *Bandera Roja*, un projecte polític que es volia, segons s'expressava en el primer editorial, “*el órgano de expresión, de reflexión, de un conjunto de núcleos comunistas [...] el lugar donde se elabore políticamente la experiencia de cada uno de estos núcleos para facilitar el trabajo posterior de estos*”¹³⁸.

La consolidació de *Bandera Roja* com a grup nou i independent responia al fet que malgrat l'existència tant a Barcelona com a Catalunya d’“*embriones de organizaciones de*

---

¹³⁵ LENIN, Vladimir Illich; *Què fer?* Edicions 3i4, València, 2017, pp. 265-266.

¹³⁶ *Ibidem*, p. 243.

¹³⁷ *Bandera Roja*, nº 1, novembre de 1968, p. 1.

¹³⁸ *Ibidem*, p. 2.

*masas [...] en el marco de las cuales se pueden crear o desarrollar plataformas de trabajo de masa revolucionario [...] los núcleos políticos existentes para desarrollar estas tareas son tan débiles que no representa ninguna ventaja el integrarse en uno de ellos*¹³⁹. A més, tampoc no en compartien les seves línies d'actuació general, “*reformista los “democráticos”, aventurista los ultras de la dictadura del proletariado*”¹⁴⁰, ni els mètodes, “*parlamentarios o gritos en el desierto*”¹⁴¹. Finalment, informaven que “*Los grupos de comunistas de “Bandera roja” no pretenden crear ni una organización ni desarrollarse como tales*”¹⁴², essent el seu objectiu primer promoure el treball de masses tot potenciant les plataformes que ja treballaven en aquesta direcció¹⁴³. Com veurem, però, malgrat que el periòdic *Bandera Roja* no deixarà mai d'existir durant els anys que ocupa l'estudi, aquest *conjunt de nuclis comunistes* acabaran conformant també una organització política de la qual el periòdic en serà el seu portaveu.

També en el terreny de la política internacional la seva posició, importantíssima aleshores per a situar qualsevol projecte polític, marcava distàncies respecte el que podien defensar els partits comunistes occidentals. La intervenció soviètica a Txecoslovàquia que havia frenat en sec el projecte reformador encapçalat per l'Alexander Dubcek i va obrir la porta a una nova cruenta disputa a l'interior de l'univers comunista era massa recent per poder-la obviar. I el primer *Bandera Roja* hi feia referència, però per deixar clar que la seva via no era ni la txecoslovaca ni la soviètica¹⁴⁴. De fet, l'ús d'una cita d'en Lin Biao ja ens podia servir de pista per a intuir quina podria ser la seva posició en aquest conflicte. I és que, per dir-ho breument i en paraules d'en Jordi Solé Tura, un dels seus fundadors, “*haviem interpretat el maig de 1968 com l'acte final d'una determinada esquerra i l'acte inicial d'una esquerra renovada*”¹⁴⁵ de la qual *Bandera Roja* volia ser-ne una expressió més. Una fracció d'aquesta *esquerra renovada* que, això sí, es declarava fidel a “*los principios del marxismo-leninismo, del movimiento obrero y popular revolucionario*”¹⁴⁶.

És significatiu que l'article que succeeix a l'editorial-presentació del projecte polític que es donava a conèixer amb aquell número estigués centrat en les tasques polítiques que calia desenvolupar al barri i no, per posar un exemple, en cap altra qüestió que tingués a

---

¹³⁹ Ibidem, p. 3.

¹⁴⁰ Ibidem.

¹⁴¹ Ibidem.

¹⁴² Ibidem, p. 4.

¹⁴³ Ibidem.

¹⁴⁴ “Ni “via checoslovaca” ni intervenció soviètica”, dins *Bandera Roja*, nº 1, novembre de 1968, pp. 7-9.

¹⁴⁵ SOLÉ TURA, Jordi; op. cit., p. 301.

¹⁴⁶ *Bandera Roja*, nº 1, novembre de 1968, p. 3.

veure amb el moviment obrer *estricte*, amb la lluita a la *fàbrica*. De fet, no hi ha cap article en aquest primer número de 10 pàgines que s'hi refereixi de forma exclusiva. Aquesta aposta per prioritzar la reflexió al voltant de la feina política a desenvolupar als barris, pel que des de *Bandera Roja* anomenaran Moviment Popular, no era però fruit de l'atzar sinó d'una decisió meditada, la responsabilitat de la qual recaurà fonamentalment en en Jordi Borja. El geògraf barceloní havia tornat a casa el juliol d'aquell any després d'un temps a Europa, on havia tingut relació amb organitzacions bàsicament franceses i italianes, “*con una pequeña teoría bajo el brazo que se tradujo luego, bien o mal, en términos prácticos en forma de documentos de trabajo político y también en términos intelectuales o académicos en artículos en revistas especializadas en los años siguientes*”¹⁴⁷. En el capítol vinent, consagrat a aquest àmbit de lluita, abordarem amb més detall allò que té a veure amb aquestes elaboracions teòriques i amb l'accionar que Bandera Roja va desplegar per incidir-hi. Ara només ressenyarem aquest primer article, “*Tareas políticas en el barrio*”¹⁴⁸, que presenta l'esquelet sobre el què BR bastirà el seu projecte de Moviment Popular.

L'àmbit geogràfic on es desenvolupa el Moviment Popular és el barri. Però el barri no és socialment homogeni o, si més no, ho és menys que la *fàbrica*, encara que aquesta no ho sigui tampoc tant com alguns han volgut creure. I, per tant, una de les primeres reflexions a fer era: quines aliances havia d'establir la classe treballadora en la seva lluita per l'emancipació amb els altres sectors socials amb qui compartia carrer? Perquè si ja “*desde los primeros embriones de organización política en los barrios, debe cuidarse la importancia política y organizativa que debe [sic] jugar el trabajo de agitación y propaganda en las fábricas*”¹⁴⁹ -apareix ja aquí una altra de les característiques de Bandera Roja: l'estreta relació entre lluita al barri i lluita a la fàbrica que podem resumir en l'aposta per unes Comissions Obreres de Zona que veurem amb detall també més endavant- no es poden negligir les “*posibilidades concretas de agitación y movilización a través de las necesidades asistenciales del barrio*”¹⁵⁰.

Les tasques que calia desplegar-hi se sintetitzaven en cinc, la primera de les quals era l'anàlisi de les condicions econòmiques i socials del barri centrada en tres àmbits: les fàbriques més rellevants i les condicions amb què s'hi treballava; les necessitats

---

¹⁴⁷ BORJA, Jordi; *Revolución urbana y derechos ciudadanos: Claves para interpretar las contradicciones de la ciudad actual*. Tesi no publicada, p. 42.

¹⁴⁸ “Tareas políticas en el barrio” dins *Bandera Roja*, nº 1, novembre de 1968, pp. 4-5.

¹⁴⁹ *Ibidem*, p. 4.

¹⁵⁰ *Ibidem*.

assistencials bàsiques (sanitat, ensenyament, habitatge...) que en els barris d'extracció obrera podien ser motiu d'esperó per a l'agitació i l'organització; i les organitzacions o embrions d'elles que s'ocupaven d'àmbits diversos com ara les Comissions de Mestres, les Comissions Obreres Juvenils o les Comissions Obreres de Fàbrica. Un cop feta aquesta primera anàlisi calia passar a la segona tasca, a la definició dels objectius polític-organitzatius immediats, és a dir, a *“Iniciar un trabajo de formación ideológica y de propaganda política en el seno de una mínima organización unitaria que supere la diseminación organizativa de las actuales “Comisiones Obreras de Barrio” [...] o que unifique los elementos que [...] están dispuestos al trabajo de constituir un embrión de organización de masas en el barrio”*¹⁵¹. En tercer lloc calia ocupar-se de la formació ideològica i de la formació política, no només com a instrument d'educació de les masses sinó també com a facilitadors d'organització. Es posava l'accent en la necessitat de no caure en la rutina a l'hora de desenvolupar aquestes funcions, de cercar formes de dur-les a terme originals. La quarta de les tasques que calia endegar era la immediata elaboració d'agitació política que abordés tant les reivindicacions concretes del barri com les d'abast polític general. I, en darrer terme, calia ocupar-se dels aspectes *“legales, ilegales y clandestinos del trabajo político en los barrios”*¹⁵², una bona síntesi de la doble estructura que regirà l'activitat política de Bandera Roja en tots els àmbits en què intervingui. Si per a la formació ideològica, la propaganda i l'agitació es creia necessari l'aprofitament de les possibilitats que oferien determinats centres culturals legals que a mesura que s'omplien d'activitats diverses podien anar esdevenint *“centros de Atracción Política”*¹⁵³ la situació de manca de llibertats feia imprescindible al mateix temps mantenir *“clandestinamente las actividades estrictamente organizativas y algunas ligadas al trabajo de propaganda”*¹⁵⁴.

El següent article abordava *“La actual agudización de la represión”*¹⁵⁵ però, més enllà d'assenyalar aquest repunt repressiu, el que es volia en el fons era posar en evidència el fracàs de la tàctica de sortida a la llum pública pregonada per les Comissions Obreres sota influència del PSUC. S'exposava que en els darrers mesos hi havia hagut una recuada repressiva (proclamació de l'estat d'excepció al País Basc, reintroducció de la Llei de terrorisme i banditatge, recuperació dels tribunals militars o assalts policials a les

---

¹⁵¹ Ibidem, p. 5.

¹⁵² Ibidem.

¹⁵³ Ibidem.

¹⁵⁴ Ibidem.

¹⁵⁵ “La actual agudización de la represión” dins *Bandera Roja*, n° 1, novembre 1968, pp. 6-7.

facultats de Madrid i Barcelona). El relaxament anterior en l'aplicació de les mesures més repressives era una concessió de l'Estat que responia a l'aposta del moviment obrer i popular per tàctiques reformistes com les reivindicacions economicistes o l'actuació des de l'interior de les plataformes legals que havien donat com a resultat “*la disolución y desmembración de las organizaciones obreras (de Comisiones Obreras, por ejemplo)*”¹⁵⁶. Però “*el estallido de nuevas formas de lucha revolucionaria, la superación de los presupuestos reformistas y la implantación de la lucha frontal sin mediaciones entre la oligarquía y el movimiento obrero y popular, tal como ha ocurrido últimamente en la universidad de Madrid -hoy en Barcelona- y en Guipúzcoa, con el apoyo popular a la organización nacionalista E.T.A.*”¹⁵⁷ havia obligat l'Estat a mostrar de nou les unghes. El franquisme podia acceptar “*ciertas actitudes dentro del sistema, pero jamás tolerará actitudes contra el sistema*”¹⁵⁸. I com que, a parer de Bandera Roja, calia aprofundir en aquestes actituds contra el sistema, el moviment revolucionari havia d'adoptar una sèrie de mesures polític-organitzatives que, com els Deu Manaments, es cloïen en dos: “*una nueva propaganda política que adquiere formas de verdadera formación ideológica (explicación de la violencia, terrorismo selectivo...) y nuevas formas de agitación (en barrios, comisiones de maestros...)*”¹⁵⁹ i “*Extremar las medidas de seguridad, ya que un nivel de lucha superior exige formas de organización que aseguren estas medidas*”¹⁶⁰. El darrer dels articles d'autoria pròpia situava el projecte polític que es presentava en l'esfera del comunisme internacional i aprofitava, com ja hem vist més amunt, la intervenció soviètica a Txecoslovàquia per a fixar posició¹⁶¹. I es preguntava: “*¿Trágico “error”, como dicen los comunistas franceses? ¿Intervención dolorosa pero necesaria, como afirma Fidel Castro? Mucho nos tememos que ni lo uno ni lo otro*”¹⁶². L'anàlisi que es feia des de Bandera Roja era que l'estratègia soviètica es basava en l'equilibri mundial, en la coexistència pacífica entre els dos blocs (socialista/capitalista) necessària per tal que el socialisme pogués fructificar a la URSS. Qualsevol conflicte que pogués fer trontollar aquesta pau i estabilitat seria combatuda sense miraments per la URSS. I el manteniment d'aquest equilibri a l'interior del bloc socialista implicava “*la conservación del poder por*

---

¹⁵⁶ Ibidem, p. 6.

¹⁵⁷ Ibidem.

¹⁵⁸ Ibidem.

¹⁵⁹ Ibidem.

¹⁶⁰ Ibidem, p. 7.

¹⁶¹ “Ni “via checoslovaca” ni intervenció soviètica” dins *Bandera Roja*, nº 1, novembre de 1968, pp. 7-9.

¹⁶² Ibidem, p. 7.

parte de la burocracia oficial -del partido y del Estado-”¹⁶³. Només alguns grups de dirigents econòmics d'orientació tecnocràtica podien arribar a ser incorporats en les estructures més altes del poder soviètic. I, de fet, això és el que s'estava esdevenint tant a Txecoslovàquia com a la resta de països del bloc socialista entestats “*en la restauración de los mecanismos del mercado, en los incentivos materiales e individuales, en la civilización de consumo*”¹⁶⁴. Aquest desenvolupament dels valors “*individualistas, tecnocráticos y “consumistas”*” venia de la mà del “*alejamiento de las masas de los mecanismos de poder; con su despolitización, con su sumisión al control del aparato burocrático*”¹⁶⁵. Però a Txecoslovaquia, a diferència de la resta d'estats sota òrbita soviètica, el vell aparell burocràtic havia presentat batalla a l'ascens d'aquests nous protagonistes i havia traslladat la lluita “*a la base del partido e incluso fuera de éste, a las masas trabajadoras, a los intelectuales y a los estudiantes*”¹⁶⁶, un terreny que, forçat pels esdeveniments, havia hagut de trepitjar també els elements *liberalitzadors*. I això què havia suposat? Doncs que “*POR PRIMERA VEZ, EN LA REFORMA ECONOMICA DE UN PAIS DEL BLOQUE SOCIALISTA EUROPEO HA INTERVENIDO UN ELEMENTO AJENO A LOS GRUPOS BUROCRATICOS Y TECNOCRATICOS QUE LA CONTROLAN*”¹⁶⁷. I justament per frenar en sec “*el comienzo de una actividad autónoma de las masas trabajadoras*”¹⁶⁸, és a dir, “*LA UNICA POSIBILIDAD DE UNA TRANSFORMACION PROFUNDA DEL CONCEPTO Y DE LA PRACTICA DEL SOCIALISMO*”¹⁶⁹ capaç de “*volver a poner en marcha la revolución en Europa y fundirla con el movimiento revolucionario del resto del mundo*”¹⁷⁰ havien intervingut les forces armades soviètiques.

El primer número de *Bandera Roja* cloïa amb la reproducció d'un document elaborat per militants de les COJ i les Comissions Obreres d'Empresa (COE) de Terrassa el mes de setembre anterior. L'objectiu era “*extender la información del trabajo realizado por estas organizaciones a los núcleos de comunistas, sin que [...] implique [...] la total aceptación de su contenido ni [...] la [...] vinculación de aquellas organizaciones a nuestra línea ideológica*”¹⁷¹. Ara bé, és clar que si es publicava al primer número del periòdic i aquest

---

¹⁶³ Ibidem.

¹⁶⁴ Ibidem, p. 8.

¹⁶⁵ Ibidem.

¹⁶⁶ Ibidem.

¹⁶⁷ Ibidem.

¹⁶⁸ Ibidem.

¹⁶⁹ Ibidem.

¹⁷⁰ Ibidem, p. 9.

¹⁷¹ “Documentos” dins *Bandera Roja*, nº 1, novembre de 1968, p. 9.

era l'únic article que feia referència al moviment obrer, els acords amb el document havien de ser per força molt superiors a les discrepàncies, i l'argument principal que s'hi defensava havia de ser compartit. El document en qüestió duïa per títol “*Comisiones Obreras de Empresa ante la renovación del Convenio*” i es pretenia, primerament, fer un breu anàlisi sobre què havia comportat l'aprovació dels Convenis anteriors, i en segon lloc, què cercava la burgesia promovent de nou aquest instrument legal. El balanç que es feia dels resultats dels anteriors convenis era francament desastrós pels interessos de la classe treballadora: un augment dels salaris que havia comportat un increment encara major de la productivitat, la qual cosa no només havia suposat més beneficis per a la burgesia sinó una disminució de l'ocupació; l'augment salarial, a més, havia quedat anul·lat amb l'augment del cost de la vida; la implantació d'unes classificacions professionals que creaven divisió entre la classe treballadora; i, finalment, una legislació sobre faltes, sancions i premis expressió de la repressió i coacció de la burgesia. I els motius pels quals la burgesia s'havia dotat d'aquest mecanisme de negociació amb la classe treballadora: imposar un silenci de dos anys -el temps que duraven els convenis- després d'haver-los negociat tenint la paella pel mànec, és a dir, sabent que si les negociacions es torçaven seria l'Estat qui acabaria imposant una solució; obligar a la classe treballadora a haver d'emmotllar-se als límits de la legislació laboral franquista, a participar doncs d'unes regles de joc que els eren fetes a la contra; i, gràcies a tot aquest procés negociador, augmentar el prestigi d'aquesta institució.

Com era de preveure, si el resultat dels anteriors Convenis havia estat tant desfavorable per la classe treballadora, la única resposta que s'hi podia donar era “*No aceptar la negociación ni el pacto de ningún convenio*”¹⁷² i lluitar per un “*SALARIO SUFICIENTE SIN PRIMAS NI HORAS EXTRAS*”¹⁷³. Amb la voluntat de satisfer aquesta demanda és plantejaven les següents reivindicacions: jornada de 40 hores setmanals i un salari mínim de 300 pessetes amb escala mòbil que estigués fixat a una productivitat raonable. Tanmateix, eren conscients que “*la burgesía no nos concederá ningún tipo de mejoras reales en nuestras condiciones de vida, si no se las arrancamos, Por ello, debemos plantear la lucha a nuestro modo y en las condiciones que nos sean más ventajosas*”¹⁷⁴.

Ressenyarem també amb força detall el número 2 de *Bandera Roja* de desembre de 1968.

---

¹⁷² *Ibidem*, p. 10.

¹⁷³ *Ibidem*.

¹⁷⁴ *Ibidem*, p. 10.

No ho farem amb tots els números, perquè més endavant alguns continguts s'aniran repetint, però aquests primers són especialment importants perquè, com no podia ser d'una altra manera, exposen de bell nou el seu punt de vista sobre allò que consideren més remarcable. Si el primer editorial servia per explicar qui eren i què volien a la curta aquests nounats col·lectius comunistes agrupats al voltant de *Bandera Roja*, ara era el torn d'explicar com volien fer-ho. El títol era prou explícit: “*Nosotros estamos por la linea de masas*”¹⁷⁵. S’hi explicava que “*Los militantes revolucionarios deben inserirse en las masas, promover su lucha y su organización y crear progresivamente en el curso de las acciones, una dirección revolucionaria*”¹⁷⁶, una tasca que calia fer basant-se en el principi maoista

*“Partir de las masas para volver a las masas. Es decir, reunir las ideas de las masas, fruto de su experiencia, que se encuentran dispersas y no sistematizadas y una vez generalizadas y sistematizadas mediante un análisis marxista-leninista, devolverlas a las masas mediante la propaganda y la explicación, de modo que las hagan suyas y las traduzcan en acción. Luego, en el curso de la acción, comprobar la validez de estas ideas”*¹⁷⁷.

Ara bé, si aquesta era la teoria general, calia mirar com s'adaptava a un espai i temps de manca de llibertats i on “*las organizaciones de masas son casi inexistentes o muy embrionarias*”¹⁷⁸. La prioritat havia de ser l'organització i la mobilització als llocs de treball partint pràcticament des de zero, és a dir, constituint una plataforma d'agitació i propaganda -prèvia inclús a qualsevol embrió d'organització de masses- amb els obrers més decidits amb l'objectiu d'analitzar les condicions i necessitats dels treballadors, el pas previ a construir una sèrie de demandes que caldria fer arribar al conjunt de la plantilla mitjançant octavetes, fulls interns, pintades, discussions... Tot plegat, a més, caldria saber-ho combinar amb l'exposició de plantejaments de tipus general. Aquesta primera plataforma de treballadors no havia de treballar com si es tractés d'una cèl·lula comunista de partit perquè, encara que era cert que aquesta línia de treball podia ser qualificada de “*reformista y pacifista*”¹⁷⁹, el primordial en aquells moments era la mobilització de les

---

¹⁷⁵ “Nosotros estamos por la linea de masas” dins *Bandera Roja*, nº 2, desembre de 1968, pp. 1-3.

¹⁷⁶ *Ibidem*, p. 1.

¹⁷⁷ *Ibidem*.

¹⁷⁸ *Ibidem*.

¹⁷⁹ *Ibidem*.

masses, i això era impossible d'aconseguir plantejant objectius abstractes i generals més o menys revolucionaris. Les organitzacions de classe només podien fructificar si es treballava colze a colze amb les masses, i posant l'accent no només en les reivindicacions més elementals sinó també en la necessitat de lluitar per les més generals per a poder satisfer justament les més immediates. I seria d'aquest treball d'on podria sortir un “*grupo dirigente, ligado a las masas y salido de sus acciones revolucionarias*”¹⁸⁰. Finalment s'advertia que el caràcter revolucionari o reformista de les organitzacions de masses no depenia tant de la radicalitat que poguessin transmetre les seves declaracions polítiques sinó del sistema escollir per determinar els objectius i dels instruments de lluita emprats per assolir-los:

“De unas acciones en las que se emplean formas de lucha pacifistas y parlamentarias saldrán unas organizaciones reformistas que no pasarán nunca de la etapa corporativista y que acabarán burocratizándose y convirtiéndose en instrumentos de integración y de freno de la lucha de clases. De unas acciones en las que no se admite la autoridad de la patronal y sus sicarios, en las que los trabajadores aprenden que sólo por la violencia de las masas el patrono tiene que ceder y que nada debe esperarse de su “buena voluntad”, nacerán unas organizaciones revolucionarias capaces de asumir niveles políticos más altos y tareas más importantes dentro del conjunto del movimiento revolucionario encaminado a la toma del poder.”¹⁸¹”

L'article que venia a continuació també era molt rellevant perquè exposava per primer cop el seu punt de vista sobre el moviment estudiantil, específicament l'universitari. Com ja hem apuntat quan ens hem referit al moviment popular -i passarà el mateix amb allò que tingui a veure amb el moviment obrer-, també del moviment estudiantil en parlarem amb més detall al capítol que li correspon, però cal recordar que en bona mesura l'origen d'aquest nucli de militants procedeix justament d'aquest ambient i serà un dels espais de lluita on, en un primer moment, adquiriran més protagonisme. La pregunta que provava de respondre “*Novedades en la Universidad*”¹⁸² era per què el moviment universitari és revolucionari?, i ho feia exposant un balanç de l'activitat que hi havia desplegat el darrer

---

¹⁸⁰ *Ibidem*, p. 2.

¹⁸¹ *Ibidem*, pp. 2-3.

¹⁸² “*Novedades en la Universidad*” dins *Bandera Roja*, nº 2, desembre de 1968, pp. 3-5.

curs. Malgrat que *Bandera Roja* considerava en termes generals positiu i interessant el balanç del primer trimestre del curs que havia arrencat, creia també que era necessari analitzar-lo amb detall per tal de superar els problemes tant organitzatius com teòrics que hi havien detectat i que representaven un entrebanc per a la consolidació del moviment universitari.

A parer de *Bandera Roja*, la celebració de l'Assemblea Constituent del SDEUB els dies 9, 10 i 11 de març de 1966 celebrada als Caputxins de Sarrià va suposar l'etapa final d'un procés de lluita estudiantil per la democratització de la Universitat feixista. S'interpretava, reforçat a més pels darrers esdeveniments protagonitzats pel moviment estudiantil a París però també a Madrid, que

“El hecho de cargar el acento en la representatividad, en el parlamentarismo, la incapacidad de superar el binomio democracia-fascismo, la ilusión de crear un centro de poder democrático-parlamentario en una sociedad básicamente represiva llevaron al S.D.E.U.B. a un callejón sin salida: el sistema representativo y parlamentario era extremadamente vulnerable a los golpes de la represión y la defensa no era efectiva porque la movilización de los estudiantes se hacía con una base puramente sindicalista que, en la práctica, equivalía a ponerse a remolque de los estudiantes menos politizados.”¹⁸³.

Fos quina fos la interpretació que es fes del recorregut del SDEUB el cert és que durant el curs 1968-1969 es va deixar de banda el discurs democratitzador més abstracte prevalent durant el curs anterior per posar el punt de mira sobre les persones que representaven més clarament el feixisme a la Universitat, els quals van ser conceptualitzats com a baules dèbils i van passar a formar part del nucli dels seus atacs:

“En Ciencias Económicas se expulsó a los catedráticos Pifarré, Verdú y Voltes. En filosofía les siguió Palomeque. En Medicina, Taure. En Derecho Fenech. Superando los métodos burocráticos anteriores, se utilizaron formas ágiles de democracia directa. Se hizo perder toda autoridad a los decanos, los lacayos del Ministerio (del Ministerio de Educación y del de Gobernación, no se olvide): dimitieron Maluquer (Filosofía) y Sánchez Lucas (Medicina) y Pifarré perdió toda

---

¹⁸³ *Ibidem*, p. 3.

*posible autoridad. La Escuela Superior de Arquitectura, fué ocupada por los estudiantes y algunos profesores y se inició en ella una interesante experiencia de “comuna universitaria” [...]. En muchos centros se sustituyó la autoridad del claustro por la única autoridad que los estudiantes reconocen: la Asamblea de Facultad. Cuando la policía entró en las Facultades y Escuelas [...] los estudiantes se enfrentaron con ella. Y cuando algún Dodge (símbolo de lo peor que hay en nuestro país, del arribismo sin escrúpulos, de la penetración imperialista) quiso atropellar a los estudiantes que se manifestaban, éstos, no dudaron en destruirlo a pedradas y quemarlo.*¹⁸⁴”

La resposta repressiva de l'Estat a través de les autoritats acadèmiques no es va fer esperar, practicant detencions i tancant totes les escoles i universitats, a excepció de la de Dret i la de Farmàcia. Però els estudiants no es resignaven a aquests tancaments i a algunes facultats, com ara a la de Medicina, “*se derribó la puerta, se rechazó a pedradas la intervención de la policía y se organizó una gran manifestación en la calle*”¹⁸⁵.

Dels esdeveniments dels primers tres mesos de curs se'n desprenien un parell d'ensenyances que tenien a veure amb l'organització i amb els mitjans de lluita emprats. Pel que feia a la qüestió organitzativa es constata el sorgiment de nous instruments com ara les “plataformes” i els “comitès de curs”, dos organismes que havien pres el lloc que ocupava abans el SDEUB sense haver aconseguit però suprimir del tot les expressions de “*sindicalismo parlamentario*”¹⁸⁶. Aquestes noves estructures organitzatives presentaven, lògicament, avantatges i inconvenients. Si bé eren més horitzontals -“*no establece líneas divisorias entre representantes y representados*”¹⁸⁷-, més àgils i menys susceptibles a la repressió, també era cert que aquest funcionament menys regulat volia d'una major implicació diària dels qui s'hi sentien representats. A més, es produïa certa confusió respecte la complementarietat de “plataformes” i “comitès” que *Bandera Roja* mirava d'ordenar i aclarir: “*la plataforma no excluye a los comités de acción sino que los presupone. La plataforma no es [...] el sector universitario de un partido o grupo político sino un instrumento específicamente universitario que tiende a agrupar y movilizar políticamente a los estudiantes como masa política y que proyecta sus iniciativas a través*

---

¹⁸⁴ Ibidem, pp. 3-4.

¹⁸⁵ Ibidem, p. 4.

¹⁸⁶ Ibidem.

¹⁸⁷ Ibidem.

de los comités de acción”¹⁸⁸. Pel que feia a les formes de lluita, el fet d'expulsar als catedràtics identificats com a feixistes, algun dels quals, com ara el professor de dret processal Fenech, de manera irreversible, havia modificat absolutament la situació a l'àmbit universitari:

*“las estructuras autoritarias son heridas de muerte, la legislación vigente resulta inoperante, los órganos de la autoridad no funcionan o funcionan mal, los estudiantes adquieren un peso decisivo en la vida cotidiana de las instituciones universitarias; en unapalabra: es la quiebra de la Universidad. El capitalismo español -y no sólo su actual régimen político, el franquismo- que tiene en la Universidad uno de sus principales órganos de poder, se encuentra con que la autoridad le es impugnada”*¹⁸⁹.

Front aquesta actitud ofensiva dels estudiants l'Estat respondria alternant la violència amb les reformes. Així, davant el cessament de l'anterior rector Francisco García-Valdecasas era molt probable que els estudiants ara s'haguessin d'enfrontar ara a *“la adaptabilidad y el “dialoguismo”*¹⁹⁰, una tàctica que tindria per objectiu cercar la divisió del moviment universitari i la recuperació de les posicions perdudes. Aquesta diferent actitud obligaria al moviment universitari a repensar llur tàctica perquè *“no se puede luchar igualmente contra adversarios diferentes”*¹⁹¹. L'objectiu: consolidar les posicions, fer irreversibles les expulsions, desenvolupar altres formes de control de catedràtics i professors i *“sobretudo, someter toda la vida académica a la supervisión y al control de los comités de acción y de las asambleas de centro. El movimiento debe ser intransigente en estas cuestiones básicas, aunque pueda y deba maniobrar en cuestiones tácticas y de procedimiento”*¹⁹².

De totes maneres, la vitalitat i radicalitat del moviment estudiantil no tindria -s'advertia- cap futur si no s'arrelava amb el moviment popular, amb les masses obreres, ja que *“sólo éstas pueden encabezar una acción realmente revolucionaria”*¹⁹³. Ara bé, ni les relacions entre ambdós eren suficients, ni el moviment de masses espanyol es trobava encara en un

---

¹⁸⁸ Ibidem.

¹⁸⁹ Ibidem, pp. 4-5.

¹⁹⁰ Ibidem, p. 5.

¹⁹¹ Ibidem.

¹⁹² Ibidem.

¹⁹³ Ibidem.

moment revolucionari. Ahora, calia tenir cura de no subordinar tampoc el moviment universitari al de masses, no només perquè de fet en formava part i n'era una de les seves expressions més dinàmiques, sinó també perquè “*La relación clásica movimiento obrero – movimiento universitario puede llegar, incluso a modificarse temporalmente, y el segundo puede impulsar al primero [...]. Es lo que ocurrió [...] en Francia durante el mes de mayo*”¹⁹⁴. Per això calia que el moviment universitari “*actúe en función de sus propias coordenadas, que se organice a sí mismo y que sea el propio movimiento quien establezca sus relaciones con el movimiento popular extra-universitario, sin subordinarse a apriorismos ni a principios abstractos*”¹⁹⁵. Aquesta havia de ser “*su aportación concreta al proceso revolucionario*”¹⁹⁶.

A continuació ens trobem amb un article sobre la lluita desenvolupada a l'empresa Blansol de Palau-solità i Plegamans¹⁹⁷, al Vallès Occidental. Aquesta experiència sindical s'explicava amb molt detall, la qual cosa suggereix que entre els treballadors hi havia algú molt proper a *Bandera Roja*. Hi explicaven que es tractava d'una empresa amb mètodes de producció prou modernitzats que es dedicava a l'estampació de metalls no fèrrics. El seu capital, 28 milions, pertanyia pràcticament a un sol soci, en Luis Sol Vallés. Hi treballen 54 obrers i 30 administratius. L'anàlisi de la seva lluita els hauria de servir per a “*extraer unas indicaciones válidas para el trabajo político de los núcleos de comunistas y, en general, de todos los militantes de la lucha obrera*”¹⁹⁸.

Els tres primers mesos de l'any s'hi havien produït dos processos simultanis: la “*formación de un núcleo capaz de asumir la dirección y politización general de los trabajadores*”¹⁹⁹, és a dir, la creació d'una “*comisión obrera clandestina*”²⁰⁰ que llençava una campanya de conscienciació en forma de “*discusiones y lecturas [...] en torno a cuestiones políticas y sindicales, generales y propias de la empresa*”²⁰¹. Aquest procés de discussions es va desenvolupar dins i fora de la fàbrica, va prendre forma de reunions i assemblees, es va potenciar amb la distribució d'un manifest polític elaborat per l'embrió inicial, i va acabar desembocant en un primer escrit reivindicatiu dirigit a la direcció. A partir de l'abril es va passar “*Del núcleo clandestino a la acción abierta*”²⁰², passant a

---

¹⁹⁴ Ibidem.

¹⁹⁵ Ibidem.

¹⁹⁶ Ibidem.

¹⁹⁷ “La lucha de “Blansol”” dins *Bandera Roja*, nº 2, desembre de 1968, pp. 6-10.

¹⁹⁸ Ibidem, p. 6.

¹⁹⁹ Ibidem.

²⁰⁰ Ibidem.

²⁰¹ Ibidem.

²⁰² Ibidem.

reunir-se en una assemblea general que escollia “*una comisión de dirección para la lucha*”²⁰³ dedicada tant als aspectes de caràcter sindical com als més polítics. Un exemple d'aquests darrers havia estat el fet de refusar de participar d'un tradicional dinar de germanor que organitzava el patró cada 1r de maig i així poder assistir a les accions convocades pel moviment obrer. A partir del maig els treballadors van dedicar tots els seus esforços a l'elaboració d'un plec de reivindicacions econòmico-polítiques. En el combat per imposar-lo a l'empresari 35 treballadors s'havien posat en vaga sense deixar mai de banda però, tot i ser conscients que “*La vía legal no es más que una forma de lucha secundaria*”²⁰⁴, instruments com ara la CNS, la Magistratura o la premsa legal. A més, quan els 35 vaguistes van pres consciència que “*mantenerse aislados era condenarse a la esterilización*”²⁰⁵, les iniciatives següents es van dirigir a promoure la generalització de la lluita arreu del Vallès.

De l'anàlisi que feien de les formes político-organitzatives d'aquesta lluita, una anàlisi que venia precedida de la màxima de Mao -“Si vols adquirir coneixements participa en la pràctica que modifica la realitat”- en destacarem una que comença a prefigurar la que serà la seva aposta per unes Comissions Obreres organitzades a nivell de barri, de *Sector*. La lluita a Bransol havia palesat la impossibilitat de generalitzar la lluita si no es comptava amb un potent moviment obrer i popular, i les actuals CCOO havien demostrat que no eren l'eina adequada per a aital propòsit. Per contra, sí que s'havia pogut observar “*la capacidad de movilización demostrada por las C.O.J. del Vallés y Barcelona (organización de manifestaciones “fantasma” en Sardanyola y Barcelona y eficaz distribución de propaganda política*”²⁰⁶ alhora que “*se ha verificado que allí donde existen verdaderas organizaciones de fábrica (algunas de ellas relativamente separadas del aparato de CC.OO:), la capacidad de movilización política ha sido la más elevada (JORESA, en Sardanyola, UNIDAD HERMETICA y otras empresas del metal en Sabadell, sector textil en Tarrasa)*”²⁰⁷. La constatació d'aquesta debilitat política i baixa capacitat mobilitzadora de CCOO els duia a plantejar la necessitat d'un debat al voltant d'aquests tres punts mínims:

“a) *La organización revolucionaria de la clase obrera ¿Debe separar la lucha*

---

²⁰³ Ibidem.

²⁰⁴ Ibidem.

²⁰⁵ Ibidem.

²⁰⁶ Ibidem, p. 9.

²⁰⁷ Ibidem, p. 9.

política de la sindical? [...] ¿Es válida la existencia de una organización autónoma para la lucha sindical?

b) ¿En qué medida es válido el planteamiento teórico de CC.OO. que las define como instrumento de lucha exclusivamente sindical?

c) La organización por ramos de CC.OO. [...] ¿No implica un riesgo grave de sectorialización de la lucha y un peligro evidente de corporativismo? ¿Hasta que punto una organización por unidades geográficas, que comprendiese barrios y fábricas, sería una solución a este difícil problema?”²⁰⁸

Les respostes que dona Bandera Roja a aquests interrogants les trobarem al capítol que li escau, al dedicat al Front Obrer, però molt sovint *qui pregunta ja respon*.

Quan era el torn de valorar les formes de lluita emprades en aquest conflicte s'afirmava que a Blansol s'havia seguit la idea que qualsevol “*acción obrera debe responder al grado de conciencia alcanzado por quienes la realizan y ser tanto el fruto de su iniciativa como de su capacidad de respuesta a las provocaciones patronales. Y son el desarrollo de la lucha y de la conciencia de clase en ella adquirida, las causas determinantes de los saltos de una forma de lucha inferior a otra superior*”²⁰⁹. Per contra, qui no havia estat a l'alçada del que s'esperava havien estat les CCOO, evidenciant de nou llurs mancances. Les seves mostres de solidaritat s'havien limitat al suport econòmic “*en perjuicio del carácter político de toda acción de solidaridad*”²¹⁰, obviant “*formas de lucha mucho más eficaces para la continuidad política de la lucha emprendida*”²¹¹ com ara el boicot a empreses que hi tenien vincles o la generalització d'aturs i vagues a les empreses més properes en l'espai. A continuació d'aquest article que va configurant mica en mica quina era la posició que prenia *Bandera Roja* en aquest procés de reconstrucció del moviment obrer ens trobem un article²¹² que abordava la qüestió de la crisi del franc interpretada com un moviment del capital francès per recuperar les posicions que va perdre durant els fets de maig. S'hi afirmava que aquesta lectura no hauria de suposar cap novetat per a aquells sectors del moviment obrer que tenien clar el caràcter de classe de l'Estat, “*una verdad elemental del marxismo*”²¹³ que provava de ser ocultada a través de mecanismes d'integració i que havia

---

²⁰⁸ Ibidem, p. 9.

²⁰⁹ Ibidem, p. 9.

²¹⁰ Ibidem, p. 9.

²¹¹ Ibidem, p. 9.

²¹² “Crisis monetaria y movimiento obrero” dins *Bandera Roja*, nº 2, desembre de 1968, pp. 10-11.

²¹³ Ibidem, p. 11.

estat despullada ja pel moviment de maig malgrat els intents de la Confederació General del Treball (CGT) i del Partit Comunista Francès (PCF) per mantenir-la vestida. De tots aquells esdeveniments del maig i de la contraofensiva actual s'hi deia que caldria retenir-ne l'ensenyança que *“el problema real es el problema del poder”*²¹⁴ i que, *“Mientras goce de la plenitud de su poder, la clase dominante siempre resolverá en favor suyo los conflictos económicos, y los trabajadores se agotarán en una interminable lucha de posiciones, simplemente para no retroceder”*²¹⁵.

Cloïa el número una reproducció del text de “La Internacional” de la qual s'hi deia que potser *“su letra parezca anacrónica a más de uno -aunque seguramente no lo será para la inmensa mayoría de la población actual del mundo”*²¹⁶. Fos com fos, la seva publicació es creia necessària perquè *“refleja mejor el verdadero sentido de la lucha revolucionaria que otros imnos [sic] pacifistas y pasivos como “No seremos movidos”*”²¹⁷. La publicació del text d'aquesta cançó volia, a imitació potser de la tasca ingent que en aquest sentit estava desenvolupant l'extrema esquerra italiana, posar el seu granet de sorra en la reconstrucció de la història cultural de les classes popular. En d'altres números posteriors se'n publicarien més, no sempre inscrits en la tradició del moviment comunista estricte, és a dir, amb una voluntat força oberta de reconstrucció de la memòria obrera i popular. Per posar un exemple, al número 5 de setembre de 1969 s'hi van publicar els textos de *Hijos del pueblo ¡A las barricadas!*²¹⁸. En la descripció que acompanyava el text s'hi posava de relleu que malgrat que els *“marxistas no transsijiremos [sic] nunca con los errores infantiles del apoliticismo, de la acción directa, del autogobierno espontáneo de los anarquistas, como militantes no podemos dejar de asumir el inmenso valor de la lucha y organización del movimiento sindical cenetista”*²¹⁹, la construcció d'un moviment obrer per empresa i ram, trencant amb l'organització corporativista dels oficis, la combativitat de les seves accions, la solidaritat i consciència de classe que desenvoluparen, la cerca de la unitat sindical, les vagues... Resumint: *“las incontables huelgas y acciones que dirigieron, y que durante décadas han modelado el movimiento obrero de nuestro país, la valentía y eficacia con la que barrieron, en las grandes ciudades y especialmente en Barcelona, el alzamiento fascista del 18 de julio, etc.”*²²⁰. A tall de darrer exemple

---

²¹⁴ Ibidem.

²¹⁵ Ibidem.

²¹⁶ “La Internacional” dins *Bandera Roja*, nº 2, desembre de 1968, p. 12.

²¹⁷ Ibidem.

²¹⁸ “Himnos revolucionarios de la CNT” dins *Bandera Roja*, nº 5, setembre de 1969, pp. 23-24.

²¹⁹ Ibidem, p. 23.

²²⁰ Ibidem.

d'aquest granet de sorra en la tasca de recuperació cultural també al número 8 s'hi inclouïa una traducció al castellà de *Le drapeau rouge*, himne procedent de l'època de La Comuna de París i que va ser adoptada pels militants comunistes durant la Segona República espanyola²²¹.

El tercer número de *Bandera Roja* es publica ja ben entrat l'any 1969, al febrer, i constava de només sis folis. L'editorial²²² estava consagrada a l'Estat d'excepció i l'encapçalava una cita del dramaturg i poeta alemany Bertolt Brecht: "*Habeis visto lo normal, lo que ocurre cada día sin embargo os pedimos que lo encontreis sorprendente, aunque no sea extraño, inexplicable, aunque sea normal. Todo lo que ocurre normalmente debe asombraros. En la regla reconoced el abuso, y una vez descubierto el abuso hallad el remedio*"²²³. La cita era una boníssima síntesi d'allò que s'hi exposava i, com que no ens hi podem entretenir gaire, ens servirà de fantàstic resum.

L'article següent tornava a tenir com a argument la Universitat²²⁴. En aquests primers números tenia un protagonisme que poc a poc, a mesura que *Bandera Roja* va anar participant d'altres experiències polítiques, va anar esllanguint-se. Ens sembla interessant de ressenyar però perquè el que s'hi exposa grinyola força si es té en compte on era cadascú el passat 17 de gener, quan "*por las ventanas del edificio central de la Universidad, bajaron volando el busto del "caudillo" y la bandera, y con ellos los últimos restos de la universidad NEGRA, el color de las camisas de Mussolini y los sueños fascistas nacidos de una guerra civil. En la misma ventana apareció, en su lugar, la bandera ROJA, símbolo de la revolución proletaria*"²²⁵. Recordem que en Jordi Solé Tura va participar aquell mateix dia d'una xerrada organitzada per la UER a l'altre extrem de la ciutat, al campus de la Diagonal, que tenia per objectiu restar suports a una assemblea d'estudiants que es preveia que acabaria assaltant el rectorat. Doncs bé, ara, només uns dies després d'aquella espectacular acció estudiantil que volia posar en evidència el que es presentava com un nou equip rectoral més liberal i compromès amb les llibertats, *Bandera Roja* celebrava "*la acción revolucionaria de los estudiantes*"²²⁶ gràcies als quals "*la bandera incolora de los nuevos acólitos del régimen, de golpe, se tiñó de negro*"²²⁷.

---

²²¹ "Le drapeau rouge" dins *Bandera Roja*, nº 8, p. 25.

²²² "La excepción y la regla" dins *Bandera Roja*, nº 3, febrer de 1969, pp. 1-3.

²²³ *Ibidem*, p. 1.

²²⁴ "La Universidad del negro al rojo" dins *Bandera Roja*, febrer de 1969, pp. 3-4.

²²⁵ *Ibidem*, p. 3.

²²⁶ *Ibidem*, p. 4.

²²⁷ *Ibidem*.

Aquest canvi tant sobtat de parer, que arribava al punt de silenciar la seva acció i enaltir la que volien boicotejar, entenem que devia respondre a l'estat d'ànim que havien pogut copsar entre els estudiants més combatius i propers als plantejaments de la UER. I a la idea expressada a *Iskra* i reproduïda al *Què fer?* segons la qual “calia “exhortar a formar una organització revolucionària capaç d'unir totes les forces i de dirigir el moviment *no sols de manera nominal*, sinó real, és a dir, capaç d'estar sempre disposada a donar suport a qualsevol protesta i explosió, i aprofitar-les per a multiplicar i reforçar els efectius que s'han d'utilitzar en el combat decisiu”²²⁸.

A continuació ens trobàvem amb “*Vivimos revolucionariamente*”²²⁹, un article que obria de nou amb una cita d'en Bertolt Brecht: “*Llegamos a la ciudad en momentos de desorden / Cuando reinaba el hombre. / Llegamos entre los hombres en momentos de combate / Y combatimos con ellos. / Así pasó el tiempo que nos han dado en la tierra*”²³⁰. Es tractava d'un text que era bàsicament un crit a la lluita, a la resistència, en un moment en què ja la repressió no aconseguia apagar les protestes com ho havia fet temps enrere. I era també un text agitatiu el darrer dels articles que contenia aquest número breu. “*¡¡¡Mantenga roja España!!!*”²³¹ proposava una campanya adreçada als que lluitaven a empreses, centres d'ensenyament i barris, a manifestar el seu descontentament amb el règim feixista tot pintant de roig “*LA FÁBRICA, EL TALLER, LA ESCUELA, LOS AUTOBUSES LOS PERIODICOS, TODO EL BARRIO ROJO!!! TODA LA CIUDAD ROJA!!! TODA ESPAÑA ROJA*”²³². Una campanya, per altra banda, de la que no en tornarem a saber ni gall ni gallina.

El quart número de *Bandera Roja*²³³ sortia tres mesos després i tenia unes dimensions similar als dos primers, més llargs i densos. Obria amb un editorial²³⁴ llarg, de cinc pàgines, que insistia sobre una de les idees que seria recurrent en tota la història d'aquesta organització i que no és altra que la necessitat que la seva actuació política no se separés mai de l'estratègia de línia de masses. L'encapçalava la cèlebre frase de *El divuit brumari de Lluís Bonaparte* de Karl Marx “*La repetición de un acontecimiento histórico es*

---

²²⁸ LENIN, Vladimir Illich; op. cit., p. 254.

²²⁹ “*Vivimos revolucionariamente*” dins *Bandera Roja*, nº 3, febrer de 1969, pp. 4-5.

²³⁰ *Ibidem*, p. 4.

²³¹ “*¡¡¡Mantenga roja España!!!*” dins *Bandera Roja*, nº 3, febrer de 1969, p. 6.

²³² *Ibidem*.

²³³ *Bandera Roja*, nº 4, maig de 1969.

²³⁴ “*Organización y línea de masas. La experiencia internacional*” dins *Bandera Roja*, nº 4, maig de 1969, pp. 1-5.

*siempre una parodia*²³⁵. Exposava que la situació de crisi capitalista que es vivia i la radicalització del moviment de protesta que no estaven sabent interpretar els Partits Comunistes occidentals no eren suficients per endegar la tasca de construcció d'un partit revolucionari tot i que alguns s'haguessin llençat ja a *“la creación de “verdaderos”, revolucionarios partidos comunistas o similares, llamados a dirigir el proletariado y la revolución*²³⁶. El nivell de lluita de masses desplegat i la seva inserció en llur sí convertien aquest gest en una *“cruel e inútil caricatura de la construcción de un Partido*²³⁷. A aquesta dèria dirigista, s'afegia, havia vingut a enfrontar-se-li una revifalla del desaparegut espontaneïsm, que s'havia vist reforçat per l'emergència relativament fortuïta d'un moviment autònom que havia fet forat sobretot als Estats francès i italià. Però la manca d'organització i direcció revolucionàries els impedia sortir del control polític del reformisme malgrat que determinades accions poguessin desbordar-lo. Per a *Bandera Roja*, si es volia superar aquesta situació era imprescindible abordar l'anàlisi d'aquestes dues *“desviaciones*²³⁸ a partir de la resolució d'aquestes tres qüestions:

*En primer lugar, determinar cual es el objeto fundamental de los militantes revolucionarios en estos momentos. En segundo lugar cual es el contenido de clase e ideológico del vanguardismo y del espontaneismo. En tercer lugar cuales son los criterios para una aplicación correcta de la línea de masas como método para la construcción de las organizaciones de masas y de su dirección política. [...] esbozaremos estos tres puntos, especialmente el segundo, que serán posteriormente desarrollados en un documento BR en preparación*²³⁹.

Vegem-ho. En primer lloc es deia que l'objectiu fonamental dels militants comunistes era la construcció política del moviment obrer i popular sobre bases revolucionàries. Calia que el conjunt de les classes populars esdevinguessin classes revolucionàries construint l'entramat polític (bàsicament, partit i sindicat) que només era possible bastir durant el transcurs de les mobilitzacions de masses i gràcies a la direcció política i al treball organitzatiu que poguessin desenvolupar els nuclis comunistes. A l'Estat espanyol aquesta

---

²³⁵ *Ibíd*em, p. 1.

²³⁶ *Ibíd*em.

²³⁷ *Ibíd*em.

²³⁸ *Ibíd*em.

²³⁹ *Ibíd*em, p. 2.

feina calia començar-la pràcticament des de zero perquè “*el movimiento obrero popular [...] está escasamente organizado y extraordinariamente reprimido*”²⁴⁰.

Sobre el contingut de classe i ideològic de l'avantguardisme i de l'espontaneïsmes *Bandera Roja* sostenia que llurs posicions ideològiques traspuaven l’“*origen pequeño burgués de la mayoría de ellos*”²⁴¹. La incapacitat per a construir una organització política al sí del moviment obrer i popular els abocava a acabar bastint organitzacions “*subjetivistas y voluntaristas*”²⁴² impregnades d’“*“obrerismo”, reacción típica del pequeño burgués sin arraigo social [que] se complementa con la polarización práctica en medios pequeños burgueses (Universidad, barrios) o en difundir la buena palabra repartiendo periódicamente papeles en la puerta de algunas empresas*”²⁴³. Si l'organització que es construïa està conformada majoritàriament per militants que havien sortit d'un partit reformista -aquesta era també la composició de bona part del nucli fundador de *Bandera Roja*- el més probable era que provessin de suplir la manca de control polític amb un excés d'aparell. Aquest era el cas, per exemple, dels grups *trotskistes* i dels marxista-leninistes. A l'altre extrem hi situaven els grups que, procedents del món intel·lectual, no només eren molt crític amb la idea d'aparell sinó que a més eren incapaços de construir-lo i acabaven deixant-ho tot a mans de “*el nacimiento mágico de la organización del movimiento de masas*”²⁴⁴.

Pel que feia a la dialèctica entre construcció de les organitzacions de masses i de llur direcció política *Bandera Roja* precisava que els criteris per a elaborar els criteris teòrics i pràctics per a la correcta aplicació de la línia de masses s'extreia de la crítica a les desviacions que s'acabaven d'esposar d'observar, de la pràctica d'un moviment obrer i popular que desbordava les direccions revisionistes, i de l'estudi de la Revolució Cultural Xinesa i de les seves aportacions pel que feia a la relació organitzacions-masses. Quina era doncs la relació que calia establir entre ambdues?

“La relación dialéctica entre núcleo político organizado y movimiento de masas espontáneo se realiza no desarrollando paralelamente ambas cosas, ni estableciendo una interacción entre ellas, sino partiendo de entrada de grupos políticos organizados en el seno de las masas y de movimientos de masas

---

²⁴⁰ Ibidem.

²⁴¹ Ibidem, p. 4.

²⁴² Ibidem.

²⁴³ Ibidem.

²⁴⁴ Ibidem.

*generados directamente por la acción de estos núcleos. Su resultado debe ser [...] crear una situación superior: la organización de masas [...] revolucionaria y la dirección comunista de ésta, embrión entonces del partido.”*²⁴⁵

La commemoració de l'1 de maig també tenia el seu espai en aquest número. Malgrat que no sembla que Bandera Roja hi hagués participat com a col·lectiu sí que hi havien fet acte de presència persones que hi pertanyien o que d'alguna manera participaven de les reflexions llançades per nuclis comunistes. La reproducció d'una octaveta²⁴⁶ signada per un grupat de col·lectius locals o sectorials en la majoria dels quals Bandera Roja tindrà presència ens fa pensar en la possibilitat que aquesta fos una de les primeres convocatòries fetes per aquesta organització política encara en construcció. La llista dels adherits era: “*Comisión obrera de Sagrada Familia, Acción (periódico obrero del Pueblo Nuevo), Comisión Obrera del Pueblo Seco, grupos obreros de Horta, Verneda-Besós, Sants, San Adrián, Barceloneta, Sagrera y Guinardó. Con la adhesión de las comisiones de Maestros y de las plataformas socialistas de la Universidad*”²⁴⁷. Pel que feia a l'anàlisi del desenvolupament de la jornada reivindicativa²⁴⁸ s'hi subratllava el fet que la brutalitat repressiva que havia desencadenat l'oligarquia espanyola havia fet despertar els sectors de la classe obrera influïts pel reformisme sobre “*una posible convergencia con sectores “evolucionistas” de la oligarquía para acabar con el régimen*”²⁴⁹, que havien respost radicalitzant llurs formes de lluita. Però el més greu, el més irresponsable, era haver deixat bastos sectors de la classe obrera organitzats a CCOO i d'altres capes populars “*desprovistos de una orientación política coherente -sino correcta-*”²⁵⁰, la qual cosa els podia dur a caure “*en la pasividad o en el aventurismo*”²⁵¹. Per acabar, es feia una crida a participar del desenvolupament de l'organització dels treballadors a les fàbriques, també d'aquells sectors organitzats més combatius dels barris, els que participaven de les Comissions Obreres de Barri, a qui animava a posar el coll en aquesta tasca perquè un “*movimiento popular sin un fuerte movimiento obrero que lo dirija, corre al fracaso (fácil represión), a la desaparición o a la adopción de posiciones ajenas a los intereses de la*

---

²⁴⁵ Ibidem, p. 5.

²⁴⁶ “Documentos” dins *Bandera Roja*, nº 4, maig de 1969, pp. 11-12.

²⁴⁷ Ibidem, p. 12.

²⁴⁸ “El 1º de Mayo” dins *Bandera Roja*, nº 4, maig de 1969, pp. 6-7.

²⁴⁹ Ibidem, p. 7.

²⁵⁰ Ibidem.

²⁵¹ Ibidem.

*clase obrera*²⁵². Aquest darrer punt de vista mostrava la jerarquització que establia el moviment comunista entre els diferents sectors en lluita per la revolució. La preponderància d'aquest discurs es feia evident en veure que ni tan sols Bandera Roja, que havia posat des del primer número l'accent en la importància del moviment popular no el qüestionava, relegant el moviment popular a un paper secundari, gairebé de reforç, del moviment obrer. Però veiem com ho explicaven ells mateixos, perquè també hi havia espai per reflexionar-hi en aquest número.

D'entrada cal dir que en l'article que du per títol "*Plataformas de barrio y movimiento obrero*"²⁵³ els redactors es preguntaven: "*Cómo entienden los núcleos de comunistas de Bandera Roja el trabajo en los barrios*"²⁵⁴. És a dir que, poc a poc, aquests nuclis de comunistes de Bandera Roja s'anaven presentant a sí mateixos com a actors polítics amb voluntat d'exercir direcció política no només des de les pàgines d'un periòdic. L'estratègia de treball que proposaven per als barris era molt similar a l'exposada anteriorment per a les fàbriques. Es tractava de construir plataformes de barri, constituïdes inicialment a partir de les persones més inquietes, que duguessin a terme una feina d'agitació a partir de fulls volants, pintades o l'edició d'un periòdic tot denunciant els principals problemes que els assetjaven. Tota aquesta feina, és clar, havia d'anar acompanyada d'un treball paral·lel de discussió política que permetés avenços polítics i organitzatius a la plataforma i l'allunyés de les "*desviaciones típicas de las organizaciones de barrio, tanto derechistas -Comisiones cívicas-, como izquierdistas -grupos que llevan a cabo una agitación e incluso una acción violenta, desligada de las masas y sin posible cristalización política*"²⁵⁵. Calia també sobreixir el nucli militant inicial establint nous contactes a través de reunions o xerrades. Ara bé, "*La misión fundamental de los elementos que integran la "plataforma" es llevar a cabo una lucha en sus lugares de trabajo*"²⁵⁶, encara que això dependria evidentment de la composició del barri. Segons sens assegurava, "*la experiencia política de los núcleos de comunistas de Bandera Roja parte principalmente de barrios esencialmente fabriles, en los que el contenido social de la "plataforma" desde el primer momento ha sido principalmente obrero y el trabajo de los militantes en alguna de las fábricas o talleres del barrio se ha desarrollado desde el primer*

---

²⁵² Ibidem.

²⁵³ "Plataformas de barrio y movimiento obrero" dins *Bandera Roja*, nº 4, maig de 1969, pp. 9-11.

²⁵⁴ Ibidem, p. 9.

²⁵⁵ Ibidem, p. 10.

²⁵⁶ Ibidem.

*momento*²⁵⁷. Però calia tenir en compte, advertien, que la majoria de nuclis organitzats als barris no tenien una composició proletària i que, en conseqüència, les seves reivindicacions no excedien gaire al “*radicalismo pequeño burgués*”²⁵⁸.

Per acabar el repàs d'aquest quart número volem ressenyar l'article “*Comisiones de Maestros: problemas políticos inmediatos*”²⁵⁹. La lluita dels mestres seria un altre dels àmbits de lluita en què Bandera Roja disposaria de més presència i influència, en aquest cas a través de les Comissions de Mestres. El que ens sembla digne de subratllar és el fet que en lloc de tractar-la des d'una vessant estrictament sindical Bandera Roja conceptualitzava la lluita d'aquest col·lectiu integrada dins del moviment popular. La funció de les Comissions de Mestres havia de ser la de subministrar-li material informatiu i propagandístic a més de donar suport en funcions formatives a les COJ i als nuclis o plataformes més desateses. A l'article s'hi explicava que la primera assemblea general de mestres s'havia celebrat dos anys abans, a mitjans de 1967, a instàncies del PSUC, que volia sortir-ne amb la constitució d'un sindicat de mestres. Però “*la posición mantenida por el grupo (que preconizaba una política reformista) es ampliamente superada: no se trata de construir un sindicato sino una organización estrictamente política de maestros*”²⁶⁰. La Comissió de Mestres resultant seria doncs una organització que tenia per objectiu no només la lluita professional sinó també la política, que hauria de participar en la construcció de la nova societat des del seu àmbit, és a dir, fornint el moviment revolucionari d'una alternativa socialista d'ensenyament, alhora que calí que participés també de la presa del poder polític com a aliats de la classe obrera, perquè tot i que l'organització no es podia considerar de classe obrera sí que la seva influència era tal que n'exercia hegemonia i, per tant, direcció. Pel que feia a les tasques immediates que calia abordar, aquestes és dividides en tres: política, ideològica i professional. La política consistia en evitar la integració de l'ensenyament a la societat capitalista, una feina que calia començar des de ja educant críticament als infants. La ideològica, en fornir d'instruments per a una formació marxista que fos capaç de mantenir la “*subordinación a los intereses de la clase obrera*”²⁶¹ de la Comissió, així com a desemmascarar “*la política burguesa de democratización o socialización de la enseñanza*”²⁶². I, en el terreny

---

²⁵⁷ Ibidem.

²⁵⁸ Ibidem.

²⁵⁹ “Comisiones de Maestros: problemas políticos inmediatos” dins *Bandera Roja*, nº 4, maig de 1969, pp. 8-9.

²⁶⁰ Ibidem, p. 8.

²⁶¹ Ibidem, p. 9.

²⁶² Ibidem, p. 8.

estrictament professional, calia formar els mestres en les tècniques pedagògiques més avançades imprescindibles per a despullar la societat burgesa i el paper de transmissor ideològic que jugava l'escola, alhora que per a anar preparant l'instrumental pedagògic de la nova societat revolucionària.

Ens ha semblat adient, com ja assenyalàvem més amunt, repassar amb força detall aquests primers quatre números de *Bandera Roja* perquè són la carta de presentació d'aquests nuclis comunistes que comencen a organitzar-se tot i que no comptin encara amb una organització, els primers documents que fan públics, on mostren quins són els seus marcs de referència tant en l'esfera internacional com en la més domèstica, i assenyalen quines són les lluites a les què presten més atenció i en les què tenen més presència, i quines tàctiques defensen aplicar-hi.

2.2. L'Assemblea del 18 de juliol de 1969: balanç de vuit mesos d'experiència política

Tal com afirmava en Jordi Solé Tura, “La revista clandestina va ser, des del primer moment, un instrument organitzatiu”²⁶³. Així, el divendres 18 de juliol de 1969, el nucli militant que havia tirat endavant el periòdic *Bandera Roja* i que, alhora, havia estat traslladant a la pràctica les seves primeres tesis sobre el treball polític en la línia de masses, celebrava una Assemblea per a avaluar aquest primer mig any de funcionament més enllà del que feia referència estrictament al periòdic. Ho coneixem gràcies a un document que en recull les conclusions: “*Experiencia BR octubre 68 junio 69. Discusión y acuerdo Asamblea 18 julio 69*”²⁶⁴. Aquesta no era probablement la primera assemblea de caràcter més o menys general que celebrava *Bandera Roja. Hojas Informativas Críticas*, un periòdic editat des de l'oposició antifranquista i que tenia per objectiu analitzar críticament les diferents organitzacions que anaven prenent protagonisme en la lluita contra la dictadura, dedicava el seu segon número a *Bandera Roja*²⁶⁵, i feia referència a una assemblea desenvolupada el maig de 1969, on s'haurien plantejat “la

---

²⁶³ SOLÉ TURA, Jordi; op. cit., p. 304.

²⁶⁴ “Experiencia BR octubre 68 junio 69. Discusión y acuerdo Asamblea 18 julio 69”, Fundació Cipriano García – Arxiu de CCOO de Catalunya, Col·leccions Organitzacions polítiques, Organización Comunista-Bandera Roja.

²⁶⁵ El primer número d'*Hojas Informativas Críticas* s'havia centrat en l'anàlisi del PSUC.

reconstrucción [sic] de CCOO [...] desde “Plataformas”²⁶⁶ amb un caràcter doble: “de formació [sic] de militantes comunistas, y de embrión [sic] y dirección [sic] de Comisiones obreras y de barrio”²⁶⁷. Per a tal fi s'haurien proposat també la creació d'una “escuela de formación [sic] de militantes en unión [sic] con los sindicalistas para reconstruir Comisiones Obreras desde las empresas y eliminar los aparatos burocráticos del revisionismo”²⁶⁸. És molt possible que aquesta assemblea de maig s'hagués produït i, pel contingut que s'explicita, podria ser que estigués bàsicament dedicada a clarificar com calia abordar la feina de reconstrucció del moviment obrer. I, de fet, no seria estrany que aquesta assemblea de Bandera Roja tingués a veure amb un fenomen de reflexió col·lectiva que s'estava desenvolupant bàsicament a Barcelona des de principis d'any. Una sèrie de militants obrers, la majoria dels quals havia abandonat llurs organitzacions polítiques, s'estava reunint per a debatre al voltant del camí que havia de prendre la lluita obrera. Per a donar a conèixer els seus punts de vista es van dotar també d'un periòdic: *Qué Hacer?*²⁶⁹, del qual tractarem amb més detall al capítol dedicat al moviment obrer. Si ens haguéssim de guiar pel que ens n'explicava en Jordi Solé Tura, l'assemblea que es va celebrar justament un 18 de juliol de 1969 seria la fundacional de l'*Organització*. Malgrat que hi va ser convidat no hi va assistir “perquè encara estava molt tocat per l'experiència de la presó”²⁷⁰ però, a parer seu, va ser aleshores quan el grup de gent que estava darrere del projecte de *Bandera Roja* decideixen “adoptar el nom més específic d'Organització Comunista Bandera Roja (OCBR), per bé que sempre va ser conegut pel de Bandera Roja o per les sigles BR”²⁷¹. També l'entrada de Bandera Roja (BR) del *Diccionari dels Partits Polítics de Catalunya: segle XX*²⁷² signada per la politòloga Astrid Barrio, potser induïda per les memòries d'en Solé Tura, assenyala l'estiu del 1969 com el període en què “BR celebrà la conferència fundacional”. Qualificar-la de conferència és certament excessiu, però el que posem en qüestió és que malgrat la indubtable rellevància d'aquesta assemblea pugui considerar-se fundacional de l'OCBR si ens hem de guiar per la documentació a la què nosaltres hem pogut accedir. A tall només d'exemple, perquè ho

---

²⁶⁶ *Análisis de la organización comunista “Bandera Roja”, Hojas Informativas Críticas*, nº 2, p. 2. Arxiu Biblioteca del Pavelló de la República (ABPR), Fons Documents de Partits Polítics, (OCE(Br)) 1/1 (6).

²⁶⁷ *Ibidem*, p. 2.

²⁶⁸ *Ibidem*.

²⁶⁹ SANZ OLLER, Julio; *Entre el fraude y la esperanza. Comisiones Obreras de Barcelona*. Edita Ruedo Ibérico, Barcelona, 1972, pp. 195-196.

²⁷⁰ SOLÉ TURA, Jordi; op. cit., p. 305.

²⁷¹ SOLÉ TURA, Jordi; op. cit., p. 299.

²⁷² MOLAS, Isidre (ed.); *Diccionari dels Partits Polítics de Catalunya: segle XX*. Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 2000.

treballarem amb més detall més endavant, a la *Nota sobre la organización de los círculos comunistas* redactada per Bandera Roja i datada el maig de 1970, és a dir, gairebé un any després d'aquesta *conferència fundacional*, es considerava encara a sí mateixa un “*grupo organizado a escala de Barcelona*”²⁷³ i s’acordava que “*Tras esta primera etapa es necesario construir la OCL [Organització Comunista Local]*”²⁷⁴.

La cronologia que ens presenta “Experiencia BR octubre 68 junio 69. Discusión y acuerdo Asamblea 18 julio 69” situa en el mes d'octubre de 1968 l'arrencada del projecte polític, just un mes abans de l'aparició pública del primer número del periòdic. En Jordi Borja, “entre setembre i octubre”²⁷⁵. En allò més polític i ideològic *Bandera Roja* ja ens ha anat avançant qui són i què pensen aquests nuclis comunistes. En canvi, sobre el que feia referència a les qüestions d'ordre organitzatiu intern, o als resultats efectius de la seva intervenció en la lluita de masses, aquestes són les primeres informacions que en tenim. A més, respecte les que puguin aparèixer publicades en els mitjans pensats per fer-se públics, aquestes tenen l'avantatge que haurien de pretendre ser fidels en la mesura del possible a la realitat perquè només d'aquesta manera es podia avançar en la construcció de l'*Organització*. Analitzem doncs aquest document dividit en quatre parts que presentava un balanç d'aquests primers vuit mesos de vida.

I. El grupo originario

Aquest primer apartat tenia per objecte definir ideològicament, política i organitzativa aquest nucli primer sobre el qual s'anirà bastint l'organització política Bandera Roja. L'ur caràcter ideològic parteix de la crítica al revisionisme i al reformisme en tots els seus aspectes, una crítica que “*ya de entrada esta minimamente teorizada*”²⁷⁶. D'aquesta crítica n'hem vist ja, efectivament, pinzellades, en els primers quatre números de *Bandera Roja*. Més endavant la crítica s'exposarà de forma més sistemàtica i acabada. Per altra banda, s'observaven tant els esdeveniments del Maig francès com els de la Revolució Cultural xinesa com la confirmació de “*la eficacia de la movilización de las masas a partir de la acción concreta y directa*”²⁷⁷, encara que s'advertia dels perills de mirar

---

²⁷³ *Nota sobre la organización de los círculos comunistas*, p. 1. Arxiu Biblioteca del Pavelló de la República (ABPR), Fons Documents de Partits Polítics, (OCE(Br)) 1/3 (2).

²⁷⁴ *Ibidem*, p. 6.

²⁷⁵ <https://www.jordiborja.cat/bandera-roja-moviment-social-o-organitzacio-politica-1968-1974/>

²⁷⁶ “Experiencia BR octubre 68 junio 69. Discusión y acuerdo Asamblea 18 julio 69”, p. 1.

²⁷⁷ *Ibidem*.

d'exportar mimèticament experiències polítiques entre realitats tant estranyes entre elles. L'observació de l'esdevingut a París podria dur-nos a pensar, reflexionaven des de Bandera Roja, que l'organització naixia de l'acció, la qual cosa alimentaria l'espontaneïsmes. De la mateixa manera, tampoc no es podia avaluar correctament la Revolució Cultural sense conèixer el paper que hi havia desenvolupat, per exemple, el *Partit*. Ara bé, si l'espontaneïsmes era vist com una concepció de la lluita errònia que cal combatre, “*La crítica o mejor dicho el miedo al vanguardismo caracteriza también ideológicamente al grupo*”²⁷⁸. I, tot seguit, es feia una afirmació una mica confusa que, de totes maneres, el que sí que deixava veure és una certa i raonable dependència inicial respecte aquells amb qui, havent sortit plegats del PSUC per a construir Unitat, maldaven per construir el Partit Comunista d'Espanya (internacional): “*El trabajo político de los militantes en el seno de las organizaciones de masa irá presidido por un seguidismo crítico a los Internacionales [Partit Comunista d'Espanya (internacional)]*”²⁷⁹. Si el concepte *seguidisme* fos usat aquí en el sentit més habitual del terme, és a dir, com l'acció de deixar-se dur, hi grinyola afegir-hi l'adjectiu *crític*, fins al punt que diríem que ens trobem davant d'un oxímoron. Ara bé, també és possible que vulguin expressar que els havien fet un seguiment especialment atent sobretot pel que tenia a veure amb la seva suposada pràctica dirigista respecte els moviments de masses. En darrer lloc, s'afirmava que s'havia observat també un salt qualitatiu tant en les formes de lluita com en els objectius polítics en àmbits com la Universitat o els barris, i en organitzacions com les COJ. Tots aquests pressupostos, conclouien, eren els que havien determinat la construcció de Plataformes per a l'acció com la primera forma organitzativa d'intervenció política de masses, la qual cosa els duia a afirmar que “*Hay un relativo procesismo en la forma de concebir la organización comunista*”²⁸⁰, és a dir, que no hi havia cap pla sistemàtic preestablert sobre el qual hauria de transitar Bandera Roja en el camí per a esdevenir una organització política.

Pel que feia al caràcter polític del grup originari s'afirmava que “*Se parte fundamentalmente de una experiencia d [sic] militancia interna en el partido [Partit Socialista Unificat de Catalunya] e internacionales [Partit Comunista d'Espanya (internacional)] que caracteriza al grupo como núcleo crítico a líneas políticas y formas*

---

²⁷⁸ *Ibidem*.

²⁷⁹ *Ibidem*.

²⁸⁰ *Ibidem*.

de organización, que busca superar esta situación por el trabajo de masas²⁸¹. Estant en desacord doncs en la forma com ambdós partits aplicaven la línia de masses, es posaven a explorar la seva concreció sobre el terreny, però “*La experiencia de trabajo de masas es limitadísima [sic]*”²⁸², concentrant-se en contactes a la Universitat (UER i altres experiències de caire més assembleari) i entre els mestres (Comissió de Mestres). Tot i que no es coneixien de primera mà “*las dificultades prácticas del trabajo en los otros frentes*”²⁸³, allí on es destinaven d'entrada més esforços era als barris, en un primer moment amb una lògica prospectiva a través de xerrades i contactes posteriors amb la gent més interessada, i més endavant programant alguna acció que els obria la porta a contactar amb alguns militants obrers. Aquest darrer fet era importantíssim perquè “*Se conoce poco y mal el movimiento obrero*”²⁸⁴ i, malgrat que “*Se sabe hacer la crítica de la local*”²⁸⁵, és a dir, de la disputa interna que hi ha pel control de la Comissió Obrera de Barcelona bàsicament entre el PSUC i el FOC, “*aún no se conocen los problemas de construcción de COE [Comissions Obreres d'Empresa]*”²⁸⁶. Essent aquest el balanç polític del nucli originari, els semblava que “*La formulación mínima de la línea de masas cara al trabajo político*”²⁸⁷ era la correcta perquè “*no excede las posibilidades del grupo, ni cae en demasiadas ambigüedades*”²⁸⁸ i, en aquell context de finals de 1968, “*define y mantiene la unidad política de BR*”²⁸⁹.

El tercer aspecte que volia abordar aquest primer apartat dedicat a l'anàlisi del moment fundador de grup era l'organitzatiu, absolutament influït pel seu caràcter polític, per l'aposta per la línia de masses, que els duia a constatar una contradicció significativa. Es palesava una dificultat important per trobar espais on desenvolupar la seva aposta política -es deia de llurs militants que són “*matginados [sic] del movimiento de masas excepto Universidad y maestros*”²⁹⁰ però com que eren alhora temorosos que aquests inconvenients els conduïssin a “*constituir un nuevo grupúsculo evitan la excesiva discusión política y en consecuencia la vida interna*”²⁹¹, puix que la seva clarificació política hauria de ser el fruit del seu treball de masses. La teorització d'aquestes

---

²⁸¹ Ibidem.

²⁸² Ibidem.

²⁸³ Ibidem.

²⁸⁴ Ibidem.

²⁸⁵ Ibidem.

²⁸⁶ Ibidem.

²⁸⁷ Ibidem.

²⁸⁸ Ibidem.

²⁸⁹ Ibidem.

²⁹⁰ Ibidem.

²⁹¹ Ibidem.

limitacions els van dur a dividir la militància en petits grups, els *nuclis*, encarregats cadascun d'ells de buscar la seva inserció entre els diferents sectors en lluita. Ara bé, aquesta aposta tenia també perills, com la possibilitat que s'hi instal·lés el pragmatisme pel que feia referència a la “*discusión interna y en consecuencia a la evolución de los objetivos político-organizativos*”²⁹². Però potser la principal prevenció que calia tenir era la de no anar consolidant “*un hábito interno -descentralización, espontaneismo, etc.-*”²⁹³ que pogués impossibilitar posteriorment “*la creación de una organización comunista*”²⁹⁴. Afortunadament pels seus interessos, reblien, la formació leninista de la majoria dels seus militants ho havia impossibilitat, tallant d'arrel “*algunas tentaciones de este tipo con la separación de algún militante de procedencia Foc*”²⁹⁵. Aquesta darrera afirmació és interessant més enllà de la informació concreta que dona sobre llurs pors perquè ens informa, per una banda, que en aquest nucli originari hi havia també presència de militants provinents del FOC, a qui atribuïen unes concepcions polítiques poc *leninistes*, i, per l'altra banda que, tot i ser un nucli de militants reduït, l'elaboració de la línia política era prou rigorosa com per haver procedit ja a l'expulsió de més d'un militant per no ajustar-s'hi.

II. La primera pràctica exploradora

Tornaven a organitzar aquest apartat, que avançava en l'anàlisi de la pràctica política que havia desenvolupat el nucli original acabat de caracteritzar, en tres arguments: els *Fronts* de lluita, la funció de les cèl·lules i la creació de Plataformes.

Dels *Fronts* de lluita se'ns deia que el seu funcionament havia de ser sempre el mateix: “*conocimiento-acción (dialécticamente) a través de una plataforma (concebida como un núcleo de agitadores) animadapor [sic] un núcleo BR*”²⁹⁶ que havia d'acabar construint l'organització de masses. El *nucli* de BR ha de ser, a més, qui la doti d'una direcció comunista mitjançant una “*lucha ideológica que deben llevar a cabo los militantes del núcleo en el seno de la organización de masas*”²⁹⁷. Ara bé, en la pràctica, com s'havien traduït aquestes indicacions?

---

²⁹² Ibidem, p. 2.

²⁹³ Ibidem.

²⁹⁴ Ibidem.

²⁹⁵ Ibidem.

²⁹⁶ Ibidem.

²⁹⁷ Ibidem.

El balanç era més aviat escadusser però molt interessant per observar què s'havia pogut avançar en aquest primer mig any de trajecte més enllà de discursos propagandístics. Establien l'existència de quatre *Fronts* de lluita: Universitat, Mestres, Barris i Poblenou que, a excepció del darrer, venen a ser els quatre fronts que assenyalava en Solé Tura: “*l'universitari, l'obrer, el d'ensenyament i el de barris*”²⁹⁸, coordinats a partir d'una “*estructura organitzativa molt flexible per a cadascun d'aquests sectors i amb un secretariat reduït*”²⁹⁹. Al primer Secretariat hi formaven part mitja dotzena de persones: en Jordi Solé Tura hi anava com a representant del *Front* Universitari, l'Enric Solé i en Manuel Pujades de l'Obrer, en Jordi Borja del de Barris, i el Lluís Crespo i en Ferran Fullà com a responsables de Formació³⁰⁰. L'any següent “s'hi van incorporar Ignasi Faura, Josep Maymó, els “pegasos” Batista i Sergi, etc. I també Alfonso Comín, amb ell es va incorporar un col·lectiu de “cristians pel socialisme”, un nou front de lluita a més dels seus frons [sic] específics”³⁰¹.

A la Universitat “*se parte de cero para eliminar un tipo de organización no aprovechable*”³⁰²: el SDEUB. D'entre el universitaris, fossin aquests estudiants o professors, en Solé Tura n'assenyalava com a “pioners Marina Subirats, Lluís Crespo, Ferran Fullà, Borja de Riquer, Eliseo Aja, Carlos Martínez Shaw, Josep M. Vidal Villa, Francesc Bonamusa, Joan Oms, Josep Maria Colomer, Elena Posa, Lluís Isern, Marçal Tarragó, Fèlix Ibáñez Fanés, Albert Serra, Anna Pedreira, Eulàlia Vintró, Ramon Bagué, Jordi Domingo, Dolors Alegre, Joan Subirats, Pere Vilanova, Joan Vintró, Santiago de Torres, Carlos González Zorrilla, Josep M. Bernat, Lluís Boada, Jordi Vallverdú, Manuel Ludevid, Ferran Mascarell, Joan Barril, Rafael Cáceres i Carles Teixidor, entre molts altres”³⁰³. Al *Front* de Mestres ja hem vist que estaven participant d'una Comissió de Mestres sota hegemonia *psquera* que estaven provant de capgirar “*a traves de la acció y la lucha ideològica*”³⁰⁴. Hi destacaven “Carme Sala, Teresa Eulàlia Calzada, Carme Guinea, Eulàlia Bota, Núria Silvestre i Carme Turró”³⁰⁵. Als Barris, d'entre “els que van impulsar el treball de barris”³⁰⁶ calia destacar-hi “Josep Maria Maymó, Enric Solé, Manuel Pujadas, Ignasi Faura, Carles Prieto, Josep Maria Torres, Ignasi Subirats, Blanca

---

²⁹⁸ SOLÉ TURA, Jordi; op. cit., p. 304.

²⁹⁹ *Ibidem*.

³⁰⁰ <https://www.jordiborja.cat/bandera-roja-moviment-social-o-organitzacio-politica-1968-1974/>

³⁰¹ <https://www.jordiborja.cat/bandera-roja-moviment-social-o-organitzacio-politica-1968-1974/>

³⁰² “Experiencia BR octubre 68 junio 69. Discusión y acuerdo Asamblea 18 julio 69”, p. 2.

³⁰³ SOLÉ TURA, Jordi; op. cit. p. 300.

³⁰⁴ “Experiencia BR octubre 68 junio 69. Discusión y acuerdo Asamblea 18 julio 69”, p. 2.

³⁰⁵ SOLÉ TURA, Jordi; op. cit. p. 300.

³⁰⁶ *Ibidem*.

Moll i Prudenci Sánchez³⁰⁷. Aquest *Front* es trobava en el següent atzucac: “*sin organización mínima no es posible la acción; al margen de la acción es muy difícil en contrar [sic] a los futuros miembros de la organización [sic]*”³⁰⁸. Finalment ens trobem amb el *Front* que aquest document havia batejat com a Poble Nou enlloc d'Obrer. El sol fet d'anomenar-lo d'aquesta manera sembla la constatació -i la consciència- de la seva manca no ja d'influència sinó inclús de presència entre el moviment obrer de mitjans del 1969. S'hi deia que la plataforma que hi havien format estava composta “*fundamentalmente por militantes de empresa*”³⁰⁹ la qual “*nos suministra posiblemente la experiencia mas rica*”³¹⁰. D'entre els seus membres de primera fornada més rellevants cal destacar-ne “Jordi Costa, d'Hispano Olivetti, Adela Agelet, Santi Medina, Antonio Castán i Francesc Amorós de la Pegaso, i altra gent de l'Escola Sindical del Clot”³¹¹.

El funcionament de les cèl·lules havia patit el que ja s'apuntava al primer apartat, és a dir, l'atomització dels militants per *Front* de lluita, al qual havien abocat una “*extraordinaria militancia*”³¹², però que juntament amb la manca d'un programa polític havia “*condicionado la escasa vida de célula y en algunos casos la ambigua concepción de las mismas*”³¹³. La funció de les cèl·lules havia de ser: precisar i divulgar criteris d'acció i organització, estar al servei de les necessitats de la lluita en cada moment, reconstruint-les com es cregués més adient al fi buscat, i discutir sobre “*como continuar una vez hecha la primera exploración sobre todo cuando se han obtenido resultados (pragmatismo y empirismo)*”³¹⁴, tal com s'havia procedit en el casos de la Universitat o del Poble Nou-Obrer. Finalment s'assenyalava la necessitat de tenir clars els graus de compromís, els criteris per ser o no militant, doncs a la Universitat s'havia constatat les dificultats per delimitar “*donde empezaba la célula y donde terminaba la coordinadora de plataformas de facultad*”³¹⁵.

Sobre la creació de les Plataformes s'afirmava que només era possible constituir-les com a tals a través de l'acció. En cas de no fer-ho d'aquesta manera calia reemprendre el treball des de zero. Així semblava que els havia succeït a tots els barris on n'havien impulsat, a excepció de la del Poblenou (hem vist, quan hem fet referència a la manifestació de l'1 de

---

³⁰⁷ Ibidem.

³⁰⁸ “Experiencia BR octubre 68 junio 69. Discusión y acuerdo Asamblea 18 julio 69”, p. 2.

³⁰⁹ Ibidem.

³¹⁰ Ibidem.

³¹¹ SOLÉ TURA, Jordi; op. cit., p. 300.

³¹² “Experiencia BR octubre 68 junio 69. Discusión y acuerdo Asamblea 18 julio 69”, p. 2.

³¹³ Ibidem.

³¹⁴ Ibidem.

³¹⁵ Ibidem.

maig, que un dels signants de l'octaveta era el periòdic obrer del Poblenou *Acción*). S'advertia també que encara que la Plataforma hagués estat constituïda a partir de l'acció, “*si no se consolida en su seno la célula comunista esta es fragil y hay que recosntuirla [sic] periodicamente (según los flujos y reflujos de la lucha)*”³¹⁶, tot i que semblava que cada cop és menys costós tornar-hi, tal com havia succeït a la Universitat. El resultat d'aquestes limitacions político-organitzatives s'havia confirmat quan havia tocat posar en pràctica el treball de masses i concretament quan s'havia passat a la creació de Plataformes. Aquestes mancances havien repercutit negativament en l'*Organització* dificultant-li la capitalització del que havien impulsat i, per tant, dificultant l'entrada de nous militants, alhora que havia deixat marge a l'aparició de brots d'epontaneïsmes.

III. Necesidad de reforzamiento interno y urgencia de resistencia al Estado de Excepción

Aquesta consciència que calia capitalitzar el treball de masses al mateix temps que es consolidaven les cèl·lules va coincidir amb la proclamació d'un nou Estat d'Excepció el 24 de gener de 1969 -un dels arguments usats per l'estat va ser l'ambient de revolta que vivien les universitats, i l'assalt al rectorat de la UB n'havia estat la gota que havia fet vessar el got. La coincidència d'aquesta reflexió interna amb un més que previsible augment de la repressió els hagués pogut dur a apostar per un replegament que consolidés les posicions per a tornar a emergir amb més força quan els ànims estiguessin més calmats, però es va acordar passar a l'ofensiva i aprofitar justament la lluita contra el nou Estat d'Excepció per a la creació o consolidació de Plataformes de lluita. Aquesta tàctica els havia donat fruits sobretot en la preparació dels actes de l'1 de maig, que els havia permès detallar “*nuestro trabajo en las plataformas de barrio y como pasar a la creación de CC.OO.*”³¹⁷. Semblava que l'agitació per l'1 de maig els havia facilitat un treball conjunt a alguns barris que havia posat les primeres pedres per a la constitució d'una Coordinadora de barris. Els militants s'hi estaven abocant i les cèl·lules estaven tenint una funció bàsicament agitativa.

IV. Del salto cualitativo en el trabajo de masas a la reconstrucción del grupo comunista

En primer lloc s'exposava una valoració del paper que havia jugat Bandera Roja durant

---

³¹⁶ *Ibidem*, p. 3.

³¹⁷ *Ibidem*.

els primers vuit mesos. Es valorava positivament el fet d'haver dedicat tots els seus esforços en “*recojer en cada momento una experiencia de trabajo de masas*”³¹⁸. D'aquesta aposta se n'havia ressentit, com de fet podia ser previsible, la vida política interna. Però és que d'haver-ho fet a la inversa, d'haver decidit concentrar energies primer en la construcció de l'organització “*con todas las exigencias que esto traía consigo y en consecuencia elaborar un programa político, teniendo en cuenta la falta de experiencia en el trabajo de masas, la crítica inconcreta y vehemente a la política del revisionismo en las organizaciones de masas, y en especial el trauma que representaba la última experiencia PCI [Partit Comunista d'Espanya (Internacional)], hubieramos perdido el tiempo*”³¹⁹. A més, malgrat tot, la formació leninista de la seva militància “*ha dado una indiscutible unidad ideológica*”³²⁰, posant les bases que haurien de possibilitar la creació imminent de l'organització comunista, una tasca que observaven com a indispensable.

Les conclusions de l'estat en què es trobava el treball de masses eren, per contra, més engrescadores. Al moviment de barris s'hi començava a notar la incidència de Bandera Roja i havia arribat el moment de començar a definir les característiques que hauria de tenir. Al moviment obrer s'estaven produint nombrosos esdeveniments que n'estaven modificant la seva actual composició. En primer lloc s'evidenciava que entre els militants del PSUC hi convivia “*Multiplidad de prácticas políticas*”³²¹, és a dir, una diversitat de plantejaments que podien permetre a BR incidir amb força en el moviment de renovació de CCOO. Ara bé, per a poder dur la lluita ideològica al seu interior caldria encara que el grup creixés i que s'incrementés la formació de quadres comunistes. Més enllà del PSUC i de CCOO, altres moviments estaven donant vitalitat al moviment obrer: si per una banda s'havia produït la “*Aniquilación del FOC como grupo reformista y anticomunista y aparición de un nuevo grupo a partir de sus elementos marxistas*”³²², les COJ es trobaven desorientades, i els grupuscles -no sabem a quins en concret es refereix- s'estaven autodestruint, d'altres iniciatives com ara el desenvolupament del projecte de reflexió sindicalista *Qué Hacer?*, del qual Bandera Roja havia participat, eren passos endavant que permetien pensar en una represa del moviment obrer.

El darrer aspecte que tractava aquest document recopilatori dels acords presos en l'Assemblea de juliol de 1969 era la necessitat de reconstrucció del grup comunista. Ja

---

³¹⁸ Ibidem.

³¹⁹ Ibidem, pp. 3-4.

³²⁰ Ibidem, p. 3.

³²¹ Ibidem, p. 4.

³²² Ibidem.

s'ha dit que l'aposta per treballar prioritàriament en la reconstrucció i enfortiment de les organitzacions de masses havia estat encertada. Tanmateix, això havia suposat que es produís un buit en la direcció del moviment de masses, un fet greu perquè mai no està sense direcció del tot un moviment de masses, i no afrontar aquest problema pot beneficiar que siguin les línies reformistes les que el dirigeixin. Així que s'alertava sobre:

“LA URGENCIA DE RECONSTRUIR EL GRUPO, NO COMO EMBRION DEL PARTIDO PERO MIENTRAS [sic] NO EXISTA ESTE, COMO ORGANIZACION LENINISTA, QUE POR LA ACCION DE MASAS Y LA LUCHA IDEOLOGICA ORGANICE A LOS MILITANTES COMUNISTAS EN EL MOV= [sic] OBRERO Y POPULAR, POSIBILITE [sic] LA ELABORACION DE ANALISIS CORRECTOS Y LLEVE A CABO LA LUCHA IDEOLOGICA NECESARIA PARA LA FORMACION DE CUADROS COMUNISTAS EN EL SENO DE LAS ORGANIZACIONES DE MASAS Y QUE LLEVEN LA DIRECCION POLITICA DE LAS MISMAS”³²³.

2.3. El treball de masses vol d'una Organització Comunista Local

El número 5 de *Bandera Roja* sortia el setembre de 1969, és a dir, un cop celebrada aquesta important Assemblea de juliol. La seva editorial -“*Proletarios y comunistas*”- anava encapçalada, com de costum, per una cita. Aquest cop l'obra escollida era el *Manifest Comunista* i el fragment seleccionat el que fa referència al fet que “*Los comunistas no forman un partido aparte de los demás partidos obreros. No tienen intereses propios que se distinguen de los intereses generales del proletariado*”³²⁴. La tria d'aquest fragment tenia l'objectiu de presentar-se, davant revisionistes i esquerranosos diversos, com els que ocupen l'espai central, els que en no tenir “*intereses propios que se distinguen de los intereses generales del proletariado*” cal anomenar com *els comunistes*. Ara bé, què implicava, més enllà d'aquesta significació per oposició, ser *els comunistes*? A parer de *Bandera Roja* “*Los comunistas parten del análisis marxista de la realidad capitalista para descubrir en ella las contradicciones tanto principales [...] como*

---

³²³ *Ibidem*.

³²⁴ “*Proletarios y comunistas*” dins *Bandera Roja*, nº 5, setembre de 1969, p. 1.

*secundarias*³²⁵ i del reconeixement de la classe obrera “*como clase nacional necesariamente revolucionaria*”³²⁶. L'organització revolucionària de què s'havia de dotar havia de qualificar-se de comunista, tal com havia defensat en Lenin, perquè el “*comunismo representa el objetivo final del movimiento obrero y el Partido es el encargado de dirigir a la clase para realizarlo*”³²⁷. Ara, si aquest era l'objectiu final, el més immediat era “*la conquista del poder político por parte de las organizaciones de clase de los trabajadores, organizaciones en las que naturalmente los comunistas juegan el papel de encuadramiento y dirección*”³²⁸. El camí per a conquerir el poder polític no era cap altre que “*la constante iniciativa en la lucha de clases de los trabajadores*”³²⁹ a través de la qual, defugint la conciliació, s'anirien esgarrapant drets que debilitarien gradualment el capitalisme. Els *comunistes*, doncs, en la seva lluita per la defensa dels interessos de la classe treballadora, en primer lloc havien de “*desarrollar prioritariamente las organizaciones de masas*”³³⁰, i això a l'Estat espanyol de finals dels seixanta significava construir “*un amplio movimiento de Comisiones*”³³¹ sense les quals els militants revolucionaris “*no podrán evitar el convertirse en grupos de agitadores desarraigados*”³³² i l'organització comunista no seria res més que “*un puñado de doctrinarios sin eficacia política alguna*”³³³. Malgrat tot, la seva funció no era exclusivament la d'ajudar a consolidar les organitzacions de masses sinó també la de desenvolupar-hi, en el seu interior, “*una organización comunista que eleve el nivel de lucha y de conciencia de todos los trabajadores hasta dirigirlos a un enfrentamiento global con la patronal y el Estado, a una crisis revolucionaria en la que se creen organizaciones de masas insurreccionales que conquisten el poder político*”³³⁴. Aquesta darrera era una afirmació que avalaven amb el fragment de la resolució del 2n Congrés de la III^a Internacional sobre el paper del Partit Comunista en la revolució proletària i que explicava que la funció dels comunistes entre les masses no passava per “*adaptarse al nivel de las masas mas atrasadas, sino para elevar a todos los trabajadores al nivel de la vanguardia comunista*”³³⁵.

---

³²⁵ Ibidem, p. 2.

³²⁶ Ibidem.

³²⁷ Ibidem, p. 3.

³²⁸ Ibidem.

³²⁹ Ibidem.

³³⁰ Ibidem, p. 4.

³³¹ Ibidem.

³³² Ibidem.

³³³ Ibidem.

³³⁴ Ibidem.

³³⁵ Ibidem.

L'editorial del número 6 de *Bandera Roja* insistia en el paper de “*Los comunistas y las organizaciones de masas*”³³⁶, aquest cop però centrant la reflexió sobre com calia actuar respecte les Comissions Obreres, és a dir, amb una intenció molt més concreta i pràctica. El primer dard anava dirigit al que qualificaven com a postures *infantils*, i l'acompanyen de sentències d'en Mao -“*Hay que partir de un análisis de la realidad y no de los buenos deseos de un pequeño grupo*”- del Lenin de *L'esquerranisme, malaltia infantil del comunisme* i d'en Marx. La crítica anava dirigida a aquells que essent contraris a la pràctica de les CCOO atribuïen les seves deficiències al fet que aquestes desenvolupessin activitat sindical, obrint d'aquesta manera la porta a l'entrada de postures de caràcter antisindical. Però és clar que per molt crítics que es volgués ser amb les CCOO “*El abandono de la lucha sindical por parte de los elementos más revolucionarios -los comunistas- lo único que hace es separarles del conjunto de los trabajadores y dejarles en manos de los líderes reformistas y oportunistas*”³³⁷. El que es proposava per part de *Bandera Roja* era, per contra, construir organització des de la base, a partir de cada fàbrica, a través cada lluita. Aquesta era la única manera de fer front als que volien construir Comissions Obreres “*a partir de Comisiones Obreras “locales” o “nacionales”*”³³⁸, i qualsevol marrada que els militants obrers prenguessin que no tingués com a objectiu essencial aquest propòsit era “*antiobrero y por lo tanto contrarrevolucionario*”³³⁹. Ara bé, si calia combatre les postures antisindicals, també calia plantar cara a les sindicalistes, que també hi eren presents i nefastes per als objectius revolucionaris. De fet, les postures dels sindicalistes hi havien niat gràcies a la doble actuació “*de los grupos reformistas en C.O. y de la actividad liquidacionista de pretendidas alternativas de “izquierda”*”³⁴⁰. Els errors d'ambdós, de reformistes i esquerranosos, era similar -“*su instrumentalización y liquidación del mov. de base, sus actuaciones con fines partidistas, que objetivamente no corresponden a los intereses de la clase obrera*”³⁴¹- i no només reforçava les postures del sectors sindicalistes sinó que alhora desprestigiava la idea mateixa d'organització perquè les faltes comeses “*no serán valoradas como errores de tal o cual grupo [...] sino que se hará abstracción y se*

---

³³⁶ “Los comunistas y las organizaciones de masas” dins *Bandera Roja*, n° 6, desembre de 1969, pp. 3-8.

³³⁷ *Ibidem*, p. 7.

³³⁸ *Ibidem*, p. 8.

³³⁹ *Ibidem*.

³⁴⁰ *Ibidem*, p. 9.

³⁴¹ *Ibidem*.

dogmatitzarà: *“toda organización es nefasta para la clase obrera”*³⁴². No tots els “sindicalismes” eren però valorats amb aquesta severitat. No era el mateix aquella persona que *“por su situación, por su falta de instrumentos, de entrada solo comprenderán la lucha por satisfacer sus necesidades más apremiantes”*³⁴³, que aquells que eren qualificats com a *políticos del sindicalisme*, els que *“en vez de situar en su justo medio las ideas de los “sindicalistas”, lo que hacen es mitificarlas, y situarlas en el punto más alto, en vez de luchar por aumentar el grado de conciencia de los sindicalistas, lo que hacen es decir: “!Esto es lo mejor, así llegaremos donde queramos!”*³⁴⁴. Aquest *“culto a la espontaneidad de los “políticos del sindicalismo”, ese obrerismo pretendidamente “de clase”, “revolucionario”, y “de izquierda”*³⁴⁵ del qual s'afirmava que el FOC n'havia estat l'abanderat, el que amagava era *“una total incomprensión del papel que deben jugar las organizaciones de masas y la vanguardia política, y las relaciones que deben establecerse entre unas y otras”*³⁴⁶. La conclusió de tot plegat, per a Bandera Roja, era rotunda: *“Sin una dirección política (marxista-leninista) las organizaciones de masas no pueden desarrollar una lucha revolucionaria”*³⁴⁷. La idea segons la qual les organitzacions de masses havien de ser independents respecte dels partits polítics era una demostració de la seva incomprensió de les relacions que entre ambdues s'havia d'establir i podia ser producte tant de la instrumentalització que els partits reformistes havien fet de CCOO com de la postura esquerranosa que defensava que era el *Partido* qui havia d'encarregar-se de la coordinació de les organitzacions de base. Però una i altra, sempre segons Bandera Roja, eren idees absurdes: *“Que a la dependencia orgánica propugnada teórica y practicamente [sic] por los reformistas e “izquierdistas” se opone la independencia total... En vez de proponer la autonomía organizativa de las organizaciones respecto de la organización política, y que ésta lleve la dirección de las organizaciones de masa a través de una dirección política no orgánica”*³⁴⁸. La manca de clarividència de les relacions que s'havien d'establir entre organitzacions de masses i avantguarda política el que demostrava era *“la incomprensión del papel que debe jugar la vanguardia política, es decir, la negación del Partido”*³⁴⁹. Afortunadament, en el cas

---

³⁴² Ibidem.

³⁴³ Ibidem, p. 10.

³⁴⁴ Ibidem.

³⁴⁵ Ibidem.

³⁴⁶ Ibidem, pp. 10-11.

³⁴⁷ Ibidem, p. 11.

³⁴⁸ Ibidem.

³⁴⁹ Ibidem.

de CCOO, “*las tendencias “economicistas” se hallan poco cristalizadas*”³⁵⁰, i no representaven cap perill sempre i quan els comunistes fessin la tasca que permetia la superació d'unes postures “*que aparecen natural y espontaneamente en la base del movimiento obrero*”³⁵¹. El perill seria que quallessin, amb la possibilitat que esdevinguessin “*el más feroz de los anticomunismos*”³⁵². Mentrestant, el que sí feien era posar pals a les rodes en el desenvolupament d'una de les tasques dels comunistes en el sí de les organitzacions sindicals, que no era altra que treballar per tal que s'accedís a un nivell superior de consciència de classe. La crítica a les postures “sindicalistes” es cloïa constatant que, malgrat tot:

“a diferencia de las posturas “izquierdistas”, que actuan [sic] como liquidacionistas del movimiento de masas, los “políticos del sindicalismo”, en una primera fase, actuan [sic] simplemente de freno a la toma de conciencia política por parte de los trabajadores y la construcción de una organización comunista. Sin embargo sus posturas no solo no son perjudiciales al movimiento obrero de base, sino que con su actividad, lo impulsan eficazmente, coincidiendo plenamente en esta tarea con las tareas de los comunistas”³⁵³.

Finalment s'exposaven quines eren les tasques que havien de desenvolupar els comunistes a les organitzacions de masses. En primer lloc, calia promoure l'organització des de la base i a partir de l'acció. En segon lloc, dotar de caràcter de classe a les CCOO. I, per a assolir aquest propòsit, calia “*encaminarse a superar la estrechez corporativa, a no separar la lucha económica de la lucha política, de tal manera que la organización de base “apoye todo movimiento político y social que se encamine a la emancipación total de la clase obrera” (Karl Marx)*”³⁵⁴. Tot això, però, evitant de controlar-les burocràticament, actuant a través de la lluita ideològica i de la discussió política, únics instruments capaços de fer sorgir militants amb consciència política de classe, amb “*una comprensión de la necesidad de un partido revolucionario de clase, es decir, de un partido comunista para el triunfo de la revolución*”³⁵⁵. En darrer terme, calia “*Dirigir el*

---

³⁵⁰ Ibidem, p. 12.

³⁵¹ Ibidem.

³⁵² Ibidem, p. 13.

³⁵³ Ibidem.

³⁵⁴ Ibidem.

³⁵⁵ Ibidem, p. 14.

encuadramiento de estos nuevos comunistas con el fin de crear una ORGANIZACION COMUNISTA LOCAL”³⁵⁶.

Aquest darrer repte, la creació d'una Organització Comunista Local, era, seguint el discurs elaborat des de les *Hojas Informativas Críticas*, la feina a la què es dedicava Bandera Roja des de principis del 1970. Segons ens explicaven, en aquell moment “*Existían [sic] dos niveles organizativos las células [sic] y los círculos [sic] comunistas formados [...] por cuadros militantes más [sic] experimentados y de prestigio*”³⁵⁷. I, a l'Assemblea que celebrada el setembre de 1970, ambdues estructures sembla que s'unifiquen i “*se explicita la línea [sic] de la Organización [sic] Comunista de carácter [sic] local*”³⁵⁸. Ara bé, aquesta descripció dels fets és una mica confusa i, en algun extrem, errònia, perquè el redactat atribueix als militants que participen en els *cercles* major compromís que els que ho fan a les *cèl·lules*, i pronostica una fusió entre ambdues estructures que, pel que nosaltres hem pogut observar, no s'acaba de donar mai del tot en tots els àmbits.

Afortunadament, un altre document de Bandera Roja al que ja ens hem referit en aquest capítol, *Nota sobre la organización de los círculos comunistas*, posa una mica més de llum sobre la seva estructura interna i, en especial, sobre els *cercles*. Tot i que l'estat del document no ens en permet una lectura completa sí que hi podem resseguir la descripció de l'evolució dels cercles comunistes, que és la següent:

a) Des de 1969 es desenvolupa un treball de masses en base a dos criteris: línia de masses i construcció d'organitzacions de masses, de classe, i d'organització comunista. Partint doncs d'aquests dos principis bàsics, poc a poc es van anar concretant altres elements de caràcter polític i ideològic que haurien d'anar definint el projecte: construcció del socialisme (Editorial³⁵⁹ i article sobre la Revolució Cultural³⁶⁰ en el número 5 de *Bandera Roja*), objectius generals del Moviment Obrer i Popular (primer número del *Boletín Comunista*) o anàlisi general de la lluita de classes a l'Estat (*Bandera Roja* número 8). Les qüestions d'àmbit internacional, per la seva banda, s'havien tractat a partir de la traducció de textos provinents de “*chinos, italianos, [Bruno] Bettelheim, etc.*”³⁶¹

b) “*En el curso del tm. [treball de masses], tanto de la agit-prop [agitació i propaganda] como de la formacion ideologica y la discusion politica, se van formando en los distintos*

---

³⁵⁶ Ibidem.

³⁵⁷ “Análisis de la organización comunista “Bandera Roja”, *Hojas Informativas Críticas*, nº 2, p. 2.

³⁵⁸ Ibidem.

³⁵⁹ “Proletarios y comunistas” dins *Bandera Roja*, nº 5, setembre de 1969, pp. 1-4.

³⁶⁰ “La gran revolución cultural proletaria” dins *Bandera Roja*, nº 5, setembre de 1969, pp. 5-9.

³⁶¹ *Nota sobre la organización de los círculos comunistas*, p. 1. La manca d'accents a totes les cites prové de l'original.

*frentes de lucha nucleos mas homogeneos [...] que se van constituyendo en circulos por la misma necesidad inmediata de agrupar a los militantes con mas iniciativa politica y para la accion y de formalizar un grupo de discusion politica en cada frente de lucha*³⁶².

Tot i que els ritmes de creació d'aquests cercles variava depenent del *Front*, tots ells treballaven seguint els mateixos principis acabats de definir.

c) Si aquests plantejament pràctics eren compartits en *Fronts* ben diferents era gràcies al fet que “*en la practica estan coordinados, asistidos e informalmente dirigidos por BR, que es el unico grupo organizado a escala de Barcelona en el interior de los círculos*”³⁶³.

Així, a més d'una mateixa pràctica política, poc a poc es va anar conformant, a partir sobretot de l'aparició del *Boletín Comunista* -maig de 1970-, una unificació teòrica. I, a mesura que es progressava en aquest procés unitari a l'interior tant de les Comissions Obreres com de les Comissions de Barri, i es desenvolupaven accions conjuntes com ara la del passat Primer de Maig, els *cercles* dels fronts diversos començaven a treballar de forma comuna.

L'organització comunista s'estava construint sobre aquest treball de base, a partir dels quadres més experimentats, que començaven a agrupar-se en Comitès de Sectors, des dels quals podrien formar-se nous quadres i obrir nous fronts de lluita. Al mes de maig de 1970 hi havia dos grans Comitès de Sectors en funcionament, el d'Empreses i el de Barri, i estava previst impulsar-ne un parell més: el de Mestres i el d'Universitat. El Comitè Polític, que segons se'ns explicava s'havia de formar immediatament, es conformaria a partir dels militants que participaven dels dos Comitès de Sector existents, i seria el “*encargado de la direccion politica general (interna y externa) y de las iniciativas que afectan a varios sectores*”³⁶⁴, deixant doncs marge d'autonomia per a que cada Comitè de Sector seguís marcant l'estratègia en el seu àmbit de lluita, sempre que s'emmotllés a la línia política general.

Un dels arguments usats per a la defensa de la necessitat de bastir una organització comunista era la que expressava en Lenin al *Què fer?* segons el qual sense la presència dels comunistes organitzats la lluita a les fàbriques esdevenia pràcticament eixorca, perquè els sindicalistes “*se desvian siempre de la socialdemocracia (de los comunistas) hacia el tradeunionismo, tanto en las tareas de organización como en las políticas*”³⁶⁵.

---

³⁶² Ibidem.

³⁶³ Ibidem.

³⁶⁴ Ibidem, p. 2.

³⁶⁵ Ibidem, p. 4.

O, dit d'una altra manera: *“Sin organización comunista el movimiento obrero degenera inevitablemente y cae en el apoliticismo, el irracionalismo como método de conocimiento, el antileninismo en principios de organización y en definitiva en el anticomunismo militante”*³⁶⁶. Per a combatre aquestes *degeneracions*, els comunistes, que engendren llur moviment en el transcurs de la lluita de classes, calia que s'organitzessin *“en los embriones de dirección política sectorial que han de convertirse en verdaderas escuelas de comunismo”*³⁶⁷. De la mateixa manera que els sindicats *“-escuelas de socialismo, según Marx- forjan la primera solidaridad de clase, la conciencia primitiva de clase, estos embriones forjan una primera conciencia política comunista”*³⁶⁸. I, aquests embrions de direcció política sectorial tant necessaris per tal de no derivar cap a posicions sindicalistes, a Bandera Roja els anomenarien Comitès de Sectors. Uns Comitès de Sectors que estaven encara però molt verds de resultes del predomini de militants que no procedeixen de la classe obrera, que es regien *“por criterios político-organizativos artesanales”*³⁶⁹ i, finalment, que treballaven sense relació entre ells. La sortida a aquesta situació passava per la construcció de l'Organització Comunista Local, la qual:

*“propone objetivos políticos locales al MO. y MP. y exige la centralización político-organizativa; en su seno cuenta ya con buen número de obreros. Es la antesala organizativa del partido, forma suprema de organización de la clase obrera que se caracteriza por su difusión entre los obreros; por sus objetivos revolucionarios; por ser instrumento de la revolución, y que ejerce la dirección política (papel de vanguardia) sobre el MO. y el MP. mediante una línea política construida, no sobre presupuestos ideológicos sino a través de la práctica y experiencia política de los militantes. [...] Por último la organización del partido es a escala nacional, de todo el estado”*³⁷⁰.

No ens embaléssim, però, que ara el que tocava era desenvolupar l'aposta per la construcció de l'Organització Comunista Local. Ho explicitava amb tota rotunditat l'editorial del número 8 de *Bandera Roja*³⁷¹: *Nuestra tarea principal: la construcción de*

---

³⁶⁶ Ibidem, p. 5.

³⁶⁷ Ibidem, p. 6.

³⁶⁸ Ibidem.

³⁶⁹ Ibidem.

³⁷⁰ Ibidem, pp. 6-7.

³⁷¹ L'exemplar que nosaltres hem pogut consultar no duia impresa la data.

*la Organización Comunista*³⁷². Per la seva rellevància, la treballarem punt per punt:

1. La reconstrucció de les organitzacions de masses

El balanç que presentaven, centrat en la lluita a les fàbriques i als barris, era positiu i optimista. A parer de Bandera Roja, el moviment obrer havia experimentat el desenvolupament “*más importante de los últimos 30 años*”³⁷³, tant per l'increment de les mobilitzacions com, sobretot, per la seva major articulació. Aquest avenç en l'aspecte organitzatiu era molt clar en el cas de Barcelona, on s'observava com per primer cop “*una etapa de auge de la lucha reivindicativa se salda con un fortalecimiento de la organización de fábrica, la cual ya no desaparece con el reflujo de la lucha*”³⁷⁴. Al contrari, la situació que caracteritzava la lluita als llocs de treball era en aquells moments el desenvolupament de les Comissions. Quines havien estat les condicions que ho havien permès? “*La coyuntura económica relativamente favorable, la incapacidad del gobierno para evitar que cualquier reivindicación laboral se convierta en un conflicto social y político, la renacida iniciativa obrera en la empresa al superar el testimonio [sic] ineficaz fuera de ella y recuperar una combatividad en las formas de lucha que parecía muerta en Barcelona*”³⁷⁵.

També als barris s'hi havien desenvolupat durant els darrers mesos “*una serie de acciones de masa que, rompiendo a la vez con el comandismo de las COJ y la práctica fantasmagórica de las comisiones cívicas, han sentado las bases, para un sano crecimiento de las comisiones de barrio*”³⁷⁶. Si ens hi fixem, molt sovint Bandera Roja presentava la seva posició com la síntesi d'altres dues propostes. Ho hem vist a l'hora de definir-se políticament -ni revisionisme ni esquerranisme- o també quan han hagut de referir-se a la lluita a la fàbrica -ni sindicalisme ni espontaneïisme. Ara ho trobem també referit als barris: ni una acció sense estudi ni planificació prèvia, que irromp de forma inesperada i sense comptar amb complicitats ni, a l'altra banda, una manca absoluta de voluntat de modificar l'estat de les coses. Per acabar, volem assenyalar també el fet que es critiqui a les COJ pel seu *comandisme*, l'actuació de les quals s'ha anat allunyant més

---

³⁷² “Nuestra tarea principal: la construcción de la Organización Comunista” dins *Bandera Roja*, nº 8, pp. 1-8.

³⁷³ *Ibidem*, p. 1.

³⁷⁴ *Ibidem*.

³⁷⁵ *Ibidem*.

³⁷⁶ *Ibidem*.

dels seus plantejaments. Recordem que al primer *Bandera Roja* s'hi reproduïa una octaveta que anava signada entre d'altres per integrants de les COJ de Terrassa.

2. La necessitat de l'organització política

Aquest desvetllament obrer i popular, l'existència d'organitzacions de masses que el vehiculaven, plantejava la necessitat urgent de “*la organización de dirección política al menos [sic] a escala de Barcelona*”³⁷⁷ per tal de reforçar “*la autonomía de clase del movimiento obrero y su hegemonía dentro del movimiento popular*”³⁷⁸. L'actitud resistent que expressaven les organitzacions de masses a fàbriques i barris no era suficient si el que es buscava era transformar d'arrel la societat.

Per a endegar aital propòsit calia plantejar-se qüestions com ara les relacions entre classes, i entre aquestes i l'Estat, i planificar una estratègia i una política d'aliances. És a dir, calia “*una organización política que reúna a los militantes más conscientes y pueda dirigir las organizaciones de masas y desarrollar una línea propia*”³⁷⁹. Una organització que només podria qualificar-se de comunista “*cuando sea la vanguardia revolucionaria del movimiento obrero y popular para agudizar la lucha de clases hasta poder dar lugar a que la crisis social se convierta en situación revolucionaria y en este caso dirigir las organizaciones de masas insurreccionales hasta la toma del poder y la transformación socialista de la sociedad*”³⁸⁰.

3. L'organització comunista i la línia de masses

A parer de *Bandera Roja*, el militant comunista era aquell que es feia seva la ideologia proletària i els interessos generals de la classe obrera, els quals eren la brúixola que havia de guiar llur pràctica política. L'organització política era l'instrument responsable d'elaborar el pla de treball, al qual calia retre disciplina col·lectiva, i de dirigir les organitzacions de masses en funció de l'estratègia fixada. Malgrat que els comunistes lluitaven sempre per objectius polítics, les seves tasques prioritàries s'havien d'ajustar a la realitat que calia transformar. Així, per exemple, en la situació de l'Espanya franquista

---

³⁷⁷ Ibidem, p. 2.

³⁷⁸ Ibidem.

³⁷⁹ Ibidem.

³⁸⁰ Ibidem, pp. 2-3.

de principis dels setanta, “*el reforzar la dirección comunista, puede pasar [...] por la reconstrucción organizativa en su más bajo nivel -nivel sindical-, y es por ésto que este objetivo ya es político, comunista*”³⁸¹.

Ara bé, i això com es traduïa pràcticament a Barcelona? Doncs mitjançant la creació de cèl·lules comunistes “*por frente de lucha de masa homogéneo, en una concentración de fábricas, en un ramo industrial, en un barrio popular, en la universidad, en organizaciones profesionales características, como Comisiones de Maestros*”³⁸². En aquests espais era possible la construcció de cèl·lules per l'existència d'organitzacions de masses o d'estructures clandestines que havien dirigit mobilitzacions que recollien els interessos i la determinació de lluita dels respectius sectors socials. I seria entre els militants més desvetllats d'aquestes organitzacions de masses que són “*subjetivamente comunistas, es decir que ven la necesidad de otro tipo de organización que no sea el sindicato como instrumento para la toma del poder*”³⁸³, que caldria cercar els futurs membres de les cèl·lules comunistes. En aquells fronts de lluita on les organitzacions de masses fossin a les beceroles, la cèl·lula comunista caldria que fos conformada per militants comunistes ja organitzats la tasca prioritària dels quals havia de ser justament impulsar accions de masses i construir un embrió d'organització de base sobre criteris comunistes. Les tasques immediates que havien d'abordar les cèl·lules comunistes apuntaven en tres direccions:

a) Direcció política dels *Fronts* de lluita. Calia analitzar quin paper jugaven en la lluita de classes, observar l'interès polític de cada acció i orientar-la en funció dels objectius polítics determinats tot proposant-ne els mitjans per a que es realitzessin correctament. Calia, a més, que s'hi combatessin “*las distintas desviaciones (revisionismo, “izquierdismo”, trotskismo, economismo), sobre todo en sus criterios de trabajo de masa, las posturas liquidacionistas y anti-unitarias en comisiones*”³⁸⁴.

b) Avantguarda agitativa. Calia estar al front de les tasques d'agitació que precissin les organitzacions de masses i, especialment, “*en las tareas del apartado de propaganda, de los piquetes especializados, de los grupos de auto-defensa obrera y popular (violencia*

---

³⁸¹ Ibidem, p. 3.

³⁸² Ibidem, p. 4.

³⁸³ Ibidem.

³⁸⁴ Ibidem.

contra esquiroles, patrones y policia)”³⁸⁵.

c) Formació política i ideològica. Calia assegurar la formació dels seus militants sobre la base de l'estudi dels “*textos fundamentales del marxismo-leninismo (Marx, Engels, Lenin, Mao) y particularmente Lenin*”³⁸⁶, relacionats sempre amb els problemes pràctics a què s'enfrontava la cèl·lula. A més, però en un altre nivell, calia també que aquest procés formatiu arribés també a la resta de companys amb qui es treballava plegats a l'interior de les organitzacions de base.

La tria dels autors seleccionats com a base per a l'estudi no ens pot resultar estranya perquè són, a banda d'altres referents més vinculats al món de la cultura com ara en Bertolt Brecht, aquells, i només aquells, que han anat apareixent en forma de pinzellades legitimadores de llurs postures polítiques al llarg d'aquests primers números de *Bandera Roja*.

4. Com es construeix una organització comunista?

Bandera Roja havia detectat com, des de pràctiques polítiques ben diverses, es posaven pals a les rodes a la construcció d'una organització comunista incardinada al moviment obrer i popular de Barcelona. Tot i que la observació tenia com a destinataris bona part dels grups que participaven conjuntament amb ells en la construcció d'aquests moviments, hi havia una voluntat de no violentar els militants amb qui es treballa colze a colze, a qui es considerava que actuaven de “*buena fe*”³⁸⁷ encara que la seva pràctica política fos incorrecta, sinó d'assenyalar a llurs direccions, màximes responsables de l'establiment i execució d'aquestes pràctiques considerades errònies. El revisionisme era, per dir-ho d'aquesta manera, la mare del tots els mals, perquè era gràcies a la seva consolidació que havien emergit “*otras desviaciones politicamente menos influyentes por ahora, como el economismo y el “izquierdismo”, que se han presentado con la etiqueta de auténtica opción revolucionaria proletaria frente al revisionismo*”³⁸⁸. Observem doncs primer què es diu sobre el paper del revisionisme.

Segons el punt de vista de Bandera Roja, el revisionisme concebia la direcció política no

---

³⁸⁵ Ibidem.

³⁸⁶ Ibidem.

³⁸⁷ Ibidem, p. 5.

³⁸⁸ Ibidem.

com una avantguarda comunista sinó com una avantguarda que es definia pels seus objectius polítics més immediats i que, en el cas que ens ocupa, no era altra que la lluita per la democràcia. Actuant d'aquesta manera, aquest objectiu en primer terme esdevia un fi en sí mateix en lloc de ser assumit com un eix més de les reivindicacions obreres, essent substituïda d'aquesta manera la lluita de classes per una lluita democràtica sense cap contingut de classe, i transformant de passada l'avantguarda comunista “*en un conjunto de animadores de actos cívicos de la burguesía y de divulgadores de la lucha obrera organizada*”³⁸⁹.

De la primera d'aquestes actituds de resposta al revisionisme que es menciona, l'economicisme, se'ns en diu que concep l'organització política com “*un simple desarrollo de la vanguardia sindical*”³⁹⁰. A la pràctica això es traduïa en un “*liberalismo organizativo*”³⁹¹, és a dir, en agrupar a tothom que no pertanyés a cap grup polític -el fet d'estar organitzat situava l'individu en qüestió en millors condicions per a dirigir i, per tant, calia excloure'l- i discutir entre tots quines iniciatives calia impulsar. Els resultats d'aital pràctica eren obvis: ruptura de les organitzacions de masses per incapacitat de treballar amb militants d'organitzacions polítiques -el problema no era llur línia política sinó el sols fet mateix d'estar organitzats políticament- o l'estancament en tasques sindicals de militants que podrien esdevenir quadres polítics. En síntesi, “*Por no querer organizar a una vanguardia no se organiza a nadie; por no querer precisar pronto una base ideológica, se consolida la confusión primitiva; por no tener ninguna línea, se está en contra de todas. El liberalismo organizativo conduce facilmente [sic] al sectarismo de un grupito de personas sin responsabilidad alguna ante nadie*”³⁹².

Per la seva banda, i a mode de crítica general, a l'esquerranisme se li negava qualsevol tipus de capacitat de direcció política, d'influència ideològica o d'iniciativa en la lluita de masses. Però per si això fos poc, em aquells moments havia perdut a més “*el poder atractivo difuso, atributo que les pertenecía hace algún tiempo como consecuencia del desengaño de muchos militantes ante el liquidacionismo reformista y verbalista que ha predominado en Barcelona entre 1966 y 1969*”³⁹³, que havia estat esborrat gràcies al renaixement “*sobre bases mas sanas del movimiento de masa*”³⁹⁴, la qual cosa, sumada a

---

³⁸⁹ Ibidem, pp. 5-6.

³⁹⁰ Ibidem, p. 5.

³⁹¹ Ibidem.

³⁹² Ibidem, p. 6.

³⁹³ Ibidem, p. 5.

³⁹⁴ Ibidem.

*“los continuos disparates de estos grupúsculos han sentenciado el “izquierdismo” al aislamiento”*³⁹⁵.

5. De les cèl·lules a l'organització comunista local

Aquí apareixia una idea que podria tenir a veure amb la que s'expressava a les *Hojas Informativas Críticas* respecte la fusió dels embrions d'organització existents -cèl·lules i cercles-, tot i que no hi trobem cap referència als *cercles*. El que ara s'apuntava era a la necessitat d'iniciar un procés de transformació de les *cèl·lules* en dues fases. Una primera, essencialment ja complerta, en què els militants comunistes organitzats asseguraven una mínima cohesió organitzativa entre *cèl·lules*, una unitat de discussió, la centralització de la lluita ideològica interna, i la redacció i distribució de documents. La segona fase tenia com a característica principal la *“la desaparición -organizativa- del grupo comunista inicial”*³⁹⁶. Caldria determinar qui eren aquells militants de cada *cèl·lula* amb més experiència en el treball de masses i políticament més homogenis, i dotar-los d'una *“organización centralizada provisional”*³⁹⁷ que esdevingués la *“dirección política provisional de las células”*³⁹⁸. La tasca prioritària d'aquesta *dirección política provisional* hauria de ser la unificació política de les diferents *cèl·lules*, una funció que es clouria quan s'haguessin resolt una sèrie d'aspectes en el terreny polític, ideològic i organitzatiu.

Políticament calia assolir una unitat de discussió respecte les següents qüestions:

*“el análisis de clase del Estado español y, por tanto, el carácter de la revolución; en función de esto, la crítica de la línea global del Pc-PSUC (en vez de la crítica actual sobre aspectos particulares y métodos de trabajo); algunas tesis [sic] generales sobre la lucha de clases internacional, en especial, el imperialismo en relación con España; la construcción del socialismo y el internacionalismo proletario; el movimiento comunista internacional, China, URSS”*³⁹⁹

La unitat ideològica s'havia de veure reflectida en el tipus i caràcter de la lluita de masses en marxa, en els objectius de les campanyes generals. En quant a l'aspecte organitzatiu, caldria haver estès *cèl·lules* comunistes com a mínim a tots els fronts de lluita destacats,

---

³⁹⁵ Ibidem.

³⁹⁶ Ibidem, p. 6.

³⁹⁷ Ibidem.

³⁹⁸ Ibidem.

³⁹⁹ Ibidem, p. 7.

i convertir-les en cèl·lules “*con criterios precisos de militancia y proselitismo*”⁴⁰⁰ capaces de consolidar la direcció política provisional a partir dels militants amb major iniciativa, de fer una correcta divisió del treball tant entre els militants de la *cèl·lula* com en la resta d'estructures organitzatives i, per tant, de delimitar les responsabilitats. Caldria també un estil de treball comú, uns mateixos criteris en el treball de masses. Només en el moment que s'haguessin resolt aquestes qüestions plantejades “*se habrán conseguido las condiciones de homogeneidad política necesarias que hacen posible e imprescindible la centralización político-organizativa, la creación de la organización comunista de Barcelona sobre la base de la línea de masas*”⁴⁰¹.

Encara en el número 8 de *Bandera Roja* apareixia un altre article⁴⁰² que exposava quin havia estat el paper que havia jugar el periòdic en la construcció de l'Organització Comunista. S'hi explicava que durant aquest primer any i mig de vida *Bandera Roja* havia estat

*“el órgano de expresión de un grupo de comunistas que han desarrollado un trabajo de masa en Comisiones obreras, Comisiones de barrio, Comisiones de maestros, y Comités de acción de la Universidad. La finalidad de este trabajo era doble: a) participar e impulsar la construcción de las organizaciones de masa del movimiento obrero y popular y b) formar militantes comunistas a partir de los cuadros de las organizaciones de masas”*⁴⁰³

El primer dels objectius marcats pel periòdic, s'afirmava, anava per bon camí. El procés de construcció de Comissions fruit del treball de nombrosos militants entre els quals s'hi comptaven, és clar, els de *Bandera Roja*, “*se está empezando a cumplir con éxito, aunque lentamente*”⁴⁰⁴. Pel que feia a la segona qüestió, malgrat que hi havia hagut discussions entre els militants de cada *Front* per mirar de donar una mínima direcció política a les Comissions, per tal d'aprofundir en la reflexió política i en la formació ideològica comunista, calia superar els actuals “*grupos dispersos de discusión o de dirección*

---

⁴⁰⁰ Ibidem.

⁴⁰¹ Ibidem.

⁴⁰² “Bandera Roja y la construcción de la Organización Comunista” dins *Bandera Roja*, nº 8, pp. 8-9.

⁴⁰³ Ibidem, p. 8.

⁴⁰⁴ Ibidem.

*sectorial*⁴⁰⁵. Perquè les organitzacions de masses necessiten d'una direcció política, són els militants comunistes els que han d'organitzar-se per tal de poder-la oferir, i seria finalment fruit d'aquesta organització que “*nacerán las bases -línea política y militantes- que posibilitarán la construcción del Partido*”⁴⁰⁶.

Amb l'objectiu de satisfer aquestes necessitats “*los militantes de BR decidieron disolverse como organización y proponer a todos los militantes agrupados en núcleos comunistas en cada frente de lucha, de entrar en un proceso de unificación política, ideológica y organizativa con vistas a constituir la Organización Comunista de Barcelona*”⁴⁰⁷.

Aquesta decisió havia d'afectar també al caràcter del periòdic *Bandera Roja* que, a partir d'aquell moment, esdevenia una “*revista que expresa las posiciones a partir de las cuales los militantes comunistas de Comisiones Obreras y de barrio, de maestros y universitarios, se están unificando y a partir de las cuales participan en la lucha de clases y en el proceso de construcción del Partido Comunista*”⁴⁰⁸. Aquesta nova definició de funcions n'hauria de modificar els seus continguts, que a partir d'aleshores afegiria, a les qüestions ideològiques i relatives a la construcció de les organitzacions de masses tractades, reflexions al voltant de la línia política dels comunistes, perquè només sobre “*una base política clara podrá existir la Organización Comunista de Barcelona*”⁴⁰⁹.

Els darrers mesos de 1970 van ser especialment fèrtils per a *Bandera Roja*, tant pel que feia referència a la seva activitat política més pública com pel que tenia a veure amb qüestions de tipus intern. De les primeres se'n destacava el seu encert en destinar nombrosos esforços en la campanya contra el Procés de Burgos, el Consell de Guerra contra militants d'Euskadi ta Askatasuna (ETA) que s'havia de celebrar a finals d'any i que, gràcies a la voluntat de l'organització armada basca de convertir el judici polític en un acte de denúncia de la dictadura, i a l'important moviment de rebuig al judici tant a l'interior com a l'exterior de l'Estat, va acabar convertint-se en un judici internacional al règim franquista.

En l'ordre intern *Bandera Roja* es reorganitzava segons allò que havia aprovat al setembre. La seva direcció prenia també una nova estructura. El nucli dirigent, anomenat ara Secretariat reduït, estaria format per mitja dotzena de persones: en Jordi Borja

---

⁴⁰⁵ Ibidem.

⁴⁰⁶ Ibidem.

⁴⁰⁷ Ibidem.

⁴⁰⁸ Ibidem, p. 9.

⁴⁰⁹ Ibidem.

(responsable de la secretaria), en Jordi Solé Tura, l'Ignasi Pujades, l'Enric Solé, l'Ignasi Faura i en Josep Maria Maymó. Per sota, entre el Secretariat reduït i els Comitès de Front que agrupaven els responsables de les diferents *cèl·lules*, hi havia un nou organisme, el Comitè Directiu, on hi participaven entre vint i trenta persones responsables dels Fronts de Lluita i de les Comissions més tècniques (formació, cultura, publicacions, seguretat...) que havien anat sorgint a mesura que Bandera Roja havia anat creixent i n'havia percebut la necessitat⁴¹⁰. El Comitè Directiu permetia fer un seguiment més detallat del desenvolupament de les diferents lluites amb els responsables dels Fronts que les duïen a terme sense sobrecarregar el Secretariat.

El creixement quantitatiu de l'*Organització* era força important, amb la incorporació de nous militants no només fruit de la seva major presència pública sinó també perquè, coincidint en aquest aspecte amb l'anàlisi del ja citat *Hojas Informativas Críticas*, es produïa “*el hundimiento marginación [sic] de los grupos izquierdistas*”⁴¹¹, que és molt probable que els apropés nova militància que, o bé hi pertanyia, o bé s'hi hagués pogut acabar incorporant. Un dels àmbits on podem observar clarament aquestes modificacions és en el comunicatiu. *Bandera Roja* compartia protagonisme amb una altra publicació des d'aproximadament un any després del seu naixement: *Cuadernos del movimiento obrero y popular*⁴¹². La seva funció no havia estat altra que insistir en la necessitat de seguir aprofundint en l'orientació de la línia de masses. Però el fet que *Bandera Roja* deixés de ser un periòdic que agrupava una sèrie de nuclis comunistes per esdevenir el portaveu d'una organització volia de canvis més substancials. La funció i els continguts de *Bandera Roja* s'havia modificat. Ho acabem de veure. Però calia dotar-se d'altres instruments comunicatius que cobrissin noves necessitats. Així, ja durant la primera meitat de l'any, abans doncs d'aquesta Assemblea de setembre, apareixia un nou periòdic, el *Boletín Comunista*, una publicació que és volia més teòrica, més reflexiva, amb uns continguts menys lligats a la política del dia a dia, més estratègica que tàctica. Per posar un exemple, el primer número que n'hem pogut consultar, el número 2 de maig de 1970, plantejava un “Esquema de discusión sobre el leninismo”⁴¹³. En una lògica inversa, passat l'estiu, faria aparició *Estrella Roja*, “*el complemento, a nivel de agitación y lucha política cotidiana, de BANDERA ROJA. Con esta nueva publicación los comunistas queremos recoger los*

---

⁴¹⁰ <https://www.jordiborja.cat/bandera-roja-moviment-social-o-organitzacio-politica-1968-1974/>

⁴¹¹ “Análisis de la organización comunista “Bandera Roja”, *Hojas Informativas Críticas*, nº 2, p. 3.

⁴¹² El segon número d'aquest periòdic es publica l'octubre de 1969.

⁴¹³ “Esquema de discusión sobre el leninismo” dins *Boletín Comunista*, nº 2, de maig de 1970, pp. 1-2.

problemas políticos más candentes y difundir entre las masas trabajadoras y populares las posiciones que impulsen su toma de conciencia, su movilización y su organización”⁴¹⁴. L'entrada de nous militants, el creixement organitzatiu, permetia anar consolidant posicions allí on ja eren presents, i ocupar-ne en nous àmbits de lluita on fins el moment eren encara massa dèbils o pràcticament inexistents. A la Universitat de Barcelona, que era un dels espais on havien gaudit de major presència des d'un inici, abans que acabés l'any apareixerà *Tribuna Roja*⁴¹⁵, el “*Órgano del Sector Universitario de la Organización Comunista de Barcelona*”. Al món del treball, segurament l'àmbit de lluita on Bandera Roja va tenir més dificultats per arrelar en un primer moment malgrat algunes experiències significatives, també hi trauran el nas només arrencar l'any⁴¹⁶. *Acción*, el “*Periódico obrero de Barcelona y provincia*”, serà el primer portaveu vinculat a Bandera Roja exclusivament adreçat a la lluita al lloc de treball.

Si ens hem de guiar doncs pel creixement en el nombre de publicacions i en la diversitat de continguts -temàticament i discursiva- el creixement que va experimentar Bandera Roja durant aquest 1970 va ser força important. Ara bé, tot i aquest creixement en nombre, la seva presència seguia circumscrita a la ciutat de Barcelona. Aquest fet s'evidenciava en totes aquestes noves publicacions, encara editades des de Barcelona -és explícit a llurs capçaleres, a excepció d'*Acción*, que amplia el seu radi d'acció a la província- i, encara que els seus continguts no es podien circumscriure exclusivament sobre el que allí hi succeïa, la lògica de construcció de l'organització comunista local s'havia traslladat també a en la planificació d'aquesta empresa editorial.

2.4. L'Organització Comunista Local desborda les muralles de Barcelona

El juny de 1973 sortia publicat el novè número de *Cuadernos comunistas*⁴¹⁷. S'hi incloïa un text que tot i que “*no debe ser considerado como la síntesis de la línea política de la O.C.*”⁴¹⁸ perquè es tracta de les respostes a un qüestionari que se'ls ha fet arribar i, per tant “*ni se trata todo lo que consideramos importante, ni todas las respuestas, en la*

---

⁴¹⁴ *Estrella Roja*, nº 1, octubre de 1970, p. 1.

⁴¹⁵ *Tribuna Roja*, nº 1, desembre de 1970.

⁴¹⁶ *Acción*, nº 1, gener de 1971.

⁴¹⁷ *Cuadernos comunistas*, nº 9, juny 1973. 20 respuestas a cuestiones políticas, organización, ideología, cuestiones internacionales y programa inmediato, p. II.

⁴¹⁸ *Ibidem*.

*medida en que se refieren a cuestiones poco elaboradas por la organización (por ejemplo, la ideología o la situación internacional), deben ser consideradas definitorias de nuestras posiciones políticas*⁴¹⁹, sí que podríem dir que els semblava prou representatiu de qui eren, perquè en cas contrari no l'haurien fet públic a través de la seva pròpia premsa. Algunes de les idees exposades les passarem per alt, perquè són la repetició d'altres que ja hem recollit, però hi trobem una sistematització dels arguments que expliquen la seva posició política inicial que sí que creiem que cal subratllar. Com ja s'ha dit abans: “*El punto de partida de dicho núcleo fue el rechazo de la política del PCE-PSUC y de los grupos izquierdistas y doctrinales*”⁴²⁰. Ara bé, quins eren els motius profunds d'aquest doble refús?

La crítica al conglomerat PCE-PSUC tenia el seu origen en l'anàlisi que aquest feia de la situació en què es trobava l'Estat espanyol i que, de fet, havia estat un dels arguments que els havia allunyat, no sempre per voluntat pròpia, del *Partit*. La tesi fonamental consistia en sostenir que el franquisme no era res més que l’*“expresión de los sectores sociales más atrasados y anacrónicos”*⁴²¹ i que, justament per aquest motiu, la seva ensulsiada era imminent. Els altres dos arguments que s'adduïen eren, en el fons, el mateix, i tenien el seu origen en la interpretació que es feia de l'Espanya del moment. Si en el pla de la lluita de masses el PCE-PSUC “*confundía en un solo movimiento antifranquista sectores sociales y políticos de muy diferente nivel de lucha, de disponibilidad y de posibilidades de movilización*”⁴²² en lloc de privilegiar la reconstrucció del moviment obrer, no era millor el que estava fent amb el propi *Partit*, a qui estava convertint en “*un amplio reagrupamiento de personas de ideología progresista y no de militantes comunistas*”⁴²³. Pel que feia als sectors qualificats d'esquerranosos, el seu primer error no era l'anàlisi política que feien de l'Espanya del moment sinó la seva absència, que se suplïa a base d'uns “*clisés dogmáticos extraídos de los clásicos del marxismo-leninismo*”⁴²⁴ que només els podien dur a l'elaboració de propostes idealistes. Aquesta manca de línia política era un gran entrebanc a l'hora de treballar a l'interior del moviment obrer perquè llur obrerisme i doctrinarisme els mantenien allunyats de la lluita reivindicativa i democràtica dels treballadors, una distància que augmentava ja que aquests “*grupos marginales y*

---

⁴¹⁹ Ibidem.

⁴²⁰ Ibidem, p. 3.

⁴²¹ Ibidem.

⁴²² Ibidem.

⁴²³ Ibidem.

⁴²⁴ Ibidem.

*dogmáticos llevaban su necesidad de autoafirmación hasta el punto de desarrollar una sistemática agresividad contra las diferentes organizaciones antifranquistas como principal forma de lucha ideológica, a escindir las organizaciones de masas para reclutar algún militante y a realizar periódicamente acciones aventuristas como actos de propaganda del grupo en cuestión*⁴²⁵.

Els fruits del treball de masses desenvolupat durant l'any i mig següent a la seva formació els havia permès:

- “a) elaborar el carácter y los métodos de trabajo, los frentes de lucha y los programas reivindicativos de las organizaciones de masas.*
- b) construir núcleos de militantes avanzados de estas organizaciones, con los cuales se realizó un trabajo de formación y de discusión política.*
- c) precisar y desarrollar el análisis sobre la situación política general.*⁴²⁶”

La precisió i desenvolupament analític de la situació política general havia permès l'elaboració d'una sèrie de *Bandera Roja* monogràfics: *El estado franquista y el bloque dominante*⁴²⁷, *La lucha de clases bajo el franquismo. 1939-1970*⁴²⁸, *La crisis del franquismo y la lucha por la república. La línea de los comunistas ante la actual situación política*⁴²⁹. A més, d'altres qüestions fins el moment encara no abordades amb detall també eren objecte de números temàtics, el més ressenyable dels quals va ser segurament, encara que només fos perquè allí on va naixer i estava més arrelada *Bandera Roja* era al Principat de Catalunya, *Los comunistas y la cuestión nacional*⁴³⁰.

Tots aquests avenços organitzatius eren posteriors i fruit del fet que l'1 de maig de 1970 es va produir el salt “*de grupo “revista Bandera Roja”, en Organización Comunista Bandera Roja*”⁴³¹, tot incorporant-hi “*los diferentes núcleos y círculos que se habían ido constituyendo en el trabajo de masas*”⁴³², la qual “*multiplicó por cuatro los efectivos de*

---

⁴²⁵ *Ibidem*, p. 4.

⁴²⁶ *Ibidem*.

⁴²⁷ *Bandera Roja*, nº 9. Nosaltres n'hem consultat una tercera edició, amb data 15 de juny de 1972, però la primera ha de ser anterior al desembre de 1970, data del *Bandera Roja*, nº 10.

⁴²⁸ *Bandera Roja*, nº 11. Nosaltres n'hem consultat una segona edició, amb data maig de 1972, però la primera ha de ser del primer trimestre de 1971.

⁴²⁹ *Bandera Roja*, nº 13, novembre de 1971.

⁴³⁰ *Bandera Roja*, nº 10, desembre de 1970.

⁴³¹ *Cuadernos comunistas*, nº 9, juny 1973. 20 respuestas a cuestiones políticas, organización, ideología, cuestiones internacionales y programa inmediato, p. 4.

⁴³² *Ibidem*.

la organización”⁴³³. A partir d'aquell moment l'*Organització* aniria creixent gràcies al desenvolupament dels diferents *Fronts* de lluita, a la participació en iniciatives generals com la ja mencionada campanya contra el Procés de Burgos, a la solidaritat amb les empreses en lluita i els represaliats durant el 1971, a o les jornades generals de lluita de 1972 i, finalment, degut a una major projecció de l'*Organització* a través de la seva premsa -*Estrella Roja*, que havia passat a fer funcions de portaveu de l'*Organització*, era un periòdic del què se'n feia una tirada d'entre set i vuit mil exemplars que es distribuïa a empreses, barris, universitats, escoles... La major implantació al sí del moviment obrer s'havia traduït no només en una major presència a fàbriques i empreses de Barcelona sinó en la possibilitat de superar les seves fronteres, traslladant el seu projecte de Comissions Obreres de *Sectors* al Vallès -majoritàment a l'Oriental- i al Baix Llobregat. Els motius pels quals s'havia apostat per impulsar una Coordinadora de Comissions Obreres de *Sectors* al marge de les Comissions Obreres hegemonitzades le PSUC no eren fruit “*de diferencias políticas entre grupos, sino como resultado de la aplicación de criterios sindicales diferentes*”⁴³⁴ que es podien resumir en “*organización de la empresa, carácter estable y clandestino del núcleo organizado como comisión obrera estricta, no confusión entre comisión-asamblea y cargos legales, [...] importancia de la coordinación de sectores geográficos para asegurar tanto la ampliación del movimiento obrero como las respuestas solidarias en momentos de lucha*”⁴³⁵. Si per a Barcelona -i província- el primer número del periòdic *Avance* es publicava el gener de 1971, *Prensa Obrera*, editat per Comissions de barris i fàbriques del Baix Llobregat, no es donava a conèixer fins a l'octubre de 1971, i *Avance*, el *Periódico de los Trabajadores del Vallés*, no ho faria fins a l'abril de l'any següent. Malgrat que aquestes dates no siguin automàticament, és clar, les de formació de les respectives Comissions Obreres de Sectors, sí que ens són útils per a situar-ne la seva formació en el temps, encara que sigui a grans traços. Les analitzarem amb més detall al capítol dedicat al *Front Obrer*.

D'entre les entrades de militants se'n destacava, en primer lloc, “*los núcleos avanzados de las Comisiones Obreras y de Barrios del Bajo Llobregat [sic]*”⁴³⁶. El nucli de gent que s'estava organitzant al voltant de les Comissions de Barris i Fàbriques de Cornellà, justament perquè malgrat la seva creixent activitat no estaven vinculats a cap organització

---

⁴³³ Ibidem.

⁴³⁴ Ibidem.

⁴³⁵ Ibidem.

⁴³⁶ Ibidem, p. 5.

política, feia temps que rebia visites d'organitzacions diverses proposant-los d'adherir-se al seu grup. Però això no es va concretar en cap acord de col·laboració amb ningú fins després de la contundent resposta que van donar a les inundacions de setembre de 1971, tot i que en Solé Tura afirmi que “es van crear nous grups territorials al Baix Llobregat - molt important a partir de 1970 per la connexió amb els nuclis de Cristians pel Socialisme i per l'aparició d'un grup de dirigents nous entre els que vull destacar Ton Albés, Carles Navales i el grup de la Siemens”⁴³⁷. En aquest fragment, pertanyent a les seves memòries, no només hi ha una incorrecció des del punt de vista temporal pel que fa a la incorporació de les Comissions de Barris i Fàbriques de Cornellà. Tampoc no hi havia possibilitats d'establir cap connexió amb *els nuclis de Cristians pel Socialisme* el 1970, ni encara el 1971 o el 1972. És cert que la incorporació de les Comissions de Barris i Fàbriques va facilitar les relacions amb l'espai polític que fundaria Cristians pel Socialisme i del qual en seria un membre destacat l'aleshores cornellanenc Joan N. García-Nieto, però ja vam veure al capítol anterior que des d'un primer moment els fundadors de Bandera Roja mantenien al corrent d'aquesta nova iniciativa política a una altra figura destacable d'aquest espai polític com era l'Alfons Carles Comín. Però no podia haver-hi cap relació formal amb Cristians pel Socialisme com a tal perquè aquest col·lectiu no seria una realitat fins prou més endavant, en l'anomenat “Encuentro de Ávila” celebrat a Calafell⁴³⁸ els dies 18 i 19 de març de 1973⁴³⁹.

Tornant al Cornellà de la tardor de 1971, va ser en Manuel Pujadas l'enviat a reunir-se amb la gent del Baix Llobregat, als quals va oferir “que hi hagués uns nuclis de la gent de Comissions de Barris i Fàbriques que s'integrés a Bandera per, per *bueno*, per tenir, per dir-ho *aixís*, un aparell polític al darrera que ajudés a cohesionar i afavorir la discussió d'experiències, etcètera, no?”⁴⁴⁰. Després d'un parell de reunions -per part de Comissions de Barris i Fàbriques “hi havia el Ton Albés, el Paco Arias em sembla que també hi va participar,... o sigui, no era una delegació molt nombrosa però tampoc va ser cosa d'un o dos. No ho sé. Devíem anar cinc o sis persones”⁴⁴¹- bona part del nucli impulsor de Comissions de Barris i Fàbriques va decidir d'incorporar-se a Bandera Roja.

---

⁴³⁷ SOLÉ TURA, Jordi; op. cit., pp. 304-305.

⁴³⁸ Altre cop veiem com s'altera a consciència una informació que se sap que tard o d'hora acabarà arribant als serveis d'informació de l'estat per tal de dificultar l'acció de la policia política i les futures onades repressives.

⁴³⁹ “*Encuentro de cristianos por el socialismo*”. Es tracta d'un informe amb data 27 març 1973 elaborat per un militant del PSUC de Terrassa que participa de la Trobada. Arxivo Histórico del Partido Comunista de España, Secció PSUC, Caixa 59.

⁴⁴⁰ Entrevista realitzada a en Pere Caldes i a l'Emilio García el dimarts 16 de febrer de 2016 a Cubelles.

⁴⁴¹ *Ibidem*.

A banda d'aquest nucli de Cornellà que s'aniria estenent a d'altres pobles de la comarca - Molins de Rei, El Prat, Martorell-, l'organització “*se desarrolla también de forma considerable en la universidad [Comitès de Curs], en los barrios [Comitès de Barri], entre los maestros y licenciados [Comitès de Mestres i Llicenciats], y entre los jóvenes [Comitès de Joves]*”⁴⁴² fruit dels avenços en la lluita de masses i de la seva incidència en molts dels fronts oberts: la lluita contra la repressió a la Universitat i contra la Llei d'Educació, la lluita per la millora dels barris (als barris del Nord de Barcelona, als barris de l'Obra Sindical, contra els cinturons de ronda, pel gas natural, per les escoles o per la canalització del Llobregat). Se'ns diu que, per exemple, els militants de Bandera Roja “*participan en la mayor parte de las Comisiones de Barrios de Barcelona ciudad, Vallés, Bajo Llobregat, Badalona, Tarrasa, etc.*”⁴⁴³.

Pel que feia referència al desplegament territorial més o menys estable de militants de Bandera Roja “*Actualmente nuestra organización está implantada en Barcelona y provincia (especialmente en Vallés Oriental, en todo el Bajo Llobregat hasta Martorell, Tarrasa, Sabadell, Badalona y núcleos reducidos en muchas otras localidades) y ha comenzado a trabajar en otras provincias catalanas y en Mallorca*”⁴⁴⁴. A aquestes localitats de la província de Barcelona en Solé Tura hi afegia també Igualada⁴⁴⁵. Per contra, a les províncies de Lleida i Tarragona no es va consolidar cap nucli fins més endavant, ja consumades les ruptures del 1974. Del desplegament organitzatiu a la província de Tarragona ens en va parlar l'Antoni Puig Soler, que havia nascut a Reus el 6 de juliol de 1953 i va haver de pujar cap a Barcelona per tal de poder-se incorporar a Bandera Roja a l'octubre de 1969, primer al Comitè de Joves i més endavant a direcció. I no va ser fins més tard, “A finals dels 70 [que] em desplaço a Reus, dins del pla d'extensió de l'*Organització*”⁴⁴⁶. En canvi, a Girona sí que es va establir un nucli en una data prou primerenca. El gener de 1971, “*A partir de la intervenció de un cuadro de Bandera Roja en Girona, con relación con el nucelo [sic] fundador de la Organización (O.) [...] se crea un seminario de debate pero inmediatamente empieza a organizar cursillos sindicales, explicando lo que son CC.OO.*”⁴⁴⁷. A més d'aquests cursets, en Xavier Coromines

---

⁴⁴² *Cuadernos comunistas*, nº 9, juny 1973. 20 respuestas a cuestiones políticas, organización, ideología, cuestiones internacionales y programa inmediato, p. 5.

⁴⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴⁴ *Ibidem*.

⁴⁴⁵ SOLÉ TURA, Jordi; op. cit., p. 305.

⁴⁴⁶ Conversa amb l'Antoni Puig Soler el dilluns 19 de juny de 2017 a Reus.

⁴⁴⁷ *Informe sobre la situación política en Girona. Diciembre 1977*. Arxiu Històric de Girona, Fons Xavier Corominas, Caixa 12.

Mainegre, nat a Salt el 1951 i responsable del nucli gironí començava “les primeres reunions de captació, diríem clandestines per entrar a formar part d'una organització política que és Bandera Roja”⁴⁴⁸. Segons ens explica ell mateix, en aquell moment no en coneixien res de Bandera però estaven “començant a trobar-nos amb un noi de Barcelona que ve a Girona a muntar Bandera Roja i que ens regala aquest llibre [el *Llibre Roig* d'en Mao] diríem i a parlar-ne. Jo encara no sé que és Bandera Roja encara no ens ho han dit. És allò que et trobes amb una noia que és un contacte de Barcelona que anem a casa seu i parlem i parlem”⁴⁴⁹. Podríem dir doncs que el nucli de Bandera Roja de Girona es va construir durant el curs 1971-1972 al voltant de les xerrades per a impulsar les CCOO i els contactes més orgànics per a construir un nucli estable de Bandera Roja a Girona.

Del conjunt de tota aquesta nova militància que s'havia anat incorporant a Bandera Roja s'afirmava que, en bona part eren persones amb certa experiència en el treball de masses, que participaven de les organitzacions socials i sindicals, si bé també s'hi havien incorporat “*militantes individuales y pequeños núcleos procedentes de otras organizaciones políticas, especialmente del PSUC y de grupos sindicalistas*”⁴⁵⁰, a més “*de gran parte de los CUMPLI (ex PCE Internacionalisa) y de las Estudiantes marxistas-leninistas durante el curso 1972*”⁴⁵¹.

El creixement de l'*Organització* -quantitativament i qualitativa, arribant a indrets i àmbits on fins aleshores no se'ls coneixia-, ho il·lustrava també la major diversitat de publicacions que comença a editar. En el moment d'elaboració d'aquest *Cuaderno comunista* Bandera Roja disposava, d'entre les publicacions de caràcter general, d'un portaveu, *Estrella Roja*, d'una revista teòrica, *Bandera Roja*, dels *Documentos políticos de Bandera Roja*, destinats a publicar monografies extenses, o dels mateixos *Cuadernos comunistas*, que elaborava materials de formació política, històrica i teòrica amb la particularitat d'editar també números en format còmic -*sèrie il·lustrada*. A més, comptava amb publicacions dedicades als diferents *Fronts* de lluita de l'*Organització* com ara *Asamblea*, del *Front* de batxillerat, *Tribuna Roja*, de l'universitari, *Escuela Roja*, del *Front* d'ensenyament i *Lucha popular*, del de barris. Un parell de publicacions estaven pensades com a materials de treball entre militants de l'*Organització*: *Informaciones*, un butlletí

---

⁴⁴⁸ Entrevista a en Xavier Corominas i Mainegre, p. 35 dins la Col·lecció “Biografies obreres: fonts orals i militància sindical (1939-1978). Arxiu Històric de Comissions Obreres.

⁴⁴⁹ *Ibidem*.

⁴⁵⁰ *Cuadernos comunistas*, n° 9, juny 1973. 20 respuestas a cuestiones políticas, organización, ideología, cuestiones internacionales y programa inmediato, p. 5.

⁴⁵¹ *Ibidem*.

setmanal o quinzenal, i el *Boletín comunista*, que contenia materials per a la discussió interna. En darrer lloc editaven encara altres publicacions no estrictament de partit però on els militants de BR “*Participan decisivamente en la elaboración y discusión*”⁴⁵² com les ja citades *Acción*, *Prensa Obrera* i *Avance*, i els *Cuadernos del Movimiento Obrero y Popular*.

Malgrat que Bandera Roja s'havia constituït primer com Organització Local a Barcelona i, poc a poc, com una taca d'oli, s'havia anat estenent a les comarques veïnes -Baix Llobregat, *Vallesos*- el cert era que el seu projecte polític sempre havia analitzat la realitat en clau espanyola encara que s'hi pogués percebre un dèbil accent català. Podríem resumir la seva posició en aquest aspecte amb la següent formulació: “*Lo específico de la lucha política en Cataluña exigirá siempre una gran autonomía, pero la unidad del Estado y de las clases principales exige también un único Partido*”⁴⁵³. Així doncs, tot i que “*Nuestro objetivo no ha sido nunca construir una organización a nivel de todo el Estado Español como autodesarrollo de la organización de Cataluña*”⁴⁵⁴, diversos nuclis locals havien anat sorgint també arreu de l'Estat esperonats pel desenvolupament de la lluita de masses i, en llur procés de constitució, havien “*terminado unificándose con la O.C. de Cataluña*”⁴⁵⁵. A banda dels nuclis més desenvolupats -a Catalunya, però també a França⁴⁵⁶ o Suïssa⁴⁵⁷, conformats per emigrants- la implantació de l'Organització era alhora important a Madrid⁴⁵⁸, on publicava *Unión Comunista*, i a Andalusia⁴⁵⁹, on *Unidad Roja* es repartia fonamentalment a Sevilla i a Màlaga. En aquestes dues ciutats andaluses participaven també de l'edició de dues revistes de *Sectors* de Comissions Obreres: *Expresión Obrera* i *Voz de Málaga*. A més, encara que més limitada, hi havia presència a

---

⁴⁵² *Ibidem*, p. 6.

⁴⁵³ *Ibidem*.

⁴⁵⁴ *Ibidem*, p. 7.

⁴⁵⁵ *Ibidem*.

⁴⁵⁶ A la Universitat de París hi tenien gent com ara el sociòleg Manuel Castells, el periodista Manuel Campo Vidal i els filòsofs i periodistes Josep Ramoneda i Fèlix Ibáñez Fanés. SOLÉ TURA, Jordi; op. cit., p. 306.

⁴⁵⁷ El nucli suís es trobava a Ginebra i entre d'altres el conformaven en Máximo Loizu i la filla i el gendre del sociòleg brasiler Paulo Freire. SOLÉ TURA, Jordi; op. cit., p. 306.

⁴⁵⁸ L'Enric Solé es va instal·lar a Madrid una temporada per tal de consolidar-hi un grup que va estar encapçalat per José Luis Malo de Molina o José Luis Palacín, i que van comptar en el nucli universitari amb persones com la Pilar del Castillo o el Guillermo Cortáraz. SOLÉ TURA, Jordi; op. cit., p. 306.

⁴⁵⁹ Va ser en Manuel Pujadas qui va desplaçar-se fins a Sevilla i s'hi va instal·lar durant uns mesos per tal de consolidar l'organització a Andalusia. A banda del nucli de Sevilla, el que va germinar a Màlaga havia estat possible en part gràcies a la llavor que hi va plantar l'Alfons Carles Comín. SOLÉ TURA, Jordi; op. cit., p. 306.

Galícia⁴⁶⁰ (La Corunya, Santiago de Compostela o Vigo), València⁴⁶¹ o Mallorca⁴⁶². Aquesta insuficient expansió -caldría tenir o augmentar presència, s'afirmava, als principals indrets on s'expressava la lluita de classes, sobretot a tot el nord, on la lluita obrera era molt important- els feia inclinar a pensar ja en la necessitat de constituir-se formalment com a Organització Comunista a nivell estatal.

Tot i que la decisió d'esdevenir una organització d'abast estatal no estava de tot resolta, algunes passes anaven ja en aquesta direcció. Per una banda, es donava a conèixer la preparació d'"*un amplio documento de línea política*" que es deia que caldría aprovar en un Congrés. Per altra banda, hi havia la previsió de fer de *Bandera Roja* l'òrgan de propaganda per a tot l'Estat a partir del mes de juliol. Referent a això darrer, el cert és però que caldría esperar al setembre per veure publicat el número 15 de *Bandera Roja*. I l'anterior, un monogràfic especialment rellevant sobre el revisionisme, feia més d'un any que havia vist la llum -maig de 1972. Hem de suposar que el creixement de nuclis i l'atenció que aquests prestaven a la lluita de masses i al desenvolupament de les organitzacions que la desenvolupaven, i això inclou també la premsa corresponent- no els han permès donar a *Bandera Roja* la regularitat necessària. Ara bé, també és possible que l'endarreriment tingués a veure amb la necessitat de modificar-li la fesomia per a adaptar-la a les noves necessitats. Se'ns explicava que "*Los anteriores números de Bandera Roja han cumplido un papel limitado pero indispensable para la definición de nuestra línea política [...] ha sido esencialmente una colección de documentos políticos de referencia, suficiente para unificar la Organización en sus orientaciones generales, pero insuficiente para hacerlo en cada uno de los problemas particulares de la dirección de la lucha de clases*"⁴⁶³. Ara, el desenvolupament de l'Organització Comunista paral·lel a l'auge de la

---

⁴⁶⁰ La direcció del nucli gallec, molt combatiu, va recaure a mans de Carlos Otero (*Yoyo*) i entre els seus membres que posteriorment seran més populars hi trobem l'alcalde del PSOE de Santiago de Compostela durant les anys vuitanta i noranta Xerardo Estévez. SOLÉ TURA, Jordi; op. cit., p. 306.

⁴⁶¹ El responsable en va ser Lluís Puig i els germans Amparo i Jesús Tuson l'enllaç amb Barcelona Entre les simpatitzants s'hi podia comptar la futura ministra de cultura del PSOE del carrer Govern de Felipe González Carmen Alborch. SOLÉ TURA, Jordi; op. cit., p. 306.

⁴⁶² Segons ens explica en Bartomeu Canyelles Canyelles, ja el "1969 es creà, per iniciativa del llubiner Celestí Alomar Mateu, la ramificació mallorquina de la Organización Comunista de España/Bandera Roja (OCE/BR)" (CANYELLES CANYELLES, Bartomeu; *Nous estils musicals i canvis socials a Mallorca (1960-1975)*. Tesi no publicada, p. 23). En David Ginard, que situa la constitució del nucli de Bandera mallorquí a principis dels setanta, ens diu que el nucli impulsor era conformat per "persones vinculades a l'Església catòlica com Francesc Obrador, Sinforosa García, Jesús Pérez, Maria Bonnín i Antoni Garcia, algunes d'aquestes procedents de l'HOAC i la JOC" (GINARD, David; *L'esquerra mallorquina i el franquisme*. Edicions Documenta Balear, Palma, 1994, pp. 247-248). En darrer lloc, en Miquel López Crespí ens situa participant del Primer de maig de 1973 celebrat "a un petit bosc que hi havia ben a prop de s'Indioteria (Son Macià)" (LÓPEZ CRESPI, Miquel; *No era això. Memòria política de la transició*. Edicions El Jonc, Lleida, 2001, p. 64).

⁴⁶³ *Bandera Roja*, nº 15, setembre de 1973, p. 2.

lluita obrera i popular “*nos exige dotarnos de un instrumento de propaganda más ágil y de aparición mensual, capaz de orientar el trabajo de masas y de nuestra organización en todos sus aspectos*”⁴⁶⁴, i aquest instrument no podia ser cap altra que *Bandera Roja*, “*el órgano central de la Organización Comunista de toda España*”⁴⁶⁵. Aquesta Organització Comunista, s’observa a primer cop d’ull, havia deixat enrere l’adjectiu Local. A més, abandonava l’anterior plantejament organitzatiu a base de *Fronts* de Lluita per passar a organitzar-se seguint “*la estructura típica de las organizaciones comunistas de la III Internacional*”⁴⁶⁶, és a dir, a través de cèl·lules, Comitès de Fronts de Lluita i Comitès Locals, i Òrgans de direcció (Secretariat i Comitè Polític). La relació entre les diverses estructures s’articulava, com no podia ser d’una altra manera en una “*organización de carácter leninista*”⁴⁶⁷, mitjançant el centralisme democràtic definit com a “*discusión libre en todos los organismos, disciplina estricta para todos una vez tomada la decisión*”⁴⁶⁸. Vegem ara quines havien estat les decisions que s’havien anat prenent o, més ben dit, quina organització s’havia anat configurant a partir de les decisions preses des d’aquell octubre de 1968 en què un nucli de militants comunistes va observar la necessitat d’engegar un projecte polític en format periòdic al qual van anomenar *Bandera Roja*.

Bandera Roja era, segons definició pròpia de mitjans de 1973, una organització comunista, i, conseqüentment amb aquesta definició, “*su objetivo fundamental es contribuir a crear el Partido que pueda asegurar la iniciativa y la dirección de la lucha de las masas populares en el largo proceso que lleva hacia el socialismo*”⁴⁶⁹. Hagués estat pretensions, afirmaven, que *Bandera Roja* s’hagués qualificat de Partit perquè per a ser dignes de rebre aital denominació calia “*una implantación, una elaboración política y una capacidad de dirección de la lucha de las clases en todos los sectores importantes del país que por ahora no tenemos*”⁴⁷⁰. Però, de la mateixa manera que *Bandera Roja* no podia considerar-se un Partit, “*igualmente [...] no puede considerarse la existencia de un Partido Comunista indiscutible en Cataluña y España por causa del peso que en el seno del PCE-PSUC, en su ideología, línea política y práctica organizativa tienen los aspectos*

---

⁴⁶⁴ Ibidem.

⁴⁶⁵ Ibidem.

⁴⁶⁶ *Cuadernos comunistas*, nº 9, juny 1973. 20 respuestas a cuestiones políticas, organización, ideología, cuestiones internacionales y programa inmediato, p. 9.

⁴⁶⁷ Ibidem.

⁴⁶⁸ Ibidem.

⁴⁶⁹ Ibidem, p. 1.

⁴⁷⁰ Ibidem.

*revisionistas*⁴⁷¹. El *Partit* o *Partits* estaven doncs, segons el seu punt de vista, encara per construir, i seria el desenvolupament de la lluita de classes qui n'acabaria de determinar les característiques.

Ideològicament, “*nuestra organización se define como marxista-leninista, siguiendo estrictamente la tradición de Marx y Engels, Lenin, la III Internacional y Mao Tse-tung, y manteniendo una actitud crítica frente a las diversas desviaciones o deformaciones del marxismo-leninismo*”⁴⁷², que eren un bon grapat: la II Internacional, el luxemburgisme i el trotskisme, el revisionisme modern dels PCUS i dels PC occidentals o el socialisme modernista en totes les seves variants (la CFDT-PSU francesa, Il Manifesto italià, l'Escola de Frankfurt), els esquerranismes dogmàtics o espontaneistes com ara els partits “m-l” - marxista-leninista- europeus o en el cas italià Lotta Continua, o el tercermundisme. El mètode d'anàlisi i d'acció política s'havia explicitat ja manta vegades: la línia de masses. La concreció avui -1973- i aquí -l'Estat franquista- de la proposta comunista de Bandera Roja passava per la lluita democràtica contra el franquisme i per la lluita pel socialisme, el motor de la qual era el proletariat, és a dir, “*la clase obrera unificada y organizada en la lucha*”⁴⁷³. Afortunadament pel proletariat aquest no es trobava sol en la lluita ja que d'altres classes o categories socials enquadrades dins del concepte classes populars “*coinciden con el proletariado en la mayor parte de sus objetivos y puede constituir una alianza de nuevo cuño con él*”⁴⁷⁴ tot conformant el que es qualificava com a Bloc Popular i Democràtic. El nucli essencial d'aquest Bloc era el proletariat industrial i agrícola. Al seu voltant: els assalariats no productius amb baixa remuneració, els camperols pobres, els sectors inferiors dels aparells que asseguraven la reproducció de la força de treball com ara la sanitat o l'ensenyament, la majoria dels estudiants, i els nivells baixos d'intel·lectuals i professions liberals entre d'altres. Amb aquesta diversitat social, la constitució del Bloc Popular i Democràtic no es podia entendre com la unificació política de tots aquests sectors sinó com “*una articulación de diversos partidos bajo la hegemonía del partido obrero*”⁴⁷⁵ que hauria de resoldre llurs contradiccions internes mitjançant “*el concepto de contradicciones en el seno del pueblo, elaborado por Mao Tse-tung*”⁴⁷⁶.

El projecte polític que defensava era la “*República Popular y Socialista, como forma*

---

⁴⁷¹ Ibidem.

⁴⁷² Ibidem.

⁴⁷³ Ibidem, p. 11.

⁴⁷⁴ Ibidem.

⁴⁷⁵ Ibidem, p. 13.

⁴⁷⁶ Ibidem.

*institucional de la dictadura del proletariado*⁴⁷⁷. La consecució d'aquest objectiu polític de màxims seria la resultant de l'*“indispensable [...] armamento del proletariado y demás clases populares y la creación de milicias armadas”*⁴⁷⁸ amb capacitat de dur a terme *“desde las grandes movilizaciones de masas y las huelgas generales hasta las formas insurreccionales y armadas”*⁴⁷⁹ en un procés similar al *“definido por los comunistas chinos con el nombre de guerra popular prolongada, aunque no con el carácter estricto que tuvo en China”*⁴⁸⁰. Però encara s'estava molt lluny de pensar en concretar aquests plantejaments i l'existència de la dictadura franquista condicionava que en aquelles circumstàncies la lluita dels comunistes prenguéssin la forma de lluita democràtica per les llibertats polítiques. Només l'avenç de la lluita, la consolidació de la unitat i l'organització de la classes obrera i la resta de classes populars i la consegüent accentuació de la crisi del règim crearien les condicions que permetrien imposar la República, l'alternativa política del moviment obrer i popular, front la proposta monàrquica del continuisme. Ara bé, aquesta República no era encara l'estació on calia fer cap sinó *“una fase de extrema agudización de la lucha de clases, en la que el movimiento obrero y popular habrá obligado a las clases dominantes a retroceder y habrá impuesto la conquista de importantes libertades políticas”*⁴⁸¹. En la República que es propugnava com a sortida al franquisme, la forma d'estat seguia sent burgesa, ja que no havien estat liquidades encara les bases econòmiques, ideològiques i polítiques que la conformen, però *“el movimiento obrero y popular estará en condiciones favorables para emprender la lucha decisiva, derrotar definitivamente a las clases dominantes e imponer la República Popular y Socialista”*⁴⁸².

Aquest número especial de *Cuadernos Comunistas* abordava també una qüestió que fins aleshores s'havia obviat força tenint en compte l'origen català de Bandera Roja: *“Las nacionalidades en la península ibérica”*⁴⁸³. S'hi afirmava que *“El problema de las nacionalidades es un problema democrático”*⁴⁸⁴ resultant d'un *“incumplimiento de todas las tareas de la revolución democrático-burguesa, en el sentido de que no ha habido una burguesía capaz de unificar realmente el país e integrar satisfactoriamente en un mismo*

---

⁴⁷⁷ Ibidem, p. 16.

⁴⁷⁸ Ibidem, p. 33.

⁴⁷⁹ Ibidem.

⁴⁸⁰ Ibidem.

⁴⁸¹ Ibidem, p. 16.

⁴⁸² Ibidem.

⁴⁸³ Ibidem, p. 15.

⁴⁸⁴ Ibidem.

*Estado núcleos sociales de diferentes nacionalidades*⁴⁸⁵. La classe amb major interès per la resolució del conflicte nacional era el proletariat ja que “*el problema nacional siempre presenta una ambigüedad, ya que mezcla la línea divisoria de clase con una línea divisoria nacional que es, por definición, interclasista*”⁴⁸⁶. La única solució al conflicte nacional passava per l'aplicació del dret d'autodeterminació i, com que l'exercici d'aquest dret només podria efectuar-se en un marc democràtic, la lluita pel dret d'autodeterminació “*es inseparable de la lucha por las libertades democráticas en toda España*”⁴⁸⁷. El fet que l'una i l'altra fossin indestriables garantia que el dret d'autodeterminació “*sea asumido e impulsado por el proletariado y restantes clases populares*”⁴⁸⁸, la qual cosa dificultava que el plantejament de la qüestió fos exclusivament nacionalista i posés en primer pla la qüestió nacional per sobre de la de classe. Sempre segons el punt de vista de Bandera Roja, un plantejament nacionalista de la qüestió podria desorientar el proletariat, que se situaria a remolc de les classes no populars, o bé fer-lo insensible a la qüestió en no incorporar la qüestió que els és pròpia, la de classe. Sobre el cas específic de Catalunya s'afirmava que “*ninguna de las dos clases fundamentales -la burguesía monopolista y el proletariado- tiene un interés específico de clase limitado a Cataluña*”⁴⁸⁹, ja que ambdós compartien llurs respectius interessos de classe amb els de les altres nacions de l'Estat, essent doncs exclusivament la mitjana i petita burgesia les que tenien com a prioritària la qüestió nacional. Caracteritzada d'aquesta manera, la resolució a curt termini de la qüestió nacional catalana no podia passar per la República federal -“*imponer a España una solución como la República federal quiere decir contar con unas fuerzas que nos parecen inexistentes*”⁴⁹⁰- ni per la independència -“*nos parece una propuesta simplemente reaccionaria, que va contra los intereses más profundos del movimiento obrero y popular de Cataluña y de toda España*”⁴⁹¹- sinó per la que consideraven la solució més realista: una “*autonomía a escala general, que combine la necesaria descentralización con la necesaria centralización*”⁴⁹².

---

⁴⁸⁵ Ibidem.

⁴⁸⁶ Ibidem.

⁴⁸⁷ Ibidem.

⁴⁸⁸ Ibidem.

⁴⁸⁹ Ibidem, p. 20.

⁴⁹⁰ Ibidem, pp. 20-21.

⁴⁹¹ Ibidem, p. 21.

⁴⁹² Ibidem.

2.5. La construcció del *Partit*

Mig any després d'aquell *Cuadernos Comunistas* que resseguia la trajectòria política i organitzativa de Bandera Roja fins mitjans de 1973, un nou document anomenat *Discusión para el documento de referencia*⁴⁹³ posarà sobre la taula el que és entès com una necessitat política inajornable: la construcció del *Partit*. El debat al voltant de com s'havia d'anar articulant el que havia començat sent un grup de reflexió que s'havia dotat d'un periòdic per exposar llurs plantejaments i propostes en el terreny de la lluita de masses els havia dut a convertir-se en una Organització Comunista. En un primer moment, el seu abast era exclusivament barceloní, però més endavant es va anar eixamplant acollint nous nuclis no només de l'àrea metropolitana sinó també d'altres comarques -Gironès- o d'altres ciutats de l'Estat. Tanmateix, la situació en què es trobava el dictador -i la dictadura- era com més va més fràgil i calia començar a prendre posició per l'endemà -tothom estava començant a mirar de col·locar-se el més endavant possible de la graella de sortida. Un sector prou rellevant de Bandera Roja, tant des del punt de vista orgànic com numèric, creia necessari arribar a l'escenari que es perfilava disposant de l'instrument polític partit i, per tant, calia abordar de forma imminent la seva construcció del Partit. Ara bé, aquesta aposta es va trobar amb una forta resistència encapçalada per bona part de les persones que havien fet nàixer aquest projecte polític a les darreries del 1968. La seva oposició a la construcció del *Partit* des del capital polític i humà que havia construït Bandera Roja la van dur fins a les darreres conseqüències, la ruptura, la qüestió que clourà aquest capítol sobre l'evolució organitzativa de Bandera Roja.

Discusión para el documento de referencia era un text de caràcter intern que tenia per objecte explicar què havia significat la dictadura segons Bandera Roja, i què és el que caldria fer des d'aquell mateix moment per tal que al final de la dictadura el conjunt de les classes populars i, significativament el proletariat, se situessin en les millors condicions possibles per prosseguir el combat per la seva emancipació completa, pel comunisme.

L'anàlisi de l'evolució de la dictadura franquista que oferien els dos primers capítols havia de servir per caracteritzar amb el màxim de fonament quina situació haurien d'enfrontar el conjunt de les classes populars, quin era el repte que haurien d'emprendre.

---

⁴⁹³ “*Discusión para el documento de referencia*”. Arxiu Biblioteca del Pavelló de la República (ABPR), Fons Documents de Partits Polítics (OCE (Br)) 2/1 (2) i DPP (OCE-Br) 1.

Els primers vint anys de dictadura (1939-1959) eren qualificats com els anys de la via feixista d'acumulació. A la següent dècada (1959-1969) s'entraria en un període de desenvolupament monopolista que aniria acompanyat d'una reconstrucció del moviment obrer. A partir dels setanta l'Estat espanyol s'incorporava de ple al procés d'integració imperialista i, al seu torn, les forces obreres i populars iniciaven una fase d'acumulació de forces. La conclusió a què s'arribava era que, malgrat el retard i les dificultats, l'Estat espanyol s'havia anat incorporant al concert econòmic capitalista i, per tant, que no hi havia *“ninguna revolución burguesa o democrática pendiente, puesto que no hay ninguna clase, o fracciones de clase de la burguesía que la precise para asegurar el avance capitalista de las fuerzas productivas”*⁴⁹⁴. Era cert, s'afirmava, que la manca de certes llibertats provocava tensions dintre del que era qualificat com a Bloc Dominant, però aquestes desavinences no eren res més que *“contradicciones secundarias en el seno de las alianzas que establece el Bloque Dominante”*⁴⁹⁵, essent així que *“La contradicción principal, sólo puede resolverse con la Revolución Socialista”*⁴⁹⁶. I això, com s'havia de traduir políticament?

Tot i que es qualificava al moviment democràtic existent com a incipient, era evident també que *“los sectores más politizados de cada clase [...] reflejan abiertamente distintos intereses y opciones políticas”*⁴⁹⁷. Davant d'aquesta situació era *“vital reforzar la autonomía política y organizativa del proletariado”*⁴⁹⁸ i que les organitzacions obreres sapiguessin traslladar el pes que tenien en la lluita reivindicativa al sí d'un ampli Front Democràtic que fos *“capaz de dar respuesta a las exigencias democráticas de las restantes clases populares”*⁴⁹⁹. Però per a afrontar aquest repte amb garanties d'èxit *“Se requiere [...] una dirección unificada que asegure tanto la coordinación práctica, material, de la lucha, como la orientación política de cada combate en función de las fuerzas disponibles, de las alianzas posibles y de los objetivos finales del proletariado”*⁵⁰⁰. Aquesta tasca directiva només la podia emprendre *“una organización comunista con capacidad de dirección en toda España”*⁵⁰¹. I aquesta organització no era, no podia ser, el PCE, ni tan sols *“desde posiciones revisionistas, no proletarias”*⁵⁰², perquè tot i la seva

---

⁴⁹⁴ *Discusión para el documento de referencia*, p. I-2.

⁴⁹⁵ *Ibidem*.

⁴⁹⁶ *Ibidem*.

⁴⁹⁷ *Ibidem*, p. VI-1.

⁴⁹⁸ *Ibidem*.

⁴⁹⁹ *Ibidem*, p. VI-2.

⁵⁰⁰ *Ibidem*.

⁵⁰¹ *Ibidem*.

⁵⁰² *Ibidem*.

voluntat de recolzar-se en els sectors més polititzats de la petita burgesia, això no estava comportant que la lluita obrera ballés al seu ritme sinó “*el divorcio entre ambas luchas, la pérdida de eficacia de la lucha democrática, el no aprovechamiento de las posibilidades existentes*”⁵⁰³. Així doncs, qui havia d'ocupar aquest espai deixat per un PCE revisionista? Perquè *molts són cridats, però pocs són escollits*. Grups de militants esquerranosos i trotskistes ho havien provat, però generalment “*estos grupos parten de una referencias [sic] mecánica cuando no de una copia caricaturesca, a la política del PC chino o a las distintas sectas trotskistas internacionales*”⁵⁰⁴. Les conseqüències més greus d'aquest mecanicisme s'havien fet notar en el moviment de masses, tant dividint-lo com aïllant-se'n fruit d'accions aventureres. A més, per exemple, havien glorificat la “*falta de comprensión política entre las masas de la importancia de utilizar los instrumentos legales*”⁵⁰⁵ com ara els càrrecs sindicals.

Tot i que com acabem de veure assumeixen que no era possible cercar en el panorama internacional un mètode general de construcció del partit revolucionari en canvi sí que “*la experiencia internacional [...] ha verificado la corrección de los principios leninistas sobre la función del partido y sus métodos de trabajo y organización*”⁵⁰⁶. La funció del partit havia de ser, a diferència de la que puguessin tenir les organitzacions de masses, la d'orientar totes les tasques polítiques que calia desenvolupar en funció de “*los objetivos generales de la revolución*”⁵⁰⁷, és a dir, vincular concretament, en cada moment del combat, tàctica i estratègia. I, en aquest moment concret del combat,

“Ejercer la dirección significa para los comunistas:

- proponer unos objetivos que correspondan a las necesidades de la lucha de masas, que sirvan para hacerla avanzar hacia la toma del poder; hoy en España la lucha por las libertades políticas y por la República tiene este sentido.*
- y encontrar los medios prácticos [...] que llevarán a la mayoría de los trabajadores a hacer suyos estos objetivos; esto es, reforzar Comisiones Obreras como embrión del sindicato de clase y poner en pie un amplio Frente democrático*”⁵⁰⁸

---

⁵⁰³ Ibidem.

⁵⁰⁴ Ibidem.

⁵⁰⁵ Ibidem.

⁵⁰⁶ Ibidem, p. VI-3.

⁵⁰⁷ Ibidem, p. VI-4.

⁵⁰⁸ Ibidem.

Aquesta tasca, a parer de Bandera Roja, només la podia dur a terme “*un partido de cuadros revolucionarios, de hombres cuyo trabajo esencial sea la lucha política comunista*”⁵⁰⁹, i semblava que amb la “*composición de nuestros órganos centrales formados principalmente por cuadros profesionalizados*”⁵¹⁰ l’Organització ja s’havia posat fil a l’agulla. Ara bé, aquests primers passos en la direcció correcta permetien pensar que “*la OCE es ya el partido revolucionario de la clase obrera española*”⁵¹¹?

De cap de les maneres. Eren plenament conscients que “*Ni por su implantación, ni por su grado de elaboración de la línea política, ni por su capacidad de dirección de la lucha de clases*”⁵¹² Bandera Roja podia jugar ja aquest paper, que la construcció del Partit no es podria fer comptant exclusivament amb llurs pròpies forces. Però la constatació d’aquestes insuficiències no significava que haguessin d’esperar de braços creuats a que les condicions fossin ideals, i menys encara quan “*la situación de la lucha nos obliga a asumir responsabilidades de dirección*”⁵¹³. Calia prendre la iniciativa encara que només tingués repercussió en aquells indrets on tenien major presència i a risc inclús de provocar “*graves consecuencias para la homogeneidad de la OCE*”⁵¹⁴ de resultes de la distància entre l’avenç organitzatiu assolit i les noves tasques que caldria assumir. Allò que havia estat cabdal en el naixement de Bandera Roja i en el seu posterior desenvolupament, és a dir, la preeminència de la feina de reconstrucció de les organitzacions de masses obreres i populars, s’havia fet dotant de gran autonomia als Comitès Locals i als *Fronts* de Lluita. Però aquesta aposta política i per tant organitzativa venia acompanyada d’un perills per a Comitès Sectorials o Locals ja assenyalats anteriorment: “*desprovistos de los elementos generales de análisis y línea, pierden la vista de las exigencias de la lucha en su conjunto y se encierran en una práctica limitada que fomenta todo tipo de orientaciones [sic] subjetivas y que [...] sustituye el trabajo político por la simple dirección de la lucha sindical*”⁵¹⁵. Es tenia clar doncs quin era l’objectiu immediat, la construcció d’un partit revolucionari de tall leninista, però s’era també molt conscient que les condicions internes no eren les més idònies -“*en un momento de debilidad de los órganos centrales, ligado a*

---

⁵⁰⁹ Ibidem, p. VI-5.

⁵¹⁰ Ibidem.

⁵¹¹ Ibidem.

⁵¹² Ibidem.

⁵¹³ Ibidem.

⁵¹⁴ Ibidem.

⁵¹⁵ Ibidem.

*la aparición, de tendencias federalistas*⁵¹⁶- per a l'assumpció general de dispositius polítics com ara el centralisme democràtic, i que calia seguir treballant amb “*el único método correcto*”⁵¹⁷ segons llur experiència consistent en “*llevar a la base directamente todas las cuestiones políticas en debate, promover las [sic] más amplia discusión de todos los aspectos del trabajo y de la línea seguida, viendo su eficacia en la lucha de masas, y recoger y sintetizar los elementos nuevos surgidos*”⁵¹⁸.

No havia estat però només aquesta especial dedicació al desvetllament de l'organització obrera i popular el que havia creat aquesta distància de l'*Organització* respecte les exigències que imposava les necessitats de la lluita. També s'observava en l'àmbit de la política d'aliances fruit de “*Nuestra presencia y nuestra capacidad de iniciativa entre las fuerzas populares no obreras*”⁵¹⁹. L'ascendència entre aquests sectors podria convidar-los a posar en primer pla el reforçament o la construcció d'organismes democràtics unitaris però aquesta aposta minvaria, per una banda, la dedicació que prestaven al proletariat i als seus aliats més immediats i, per l'altra, la capacitat del moviment obrer, que es veuria afeblit en “*la relación de fuerzas entre la OCE y el revisionismo y los grupos pequeño-burgueses dentro de los órganos democráticos unitarios*”⁵²⁰.

Malgrat que el futur del *Partit* estava per construir o en construcció, la integració més o menys recent de diverses organitzacions dins de Bandera Roja “*es ilustrativo del tipo de fuerzas políticas que intervendrán en la unificación de los comunistas españoles en un único partido*”⁵²¹. Els col·lectius polítics que s'havien incorporat a l'*Organització* eren classificats en tres grans grups que, en bona mesura, eren també els tres espais polítics dels quals havien sorgit i anaven sorgint els i les militants de Bandera Roja. El primer, el conformat per “*núcleos comunistas surgidos del trabajo de masas o de procedencia izquierdista*”⁵²². Al Principat, això s'havia traduït amb l'entrada de la majoria d'integrants del GUMLI (Grupo de Unificación Marxista-Leninista Internacionalista) i d'una part dels Estudiantes marxistas-leninistas, col·lectiu bàsicament universitari que publicava el periòdic *Flecha Roja*⁵²³. Al *Boletín Comunista* número 6 de març de 1971 se'ls descrivia com a “*relativamente ligados a los “istas”*”⁵²⁴, és a dir, al PCE(i), del qual ja hem vist que

---

⁵¹⁶ Ibidem, p. VI-6.

⁵¹⁷ Ibidem.

⁵¹⁸ Ibidem.

⁵¹⁹ Ibidem.

⁵²⁰ Ibidem.

⁵²¹ Ibidem.

⁵²² Ibidem.

⁵²³ El primer número de *Flecha Roja* es va publicar l'octubre de 1970.

⁵²⁴ *Boletín Comunista*, n° 6, març 1971, p. 14.

s'havien separat alguns dels fundadors de Bandera Roja només en naixer. La seva presència tenia “*cierta importancia en dos o tres facultades y algunos institutos*”⁵²⁵ i, en aquella incipient primavera de 1971, “*estan bastante próximos a la Organización*”⁵²⁶. A Madrid, la incorporació més important havia vingut d'Unión Comunista i, entre els emigrats, del grup Rebelión. El segon dels grups polítics d'on havien vingut els militants de Bandera Roja era el PSUC-PCE. El seu perfil era el de persones “*aglutinados alrededor del trabajo en comisiones y de la crítica global a la línea revisionista del PCE*”⁵²⁷. Aquest espai polític no només havia fornint el nucli inicial de Bandera Roja a Barcelona sinó que també havia proporcionat militants fora de Catalunya, a Madrid o a Sevilla. El tercer dels grups era el conformat per “*núcleos sindicales avanzados que ven la necesidad de organizarse como comunistas a través de su propia responsabilidad en la lucha de clases*”⁵²⁸. Els dos nuclis que més persones amb aquestes característiques havien acollit eren el de Mallorca i el de Màlaga. Els criteris polítics per a procedir a la unificació amb tots aquests grups havien estat:

- “1. *El trabajo de los comunistas en las organizaciones de masas, en las camapañas [sic] generales y en la lucha democrática.*
2. *Los objetivos, las consignas, las formas de lucha preconizadas.*
3. *Análisis del momento presente [...]*
4. *Carácter de clase del franquismo; carácter de la revolución española.*
5. *Referencia general al marxismo revolucionario, a la experiencia de las distintas revoluciones proletarias y, en particular a las revoluciones rusa y china y a la Gran Revolución Cultural Proletaria.*
6. *Concepción leninista del partido; ejemplo, partido chino.*
7. *Concepción del método de trabajo conocido como línea de masas*”⁵²⁹

En darrer lloc s'exposava que llur concepció de la construcció del *Partit* exclouia, com no podia ser d'una altra manera en un partit que es definia com a leninista, “*la federación de grupos comunistas en un Partido y la aceptación de tendencias o fracciones en su seno*”. Alhora, coherents amb la interpretació que feien de la qüestió nacional, defensaven

---

⁵²⁵ Ibidem.

⁵²⁶ Ibidem.

⁵²⁷ *Discusión para el documento de referencia*, p. VI-6.

⁵²⁸ Ibidem.

⁵²⁹ Ibidem, pp. VI-6-7.

l'existència d'un sol partit a nivell d'Estat malgrat que “existan varias nacionalidades”. I, finalment, es mostraven plenament confiats en que “*La OCE dispone de unos medios político-organizativos suficientes para convertirse en un embrión del Partido revolucionario de la clase obrera española*”⁵³⁰.

---

⁵³⁰ *Ibidem*, p. VI-7.

3. EL FRONT DE BARRIS

3.1. Els fonaments teòrics

Hi ha acord entre els historiadors que han estudiat el moviment veïnal català nascut durant el franquisme⁵³¹ no només a l'hora de determinar el paper que va jugar Bandera Roja en aquest front de lluita sinó també en el protagonisme que van adquirir els estudis i les reflexions que alguns dels seus membres estaven desenvolupant mentre els barris aprenien a alçar-se de nou⁵³². L'Ivan Bordetas subratlla que “*investigadores como Manuel Castells o Jordi Borja representaron dos de los principales y más influyentes teóricos sobre el movimiento vecinal español, desarrollando sus investigaciones al calor de su propio surgimiento y evolución y ofreciendo con sus análisis un planteamiento teórico tanto a los partidos políticos donde militaban como al movimiento vecinal*”⁵³³. I, més endavant, i en un segon pla, menciona alhora en Josep Martínez Barceló, “*que concertaba el perfil del militante -era miembro de Bandera Roja (BR) y activista de la Asociación de Vecinos de Trinitat Nova y de la Nou Barris- con el de teórico del movimiento*”⁵³⁴; i en “*Marçal Tarragó, también urbanista y militante del PSUC*”⁵³⁵. Aquest darrer, ja ho hem vist al primer capítol, va ser una de les persones que provinent del PSUC, com el mateix Jordi Borja, va esdevenir membre fundador de Bandera Roja i, posteriorment, va formar part del *Front de Barris*, incorporant-se a la Comissió de Barri del Guinardó. Pel que fa a en Manuel Castells, l'Ivan Bordetas el situa també “*en la órbita del Partido Comunista de España (PCE) después de una etapa inicial en el Front Obrer de Catalunya (FOC)*”⁵³⁶.

---

⁵³¹ ALABART VILÀ, Anna; *Els barris de Barcelona i el moviment associatiu veïnal*. Tesi doctoral, desembre de 1981. BORDETAS JIMÉNEZ, Ivan; *Nosotros somos los que hemos hecho esta ciudad. Autoorganización y movilización vecinal durante el tardofranquismo y el proceso de cambio político*. Tesi doctoral, juliol 2012. ANDREU ACEBAL, Andreu; *El moviment ciutadà i la transició a Barcelona. La FAVB. 1972-1986*. Tesi doctoral 2014. CUESTA GÓMEZ, Jose Miguel; *El moviment veïnal al barcelonès nord (1954-1987)*. Tesi doctoral 2014.

⁵³²L'historiador i militant de Bandera Roja Ricard Vinyes reflexionava ja a finals de la dècada dels vuitanta sobre el fet que malgrat que “la instauració de la dictadura d'ençà de 1939 aniquilà per complet la xarxa d'institucions democràtiques populars en les quals s'havien afiançat i desenvolupat aquells principis” de col·lectivitat i democràcia, els valors sostinguts s'havien mantingut, reformulant-se, impregnant altre cop les pràctiques de les classes subalternes enfrontades ara al caòtic procés d'urbanització de Barcelona. VINYES, Ricard; “Un exemple de cultura democràtica i societat urbana a Barcelona (1953-1977)”, dins *Revista de Catalunya*, núm. 21. Nova etapa. Juliol-agost de 1988, pp. 50-60.

⁵³³ BORDETAS JIMÉNEZ, Ivan; op. cit., p. 39.

⁵³⁴ *Ibidem*, p. 46.

⁵³⁵ *Ibidem*, p. 42.

⁵³⁶ *Ibidem*, p. 39.

És probable que la confusió sigui fruit del fet que des del 1962, quan només tenia vint anys, va haver de marxar a un exili del qual no va retornar fins finalada la dictadura. El cert és però que Bandera Roja, més enllà del seu nucli català inicial i de la seva progressiva expansió per d'altres racons de l'Estat, “va crear alguns nuclis a França i a Suïssa; a París amb gent de la Universitat, com Manuel Castells, Josep Ramoneda, Fèlix Ibáñez Fanés i Manuel Campo Vidal; a Ginebra amb gent d'empresa a Comissions Obreres, com Máximo Loizu i la filla i el gendre del gran sociòleg Paulo Freire”⁵³⁷. Des de París estant, és clar, no va poder tenir el protagonisme en la construcció i direcció del moviment de barris que va ocupar en Jordi Borja, però el seu compromís amb la comprensió del fenomen urbà i amb les lluites que tenien per escenari la ciutat és també destacable. Així que, degut al relleu dels treballs que tant en Manuel Castells com en Jordi Borja van desenvolupar en aquest àmbit i a la repercussió que les seves anàlisis poguessin haver tingut en els plantejaments de Bandera Roja, abans de resseguir com es van traduir en la seva premsa i accionar, hem volgut reconstruir amb una mica de detall el seu itinerari intel·lectual i vital durant els anys seixanta i primera meitat dels setanta en allò que fa referència a la qüestió urbana.

En Manuel Castells Oliván havia nascut al municipi castellà d'Hellín el 9 de febrer de 1942. Quan el 1962 s'ha d'exiliar marxa a París, on es doctorarà en Sociologia per la Universitat de París. Amb vint-i-quatre anys esdevindrà professor del Departament de Sociologia de la Facultat de Lletres de París-Nanterre, des d'on viurà la revolta del maig francès acompanyat d'alumnes com en Daniel Cohn-Bendit, i posteriorment impartirà classes a l'École Pratique des Hautes Études de la Universitat de París. A més, esdevindrà professor del Departament de Sociologia de Montréal i consultor de la Unesco a la Facultat Latinoamericana de Ciencias Sociales de Santiago de Xile. Un dels responsables del marc interpretatiu adoptat des d'un principi per en Manuel Castells és l'Henri Lefebvre, que duia uns anys investigant sobre tot allò que envoltava el fenomen urbà. Filòsof, sociòleg, i finalment també urbanista, Lefebvre, militant comunista francès nascut el 1901, a partir de la dècada dels cinquanta centrà els seus estudis en l'anàlisi crítica de la Carta d'Atenes. Feta pública el 1942 pels arquitectes Le Corbusier i Josep Lluís Sert, es tractava d'un document que es volia l'“*andamiaje teórico que justificaba los criterios de Planteamiento de las Grandes Urbanizaciones Francesas*”⁵³⁸; breument, el

---

⁵³⁷ SOLÉ TURA, Jordi; op. cit., p. 306.

⁵³⁸ GAVIRIA, Mario, del pròleg a LEFEBVRE, Henri; *El derecho a la ciudad*. Edicions 62, Barcelona, Tercera edició 1975, p. 6.

manifest de l'arquitectura funcionalista. A parer de l'Henri Lefebvre, i insistim en la necessitat d'esquematzar les seves aportacions per no allunyar-nos massa de l'objecte d'estudi, no només la parcelització de la ciutat en funció dels usos i un menysteniment quan no criminalització del rol del carrer, sinó la simplificació que els funcionalistes feien d'allò que l'ésser humà podia haver de menester en el marc d'una ciutat, deixava a cel descobert aspectes més complexes com ara el desig o allò simbòlic. Però a l'Estat espanyol, i a molts altres indrets del planeta, aquests arguments no podien tenir gaire recorregut degut a la insatisfacció de les necessitats més bàsiques. Així, allò que en Manuel Castells va prendre d'en Lefebvre va ser, bàsicament, el desvetllament que també l'urbanisme responia a uns interessos de classe, era la resultant d'una determinada ideologia. Agafa't a aquesta idea, l'analitza en detall, i ja el 1967 publica un article a *Sociologie du Travail* que esdevé “una pieza fundamental que pone en su justo valor la sociología urbana empírica, carente de conceptos rigurosos y, sobre todo, de hipótesis imaginativas”⁵³⁹. Aquest serà només el primer d'un seguit d'articles publicats entre el 1967 i el 1970 i que el 1971 agruparà sota el títol de *Problemas de investigación en sociología urbana*⁵⁴⁰. Es tracta de “tentativas, a veces contradictorias, de desbloquear teóricamente algunos instrumentos de análisis social con respecto a un terreno concreto, “lo urbano”, que parece presentarse, en perspectiva, como un nudo de nuevas contradicciones políticamente relevantes”⁵⁴¹, és a dir, un terreny per a la lluita política al qual no s'havia prestat l'atenció suficient i que podia anar prenent amb el pas del temps un protagonisme no previst. La seva lectura ens mostra l’“evolución desde un cierto voluntarismo historicista hacia una clara toma de posición epistemológica fundada sobre el materialismo dialéctico y que trata de sentar las bases para desarrollar análisis concretos”⁵⁴².

L'any següent de la publicació d'aquest recull de textos a través dels quals “trata de emerger realmente una problemática materialista histórica en la maraña de la ideología sociológica”⁵⁴³ publica *La Questión urbaine*, que és ja

“el movimiento completo de una investigación: partiendo de la crítica de la ideología sociológica, pasa a elaborar conceptos adecuados a partir del

---

⁵³⁹ Ibidem, p. 10.

⁵⁴⁰ CASTELLS, Manuel; *Problemas de investigación en sociología urbana*. Siglo XXI, 1971.

⁵⁴¹ Ibidem, p. 12.

⁵⁴² Ibidem, p. 14.

⁵⁴³ CASTELLS, Manuel; *La cuestión urbana*. Siglo XXI Editores, Madrid, 1974, p. 1.

desarrollo y especificación del materialismo histórico, desembocando en la realización de dichos conceptos en diversos análisis concretos que revelan algunas leyes de las estructuras y prácticas sociales relativas a los llamados “problemas urbanos”.”⁵⁴⁴.

Que la seva forma fos ara la pròpia d'una investigació no implicava, és clar, que el que s'hi plantejava fos rodó, que no tingués esclatxes, però les seves possibles limitacions no haurien d'impedir que els seus arguments “*puedan ser utilizados y, sobre todo, debatidos ya como productos útiles teóricos que se sitúan, de entrada y consecuentemente, en el campo del materialismo histórico y desde el punto de vista de las clases populares*”⁵⁴⁵. Conseqüentment reclamava que, a banda de ser considerat un producte de reflexió acadèmica, fos emprat també “*como un útil de transformación de la sociedad y aceptado, cambiado o rechazado, con arreglo a ese criterio y a las consecuencias derivadas de su aplicación*”⁵⁴⁶, perquè *La cuestión urbana* “*trata de contribuir al cambio de la correlación de fuerzas en determinados frentes de lucha, mediante una mayor comprensión por parte de las clases populares de procesos sociales que constituyen en gran medida la base material de su vida cotidiana*”⁵⁴⁷.

Exposada ja la teoria general que, esquemàticament, podríem resumir en una comprensió de la *qüestió urbana* com element indestruïble de la qüestió més general de la lluita de classes en el marc del domini del sistema capitalista, és el moment que el fenomen o qüestió urbana prengui vida, sigui confrontada amb la carn dels esdeveniments presents que prenen el carrer com a espai de combat. Tant és que els protagonistes siguin els habitants del barri brussel·lès de Marolles en lluita contra la construcció d'oficines dels trusts del Mercat Comú, els de Bogotà confrontant els programes electorals amb la seva realitat quotidiana, o els “*milliers de familles ouvrières, à Santa Coloma de Gramanet [...] à se battre pendant des heures contre la garde civile fasciste pour réclamer le droit d'avoir un hôpital [...] pour une ville de plus de cent mille personnes. Il y aura des dizaines de blessés graves. Ils gagneront*”⁵⁴⁸. Aquests casos i molts d'altres són “*des expressions historiques particulières d'un processus à la fois générale et complexe: celui par lequel la lutte de classe et les problèmes urbains se lient de façon étroite en développant de*

---

⁵⁴⁴ Ibidem.

⁵⁴⁵ Ibidem.

⁵⁴⁶ Ibidem, p. 2.

⁵⁴⁷ Ibidem, p. 4.

⁵⁴⁸ Ibidem, pp. 6-7.

nouvelles contradictions sociales qui sont au coeur de notre vie de tous les jours”⁵⁴⁹.

Finalment, volem ressenyar les reflexions que va realitzar des de Xile estant, ja a l'extrem del període que ens ocupa, on acompanyava el ric moviment popular que participava del procés de transformació polític i social encapçalat per la Unitat Popular. Després de col·laborar en dues obres col·lectives publicades el 1973 -*Imperialismo y urbanización en América Latina*⁵⁵⁰ i *Estructura de clases y política urbana en América Latina*⁵⁵¹-, l'any següent, consumada ja la victòria de la reacció a través d'un cop d'estat, veia la llum *La Lucha de clases en Chile*⁵⁵². De les reflexions que extreia de l'observació del cas xilè volem subratllar un darrer aspecte de la concepció que del fenomen urbà està desenvolupant aleshores en Manuel Castells i que té a veure amb la posició que a parer seu, i un cop ja ha establert que el moviment popular participa del conflicte general de la lluita de classes, ocupa el moviment popular. La idea no és nova, però s'expressa aquí de forma diàfana, en part gràcies al protagonisme que ha pres l'anomenat *moviment de pobladors* fins el punt d'esdevenir, “*Tal vez uno de los aspectos más específicos de la lucha de clases en Chile*”⁵⁵³, que fa impossible no referir-s'hi i mirar de cercar-li un espai. Tot i que per la seva potència numèrica -“(dícese) agruparían, en 1972, 800.000 chilenos, es decir, más que todos los sindicalizados urbanos y rurales en la esfera productiva”⁵⁵⁴- hagués ocupat “*el centro de la. escena política en algunas coyunturas*”⁵⁵⁵, el moviment de pobladors es definia per “*una contradicción estructuralmente secundaria, relativa en principio a las condiciones de vivienda y equipamiento colectivo*”⁵⁵⁶. Això significava que, malgrat que en determinades conjuntures el moviment popular pugués exercir -exerceixi, de fet- el paper d'avantguarda, calia ser conscients que en ser el seu un moviment que no respon directament al conflicte Capital/Treball, a la contradicció primària, la seva posició no havia de ser mai la de direcció del conjunt del moviment revolucionari. Aquesta situació dual del *moviment de pobladors*

“*contribuye aún más a la confusión con respecto a su caracterización en términos*

---

⁵⁴⁹ CASTELLS, Manuel; *Luttes urbaines et pouvoir politique*. François Maspero, 1973, p. 17.

⁵⁵⁰ CASTELLS, Manuel; ... [et al.]; *Imperialismo y urbanización en América Latina*. GG, 1973.

⁵⁵¹ CASTELLS, Manuel; CAMPOS, Pradilla; ... [et al.]; *Estructura de clases y política urbana en América Latina*. S.I.A.P., 1974.

⁵⁵² CASTELLS, Manuel; *La Lucha de clases en Chile*. Siglo XXI, 1974.

⁵⁵³ CASTELLS, Manuel; “Movimiento de pobladores y lucha de clases en Chile” dins *Revista Eure*, volum 3, núm. 7, 1973, p. 9. <http://www.eure.cl/index.php/eure> (28/03/2018).

⁵⁵⁴ *Ibidem*.

⁵⁵⁵ *Ibidem*.

⁵⁵⁶ *Ibidem*.

*de clase y, por tanto, de un desconcierto y a una oscilación constante de los partidos populares en dicho frente de lucha. Considerado alternativamente como caldo ultraizquierdista o clientela electoral, por la izquierda; despreciado como lumpen y, a la vez, codiciado como posible plebe apatronada, por la derecha, el movimiento de pobladores parece dotado de una fluidez y de una ambigüedad que desafían a la vez el análisis marxista y las estrategias políticas tradicionales*⁵⁵⁷.

Un desconcert, aquest que plateja en Castells, que afectarà també l'oposició antifranquista i del qual, lluny de receptes simplistes, només se'n podrà traure l'entrellat mitjançant l'aplicació d'un “análisis concreto de su significación en el seno del proceso general de la lucha de clases”⁵⁵⁸.

Ja ho hem dit abans: en Jordi Borja, a banda de reflexionar al voltant de la qüestió urbana, exercirà també d'orientador de les incipients lluites que comencen a brotar des dels barris més desfavorits. De la mateixa manera que en Manuel Castells, en Jordi Borja haurà d'emprendre abans el camí de l'exili. A la Universitat de Barcelona havia anat coneixent persones que participaven de l'antifranquisme i, el 1960, va acabar ingressar al PSUC. Allí va començar a prendre contacte amb els clàssics de la literatura marxista -Marx, Lenin, Stalin- gràcies a l'Isidre Molas, que disposava de la biblioteca de son germà, el filòleg i historiador Joaquim Molas. Però els seus “*primeros conocimientos sistemáticos del marxismo me los proporcionó el libro de Henri Lefebvre en la colección de bolsillo “Que-sais-je”*⁵⁵⁹ [...] y la biografía de Marx de Mehring”⁵⁶⁰. Com el cas de molts altres antifranquistes, la seva vida militant a l'interior seria breu perquè a darreries de 1961 una nova caiguda d'una cèl·lula del Partit amb la què tenia contacte va fer trontollar l'estructura organitzativa i van trobar prudent que es fes fonedís. El seu destí seria, com el de tants altres, París, on hi va fer cap a principis de 1962 i per un període ininterromput de gairebé set anys. La seva vida durant aquests anys queda recollida a la seva tesi doctoral *Revolución urbana y derechos ciudadanos*. Hi conta que la seva militància es va reduir, amb l'objectiu de destinar més temps als afers acadèmics⁵⁶¹, a exercir de secretari

---

⁵⁵⁷ Ibidem.

⁵⁵⁸ Ibidem.

⁵⁵⁹ LEFEBVRE, Henri; *Le marxisme*. Presse universitaires de France, col·lecció Que-sais-je?, París, 1948.

⁵⁶⁰ BORJA, Jordi; *Revolución urbana y derechos ciudadanos: Claves para interpretar las contradicciones de la ciudad actual*. Tesi no publicada, Universitat de Barcelona, 2012, p. 26.

⁵⁶¹ Entre el 1962 i el 1965 es va llicenciar en Ciències Humanes, especialitzat en Sociologia. L'any següent va iniciar un postgrau i posterior doctorat en Geografia Urbana. Va fer un màster en Urbanisme al Centre d'Estudis Urbans i va presentar la tesi doctoral *La région du sud oest et ses villes moyennes* (1966).

polític de la *cèl·lula* d'estudiants a París. A banda, els dissabtes feien trobades d'exiliats amb l'assistència d'una vintena de persones vinculades majoritàriament a la universitat entre les quals era habitual trobar-hi els futurs militants de Bandera Roja Manuel Castells o Marina Subirats. Però la seva militància al PSUC s'havia de tòrcer quan el debat generat arrel de les posicions d'en Fernando Claudín i en Jorge Semprún va arribar també a París i, en coincidir amb aquests, va haver de sofrir un càstig similar al que el seu company Solé Tura acabava d'experimentar: *“dissolvieron la célula, rompieron todos los contactos, formalmente expulsaron a Sales⁵⁶² y a mí, yo reclamé y lo único que conseguí es que substituyeran la expulsión por la “desorganización” o separación del partido que en la práctica era lo mismo”⁵⁶³.*

Més enllà de les seves trobades amb militants del PSUC o del PCE en Jordi Borja va participar del sindicat estudiantil UNEF (Unió Nacional d'Estudiants de França) i va entrar en contacte amb militants tant de la UEC (Unió d'Estudiants Comunistes) com de les JCR (Joventuts Comunistes Revolucionàries). Fora de la Universitat va contactar amb el socialisme autogestionari producte de la renovació que també el socialisme més tradicional estava experimentant com ara el PSU (Partit Socialista Unificat) o l'ADELS (Associació per la Democràcia Local i Social), amb col·lectius de lluita als barris com els Grups d'Acció Municipals, i amb ex-militants comunistes animadors d'un Comitè Vietnam del què va participar. Cruïlla on confluien persones i idees d'arreu, des de París estant, en Jordi Borja

“Seguía con mucho interés los movimientos político-intelectuales de renovación de la izquierda, el descubrimiento muy pronto de Gramsci y del comunismo italiano, los debates de las centrales sindicales CGT⁵⁶⁴ y la CFDT⁵⁶⁵ y sobre lo que se llamó “nueva clase obrera”, los nuevos análisis sobre el capitalismo y la “sociedad de consumo y del ocio”, el marxismo crítico contra la ortodoxia m-l (marxista leninista), el debate sobre el estructuralismo [...] y su versión marxista-athusseriana, la revolución científico-técnica, el dialogo marxista-cristiano, la visión crítica de los llamados “países socialistas” y del stalinismo, el pensamiento que anunciaba el 68 (Marcuse, Lefebvre, los situacionistas, Rudi

---

⁵⁶² Jordi Sales era un estudiant de medicina i militant del PSUC que pertanyia també a la *cèl·lula* universitària.

⁵⁶³ BORJA, Jordi; *Revolución urbana y derechos ciudadanos...*, p. 36.

⁵⁶⁴ Confederació General del Treball de França.

⁵⁶⁵ Confederació Francesa del Treball.

*Dutschke, etc.), el compromiso de los intelectuales y de la literatura (recuerdo una espectacular confrontación entre Sartre y los partidarios del « nouveau roman » en la Mutualité), etc.”*⁵⁶⁶

Durant aquests anys d'exili va aprofitar també per viatjar a Itàlia, on va entrar en contacte, per exemple, amb el col·lectiu Quaderni Rossi-Quaderni Piacentini de Torí, amb alguns membres del qual -Vittorio Rieser o Goffredo Fofi- mantenia encara anys més tard una “*relación intelectual, política y personal*”⁵⁶⁷. Mentre era amb els Quaderni Rossi de Torí, just abans del maig de 1968, va coincidir amb en Manuel Pujades, integrant també del *Front de Barris* de Bandera Roja, que en acabar la carrera de Dret havia pres la decisió de fer un viatge per la Itàlia rebel⁵⁶⁸. No serien els darrers com no havien estat els primers. Des d'allí van poder conèixer de primera mà alguna de les iniciatives d'organització als barris -els *comitati dei quarteri*, per exemple- que més petja deixarien.⁵⁶⁹

Formació acadèmica a banda, doncs, aquells van ser uns anys també de formació política intensa gràcies als contactes amb dos mons que es complementaven: per una banda tot allò provinent dels partits comunistes *tradicionals*, que no només abraçava el PCE-PSUC i el PCF sinó també el veí PCI i un gran nombre d'exiliats comunistes portuguesos, grecs o llatinoamericans; per una altra banda tot un debat intel·lectual molt ric produït a França o a Itàlia i que es transmetia a partir publicacions periòdiques com *Express*, *Lettres Françaises*, *Nouvel Observateur*, *Temps Modernes*, *Esprit*, *La Pensée*, *Recherches Internationales*, *Nouvelle Critique*, *Socialisme ou Barbarie*, *Cahiers du Centre d'Études Socialistes*, *Arguments*, etc... o de llibres que en Jordi Borja adquiria a la llibreria “La joie de lire” del militant comunista i editor entre d'altres d'en Manuel Castells François Maspero. Entre les lectures que en destaca hi trobem

“a Marx (El Capital entre otras obras) y a Gramsci, a Schumpeter y a Max Weber, a Durkheim y a Mauss, a Lévi-Strauss, a Pizzorno, a Merton, a Wright Mills y a David Riesman, a René Dumont y Gunder Frank, la Monthly Review, a Stavenhagen, a la nueva izquierda latinoamericana, a Marcuse. A los geógrafos Max Sorre, Pierre George, Peter Hall y pensadores urbanos como Lewis

---

⁵⁶⁶ BORJA, Jordi; *Revolución urbana y derechos ciudadano...*, p. 35.

⁵⁶⁷ *Ibidem*, p. 37.

⁵⁶⁸ <https://www.jordiborja.cat/bandera-roja-moviment-social-o-organitzacio-politica-1968-1974/>

⁵⁶⁹ ANDREU ACEBAL, Andreu; *El moviment ciutadà i la transició a Barcelona. La FAVB. 1972-1986*. Tesi doctoral 2014, p. 98.

*Mumford, Jane Jacobs, Henri Lefebvre, etc.*⁵⁷⁰.

De tot aquest garbuix de contactes personals i lectures d'uns anys intel·lectualment molt fèrtils “*en el seno de la izquierda socialista, comunista, sindicalista y cristiana*”⁵⁷¹ en Jordi Borja en va traure les bases d'un “*marxismo abierto (a veces me han catalogado de “marxista liberal”)*”⁵⁷². D'entre els debats que va seguir amb més interès durant l'exili parisenc i que més van influir les seves “*ideas sobre la ciudad y las políticas urbanas*”⁵⁷³, l'àmbit en què desenvoluparà prioritàriament la seva activitat política i professional, en destaca tres:

*“El primero: el neocapitalismo, la revolución científico-técnica, la sociedad de consumo y la nueva estructura de clases en los países desarrollados. El segundo: análisis del Estado, la complejidad de las instituciones y de sus relaciones con las clases sociales y las posibilidades de las políticas de “reformas estructurales” que permitieran introducir elementos de socialismo por vía democrática. Y el tercero: la ciudad como lugar de condensación de las contradicciones tanto económicas como políticas, la lucha de clases en el territorio, la democracia local y los movimientos ciudadanos como uno de los instrumentos de intervención política transformadora”*⁵⁷⁴ [subratllat a l'original].

La societat de consum i el neocapitalisme, és a dir, el capitalisme producte de les “*transformaciones producidas en el seno del sistema de producción y de relaciones sociales capitalistas desde la segunda guerra mundial*”⁵⁷⁵ resultat de l'explotació del tercer món, del progrés tècnic-científic, de les lluites socials i del temor a noves revolucions socialistes, van possibilitar el desenvolupament dels *estats dels benestar*. Totes aquestes transformacions, com no podia ser d'una altra manera, havien modificat també les característiques de l'estructura de classes que conformaven aquestes societats. L'assimilació de la classe treballadora amb la classe obrera industrial tradicional, que sempre havia estat una reducció de la complexitat dels seus integrants, s'ajustava

---

⁵⁷⁰ BORJA, Jordi; *Revolución urbana y derechos ciudadanos...*, p. 38.

⁵⁷¹ Ibidem.

⁵⁷² Ibidem.

⁵⁷³ Ibidem.

⁵⁷⁴ Ibidem, p. 39.

⁵⁷⁵ BORJA, Jordi; “Reformismo y revolución frente al neocapitalismo” dins AAVV; *Reflexiones ante el neocapitalismo*. Ediciones de cultura popular, S.A., Barcelona, 1968, p. 152.

aleshores encara menys a la realitat que mai. La classe treballadora ja no és podia conjugar en singular i, per tant, calia cercar aliances de classe en la construcció del bloc revolucionari. Així ho havia entès, per exemple, el PSU de Michel Rocard, que mirava de fer-se intèrpret d'aquesta nova classe obrera que abraçava des dels treballadors no qualificats fins als tècnics i científics de màxima categoria, i es feia seu el projecte de socialisme autogestionari. També des d'Itàlia s'observava la necessitat de bastir un bloc social alternatiu nou que només podria ser una realitat si s'era capaç d'*“articular luchas sociales en el territorio, a partir del lugar de trabajo principalmente pero también desde la escuela y universidad, desde los barrios, desde los frentes culturales, etc.”*⁵⁷⁶. Una estratègia, la de treballar per la transformació des de les lluites socials, que impregnava no només tot l'espai que s'anava construint a l'esquerra del PCI sinó també sectors diversos del sindicalisme italià -Bruno Trentin, del PCI, i Vittorio Foa, del PSIUP- i del mateix PCI.

Si s'assumia el relaxament d'una societat conformada per dues classes antagòniques i irreconciliables fruit d'una major diversitat social calia admetre també que l'Estat, d'alguna manera, havia de reflectir aquests canvis. Així, en front de l'*hiperestructuralisme althusserià* que defensava que l'Estat era exclusivament l'aparell de les classes dominants i que sense la seva conquesta per part de la classe treballadora res no podia canviar, va emergir un pensament liderat pel PCI de Pietro Ingrao que observava la possibilitat de fer aflorar contradiccions a l'interior del sistema institucional i d'introduir *“reformas que incidieran decisivamente en los mecanismos de acumulación y en la distribución del poder”*. És el que en Jordi Borja qualifica de *“perspectiva revolucionaria de base marxista [que] se combinaba con la “audacia reformista” de la larga marcha a través de las instituciones de la democracia (Ingrao, Gorz, Rudi Dutschke, etc.)”*⁵⁷⁷ pròpia de certs sectors polítics a les vigílies del 1968. Ara bé, quin era el millor escenari per a dur a la pràctica aquesta tàctica que en Jordi Borja qualifica, manllevant l'expressió del comunista italià Campos Venutti, de *“reformisme revolucionari”*⁵⁷⁸?

Apareix aquí el tema del territori i, significativament, de la ciutat, com a espai conflictual i amb capacitats transformadores, el tercer i darrer dels debats que en Jordi Borja

---

⁵⁷⁶ BORJA, Jordi; *Revolución urbana y derechos ciudadanos...*, p. 39.

⁵⁷⁷ *Ibidem*, p. 40.

⁵⁷⁸ Podem trobar una reflexió al voltant de la vigència i utilitat de les estratègies reformista i revolucionària per la consecució d'una societat socialista en l'era del *capitalisme monopolista d'Estat* a BORJA, Jordi; *“Reformismo y revolución frente al neocapitalismo”* dins AAVV; *Reflexiones ante el neocapitalismo*. Ediciones de cultura popular, S.A., Barcelona, 1968.

subratllava de la seva estada a París i que cloïa la concepció que es va anar formant de la qüestió urbana. Recolzat en el desballestament de les teories funcionalistes executat per la sociologia urbana marxista provinent tant del PCF (Jean Lojkine, Edmond Préteceille, François Ascher o Christian Topalov) com de figures més independents com els mateixos Lefebvre o Castells, en Jordi Borja va fixar-se en “*considerar el territorio como un ámbito de la lucha política y de clases (los movimientos sociales urbanos) que permitía alcanzar posiciones de poder político y por lo tanto promover políticas públicas de resistencia y de alternativa a algunas de las dinámicas más perversas del capitalismo*”⁵⁷⁹ [subratllat a l’original]. D’aquest debat en va extraure una qüestió de caràcter general, estudiada durant aquells anys amb detall pel geògraf anglès David Harvey a *Urbanismo y desigualdad social*⁵⁸⁰: “*las contradicciones urbanas generadas por las políticas públicas y las dinámicas del mercado*”⁵⁸¹ [subratllat a l’original], origen de la segregació social gravada sobre el territori. I una proposta de mitigació d’aquesta realitat a partir del que anomenà *salari indirecte* o *ciudadà*, una idea que es volia restablidora de si més no una fracció de la plusvàlua a través de les polítiques urbanes en forma d’habitatge, educació, sanitat, equipaments i serveis, transport, etc. Malgrat la confiança dipositada en aquesta tàctica, quan més endavant tingui possibilitats i capacitats per intervenir en les polítiques urbanes d’una ciutat com Barcelona, comprovarà la “*dificultad de introducir reformas que modifiquen la lógica del sistema en el marco de la democracia formal existente, [que] no es imposible pero sí muy difícil y muy lenta*”⁵⁸².

Després de set anys i d’una bona colla d’aprenentatges, el 1967 va fer una sèrie de visites a Barcelona i Madrid que li van confirmar que, tot i que el franquisme mantenia amb mà de ferro el règim, la societat s’havia anat modernitzant i s’havien obert majors possibilitats d’acció política. Així que, el 1968, en Jordi Borja va tornar

“a Barcelona con una pequeña teoría bajo el brazo que se tradujo luego, bien o mal, en términos prácticos en forma de documentos de trabajo político y también en términos intelectuales o académicos en artículos en revistas especializadas en los años siguientes. Siempre sobre las relaciones entre movimientos urbanos, políticas públicas locales y urbanismo. Un método de investigación-acción y de

---

⁵⁷⁹ BORJA, Jordi; *Revolución urbana y derechos ciudadanos...*, p. 41.

⁵⁸⁰ HARVEY, David; *Urbanismo y desigualdad social*. Siglo XXI, Madrid, 2016. La primera edició en anglès data del 1973.

⁵⁸¹ BORJA, Jordi; *Revolución urbana y derechos ciudadanos...*, p. 41.

⁵⁸² *Ibidem*, p. 40.

*expresión no siempre valorado en el mundo académico*⁵⁸³.

A més de *con una pequeña teoría bajo el brazo* en Jordi Borja tornava a Barcelona amb una proposta del catedràtic d'Urbanisme de la Universitat de Barcelona Manuel Ribas i Piera de fer-se càrrec de l'assignatura de Sociologia Urbana, una novetat acadèmica que s'inclouria en el darrer curs d'Arquitectura/Urbanisme. Però en Jordi Borja tenia dues ordres de cerca i captura –una primera per pertinença al PSUC i una segona per pròfug, ja que l'havien cridat a files durant el seu exili; a aquestes dues se n'hi afegí una tercera per fer una conferència sobre els conflictes socials a Europa després del maig de 1968 a l'Aula Magna de la Universitat de Saragossa. Tot i així, a principis de 1968 va baixar a Barcelona per impartir el curs. El curs següent, a aquesta assignatura se n'hi va afegir una altra d'Introducció a la Sociologia, sota proposta dels professors de filosofia Francesc Gomà i Musté i antropologia Claudi Esteve Fabregat. Aquesta assignatura finalment la va acabar compartint amb la Marina Subirats, amb qui havien fet coneixença a París. El 1971, però, va canviar la Universitat de Barcelona per la de l'Autònoma animat per la proposta d'integrar-se a l'equip de Geografia que estava conformant l'Enric Lluch Martí. El primer curs es va fer càrrec de l'assignatura de Geografia Urbana i el següent de la d'Institucions i territori. En ser grups d'estudiants més petits que els de la Universitat de Barcelona va poder alternar les classes magistrals amb visites als barris “*donde encontrábamos líderes sociales e incluso entrábamos en alguna vivienda [...]. A los pocos meses de mi llegada había establecido contactos con algunos de los núcleos que iniciaron el movimiento reivindicativo de los Barrios Populares*”⁵⁸⁴.

A aquesta tasca docent s'hi afegiria la que desenvolupava com a tècnic superior dins l'Àrea d'Urbanisme de l'Ajuntament de Barcelona, que va compatibilitzar des de darreries del 1968 fins el 1971, coincidint amb el seu trasllat a l'Autònoma. L'equip municipal al qual es va incorporar estava dirigit per l'arquitecte Xavier Subías. Tenia com a objectiu prioritari definir les línies generals d'un replantejament de la ciutat dins del marc del nou Pla Comarcal que s'estava elaborant. La col·laboració va ser positiva fins que bona part de l'equip –“*los arquitectos Brau y Teixidor, los ingenieros Bayraguet Rodríguez y Verrié, el economista Tarragó y el politólogo Lleixà*”⁵⁸⁵–, Jordi Borja inclòs, van ser acomiadats d'un dia per l'altre de resultes de l'elaboració d'un dossier crític per encàrrec del Col·legi

---

⁵⁸³ *Ibidem*, p. 42.

⁵⁸⁴ *Ibidem*, p. 49.

⁵⁸⁵ *Ibidem*, p. 50.

d'Aparelladors i Arquitectes Tècnics de Catalunya i Balears. Publicat per la revista CAU⁵⁸⁶, “La Gran Barcelona”⁵⁸⁷ havia estat coordinada i escrita en bona part per en Jordi Borja, que va ser informat de la decisió d'acomiar-lo per en Xavier Subías, el qual “comentó, según me contaron, respecto a mí [...]: “este chico es inteligente, lástima que quiera mezclar el urbanismo con la lucha de clases, no tiene nada que ver”. Era cierto, lo mezclaba, pero la realidad también”⁵⁸⁸.

Durant aquest període com a tècnic urbanístic, i immersos en aquest projecte de redefinició de la comarca, l'equip del què formava part va voler presentar-se també, sense cap vinculació amb l'Ajuntament, a dos concursos de replantejament dels barris de Poblenou i de Nou Barris, “lo que nos facilitó la conexión con los núcleos activos y las nacientes asociaciones de vecinos”⁵⁸⁹. Especialment fecunda va ser, a parer d'en Jordi Borja, la relació que es va establir amb Nou Barris. El concurs no el van guanyar, un resultat que no els va sorprendre perquè “éramos jóvenes y más conocidos por la policía política que en los medios profesionales”⁵⁹⁰, però la seva presència i interès en uns barris particularment desatesos va ser ben rebuda, fins el punt que la seva proposta “fue acogida como programa por los colectivos barriales y propició la creación de la Asociación de Nou Barris”⁵⁹¹. Ho veurem amb més detall quan tractem sobre el sorgiment del moviment veïnal al Districte IX.

L'acomiadament de l'Ajuntament no va frenar però la tasca d'estudi sobre la ciutat de Barcelona empresa. Gràcies a una beca concedida a en Jordi Borja per la Banca March de Mallorca amb l'objectiu d'estudiar els nous barris de Barcelona i el seu entorn, a inicis de 1972 va crear-se el CEU (Centre d'Estudis Urbans). Al grup inicial conformat per en Lluís Brau, en Carles Teixidor, en Marçal Tarragó, en Pau Verrié i l'Alfons Bayraguet s'hi van afegir altres persones, entre les quals la Marina Subirats. Com podem observar per la presència tant del mateix Jordi Borja com d'en Marçal Tarragó i la Marina Subirats, però també d'en Lluís Brau i d'en Carles Teixidor, el CEU “estuvo desde su inicio muy vinculado a una organización que hizo de su trabajo en el movimiento urbano uno de sus principales frentes de acción, Bandera Roja”⁵⁹². Ara bé, no tot eren militants de Bandera Roja. S'hi feien notar també “en su núcleo fundador militantes del PSUC, algunos de ellos

---

⁵⁸⁶ *Construcción, Arquitectura, Urbanismo*.

⁵⁸⁷ “La Gran Barcelona” dins CAU, n° 10, desembre de 1971.

⁵⁸⁸ BORJA, Jordi; *Revolución urbana y derechos ciudadanos...*, p. 50.

⁵⁸⁹ *Ibidem*, p. 52.

⁵⁹⁰ *Ibidem*.

⁵⁹¹ *Ibidem*.

⁵⁹² *Ibidem*, p. 51.

con responsabilidades importantes en la organización y en el sector profesional y el movimiento vecinal”⁵⁹³. Ultra aquesta presència majoritària de militants tant de Bandera Roja con del PSUC, el CEU naixia alhora “conectado con las Asociaciones de Vecinos, algunos Colegios Profesionales y diversos periódicos y revistas”⁵⁹⁴.

De seguida ens referirem al procés de reconstrucció del moviment veïnal que va acabar desembocant en la creació de les Associacions de Veïns. Fem ara només una brevíssima menció al paper dels Col·legis Professionals i al del periodisme. Més enllà de la tasca desenvolupada pels diferents professionals individuals, la funció dels Col·legis Profesionals va consistir, bàsicament, en donar suport a aquelles iniciatives més destacades i a oferir els seus espais i altaveus per fer sentir les veus que qüestionaven l'estat en què es trobaven els barris. Als *Cuadernos de Arquitectura i Urbanismo*, per exemple, hi trobem col·laboracions dels següents membres de Bandera Roja: Eliseo Aja⁵⁹⁵, Jordi Borja⁵⁹⁶, Lluís Brau⁵⁹⁷, Josep A. Dols⁵⁹⁸, María José Olivé⁵⁹⁹, Marçal

---

⁵⁹³ Ibidem.

⁵⁹⁴ Ibidem, p. 52.

⁵⁹⁵ AJA, Eliseo; “La Ley General de Educación, como solución y problema” dins *Cuadernos de Arquitectura y Urbanismo*, nº 88, 1972, pp. 2-3.

⁵⁹⁶ BORJA, Jordi; “La ciudad y el ocio” dins *Cuadernos de Arquitectura y Urbanismo*, nº 83, 1971, pp. 8-10. BORJA, Jordi; “Crónica urbana” dins *Cuadernos de Arquitectura y Urbanismo*, nº 88, 1972, pp. 101-106. BORJA, Jordi; “Crónica urbana” dins *Cuadernos de Arquitectura y Urbanismo*, nº 90, 1972, pp. 72-77. BORJA, Jordi; DOLS, Josep A.; “Realidad y futuro de la montaña de Montjuïc” dins *Cuadernos de Arquitectura y Urbanismo*, nº 93, 1972, pp. 47-52. BORJA, Jordi; DOLS, Josep A.; OLIVÉ, María José; OLIVES PUIG, Josep; “Santa Coloma de Gramenet: los déficits de equipamiento colectivo e infraestructuras” dins *Cuadernos de Arquitectura y Urbanismo*, nº 93, 1972, pp. 65-77. BORJA, Jordi; “Elementos teóricos para el análisis de los movimientos reivindicativos urbanos. Una situación explosiva” dins *Cuadernos de Arquitectura y Urbanismo*, nº 94, 1973, pp. 57-61. BORJA, Jordi; DOLS, Josep A.; “Planeamiento urbano” dins *Cuadernos de Arquitectura y Urbanismo*, nº 95, 1973, pp. 56-58. BORJA, Jordi; “Política de vivienda : notas para una alternativa” dins *Cuadernos de Arquitectura y Urbanismo*, nº 105, 1974, pp. 86-90.

⁵⁹⁷ TEIXIDOR, Carles; TARRAGÓ, Marçal; BRAU, Lluís; “Barcelona 1953-1971: introducción a una visión del desarrollo urbanístico” dins *Cuadernos de Arquitectura y Urbanismo*, nº 97, 1972, p. 67-101. BRAU, Lluís; “El primer cinturón de Ronda” dins *Cuadernos de Arquitectura y Urbanismo*, nº 98, 1973, pp. 58-62. BRAU, Lluís; “Salvem Sants dia a dia” dins *Cuadernos de Arquitectura y Urbanismo*, nº 101, 1974, pp. 53-55.

⁵⁹⁸ BORJA, Jordi; DOLS, Josep A.; “Realidad y futuro de la montaña de Montjuïc” dins *Cuadernos de Arquitectura y Urbanismo*, nº 93, 1972, pp. 47-52. BORJA, Jordi; DOLS, Josep A.; OLIVÉ, María José; OLIVES PUIG, Josep; “Santa Coloma de Gramenet: los déficits de equipamiento colectivo e infraestructuras” dins *Cuadernos de Arquitectura y Urbanismo*, nº 93, 1972, pp. 65-77. DOLS, Josep A.; “La Hermandad Nacional de Arquitectos : entre la fraternidad y la seguridad social” dins *Cuadernos de Urbanismo y Arquitectura*, nº 98, 1973, pp. 72-75. BORJA, Jordi; DOLS, Josep A.; “Planeamiento urbano” dins *Cuadernos de Arquitectura y Urbanismo*, nº 95, 1973, pp. 56-58. DOLS, Josep A.; “La OSH y el usuario : los barrios de la OSH crónica de un conflicto” dins *Cuadernos de Arquitectura y Urbanismo*, nº 105, 1974, pp. 74-81.

⁵⁹⁹ BORJA, Jordi; DOLS, Josep A.; OLIVÉ, María José; OLIVES PUIG, Josep; “Santa Coloma de Gramenet: los déficits de equipamiento colectivo e infraestructuras” dins *Cuadernos de Arquitectura y Urbanismo*, nº 93, 1972, pp. 65-77.

Tarragó⁶⁰⁰ i Carles Teixidor⁶⁰¹. I també a *Papers. Revista de Sociologia*, hi trobem la participació de la Marina Subirats⁶⁰², d'en Manuel Castells⁶⁰³ i d'en Jordi Borja⁶⁰⁴.

Pel que fa al periodisme, l'aprovació de la Llei de Premsa i Impremta de 1966 que suprimia la censura prèvia i l'emergència d'una nova generació de periodistes havien d'afavorir una aliança molt beneficiosa per a la popularització de les demandes veïnals i d'altres lluites. La persona que millor va representar aquesta col·laboració entre moviment popular i periodisme va ser en Josep Maria Huertas, no en va en Joan de Segarra “va batejar el 1971 amb l'etiqueta de *huertamaros*”⁶⁰⁵ el grup de periodistes que seguien amb més interès el transcórrer del moviment veïnal, entre els quals s'hi comptaven en Jaume Fabre, la María Eugenia Ibáñez, en José Martí Gómez, l'Eugeni Madueño, la Maria Favà, en Juanjo Caballero o en Pepe Encimas⁶⁰⁶. En Manuel Campo Vidal, militant de Bandera Roja a Cornellà, a més de traslladar les problemàtiques pròpies del Baix Llobregat a través de les seves cròniques al *Tele/eXprés*, havia participat també del número de *CAU* “La Barcelona de Porcioles”⁶⁰⁷ just cinc mesos després de la seva destitució com a alcalde. Altres militants de Bandera Roja omplien pàgines d'altres periòdics amb les desventures d'uns barris que maldaven per millorar les seves condicions de vida. Encara des de Cornellà escrivia el Francesc Baltasar, que publicava a *Mundo Diario*⁶⁰⁸. Disposaven, a més, de mitjans comarcals com ara el cornellanenc *El Pensamiento*, “que van acabar convertint-se en focus opositors”⁶⁰⁹, el *Prat*, que es va enfrontar a l'Ajuntament i va haver de tancar el 1972⁶¹⁰, o *La Voz de Llobregat*, que va aparèixer el 1973 a iniciativa de “sectors empresarials i polítics sorgits del règim franquista que volien prendre posicions

---

⁶⁰⁰ TARRAGÓ, Marçal; “Els Tres Turons” dins *Cuadernos de Arquitectura y Urbanismo*, n° 86, 1971, pp. 32-36. TARRAGÓ, Marçal; “El Pirineo : nuevo "El Dorado" para las inversiones turísticas” dins *Cuadernos de Arquitectura y Urbanismo*, n° 95, 1973, pp. 7-11. TEIXIDOR, Carles; TARRAGÓ, Marçal; BRAU, Lluís; “Barcelona 1953-1971: introducción a una visión del desarrollo urbanístico” dins *Cuadernos de Arquitectura y Urbanismo*, n° 97, 1972, p. 67-101.

⁶⁰¹ TEIXIDOR, Carles; TARRAGÓ, Marçal; BRAU, Lluís; “Barcelona 1953-1971: introducción a una visión del desarrollo urbanístico” dins *Cuadernos de Arquitectura y Urbanismo*, n° 97, 1972, p. 67-101.

⁶⁰² SUBIRATS, Marina; “Nicos Poulantzas. Poder político y clases sociales” dins *Papers*, n° 1, 1973, pp. 202-205.

⁶⁰³ CASTELLS, Manuel; “Consumption collective, intérêts de classe, et processus politique dans le capitalisme avancé” dins *Papers*, n° 3, 1974, pp. 63-89.

⁶⁰⁴ BORJA, Jordi; “Movimientos urbanos de las clases sociales. *Papers*, n° 3, 1974, pp. 39-61.

⁶⁰⁵ ANDREU ACEBAL, Andreu; *El moviment ciutadà i la transició a Barcelona...*, p. 702.

⁶⁰⁶ *Ibidem*, p. 27.

⁶⁰⁷ AADD; “La Barcelona de Porcioles”, *CAU*, n° 21, octubre de 1973.

⁶⁰⁸ RUIZ ACEVEDO, Francisco; GARCÍA SÁNCHEZ, Antonio; LIZANO BERGES, Vicenç; *El estilo sindical del Baix Llobregat: El sindicalismo bajo la dictadura franquista: 1960-1976*. CCOO del Baix Llobregat, 2003, p. 223.

⁶⁰⁹ SANTACANA, Carles (coord.). *El franquisme al Baix Llobregat*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 2001, p. 35.

⁶¹⁰ *Ibidem*.

davant la fi del règim”⁶¹¹ però on hi van treballar “periodistes [...] plenament compromesos amb l’oposició antifranquista”⁶¹². Entre els primers integrants de la plantilla hi trobem el també militant de Bandera Roja Domènec Font i Blanch, responsable de la secció de cultura i espectacles⁶¹³. Des del Vallès, el sabadellenc Xavier Vinader, un dels periodistes que, segons definició pròpia, pertanyia a “la generació que va passar del missalet al *Llibre roig* de Mao”⁶¹⁴, va començar col·laborant a la premsa comarcal del Moviment però de seguida va convertir-se en corresponsal de *La Vanguardia*, *Mundo Diario* i *Tele/eXprés*. De Sabadell era originari també en Dionisio Giménez, amb qui compartien professió i militància a Bandera Roja. Tots ells, fossin de Cornellà o de Sabadell, a través de les seves corresponsalies comarcals, “van esdevenir petites trinxeres democràtiques des d’on s’informava de les lluites obreres, els problemes veïnals o les deficiències sanitàries i educatives de les barriades”⁶¹⁵.

Gràcies a aquests vincles, a aquesta teranyina associativa preocupada per la situació en què vivien la classe treballadora i el conjunt de classes populars a la Barcelona del tardofranquisme, i a l’aliança amb Col·legis Professionals i certs periodistes, el CEU socialitzava els seus treballs crítics amb l’urbanisme oficial i amb l’absència de democràcia local. I posava també el seu granet de sorra per tal que les mobilitzacions tinguessin la major projecció possible, sovint mirant d’agrupar les demandes de col·lectius de barris diferents i enfortint d’aquesta manera l’embat contra l’autoritat franquista. Així, els moviments urbans podien comptar amb el CEU pel que feia a assessoria i difusió de llurs accions, alhora que realitzava cursos al subsòl del Col·legi d’Arquitectes a joves professionals amb l’objectiu que aquests poguessin apropar aquests coneixements als diferents col·lectius barrials que els haguessin de menester.

Ara bé, si aquesta era la implicació d’en Jordi Borja al voltant de la qüestió urbana des del punt de vista acadèmic i professional, pel que fa a l’activitat política, a la seva participació en el nucli promotor de Bandera Roja, propugnava des d’un primer moment

---

⁶¹¹ *Ibidem*, p. 36.

⁶¹² *Ibidem*.

⁶¹³ El periodista Albert Balanzà i Prims ens recorda com, en clau de crítica i mofa de la professada fe falangista del seu director Juan Segura Palomares, en Domènec Font va prendre com a pseudònim el del feixista *Benito*. Sota l’aixopluc del nom propi del *duce* en Domènec Font es preguntava, arrel de l’emissió televisiva d’un concert de la Maria del Mar Bonet, “*Para cuando Raimon i Ovidi Montllor, vetados ambos en la pequeña pantalla?*”. BALANZÀ I PRIMS, Albert; “*La Voz del Llobregat i l’Estaca*. Dos oasis per a dues èpoques en el desert de la premsa periòdica a l’Hospitalet” dins *Quaderns d’estudi*, n° 19, 2005, pp. 41, 42 i 49.

⁶¹⁴ MONTANYÀ, Xavier; *El cas Vinader. El periodisme contra la guerra bruta*. Edicions Pòrtic, Barcelona, 2015, p. 21.

⁶¹⁵ *Ibidem*.

“iniciar un frente de lucha desde los barrios, el “movimiento popular”, y superar así la exclusividad de la dedicación a los dos frentes principales de la oposición y especialmente de la izquierda: las empresas o trabajo (movimiento obrero) y la cultura (universidad, enseñanza”⁶¹⁶. Perquè si els “intelectuales izquierda [sic] veían en los barrios un ámbito de agitación política antifranquista y de reclutamiento de militante” i, a l'altre extrem, “los sectores más moderados del antifranquismo promovían grupos más o menos legales que planteaban algunas demandas a las autoridades y organizaban actividades culturales o festivas”⁶¹⁷, des de Bandera Roja calia endegar un projecte polític que tingués per objectiu provar d'esclarir “cuales eran las contradicciones “objetivas” que se producían en los barrios, las reivindicaciones sociales potencialmente movilizadoras, los objetivos políticos planteables y los diferentes niveles organizativos que debían promover las acciones y la reflexión sobre la misma”⁶¹⁸.

3.2. De la reflexió teòrica a la proposta política

Al primer número de *Bandera Roja*⁶¹⁹, ho dèiem al capítol anterior i ho recordem ara sintèticament i com a recordatori, s'assenyalaven les cinc tasques que de forma prioritària calia abordar: Anàlisi de les condicions econòmiques i socials al barri; Unificació política i organitzativa dels elements predisposats a la lluita als barris; Formació ideològica i propaganda política com a instruments d'educació i organització; Agitació política a partir de les reivindicacions concretes; Ús i aprofitament dels avantatges que cada mitjà de lluita proporciona, independentment del seu règim jurídic.

Aquestes tasques es vehicularien a través del *Front de Barri*. Sobretot en un primer moment -més endavant, en anar prenent cos l'*Organització*, hi haurà persones que hauran d'assumir funcions de caràcter tècnic- els militants de Bandera Roja havien d'incorporar-se a algun dels *Fronts* de lluita sectorial. Aquests *Fronts* els conformaven, per una banda, *Comitès de Front* de dimensió geogràfica més reduïda -si hi havia el *Comitè del Front de Barris* general, per a tota Catalunya, hi havia *Comitès del Front de Barris* per a Terrassa,

---

⁶¹⁶ BORJA, Jordi; “Movimiento ciudadano en busca de la ciudad futura (frente a la ciudad disuelta y la izquierda errante)”, p. 3. Document dipositat pel mateix autor al CEFID. Forma part del llibre col·lectiu PÉREZ QUINTANA, Vicente; SÁNCHEZ LEÓN, Pablo; *Memoria Ciudadana y Movimiento Vecinal: Madrid 1968-2008*. Los Libros de la Catarata, Madrid, 2008.

⁶¹⁷ *Ibidem*.

⁶¹⁸ *Ibidem*.

⁶¹⁹ “Tareas políticas en el barrio” dins *Bandera Roja*, nº 1, novembre de 1968, pp. 4-5.

Sabadell, Barcelona...-, i en el seu interior, organismes més petits, les *cèl·lules*, que responien també al mateix eix de lluita, i que es repartien pels diferents barris o pobles on tenien presència. Cadascuna d'aquestes *cèl·lules*, integrades per com a molt mitja dotzena de militants, enviaven un representant a l'òrgan superior, el *Comitè del Front de Barris* de la ciutat pertinent, que no només coordinava la seva feina sinó que servia també d'enllaç entre l'òrgan superior -el *Comitè del Front de Barris*- i l'inferior -la *cèl·lula*. Al *Comitè del Front de Barris* de Barcelona les reunions s'acostumaven a fer "a casa [...] del Carles Prieto"⁶²⁰. El seu funcionament regular és recordat per en Josep Martínez Barceló de la següent manera:

“Ens assentàvem en una taula, [...] a partir de les 10 o les 11 de la nit, un cop a la setmana [...] podíem ser 10 o 12. Un era de Nou Barris, l'altre era de la Barceloneta, venia el que després va fer el reportatge de les Olimpíades, el Lolo Hivern, venia de la Barceloneta [...], un altre venia de Sants [...] un altre de Poble Nou, o de Sant Martí, i de Nou Barris, del Carmel, del Clos. Es feia un ordre del dia, hi havia normalment un anàlisi de conjuntura del que estava passant a la política, que venia d'una mena de barreja entre el que cadaú s'havia llegit als diaris suposo entre línies i a més a més el que s'havia discutit al Comitè *más alto*, que havien donat *unas ciertas orientaciones* [...]. Després es feia una roda del que passava a cada una de les zones, es posava en comú, es discutia alguna campanya, si lluita contra la carestia de la vida o si avui toca discutir el tema de l'habitatge, o avui toca discutir el tema del transport, el tema dels autobusos, el tema... i també hi havia de tant en tant, jo crec que en aquest grup i havia un cert intent d'elaboració teòrica sobre la ciutat i la lluita de classes, i sobre el per què de la ciutat. A mi en tot cas [...] em degué flipar, perquè encara em dura. [...] No només la cosa de que hi ha que lluitar per canviar aquestes condicions sinó intentar anar una mica més enllà. Per què es produeixen i quin model de ciutat produiria unes condicions una mica millors per la gent.”⁶²¹

Mig any després d'aquell primer número de *Bandera Roja* n'apareixia el número 4, on els nuclis comunistes que havien bastit aquest òrgan d'expressió exposaven quines serien

---

⁶²⁰ Entrevista a en Josep Martínez Barceló dins “Construint la ciutat democràtica: el moviment veïnal durant el tardofranquisme i la transició (1964-1980)” (CEDID).

⁶²¹ *Ibidem*.

les línies mestres d'actuació del *Front de Barris*. Assenyalaven, com a prioritat organitzativa, la constitució d'una Plataforma de Barri que en un primer moment calia entendre “como un “núcleo de agitadores” formado a partir de los elementos más inquietos del barrio”⁶²² la missió de la qual seria, com ja s'avançava al primer número de *Bandera Roja*, una anàlisi de les condicions del barri amb l'objectiu de “descubrir los problemas técnicos y darles soluciones políticas”⁶²³ i, posteriorment, una campanya d'agitació -“octavillas, pintadas, edición de un periódico popular, etc.”⁶²⁴- per a fer-los públics. L'agitació i qualsevol altra acció que digués a terme la Plataforma de Barri hauria d'anar acompanyada d'una discussió política prèvia que “evite las desviaciones típicas de las organizaciones de barrio, tanto derechistas -Comisiones cívicas-, como izquierdistas -grupos que llevan a cabo una agitación e incluso una acción violenta, desligada de las masas y sin posible cristalización política”⁶²⁵, i permetés el seu progrés polític i organitzatiu. Paral·lelament, cal també que realitzi xerrades i reunions de caràcter més obert que complementin la difusió del seu discurs present als carrers, la qual cosa hauria de permetre anar construint un entorn quan més va més gran.

Malgrat posar de relleu com cap altra organització política la lluita als barris *Bandera Roja* no menystenien, ans el contrari, la lluita a la *fàbrica*, que calia que seguís constituint la “misión fundamental de los elementos que integran la “plataforma””⁶²⁶. De fet, com en el conjunt de les organitzacions d'arrel marxista, el subjecte “classe obrera” es presentava com a director de la lluita revolucionària i per aquest motiu elemental es defensava “La subordinación del movimiento popular al movimiento obrero”⁶²⁷ encara que aquest plantejament acostumava a ser “objeto de confusiones constantes: los unos afirmándola en forma dogmática y concibiéndola con carácter organizativo, los otros negándola en nombre de un liberalismo que encubre una política reformista”⁶²⁸. El cas era però que, a diferència d'altres estats capitalistes amb majors graus de llibertats, a l'Espanya franquista el monopoli del poder gairebé absolut per part de l'oligarquia l'enfrontava, a més de a la classe obrera, a “las clases no específicamente capitalistas o clases populares (asalariados de la administración, servicios y comercio, técnicos e

---

⁶²² “Plataformas de barrio y movimiento obrero” dins *Bandera Roja*, n° 4, mayo de 1969, p. 9.

⁶²³ *Ibidem*.

⁶²⁴ *Ibidem*.

⁶²⁵ *Ibidem*, p. 10.

⁶²⁶ *Ibidem*.

⁶²⁷ “La subordinación política del movimiento de barrios al movimiento obrero” dins *Bandera Roja*, n° 7, abril 1970, p. 3.

⁶²⁸ *Ibidem*.

intelectuales, estudiantes, pequeña burguesía, profesionales liberales, maestros etc.)”⁶²⁹. Aquest conjunt de sectors socials, diversos en molts aspectes, compartien doncs no només un enemic comú, l'oligarquia espanyola, sinó també un objectiu en primer pla que no era altra que la realització de “*las tareas incumplidas de la revolución democrática: reforma agraria, libertades políticas para todos los trabajadores, desarrollo económico y social, independencia nacional*”⁶³⁰, per als comunistes un horitzó polític amb millors condicions per prosseguir el seu combat pel socialisme. Ara bé, aquestes tasques pendents només podien ser satisfetes si es bastia “*un vasto movimiento popular dirigido por la clase obrera*”⁶³¹. Això no havia de comportar però ni la implantació de nuclis dirigents obrers al sí del moviment popular ni tampoc l'assumpció mecànica de les reivindicacions concretes del moviment obrer. El moviment popular havia d'organitzar-se de forma autònoma a partir de les seves organitzacions de masses i seria a partir de la seva pròpia lluita que anirien elaborant unes demandes particulars i adequades a les seves necessitats. Però encara que el desenvolupament d'un i altre moviment -popular i obrer- disposin d'autonomia organitzativa, si ambdues lluites “*se llevan consecuentemente (y para ello los comunistas estan también organizados en el seno del movimiento popular)*”⁶³² sempre “*converjerán [sic] en el mismo eje, esencialmente político: el enfrentamiento con el Estado fascista de la oligarquía*”⁶³³ i “*terminarán en la misma toma de conciencia: la necesidad de un poder popular revolucionario y democrático*”⁶³⁴ sota direcció de la única classe capaç d'encapçalar aital projecte: la classe obrera.

No tots els barris, però, tenen la mateixa composició ni social ni urbana i, per tant, calia conèixer les condicions pròpies de cadascun d'ells per a treballar-hi adequadament. La majoria dels nuclis organitzats que treballaven als barris ho feien en aquells essencialment no proletaris i, conseqüentment, llurs “*móviles políticos no exceden en muchos casos de un radicalismo pequeño burgués*”⁶³⁵. En molts d'aquests barris hi havia presència creixent de joves organitzats que calia també tenir en compte. La valoració que es feia d'aquests darrers era ambivalent perquè si s'hi destacava positivament l'aportació que feien en el terreny de noves formes de lluita -entenem que es devien referir al desenvolupament d'estratègies d'acció directa-, s'alertava també sobre la desconexió existent amb l'acció

---

⁶²⁹ Ibidem.

⁶³⁰ Ibidem, p. 4.

⁶³¹ Ibidem.

⁶³² Ibidem.

⁶³³ Ibidem.

⁶³⁴ Ibidem.

⁶³⁵ “Plataformas de barrio y movimiento obrero” dins *Bandera Roja*, n° 4, mayo de 1969, p. 10.

de masses. Pel que feia a la pràctica concreta dels nuclis de comunistes de Bandera Roja que estaven treballant en el moviment popular s'explicava que la seva experiència política es donava bàsicament en “*barrios esencialmente fabriles*”⁶³⁶, en los que el contenido social de la “*plataforma*” desde el primer momento ha sido principalmente obrero y el trabajo de los militantes en alguna de las fábricas o talleres del barrio se ha desarrollado desde el primer momento”⁶³⁷. Per altra banda, quan els integrants de la Plataforma de Barri eren a la feina, calia que esdevinguessin “*un embrión de organización revolucionaria de clase y de masas: un embrión de Comisión Obrera*”⁶³⁸.

Una mica més endavant, al número 8 de *Bandera Roja*⁶³⁹, se seguia aprofundint en els diferents aspectes que tenien a veure amb el moviment popular. Ara era el moment de fer-ne una caracterització⁶⁴⁰, per a la què es recorria un parell de cops a Mao Zedong. De fet, l'article l'encapçala una cita del dirigent xinès que avança que “*La noción de pueblo tiene un significado distinto en los diferentes países y en los distintos períodos históricos de cada país*”⁶⁴¹. A la Xina d'aquell moment, continua encara Mao Zedong, el poble estava constituït per la classe obrera, el camperolat, i la petita i mitjana burgesia, i disposava, a diferència dels reaccionaris, dels drets d'expressió, de reunió, d'associació i de vot entre d'altres. La combinació d'aquests dos factors, “*democracia para el pueblo de una parte, dictadura sobre los reaccionarios de la otra*”⁶⁴², són els que definien el model establert a la Xina, que era qualificat com de dictadura democràtico-popular, “*la forma de la dictadura del proletariado en esta fase*”⁶⁴³. Avançant en aquesta primera definició de poble proposada per en Mao Zedong s'afegia que el poble o les classes populars, tant era, es definien a partir de criteris polítics, conformant-les totes aquelles classes que “*en una coyuntura concreta de una formación social dada forman un movimiento dirigido por la clase obrera que abre y desarrolla un proceso revolucionario*”⁶⁴⁴. Es tractava doncs d'un moviment que tenia la facultat d'unificar la lluita de les diverses classes que s'hi agrupen

---

⁶³⁶ No sabem del cert a quins barris obrers fan referència però és molt probable que Poble Nou fos un d'ells.

⁶³⁷ *Ibidem*.

⁶³⁸ *Ibidem*.

⁶³⁹ No podem datar exactament el mes de la seva publicació perquè a l'exemplar que hem treballat no apareix imprès. A més, l'exemplar que hem consultat del número següent tampoc no ens serveix per situar-lo perquè es tracta d'una tercera edició i la data que inclou és la d'aquesta darrera edició, no de la primera. Així, només podem dir que se situa a mitjans de 1970, entre el mes d'abril, data del número 7, i el desembre, moment en què apareix el número 10.

⁶⁴⁰ “El movimiento popular” dins *Bandera Roja*, nº 8, pp. 17-21.

⁶⁴¹ *Ibidem*, p. 17.

⁶⁴² *Ibidem*.

⁶⁴³ *Ibidem*, p. 19.

⁶⁴⁴ *Ibidem*.

dotant-les d'una organització i un programa polític de front popular. Sota el franquisme de 1970 els aliats del moviment obrer eren “*el resto de los asalariados [...], estudiantes, técnicos y profesiones liberales [...], la pequeña burguesía, el campesinado [...], y hasta algunos sectores de la burguesía media*”⁶⁴⁵ perquè la seva pràctica política, en acte o en potència, les portava a confluïr en la lluita amb la classe obrera. Ara bé, aquesta coincidència pràctica en la demanda de determinades reivindicacions calia que avancés en l'elaboració d'objectius estratègics comuns que fossin l'esquelet d'un moviment de front popular en lluita per la Revolució Democràtica Popular. Tot això, però, com es concretava a nivell de barri?

Calia, en primer lloc, construir un moviment popular que pogués superar dues de les expressions de lluita als barris ja denunciats com a insuficients o perjudicials per al seu desenvolupament: les comissions cíviques, “*testimonio ineficaz de “antifranquismo” sin ninguna consecuencia política ni organizativa*”⁶⁴⁶, per una banda, i el “*comandismo agitado de grupos juveniles que no tiene otro resultado que cansar, dividir y liquidar unas “comisiones” que nunca logran arraigo en las masas*”⁶⁴⁷. Per a superar aquestes tendències calia desplegar, en primer lloc, un moviment que tingués per objectiu detectar quines eren les demandes més elementals i organitzar i mobilitzar les masses per la seva consecució. Per a fer possible això es comptava amb l'instrument de les Comissions de Barri. A més, en paral·lel a aquesta tasca, calia treballar en la construcció de l'organització comunista “*arraigada en la dirección de la lucha de las organizaciones de masas*”⁶⁴⁸. Finalment, calia aprofundir en “*la agudización de la lucha de clases*”⁶⁴⁹.

Al número 5 de *Bandera Roja*, amb data de setembre de 1969, s'abordava una de les tesis principals del plantejament que aquests nuclis de comunistes elaboraven respecte a la qüestió de la ciutat. Encapçalava l'article⁶⁵⁰ una cita del *Manifest Comunista* que sintetitza la idea central que es volia exposar: “*Una vez que el obrero ha sufrido la explotación del fabricante y ha recibido su salario en metálico se convierte en víctima de los otros elementos de la burguesía...*”⁶⁵¹. Es tracta del que es qualificava de segona explotació, aquella que es produeix un cop s'ha deixat de treballar, i que esquemàticament funciona de la següent manera: l'Estat i els Ajuntaments es financien a través dels diferents

---

⁶⁴⁵ Ibidem, p. 18.

⁶⁴⁶ Ibidem, p. 17.

⁶⁴⁷ Ibidem.

⁶⁴⁸ Ibidem, p. 20.

⁶⁴⁹ Ibidem.

⁶⁵⁰ “La ciudad de clase” dins *Bandera Roja*, nº 5, setembre de 1969, pp. 9-11.

⁶⁵¹ Ibidem, p. 9.

impostos que s'extreu del treballador -directes a la feina i indirectes a través del consum-, però a l'hora de repartir el recaptat “*los barrios populares se quedarán olvidados a la hora de decidir el destino de las inversiones urbanísticas*”⁶⁵². Així, a manca d'una casa de propietat, els tocarà pagar lloguers desorbitats per pisos en males condicions; en no disposar d'escoles, “*pagarán mensualidades enormes a academias sin escrúpulos, que amontonarán a cuarenta o cincuenta niños en el Comedor de un piso*”⁶⁵³; sense una assistència sanitària universal “*dependerán de la buena o mala voluntad de un médico para más de diez mil personas*”⁶⁵⁴; i sense una xarxa de transport suficient “*se pasarán dos o tres horas diarias viajando y en vez de pagarseles como tiempo de trabajo les costará el 5 o el 10% de su salario*”⁶⁵⁵. La solució a totes les dificultats a què s'havia d'enfrontar la classe treballadora per sortir endavant “*es, en teoria, sencilla*”⁶⁵⁶. S'apostava per una municipalització del sòl que, en tallar d'arrel l'especulació, reduiria el preu de l'habitatge un 20%. El desenvolupament dels transports públics seria més senzill de gestionar si no es prioritzés el creixement d'una indústria del automòbil “*que proporciona grandes beneficios y promueve la mentalidad del consumo y de la vida individual*”⁶⁵⁷. Pel que feia a la resta d'equipaments necessaris -escolars, sanitaris o culturals- podrien satisfer-se si no s'apostés per fer grans despeses sumptuàries, de les quals les Festes de la Mercè n'era un exemple, o en afavorir la ciutat burgesa amb infraestructures com ara els Túnel del Tibidabo o una xarxa de metro que deixava de banda els barris obrers de la perifèria. Les condicions per a bastir un moviment popular, a parer de Bandera Roja, estan donades. Ara calia només organitzar els elements més actius “*a través de las plataformas o comisiones de barrio*”⁶⁵⁸.

Si en un primer moment Bandera Roja havia batejat aquests embrions d'organització veïnal com a Plataformes, al número de setembre de 1969 apareixen ja les anomenades Comissions de Barri, que és la denominació que acabarà fent fortuna. I serà a través d'aquests nous instruments d'intervenció política als barris que “*Los militantes comunistas explicarán [...] el carácter de lucha de clases que reviste la problemática de los barrios, organizarán acciones en defensa de los trabajadores del barrio, desvelarán en el curso de estas acciones la necesidad de enfrentarse con el Estado, instrumento de la patronal*

---

⁶⁵² Ibidem, p. 10.

⁶⁵³ Ibidem.

⁶⁵⁴ Ibidem.

⁶⁵⁵ Ibidem.

⁶⁵⁶ Ibidem.

⁶⁵⁷ Ibidem.

⁶⁵⁸ Ibidem, p. 11.

y principal responsable directo de la explotación en el barrio”⁶⁵⁹.

3.2.1. La Comissió de Barri

Quan feia un parell d'anys de l'aposta per intervenir als barris a partir bàsicament de les Comissions de Barri, Bandera Roja ens n'ofereix un balanç a través del *Boletín Comunista*⁶⁶⁰. Aquesta primera fase de desenvolupament de la lluita als barris contenia, al seu entendre, dues etapes separades per les mobilitzacions unitàries de l'1 de maig de 1970. La proposta de creació de Comissions de Barri tenia la voluntat de superar “*las variadas y viejas concepciones (vanguardistas-coj, interclasistas-comisiones cívicas y obreristas -comisiones “obreras” de barrio)*”⁶⁶¹. Tot i que ja s'havia dit anteriorment, ara no només s'assenyalaven les tendències -a les què s'afegia l'obrerista- sinó que s'hi posaven noms i cognoms, és a dir, s'assenyalaven les organitzacions responsables del seu impuls: Comissions Obreres Juvenils, Comissions Cíviques i Comissions Obreres de Barri. Les característiques bàsiques que havien de satisfer aquestes Comissions de Barri eren: subordinació política del moviment popular al moviment obrer sorgit de les empreses mantenint però màxima autonomia organitzativa; detecció de les principals mancances i necessitats de cada barri; posada en marxa de les plataformes d'enquadrament de les masses, fossin aquestes legals o il·legals; i refús de qualsevol coordinació artificial entre els diversos embrions de Comissió de Barri. Aquest pla de treball s'havia dut a terme principalment “*en los barrios norte [bàsicament als que integren Nou Barris però també, per exemple, al Guinardó o al Carmel, amb qui treballaven plegats quan es considera oportú] y en algunos viejos barrios Industriales [Poblenou com a paradigma], que con las luchas obreras de finales de año y principios del siguiente se coordinan entre sí tanto para la agitación como para su desarrollo político*”⁶⁶². Entre les seves iniciatives més ambiciosos s'hi comptava l'elaboració d'una revista que no va arribar a veure la llum.

Mentre Bandera Roja treballava en la reconstrucció del moviment popular amb les Comissions de Barri com a instrument organitzatiu elemental també el PSUC creava una sèrie de Comissions de Barri amb plantejaments similars. Ara bé, segons Bandera Roja,

---

⁶⁵⁹ *Ibidem*.

⁶⁶⁰ “La situación actual del movimiento popular en barrios. Nuestras tareas” dins *Boletín Comunista*, nº 6, març de 1971, pp. 1-7.

⁶⁶¹ *Ibidem*, p. 2.

⁶⁶² *Ibidem*.

les promogudes pel PSUC executaven funcions exclusivament activistes i el seu desarrelament respecte el barri era encara major que el de les creades per Bandera Roja, una afirmació que significava l'assumpció implícita que encara hi havia molta feina a fer si el que es volia eren organitzacions de masses. La conclusió a la què arribaven era que l'objectiu primer del PSUC en relació a les Comissions de Barri no era l'organització i la lluita veïnal, una idea que era confirmada en observar que destinaven *“toda su combatividad en desarrollar las campañas generales propuestas por el revisionismo a nivel de agitación”*⁶⁶³.

L'Anna Alabart coincideix amb la descripció feta d'aquestes primerenques Comissions de Barri organitzades ara per Bandera Roja ara pel PSUC. Tot i compartir ambdues organitzacions polítiques una voluntat de “cercar formes d'ampliar la lluita al major nombre de persones”⁶⁶⁴, afirma que uns i altres no li atorgaven ni el mateix valor ni les mateixes funcions. Pel que fa a l'ordre de prioritats en què situaven el moviment de barris, ja ha quedat dit. En relació a les funcions que li atribuïen, el PSUC acostumava a dotar a la Comissió de Barri “d'una línia política que plantejava qüestions globals”⁶⁶⁵ com ara la carestia de la vida o l'amnistia, mentre que Bandera Roja mirava de vincular-la a problemàtiques més concretes i arrelades a les necessitats diàries i immediates del barri. Malgrat que ambdós posicionaments puguin veure's com a complementaris, i que un i altre no fossin *purs*, els retrets eren freqüents: mentre “els del PSUC entenien que Bandera Roja estava creant un moviment amb escassa base política [...] els de Bandera Roja consideraven que els plantejaments del PSUC podien suposar una paràlització de l'activitat que ells desenvolupaven en els barris o un imposar criteris diferents dels que ells defensaven”⁶⁶⁶.

Amb la commemoració de l'1 de maig de 1970, dèiem, es cloïa aquesta primera etapa de reconstrucció del moviment popular valorada de forma molt positiva i se n'inaugura una segona *“en la que de la coordinació sectorial se pasará a la de tipo general y unitario”*⁶⁶⁷. L'aposta per prendre la iniciativa d'establir una coordinació entre les diferents Comissions de Barri, encara que aquestes poguessin trobar-se en un estat embrionari, fou de resultes del *“éxito de aquella lucha, la mínima experiencia acumulada*

---

⁶⁶³ Ibidem.

⁶⁶⁴ ALABART VILÀ, Anna; *Els barris de Barcelona i el moviment associatiu veïnal*. Tesi doctoral, desembre de 1981, p. 240.

⁶⁶⁵ Ibidem.

⁶⁶⁶ Ibidem, p. 322.

⁶⁶⁷ “La situación actual del movimiento popular en barrios. Nuestras tareas” dins *Boletín Comunista*, nº 6, març de 1971, p. 2.

*por las comisiones de barrio dirigidas por los comunistas y la cierta elaboración política sobre tal experiencia, así como la debilidad política y organizativa de los revisionistas en barrios*⁶⁶⁸. La prioritat era el desenvolupament de les seves idees i iniciatives sobre el treball de masses als barris obrers i populars. Els resultats d'aquella incipient coordinació foren: un major coneixement i anàlisi de les contradiccions particulars dels barris populars; el desplegament de plataformes d'enquadrament allí on no n'hi havia hagut; l'ús de tots els mitjans a l'abast -il·legals i legals- per a desenvolupar el treball de masses; el bastiment d'organització popular de barri sòlida, és a dir, de Comissions de Barri; la politització de les demandes exclusivament reivindicatives; i l'establiment d'una relació orgànica amb el moviment obrer, amb les Comissions Obreres d'Empresa, no només per a fer agitació i propaganda plegats sinó també per a poder discutir-hi políticament i així entendre *“de manera materialista y no idealista o moralista u obrerista la subordinación política del MP al MO*⁶⁶⁹.

3.2.2. La Coordinadora de Comissions de Barri

Des de principis dels setanta la proliferació de Comissions de Barri va animar als seus principals impulsors –PSUC i BR- a bastir un instrument que les agrupés, però com que cadascuna de les organitzacions tenia les seves Comissions de Barri, i cap d'elles no tenia la més mínima voluntat de perdre'n l'hegemonia, es crearen dues Coordinadores de Comissions de Barri: “Es solia parlar de Coordinadora I i de Coordinadora II. Una era la que lligava les comissions de barri de Bandera Roja i l'altra les del PSUC”⁶⁷⁰. La Coordinadora del PSUC té els seus orígens al 1970, en la celebració d'un acte convocat per un grup d'escoltes del Clot al qual s'havia convidat persones que participaven del moviment de barris. El darrer punt que es tractà fou el de “la necessitat del treball en els barris i es convocà els interessats a una segona reunió. Era l'embrió de la Coordinadora del PSUC”⁶⁷¹. Pel seu cantó, també “Bandera Roja va veure la conveniència d'organitzar una coordinació dins el moviment de barris i, per la seva banda, formà una coordinadora, cap a la mateixa època”⁶⁷².

En Josep Martínez Barceló ens explica quin era el funcionament regular de la

---

⁶⁶⁸ Ibidem.

⁶⁶⁹ Ibidem.

⁶⁷⁰ ALABART VILÀ, Anna; op. cit., p. 321.

⁶⁷¹ Ibidem.

⁶⁷² Ibidem.

Coordinadora de les Comissions de Barri sota influència de Bandera Roja:

“La Coordinació [*entre Comissions*] era per dir: *vamos a ver! Y ahora qué? Campaña contra la carestía de la vida. I después*, quan ens tornàvem a veure: com ha anat això de la campanya contra la carestia de la vida? Nosaltres hem tirat octavetes aquí, hem fet això, ens a sembla que no-sé-què. No, és que vàrem decidir que aturàriem els autobusos. [...] Era molt per coses molt pràctiques. [...] De tant en tant hi havia un document [...] que era llegit i que era més o menys discutit, es feia algun seminari, però no ens dedicàvem aquí a discutir *cómo era la explotación*, no? Això ja *se daba por entendido*. Aquestes reunions ens reuníem a les nou del vespre, en alguna esglesiota *por ahí*, i a les deu, deu *menos* quart, s'acabaven. [...] Una altra cosa serien després les reunions de *cèl·lula* [...], Això és més *light*.”⁶⁷³

Malgrat la institucionalització d'aquesta doble xarxa de Comissions, existia certa relació entre ambdues Coordinadores. En Carles Prieto, que era el responsable per part de Bandera Roja de mantenir el contacte amb l'altra Coordinadora, recorda que els seus interlocutors a l'altra banda eren el Ricard Boix i el Carles Quingles, ambdós del PSUC⁶⁷⁴. Explica que les Coordinadores “estaven perfectament coordinades, tot i que alguna vegada hi havia iniciatives tant, tant de partit, que llavors dèiem “la fareu vosaltres, aquesta, no la farem nosaltres aquesta”⁶⁷⁵. Tot i aquesta suposada relació més o menys fluida entre ambdues Coordinadores, el cert és que no només no es va assolir mai la seva fusió sinó que no sembla que s'arribessin a realitzar tampoc gaire mobilitzacions unitàries. Va succeir, per exemple, el 1970, quan es va produir una trobada entre ambdues Coordinadores amb el propòsit d'aturar les obres del 3r cinturó o quan, el mateix any, van fer pinya contra el Procés de Burgos. Ara bé, d'aquestes col·laboracions puntuals no s'aconseguia mai passar a majors compromisos. El fracàs d'aquestes dues iniciatives puntuals no va però frenar la voluntat de Bandera Roja de seguir treballant en benefici d'un moviment popular més i millor coordinat.

---

⁶⁷³ Entrevista a en Josep Martínez Barceló dins “Construint la ciutat democràtica: el moviment veïnal durant el tardofranquisme i la transició (1964-1980)” (CEDID).

⁶⁷⁴ Entrevista amb en Josep Martínez Barceló dins ANDREU ACEBAL, Marc; *El moviment ciutadà i la transició a Barcelona. La FAVB. 1972-1986*. Tesi doctoral 2014, p. 94.

⁶⁷⁵ *Ibidem*, pp. 94-95.

3.2.3. Primers assaigs de bastir un moviment popular unitari

Bandera Roja va mirar de posar remei a l'existència d'aquesta doble xarxa de Coordinadores de Comissions de Barri després de “*La lucha conjunta del Primero de Mayo de 1970*”⁶⁷⁶, quan va creure adient i possible crear “*la coordinadora de Barrios unitariamente con los revisionistas*”⁶⁷⁷. L'èxit de l'experiència del recent treball unitari amb el PSUC els va fer pensar que la situació estava prou madura. Havien pres la iniciativa de construir aquesta Coordinadora de Comissions de Barris unitària perquè “*La correlación de fuerza a nivel político del momento actual [...] nos es favorable a los comunistas frente a los revisionistas*”⁶⁷⁸ -segons Bandera Roja “*m-l*”⁶⁷⁹, *istas*⁶⁸⁰, *internacionales y sindicalistas no juegan papel alguno*”⁶⁸¹-, i perquè havien donat uns criteris clars sobre treball de masses i assumit la iniciativa política, sobretot de tipus general, però ni la pràctica desenvolupada ni la força organitzativa existent li havien permès disposar d'hegemonia en la Coordinadora de Comissions de Barri. Les funcions d'aquesta Coordinadora, acordades amb el PSUC, van ser facilitar la unitat d'agitació i propaganda, intercanviar les experiències de treball de masses entre Comissions i elaborar discussions polítiques de caràcter general que responguessin a les necessitats del moviment popular. L'objectiu a mitjà termini havia de ser la consecució d'una unitat en l'acció que facilités la unitat política dels integrants del moviment popular. Però tot i els esforços esmerçats, “*Los resultados [...] han sido muy pobres*”⁶⁸². Si la coordinació de l'acció havia caigut sovint en l'activisme, com en el cas de la campanya contra el Procés de Burgos, ni l'intercanvi d'experiències ni la discussió política general no s'havien dut a terme. De fet, la Coordinadora havia esdevingut més un instrument de divisió que d'unificació política. Els motius: per una banda, “*confundir la unidad en la acción con el unitarismo aparente*”⁶⁸³; per l'altra, “*las dos políticas antagónicas representadas en la coordinadora -la revisionista [...] y la comunista que pone en primer lugar el TM [Treball*

---

⁶⁷⁶ “La situación actual del movimiento popular en barrios. Nuestras tareas” dins *Boletín Comunista*, nº 6, març de 1971, p. 2.

⁶⁷⁷ *Ibidem*

⁶⁷⁸ *Ibidem*.

⁶⁷⁹ Marxistes-leninistes.

⁶⁸⁰ Internacionalistes.

⁶⁸¹ “La situación actual del movimiento popular en barrios. Nuestras tareas” dins *Boletín Comunista*, nº 6, març de 1971, p. 2.

⁶⁸² *Ibidem*, p. 3.

⁶⁸³ *Ibidem*.

de Masses] y la organización de las masas del barrio frente a la movilización voluntarista y desligada del progreso de las masas”⁶⁸⁴. I si això havia anat així era de resultes de “la débil implantación de masas que todavía hace posible cualquier política, porque las masas las desconocen realmente y no pueden ni apoyarla ni criticarla”⁶⁸⁵. Finalment i per tal de mirar de redreçar la situació s'apuntava la possibilitat de sobreposar a aquesta Coordinació general una altra de dimensions més reduïdes que agrupés Comissions de Barri “por áreas geográficas naturales”⁶⁸⁶. D'aquesta manera, amb un treball que arrenqués des de la base, posant al centre la lluita per l'assumpció de les necessitats més elementals de cada barri, es pensava que potser seria més senzill anar polint les diferències entre les diferents concepcions sobre la funció que havia d'acomplir la Comissió de Barri. Això ho veurem, per exemple, en la relació prou fluïda que s'anirà establint entre les diferents Comissions implantades a Nou Barris. O entre algunes Comissions de Nou Barris i la del Carmel o el Guinardó. Cal dir però, que en en la majoria d'aquestes Comissions de Barri la presència de Bandera Roja hi era hegemònica.

Aquesta és la radiografia que Bandera Roja presentava sobre el desenvolupament de les Comissions de Barri i el fracàs de la primera iniciativa destinada a construir un instrument que les coordinés. Ara bé, quin havia estat a parer seu la presència i el paper que havia jugat Bandera Roja en la construcció del moviment popular? Els errors i mancances que s'assenyalaven eren els següents: debilitat de la direcció política que s'havia traduït en una manca d'iniciativa política aprofitada pels *revisionistes*, l'exemple més clar de la qual havia estat la campanya contra l'augment del preus que, tot i haver estat plantejada per Bandera Roja, havia estat el PSUC qui l'havia executat, qui l'havia impregnat de fortes dosis d'*activisme*; conservadorisme polític, aïllant la lluita als barris de la lluita general, exemplificat en la negativa -frustrada; Bandera Roja la va planificar i executar- a realitzar una acció antiimperialista arrel de la visita del president dels EUA Richard Nixon; conservadorisme organitzatiu, palès en la rigidesa dels criteris per a admetre nous militants a les Comissions de Barri, la qual havia dificultat la seva implantació a nivell de masses i el seu desenvolupament polític; deficiències polítiques i organitzatives a nivell de base de les Comissions de Barri; dèbil aplicació de la línia de masses que havia comportat, de rebot, cert avantguardisme polític, tot plegat fruit d'una incomprensió de la necessitat d'implantar-se entre les masses a partir de la descoberta de les contradiccions

---

⁶⁸⁴ *Ibidem*.

⁶⁸⁵ *Ibidem*.

⁶⁸⁶ *Ibidem*.

principals a cada barri, fos gràcies a assemblees generals o a enquestes que permetessin l'elaboració d'un programa mínim de lluita; i, en darrer lloc, “*una práctica política respecto del revisionismo oscilante entre el sectarismo y el seguidismo, y en consecuencia la incomprensión práctica de la política de unidad que los comunistas promovemos dentro del MP [Moviment Popular]*”⁶⁸⁷.

En el capítol dels encerts, a banda d'aquesta mateixa anàlisi crítica imprescindible per a una discussió posterior que hauria de mostrar com superar els errors detectats, posaven l'accent en: el manteniment de la tàctica de masses i el desenvolupament de la lluita política de masses; l'autocrítica respecte a les accions emmarcades en la lluita contra l'augment dels preus del transport públic; el fet d'haver esdevingut l'avantguarda de l'agitació de les masses i d'haver orientat políticament i haver dotat de perspectiva comunista al moviment popular en elaborar eines organitzatives com les mateixes Comissions de Barri o elements polítics com el periòdic *Estrella Roja*⁶⁸⁸; el redreç a partir del 3 de novembre de 1970 de la campanya contra el Procés de Burgos. Sobre aquest darrer episodi, el de la lluita contra la previsible condemna a mort a sis militants d'ETA, trobem un article publicat a *Acción*⁶⁸⁹, el *Periódico obrero de Barcelona y provincia* sota influència de Bandera Roja, que ens dóna alguna pista sobre en quin punt podia haver-hi friccions entre les mobilitzacions proposades pel PSUC i les que entenia Bandera Roja que calia emprendre. Ultra posar de relleu la importància de la unió de les lluites “*que se hacian en la empresa y las que se hacian en la calle*”⁶⁹⁰, l'èxit de la batalla s'havia degut al fet que “*se ha terminado con las concentraciones pacíficas que solo conseguían desanimar*”⁶⁹¹. El pas d'aquestes *concentracions pacífiques* a “*grandes manifestacions actives en la calle*”⁶⁹² s'havia produït gràcies al fet que “*Las masas Populares han sido empujadas continuamente por las organizaciones obreras (Comisiones Obreras)*”⁶⁹³ i

“a la preparación anterior en Comisiones Obreras de manifestaciones encuadradas para dar confianza [...] que han proporcionado al movimiento popular, una cabeza experimentada y combativa que ha dado como resultado

---

⁶⁸⁷ “La situación actual del movimiento popular en barrios. Nuestras tareas” dins *Boletín Comunista*, nº 6, març de 1971, p. 5.

⁶⁸⁸ El primer número d'*Estrella Roja*, que es presentava com “*el complemento, a nivel de agitación y lucha política cotidiana, de BANDERA ROJA*”, havia aparegut l'octubre de 1970.

⁶⁸⁹ “Victoria popular... conseguida frente al estado fascista” dins *Acción*, nº 1, gener de 1971, pp. 1-4.

⁶⁹⁰ *Ibidem*, p. 3.

⁶⁹¹ *Ibidem*.

⁶⁹² *Ibidem*.

⁶⁹³ *Ibidem*.

*manifestaciones de hasta una hora de duración con 1.000 personas recorriendo desde la Plaza Cataluña hasta el Paseo de Colón, pasando por Rondas, Paralelo.. etc.. (el 10 de diciembre), y otras como las del 30 de noviembre, 3 de diciembre y 17, 26 y 29 de diciembre también en Plaza de Cataluña y en pleno estado de excepción*⁶⁹⁴.

En darrer lloc, i tornant a l'informe sobre l'estat de la qüestió del moviment popular, Bandera Roja apuntava les que havien de ser les dues vies principals d'actuació immediata: la solidaritat amb el moviment obrer amb el propòsit de donar a conèixer llurs lluites als barris populars i donar elements d'intervenció política a les embrionàries Comissions de Barri que tindrien d'aquesta manera més elements per a consolidar-se; i la constitució de Comissions de Barri amb un veritable caràcter de masses a partir de la realització d'assemblees que, a més, servissin per detectar les contradiccions particulars de cada barri i, per tant, arguments per a futures mobilitzacions parcials que engreixessin alhora les Comissions de Barris.

3.2.4. L'Assemblea de Comissions de Barri d'abril de 1972

Quan ja feia entre dos i tres anys que la lluita als barris es desenvolupava enquadrada, entre d'altres, a través de les Comissions de Barri, se celebrà una nova Assemblea de Comissions de Barri a iniciativa del *Front de Barris* de Bandera Roja⁶⁹⁵ a la què es va tornar a convidar a les que eren sota influència del PSUC. El propòsit d'aquesta nova Assemblea de Comissions de Barri d'abril de 1972 era fer un balanç sobre el camí recorregut “*para ver cuáles son las necesidades actuales de este incipiente pero real movimiento de barrios*”⁶⁹⁶. El lloc escollit per a la seva celebració va ser la parròquia de Mare de Déu de Montserrat del Guinardó⁶⁹⁷. Provenent del moviment veïnal del Poblenou, en Josep M. Prochazka “la recorda com “una trobada realment important”, amb l'assistència “d'unes 150 persones” i un “dispositiu de seguretat molt semblant al de l'Assemblea de Catalunya: cites prèvies de grups petits, de 5 o 6 persones, i després les

---

⁶⁹⁴ Ibidem, pp. 3-4.

⁶⁹⁵ ANDREU ACEBAL, Marc; *El moviment ciutadà i la transició a Barcelona...*, p. 97.

⁶⁹⁶ “Coordinadora de Comisiones de Barrio de Barcelona” dins *Cuadernos del movimiento obrero y popular*, nº 5, abril de 1972. CEDOC, p. 2.

⁶⁹⁷ Entrevista a en Josep Martínez Barceló dins “Construint la ciutat democràtica: el moviment veïnal durant el tardofranquisme i la transició (1964-1980)” (CEDID) i ANDREU ACEBAL, Andreu; *El moviment ciutadà i la transició a Barcelona. La FAVB. 1972-1986*. Tesi doctoral 2014, p. 95.

posteriors de seguretat”⁶⁹⁸. En Carles Prieto, que presidia la taula juntament amb son germà Frederic Prieto, la Blanca [Moll?] de Nou Barris i en Josep Martínez Barceló de Nou Barris, en dobla l’assistència⁶⁹⁹. La xifra que dona en Carles Prieto coincideix amb la que proporcionarà Bandera Roja a través d’*Estrella Roja.*, que informava de la presència de més de 300 militants de Comissions de “*prácticamente todos los barrios de Barcelona, así como de Badalona, Santa Coloma, Sabadell, Terrassa, Vallés Oriental, Hospitalet, Cornellá y Bajo Llobregat, etc.*”⁷⁰⁰, és a dir, del conjunt de poblacions amb presència més o menys important de Bandera Roja, encara que a l’Assemblea no hi participessin exclusivament ni militants de l’*Organització* ni integrants de les Comissions de Barri més arrenclerades al seu costat. Aquest podria ser, doncs, un mapa de la presència al territori del conjunt de les Comissions de Barri.

El progrés que havien experimentat les lluites als barris durant els darrers mesos “*han creado la necesidad y la posibilidad de avanzar rápidamente en el proceso de generalización y unificación de las luchas de los barrios populares*”⁷⁰¹ del qual l’Assemblea de Comissions de Barri n’era la seva màxima expressió. Tenint aquest objectiu a l’horitzó, la major Assemblea d’aquest front de lluita mai celebrada va centrar els seus debats al voltant de tres informes elaborats per la Coordinadora de Comissions de Barris sota influència de Bandera Roja. El primer era un balanç del moviment de barris, el segon reflexionava sobre l’entramat organitzatiu de què s’havia dotat i, en darrer lloc, es treballava sobre l’elaboració d’un programa reivindicatiu que pogués ser acceptat com a comú. Les seves conclusions, que tractarem ara en detall gràcies a la publicació que en van fer els *Cuadernos del Movimiento Obrero y Popular*, l’òrgan d’expressió de la Coordinadora de Comissions de Barri, calia que fossin discutides posteriorment al sí de les diverses Comissions de Barri.

1. Balanç del moviment de barris

Aquest primer punt de debat arrencava repassant les lluites que havien estat viscudes com les més destacades dels darrers mesos. Primerament es feia menció de la lluita de Santa Coloma -primera meitat de 1971- per la construcció d’una Clínica després que una

---

⁶⁹⁸ ANDREU ACEBAL, Marc; *El moviment ciutadà i la transició a Barcelona...*, p. 97.

⁶⁹⁹ *Ibidem*.

⁷⁰⁰ “Asamblea de las Comisiones de Barrio” dins *Estrella Roja*, nº 22, 12 d’abril de 1972, p. 7.

⁷⁰¹ *Ibidem*.

explosió de gas deixés inservible l'únic ambulatori que donava servei a la seva població. És significatiu que d'entre les mobilitzacions que s'hi destacaven no hi figuri la única que va convocar Bandera Roja en solitari i que va provocar l'expulsió de Santa Coloma del seu responsable per part de la gent que més havia dinamitzat aquesta lluita. Ho veurem amb més detall quan tractem de la lluita als barris de Santa Coloma.

En segon lloc es feia referència a Cornellà i la lluita per reparar els efectes de les inundacions provocades pel desbordament del riu Llobregat el 20 de setembre de 1971 i per forçar les autoritats a intervenir-hi. Seguia la repassada a les principals lluites dels darrers temps amb la denúncia dels abocadors d'escombraries, una protesta que havia preocupat i ocupat diferents barris i ciutats. La primera zona immersa en aquesta problemàtica havia estat Collserola: Després de nombroses reunions de veïns i de gestions diverses amb les autoritats competents s'havia iniciat una campanya de denúncia que va culminar amb “*dos manifestaciones de mujeres en el Pº sel [sic] Valle de Hebrón, disueltas con esfuerzo por unidades de la policía*”⁷⁰², i amb la renúncia d'instal·lar-hi l'abocador per part dels responsables. A Montjuïc ja feia deu anys que s'hi abocaven escombraries, però la notícia de la pretensió d'instal·lar-hi set nous abocadors va fer vessar el got de la paciència dels veïns dels barris de Can Clos, el Polvorí i La Vinya. A aquest anunci, a més, s'hi afegia l'esfondrament d'un mur de contenció entre l'abocador i Can Clos, que va cobrir el barri de llot i de brossa. La resposta veïnal no es va fer esperar i “*deciden cortar el paso de los camiones del Fomento para impedir el vertido, formando una barricada*”⁷⁰³ que no s'enretiraria fins que a “*las 11 de la noche se fuerza del Ayuntamiento una fecha tope a partir de la cual no habrá más basuras en Montjuic*”⁷⁰⁴. Els darrers afectats per la problemàtica dels residus urbans havien estat els habitants de Gavà i Martorelles, que ja havien sortit a manifestar-se per protestar pels projectes de nous abocadors en els seus termes municipals.

Una altra de les problemàtiques que com la dels abocadors havia afectat nombrosos barris i ciutats va ser la dels habitatges construïts per l'Obra Sindical del Hogar. Tant a Sant Boi, a les Cinc Roses, com a Sabadell, a Espronceda, el veïnat s'havia reunit en assemblees per posar remei a la manca d'instal·lacions i a l'augment dels preus dels habitatges. La darrera i més contundent mesura de pressió que havien desplegat amb l'objectiu de satisfer

---

⁷⁰² “Coordinadora de Comisiones de Barrio de Barcelona” dins *Cuadernos del movimiento obrero y popular*, n° 5, abril de 1972. CEDOC, p. 3.

⁷⁰³ *Ibidem*.

⁷⁰⁴ *Ibidem*.

les seves demandes havia estat “*una huelga de alquileres que dura más de un año*”⁷⁰⁵. Al barri barceloní de Trinitat, amb idèntics problemes, els veïns reunits en assemblea havien decidit fer seu també aquest instrument de lluita. A Trinitat, a més, s'enfrontaven, de la mà dels altres barris de l'anomenada *zona nord* (Guineueta, Torrè Baró, Verdum, Vallbona), al Cinturó de Ronda i a la reordenació de la zona provocada pel Pla Parcial. Aquesta relació de lluites als barris cloïen exposant un seguit de conflictes de caràcter menys general que donen però la mesura de la pluja fina que representava el moviment de barris: la demanda de passos elevats mitjançant l'ocupació de l'autopista per part de veïns de Trinitat; l'exigència de la instal·lació d'un semàfor a Plaça Cerdà; l'impagament dels impostos municipals en diferents carrers de Trinitat i El Carmel en denúncia de la desatenció en què es trobaven; a L'Hospitalet, el boicot als autobusos per l'augment dels preus i el mal servei prestat; i la denúncia als mercats de la pujada dels preus i per l'augment dels salaris en barris com La Pau, la Barceloneta, El Carmel, el Guinardó, la Sagrera o el Bon Pastor.

A banda d'aquesta relació de lluites recents que d'alguna manera servia tant per posar en valor el moviment de barris com per justificar la necessitat d'aquesta Assemblea de Comissions de Barri, en aquesta primera part s'hi abordaren altres qüestions com ara l'anomenat “*Mecanismo de explotación en los barrios*”⁷⁰⁶, és a dir, el caràcter estructural de les seves precàries condicions de vida. La primera idea que s'hi exposà va ser la de la necessitat per part del capital d'una “*reproducción de la fuerza de trabajo al mínimo coste*”⁷⁰⁷: només se satisfan les mínimes necessitats de la mà d'obra i al cost més baix possible. Aquest model es traduïa en uns habitatges molt precaris edificats en barris sense condicions. A més, la nul·la planificació també pel que feia als serveis comportava un dèficit en ensenyament o sanitat. La segona idea era la “*necesidad de revalorización del suelo*”⁷⁰⁸ en un procés d'acumulació de renda urbana on “*mientras los beneficios son privados, las pérdidas las costea la población*”⁷⁰⁹. Això s'observava de forma meridiana en l'elaboració dels nous Plans Parcial. Segon criteri de l'Assemblea de Comissions de Barri, aquests projectes implicaven, per una banda, la reconversió de zones verdes en edificables i expropiacions i, per l'altra, la construcció de nous habitatges a preus molt per sobre dels enderrocats. La última idea que s'hi recollia feia referència al fet que “*Las*

---

⁷⁰⁵ Ibidem.

⁷⁰⁶ Ibidem, pp. 4-5.

⁷⁰⁷ Ibidem, p. 4.

⁷⁰⁸ Ibidem.

⁷⁰⁹ Ibidem.

*inversiones públicas se hacen al margen de la población*⁷¹⁰, sense tenir presents les necessitats més peremptòries dels seus habitants (instal·lació elèctrica, clavegueram...), centrades només en realitzar les despeses més oportunes als interessos de la burgesia. La submissió de les inversions públiques als interessos d'uns pocs conduïa a “*una situación de déficit permanente, que es lo que constituye las condiciones objetivas de explotación en los barrios, convertidos en lugares de extracción indirecta de plusvalía, al ser la vivienda y los servicios artículos de consumo*”⁷¹¹. Aquesta segona extracció o extracció indirecta de plusvàlua la burgesia la podia executar gràcies al concert amb els diferents organismes públics, el primer dels quals l'Ajuntament, tot i que en aquesta tasca es trobava acompanyada per d'altres organismes i institucions com ara l'Obra Sindical del Hogar o l'Estat mateix a través dels Ministeris pertinents.

Una altra qüestió que es va treballar en aquesta primera part de l'Assemblea dedicada al balanç del moviment de barris és la caracterització de les lluites que s'hi desenvolupen i que, a parer seu, no semblava que s'haguessin d'aturar tant per raons objectives (condicions de vida als barris conseqüència de les necessitats de la burgesia) com subjectives (existència d'organització als barris i augment de la consciència i participació dels seus veïns). La majoria de les lluites eren qualificades de reivindicatives, per la millora de les condicions de vida al barri, i habitualment emergien de resultes d'un fet greu que feia esgotar la paciència dels seus habitants. L'objectiu que pretenien satisfer era clar i concret de la mateixa manera que ho era també el seu responsable en primer pla, gairebé sempre l'Ajuntament. El repertori mobilitzador anava de les assemblees informatives fins a les vagues, boicots i impagament d'impostos, passant per les concentracions i les manifestacions. Qualsevolga que hagués estat l'eina emprada per a fer sentir la seva queixa, l'Estat havia respost amb repressió. Encara que no sempre, sovint s'havien assolit els objectius proposats, un importantíssim incentiu per a que d'altres indrets seguissin el seu camí. L'instrumental organitzatiu havia consistit bàsicament en les reunions de veïns, les assemblees de veïns i les Comissions de Barri.

Abans de passar a la segona part de l'Assemblea es van posar encara sobre la taula algunes de les urgències del moment, que pivotaven al voltant de la necessitat d'avançar en la construcció d'un moviment de barris que esdevingués un veritable sector de lluita. Una de les primeres passes per assolir aquest propòsit era la cerca d'uns mateixos problemes i objectius que permetessin endegar plegats campanyes comunes, i un dels instruments per

---

⁷¹⁰ *Ibidem.*

⁷¹¹ *Ibidem.*

a assolir aquesta fita havia de ser l'elaboració d'un programa reivindicatiu de barris. Però per poder canalitzar les energies necessàries per a emprendre aquests projectes calia reforçar l'entramat organitzatiu de base, les Comissions de Barri, i la Coordinadora de Comissions, que havia d'estar al servei de les lluites que es duïen a terme i no a la inversa. En darrer lloc, calia entrellaçar les lluites dels barris amb les dels altres sectors, donant-les a conèixer i mostrant llur solidaritat, com havia succeït en els casos de la SEAT o la jornada de lluita contra la Llei d'Educació del 14 de febrer de 1970.

2. L'organització als barris

Conceptualitzada com una lluita de masses per la millora de les condicions de vida del conjunt de les classes populars enfront dels capitalistes i dels seus “*organismos de defensa*”⁷¹² (Ajuntaments, Sindicats, Seguretat Social...), el moviment popular s'havia de dotar d'una organització de masses que no era altra que l'assemblea, l’“*organización de los vecinos afectados para discutir el problema común, fijarse los objetivos a conseguir, a quien deben enfrentarse para ello y decidir las formas de luchas necesarias*”⁷¹³. És cert que res no acabava ni començava amb l'Assemblea -perquè es pogués celebrar una assemblea amb cara i ulls calia abans un treball previ més restringit; perquè la feina que s'hi acordés s'enllestís calien comissions que hi estiguessin a sobre-, però “*Substituir la Asamblea por una comisión delegada es no conocer la fuerza del enemigo, es condenar a los vecinos a la pasividad y negarles el progreso hacia la iniciativa política y la lucha y a la práctica, es encaminar las cosas hacia la ineffectividad de o bien unos “representantes” indefensos o bien unos líderes sin perspectivas*”⁷¹⁴. D'aquesta assemblea de barri calia que en sorgissin altres organismes com ara assemblees de carrer, d'escala, àgils i properes als veïns menys compromesos, que poguessin mantenir al dia del desenvolupament de la lluita a tots els interessats.

Però quan l'enfrontament és contra l'Estat, i més si aquest Estat no garanteix les mínimes llibertats polítiques, cal dotar-se també d'altres estructures menys a la intempèrie de la repressió com ara la Comissió de Barri. Aquesta és descrita com una organització amb les següents característiques: estable, perquè també els explotadors s'organitzen fermament i les tasques d'anàlisi i elaboració de propostes que calia que presentés la Comissió requeria

---

⁷¹² Ibidem, p. 7.

⁷¹³ Ibidem.

⁷¹⁴ Ibidem.

d'un treball continuat; unitària, és a dir, contrària al fet que esdevingués *“un parlamento esteril de los politizados del barrio”*⁷¹⁵, i que fos capaç de coordinar-se tant amb el moviment obrer com amb la resta de capes populars que s'alcessin; i clandestina, com una *“forma de proteger a las masas al proteger la continuidad de la lucha”*⁷¹⁶, de no mostrar-se nu davant l'Estat que d'una revolada podria *“desarmar al pueblo”*⁷¹⁷. Ara bé, que la Comissió de Barri hagués de ser clandestina no volia dir que els seus militants haguessin d'esdevenir espectres, ans el contrari, calia que estiguessin *“al lado del pueblo y delante de la movilización”*⁷¹⁸. Les tasques que s'atribuïen a la Comissió de Barri eren, en primer lloc, dur la iniciativa de la lluita de masses al barri, és a dir, ser capaços de detectar les necessitats més immediates, saber formular-les, elaborar les alternatives, i organitzar el barri oferint-li els mitjans de lluita més apropiats per assolir els objectius plantejats. En segon lloc calia que que expliqués el sentit polític de l'explotació al barri i de la necessitat de la lluita de masses per a fer-li front. Per acabar, calia que sbés relligar la lluita al barri amb les que es puguessin impulsar des d'altres sectors com ara l'obrer o l'estudiantil.

La darrera estructura organitzativa que s'observava era la Coordinadora de Comissions de Barri entesa com una *“COORDINACION PARA LA LUCHA”*⁷¹⁹. La necessitat d'aquesta coordinació es justificava al·legant que la situació social que s'experimentava al conjunt dels barris -penoses condicions de vida i explotació capitalista- responia arreu al mateix mecanisme del sistema econòmic i social els fils del qual eren moguts pel mateix Estat. A la Coordinadora calia que hi assistessin *“los militantes más decididos de las Comisiones, para impulsar la lucha a través de cada comisión de Barrio y elaborar constantemente el marco general de las luchas, sobre la base del programa reivindicativo común y de los objetivos políticos de convergencia con la lucha de los demás sectores del pueblo en lucha”*⁷²⁰. Ara bé, com que aquests militants que assistien a la Coordinadora podien pertànyer a organitzacions diferents, calia que es produís un veritable procés cap a la unitat que *“no puede reducirse a una simple declaración formal sino que debe darse con el impulso a la lucha”*⁷²¹. Aquesta convergència en la lluita calia que es dugués a terme als barris, on les diferents organitzacions que hi treballaven políticament havien d'elaborar objectius comuns de lluita general, intercanviar-se iniciatives i impulsar

---

⁷¹⁵ Ibidem.

⁷¹⁶ Ibidem, p. 8.

⁷¹⁷ Ibidem.

⁷¹⁸ Ibidem.

⁷¹⁹ Ibidem.

⁷²⁰ Ibidem, p. 9.

⁷²¹ Ibidem.

conjuntament la lluita.

3. El programa reivindicatiu

L'Assemblea de Comissions de Barri identificava tres grans focus generadors de la majoria de problemes que afectaven als barris: habitatge, ensenyament i sanitat. I és al voltant d'aquests que calia elaborar una plataforma reivindicativa unitària que constituís una base per a construir un moviment de barris amb un objectius compartits, que fos el marc de lluita reivindicativa general que permeti fer un pas més i passar a l'ofensiva en plantejar unes condicions mínimes a exigir a l'Estat, responsable darrer de l'explotació capitalista que s'experimenta als barris.

El programa reivindicatiu es va elaborar, és clar, no des de la teorització abstracta sinó des dels carrers i lluites que havien estat animant els darrers anys. Una de la situacions més viscudes els últims temps era la de les remodelacions d'àmplies zones: el Pla Parcial de la zona Nord, el Pla Parcial de Montjuïc o els Cinturons de Ronda. Caldria saber respondre a les expropiacions, als canvis de residència, i exigir la implantació immediata d'habitatges en condicions, i això incloïa la satisfacció dels serveis socials més elementals. També, ho hem vist abans, les intervencions urbanístiques que havien estat realitzant tant l'Obra Sindical del Hogar com una part important de les immobiliàries privades presentava moltes mancances. Partint doncs d'aquestes realitats es va elaborar un Programa Reivindicatiu de Barris amb les següents demandes:

VIVIENDA EN CONDICIONES DE HABITABILIDAD

- [...] *pisos con contrato legal, sin desperfetos, con mantenimiento a cargo del propietario.*
- *zona de residencia con la infraestructura adecuada [...]*
- *adecuados servicios*

PISOS SIN ENTRADA Y DE ALQUILER NO SUPERIOR AL 10% DEL SALARIO

- *en caso de pisos de compra, al precio de coste*

VIVIENDA EN LA ZONA

- *en el caso de expropiaciones*

ESCUELA PARA TODOS, GRATUITA Y EN CONDICIONES DE ESCOLARIDAD

· *espacio suficiente, en el mismo barrio, número adecuado de alumnos por clase, material suficiente.*

· *incluidas guarderías así como Institutos.*

AMBULATORIO PARA CADA BARRIO Y CLINICA EN LA ZONA

· *ambulatorio con servicio permanente*

· *clínica, con camas suficientes según el número de habitantes de la zona o distrito.*⁷²²

S'afirmava que aquest programa podia ser un bon marc per a la base unitària i generalitzada, on cada barri podia situar la seva lluita particular. Només en la mesura que se sabés vincular les lluites a aquest programa comú i promocionar, organitzar, coordinar i estendre les lluites dels barris seria d'utilitat. Per tal de començar a donar-li sortida es proposava, per un cantó, una difusió massiva del programa reivindicatiu amb l'objectiu que fos "*conocido, discutido y asumido por los barrios*"⁷²³. I, en acabat, de forma immediata, que cada barri escollís dos aspectes, un a nivell de barri i un altre a nivell general, per avançar en la concreció d'un pla de treball conjunt. Això permetria avançar en "*la lucha de vecinos en los barrios, la coordinación de las actuales movilizaciones, el funcionamiento de la coordinadora para fijar este programa común de lucha y el apoyo a las luchas concretas que van surgiendo en los barrios*"⁷²⁴.

Aprofitem la menció a l'Obra Sindical del Hogar per afegir que la desprotecció amb què es trobaven els habitants d'edificis construïts per aquesta institució pública era tant gran que pràcticament no els va quedar cap més remei que organitzar-se entre ells. Així, un any després de l'Assemblea de la Coordinadora de Comissions d'abril de 1972, la idea de crear una xarxa de barris construïts per l'OSH a l'entorn d'un mateix programa reivindicatiu sembla que feu fortuna. Sota direcció de Bandera Roja, la Coordinadora es reunia cada quinze dies en un barri diferent. La llista dels més implicats contenia Sant Cosme, de El Prat de Llobregat, les Cinc Roses de Sant Boi de Llobregat, Espronceda i Arrahona de Sabadell, La Pau de Barcelona, i Pomar de Badalona. A més, hi havien participat de forma intermitent el barri badaloní de Sant Roc i el de Montserrat, a Terrassa. Els beneficis d'aquesta coordinació, sempre segons Bandera Roja, havien estat: l'impuls de la lluita en barris on l'*Organització* no tenia presència seguint, a més, criteris establerts

---

⁷²² Ibidem, pp. 9-10.

⁷²³ Ibidem, p. 11.

⁷²⁴ Ibidem

per ella com ara la negativa a pagar els rebuts fins aconseguir l'aplicació del Programa Reivindicatiu, o bé exigir la reparació dels desperfectes als Sindicats, els responsables últims dels edificis construïts per l'OSH; aportar “*criterios justos de funcionamiento en las Asociaciones de Vecinos*”⁷²⁵; assegurar la generalització de les lluites i certa col·laboració entre barris, especialment necessari entre aquells barris d'organització incipient i reduïda experiència com ara els barris de Sant Cosme i Arrahona; plantejar una necessitat, la de respondre solidàriament i coordinada en cas que algun barri sofrís repressió; finalment, elaborar un document que recollís la lluita de tots aquests barris, que presentés la plataforma reivindicativa, i que exposés com fer front al Sindicat. Partint d'aquest document s'havia preparat un text més breu del qual se n'havien fet 15.000 còpies llestes per distribuir, una tasca que es va ordenar en la coordinadora celebrada el diumenge 18 de febrer de 1973. A més, es va tractar també sobre la necessitat d'ampliar la coordinadora a d'altres barris de l'OSH. Amb aquest objectiu, les reunions es van començar a celebrar també en barris que fins el moment no participaven de la Coordinadora.

Per finalitzar aquest apartat centrat en l'Assemblea de Comissions de Barri d'abril de 1972 volem referir-nos a la constitució d'una suposada coordinadora de barris “*como espacio de confluencia entre los militantes del PSUC y BR que estaban trabajando en el llamado Movimiento Popular a partir de diversas CB*”⁷²⁶ tot just un mes després i que en Marc Andreu, seguint el fil de l'Ivan Bordetas Jiménez, atribuiria a un moviment “lògic [...] conseqüència de l'assemblea d'abril de 1972”⁷²⁷. Però el document amb el què es basa la suposada constitució d'aquest espai de confluència, “*La situación actual del movimiento popular en barrios. Nuestras tareas*”, apareix publicat al *Boletín Comunista* nº 6 de març 1971. Per tant, és impossible que es refereixi a cap esdeveniment que es produeixi el 1972. La reflexió sobre l'espai de confluència que es pretén no té el seu origen al maig de 1972 sinó al de 1970, dos anys abans, i ha estat tractat ja a l'anterior apartat. Nosaltres no hem trobat que aquesta Assemblea unitària del Guinardó donés més fruits concrets. L'Anna Alabart apunta encara a una “darrera vegada que sembla que es va intentar una coordinació conjunta”⁷²⁸ l'any 1973, però “va anar-se desmuntant perquè

---

⁷²⁵ “OBRA SINDICAL DEL HOGAR” dins *Informaciones*, nº 15, 24 febrer de 1973, p. 6. CEHI, Fons DPP (OCE-Br) 2.

⁷²⁶ BORDETAS JIMÉNEZ, Ivan; op. cit., p. 385.

⁷²⁷ ANDREU ACEBAL, Marc; op. cit., p. 98.

⁷²⁸ ALABART VILÀ, Anna; op. cit., p. 322.

ja les comissions de barri anaven desapareixent⁷²⁹ en benefici de les Associacions de Veïns.

3.2.5. Les Associacions de Veïns

El novembre de 1972 Bandera Roja va celebrar una Assemblea del *Front de Barris*. Ho sabem gràcies al *Boletín Comunista* de juny de 1973⁷³⁰, que planteja “*algunas reflexiones sobre el movimiento de barrios*”⁷³¹ tenint com a referència tant l'Assemblea de Comissions de Barri que acabem de resseguir com aquesta altra Assemblea dels militants de Bandera Roja enquadrats en el moviment popular.

De l'Assemblea del *Front de Barris* de novembre de 1972 en surten essent conscients i assumint mancances organitzatives -“*falta de cuadros, gran extensión, etc.*”⁷³²- que els fan replantejar-se l'esquema organitzatiu del *Front*. Si fins el moment havien treballat a partir d'un gran *Comitè* que ho centralitzava tot, des d'aleshores es descentralitzaria l'estructura per treballar des de *Comitès de Zona* “*construidos sobre zonas con características homogéneas, responsables de toda la iniciativa política en la zona*”⁷³³. A més, en cas que hi hagués presència d'altres *Fronts* de Bandera Roja a la mateixa *Zona*, la seva relació havia de ser més estreta amb l'objectiu que es reforcessin mútuament. Però una altra modificació dels seus pressupostos polítics i organitzatius va tenir encara més pes que aquesta descentralització del *Front de Barris*. Tot i que tant discursivament com en la pràctica des de Bandera Roja s'havia defensat sempre la necessitat de fer ús de tots els mitjans al seu abast en la lluita als barris, fossin aquests legals o il·legals, això no significava que tots ells tinguessin el mateix valor, establint una jerarquia dels instruments disponibles en què la Comissió de Barri es trobava al vèrtex superior. Les instàncies legals s'havien pensat “*como instrumentos de la comisión, como “tapaderas” legales del trabajo de ésta y como canales de comunicación entre la Comisión de Barrio y el barrio*”⁷³⁴. Com a molt, a les Associacions de Veïns se'ls havia reconegut una capacitat d'enquadrar les masses en moments de forta agitació. No se'ls reconeixia, en canvi, cap autonomia respecte la direcció del moviment, que calia que depengués de les Comissions

---

⁷²⁹ Ibidem.

⁷³⁰ “Algunas reflexiones sobre el movimiento de barrios” dins *Boletín Comunista*, nº 19, juny de 1973, pp. 1-5.

⁷³¹ Ibidem, p. 1.

⁷³² Ibidem, p. 2.

⁷³³ Ibidem.

⁷³⁴ Ibidem.

de Barri. Però aquesta concepció de les associacions de veïns respecte la Comissió de Barri no era res més, assumien, que l'“*aplicación mecánica de la caracterización de la CNS y su relación con C.O.*” que calia revisar⁷³⁵. Si el que es volia era que la lluita reivindicativa als barris seguís creixent calia saber “*convertir las organizaciones legales de vecinos en las reales y únicas organizaciones de masas para la lucha reivindicativa*”⁷³⁶. Això seria possible essencialment per dos motius: la pèrdua d'iniciativa de l'Estat, que s'havia mostrat incapaç de fer-les “*jugar el papel de instrumento de colaboración con el Ayuntamiento y de atenuación de los conflictos*”⁷³⁷, i l'actitud negociadora que, en contrast amb d'altres conflictes, l'Estat havia mantingut davant de les queixes veïnals. De totes maneres, aquesta redefinició del treballa als barris, és clar, no es va posar en pràctica de la nit al dia i, per tant, malgrat aquest canvi de rumb, les Comissions de Barri van seguir existint, amb una tendència, això sí, definitivament a la baixa.

Ara bé, que Bandera Roja hagués conceptualitzat les Associacions de Veïns com un organisme més o menys al servei de les Comissions de Barri no significa que no haguessin fet esforços perquè se n'anessin construint. Tot aprofitant els marges que havia obert la Llei d'Associacions de 1964, des de bona part de les Comissions de Barri impulsades per Bandera Roja s'afavorí la creació d'Associacions de Veïns des de ben aviat. Cal tenir en compte que entre el 1970 i el 1972 es van crear les següents Associacions de Veïns, la majoria de les quals situades als barris d'extracció obrera: Barceloneta, El Carmel, Casc Antic, Sants -Centre Social-, Gràcia, Guinardó -Joan Maragall-, Poble Nou, Polígon Porta, Sagrada Família, Sant Andreu, Sant Martí de Provençals, El Taulat, Turó de la Peira, Navas, Sol Baix, Sagrera, Parc de la Vall d'Hebron, a més de les ubicades a Nou Barris (Ciutat Meridiana, Guineueta, Prosperitat, Trinitat Nova i Trinitat Vella, Verdum, Vallbona i Polígon Canyelles)⁷³⁸. En Josep Martí Masferrer, que va estudiar la relació entre les Associacions de Veïns i els Partits Polítics, afirma que només una d'aquestes Associacions de Veïns va ser impulsada “*esclusivament per veïns independents*”⁷³⁹, la del Parc de la Vall d'Hebron, i que “Els màxims impulsors d'aquest procés varen ésser el Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC) i l'Organització Comunista Espanyola

---

⁷³⁵ Ibidem.

⁷³⁶ Ibidem.

⁷³⁷ Ibidem, p. 3.

⁷³⁸ MARTÍ MASFERRER, Josep; *Relació entre associacions de veïns [sic] i partits polítics [sic]*. Barcelona 1970-1980. Fundació Jaume Bofill, 1981, p. 3.

⁷³⁹ Ibidem, p. 4.

Bandera Roja (OCE-BR)”⁷⁴⁰. Entre les que impulsà Bandera Roja hi compta les de la Barceloneta, El Carmel, Casc Antic, El Guinardó, a més de les de Nou Barris. A partir d’aquest moment el ritme de creació serà més o menys constant fins a finals del franquisme, però el protagonisme tant de Bandera Roja com d’altres organitzacions de l’extrema esquerra en el seu impuls serà francament menor de resultes de la seva menor presència. De totes les Associacions de Veïns que sorgiran entre el 1973 i el 1977 -Bon Pastor, Sant Genís dels Agudells, Horta, Coll-Vallcarca, La Verneda, Dreta de l'Eixample, Esquerra de l'Eixample, Clot-Camp de l'Arpa, Sant Gervasi, Poble Sec, Gòtic, Fort Pienc, Camp d'en Grassot, Hostafrancs, Baró de Viver i Diagonal Mar- a “L’extrema esquerra només la trobem representada pel PTE al Bon Pastor i per BR a Horta, creades ambdues a l’any 1973”⁷⁴¹.

Perquè les Associacions de Veïns poguessin jugar aquest paper que des de Bandera Roja se'ls estava assignant calia que complissin una sèrie de condicions, que prenguessin el testimoni de la feina feta des de les Comissions de Barri per dur-la fins a un estadi superior sense trencar-ne el fil. Per això, per exemple, si les Associacions de Veïns havien de disposar d’un “*programa de lucha propio*”⁷⁴², aquest no podia tenir un altre contingut que “*los puntos del programa reivindicativo asumido por C. de B. el año anterior*”⁷⁴³ que acabem de veure. Tot i que Bandera Roja creia que els continguts del programa de les Associacions de Veïns havien de ser els propis de les Comissions de Barri, també en defensaven la seva autonomia i, per tant, que aquest tipus de decisions “*deben tomarse democráticamente en las distintas instancias de la org. Legal*”⁷⁴⁴. Per tal que esdevinguessin organitzacions més representatives del que ho eren les Comissions de Barri calia que recollissin les necessitats i aspiracions de tot el barri, un objectiu que només es podia abastar si s’assegurava “*la participación de la lucha de todos los vecinos*”⁷⁴⁵. En darrer lloc, calia que les Associacions de Veïns fossin “*instrumentos de lucha y no de negociación*”⁷⁴⁶, que entenem que era un debat que es devia començar a tenir dins del moviment popular de la mateixa manera que, dintre del moviment obrer, es devia començar a discutir sobre si el model de sindicat desitjable havia de tendir a la

---

⁷⁴⁰ Ibidem.

⁷⁴¹ Ibidem, p. 7.

⁷⁴² “*Algunas reflexiones sobre el movimiento de barrios*” dins *Boletín Comunista*, nº 19, juny de 1973, p. 3.

⁷⁴³ Ibidem.

⁷⁴⁴ Ibidem.

⁷⁴⁵ Ibidem.

⁷⁴⁶ Ibidem.

confrontació o a la *concertació*. Les Associacions de Veïns no haurien de servir “*para solucionarse los propios vecinos los problemas del barrio cuando el Ayuntamiento no les hace caso*”⁷⁴⁷, i es posava d'exemples a no seguir els casos de la constitució d'una cooperativa amb l'objectiu d'urbanitzar un barri o construir una escola, o bé la formació de “*comisiones mixtas para financiar o estudiar una obra del tramo de Lesseps*”⁷⁴⁸.

Bandera Roja, ho hem anat veient, havia defensat sempre la necessitat de vincular la lluita als barris amb les necessitats més sentides pels seus habitants, però aquestes demandes elementals i concretes sempre anaven lligades o a peticions més generals de llibertats o a lluites d'altres sectors, significativament l'obrer. En aquest document s'hi torna a insistir quan s'afirma que “*para asegurar el progreso de las mobilizaciones por mejorar las condiciones de vida, y para orientar la lucha ante las distintas respescas [sic] de la Administración, es necesario plantear a nivel de masas objetivos que, o bien son directamente políticos (p. ej. lucha contra la corrupción) o bien sólo se pueden ir realizando en un marco de libertades políticas (p. ej. programa democrático de la enseñanza)*”⁷⁴⁹. I a la inversa. Si el que es volia era impulsar la lluita “*por las libertades políticas en los barrios a nivel de masas deben plantearse objetivos ligados a la lucha que se está llevando, desarrollar [...] los elementos de lucha democrática que se desprenden más fácilmente de la lucha por las condiciones de vida*”⁷⁵⁰. Tanmateix, per poder avançar en aquesta direcció era urgent començar a pensar des d'aquell mateix moment en l'elaboració d'un programa democràtic a nivell de barri.

Encara que era clara l'assumpció que el futur de la lluita als barris estava en mans de les Associacions de Veïns, a les Comissions de Barri Bandera Roja encara els reservava un cert protagonisme en aquest període de transició de models organitzatius. D'entrada, “*el papel que deben asumir en primer plano las C. de B. es impulsar la lucha de masas por las libertades políticas a partir de las condiciones en que se desarrolla la lucha en los barrios*”⁷⁵¹, que mostrava aquesta preocupació permanent per partir de les mancances materials més urgents amb el doble propòsit d'eradicar-les alhora que s'anava minant el règim. Tampoc la continuïtat i extensió de la lluita política als barris i el lligam entre el moviment popular i el moviment obrer era una funció que poguessin desenvolupar les Associacions de Veïns ja que aquesta tasca “*sólo puede ser asumida en la actual situación*

---

⁷⁴⁷ Ibidem.

⁷⁴⁸ Ibidem.

⁷⁴⁹ Ibidem, p. 4.

⁷⁵⁰ Ibidem.

⁷⁵¹ Ibidem, p. 5.

*por organizaciones de masas clandestinas, es decir, por Comisiones de Barrio*⁷⁵². Per a exercir aquestes funcions les Comissions de Barri “*deben discutir y asumir un programa propio que oriente su actividad y asegure su autonomía respecto a la O.C. [Organización Comunista]*”⁷⁵³, és a dir, de Bandera Roja. Els punts del programa que calia discutir giraven al voltant de la lluita contra la corrupció, per una alternativa democràtica de l'administració municipal, per l'ensenyament, la sanitat i l'habitatge, per la unitat i solidaritat amb el moviment obrer i popular, i contra la repressió i per les llibertats polítiques. Gràcies a aquest debat, i malgrat que se'ns ha dit que un dels objectius buscats és l'autonomia respecte Bandera Roja -entenem que també respecte qualsevol altra organització política- “*las C. de B. deben ganar en homogeneidad, ya que sobre la base política definida será muy improbable que se pueda realizar unidad de acción con izquierdistas y revisionistas; ante esta contradicción debemos optar por la homogeneidad aún a costa de la unidad, sino queremos que C. de B. se vean paralizadas por discusiones interminables*”⁷⁵⁴.

Finalment, des del *Boletín Comunista* s'elaborà també una anàlisi del desenvolupament de les lluites més d'un any després de la celebració d'aquella Assemblea de la Coordinadora de Comissions de Barri de l'abril de 1972. L'avenç de la lluita reivindicativa durant aquest temps “*ha modificado sustancialmente la situación*”⁷⁵⁵, i veurem que algunes de les observacions que s'hi fan estan a l'origen d'alguna de les apostes organitzatives que acabem de veure, com ara la del major protagonisme de les Associacions de Veïns. S'observa que, pel que fa referència a l'origen de les lluites, aquestes són cada cop menys “*la respuesta ante una situación insoportable*”⁷⁵⁶ com havia succeït en el passat a Santa Coloma o a Can Clos. Ara, les mobilitzacions tenien més a veure amb l'elaboració de programes reivindicatius que havien sabut trobar elements per endegar “*luchas generalizadas y coordinadas de varios barrios y con una perspectiva de lucha más a largo plazo*”⁷⁵⁷ i, al mateix temps, “*Los objetivos de la lucha han superado por su mismo carácter el marco puramente reivindicativo*”⁷⁵⁸. Aquesta capacitat de referir-se a allò més concret amb voluntat de transcendir-ho havia facilitat la participació d'un major nombre de persones, d'entre les quals s'hi destacaven aquells “*sectores*

---

⁷⁵² Ibidem.

⁷⁵³ Ibidem.

⁷⁵⁴ Ibidem.

⁷⁵⁵ Ibidem, p. 1.

⁷⁵⁶ Ibidem.

⁷⁵⁷ Ibidem.

⁷⁵⁸ Ibidem.

democráticos estimulados por las luchas actuales y con objetivos políticos convergentes”⁷⁵⁹, afavorida de ben segur pel protagonisme que havia anat assumint una organització que podia treballar de forma més transparent com era l'Associació de Veïns. A més, aquest creixement de la lluita reivindicativa als barris havia obert també noves possibilitats de treball de masses en d'altres àmbits, sectors democràtics “(*Iglesia, centros culturales, nacionalismo*)”⁷⁶⁰ al marge, com ara el jovent, la lluita contra l'administració local i la solidaritat amb la lluita obrera i popular.

Una de les primeres passes que s'havia fet en aquest camí cap a la lluita veïnal unitària s'havia produït el 1972, quan diverses Comissions de Barri, Associacions de Veïns i representants de mestres van reunir-se al local de l'Associació de Veïns de Sant Antoni per a provar de fer possible una campanya en favor dels ensenyants. Més endavant, aquestes reunions àmplies es van reproduir en motiu de les explosions de gas primer al carrer Santa Amàlia i posteriorment al carrer Rajolers. Aquestes reunions que agrupaven bona part de les diferents sensibilitats del moviment veïnal, de fet, estaven posant les bases del que seria la Coordinadora de barris de Sant Antoni. Encara que no va ser senzill trencar les dinàmiques establertes i els recels existents la Coordinadora de barris de Sant Antoni va acabar esdevenint una estructura unitària i estable. La prova de la implicació d'ambdues Coordinadores de Comissions de Barri en la Coordinadora de Barris de Sant Antoni és la participació de membres d'una i altra en l'estructura organitzativa comuna que s'anava bastint⁷⁶¹. En paral·lel, les Associacions de Veïns de carrer, copades majoritàriament pels propietaris dels comerços, es posaven també a treballar per crear una Federació d'Associacions de Veïns de tota Barcelona en la qual acabarien confluint uns i altres i que acabaria fent possible no només “la coordinació de les associacions barcelonines sinó la de les del conjunt de Catalunya”⁷⁶², que van acabar adoptant el mateix model organitzatiu. En la construcció d'Associacions de Veïns, però, no només hi van intervenir les Comissions de Barri, sinó que hi van participar també associacions de diversa naturalesa com ara “associacions de caps de família, grups de veïns, associacions de carrer, centres socials, grups parroquials etc.”⁷⁶³ El que sí cal reconèixer, de totes maneres, és que “l'orientació política del moviment sí que va desenvolupar-se de la mà

---

⁷⁵⁹ Ibidem, p. 2.

⁷⁶⁰ Ibidem.

⁷⁶¹ En Carles Prieto recorda haver anat a alguna d'aquestes assemblees celebrada als Escolapis de Sant Antoni en representació de Sants.

⁷⁶² ALABART I VILA, Anna; “Els moviments socials urbans a Catalunya” dins *Revista catalana de sociologia*, 7/98, p. 15.

⁷⁶³ Ibidem, p. 12.

de les comissions de barri i dels dos partits principals que hi havia darrera d'elles: el PSUC i Bandera Roja”⁷⁶⁴.

Tanmateix, la progressiva creació de les Associacions de Veïns no va significar la desaparició de les Comissions de Barri per altres motius que cal afegir als ja esmentats. El més elemental era la incertesa que representava haver de confiar-ho tot a unes Associacions el funcionament regular de les quals depenia del vist-i-plau de l'administració. De la mateixa manera que havia obert l'aixeta per a que poguessin desenvolupar determinades activitats la podia tancar, deixant el moviment veïnal sense entramat organitzatiu d'un dia per l'altra. Comissions de Barri i Associacions de Veïns, a més, complien funcions diferents derivades del major control a què estaven sotmeses les segones. En paraules d'un dels membres de Bandera Roja que va participar de la taula rodona organitzada per l'Anna Alabart: “Podria justificar-se aquesta duplicitat perquè, en part, les Comissions de Barri i les Associacions de Veïns tenien funcions diferents. Concretament les tasques d'agitació (tirades d'octavetes convocant o defensant una vaga, pintades etc.) no podien ser fetes en el marc de l'Associació de Veïns i calia mantenir les Comissions de Barri per fer aquestes activitats clandestines”⁷⁶⁵. A més, les Comissions de Barri eren ideològicament més homogènies, i per a les organitzacions polítiques podia tenir interès el seu sosteniment de cara a preparar les reunions de les Associacions de Veïns, tant perquè el seu desenvolupament general fos satisfactori en l'abordament de les qüestions a tractar com, en un sentit més partidista, per tal que aquestes s'arregleressin amb allò que l'organització hegemònica dins la Comissió de Barri cregués oportú. Així, el que es va esdevenir va ser el manteniment d'una doble estructura organitzativa que només va anar simplificant-se, liquidant progressivament les Comissions de Barri, a mesura que s'anava constatant la possibilitat de treballar des de les noves Associacions de Veïns. L'Anna Alabart afegeix que la progressiva desarticulació de les Comissions va anar vinculada també als canvis polítics posteriors a la mort d'en Carrero Blanco, “moment en el qual diferents partits, però especialment el PSUC, van defensar que s'havia de fer les mínimes activitats clandestines i sortir obertament a la superfície”⁷⁶⁶.

Que la decisió de Bandera Roja d'abocar-se a bastir un moviment popular amb les Associacions de Veïns com a pilars fonamentals devia provocar debats i recels en el seu interior després d'uns anys d'aposta per les Comissions de Barri sembla evident, no

---

⁷⁶⁴ *Ibidem*.

⁷⁶⁵ ALABART VILÀ, Anna; (1981) op. cit., p. 242.

⁷⁶⁶ *Ibidem*.

només per motius polítics, sinó inclús per qüestions més mundanes relacionades amb l'hàbit. Ara bé, contràriament al que assenyala en Marc Andreu Acebal, nosaltres no acabem de veure'ls reflectits -malgrat que no en neguem l'existència- entre “algunes circulars del Comitè de Barcelona de BR, que s'intueix que intentava posar ordre en un front de barris que actuava massa per lliure i coordinat amb la gent del PSUC, i una altra circular del Comitè de Catalunya de BR, curiosament més afí al front de barris i al grup que acabaria marxant al PSUC”⁷⁶⁷. En concret, en Marc Andreu Acebal fa referència a les Circulars del Comitè de Barcelona nº 2, apareguda entre el mes de setembre i el d'octubre de 1973, i la del Comitè de Catalunya, ja de principis de 1974, amb el Govern Arias recent estrenat. Segons el nostre punt de vista, el que defensen ambdues Circulars és coherent. La segona Circular del Comitè de Barcelona té per objecte fer arribar a tota l'*Organització* un Document del Comitè del Front de Barris referent a les imminents -16 d'octubre- eleccions municipals pel terç familiar. I, en el punt destinat a avaluar la situació en què es trobava el moviment de barris, el que s'exposa és la idea d'un desitjable traspàs de responsabilitats entre Comissions de Barris i Associacions de Veïns que no s'acaba de satisfer. La creixent lluita reivindicativa als barris havia permès “*el desarrollo de unos determinados instrumentos legales: Asoc. y centros*”⁷⁶⁸ que estaven però encara verdes per a “*tomar iniciativas generales y en muchos casos incluso parciales de su misma zona o Barrio*”⁷⁶⁹. Ara bé, la situació de les Comissions de Barri no es presentava com a gaire més galdosa ja que “*se encuentran hoy sin una política propia, que les impide su desarrollo como auténticas organizaciones de masas*”⁷⁷⁰, la qual les convertia “*en muchos casos en instancias formales y paralelas a las Asociaciones, no facilitando el avance de estas hacia iniciativas superiores y perdiendo su carácter de org. de vanguardia del Barrio*”⁷⁷¹. És a dir, les Comissions de Barri no només no complien les funcions designades sinó que, a més, eren un fre perquè les Associacions de Veïns poguessin desenvolupar les seves. Per això no veiem que aquesta Circular del Comitè de Barcelona pugui confrontar-se amb la del Comitè de Catalunya que, segons Marc Andreu, “Per contra, [...] bandejava l'acció de les comissions de barri i s'apostava clarament per potenciar àmpliament i de forma molt oberta les associacions de veïns”⁷⁷². En la Circular

---

⁷⁶⁷ ANDREU ACEBAL, Andreu; op. cit., p. 99.

⁷⁶⁸ Circular del Comitè de Barcelona nº 2, p. 2. ABPR, DPP (OCE(BR)) 2/5 (6).

⁷⁶⁹ Ibidem.

⁷⁷⁰ Ibidem.

⁷⁷¹ Ibidem.

⁷⁷² ANDREU ACEBAL, Marc; op. cit., p. 99.

del Comitè de Catalunya s'hi fa, és cert, una caracterització major sobre les Associacions de Veïns que a la de Barcelona, però és que el document és molt més extens i té la funció de presentar un pla per “organitzar el movimiento democrático”⁷⁷³, un instrument essencial dels quals havien de ser les Associacions de Veïns, mentre que la Circular del Comitè de Barcelona reproduïa un Informe del Comitè del *Front de Barris* que tenia per objecte que es produís una “discusión [...] en todos los CF [Comitès de Front] y en todas las ces[cèl·lules]”⁷⁷⁴ al voltant de les immediates eleccions municipals.

En Josep Martí Maferrer també es fa ressò d'aquestes discrepàncies internes i assenyala que “en alguns indrets es varen fer patents divergències estratègiques entre aquests dos grups [PSUC i BR] en el moment d'abandonar la clandestinitat de les Comissions de Barri i continuar bregant sota un prisma de canvi legal. Aquestes divergències es produïren a Trinitat Nova, Trinitat Vella i Guinardó -Joan Maragall-”⁷⁷⁵, totes elles Comissions de Barri amb influència de Bandera Roja. Però, malauradament, no en coneixem la font.

De la probable manca d'unanimitat respecte el paper que s'estava reservant a les Comissions de Barri -la progressiva desaparició- i a les Associacions de Veïns -prendre el testimoni de la lluita empresa per les primeres tot adaptant-se a les noves circumstàncies- n'hem trobat un eco en un article publicat a *Bandera Roja* en un temps -abril de 1974- prou avançat. A l'article “Asambleas de vecinos”⁷⁷⁶ es presenten una sèrie d'esdeveniments ocorreguts el cap de setmana del 30-31 de març que “parecen indicar un nuevo resurgir del movimiento popular en los barrios de Barcelona”⁷⁷⁷. Es tracta d'una reunió a Sant Andreu de “300 personas convocadas por la asociación de vecinos”⁷⁷⁸ amb el president de la Junta municipal del districte -Calvo- per discutir sobre qüestions diverses⁷⁷⁹; i d'una assemblea de 500 inquilins de pisos construïts a Verdum i La Pau per l'Obra Sindical del Hogar en la qual els habitants de Verdum havien acordat deixar de pagar un augment del lloguer fins que no s'abordessin millores de l'enllumenat. Tot plegat, a parer de l'article en qüestió, era expressió de “la necesidad de poner de nuevo en pie un auténtico movimiento de barrios populares que exprese las reivindicaciones

---

⁷⁷³ Circular del Comitè de Catalunya nº 3, p. 1. ABPR, DPP (OCE (Br)) 1/7 (2).

⁷⁷⁴ Circular del Comitè de Barcelona nº 2, p. 1. ABPR, DPP (OCE(BR)) 2/5 (6).

⁷⁷⁵ MARTÍ MASFERRER, Josep. A; *Relació entre associacions de veïns [sic] i partits polítics [sic]. Barcelona 1970-1980*. Fundació Jaume Bofill, 1981, p. 4.

⁷⁷⁶ “Asambleas de vecinos” dins *Bandera Roja*, nº 20, abril de 1974, p. 12. ANC, Fons Bandera Roja, Caixa 18.

⁷⁷⁷ “Asambleas de vecinos” dins *Bandera Roja*, nº 20, abril de 1974, p. 12.

⁷⁷⁸ *Ibidem*.

⁷⁷⁹ L'ús que s'havia de donar als terrenys que havia ocupat la Pegaso, la destitució d'en Fernando Rodríguez Ocaña i la construcció d'una escola.

fundamentales de los vecinos”⁷⁸⁰. Tanmateix, per tal de “reestructurar este movimiento desde la base y darle una perspectiva unitaria, es necesario dar un paso adelante en la construcción y consolidación de las Comisiones de Barrio y en su coordinación”⁷⁸¹, una aposta que, a aquestes alçades, havia quedat absolutament descartada en favor del treball a les Associacions de Veïns. De fet, la voluntat de Bandera Roja de transcendir la clandestinitat de les Comissions de Barri era tant gran que havia decidit apostar, sense comptar amb complicitats entre les organitzacions del seu entorn ideològic, per presentar-se a les eleccions al terç familiar de novembre de 1973 tant a Terrassa, on hi van presentar en Toni Cunill, com al Districte IX, amb en Fernando Rodríguez Ocaña.

3.2.6. Les eleccions municipals de 1973

3.2.6.1. Arguments per la participació a les eleccions al terç familiar

Al *Boletín Comunista* número 19 de juny de 1973, ho hem vist ja, Bandera Roja exposava “Algunas reflexiones sobre el movimiento de barrios”⁷⁸², però la qüestió de les eleccions municipals no hi apareixia. Serà en el següent número, publicat al mateix mes de juny, on sortirà l'article “Sobre las próximas elecciones a concejales”⁷⁸³, primer article on s'expressarà la seva voluntat d'explorar la possibilitat d'emprar les eleccions municipals pel terç familiar⁷⁸⁴ com un espai més de batalla. Es caracteritzava el període com d’*“acumulación de fuerzas y de la necesidad que proletariado y el movimiento popular sepa concretar un amplio movimiento democrático de masas”*⁷⁸⁵ que calia bastir recorrent també a *“medios que nos permitiesen llegar a nuevos sectores del pueblo y nos facilitasen una alianza táctica real con sectores de las clases intermedias”*⁷⁸⁶. I és en la recerca d'aquests mitjans que *“la Organización orienta la utilización a fondo, mediante la presentación de candidatos, apoyo a aquellos que sean demócratas y denuncia y boicot*

---

⁷⁸⁰ “Asambleas de vecinos” dins *Bandera Roja*, nº 20, abril de 1974, p. 12.

⁷⁸¹ *Ibidem*.

⁷⁸² “Algunas reflexiones sobre el movimiento de Barrios” dins *Boletín Comunista*, nº 19, juny de 1973, pp. 1-5).

⁷⁸³ “Sobre las próximas elecciones a concejales” dins *Boletín Comunista*, nº 19 bis, juny de 1973, pp. 8-10.

⁷⁸⁴ La renovació de regidors des de la instauració de la Llei de Bases del Règim Local del 1945 provenia de tres processos electorals amb actors diferents: el familiar, el sindical i el corporatiu. Els regidors que provenien del terç familiar eren escollits pels caps de família, les vídues, i les dones no sotmeses a pàtria potestat.

⁷⁸⁵ “Sobre las próximas elecciones a concejales” dins *Boletín Comunista*, nº 19 bis, juny de 1973, p. 8.

⁷⁸⁶ *Ibidem*.

*de los fascistas-opusdeistas, en las próximas elecciones*⁷⁸⁷. Ara bé, com se saben pràcticament sols en aquesta aposta –*“La mayoría de las organizaciones políticas lanzan la consigna de boicot y de momento sólo algunos grupos burgueses-democratas: Barenys en Tarrasa, Casasas y el grupo Jordi Pujol (Banca Catalana) se preparan para ocupar algunas posiciones*”⁷⁸⁸-, cal començar a elaborar-ne una defensa.

Bandera Roja afirmava que *“la consigna de boicot*”⁷⁸⁹ llançada pel PSUC era *“coherente con su análisis de crisis general de la Dictadura*”⁷⁹⁰, amb el paper dirigent que reserven en la construcció del moviment democràtic a la burgesia evolucionista i amb la imminent presentació del Pacte per la Llibertat. La seva posició davant la convocatòria d’eleccions municipals era la següent: *“Denuncia las elecciones como no democráticas y valora el boicot como arma política*”⁷⁹¹. A Bandera Roja, per la seva banda, el caràcter no democràtic de les eleccions no els preocupava ja que *“lo importante [...] es [...] su aprovechamiento para reforzar el movimiento popular y democrático*”⁷⁹². En quant a considerar *“el boicot como una arma política es otro error*”⁷⁹³. Argumentaven que durant els anys cinquanta i seixanta, *“cuando el mov. obrero y popular era débil y se estaba reorganizando*”⁷⁹⁴, la solució del boicot era la única possible. Però ara, *“existiendo un amplio mov popular capaz de saber utilizar en función de sus intereses las elecciones, estas aparecen como un instrumento más de la lucha de las masas, por sus reivindicaciones inmediatas y democráticas*”⁷⁹⁵.

També altres *“grupos como los sindicalistas, los izquierdistas, etc., nos acusaran de colaboracionistas, y otras cosas*”⁷⁹⁶ de resultes de la seva posició, però és perquè no tenien en compte que és *“precisamente cuando hay un movimiento [sic] de masas que es posible utilizar a fondo los medios legales, para ampliar y desarrollar la misma lucha. Olvidan que un amplio movimiento democrático debe darse instrumentos para concretarse en la acción*”⁷⁹⁷.

---

⁷⁸⁷ Ibídem.

⁷⁸⁸ Ibídem, p. 10.

⁷⁸⁹ Ibídem.

⁷⁹⁰ Ibídem.

⁷⁹¹ Ibídem.

⁷⁹² Ibídem.

⁷⁹³ Ibídem.

⁷⁹⁴ Ibídem.

⁷⁹⁵ Ibídem.

⁷⁹⁶ Ibídem.

⁷⁹⁷ Ibídem.

Amb data de 20 de setembre de 1973 el Comitè de Barcelona de Bandera Roja publicava la seva primera Circular, “*un documento quincenal de información y discusión política [sic] a nivel local, que supere el carácter [sic] meramente informativo del [periòdic també editat per Bandera Roja] “informaciones”*”⁷⁹⁸. Essent conscients de la situació d’*“absoluto aislamiento en el que se encuentra la OC en el planteamiento de esta campaña, el boicot del PSUC, de los izquierdistas y la despolitización de las masas”*⁷⁹⁹ aquesta Circular volia fornir als seus militants d’instrumental argumental per tal de poder defensar la seva posició. Un parell de mesos abans el PSUC havia fixat la seva posició en l’editorial d’un *Treball* insòlitàment escrit en castellà: “NO a las “elecciones” municipales fascistas”⁸⁰⁰. El tronc central del seu discurs s’ocupava de rebatre un dels arguments dels que en defensaven la participació: la idea segons la qual “*deben aprovecharse las posibilidades legales como se hace en el campo sindical*”⁸⁰¹. Pel PSUC hi havia una sèrie de diferències entre unes eleccions i altres que calia tenir en compte:

- “a) Que la participación en las elecciones sindicales proporciona la posibilidad de reunir “libremente” a los trabajadores en las empresas.*
- b) Que los cargos de enlaces y jurados sindicales comportan asimismo la posterior posibilidad de reunión “libre” entre sí o con sus representados y facilitan una articulación y una acción independiente de las masas trabajadoras.*
- c) Que la presentación de candidaturas para enlaces y jurados no entraña la previa aceptación formal de las “Leyes Fundamentales” y los “Principios del Movimiento”.*”⁸⁰²

Pel cas de les eleccions municipals, encara segons el PSUC, el que calia era aprofitar “*las posibilidades legales que ofrezca la campaña electoral, no para presentar candidaturas, sino para realizar una actividad pública de denuncia del sistema fascista de poder municipal*”⁸⁰³, per reclamar totes les llibertats i per “*elaborar y popularizar, en reuniones*

---

⁷⁹⁸ Circular del Comité de Barcelona, nº 1, p. 1. ABPR, DPP (OCE(BR)) 2/5 (6).

⁷⁹⁹ *Ibíd.*, p. 2.

⁸⁰⁰ “NO a las “elecciones” municipales fascistas” dins *Treball*, nº 372, 17 de juliol de 1973, Suplement, pp. 1-2.

⁸⁰¹ *Ibíd.*, p. 2.

⁸⁰² *Ibíd.*

⁸⁰³ *Ibíd.*

abiertas, plataformas y programas de acción municipal que recojan las aspiraciones de las masas”⁸⁰⁴.

De totes maneres, pel PSUC, aquesta posició de desacord amb “*los antifranquistas que erróneamente creen, o pueden creer, conveniente presentar candidatos a concejales del tercio familiar*”⁸⁰⁵ que era compartida per “*otros partidos y organizaciones revolucionarias y democráticas*”⁸⁰⁶ no havia de ser emprada com un argument més de divisió al sí de l’oposició. Tot el contrari. Calia que, es participés o no de les eleccions, es treballés conjuntament en el pla esbossat i que, d’altra banda, tenia moltes coincidències amb el que es defensava des de Bandera Roja.

La precocitat amb què es pronunciava el PSUC sobre aquesta qüestió tenia a veure amb la necessitat expressada per Nogués [Gregorio López Raimundo] en carta datada els dies 20-21 de juliol que era “*es urgente opinar públicamente sobre este tema pues en ciertos medios de la oposición, e incluso del P., se han detectado tendencias favorables a la participación*”⁸⁰⁷. Presa i feta pública la postura a través de *Treball* en López Raimundo pensava que calia emprar tots els mitjans a l’abast per tal de donar-la a conèixer i per aquest motiu creia “*que REI [Radio España Independiente] debe utilizar a fondo este editorial y que el primer número de M.O. [Mundo Obrero] debe abordar el tema*”⁸⁰⁸. Ara bé, a banda d’aquesta necessitat de combatre la presentació de candidats a les eleccions municipals, el secretari general del PSUC volia deixar clar també que, en el fons, tampoc no eren tantes les diferències entre uns i altres, la qual cosa van poder observar quan a la darrera Plenària de l’Assemblea de Catalunya Bandera Roja va defensar la conveniència de concórrer-hi “*con una argumentación que tiene bastantes puntos de coincidencia con la nuestra*”⁸⁰⁹. Això, al seu parer, i tal com s’expressava també a l’editorial, facilitaria “*una convergencia muy amplia para denunciar el carácter fascista de dichas elecciones y para [incomprensible] públicamente plataformas reivindicativas municipales que recojan las necesidades y aspiraciones populares*”⁸¹⁰.

Més endavant, a un mes de les eleccions, el *Partit* a l’interior tornava a enviar informació a la direcció sobre el desenvolupament dels fets. Aquest cop era Saltor qui afirmava que “*algunos sectores centristas (los amigos de Fraga en Barcelona, los Santacreu y otros,*

---

⁸⁰⁴ *Ibídem.*

⁸⁰⁵ *Ibídem.*

⁸⁰⁶ *Ibídem.*

⁸⁰⁷ Carta de Nogués, 20 i 21 juliol 1973, pp. 6-7. AHPCE, Secció PSUC, Caixa 59.

⁸⁰⁸ Carta de Nogués, 20 i 21 juliol 1973, p. 7. AHPCE, Secció PSUC, Caixa 59.

⁸⁰⁹ *Ibídem.*

⁸¹⁰ *Ibídem*, pp. 7-8.

Jordi Pujol y otras gentes de Banca Catalana) y la dirección de Bandera Roja, se esfuerzan por presentar candidatos, con definiciones de apertura, con promesas de actitud en defensa de los barrios, etc.”⁸¹¹. A més, entre “las fuerzas de vanguardia de discusión BR plantea para presentar “candidatos honrados”, que acompaña de la información de que la Banca Catalana y Jordi Pujol pagarán los gastos...”⁸¹². Finalment, informava que a través de les “las Asociaciones legales”⁸¹³, que entenem deuen ser les Associacions de Veïns, s’havien fet enquestes i a “todas partes la respuesta máxima es que las elecciones municipales no suponen la menor posibilidad de cambiar la estructura municipal, por lo que no están dispuestos a votar...”⁸¹⁴. Mentrestant, el PSUC continuava amb la idea exposada a l’editorial de juliol, la qual s’estava desenvolupant satisfactòriament ja que “entre las fueras de vanguardia, incluidos los de BR, el acuerdo de aprovechar la coyuntura para el desarrollo de la lucha Democrática, permite realizar un buen Trabajo”⁸¹⁵ que en algun cas podria acabar traduït-se en la constitució d’Assemblees Democràtiques de barri vinculades a l’Assemblea de Catalunya.

Tornem però ara a la Circular del Comitè de Barcelona que exposava el triple objectiu que es proposava Bandera Roja en concórrer a aquestes eleccions municipals: “1) denuncia del Ayuntamiento como instrumento de explotación y opresión de clase. 2) necesidad de presentar un programa politico y reivindicativo del barrio y plantearse su máxima difusión. 3) presentar un candidato que lo apoye”⁸¹⁶. El candidat calia que fos “conocido por las masas y surgido de la lucha del barrio”⁸¹⁷. I s’afegia, en clara referència al candidat de Nou Barris Fernando Rodríguez Ocaña, que “La aplicación de este criterio en la zona que ello ha sido posible ha posibilitado desarmar totalmente a los militantes de los otros grupos politicos [sic] aceptando estos el candidato”⁸¹⁸. Pel que feia als mitjans a emprar es llistaven: “reuniones de asociaciones de vecinos, comisiones de afectados, reuniones amplias, asambleas de barrio, etc. mesas democraticas, comites de solidaridad, reuniones de CCOO de la zona etc.”⁸¹⁹. L’element central de tot aquest reguitzell d’activitats havia de ser “EL PROGRAMA DEL BARRIO”⁸²⁰, que es difondria

---

⁸¹¹ Carta de Saltor, 10 setembre 1973, p. 2. AHPCE, Secció PSUC, Caixa 59.

⁸¹² *Ibidem*, p. 3.

⁸¹³ *Ibidem*.

⁸¹⁴ *Ibidem*.

⁸¹⁵ *Ibidem*.

⁸¹⁶ *Circular del Comité de Barcelona*, nº 1, p. 2. ABPR, DPP (OCE(BR)) 2/5 (6).

⁸¹⁷ *Ibidem*.

⁸¹⁸ *Ibidem*.

⁸¹⁹ *Ibidem*.

⁸²⁰ *Ibidem*.

pertot, hi hagués o no candidat provinent del moviment popular. Si el candidat que s'hi presentava era demòcrata, “*se le hace comprometerse al máximo [...] y se subordina el apoyo al compromiso que el candidato acepte delante de las masas del barrio, respecto al programa y a los instrumentos de difusión del mismo (asambleas)*”⁸²¹. En cas que el candidat fos “*fascista o de corte “tradicional” [...] se le denuncia y se llama a boicotear las elecciones*”⁸²². El fragment de la Circular destinat a les eleccions municipals acabava amb una previsió, optimista, de les localitats on hi havia possibilitats de presentar candidats. La relació contenia Mollet, Cerdanyola, Ripollet, Sabadell i Cornellà, on els candidats podrien respondre a les característiques establertes per l'*Organització*. A Terrassa la situació era més confusa i s'especulava en que s'hi presentés “*un democrata [sic] y una serie de candidatos reformistas presentados por el Ayuntamiento no estando por ahora nada claras las posibilidades de apoyo*”⁸²³. En darrer lloc se citava també Badalona i Santa Coloma, indrets on “*solo se presentan candidaturas fascistas*”⁸²⁴. Finalment, però, només el barri barceloní de Nou Barris i, malgrat la confusa situació, la ciutat de Terrassa, tindrien candidats vinculats al moviment popular i amb *carnet* de Bandera Roja. Com veurem més endavant, només a Mataró hi hem detectat un altre candidat que responia a les característiques establertes per Bandera Roja i que és probable que comptés amb el recolzament del nucli de militants de l'*Organització*, però no sembla que comptés amb l'aval de què gaudien el de Nou Barris i el de Terrassa.

Just abans de les eleccions, el Comitè de Barcelona tenia encara temps de publicar una nova Circular que contenia el Document que el Comitè del Front de Barris havia preparat per a l'ocasió amb l'objectiu que la discussió sobre l'informe “*se desarrolle en todos los CF [Comitès de Front] y en todas las ces [cèl·lules] ya que debemos comprender que esta campaña [...] es [...] de toda la OC lo cual concretaremos más adelante en una jornada de lucha política y reivindicativa, por los programas de los Barrios, el día 16, día de las elecciones*”⁸²⁵. Amb la publicació d'aquesta Circular es pretenia a més “*superar [...], dando una información el máximo completa los déficits que han existido a lo largo de esta campaña: 1) falta de discusión en toda la O.C. de su significado. 2) Ausencia de propaganda externa por parte de la O.C. (está pendiente de salir al Er [Estrella Roja]. 38, 39, Lp [Lucha Popular]. 2 y una declaración del Cté. de Barcelona) y 3) las*

---

⁸²¹ *Ibídem.*

⁸²² *Ibídem.*

⁸²³ *Ibídem.*

⁸²⁴ *Ibídem.*

⁸²⁵ *Circular del Comité de Barcelona, nº 2, p. 1. ABPR, DPP (OCE(BR)) 2/5 (6).*

*deficiencias, incluso de información, que han existido en el Cté de Barcelona*⁸²⁶.

El Document del Comitè del *Front de Barris* partia de la idea que la si la “*postura de ignorar cualquier tipo de elecciones propuestas por el franquismo, a excepción de las de enlaces y jurados, ha sido la más combativa que el MOP podía doptar [sic], por encontrarse desprovisto de una vanguardia organizada*”⁸²⁷, l’avenç experimentat pel moviment obrer i popular els darrers anys obligava a replantejar-se aquesta posició. Tenint en compte el següent marc general: “*Las elecciones se realizan en el marco físico del Barrio y forman parte de la político urbana de las clases dominantes. Nos encontramos pues ante un simulacro de instancia democrática de un aparato del Estado*”⁸²⁸, el que caial era analitzar si la situació del moviment de barris i si la presentació d’un candidat del moviment popular l’enfortiria o si, per contra, l’afebliria. La situació del moviment popular al barri ja s’havia mostrat anteriorment. Ara bé, de quina manera podia beneficiar-lo el fet de presentar candidat? A parer de Bandera Roja, “*las actuales elecciones facilitan:*

- *Toda una serie de reuniones [...] a las que debemos invitar a los concejales más “avanzados”. Todas las instancias [...] del Barrio [...] deben llegar a coordinarse para asumir y concretar.*
- *un programa reivindicativo [...]*
- *la concreción de objetivos democráticos [...] que pueden asumir las asociaciones más avanzadas dentro de la legalidad vigente:*
  - a) *derecho de información de todos los vecinos de la política del Ayuntamiento.*
  - b) *derecho de reunión para las asociaciones centros, etc, sin necesidad de permisos gubernamentales [...]*
  - c) *derecho a terreno y local para la Asoc. o centro que los vecinos piden.*
- *La denuncia pol del Ayto a nivel de masas [...] tenemos la posibilidad de explicar el contenido de clase del Ayto. actual como defensor de los intereses del capital monopolista, su carácter antidemocrático, etc., ampliando el marco de los objetivos pol. y dem., exigiendo elecciones democráticas de los concejales y alcaldes, revocabilidad de los cargos elegidos, etc.*

---

⁸²⁶ *Ibídem.*

⁸²⁷ *Ibídem.*

⁸²⁸ *Ibídem.*

- *el fortalecimiento de las comisiones, en base a asambleas de comisiones y discusiones y colaboración práctica con aquellos individuos más avanzados del trabajo pol de masas, desarrollado, y en base a llevar acabo en el seno de las comisiones esta discusión política en torno a que representan estas elecciones y como plateamos utilizarlas.*”⁸²⁹

Ara bé, tots aquests objectius polítics només es podrien satisfer si el candidat actuava amb la voluntat de:

“- *facilitar la capacidad asociativa del Barrio [...]*
- *canalizar todas las luchas a través de las asoc de vecinos [...]*
- *y formar constantemente al Barrio a través de la Asamblea de las iniciativas del Ayto y plantear a este las exigencias de los vecinos.*
- *utilizar los medios de información como portavoz de los vecinos del Barrio.*”⁸³⁰

I seria doncs atenent totes aquestes condicions que caldria respondre si es donava suport o no a qualsevol candidat a regidor, si es propugnava o no el seu boicot, i no pas observant “*las posiciones ético-formales del PSUC y sus seguidores*”⁸³¹.

El Comitè del *Front de Barris* cloïa amb una nova autocrítica pel que feia a la planificació i desenvolupament de la campanya reconeixent que “*podemos afirmar cuando la OC se planteó impulsar esta campaña [...] no habia valorado en absoluto lo que en realidad exigiriael [sic] ponerla en práctica, tanto por las dificultades mismas que entrañan la presentación de un candidato como por las posibilidades reales de llevarla adelante teniendo que basarnos en nuestras propias fuerzas ya que no hay ninguno otro grupo político que defienda la campaña*”⁸³². A més, encara que era evident que qui millor podia desenvolupar la tasca de candidat havia de ser un militant de l’*Organització*, “*tampoco se valoró que en la actual fase de desarrollo de nuestra OC, un cuadro de la OC es prioritario que desarrolle una serie de tareas que tendría que abandonar para pasar a ser un hombre público, etc.*”⁸³³.

Pel que feia pròpiament a la campanya, caldria adaptar-la a les característiques dels

---

⁸²⁹ *Ibíd*em, pp. 2-3.

⁸³⁰ *Ibíd*em, p. 3.

⁸³¹ *Ibíd*em.

⁸³² *Ibíd*em, p. 4.

⁸³³ *Ibíd*em.

diferents candidats. No podia fer-se uns materials que servissin tant pels districtes “en que proponemos un candidato nosotros” que aquells “*en que apoyamos un demócrata*”⁸³⁴ o encara als que “*en que boicoteamos a los candidatos porque no sean democratas de confianza o porque sean fascistas y no existen [sic] condiciones para presentar un candidato propio*”⁸³⁵. Finalment, es recordava que la campanya es desenvoluparia “*la semana antes de las elecciones y el día de las elecciones es el tiempo [sic] en el que más ampliamente pueda realizarse una propaganda de masas [sic] agitación en torno al programa reivin. y pol. del Barrio y entorno a la denuncia del Ayto. y de las elecciones antidemocráticas etc.*”, que calia preveure les forces a destinar i les tasques que caldria desenvolupar en cadascun dels districtes, i es caracteritzava la jornada electiva del 16 “*com una jornada de lucha pol. en la calle, por el programa de los Barrios*”⁸³⁶. Tanmateix, i encara que la campanya era pensada i prevista per a tots els districtes de Barcelona, per les mancances expressades, nosaltres afirmariem que al final la campanya i el conjunt de forces de l’*Organització* es van concentrar en la candidatura d’en Fernando Rodríguez Ocaña.

Reproduïem, a l’inici de l’anàlisi d’aquesta segona Circular del Comitè de Barcelona, l’expressió d’autocrítica respecte la manca d’informació i discussió al sí de Bandera Roja, i l’absència de propaganda pròpia que provaria de resoldre’s amb la publicació d’*Estrella Roja* i *Lucha popular*. Per arranjar la manca de discussió interna al voltant de la idoneïtat de la campanya i de les seves característiques ja s’havia fet salat. En Lluís Cabrera, un jove militant enquadrat al *Front de Barris* que havia participat del Centre Social Roquetes i, més endavant, de l’Associació de Veïns Verdum-Nou Barris⁸³⁷, s’interrogava encara molts anys després: “qui va decidir que s’hi presentés Rodríguez Ocaña? La decisió es va prendre a l’àtic i nosaltres estàvem al soterrani. Quan van venir el Pep Martínez i el Pep Miró, els nostres caps, i ens van dir que havia de ser així, jo vaig qüestionar que no s’hagués decidit entre tots. Perquè les coses cal decidir-les a la cèl·lula de la base, i després van pujant fins arribar a l’àtic, on es reunien els pensadors. Però d’imposar, res”⁸³⁸.

La segona qüestió, la de la propaganda des de les publicacions que depenien de Bandera Roja, es va poder resoldre a través de l’*Estrella Roja* i el *Lucha popular*. Tanmateix, a

---

⁸³⁴ *Ibídem.*

⁸³⁵ *Ibídem.*

⁸³⁶ *Ibídem.*

⁸³⁷ MUÑOZ, Josep Maria; “Lluís Cabrera. En el nom d’altres andalusos” dins *L’Avenç*, n° 353, gener 2010, p. 16.

⁸³⁸ *Ibídem*, p. 19.

l'*Estrella Roja* només tindran temps de traure un número més, el 38, abans de les eleccions. L'article aparegut, "La lucha en los BARRIOS y las proximas [sic] elecciones municipales"⁸³⁹, que presentava una síntesi dels raonaments que havia fet Bandera Roja sobre la qüestió, es veuria parcialment reproduït també a l'*API*⁸⁴⁰. Essent l'Ajuntament "el órgano de que se vale el gran capital para planificar y llevar a cabo sus grandes negocios basados en la explotación de las masas, en la corrupción, en el robo en la estafa"⁸⁴¹, els darrers anys s'havia anat posant "en marcha un movimiento popular capaz de luchar por la mejora de sus condiciones de vida, de obligar al Ayuntamiento a enfrentarse con los graves problemas que afectan a numerosos barrios"⁸⁴². I era tenint en compte aquesta nova realitat de creixent organització i mobilització popular que Bandera Roja es preguntava: "El hecho de que vecinos honrados, hombres que ponen por delante de todo la defensa de las reivindicaciones del barrio, se presenten para concejales ¿favorecerá o no la lucha de los barrios? ¿Será o no un instrumento útil para ayudar a la imposición de las reivindicaciones populares? Los comunistas creemos que si [sic]"⁸⁴³. Si el franquisme havia provat sempre de condemnar al silenci la lluita obrera i popular amb el propòsit d'aïllar-la, no se li estaria donant un cop de mà

*"Si no aprovechamos las mínimas posibilidades electorales que los aparatos franquistas ofrecen, si no forzamos las pequeñas posibilidades legales que hemos conquistado, si no aprovechamos todo lo que nos facilite encontrar más amplias plataformas para dirigirnos a las masas [...]; nosotros mismos nos condenamos [sic] al aislamiento, colaboramos con la dictadura colocando con nuestras manos el cerrojo de las catacumbas a las que nos empujan"*⁸⁴⁴.

Perquè si una cosa estava clara era que els que sí que s'hi presentarien serien "altos negociantes, fascistas y otros vividores"⁸⁴⁵. I la única manera que hi havia de fer-los front era, per una banda, boicotejant-los, i per l'altra, recolzant allí on fos possible els candidats

---

⁸³⁹ "La lucha en los BARRIOS y las proximas elecciones municipales" dins *Estrella Roja*, nº 38, setembre de 1973, pp. 11-14..

⁸⁴⁰ "Elecciones municipales en Barcelona" dins *Agencia Popular Informativa*, nº 34, 12 d'octubre de 1973, p. VIII.

⁸⁴¹ "La lucha en los BARRIOS y las proximas elecciones municipales" dins *Estrella Roja*, nº 38, setembre de 1973, p. 12..

⁸⁴² *Ibidem*.

⁸⁴³ *Ibidem*.

⁸⁴⁴ *Ibidem*.

⁸⁴⁵ *Ibidem*.

sorgits del moviment popular, tenint sempre present que allò que era essencial, allò que permetria “imponer las reivindicaciones populares”⁸⁴⁶, seria “la lucha masiva de los vecinos del barrio, unidos por Asambleas, encabezados por sus COMISIONES DE BARRIO, representados por sus asociaciones”⁸⁴⁷. De fet, si s’apostava per la presentació de regidors era precisament per a donar major instruments per a desenvolupar-se al moviment popular, i era amb aquest objectiu que es proposava el següent pla de treball:

- *Que nos reunamos en Asambleas en cada barrio [...]. De esta forma podremos concretar El Programa Reivindicativo [...]*
- *Que sea ante la Asamblea [...] donde los candidatos que apoyemos se comprometan a defender nuestro programa reivindicativo.*
- *Que seamos capaces de movilizarnos para que aquellos sectores del pueblo que todavía no han participado en las luchas conozcan mucho más los problemas del barrio, hagn [sic] suyo el Programa Reivindicativo [...]*
- *La Asamblea debe continuar siendo el medio adecuado para que, en el caso de que nuestros candiadtos lleguen a ser concejales, rindan cuenta de su actuación, expliquen como intentan defender nuestro Programa y nos informen continuamente de los Planes del Ayuntamiento.”*⁸⁴⁸

El Programa Reivindicatiu contenia dos grups de demandes indestriables però de naturalesa diversa. Per una banda hi havia la demanda de llibertats elementals circumscrites al municipi:

- *Libertad de creación y funcionamiento de Asociaciones de vecinos sin ningun control gubernativo y administrativo.*
- *Derecho de Asamblea [...]*
- *Elección democrática de todos los cargos municipales y derecho de revocarlos*
- *Derecho de los vecinos de controlar los planes de la gestión municipal”*⁸⁴⁹

I per l'altra les de caràcter més concret, reivindicacions vinculades a les necessitats

---

⁸⁴⁶ *Ibíd*em, p. 13.

⁸⁴⁷ *Ibíd*em.

⁸⁴⁸ *Ibíd*em.

⁸⁴⁹ *Ibíd*em, p. 14.

materials més immediates:

- “- *Viviendas suficientes, y en perfectas condiciones cuyo alquiler no exceda al 10% del salario base.*
- *Asfaltados, iluminación, colectores, zonas verdes, parques, etc.*
- *Enseñanza Estatal y gratuita para todos los niños en edad escolar.*
- *Ambulatorios en todos los barrios y clínicas en cada zona.*
- *Guarderías y parvularios [...] gratuitas y en satisfactorias condiciones pedagógicas.*
- *Transportes adecuados, suficientes y con precios controlados.*
- *Centros de enseñanza media y establecidos en los barrios.*”⁸⁵⁰

La conclusió de la postura que calia prendre davant les eleccions municipals era doncs clara: “*No cabe la abstención, la ignorancia ante las próximas elecciones municipales. Sólo cabe el boicot a los fascistas, a los negociantes, a los estafadores y el apoyo a los defensores de los intereses del pueblo, a los hombres que merecen nuestra confianza*”.

El *Lucha Popular* d’octubre va ser ocupat per un monogràfic sobre “*la lucha en barrios y las elecciones a concejales*”⁸⁵¹. Després de més de deu pàgines tant d’anàlisi de l’Ajuntament, del paper que jugava la institució i els seus alcaldes -“*Después del Porcioles “gangster”, aparece el Masó “manager”, después del Porcioles “paternal” aparece el Masó “popular”.*”⁸⁵²- com de l’evolució del moviment popular, s’arribava al rovell de l’ou: “*Las elecciones a concejales*”⁸⁵³. Bandera Roja defensava que si fins aleshores el moviment popular no havia pensat en aprofitar les eleccions municipals havia estat per manca de capacitat però que ara “*La existencia de una lectura reivindicativa de amplios sectores de los barrios y de una serie de medios como las asociaciones de vecinos y las asambleas populares son ya una base suficiente que plantea la posibilidad y la necesidad de aprovechar nuevos instrumentos legales*”⁸⁵⁴. A banda dels avantatges ja expressats altres vegades que podia significar per al conjunt del moviment popular tant la pròpia campanya com l’assoliment d’un regidor, s’incorporava ara un nou argument centrat en la gestió de l’Ajuntament que estava desenvolupant el nou alcalde Enric Masó

---

⁸⁵⁰ *Ibídem.*

⁸⁵¹ *Lucha Popular*, octubre de 1973, p. 1.

⁸⁵² *Ibídem*, p. 9.

⁸⁵³ *Ibídem*, pp. 11-13.

⁸⁵⁴ *Ibídem*, p. 11.

i Vázquez⁸⁵⁵. Segons el punt de vista de Bandera Roja l'alcalde Masó estava desplegant una política municipal *“encaminada a utilizar a los concejales como un medio de neutralizar a las asociaciones de vecinos e integrar aquellas reivindicaciones parciales de barrios conflictivos para paralelamente poner en marcha los planes generales de remodelación de la ciudad acordes con los intereses del gran capital”*⁸⁵⁶, i la tria d'un candidat popular podria arruïnar aquest pla. A més, ajudaria també a denunciar *“todos los mecanismos concretos que convierten estas elecciones en una martingala democrática y ponen de manifiesto el carácter de clase del Ayuntamiento”*⁸⁵⁷.

Aquest encara fictici regidor provinent del moviment popular caldria que comptés, en la seva tasca a l'Ajuntament, no només amb els organismes més i menys assentats com ara les associacions de veïns o els centres parroquials, sinó també i sobretot amb les *“assembleas populares como lugar fundamental de discusión y acuerdo de los vecinos del barrio, que nunca deben ser sustituidas por equipos técnicos o líderes que monopolicen las iniciativas de los vecinos”*⁸⁵⁸.

En darrer lloc, el monogràfic de *Lucha Popular* posava l'accent en la justesa d'aquesta aposta política per sobre de l'abastencionista o boicotejadora de la majoria de les organitzacions antifranquistes d'esquerra. A parer de Bandera Roja *“no caben posturas abstractas, más éticas que políticas, de “boicot a las elecciones fascistas” sin más, pues con ello se fomenta el boicot pasivo, es decir, no se hace avanzar el proceso de politización de la lucha en los barrios, sino que se sigue teorizando la “no participación” en las elecciones”*⁸⁵⁹. Seguint aquest punt de vista, aquells que defensaven el boicot

*“tranquilizan su conciencia antifranquista al denunciar el carácter de las elecciones, pero no mueven ni un dedo para que los vecinos de los barrios intervengan cada vez más masivamente en la resolución de sus reivindicaciones y que intenten elegir a un candidato popular dispuesto a defender el programa reivindicativo del barrio o bien que intervenga activamente en rechazar a los candidatos fascistas y oportunistas”*⁸⁶⁰.

---

⁸⁵⁵ Enric Masó i Vázquez era una enginyer industrial que havia estat fundador i vicepresident del Banc Industrial de Catalunya el 1965 i que va exercir d'alcalde de Barcelona durant el període 1973-1975.

⁸⁵⁶ *Ibíd*em, p. 11.

⁸⁵⁷ *Ibíd*em, pp. 11-12.

⁸⁵⁸ *Ibíd*em, p. 12.

⁸⁵⁹ *Ibíd*em, p. 12.

⁸⁶⁰ *Ibíd*em, pp. 12-13.

Que les eleccions tinguessin com tenien un caràcter feixista no invalidava la possibilitat de traure'n suc. Encara que la campanya fossin només *“tres o cuatro días de propaganda legal, de reuniones amplias, de asambleas de propaganda y de difusión de los problemas del barrio y sus soluciones, con un candidato popular al frente, que de la cara”*⁸⁶¹ era probable que durant aquests *tres o quatre dies* es pugués *“avanzar más que en varios meses de tirar hojas anónimas”*⁸⁶². També es discutia que, tal com afirmaven els contraris a presentar-hi candidat, el moviment popular en pugués traure cap rèdit, ja que *“si realment se trata de un hombre dispuesto a defender los intereses de sus vecinos y debidamente respaldado y controlado por la movilización del barrio puede ofrecer toda una serie de posibilidades legales de las que ahora carecemos con los concejales títere arribistas”*⁸⁶³. Finalment, rebatien aquells que negaven legitimitat a la seva aposta pel fet que *“deba jurar los principios del movimiento, a estas alturas, y ante las necesidades actuales”*⁸⁶⁴, un argument que *“nos parece [...] de risa. Ante las condiciones de vida en los barrios [...], si un concejal ha de ser útil, jurará los principios fundamentales y la Biblia en verso si hace falta. Este tipo de escrúpulos no llevan a nada”*⁸⁶⁵.

3.2.6.2. La campanya electoral d'en Fernando Rodríguez Ocaña, el *Candidat dels Treballadors*

Com acabem de veure, la majoria de les reflexions de Bandera Roja es refereixen a les eleccions municipals a Barcelona, on finalment hi presentaran el militant de Bandera Roja de Trinitat Nova Fernando Rodríguez Ocaña. De totes maneres, hem vist que s'estava explorant també la possibilitat de replicar la fórmula en d'altres indrets. Finalment, només hi haurà un altre militant de Bandera Roja que farà el pas, l'Antoni Cunill, militant de Bandera Roja de Terrassa procedent del PSUC. El seu cas el veurem però quan tractem amb una mica de detall la presència de l'*Organització* al moviment popular terrassenc. Ara ens centrarem en el candidat que va mobilitzar les capacitats de bona part de l'*Organització* i del seu entorn i que més ressò va tenir.

En Lluís Cabrera, jove militant de Nou Barris, ens ha explicat que la selecció d'en Fernando Rodríguez Ocaña com a candidat no va ser tot el democràtic i transparent que

---

⁸⁶¹ *Ibíd.*, p. 13.

⁸⁶² *Ibíd.*

⁸⁶³ *Ibíd.*

⁸⁶⁴ *Ibíd.*

⁸⁶⁵ *Ibíd.*

hagués desitjat, i que ho va fer saber. Segur que el procés s'hagués pogut fer amb mètodes més horitzontals i participatius de la mateixa manera que no cal perdre de vista que el règim sota el qual s'havien de celebrar les eleccions no era l'ideal per a processos deliberatius exemplars. Quin va ser però el procés que es va seguir per a designar-lo *Candidat dels Treballadors* i, sobretot, com es va traslladar la decisió al moviment popular organitzat segons el relat que ens n'ofereixen en Pep Martínez, en Josep Maria Maymó o en Jordi Valverdú, militants de Bandera Roja responsables del moviment popular barceloní?

Segons s'exposa a *Candidato de los trabajadores*⁸⁶⁶, el llibre que narra en primera persona aquesta experiència política, a finals de maig, arran del conflicte de les expropiacions de la Guineueta, un grup de veïns va interrogar-se si el regidor Sauqué, que estava fent un paper tant galdós, tornaria a demanar el suport dels barris com havia fet ja el 1967 i, en cas de fer-ho, si aconseguiria revalidar la regidoria. Ara bé, per a que la perdés calia que algú s'hi enfrontés. El debat no va anar a més perquè hi havia molta feina a fer organitzant i mobilitzant els barris i poca confiança en les possibilitats de treballar des del consistori municipal. Tanmateix, la situació de desatenció en què continuaven els expropiats de la Guineueta i la creixent lluita dels veïns i veïnes de Torre Baró i Ballbona que a mitjans d'agost havien realitzat una concentració de més de 2.000 persones a la Meridiana van ressuscitar el debat sobre si calia aprofitar les eleccions municipals en favor dels barris. Aquest cop, un grup de veïns va decidir reunir-se “*en el centro social, esta vez con el propósito de hablar de las próximas elecciones de concejal y de la conveniencia de que se presentara algún vecino de la asociación a las mismas*”⁸⁶⁷. Sembla que ara hi havia més acord sobre la necessitat d’“*aprovechar aquellas elecciones para presentar a alguno de nosotros*”⁸⁶⁸. Però a qui? En Rodríguez Ocaña explica que “*en aquella reunión fui propuesto por primera vez, me quedé de piedra*”⁸⁶⁹. Ara bé, ens sembla estrany que essent com era idea de Bandera Roja la possibilitat d'explorar la participació a les municipals es deixés en mans d'una reunió veïnal més o menys espontània la selecció del candidat, i no tindria en aquest cas cap sentit la queixa d'en Lluís Cabrera apuntant a la direcció de l'*Organització* o al *Front de Barris*. Els arguments que van argüir aleshores per defensar la candidatura d'en Rodríguez Ocaña van ser els

---

⁸⁶⁶ RODRÍGUEZ OCAÑA, Fernando; *Candidato de los trabajadores*. Editorial Avance, Barcelona, 1975.

⁸⁶⁷ *Ibidem*, p. 73.

⁸⁶⁸ *Ibidem*.

⁸⁶⁹ *Ibidem*, p. 75.

següents: “*Tu eres una persona muy indicada, te conoce mucha gente, no sólo en el barrio sino en todas partes; te has movido mucho; hablas siempre en las asambleas. Llevas diecisiete años viviendo en el barrio, tienes aspecto de hombre respetable, hasta eres abuelo y todo esto pesa mucho*”⁸⁷⁰.

En Fernando Rodríguez Ocaña havia nascut el 2 de març de 1922 a la masoveria Santo Rostro, al terme municipal del poble jaenès de Porcuna. Els seus pares eren jornalers i l’expressió “*tenía que aguantarme la mandíbula con la mano para que los dientes no me castañetearan de hambre cuando salí de Porcuna*”⁸⁷¹ és prou explícita de les condicions materials que els tocava sofrir. Amb la proclamació de la Segona República el seus pares es polititzaren i s’afiliaren a l’agrupació local del PCE -son pare tenia el carnet nº 1 i sa mare el 7. Malgrat que les llibertats polítiques havien avançat de forma considerable des del 1931 la repressió no es va acabar de desterrar mai, i el jove Rodríguez Ocaña es va haver d’acostumar des de petit “*a huir de los disparos de la Guardia Civil por entre los olivares*”⁸⁷². En complir els 14 anys es fa afiliar al *Partit*, com els seus pares, però amb l’alçament feixista del 1936 tot es va estroncar. Porcuna va caure de seguida en mans dels *nacionals* i ell es va allistar com a voluntari a l’exèrcit republicà. El final de la guerra suposà una pena de mort conmutada en presó llarguíssima per son pare i una restricció de moviments per a ell. Es casà, tingueren una criatura, i com que la situació econòmica era insuportable acabà llançant-se a l’aventura de buscar millors condicions de vida. Anà a raure a un pis del Poble Sec, on una dona llogava habitacions, i començà a treballar en múltiples feines. Encara que les condicions materials amb què vivia no eren gaire millors va aconseguir el suficient perquè la seva dona i criatura poguessin reunir-se amb ell a Barcelona. La seva situació va començar a millorar a finals dels cinquanta, quan van aconseguir un petit pis de protecció oficial al barri de la Trinitat Nova, “*mi barrio para siempre, que entonces era un descampado lleno de fango y barrancos*”⁸⁷³. L’empresa on va estar treballant des d’aleshores fou la Mevosa-Mercedes Benz, des d’on va participar de les Comissions Obreres i va ser escollit pels seus companys com a representant seu a les eleccions a jurats i enllaços sindicals. A més, s’involucrà també en el naixent moviment popular. És a dir que en Fernando Rodríguez Ocaña havia viscut una vida que, detalls al marge, podia ser àmpliament compartida per molts dels seus veïns i, a més, des

---

⁸⁷⁰ *Ibíd*em, p. 76.

⁸⁷¹ <http://decastroero.blogspot.com.es/2012/05/francisco-rodriguez-ocana-1922-2000-un.html>

⁸⁷² *Ibíd*em.

⁸⁷³ *Ibíd*em.

de ben jovenet havia estat implicat en la lluita política, sindical i social per la millora de les condicions de vida de la classe treballadora, pel comunisme. Era, ens sembla que no hi ha dubte, un bon exemplar del que havia de ser un *Candidat dels Treballadors*.

Un cop escollit el candidat calia preparar la campanya electoral. Les possibilitats que obria la participació a les eleccions eran, per a Bandera Roja, prou rellevants, ja que els permetria

*“realizar un auténtico trabajo de masas en los barrios, celebrando reuniones en todos los centros y asociaciones, asambleas discutiendo el programa, denunciando los intereses del Ayuntamiento, el carácter antidemocrático de las elecciones. Aprovechar los días de campaña legal para ir casa por casa y por las calles, plazas y mercados explicando cuales son los problemas que nos afectan, quienes son los responsables y como hacer para solucionarlos”*⁸⁷⁴.

En la mesura que s’executés aquest pla, *“convirtiendo actos puramente técnico-publicitarios de la campaña electoral en actos políticos”*⁸⁷⁵, i que se sabés implicar als veïns i veïnes, s’hauria donat *“un salto político importante en la comprensión de sus problemas y en la intervención de las soluciones”*⁸⁷⁶. Ara bé, com es va traslladar la idea a la pràctica?

Després de les primeres assemblees més multitudinàries es va decidir *“organizar reuniones más operativas, barrio por barrio, para montar encuentros más amplios de vecinos, asambleas de asociaciones, etc., y paralelamente, montar un equipo más restringido que centralizara todo el trabajo”*⁸⁷⁷. A més, es va constituir un nucli organitzador més reduït, *“el “equipo”*⁸⁷⁸, constituït per entre deu i dotze persones en contacte molt estret. A l’interior de l’equip va haver-hi una parcel·lació de les tasques. De les qüestions jurídiques se’n va fer càrrec l’Eugeni Gay, un veí del Districte que s’hi va oferir de seguida, juntament amb el seu company de despatx Eudaldo Vendrell. Per organitzar la campanya en un districte de grans dimensions com era el IX es va creure òptim dividir el barri en dues zones: *“Los nueve barrios, junto con Turó de la Peira,*

---

⁸⁷⁴ *Lucha popular*, octubre de 1973, p. 13.

⁸⁷⁵ *Ibidem*.

⁸⁷⁶ *Ibidem*.

⁸⁷⁷ RODRÍGUEZ OCAÑA, Fernando; op. cit., pp. 78-79.

⁸⁷⁸ *Ibidem*, p. 79.

*Casas Baratas de Horta y Santa Eulalia, formaban una zona y el resto de barrios otra*⁸⁷⁹. I a cadascuna de les zones se li va designar un responsable, com es va designar també un responsable d'infraestructures, un de propaganda i un de premsa i relacions públiques “*que se encargara de preparar las entrevistas con los periodistas, pasar notas a los periódicos, etc.*”⁸⁸⁰.

La campanya, en opinió del mateix Fernando Rodríguez Ocaña, “*no tenía que estar orientada a obtener votos*”⁸⁸¹ sinó a explicar el seu projecte pel barri i, “*Si, luego, los vecinos me votaban sería que estaban de acuerdo con mi idea, que estaban dispuestos a luchar por sus intereses y derechos, siendo yo el primero en esta lucha*”⁸⁸². Amb aquest propòsit es van plantejar una campanya que havia de satisfer els següents dos objectius:

“1. Llegar directamente al mayor número de familias del distrito para explicarles nuestra idea y nuestro programa de lucha.

*2. Buscar unos medios que diferenciaron nuestra campaña tanto de las de los otros candidatos como de las que tradicionalmente se habían realizado*⁸⁸³.

Els mitjans de què es va dotar la campanya van ser, fonamentalment, quatre. En primer lloc, *la carta*, l'element central de la campanya, la informació que calia fer arribar arreu, a cadascuna dels pisos i cases, però que podia repartir-se també tant en comerços i bars com a la sortida del futbol, del cinema o de l'església. Després de molt discutir sobre el seu contingut i el to amb què s'havia d'exposar “*decidimos [, explica en Rodríguez Ocaña,] que tenía que ser algo muy natural, muy sencillo y sin retórica de ninguna clase, y como yo no sé escribir de otra forma que no sea natural, sencilla y sin retórica, cogí el bolígrafo y en cinco minutos tuvimos hecha la carta*”⁸⁸⁴. El revers de la carta es va aprofitar per a destacar-hi breument els principals motius que l'havien impulsat a presentar-s'hi i les reivindicacions més importants. A més, es van preparar també unes fulles més petites per repartir pel carrer, al metro o a l'entrada i sortida de les fàbriques que contenien frases que provaven de sintetitzar qui era l'Ocaña com ara “*Sólo los trabajadores están interesados en solucionar los problemas de los trabajadores*”, “*Quién*

---

⁸⁷⁹ *Ibidem*.

⁸⁸⁰ *Ibidem*, p. 80.

⁸⁸¹ *Ibidem*, p. 89.

⁸⁸² *Ibidem*.

⁸⁸³ *Ibidem*, p. 90.

⁸⁸⁴ *Ibidem*, pp. 96-97.

*mejor que un trabajador puede defender los intereses de un distrito en que la gran mayoría somos trabajadores”, “Con mi salario entraré en el Ayuntamiento y con mi salario saldré de él”...”*⁸⁸⁵. Es van fer un total de 100.000 cartes en castellà per 25.000 en català, i uns 500.000 fulls volants en castellà i 100.000 més en català. Ambdós fulls duien impresa també la fotografia del candidat, la mateixa que ocupava el pòster, on hi apareixia al costat del nom i el districte pel qual es presentava. Encara que aquest element era emprat també per la resta de candidats van voler donar-li un aire que el pogués distingir dels altres a simple vista. Per aquest motiu van decidir escollir una fotografia que no fos la típica de carnet, imprimir-la en blanc i negre, i contrastar-ne els colors. I, per fer-los sobresortir una mica més, van imprimir també unes bandes de paper amb la llegenda: *“Rodríguez Ocaña, candidato de los trabajadores. Éste no es de los de siempre”*⁸⁸⁶. Se’n van fer 500.000 còpies, tant del pòsters com de les bandes. Ara bé, *“Si a nivel de la propaganda escrita tuvimos una idea realmente original, ésta fue la de las pancartas y carteles, hechos con vulgar papel de embalar y en los que, en grandes caracteres, utilizando una brocha y tinta de imprenta, o bien un “spray”, se reproducían una vez más las frases de la carta, especialmente las reivindicaciones de los barrios”*⁸⁸⁷. En darrer lloc, formava part de la tradició que cadascun dels candidats elaborés *“el manifiesto de las 500 palabras”*⁸⁸⁸. La funció d’aquest manifest era la seva publicació en premsa dos o tres dies abans de l’elecció que, en opinió d’en Rodríguez Ocaña, *“no creo que, fuera de los candidatos, los simpatizantes más entusiastas y algún apasionado de las elecciones municipales, haya mucha gente que lea esos manifiestos”*⁸⁸⁹, però que ells van elaborar amb temps i van aprofitar també per repartir pertot.

Els instruments emprats per a fer divulgació de tota aquesta propaganda van ser bàsicament:

- “1. Visitar directamente, casa por casa, a la mayor cantidad de familias del distrito. [...]*
- 2. Realizar reuniones amplias y asambleas de vecinos para poder discutir directamente con las asociaciones y otras entidades el porqué de nuestra campaña. [...]*

---

⁸⁸⁵ *Ibíd.*, p. 103.

⁸⁸⁶ *Ibíd.*, p. 104.

⁸⁸⁷ *Ibíd.*, pp. 104-105.

⁸⁸⁸ *Ibíd.*, p. 105.

⁸⁸⁹ *Ibíd.*

3. Llevar a cabo todo un tipo de acciones en la calle que diferenciarian claramente nuestra candidatura de las demás. Acciones como discusiones improvisadas con los vecinos en el mercado, la salida de las fábricas, los domingos a las salidas del fútbol y de los cines, etc.”⁸⁹⁰.

1. El porta a porta va ser probablement el que més esforç militant va demanar i el que millor rendiment devia donar. Cal tenir en compte que el Districte IX tenia “oficialmente 380.000 habitantes -en la práctica son muchos más-, no era exagerado pensar que habría en él cerca de 100.000 viviendas”⁸⁹¹. Les persones que es van implicar en la campanya i que vivien a algun dels barris del Districte es van encarregar de desenvolupar-la “en su propio barrio, en su bloque de viviendas, en las tiendas y los bares cercanos a su casa, en sus lugares de trabajo”⁸⁹². Però això deixava sense propaganda grans zones on no hi coneixien ningú. Per a cobrir-les va caldre “movilizar a la gente joven, a los jóvenes de las asociaciones y los centros de juventud, no sólo de los “9 Barrios” sino también de San Andrés, de las Viviendas del Congreso, de la Sagrera, la Verneda y el Buen Pastor, etc. Aquí estaba el secreto de la campaña; si conseguíamos movilizar a toda aquella entusiasta juventud del distrito [...] teníamos asegurada la campaña”⁸⁹³. I la participació de tot aquest jovent, com una bola de neu, va anar multiplicant els col·laboradors provinents “de sitios insospechados, grupos excursionistas, de teatro, de comunidades parroquiales, de “boy-scouts”, de institutos y de escuelas profesionales, estudiantes de la Universidad, etc. Al lado de esto grupos de jóvenes, también aparecían gentes no tan jóvenes, de 25 y 30 años, gentes de mi edad e incluso mayores”⁸⁹⁴. Una altra ajuda inesperada va ser també la del pretendent a candidat pel Districte XII Xavier Casassas que, quan va veure la seva candidatura denegada, es va oferir, amb la seva gent, a donar-los un cop de mà. Es van fer càrrec dels barris del Camp de l’Arpa, del Clot, de Navas de Tolosa i la zona més al sud del Districte. Sembla que es va cobrir pràcticament tot el Districte, quedant només per fer alguns sectors de Maragall i de Santa Eulàlia. Però no només es va recórrer, és clar, al jovent del barri i a les persones més vinculades al moviment veïnal, sinó que el conjunt de l’*Organització* hi va haver de posar el coll. El militant de Bandera Roja Víctor Farré Ballarín, enquadrat fonamentalment al *Front*

---

⁸⁹⁰ *Ibidem*, p. 90.

⁸⁹¹ *Ibidem*, p. 107.

⁸⁹² *Ibidem*, p. 108.

⁸⁹³ *Ibidem*.

⁸⁹⁴ *Ibidem*, p. 109.

Universitari encara que participava també del moviment popular del seu barri, Sant Antoni, explica que

“ens van demanar de participar a la campanya de Fernández Ocaña, que era una campanya que Bandera Roja *apoiava* [...] essencialment, consistia... anaves allà, a Nou Barris, i et tocava una zona de cases i anaves casa per casa: *Buenos días, sabe usted que se presenta...* [...]. No he tingut mai una decepció, sempre és extraordinari, no? [...] D'aquella campanya [...] recordo molt imatges de pujar i baixar blocs, i caminar per llocs desconeguts, i bones rebudes. I recordo poc els continguts, però la cosa sempre tenia que acabar sent diguem-ne més: millors serveis, transport públic, que era la hòstia [...] i a partir [...] de les reivindicacions característiques del barri, pues segurament escampàvem o arribàvem fins [...] la democràcia, la participació, [...] llibertat, amnistia i Estatut d'Autonomia”⁸⁹⁵.

De fet, els càlculs que es van fer sobre el nombre de participants a la campanya era d'unes “300 a 400 personas diarias; en los días festivos bastantes más. En total se movilizarían cerca de un millar de personas, en su mayoría [...] jóvenes”⁸⁹⁶ que en major o menor grau estaven “al corriente del desarrollo de la campaña, de las prioridades que decidíamos cada día, de la respuesta de los barrios que ellos no conocían, del total de personas que día a día se iban incorporando, de los nuevos problemas del distrito que íbamos conociendo de la marcha y que valía la pena comentar con los vecinos”⁸⁹⁷.

2. Es varen fer reunions i assemblees amb associacions als barris del Bon Pastor, del Baró de Viver i de la Sagrera, on el van reclamar expressament per exposar-li la problemàtica de les expropiacions de La Perona. A l'Associació de Veïns de 9 Barris, com a bona part del moviment veïnal barceloní, hi havia debat al voltant d'aquesta aposta, i la divisió d'opinions al sí de la Junta feia impossible desenvolupar reunions i assemblees àmplies als barris. L'atzucac es va resoldre en una reunió extraordinària de la Junta de l'Associació ampliada on en Rodríguez Ocaña va demanar que es posés en valor “*la amplia movilización popular alrededor de la campaña*”⁸⁹⁸. L'acord a què es va acabar

---

⁸⁹⁵ Entrevista a en Víctor Farré Ballarín dins “Memòria d'un moviment: els estudiants catalans contra Franco”, CEFID.

⁸⁹⁶ RODRÍGUEZ OCAÑA, Fernando; op. cit., p. 93.

⁸⁹⁷ *Ibidem*.

⁸⁹⁸ *Ibidem*, p. 116.

arribant va ser que l'Associació de Veïns de 9 Barris no es posicionaria respecte la campanya, ni a favor ni en contra, i donava a més llibertat als seus integrants per participar de la campanya, la qual cosa va significar que *“Al final, muchos de los que estaban en contra de las elecciones prometieron ayudarme y lo hicieron; a estos vecinos les debo reconocer un comportamiento ejemplar a la hora de aplicar un acuerdo decidido de forma auténticamente democrática”*⁸⁹⁹.

3. Alguns dels que treballaven a les grans empreses de la zona industrial de Bon Pastor o Sant Andreu participaven també de la campanya, i la propaganda es repartia de forma natural. El mateix Rodríguez Ocaña treballava a Mevosa i recorda que els dies de la campanya *“siempre tenía compañeros a mi alrededor a los que tenía que contar todos los pormenores”*⁹⁰⁰. Per a fàbriques o tallers on no s'hi tenia presència calia repartir a l'entrada i sortida dels treballadors. Ara bé, *“el aspecto más espectacular de la campaña se hizo en la calle. En los barrios obreros de las grandes ciudades, los vecinos, a falta de otros lugares donde poderse reunir y pasar sus ratos de ocio, hacen su vida en la calle”*⁹⁰¹. A més, com que la campanya va coincidir amb dos dies de festa i un dissabte es va repartir propaganda a la sortida dels cinemes, dels camps de futbol i de les esglésies. Per a realitzar aquestes actes

“siempre íbamos un nutrido grupo de personas, 40 ó [sic] 50; llevábamos pancartas con los slogans de la campaña; y uno de nosotros, en muchos casos yo mismo, se dirigía a la gente de viva voz, o con un megáfono si la voz no llegaba, subido arriba de un automóvil, una valla o la mesa de un bar. Estas actuaciones siempre tenían una acogida favorable y luego mucha repercusión. [...] aquello se convertía en una alegre manifestación”.

A l'API del 23 d'octubre es feien ressò de la celebració de *“varios mítines de corta duración en cines de los “Nueve Barrios” [...] en el que se presentaba el “candidato-obrero”, Rodríguez Ocaña”*⁹⁰².

---

⁸⁹⁹ *Ibíd.*, p. 117.

⁹⁰⁰ *Ibíd.*

⁹⁰¹ *Ibíd.*, pp. 117-118.

⁹⁰² API: *Agencia Popular Informativa*, nº 35, 23-X-1973, p. V.

3.2.6.3. Balanç de l'aposta electoral

L'endemà de la jornada electoral *La Vanguardia* publicava un article sota el títol d'“Extraordinaria animación en las elecciones de los distritos”⁹⁰³ en què es destacava l'augment de participació, sobretot “en determinados barrios del IX [on] alcanzó casi el cuarenta por ciento del censo”⁹⁰⁴. Segons la lectura que se'n feia, aquest creixement calia atribuir-ho exclusivament a “La reciente visita del alcalde, señor Masó, a los “nueve barrios””⁹⁰⁵, que havia estat “sin duda, un poderoso activador que ha removido las esperanzas frustradas durante largos años sobre la eficaz actuación municipal en aquella zona”⁹⁰⁶. Encara que no sorprèn, aquesta interpretació grinyola una mica amb la descripció que la mateixa peça fa de l'oficina electoral d'en Rodríguez Ocaña, que “se “escucha” de lejos”⁹⁰⁷ perquè “Una gran multitud, en su mayoría jóvenes, gritan, se mueven, aplauden, se dan palmaditas en la espalda y se delicitan mutuamente”⁹⁰⁸. Aquesta animació fa escriure al periodista que “Uno tiene la impresión de que ha dado con el vencedor”⁹⁰⁹ encara que no hi ha res segur perquè, tal com assenyala un dels apoderats, “hay muchas impugnaciones. “de todo contra todos””⁹¹⁰.

Els resultats fets públics per la Junta del Cens ens parlen d'una participació total del 28,78% i, pel que fa als resultats al Districte IX, de la victòria d'en Fernando Rodríguez Ocaña, amb 15.705 vots, seguit per l'Alfonso Guasch Carrete, amb 12.467 vots⁹¹¹. Però malgrat la victòria del *Candidat dels Treballadors*, la Junta Electoral havia acabat nomenant regidor “al candidato “oficial” Guasch, al que apoyaban Samaranch y las “fuerzas vivas” del distrito”⁹¹², després d'haver anulat la candidatura d'en Rodríguez Ocaña amb el pretext de no haver presentat “en el plazo de 48 horas después de las elecciones [...] las cuentas detalladas y justificadas de sus gastos electorales”⁹¹³. El règim franquista, conscient que la notícia aniria en detriment de la ja desgastada

---

⁹⁰³ “Extraordinaria animación en las elecciones de los distritos” dins *La Vanguardia*, dimecres 17 d'octubre de 1973, p. 29.

⁹⁰⁴ *Ibidem*.

⁹⁰⁵ *Ibidem*.

⁹⁰⁶ *Ibidem*.

⁹⁰⁷ *Ibidem*.

⁹⁰⁸ *Ibidem*.

⁹⁰⁹ *Ibidem*.

⁹¹⁰ *Ibidem*.

⁹¹¹ “La Junta del Censo proclamo a los candidatos por el tercio familiar” dins *La Vanguardia*, diumenge 21 d'octubre de 1973, portada.

⁹¹² *API: Agencia Popular Informativa*, n° 35, 23 d'octubre de 1973, p. III.

⁹¹³ *Ibidem*.

credibilitat de les passades eleccions, va provar que els mitjans de comunicació no s'en fessin ressò. El mateix ministre de Governació Arias Navarro va ser l'encarregat de fer arribar als mitjans de comunicació barcelonins “*mediante el conducto habitual de la llamada telefónica de la delegación de Información y Turismo, la expresa prohibición de hablar en lo sucesivo a favor del señor Rodríguez Ocaña*”⁹¹⁴. Però l'operació governamental era tant barroera que ni tansols *La Vanguardia* va seguir les seves directrius.

Les denúncies no es van fer esperar i van arribar de tot arreu. El 25 d'octubre l'API informava que quatre dels candidats a regidor per Barcelona havien impugnat “*solidariamente al citado Guasch, denunciando las maniobras fascistas (coacciones, etc.) llevadas a cabo por éste durante la campaña*”⁹¹⁵ alhora que enviaven “*telegramas al presidente del Gobierno, a los ministros de Gobernación y Justicia y al Gobierno Civil de Barcelona protestando enérgicamente por la no proclamación como concejal de Rodríguez Ocaña al “aplicar normas discriminatorias”*”⁹¹⁶. *La Vanguardia* de tres dies després informava que ja eren sis els candidats que alçaven la veu per irregularitats en la informació dels horaris de votació i per “*la decisión de la Junta del censo anulando la elección del señor Rodríguez Ocaña*”⁹¹⁷. També el moviment associatiu de Nou Barris expressava la seva queixa. Una vintena d'agents socials “*entre asociaciones de vecinos, centros parroquiales, grupos de padres de familia, comunidades religiosas, etc.*”⁹¹⁸ havien fet arribar un escrit “*al presidente del Gobierno, ministros de Justicia y Gobernación, gobernador civil y alcalde de Barcelona*”⁹¹⁹ mostrant el seu desacord amb la decissió presa per la Junta Municipal del Cens i es preguntaven que, en el cas que efectivament es proclamés candidat al senyor Guasch Carreté, “*con qué autoridad moral y respaldo popular podría ejercer su cargo un candidato proclamado pero no electo*”⁹²⁰. També el procurador en Corts per la província de Barcelona i regidor de Barcelona Eduard Tarragona i Corbella va sol·licitar que es reconsiderés la decissió, que malgrat que la Junta havia actuat “*con arreglo a normas dictadas, perfectamente legales*”⁹²¹, era

---

⁹¹⁴ *Ibídem*, p. V.

⁹¹⁵ *Ibídem*, p. III.

⁹¹⁶ *Ibídem*.

⁹¹⁷ “Seis candidatos a concejal impugnan la invalidez de los pasados comicis” dins *La Vanguardia*, divendres 26 d'octubre de 1973, p. 34.

⁹¹⁸ *Ibídem*.

⁹¹⁹ *Ibídem*.

⁹²⁰ *Ibídem*.

⁹²¹ *Ibídem*, p. 35.

també evident que s'estava produint una “desproporció entre causa y efecto”⁹²², i demanva posar en valor “*esa gran mayoría de cabezas de familia y mujeres casadas que confiando en su gestión futura, depositaron en la urna la papeleta que llevaba el nombre del señor Rodríguez Ocaña, quien ha obtenido la mayoría de los votos del Distrito IX*”⁹²³. La secció de cartes dels lectors va recollir també un parell de reflexions al voltant del cas⁹²⁴.

Malgrat que el màxim afectat, en Rodríguez Ocaña, no va poder presentar batalla perquè va haver de prendre's una aturada de l'activitat forçada pel *shock* que va patir pel desgast de la campanya i la decisió de la Junta –“*La prescripción facultativa fue de reposo absoluto, teniendo en cuenta que su paciente había sufrido anteriormente un infarto*”⁹²⁵–, el carrer no va callar. El dimecres 24 d'octubre, el moviment popular de Nou Barris havia organitzat un tall de trànsit a la Meridiana però “*Ante la ocupación policíaca de todo el barrio de Trinidad Vieja, los piquetes de vecinos [...] se vieron obligados a desistir de su intento*”⁹²⁶. El dissabte 27, la protesta es va traslladar al centre de la ciutat. Amb el lema de “Rodríguez Ocaña: concejal; elecciones democráticas y Masó dimisión” s'havia convocat una concentració a la plaça Sant Jaume a les set de la tarda. La protesta “*congregó a unos 1.500 vecinos*”⁹²⁷ vinguts majoritàriament del Districte IX, encara que també n'hi havia d'altres barris. Passats cinc minuts, els concentrats van dirigir-se cap a la Rambla pel carrer Ferran, però a l'alçada del carrer Avinyó “*hizo acto de presencia la fuerza pública con numerosos [sic] efectivos a la dispersión*”⁹²⁸, la qual cosa va obligar els veïns a dispersar-se per tornar a agrupar-se ja a la Rambla, a l'alçada del mateix carrer Ferran, per reemprendre camí cap a plaça Catalunya. En arribar al carrer Hospital “*un grupo de unos mil desplegando pancartas -donde aparte de las consignas generales se leían también las de “Los estudiantes con Rodríguez Ocaña” y “Justicia para Rodríguez”- inició una manifestación que llegó hasta la Escuela Masana donde se colgaron las las [sic] pancartas aludidas*”⁹²⁹.

---

⁹²² *Ibídem*.

⁹²³ “Ruego del señor Tarragona al Gobierno sobre las elecciones municipales” dins *La Vanguardia*, dissabte 27 d'octubre de 1973, p. 35.

⁹²⁴ “Elecciones en el IX” dins *La Vanguardia*, dimarts 30 d'octubre de 1973, p. 30; “Santa Rita, Rita, lo que se da...” dins *La Vanguardia*, divendres 2 de novembre de 1973, p. 30.

⁹²⁵ “Dos candidatos a concejal protestan por la no proclamación de Rodríguez Ocaña” dins *La Vanguardia*, dijous 25 d'octubre de 1973, p. 34.

⁹²⁶ “Barcelona: movilización en torno a la destitución de Rodríguez Ocaña”, dins *Agencia Popular Informativa*, nº 36, 1 de novembre de 1973, p. X.

⁹²⁷ *Ibídem*.

⁹²⁸ *Ibídem*, p. XI.

⁹²⁹ *Ibídem*.

L' *Estrella Roja* de novembre⁹³⁰ recullia totes aquestes iniciatives de protesta, des de la promoguda per “39 instituciones populares de Barcelona [que] han enviado una carta de protesta al Ayuntamiento y al Presidente del gobierno”⁹³¹, fins a la mobilització de plaça Sant Jaume, la descripció de la qual és molt similar, amb uns números de participació una mica inferiors: si a plaça Sant Jaume hi havia “más de un millar de personas”⁹³², al carrer Hospital eren gairebé la meitat dels que deia l'API, “más de 400 personas [que] se manifestaron a los gritos de: “Ocaña concejal”, “Elecciones libres”, “Masó dimisión”, mientras la policia cortaba el paso al resto del personal”⁹³³. En Víctor Farré Ballarín recorda haver participat en “una manifestació, o una protesta o dues”⁹³⁴ i elaborar “una pancarta, que es feien amb llençols, amb kamfort [...], amb llençols i kamfort es feien unes pancartes potents”⁹³⁵.

Per a Bandera Roja, la resposta de l'Estat franquista a la victòria d'en Fernando Rodríguez Ocaña “no hace más que confirmar que la lucha en los barrios debe utilizar también a los concejales honrados para aumentar su organización y capacidad de denuncia y movilización política de masas”⁹³⁶, i feia una crida als comunistes a “Aprovechar al máximo las pocas brechas que deja la legalidad franquista al pueblo para fortalecer y ampliar su organización y sus luchas”⁹³⁷. Concloïa l'article amb una crida a afegir-se “a la lucha de los vecinos de los nueve barrios y de san Andrés por la proclamación de su concejal, solidarizándonos y apoyando sus acciones de protesta”⁹³⁸ i a eixamplar la iniciativa electoral presentant “en estas próximas elecciones en provincias y comarcas a concejales populares”⁹³⁹.

Al *Bandera Roja*⁹⁴⁰ s'insistia en la idea que “La indiferencia de las masas es enormemente útil para la burguesía”⁹⁴¹ i que defensar el boicot a les eleccions “es dar por buena la

---

⁹³⁰ “El distrito IX y las elecciones municipales” dins *Estrella Roja*, n° 39, novembre de 1973, pp. 6-7. ANC, Fons Bandera Roja, Caixa 10.

⁹³¹ “El distrito IX y las elecciones municipales” dins *Estrella Roja*, n° 39, novembre de 1973, p. 6.

⁹³² *Ibidem*.

⁹³³ *Ibidem*.

⁹³⁴ Entrevista a en Víctor Farré Ballarín dins “Memòria d'un moviment: els estudiants catalans contra Franco”, CEFID.

⁹³⁵ *Ibidem*.

⁹³⁶ “El distrito IX y las elecciones municipales” dins *Estrella Roja*, n° 39, novembre de 1973, p. 7.

⁹³⁷ *Ibidem*.

⁹³⁸ *Ibidem*.

⁹³⁹ *Ibidem*.

⁹⁴⁰ “Una nueva experiencia en la lucha de masas, las elecciones municipales de Barcelona” dins *Bandera Roja*, n° 17, novembre de 1973, pp. 4-6..

⁹⁴¹ *Ibidem*, p. 5.

situació existent”⁹⁴². En canvi, el fet d’aprofitar aquest instrument “*No para sembrar falsas ilusiones en las masas, no para hacer creer que un concejal popular podrá democratizar el ayuntamiento, no para proclamar que bajo el régimen franquista es posible la democracia representativa*”⁹⁴³ sinó per a

“*movilizar a la gran masa de la población en torno a una plataforma reivindicativa del barrio legalmente presentada y propagada; [...] para mostrar en la práctica la necesidad y la posibilidad de organizarse a nivel de barrio y de participar en la definición y la imposición de soluciones concretas; [...] para denunciar a los candidatos fascistas, a los especuladores, a los gangsters; [...] para fomentar la solidaridad de clase en torno a un candidato popular*”⁹⁴⁴.

Una possibilitat que s’havia fet carn en la candidatura d’en Rodríguez Ocaña, la plataforma reivindicativa del qual s’havia elaborat amb les associacions de veïns i altres col·lectius que conformaven el moviment popular de Nou Barris, i s’havia escampat arreu gràcies a “*una vasta difusión de octavillas y una no menos vasta utilización de otras plataformas de propaganda (pancartas, pintadas, etc.)*”⁹⁴⁵, a més del porta a porta ja ressenyat.

Les ensenyances que n’extreia eren quatre. La primera i més rellevant, “*que incluso en las precarias condiciones de la legalidad franquista resulta posible movilizar a un importante sector del pueblo en torno a una plataforma reivindicativa que recoja sus aspiraciones de clase*”⁹⁴⁶. La segona, que calia combatre sempre la indiferència de les masses i aprofitar totes les possibilitats, fossin legals o il·legals, per a mobilitzar-les. La tercera era una repetició de la segona però incorporant-hi la qüestió de conjuntura, de l’operació de transició “*a la monarquía dictatorial de Juan Carlos*”⁹⁴⁷, tot posant de relleu que “*Los habitantes del distrito IX de Barcelona han aprendido más sobre el carácter de clase del régimen franquista con estas elecciones que con cien actos de agitación de las vanguardias políticas*”⁹⁴⁸. I la quarta i darrera, la necessitat d’impulsar la lluita democràtica recolzada “*sobre intereses de clase muy concretos, [...] en torno a una*

---

⁹⁴² *Ibídem.*

⁹⁴³ *Ibídem.*

⁹⁴⁴ *Ibídem.*

⁹⁴⁵ *Ibídem*, p. 6.

⁹⁴⁶ *Ibídem*, p. 6.

⁹⁴⁷ *Ibídem.*

⁹⁴⁸ *Ibídem.*

*plataforma que recoja estos intereses*⁹⁴⁹ i que faciliti “*mover a otros sectores de la población*”⁹⁵⁰.

De la mateixa manera que Bandera Roja es reafirmava en la seva aposta de participació a les eleccions també el PSUC⁹⁵¹ considerava que “l’experiència de les “eleccions” municipals a Barcelona, els seus resultats i el “show” final en la proclamació dels regidors “elegits” per representació familiar han confirmat la justesa de l’anàlisi feta pel nostre Partit quant al caràcter feixista d’aquestes “eleccions””⁹⁵² i, per tant, la seva aposta pel boicot expressat ja a l’editorial: “NO A LES “ELECCIONS” MUNICIPALS FEIXISTES”. El 70% d’abstencionistes, tot i la pressió del règim per a participar-hi, avalava la seva lectura. Admetien però que aquest cop havia augmentat la participació, no gràcies al bon to de l’alcalde Masó, com interpretava *La Vanguardia*, sinó “al fet que algunes persones amb actituds d’oposició -recolzant fins i tot programes reivindicatius dels veïns de les barriades de la capital- s’han presentat com a candidats, i que algunes forces d’oposició han aconsellat de votar-los”⁹⁵³, fent referència al Casassas i al Rodríguez Ocaña. Però que l’un fos “deixat fora de combat [...] abans de les eleccions”⁹⁵⁴ i l’altra fos desqualificat deprés d’haver vençut

“confirma que les forces d’oposició no poden presentar candidats, que han de boicotejar la votació i que només poden considerar unes “eleccions” com aquestes com una ocasió propícia per denunciar amb un vigor més gran de les lleis i les pràctiques feixistes, per reclamar eleccions autèntiques i llibertats polítiques i sindicals, per explicar la necessitat d’un canvi democràtic, per elaborar i popularitzar plataformes que recullin les reivindicacions urbanes, sanitàries, educatives, etc., de cada districte o poble, susceptibles de servir de bandera a la mobilització i la lluita dels veïns”⁹⁵⁵.

La Circular nº 2 del Comitè de Catalunya publicada després de les eleccions municipals i de la concentració de l’Assemblea de Catalunya a Vic de l’11 de novembre reforça la

---

⁹⁴⁹ *Ibíd.*

⁹⁵⁰ *Ibíd.*

⁹⁵¹ “Boicot a les “eleccions” municipals! Barcelona. L’escàndol de les eleccions municipals!” dins *Treball*, nº 376, 30 d’octubre de 1973, pp. 7-8.

⁹⁵² *Ibíd.*, p. 8.

⁹⁵³ *Ibíd.*

⁹⁵⁴ *Ibíd.*

⁹⁵⁵ *Ibíd.*

idea ja assenyalada de debat intern respecte l'aposta per participar-hi i com fer-ho –“*Las recientes discusiones habidas en la O de Cataluña ante la campaña de concejales*”⁹⁵⁶- i l'Organització es veia amb la necessitat de “ *fijar, explicar y concretar claramente las prioridades de la OCE en Cataluña*”⁹⁵⁷. Nosaltres en fixarem però ara bàsicament amb el que feia referència a la qüestió de les municipals passades.

La situació política general estava marcada per les maniobres que pretenien “*la próxima instauración monárquica [sic]*”⁹⁵⁸ mitjançant la consolidació del Bloc Dominant, l'ampliació de la base de consentiment i la derrota del moviment obrer i popular. Per ampliar la base de consentiment l'Estat espanyol havia de provar d'integrar les classes intermitjtes, la qual cosa obligaria Bandera Roja “*a incidir más directamente sobre sus planteamientos pol., sobre sus org y sobre sus formas asociativas, de ahí la importancia de incidir ahora en colegios profesionales, sectores de base de Iglesia y mov. católicos... [sic]*”⁹⁵⁹. Però no només. L’“*apertura de nuevos mecanismos de integración, como pueden ser los proyectos de Massò en Barna. (Juntas municipales...) nos plateará la incidencia y la introducción en ellos para impedir que se conviertan en mecanismos de mixtificación de la lucha popular [sic]*”⁹⁶⁰. Això implicaria haver d'intervenir en campanyes legals, “*como la reciente de concejales, para impedir que, como las últimas elecciones municipales en toda Cataluña, sean recursos meramente utilizados por la peq. y media burg. más o menos democrática, para mejorar sus posiciones pol., pero totalmente desvinculados de la lucha popular [sic]*”⁹⁶¹.

Aquesta necessitat d'ampliar la intervenció política oberta els duria a defensar el que qualificaven com a “*Aprovechamiento máximo [sic] de todas las posibilidades legales*”⁹⁶². Fins el moment, la defensa del “*aprovechamiento de las posibilidades legales*”⁹⁶³ es feia tenint en compte el “*caràcter [sic] embrionario de las org de masas y [...] la necesidad, por lo tanto, de conquistar amplias posibilidades de conectar con la masas*”⁹⁶⁴, per una banda, i, vinculat a això, el fet contrastat que quan una mobilització era organitzada des d'associacions legals la participació era més massiva. Ara, essent

---

⁹⁵⁶ Circular nº 2 del Comité de Cataluña OCE (BR). ABPR, C-7.

⁹⁵⁷ *Ibidem*.

⁹⁵⁸ *Ibidem*, p. 9.

⁹⁵⁹ *Ibidem*, p. 10.

⁹⁶⁰ *Ibidem*.

⁹⁶¹ *Ibidem*.

⁹⁶² *Ibidem*, p. 13.

⁹⁶³ *Ibidem*.

⁹⁶⁴ *Ibidem*.

correcte aquest plantejament, “*Las recientes elecciones municipales y el aprovechamiento que de ellas hemos hecho nos manifiestan la real discusión [sic] pol. que alcanza el aprovechar y forzar las posibilidades legales*”⁹⁶⁵. Es tracta d’aprofundir en la idea ja expressada al *Boletín Comunista* n° 18:

“*Si algo debe preocuparnos siempre a los comunistas es encontrar los medios para que sea la mayoría del pueblo la que participe directamente en todas las problemáticas económicas, sociales y pol. que le corresponde. Sólo a través de ello es posible hacer avanzar una línea de masas de carácter pol., y es posible impedir que la línea de masas quede relegada como simple referencia ideológica (posiciones m-l), o bajo una concepción burg. de futura base electoral del revisionismo [sic]*”⁹⁶⁶

Aquesta i no cap altra era l’estratègia per a anar “*creando un mov democrático real*”⁹⁶⁷. La mateixa que s’havia desenvolupat amb les eleccions municipals i que havia palesat “*las posibilidades de una agitación abierta, amparada en los mecanismos electorales que permite una conexión con la totalidad de los vecinos del barrio en muy pocos días [sic]*”⁹⁶⁸ i “*las posibilidades que ofrece la utilización [sic] del cargo*”⁹⁶⁹. Aquest darrer extrem no l’havien pogut contrastar però tot i així defensaven que permetria oferir al barri “*un nuevo canal de aglutinamiento y de difusión, [...] ampliar los contactos con barrios y asociaciones no conectadas, [...] promover indirectamente la lucha através de estimular la org de los vecinos y la creación y ampliación de sus Asociaciones etc. [sic]*”⁹⁷⁰. La mobilització electoral que havia despertat era tant una mostra de suport a un candidat que defensava els interessos del poble com un moviment de rebuig al que representen de negadors de drets i llibertats instal·lats a l’Ajuntament.

“*Nos parece que ésta es la clara diferencia entre lo que significa una lucha democrática real, una lucha de las más amplias masas que partiendo de su nivel real de conciencia y movilización, avanzan en la conquista de sus libertades más*

---

⁹⁶⁵ *Ibídem.*

⁹⁶⁶ *Ibídem.*

⁹⁶⁷ *Ibídem*, p. 14.

⁹⁶⁸ *Ibídem.*

⁹⁶⁹ *Ibídem.*

⁹⁷⁰ *Ibídem.*

*inmediatas, y la concepción revisionista y peq burg de lucha democrática entendida como pactos por arriba, como actos testimoniales y firma de declaraciones, todo ello al margen del progreso pol de la lucha de masas [sic]*⁹⁷¹

Si el conjunt de l'esquerra, es lamentaven, hagués interpretat les eleccions de la mateixa manera, aquestes haguessin suposat “*un gran avance de la lucha democrática [sic] de masas y un serio golpe infringido a la dictadura*”⁹⁷². I, si bé és cert que l'ús de mitjans legals “*sòlo tiene razón de ser si hay núcleos de org comunista y de org de mass quelos oriente, dirijan, ofrezcan continuidad, garanticen el paso a formas de lucha superiores en el momento en que se agotan los cauces legales, organicen y capitalicen a los elementos más combativos...* [sic]”⁹⁷³, no és menys cert que sense emprar-los, recurrent exclusivament als organismes de caràcter clandestí, seria impossible desenvolupar moviments autènticament de masses.

Encara a la següent Circular del Comitè de Catalunya, dedicada bàsicament a analitzar esdeveniments dels primers mesos de 1974 -presentació del recién estrenat ministre d'Educació Martínez Esteruelas del Govern Arias Navarro-, es continua reflexionant sobre les possibilitats obertes arrel de les eleccions municipals: “*La campaña de regidores del trimestre pasado, la presencia pol. de la O.C. en ella, y los éxitos conseguidos [sic], nos plantea la necesidad de clarificar mucho los criterios de trabajo en el momento actual y de dotarnos de instrumentos para hacer valer toda su potencialidad de trabajo al servicio de la lucha del pueblo*”⁹⁷⁴. S'animava a explorar les “*posibilidades que hay que aprovechar para convertirse en un centro impulsor de la actividad de centros sociales, asociaciones de vecinos, revistas legales, etc.*”⁹⁷⁵ i, en aquest sentit, es plantejava la creació d’“*oficinas técnicas de estudios municipales*”⁹⁷⁶ que aprofitessin les eines d'organització i acció veïnal que oferia el marc legal de l'Ajuntament alhora que s'accedia a informació de la política municipal i se'n denunciaven les irregularitats. Aquestes oficines tècniques podien ser també espais des d'on enquadrar “*una amplia vanguardia de masas, formada por las asociaciones de vecinos, centros sociales, parroquias, periodistas, técnicos colaboradores, etc. que posibiliten lanzar campañas*

---

⁹⁷¹ *Ibídem.*

⁹⁷² *Ibídem.*

⁹⁷³ *Ibídem.*

⁹⁷⁴ *Circular n° 3 Cté de Cataluña*, p. 24. ABPR, Fons DPP (OCE (Br)) 1/7 (2).

⁹⁷⁵ *Ibídem.*

⁹⁷⁶ *Ibídem.*

*reivindicativas generales, como la protesta contra el aumento del coste de la vida*⁹⁷⁷. Podria servir, finalment, per fer prendre als regidors “*actitudes públicas ante hechos concretos*”⁹⁷⁸ tot aprofitant les audiències públiques. Ara bé, com que devien entendre que aquesta aposta els anava baldera, exposaven la necessitat d’estendre-la a partir d’un “*un grupo de regidores demócratas de Cataluña que englobe tanto a los que apoyamos en su momento, como todos aquellos que de una u otra forma puedan participar en este tipo de tareas, y que en total puede alcanzar a más de media docena de localidades*”⁹⁷⁹. Una aposta que no sembla que anés més enllà d’aquesta exposició d’intencions.

3.3. El moviment popular a Barcelona

La ciutat de Barcelona és la població que va veure créixer un major nombre d’iniciatives de caràcter veïnal als seus barris. No és estrany que fos d’aquesta manera. La capital catalana havia sofert i sofria encara als anys seixanta i setanta una sèrie de transformacions que anaven minvant la qualitat de vida del conjunt de les seves classes populars i significativament de la classe treballadora. I, si a aquesta situació objectiva, s’hi afegeix que Barcelona era també el rovell de l’ou de l’activitat de les organitzacions antifranquistes i l’indret que acollia la Universitat amb major activitat política i cultural tant d’estudiants com de professors, no és estrany que els seus barris recollissin l’eco de tot aquest desvetllar polític tot adaptant-lo a la seva realitat. L’objecte d’aquesta tesi no és la reconstrucció de l’activitat de totes i cadascuna de les Comissions de Barri o Associacions de Veïns actives durant els darrers anys del franquisme però sí que hem volgut aprofitar alguns testimonis deixats per militants de Bandera Roja que van contribuir al sorgiment i creixement de l’associacionisme veïnal per mostrar quin paper hi van jugar de forma individual més enllà de les teoritzacions sobre el moviment popular. No hi són, és clar, tots els militants de Bandera Roja que hi van participar, ni tan sols la totalitat dels barris que van comptar amb Comissions de Barri impulsades per Bandera Roja: “els Nous Barris, Horta, el Carmel, Montbau, el Bon Pastor, el Poble Nou, el Guinardó, Sants, la Barceloneta, el Casc Antic...”⁹⁸⁰. Ens referirem només als barris dels

---

⁹⁷⁷ *Ibídem.*

⁹⁷⁸ *Ibídem.*

⁹⁷⁹ *Ibídem.*

⁹⁸⁰ ALABART VILÀ, Anna; op. cit., p. 239.

quals hem trobat testimonis de militants enquadrats a Bandera Roja. A través d'ells podrem observar el funcionament d'algunes d'aquestes Comissions de Barri i les diferències entre aquestes i aquelles, les quals s'expliquen per factors diversos, alguns relacionats amb les característiques particulars dels barris i d'altres amb els tarannàs i interessos dels mateixos militants.

3.3.1. Nou Barris

Per resseguir la presència de Bandera Roja al sí del moviment veïnal del que avui coneixem com a Nou Barris -aleshores un grapat de barris de la *zona nord* de Barcelona sense pràcticament cap vincle entre ells- ens ajudarem del testimoni del Josep -Pep- Martínez Barceló⁹⁸¹, “un català de Mallorca que ve a Barcelona, no sap parlar castellà i entra en un barri que ningú parlava català”. Però no només. A diferència de les mobilitzacions que es desenvolupen en d'altres barris barcelonins o en d'altres poblacions catalanes, els que tenen per escenari Nou Barris seran especialment recollits per la premsa de Bandera Roja, bàsicament a *Estrella Roja*, però també a *Cuadernos del Movimiento Obrero y Popular* i a *Informaciones*, la qual cosa ens mostra la importància que per a l'*Organització* representava tant la seva presència en uns barris eminentment obrers com el desenvolupament del seu moviment de barris.

Quan s'interroga en Josep Martínez sobre la seva incorporació a Bandera Roja respon “no sé gaire com vaig entrar-hi. M'hi vaig trobar”⁹⁸². Tot estant a la Universitat va començar a participar d’“un grup que es deien Plataformes Molt Revolucionàries [sic], UER, o alguna cosa així”. Alhora, “pels barris es feien alguns seminaris [...] vaig participar, i em varen passar alguna revista, la primera que degueren fer, i després, la gent que estava fent coses als barris va resultar que la majoria estaven amb això que es va dir o que es deia en aquella època Bandera Roja”⁹⁸³, i s'hi va sentir còmode “amb allò de la pragmàtica, per allò que donava explicació i donava una mica de teoria sobre lo que feia. Per tant, amb l'acció immediata i el tenir un cert marc del per què fer-la, era coherent, i per això vaig entrar a Bandera Roja”⁹⁸⁴. Era força al principi de la seva fundació perquè només havien

---

⁹⁸¹ Entrevista a en Josep Martínez Barceló dins “Construint la ciutat democràtica: el moviment veïnal durant el franquisme i la transició (1964-1980)” (CEDID).

⁹⁸² *Ibidem*.

⁹⁸³ *Ibidem*.

⁹⁸⁴ *Ibidem*.

aparegut els primers números de *Bandera Roja* i les Comissions de Barri just estaven arrencant.

En un primer moment va començar a participar en un *cercle*, que “eren més amplis”⁹⁸⁵ del que seran les *cèl·lules*, i previs a l'accés a l'estatus de militant, però no per això eren menys “clandestins, amb cites de seguretat. Per tant, quan hi havies participat en dues reunions, amb aquella gent amb la que t'havies reunit tenies un grau de... amor, perquè no es pot dir una altra cosa casi, perquè tenies els mateixos perills [...] i a partir d'allà doncs s'explicava lo que s'havia fet, lo que s'estava fent, els per quès, una mica de teoria, sempre hi havia anàlisi de conjuntura [...], *quién és el ministro?*, què han fet?”⁹⁸⁶. De seguida, però, va haver de marxar a fer el servei militar (1969-1970). De totes maneres, sembla que la seva incorporació a l'*Organització* ja era prou ferma com perquè la seva companya, mentre ell era fora i per tal de no haver de viure sola, es va traslladar a casa d'“una gent del Carmelo que eren de Bandera Roja, dels nuclis inicials”⁹⁸⁷. I ell va aprofitar els permisos no només per seguir fent trobades amb gent de l'*Organització* – “algun company em va fer alguna mena d'explicació de la importància revolucionària de tot lo que estava passant al voltant dels judicis de Burgos, i lo que avançava el moviment obrer i el moviment popular, i el canvi que significava la mobilització de tots els sectors de la societat per donar respostes als judicis de Burgos”⁹⁸⁸- sinó també per participar d'“algun piquet per anar a fer alguna barrabassada a algun autobús”⁹⁸⁹. És a dir, per participar d'algun acte de sabotatge en protesta per l'elevat preu del transport públic, tot i que és probable que “Per normes de seguretat em devien dir que no ho fes”⁹⁹⁰. Cal tenir en compte que en cas de ser detingut mentre s'estava fent el servei militar, del judici se'n feia càrrec un tribunal militar.

Quan va tornar del servei militar, “l'estructura del que és el partit, Bandera Roja, això ja està més organitzat i té una divisió tradicional: responsable polític, responsable de l'organització i agitació i propaganda. I de tant en tant un responsable de seguretat també, que això ho feia el responsable d'organització o tots plegats”. Tot i així, els *Fronts de Lluita* seguien essent l'espai d'enquadrament bàsic. En Josep Martínez Barceló s'havia integrat al *Front de Barris* “des de la fundació”⁹⁹¹. I, en tornar de la mili “vers el setanta,

---

⁹⁸⁵ *Ibidem*.

⁹⁸⁶ *Ibidem*.

⁹⁸⁷ *Ibidem*.

⁹⁸⁸ *Ibidem*.

⁹⁸⁹ *Ibidem*.

⁹⁹⁰ *Ibidem*.

⁹⁹¹ *Ibidem*.

devia ser”⁹⁹², tant ell com d’altres companys de Bandera Roja van veure la necessitat de reestructurar la xarxa existent entre els barris del nord de Barcelona. Amb aquest motiu “Ens vam reunir tres, el Toni [Lecha?], en Pep Miró i jo, recordo que era a casa meva, un del Carmelo, l’altre de Trinitat Vella, i jo de Trinitat Nova [...] Havíem de reconstruir la zona aquella i lligar-la al *Front de Barris*”⁹⁹³ amb l’objectiu d’anar buscant la manera de coordinar les Comissions creades als respectius barris per tal d’enfortir el moviment popular.

Quan en Josep Martínez Barceló ha de recordar els orígens de la Comissió de Barri de Trinitat Nova explica que “No ho sé. Es diu que la de la Trinitat [...] la va fundar [Jordi] Borja [...] però el Borja hi va anar dues vegades i va fotre el camp”⁹⁹⁴. De totes maneres, fossin quines fossin les persones que van participar de les primeríssimes reunions de la Comissió, el que és obvi és que els que la van dinamitzar van ser els veïns del barri, entre els quals el mateix Martínez Barceló. Els seus integrants participaven de la Comissió amb la voluntat d’anar una mica més enllà de la satisfacció de les necessitats més immediates i s’interrogaven pels motius profunds que originaven aquell estat de coses i per quina era la manera més efectiva de transformar-los:

“L’objectiu de reflexionar allà junts era veure què podíem fer en aquell barri per millorar amb les condicions de vida, però també per millorar les condicions polítiques, les condicions de llibertats. En aquella època, molt ràpidament parlàvem [...] com farem la revolució? Com la farem? Els nostres referents eren lo que havia passat a, jo-què-sé, a Cuba, lo que havia passat a Alger. Nosaltres estàvem molt tancats i pensàvem que poguer sortir de la dictadura franquista comportava un trencament. I el trencament de la dictadura franquista, a la vegada, era el trencament del capitalisme. [...] Per tant, hi ha que crear condicions per trencar el... per millorar la gent [...] i la societat, cap al socialisme. Imagina't si en teníem de feina. Quina feinada! I en canvi no ens espantava.”⁹⁹⁵

Essent així, la Comissió s’edificava “sobre la base d’alguns principis de la lluita contra la dictadura i per transformar la societat [i] recollia lo que era la flor i nata del barri”⁹⁹⁶.

---

⁹⁹² *Ibidem*.

⁹⁹³ *Ibidem*.

⁹⁹⁴ *Ibidem*.

⁹⁹⁵ *Ibidem*.

⁹⁹⁶ *Ibidem*.

Aquest grup *selecte*, d'una “vintena de persones. No n'hi havia més”⁹⁹⁷, tot i ser majoritàriament compostat per jovent, era d'edats diverses –“Hi havia gent jove [...] que tenia quinze-setze anys, *hasta* gent que en devia tenir cinquanta”⁹⁹⁸. En quant a la seva extracció social, es tractava d’“Obrers de tot tipus”⁹⁹⁹. Tot i que sembla que hi predominava “Gent que treballava curiosament en el món de l'editorial”¹⁰⁰⁰, s’hi podia trobar des “d’un que era forner”¹⁰⁰¹ a “dos o tres que no sé si havien treballat en un banc o en una oficina”¹⁰⁰² que més endavant van ser alguns “dels que varen portar en el Centre la part administrativa”¹⁰⁰³, passant pel que estava “lligat al tema de l'ensenyament, de mestres”¹⁰⁰⁴. Si la funció de la Comissió de Barri era desenvolupar la lluita social sobre el terreny, la tasca de Bandera Roja, com la de qualsevol altra organització política, era l’elaboració d’“una tàctica, una estratègia”¹⁰⁰⁵ compartida per anar una mica més enllà de l’acció immediata, perquè “Per fer la revolució hi ha que saber què cal fer cada dia, lo que s’ha de fer demà, o demà passat i, per tant, tenir estratègia”¹⁰⁰⁶.

En Josep Martínez Barceló explica que “Les Comissions de Barri no es reunien en qualsevol lloc: les cites eren prèvies”¹⁰⁰⁷, però que no s’empraven noms de guerra perquè “ja es definien com a organitzacions de masses -imagina't les masses que hi havia”¹⁰⁰⁸. En cas que la Comissió de Barri de Trinitat Nova efectivament no usés sobrenoms, es tractaria d’un cas extraordinari i no pas una pràctica generalitzada del conjunt de Comissions de Barri¹⁰⁰⁹. El que sí és incontrovertible és que les Comissions de Barri van ser pensades com un instrument que els hauria de permetre dirigir-se a gent enllà dels nuclis més polititzats i, per tant, conceptualitzades com a organitzacions de masses. Però el manteniment comprensible de certes pràctiques de protecció com les mateixes cites prèvies o l’ocultament de la personalitat no permetien que el nucli militant s’eixamplés gaire més. I així, “Quan vam començar a veure [...] aquella Comissió de Barri en la

---

⁹⁹⁷ *Ibídem*.

⁹⁹⁸ *Ibídem*.

⁹⁹⁹ *Ibídem*.

¹⁰⁰⁰ *Ibídem*.

¹⁰⁰¹ *Ibídem*.

¹⁰⁰² *Ibídem*.

¹⁰⁰³ *Ibídem*.

¹⁰⁰⁴ *Ibídem*.

¹⁰⁰⁵ *Ibídem*.

¹⁰⁰⁶ *Ibídem*.

¹⁰⁰⁷ *Ibídem*.

¹⁰⁰⁸ *Ibídem*.

¹⁰⁰⁹ A la Comissió de Barri del Guinardó, per exemple, les persones amb qui hem contactat -Marta García Maduell, Roser Ros Vilanova o Oriol Homs Ferret- ens han explicat que allí s’usaven noms de guerra.

clandestinitat i com arribava a la gent -només amb la punyetera octaveta no hi havia manera-, necessitàvem espais per trobar la gent, no? I aquests espais van ser lo que ja hi havia embrionàriament al voltant de parròquies, alguns centres i tal i travar això. I, per tant, l'associació de veïns serà l'instrument legal, definit així [...], per arribar a la gent, per organitzar-nos”¹⁰¹⁰. Perquè “Les associacions de veïns les creàvem nosaltres, també. No ens enganyem”¹⁰¹¹.

De fet, als barris s'estava produint un procés similar al que estaven vivint les Comissions Obreres. Però si elles, per satisfer les necessitats d'apropar-se cada cop a més treballadors, havien recorregut a “les eleccions sindicals i els enllaços”¹⁰¹², les Comissions de Barri van resoldre aquesta dificultat a través de “les Associacions de Veïns, el Centre Social, les vocalies, les assemblees, les reunions amb la gent, l'organització de la moguda, cantàvem la convocatòria de la mobilització allà”¹⁰¹³. Anant encara una mica enllà en la comparació, en Josep Martínez Barceló afirma que “En el fons estem fent sindicalisme ciutadà” en el sentit en què també ho estaven fent “algunes organitzacions a Itàlia, si no recordo malament una organització que es deia Lotta Continua, i gent d'aquesta que impulsaven los *sindicatos de inquilini* [...]. A mi m'interessava [...] aquell tipus de moviments que [...] aprofitaven aquesta estructura també per [...] lluitar contra la carestia de la vida”¹⁰¹⁴.

L'obertura al barri que els permetria la legalització de l'Associació de Veïns va anar acompanyada del desplegament d'una sèrie d'activitats que no eren estrictament de denúncia i lluita però que els permetia anar construint, a més d'una vida social més rica, un entorn social. Amb el Centre de Vida Comunitària per a Tots com a seu, l'Associació de Veïns va posar dempeus les vocalies, grups de treball *temàtics*. Així, es va muntar la *Vocalia de Muntanya*. Una de les persones que hi participava pertanyia a algun centre excursionista que els servia de salconduit “perquè la gent pogués sortir d'excursions”¹⁰¹⁵ amb una sèrie de tendes que havien comprat. Hi havia també la *Vocalia de Festes i Cultura*, que organitzava activitat lúdica en un barri que era un desert cultural. “Vàrem comprar, me'n recordo, una màquina que ens va costar un colló de la cara per fer cine”¹⁰¹⁶.

---

¹⁰¹⁰ Entrevista a en Josep Martínez Barceló dins “Construint la ciutat democràtica: el moviment veïnal durant el tardofranquisme i la transició (1964-1980)” (CEDID).

¹⁰¹¹ *Ibidem*.

¹⁰¹² *Ibidem*.

¹⁰¹³ *Ibidem*.

¹⁰¹⁴ *Ibidem*.

¹⁰¹⁵ *Ibidem*.

¹⁰¹⁶ *Ibidem*.

Malgrat l'elevat cost del projector, el cinema devia ser de les poques activitats que reportaven algun ingrés: els que hi assistien, “si són socis pagaran [...] cinquanta cèntims, i si no són socis, pagaran una pesseta. Perquè nosaltres encara partíem de la tradició associativa històrica normal, que les coses són dels socis. I per això hi ha socis”¹⁰¹⁷. Pel que feia a la programació, les pel·lícules que s’hi projectaven no s’escollien exclusivament amb la intenció de passar una bona estona sinó que hi havia la voluntat de fer de l’experiència cinematogràfica també un espai de reflexió i intercanvi de punts de vista. Les dificultats per tenir debats oberts i lliures sobre qualsevol tema era tant gran que s’aprofitava qualsevol ocasió per parlar, per exemple, “de sexe, de sexualitat, que era tabú, per parlar d’anticonceptius”¹⁰¹⁸.

3.3.1.1. El Pla Parcial de Torre Baró – Vallbona - Trinitat

A finals dels seixanta, Nou Barris estava ocupat per unes 150.000 persones provinents majoritàriament de la resta de l’Estat que malvivien en aquests “*barrios fragmentados, en los que se mezclaban la autoconstrucción, los polígonos de vivienda social de “urgencia” de menos de 30 m2 de los años 50, los bloques de mala calidad de los años 60, sin calles paseables ni equipamientos sociales o culturales, sin espacios públicos ni articulación entre los barrios*”¹⁰¹⁹. Però la dispersió d’aquest conjunt de barris de la zona nord aixecats sense cap planificació va començar a canviar quan, ja el 1969, l’Ajuntament va voler tirar endavant una reestructuració general a través del Pla Parcial de Torre Baró – Vallbona – Trinitat. Davant el desacord general amb el projecte presentat per l’Ajuntament, en Martínez Barceló explica que “vàrem fer [...] una proposta de modificació [...] i es va fer un concurs d’idees” gràcies al qual va

“entrar en contacte amb en Marçal Tarragó, en [Lluís] Brau, en [Jordi] Borja. Alguns els coneixia ja però [...] professionalment [...]. Ells s’havien presentat en un concurs d’idees [...] i nosaltres teníem aquest grup [la Comissió de Barri de Trinitat Nova] [...]. I el motiu, una taula rodona per discutir això [...] i buscava un lloc per fer-la [...] i es va fer finalment al Centre de Vida Comunitària, que era el Centre on estàvem nosaltres a Trinitat. I després d’aquest acte, o en paral·lel, ja

---

¹⁰¹⁷ *Ibíd.*

¹⁰¹⁸ *Ibíd.*

¹⁰¹⁹ BORJA, Jordi; “Movimiento ciudadano en busca de la ciudad futura...”, p. 3.

va néixer la necessitat de fer una associació que [...] agrupés les diferents entitats.”¹⁰²⁰.

Ho explica també en Jordi Borja, que aleshores treballava encara a l’Ajuntament:

*“A finales de 1968 el equipo de jóvenes técnicos de urbanismo que trabajábamos juntos decidimos presentarnos a un concurso de ideas convocado por el Ayuntamiento para remodelar los Barrios del Norte de la Ciudad. [...] Dos o tres semanas después de haber iniciado la recogida de información recibimos una visita insólita. En el pequeño apartamento en el que trabajábamos por la tarde se nos presentaron 4 hombres y una mujer residentes en los Barrios del concurso y de entrada nos dijeron más o menos: “si queréis conocer nuestros Barrios os podemos ayudar y si pretendéis hacer propuestas que responderán a nuestras necesidades debéis escucharnos””*¹⁰²¹.

La trobada entre veïns i tècnics va ser fructífera i la proposta que van presentar els darrers *“fue acogida como programa por los colectivos barriales y propició la creación de la Asociación de Nou Barris”*¹⁰²². Encara que totes dues explicacions no coincideixen del tot, és probable que ambdues reunions es produïssin, i d’altres més i tot. És més important entendre quin fou el motiu de l’encontre que va permetre el desvetllament veïnal. I, en aquest sentit, ens sembla una mica agosarat afirmar que la proposta urbanística elaborada per l’equip coordinat per en Jordi Borja propiciés *“la creación de la Asociación de Nou Barris”*. Nosaltres ens decantaríem més per subscriure la descripció que en fa en José Manuel Salgado Bueno¹⁰²³ quan afirma que *“Hi ha consens en considerar la lluita contra el Pla parcial del sector Torre Baró, Vallbona i Trinitat la gènesi del moviment veïnal de Nou Barris. Aquest element va fer d’aglutinador dels diferents col·lectius de caràcter veïnal que desenvolupaven les seves tasques per la millora de les condicions de vida en els seus barris”*¹⁰²⁴. És a dir, l’oposició a un Pla urbanístic que afectava a la *zona nord* i la voluntat de fer-hi front i no pas l’elaboració d’un projecte tècnic de millora, que és un

---

¹⁰²⁰ Entrevista a en Josep Martínez Barceló dins “Construint la ciutat democràtica: el moviment veïnal durant el tardofranquisme i la transició (1964-1980)” (CEDID).

¹⁰²¹ BORJA, Jordi; “Movimiento ciudadano en busca de la ciudad futura...”, pp. 2-3.

¹⁰²² BORJA, Jordi; *Revolución urbana y derechos ciudadanos...*, p. 52.

¹⁰²³ SALGADO BUENO, José Manuel; “El Pluralisme del Moviment Veïnal de Nou Barris (Barcelona) en el Tardofranquisme” dins *Historia Social y de la Educación*, vol 3, nº 3, 2014, pp. 271-295.

¹⁰²⁴ *Ibíd.*, p. 280.

instrument més de la lluita, és el que va fer possible que es produís una entesa i coordinació entre un conjunt de col·lectius que, encara que incipientment, ja eren presents als barris. Es tractava de les Associacions de Caps de Família de Torre Baró, Vallbona i Trinitat, del Centre de Vida Comunitària “La Ponderosa” de Trinitat Nova, i dels col·lectius cristians organitzats a les parròquies de Santa Engràcia, Sant Sebastià i Sant Josep Obrer. I que aquest objectiu comú facilitaria la creació d’una associació que es legalitzaria l’abril de 1970 sota el nom d’Associació de Veïns del Sector de Trinitat, Torre Baró, Vallbona¹⁰²⁵.

Malgrat que l’Associació de Veïns només feia referència a aquests tres barris -Trinitat, Torre Baró i Vallbona- el cert és que els barris afectats per aquesta fenomenal transformació eren nou –als ja citats cal afegir-hi els barris de Verdum, Roquetes, Prosperitat, Ciutat Meridiana, Guineueta i Canyelles. El full informatiu de l’associació va voler reflectir aquesta realitat i va publicar-se sota el nom de 9 Barris, una expressió que va fer fortuna i que s’ha mantingut amb el temps, més enllà que avui ja siguin catorze els barris que inclou¹⁰²⁶. Que 9 Barris acabés essent assumit com a designació comuna dels barris de la zona nord es deu bàsicament al fet que, en paraules d’en Martínez Barceló, gràcies a la lluita veïnal es “Va anar *fraguant* una consciència de zona, unes complicitats”¹⁰²⁷ entre uns veïns i veïnes amb problemàtiques compartides.

A través del *Lucha Popular*¹⁰²⁸ Bandera Roja explicava que en les primeres trobades per discutir sobre el Pla Parcial entre els embrionaris nuclis veïnals no els “*fue difícil llegar a conclusiones unánimes: la Administración y los capitalistas pretendían con su plan justificar el descuartizamiento del barrio por autopistas y cinturones de ronda (y las expropiaciones consiguientes) y sustituir una serie de núcleos de vivienda de baja calidad por otros, mejores y más caros, dirigidos a otro tipo de población*”¹⁰²⁹. I van establir també les idees bàsiques que havia de contenir la plataforma reivindicativa:

“derecho a residir en la misma zona y, en los casos que hubiera expropiación, obtención inmediata de una vivienda que no costara más del 10% de sueldo base del cabeza de familia; realización de un programa de obras públicas destinado a

---

¹⁰²⁵ *Ibíd.*

¹⁰²⁶ COORDINADORA D’ASSOCIACIONS DE VEÏNS DE 9 BARRIS; *20 anys d’associacions a 9 Barris. 1970-1990*. Coordinadora d’Associacions de Veïns de 9 Barris, Barcelona, 1990, p. 4.

¹⁰²⁷ Entrevista a en Josep Martínez Barceló dins “Construint la ciutat democràtica: el moviment veïnal durant el tardofranquisme i la transició (1964-1980)” (CEDID).

¹⁰²⁸ “Los barrios norte contra el Plan Parcial” dins *Lucha popular*, nº 1, juliol de 1972, pp. 24-25.

¹⁰²⁹ *Ibíd.*, p. 24.

*comunicar con facilidad los distintos barrios entre sí; creación de los servicios necesarios en cada barrio o en puntos centrales (mercados, escuelas, ambulatorio, transportes públicos, etc.) y de las infraestructuras urbanas a costa del Estado (pavimentación, alcantarillado, etc.)*¹⁰³⁰.

Un cop fixat l'objectiu comú a abatre -el Pla Parcial- i establerta l'estructura organitzativa -l'Associació de Veïns del Sector de Trinitat, Torre Baró, Vallbona, amb seccions a cadascun dels nou barris-, encara segons en Josep Martínez Barceló, “ens vam reunir amb en Pep Miró”¹⁰³¹, militant també de Bandera Roja que participava de la Comissió de Barri de Trinitat Vella, els quals van entendre que “aquí lo que hem d'anar, deixem-nos de punyetes, de teoria, a cada un dels barris, a veure què diu del Pla, i a reunir a la gent per parlar d'això”¹⁰³². No a tot arreu van ser ben rebuts –“en algun lloc ens van tractar de molt reformistes i revisionistes [...] perquè hi havia unes posicions més revolucionàries”¹⁰³³-, però

“a partir d'aquí jo crec que es va fer una feina de sensibilització i de posar davant de la gent l'instrument aquell que transformava [...] la comarca [...]. És un bon moment per dir: I què volen de nosaltres? Necessitem un ambulatori, necessitem que s'asfalti el carrer, necessitem que els habitatges siguin millors i a partir d'aquí, com si fos un joc de miralls, es va construir lo que serien les plataformes reivindicatives, nosaltres vam anar organitzant les seccions als barris, jo me'n vaig cascar uns [sic] quants, d'assemblees de barri”¹⁰³⁴.

Encara que tot aquest procés de deliberació a la base es produís, és també cert que “aquella plataforma la vam elaborar, es va elaborar, a les Comissions de Barris i, si m'apures, va ser discutida també en nuclis de partits clandestins. [...] L'Associació [de Veïns] va ser la forma organitzativa per arribar a la població i plantejar aquelles reivindicacions o aquella plataforma que hi havia feta”¹⁰³⁵.

---

¹⁰³⁰ “Los barrios norte contra el Plan Parcial” dins *Lucha popular*, nº 1, juliol de 1972, p. 25.

¹⁰³¹ Entrevista a en Josep Martínez Barceló dins “Construint la ciutat democràtica: el moviment veïnal durant el tardofranquisme i la transició (1964-1980)” (CEDID).

¹⁰³² *Ibidem*.

¹⁰³³ *Ibidem*.

¹⁰³⁴ *Ibidem*.

¹⁰³⁵ *Ibidem*.

Un cop consolidades les seccions a cadascun dels barris el que calia era que l'expansió del projecte barri a barri no acabés suposant una dispersió de forces, raó per la qual van acordar la celebració de reunions mensuals a les quals havien d'assistir representants de cadascuna de les seccions. Encara que no totes les seccions hi participaven sempre, aquest punt de trobada mensual va ser molt important per mantenir un canal estable d'informació, recolzar-se unes a altres i acordar accions conjuntes. El representant per Trinitat Nova d'aquestes coordinadores que es van començar celebrant a Torre Baró i que més endavant van anar rotant la seu per tal de facilitar la participació dels barris que quedaven més allunyats va ser en Josep Martínez Barceló. No és estrany que fos així, no només per la seva implicació a la Comissió sinó també perquè hi havia una bona representació de militants de Bandera Roja, entre els quals hi hem detectat en Joan Abad Morral, la Maria Àngels Jové Vila, l'Antonio Fernández, la Montse Benito i la Beatriz Cuadrillero Franco. A més, Bandera Roja comptava amb altres militants treballant al moviment popular de Nou Barris com ara en Fernando Pindado Sánchez, en Lluís Cabrera, l'Ignasi Català, en Toni Llotja, el Fernando Ferrer, l'Antonio Buil o la Josefina García. Aquesta darrera “venia de Galícia, no sé si [...] havia nascut a les barraques que hi havia allà per l'Hospital de Sant Pau. Després, havia anat molt aviat per Verdum, per la Trinitat. Quan els hi van donar el pis”¹⁰³⁶. En Josep Martínez Barceló assegura que “Era un líder [...] una dona d'aquelles que quan hi havia una assemblea, la seva paraula era *capaç* de girar l'ordre de les coses”¹⁰³⁷. Va ser una de les 113 detingudes de l'Assemblea de Catalunya el 28 d'octubre de 1973, convertint-se en “una de les que va estar més temps a la presó amb l'Avilés [Montserrat]”¹⁰³⁸. Gràcies al fet que de ben petitona va anar a classes de català, el 1976 va poder “entrar a treballar a l'*Avui*”¹⁰³⁹. Posteriorment va dirigir també la revista *Alternativas*, una revista d'aparició quinzenal que volia mirar-se la transició des de les esquerres.

Aquesta destacada presència de militants de Bandera Roja al moviment popular de Nou Barris la confirma l'Albert Recio¹⁰⁴⁰, activista veïnal qui recorda que a Nou Barris “hi havia el PSUC per una banda [...], [i] Bandera, que també tenia molta implantació. [...]

---

¹⁰³⁶ *Ibidem*.

¹⁰³⁷ *Ibidem*.

¹⁰³⁸ *Ibidem*.

¹⁰³⁹ *Ibidem*.

¹⁰⁴⁰ Nascut al barri de Gràcia el 1949, s'incorpora al moviment antifranquista a la Universitat de Barcelona, on hi estudia Econòmiques. Militant primer a la UER, es passarà més endavant als Estudiants Marxistes-Leninistes i finalment a Acció Comunista. En marxar de casa els pares es traslladà a viure a la Prosperitat, on s'involucrà amb un moviment veïnal al qual encara pertany avui.

era un negoci bastant potent però a la seva lògica. I els PTE també, jo crec que treballaven molt menys la base que la resta”¹⁰⁴¹. És interessant també la descripció sociològica que fa d’ells, que ens permet allunyar la idea que es tractés de militants provinents d’altres indrets que veien una oportunitat de desenvolupar tasca militant en uns barris d’extracció obrera i amb unes necessitats materials superiors a la mitjana: “Molts dels nanos de Bandera són *crios* d’aquí del barri [...] que en aquest moment començaven a estudiar, o que van estudiar poc després de la transició, gent molt espavilada però que eren d’una extracció social diferent [a la de la majoria d’organitzacions d’extrema esquerra]”¹⁰⁴².

De les accions de lluita contra el Pla Parcial Bandera Roja en destacava, a través de la seva premsa, la que es va desenvolupar el dimarts 8 de febrer de 1972, quan s’havia d’executar una expropiació de cases a una quarantena de famílies del barri de Canyelles amb l’objectiu d’aplanar el camí a la construcció del Cinturó de Ronda que forma part del Pla Parcial. Durant la nit anterior els veïns es van reunir en assemblea, on “*elementos revisionistas allí presentes explicaron que no había nada que hacer y propusieron aceptar la expropiación y escribir una carta al ministro de la vivienda para que les asistiera en tan duro trance*”¹⁰⁴³. Però l’endemà a primera hora una cinquantena de persones dels barris veïns de Verdum i Trinitat van apropar-se de nou a donar suport a les famílies afectades i a explicar-los “*que debían y podían resistir al robo que representava la expropiación, negándose a firmar, a menos que se les entregase a cambio un piso en la misma zona y que éste no representase un gasto mayor del 10 por ciento del sueldo del cabeza de familia*”¹⁰⁴⁴. Per unanimitat, “*los vecinos se negaron a firmar y expusieron estas reivindicaciones*”¹⁰⁴⁵ als representants de l’Ajuntament. A parer de Bandera Roja, “*Éste, y no cartas inútiles, es el camino*”¹⁰⁴⁶, en al·lusió gens subtil a la proposta defensada pel PSUC.

Mig any després es va fer públic el Pla Parcial, que confirmava els supòsits que havia plantejat el moviment popular. Es tornaven a celebrar assemblees als diferents barris per a comprovar quina és la impressió que se’n té, un procés que va culminar amb “*una asamblea de 1000 personas de todos los barrios en la que todo los vecinos decidieron impugnar*

---

¹⁰⁴¹ Entrevista a l’Albert Recio Andreu dins “Memòria d’un moviment: els estudiants catalans contra Franco” (CEDID).

¹⁰⁴² *Ibíd.*

¹⁰⁴³ “Primer acto de expropiación de los trabajadores en los Barrios Norte de Barcelona: victoria popular” dins *Estrella Roja*, nº 19, 11 de febrer de 1972, p. 3..

¹⁰⁴⁴ *Ibíd.*

¹⁰⁴⁵ *Ibíd.*

¹⁰⁴⁶ *Ibíd.*

*el plan parcial*¹⁰⁴⁷. Altres mostres d'oposició al Pla Parcial acompanyades de la denúncia d'altres mancances arreu de la ciutat eren recollides també al número 5 dels *Cuadernos del movimiento obrero y popular*¹⁰⁴⁸. Es tractava de mobilitzacions com ara

*“la ocupación de la autopista por los vecinos de TRINIDAD para pedir pasos elevados, la de la PLAZA CERDÁ para exigir un semáforo, el impago de impuestos en calles de TRINIDAD y CARMELO, el boicot de autobuses en HOSPITALET por la subida de las tarifas y las irregularidades del Servicio, o bien el boicot de los mercados llevado a cabo en un buen número de Barrios (La Paz, Barceloneta, Carmelo, Guinardó, Sagrera, Buen Pastor, etc...) por el aumento de los precios y en apoyo a los aumentos de salarios”*¹⁰⁴⁹.

La demanda de semàfors en carrers especialment transitats i on s'havien anat produint nombrosos accidents sense que s'hi posés remei esdevindria una constant arreu de l'àrea metropolitana. El diumenge 18 de novembre de 1973 era el barri de Verdum el que s'alçava per reclamar-ne un al carrer del Vinyar. La manifestació s'inicià a les 6 de la tarda i aplegà unes 150 persones que exigeixen la instal·lació immediata del semàfor, però la protesta es va interrompre abruptament quan la *“policía actua con brutalidad y detiene a 6 personas”*¹⁰⁵⁰.

La batalla contra el Pla Parcial va acompanyar el govern d'en Josep Maria de Porcioles i Colomer fins al seu darrer ple, quan tenia previst aprovar-lo definitivament. Amb el que no devia comptar era que es produís una protesta per part del moviment popular de Nou Barris que va interrompre'l. Ho recordava en Josep Martínez Barceló: “ens fiquem al ple casi d'amagat i ens posem allà a la cua i era per nosaltres el simbolisme d'allò de la perifèria conquesta Barcelona”¹⁰⁵¹.

---

¹⁰⁴⁷ “Los barrios norte contra el Plan Parcial” dins *Lucha popular*, n° 1, juliol de 1972, p. 25.

¹⁰⁴⁸ “Análisis de las luchas en los Barrios” dins *Cuadernos del movimiento obrero y popular*, n° 5, abril de 1972, pp. 2-4.

¹⁰⁴⁹ *Ibíd.*, p. 4.

¹⁰⁵⁰ “Auge de la lucha en los Barrios Populares” dins *Estrella Roja*, n° 40, desembre de 1973, p. 12.

¹⁰⁵¹ Entrevista a en Josep Martínez Barceló dins “Memòria d'un moviment: els estudiants catalans contra Franco” (CEDID).

3.3.1.2. L'Obra Sindical del Hogar

La funció que el règim havia reservat per a l'OSH seria analitzada amb força profunditat per Bandera Roja. Al primer número de *Lucha Popular*¹⁰⁵² destinaven 10 pàgines a explicar el recorregut d'un organisme que havia nascut ja el 1939 sota la protecció del Ministeri de Governació. Fins la dècada dels cinquanta, una de les seves missions prioritàries va ser la d'"asegurar la correcta aplicació de los "principios del Movimiento" en la política de vivienda"¹⁰⁵³. El resultat pràctic de la seva actuació va suposar la construcció de 25.000 habitatges per a tot l'Estat. A mitjans dels cinquanta, però, els nous aires tecnocràtics van arribar també a l'OSH. Des del 1954, els seus màxims responsables van provenir de l'Opus Dei -Valero Bermejo, Vicente Mortes, García Lomas o Salgado Torres- i l'OSH es va convertir en "un organismo con gran poder financiero y político destinado a ser [...] el instrumento fundamental de la Administración para resolver la cuestión de las "viviendas sociales"¹⁰⁵⁴. Aquell mateix 1954 va ser també l'any en què l'OSH va començar la construcció dels polígons de Verdum i Trinitat.

L'OSH no va ser però només "el principal canal de inversión de los fondos estatales para la promoción de "vivienda social"¹⁰⁵⁵, sinó que va ser un organisme que va comptar entre els seus col·laboradors amb

*"toda clase de entidades públicas o privadas (sindicatos, hermandades, diputacions, ayuntamientos, inmobiliarias, constructores, etc.) y [...] toda clase de organismos e Instituciones paraestatales o privadas (cajas de ahorro, mutuas laborales, etc.) lo qual le proporciona un volumen Financiero importantísimo (2.000 millones de pesetas anuales de promedio) y en segundo lugar una flexibilidad de formas de actuación que [...] revelan cómo la promoción de la "vivienda social" puede convertirse en un bonito y rentable negocio a gran escala"*¹⁰⁵⁶.

---

¹⁰⁵² "La Obra Sindical del Hogar, una estafa y una lucha" dins *Lucha Popular*, nº 1, juliol de 1972, pp. 14-23.

¹⁰⁵³ *Ibíd.*, p. 15.

¹⁰⁵⁴ *Ibíd.*

¹⁰⁵⁵ *Ibíd.*

¹⁰⁵⁶ *Ibíd.*, p. 16.

A més d'aquests privilegis, la OSH comptava també amb butlla per a construir on considerés oportú, fos el sòl rústic o urbà, amb les possibilitats d'especular sobre terrenys veïns; per a construir sense necessitat d'haver de passar els controls administratius oportuns, la qual cosa era font *“de habituales violacions de las mismas normas higiénicas o de habitabilidad”*¹⁰⁵⁷; per ignorar la Llei d'Arrendament Urbà en negar el dret dels inquilins a un contracte que garantís mínimament els seus drets. Sempre segons Bandera Roja, els seu principis rectoris durant els darrers deu anys havien estat: la protecció de la iniciativa privada per a que executés operacions especulatives com ara el Pla Parcial, o de construcció d'habitatges de baixa qualitat com ara les de Sant Ildefons de Cornellà; la promoció pública d'habitatges *“donde sea y como sea”*¹⁰⁵⁸, sense vetllar el més mínim per la implementació d'infraestructures i serveis necessaris per poder viure; i l'abandonament de la perifèria, terreny adobat per a l'actuació de les immobiliàries amb menys escrúpols i on s'escampava l'autoconstrucció, com ara a Santa Coloma. El resultat d'aquestes pràctiques per a la classe treballadora havia estat la *“expulsión de las zonas centrales, necesidad de comprar viviendas a precios exorbitantes puesto que no se encuentran de alquiler, viviendas de promoción pública para enchufados o de ínfima calidad, instalación forzosa en núcleos cada vez más alejados de las zonas equipadas y de trabajo, para todos aquellos que no pueden pagar las “entradas”, etc.”*¹⁰⁵⁹

A mitjans del 1972, l'OSH havia construït 8.000 habitatges a Barcelona repartits entre els polígons de Verdum, Trinitat Vella, La Pau, Roberto Bassas, Antonio Parera, La Mercè i Santa Fe, i uns 7.000 habitatges més al Barcelonès i comarques veïnes: Espronceda i Arrahona a Sabadell, Buenos Aires a Martorell, les Unitats Veïnals d'Absorció (UVA) del Pomar de Badalona, del Cinc Roses de Sant Boi i del polígon de El Prat, i d'altres edificacions menys significatives. El resultat havia estat un parc públic d'habitatges que deixava nua

“la concepción que tiene el Estado burgués de la casa del trabajador: casas de baja calidad, mal construidas, que se deterioran rápidamente, levantadas en zonas sin infraestructuras ni Servicios por los cuales el inquilino debe pagar precios muy superiores a los que realmente valen. En realidad, [...] el mínimo necesario para permitir las actividades vitales elementales que le aseguren

---

¹⁰⁵⁷ *Ibíd.*

¹⁰⁵⁸ *Ibíd.*, pp. 14-15.

¹⁰⁵⁹ *Ibíd.*, p. 15.

reponerse de su fatiga, reponer su fuerza de Trabajo necesaria para la continuidad de la explotación capitalista”¹⁰⁶⁰.

El despertar del moviment popular al voltant de l’OSH es va produir l’estiu de 1969 de resultes d’una pujada sobtada dels preus dels habitatges de les UVA de Badalona, de Sant Boi i d’El Prat “*que hacía aumentar de manera escandalosa las mensualidades que los vecinos pagaban hasta entonces: se subía de 200 a 1200 pesetas*”¹⁰⁶¹. Després de diverses assemblees que van arribar a aplegar més de 1.000 persones els veïns del Pomar i de Cinc Roses van acordar “*el rechazo de las condiciones de la OSH y la huelga de pago de cuotas*”¹⁰⁶². Aquesta mesura de pressió es va mantenir fins que, al cap de sis mesos, l’OSH va oferir un augment a 50 anys per a l’amortització, disminuint d’aquesta manera no l’import total a satisfer però sí com a mínim les quotes mensuals.

Al polígon Espronceda de Sabadell es trobaven en una situació similar des de gener de 1970, però a la vaga de lloguers hi havien afegit una altra mesura de força

“claramente ofensiva planteando a la OSH: exigencia de contratos, exigencia de mantener las antiguas mensualidades, 600 requerimientos notariales, peritajes e informes de arquitectos y abogados etc., todo ello mediante una movilización unitaria desarrollada a través de las formas organizativas adecuadas en cada momento a las necesidades de la lucha: inmediatamente, en una asamblea se eligió una junta que encabezase la acción reivindicativa, se fundó una asociación de vecinos que llegó a agrupar a 1.500 familias, se consiguió un local social, se regularizó la celebración de asambleas cada mes, se eligieron representantes por bloque y por escalera, que facilitaba en cada momento una información muy rápida y una toma de decisiones ágil; empezó a publicarse una revista y la información mediante hojas repartidas por escaleras es un método habitual, hasta llegar a la formación de una eficaz Comisión de Barrio que ha servido de ejemplo y de modelo en otros barrios de Sabadell.

Todo un proceso en el que resaltaban dos cosas: la unidad incondicional de la gente desde el principio y el avance y enriquecimiento organizativo a diversos niveles. Organización y unidad que muestran sus resultados: desde hace dos años

---

¹⁰⁶⁰ *Ibíd*em, p. 16.

¹⁰⁶¹ *Ibíd*em, p. 20.

¹⁰⁶² *Ibíd*em.

*se mantiene firmemente la decisión de no pagar precios injustos sin ceder ni un ápice a las maniobras y trucos desmovilizadores de la OSH.”*¹⁰⁶³

També a Nou Barris la lluita en favor dels treballadors que vivien en pisos de l'OSH va esdevenir una de les prioritats dels militants de Bandera Roja, el nucli de Trinitat Nova dels quals “*Desde Abril del año pasado [1972] [...] trabaja [...] con los vecinos de las viviendas de Obra Sindical del Hogar*”¹⁰⁶⁴. A partir d'aleshores es van anar celebrant reunions tots els dilluns “*con la participación de unas 30 a 50 personas [...] y se discuten y ponen en práctica las decisiones tomadas en las Asambleas*”¹⁰⁶⁵. A més, d'aquest nucli de Trinitat Nova n'havia sorgit “*una vanguardia que ahora impulsa además de lo propio del barrio de Trinidad Nueva una coordinadora de Barrios de O.S.H.*”¹⁰⁶⁶ de la qual hem parlat ja en aquest capítol.

Davant un moviment de denúncia d'aquesta rellevància el Govern espanyol tenia la necessitat de plantejar alguna sortida i Trinitat Nova sembla que en va ser el conillet d'índies. La proposta va consistir en incorporar la possibilitat de la compra dels pisos o bé d'augmentar les despeses de manteniment, és a dir, “*intenta quitarse el muerto de encima, bien pasando la propiedad al ocupante, [...] o bien aumentando las cuotas*”¹⁰⁶⁷. La proposta podia arribar a ser entesa com un insult sobretot entre aquelles persones els pisos de les quals estaven afectats pel traçat del 2n Cinturó de Ronda.

Segons ens explica Bandera Roja, però, seguint l'exemple d'Espronceda i després de realitzar tres nombroses assemblees, el veïnat va decidir no pagar l'augment sol·licitat fins que no se satisfessin les següents reivindicacions decidides en assemblea:

- *la reparación de las calles del barrio [...] así como la construcción [sic] de aceras [...]*
- *que los famosos jardines previstos, así como servicios colectivos sean un hecho*
- *que se efectue una revisión completa y general de la obra, que sirva para asegurar unas condiciones de buena habitabilidad [...]*
- *que todos los edificios sean provistos de la indispensable salida de acceso a la azotea, común para todos los vecinos*

---

¹⁰⁶³ *Ibíd.*, pp. 20-21.

¹⁰⁶⁴ “OBRA SINDICAL DEL HOGAR” dins *Informaciones*, nº 15, 24 de febrer de 1973, p. 5.

¹⁰⁶⁵ *Ibíd.*, p. 6.

¹⁰⁶⁶ *Ibíd.*

¹⁰⁶⁷ “La Obra Sindical del Hogar, una estafa y una lucha” dins *Lucha Popular*, nº 1, juliol de 1972, p. 21.

- que se garantice a todos los vecinos continuar viviendo en el barrio
- que se [...] razones públicas y claras de como ha gastado la OSH los once millones pagados para conservación y mantenimiento
- que se asegure igualmente vivienda en el barrio para los expropiados por el trazado del Cinturón de Ronda”¹⁰⁶⁸

Per a Bandera Roja, les lluites que s’estaven desenvolupant al voltant de l’OSH eren especialment importants “*Porque descubre el engaño [sic] y la corrupción que hay tras la demagógica política de “viviendas sociales” y enfrenta a la población directamente con los aparatos del Estado*”¹⁰⁶⁹, “*Porque sienta las bases de un movimiento reivindicativo estable respecto a las condiciones de vida*”¹⁰⁷⁰ i “*Porque [...] permite una generalización a corto plazo ya que los polígonos de la OSH tienen problemas prácticamente idénticos*”¹⁰⁷¹. Pel que feia als mitjans emprats, l’Assemblea de Veïns havia esdevingut la “*forma de acción y organización fundamental*”¹⁰⁷² que possibilitava la participació i organització de les masses i de la qual havien de sortir “*decisiones conjuntas y los medios de ponerlas en práctica [sic] entre todos*”¹⁰⁷³. Trinitat Nova se’ns mostrava com un exemple de com les assemblees havien servit “*para lanzar la lucha colectiva y, a partir de ellas, salieron grupos organizados para hacer piquetes delante de las oficinas, para reunir a los vecinos de cada bloque, para tomar contactos con los otros barrios de la OSH, con la prensa y los colegios profesionales, para lograr la colaboración de los técnicos, etc.*”¹⁰⁷⁴. S’hi subratllava també el peritatge que s’havia dut a terme com una mesura que havia permès no només arribar fins el moll de l’os de la reivindicació sinó també desenvolupar l’organització i ampliar la mobilització com a conseqüència de la necessitat de reunir el veïnat escala per escala. D’aquestes reunions n’havien acabat sortint elements actius, organitzadors si es vol al detall, als quals fins el moment no s’havia sabut arribar. A més, però, Bandera Roja reivindicava encara la necessitat de la Comissió de Barri, sense la qual “*la movilización desaparece rápidamente, después de una protesta o una asamblea cada cual vuelve a su rincón [...] o se estabiliza una junta de vecinos que va dialogando con la OSH y la Administración y de vez en cuando informa*

¹⁰⁶⁸ *Ibíd.*, pp. 21-22.

¹⁰⁶⁹ *Ibíd.*, p. 22.

¹⁰⁷⁰ *Ibíd.*

¹⁰⁷¹ *Ibíd.*

¹⁰⁷² *Ibíd.*

¹⁰⁷³ *Ibíd.*

¹⁰⁷⁴ *Ibíd.*

*al resto*¹⁰⁷⁵. Per tant, si el que es desitjava era que *“la lucha se desarrolle, que movilice activamente a núcleos cada vez más amplios de la población, que surjan constantemente iniciativas que hagan avanzar la acción cada vez objetivos políticos más claros, es imprescindible construir desde el principio la Comisión, en la que se agruparán los vecinos más activos y avanzados que se vayan formando en el curso de la movilización”*¹⁰⁷⁶.

Finalment, volíem destacar una darrera iniciativa singular del moviment popular de Nou Barris batejada amb el nom d'Olimpiada Popular. Duta a terme a finals de 1973, es va tractar d'una mobilització que podríem caracteritzar com a ofensiva, perquè no va ser ni la resposta a una agressió immediata ni tan sols la reacció davant una situació greu que calgués abordar de manera inajornable, sinó una demanda d'equipaments esportius. Aquesta petició, i la forma oberta i participativa que va prendre la mobilització, podríem dir que encaixava perfectament amb la reflexió expressada des del *Front de Barris* de Bandera Roja segons la qual calia mirar d'incorporar entre les demandes del moviment popular qüestions relacionades amb el lleure, amb la cultura i amb l'esport.

La protesta va consistir en l'organització d'un seguit de competicions esportives amb els seus respectius premis. La celebració de les activitats permetia tenir un punt fix des d'on es repartia propaganda sobre les condicions de vida al barri tot posant l'accent en els dèficits en infraestructura esportiva. El protagonist de la protesta van ser el jovent, que en un nombre proper a les 300 persones, va ocupar Via Favència durant els quatre caps de setmana de novembre. Bandera Roja va mostrar-se satisfeta pel resultat de la campanya i va fer una crida a reproduir-la a tots als barris amb l'argument que era una forma de lluita *“que nos permite unir la movilizacion alrededor de este problema con las necesidades globales de la población, la mejora de nuestras condiciones de Trabajo y de vida”*¹⁰⁷⁷.

3.3.2. Sants

Per endinsar-nos als orígens de la Comissió de Barri de Sants comptem amb el testimoni d'un dels seus fundadors, en Carles Prieto i Caballé. Com el seu germà Frederic, els seus

---

¹⁰⁷⁵ *Ibíd*em, p. 23.

¹⁰⁷⁶ *Ibíd*em, p. 23.

¹⁰⁷⁷ “Olimpiada popular en Verdun. Por el equipamiento Deportivo en los Barrios...” dins *Estrella Roja*, n° 42, gener de 1974, p. 5.

primers contactes amb l'antifranquisme es va produir durant la seva joventut i provenien de la seva vinculació amb l'associacionisme catòlic. Integrant de la Joventut Estudiantil Catòlica, observava amb molt d'interès la feina de la JOC i “Els valors humans que es desenvolupaven en aquests moviments catòlics [...] [que] lligaven bastant no amb les idees carques i conservadores i feixistes diguem-ne del franquisme sinó al revés, amb la conservació de les llibertats”¹⁰⁷⁸. En el seu procés de politització, les vagues d'Astúries de l'any 1962 van tenir un pes especial. Aquell any es va matricular a Econòmiques i es va fundar “el moviment Febrer del 62 i tot això. Allà vaig viure la detenció de molts companys [...] moltes corredisses, i a la nit escoltava la Ràdio Espanya Independent per veure quines notícies d'Astúries i... Jo crec que aquell any va ser l'any en què vaig fer un salt de presa de consciència política”¹⁰⁷⁹. L'any següent es va incorporar a les FSF i recorda que “la primera activitat de partit polític que vaig fer va ser [...] omplir l'Escola d'Enginyers d'unes octavetes per la llibertat d'en Jordi Pujol, que llavors estava a la presó de Lleida”¹⁰⁸⁰. Tot i que quan hi va entrar eren “quatre gats”¹⁰⁸¹, un cop van organitzar “la secció universitària de FSF doncs va créixer moltíssim, va tenir molta gent”¹⁰⁸². En va esdevenir responsable a la Universitat i, juntament amb la resta d'organitzacions antifranquistes, van crear Inter, el primer intent de sindicat estudiantil. Posteriorment va participar de l'assemblea fundacional del SDEUB, popularment coneguda com la Caputxinada, i malgrat el desplegament policial que envoltava el Convent dels Pares Caputxins i assetjava als tancats, va aconseguir escapolir-se'n. Ara bé, si va aconseguir esquivar la repressió policial, no va tenir la mateixa sort amb l'acadèmica. Així, mentre explicava amb dos companys més què havia significat la Caputxinada als estudiants de primer curs de l'Escola del Sindicat Democràtic, el director del centre els va descobrir i expulsar. Sense possibilitat de prosseguir els estudis, va aprofitar els dos anys d'expulsió per a realitzar la mili i, quan va tornar, es va trobar que de les FSF gairebé no en quedava res¹⁰⁸³, i va decidir dirigir el seu impuls militant al barri.

La iniciativa de bastir una Comissió de Barri a Sants va arrencar entre finals de 1967 i principis de 1968. El primer nucli el va conformar amb “gent que jo coneixia, alguns

---

¹⁰⁷⁸ Entrevista a en Carles Prieto Caballé dins “Memòria d'un moviment: els estudiants catalans contra Franco” (CEDID).

¹⁰⁷⁹ *Ibidem*.

¹⁰⁸⁰ *Ibidem*.

¹⁰⁸¹ *Ibidem*.

¹⁰⁸² *Ibidem*.

¹⁰⁸³ Del naufragi de les Forces Socialistes Federals en sorgirà un nou projecte polític que tampoc no va aconseguir arrelar conegut per l'acrònim del que havien de ser les seves organitzacions de masses: CHE-CHOs (Comitès de Vaga Estudiantil - Comitès de Vaga Obrera).

d'ells de FSF, que alhora van contactar amb d'altres, i vaig connectar bàsicament amb gent que havia estat fent activitats de barri, per exemple recordo, la Setmana de la Joventut i coses d'aquestes”¹⁰⁸⁴. Es tracta de “cinc, sis persones, molt vinculats en el barri de Sants, sobretot a la parròquia de Santa Maria de Sants i una mica a la de Sant Medir”¹⁰⁸⁵. Cal dir que, de forma extraordinària, al barri de Sants s’hi van construir dues Comissions de Barri en paral·lel, una sota hegemonia del PSUC i l'altra de Bandera Roja. Un altre barri que va comptar amb dues Comissions de Barri alhora va ser el de Casc Antic. En aquest cas, però, la Comissió va nàixer del treball conjunt de militants de Bandera Roja, del PSUC i de sectors autònoms, i va ser cap a finals de 1970, arrel de la lluita contra el Procés de Burgos, que es va produir el trencament. En Joan Ferran, aleshores militant a l'autonomia marxista i integrant de la Comissió de Barri del Cas Antic, ens explica que sorprenentment, “la gent més vinculada a Bandera, com eren la Marina Subirats i el Prudenci [Sánchez], eren més pacífica. La gent que estava més vinculada d'alguna manera al PSUC [eren] més activistes”¹⁰⁸⁶.

A Sants, la Comissió de Barri dominada pel PSUC era coneguda entre la gent que participava de l'antifranquisme santsenc com a *Sants 1*, i la que comptava amb militants de Bandera Roja, *Sants 2*. En Carles Prieto descriu la composició i activitat d'una Comissió de Barri i altra afirmant que *Sants 1* “era un apèndix del PSUC [...]. No devia ser tant però jo ho vivia molt aixís. Per què? Perquè campanya que sortia del PSUC, campanya que feia la Comissió de Barri”¹⁰⁸⁷. Per contra, a *Sants 2* “Bandera Roja proposava campanyes i algunes campanyes se seguïen i d'altres no. Per què? Perquè [...] no tota la gent de la Comissió de Barri era de Bandera Roja. [...] A una hi havia el PSUC i amics i l'altra era variada. [...] Hi havia molta més gent que no era de Bandera Roja” que no pas gent de Bandera, arribant a aplegar-s'hi fins a una vintena de persones. Aquesta descripció ens ajuda a entendre per què es mantingueren separades ambdues Comissions i per què no acostumaven a treballar plegades si no era que les respectives Coordinadores de Comissions de Barri no arribaven a un acord d'unir esforços per alguna campanya de tipus general com ara per l'1 de maig o contra la carestia de la vida.

La Comissió de Barri va fer les primeres passes de la mà de sectors del FOC vinculats al

---

¹⁰⁸⁴ Entrevista a en Carles Prieto Caballé dins “Memòria d’un moviment: els estudiants catalans contra Franco” (CEDID).

¹⁰⁸⁵ *Ibidem*.

¹⁰⁸⁶ ANDREU ACEBAL, Andreu; *El moviment ciutadà i la transició a Barcelona...*, p. 95.

¹⁰⁸⁷ Entrevista a en Carles Prieto Caballé dins “Memòria d’un moviment: els estudiants catalans contra Franco” (CEDID).

moviment obrer, a qui donaven suport en tasques d'agitació: “recordo molt bé allò d'anar a la l'entrada de la fàbrica a repartir coses”¹⁰⁸⁸. De totes maneres, de seguida van començar a plantejar-se de quina manera podien intervenir al barri, quines eren les necessitats més immediates, i posaven l'atenció, entre d'altres, a la falta d'escoles, una de les mancances més esteses arreu. Va ser en aquest moment, cap a finals de la dècada dels seixanta, quan en Carles Prieto es va incorporar a Bandera Roja. Aleshores treballava a la Gran Enciclopèdia Catalana, on “vaig coincidir amb una persona que [ja coneixia i] em va captar [...] Jo crec que d'alguna manera a Bandera Roja li devia interessar jo com a persona que estava ja posada en aquest tema”¹⁰⁸⁹. Un cop incorporat a Bandera Roja va mirar d'implicar més militants de l'*Organització* a la Comissió Barri, entre les quals l'Anna Bruset, veïna de Sants i companya d'en Jordi Solé Tura. Un altre integrant de la Comissió de Barri que militava a Bandera Roja va ser en Ramon Gassiot.

En Carles Prieto explica que les reunions de la Comissió de Barri les feien a les parròquies de Santa Maria de Sants i de Sant Medir -i, quan fallaven, a casa d'algun dels seus integrants-, però sembla que la guarderia Gimbo també va acollir-los més d'una nit¹⁰⁹⁰. Tot i que aquests espais eren segurs i útils per a poder celebrar-hi assemblees que no podien ser públiques, no els permetien poder arribar a nous veïns i veïnes a qui fer arribar els resultats dels estudis realitzats sobre les mancances al barri i les propostes elaborades per a transformar la realitat. Els locals de les parròquies que freqüentaven no disposaven de les condicions necessàries per a fer-hi actes públics, sobretot per la seva mida reduïda, i en la cerca d'un local que pogués satisfer aquesta necessitat van acabar trobant-se amb un antic local d'Auxili Social situat al carrer Olzinelles, número 30, que en aquells moments romania tancat i feia funcions de magatzem d'una fàbrica de torrons. El propietari n'era l'Església, i depenia de les dues parròquies del barri, els respectius rectors de les quals els el cediren i, després de fer-hi net “i sense cap mena de permís governatiu ni res, comencem a funcionar com a Centre Social de Sants”¹⁰⁹¹. El 17 de juny de 1971 presentaven els estatuts del Centre Social de Sants al Govern Civil de Barcelona, que no els aprovaria fins el 15 de desembre¹⁰⁹².

Un cop establerts ja al Centre Social van celebrar una assemblea general per a plantejar

---

¹⁰⁸⁸ *Ibidem*.

¹⁰⁸⁹ *Ibidem*.

¹⁰⁹⁰ CENTRE SOCIAL DE SANTS; *Centre Social de Sants. Una experiència associativa*. 01/01/1996, p. 3.

¹⁰⁹¹ Entrevista a en Carles Prieto Caballé dins “Memòria d'un moviment: els estudiants catalans contra Franco” (CEFID).

¹⁰⁹² CENTRE SOCIAL DE SANTS; *op. cit.*, p. 150.

la necessitat de regularitzar la seva situació com a associació de veïns. L'assistència va ser superior a la prevista, d'un centenar de persones, que van aprovar iniciar els tràmits per demanar el reconeixement d'associació. Van escollir una Junta Provisional, van elaborar uns Estatuts i els va presentar al Govern Civil. Malgrat que el procés va ser llarg el Centre Social va començar a funcionar com si ja fos legal. L'assemblea setmanal se celebrava els dilluns a les nou i, en un primer moment, qualsevol persona que tingués algun dubte o conflicte podia presentar-s'hi per plantejar-lo. Però no era gaire pràctic, així que de seguida van establir un horari d'atenció als veïns i veïnes fora de l'assemblea. En Miquel Botella, un dels integrants del Centre Social de Sants, ens ofereix una descripció del personal que hi participava: fills i residents de Sants, de parla catalana, d'una edat entre els 25 i els 35 anys, amb formació universitària i feina estable, que vivien en parella i tenien criatures. A més, a diferència dels perfils que podien participar de les Comissions de Barri, els que ho feien a l'Associació de Veïns tenien “*vocación de legalidad y no [eran] proclives a movimientos resistenciales ni a guerrillas urbanas*”¹⁰⁹³. Afegeix, per arrodonir aquesta descripció, que eren de formació cristiana, “*aunque no eran practicantes, y que todos habian sido tocados, en muchos casos de forma inconsciente, por el mayo frances del 68 y casi todos por las ideas renovadoras del concilio Vaticano II*”¹⁰⁹⁴. Coherent amb el que recorda en Miquel Botella, en Carles Prieto explica que

“A les assemblees nosaltres parlàvem en català, i [...] quan hi havia algú que s'aixecava dient: *por favor, que no lo entiendo*, intentàvem d'això... però també dèiem que intentés a veure si algú del voltant li podia... [...] Teníem molt present que a Sants el català era majoritari [...] en aquell moment. I nosaltres, fins i tot en el Congrés de Cultura Catalana vam tenir una participació molt activa i molt decidida, i és una de les coses que vem intentar cuidar. [...] algun independentista hi havia entre nosaltres però no era el que dominava, però en canvi, el sentit nacional i de cultura catalana, doncs això ho teníem clar”¹⁰⁹⁵.

Organitzativament, l'Associació de Veïns va començar poc a poc a distribuir la feina a partir de Grups de Treball: primer el d'Ensenyament, que aplegava una colla de pares i

---

¹⁰⁹³ CENTRE SOCIAL DE SANTS; op. cit., p. 2.

¹⁰⁹⁴ *Ibidem*.

¹⁰⁹⁵ Entrevista a en Carles Prieto Caballé dins “Memòria d'un moviment: els estudiants catalans contra Franco” (CEDID).

mares preocupats no només en l'escolarització dels seus infants sinó també en el lleure, motiu pel qual van organitzar un esplai, sessions de cinema els diumenges a la tarda, festivals de música... Després van venir el Grup de Sanitat, el de Joves, el d'Urbanisme, el de Dones, el de Jubilats, el d'Escacs... Tota aquesta activitat desplegada feia que al voltant d'un centenar de persones freqüentessin el Centre Social. El número de socis que pagaven quota -1.500 pessetes anuals- al cap d'un any de funcionament era de 124¹⁰⁹⁶.

Que s'estigués treballant en la direcció de consolidar i legalitzar el Centre Social de Sants, però, no va significar la desaparició immediata de les Comissions de Barri. L'assemblea setmanal de *Sants 2* se seguia celebrant els dilluns just abans que tingués lloc la de l'Associació de Veïns. Hi participaven tots els militants de Bandera Roja del barri que estaven enquadrats al *Front de Barris* i, “a continuació, [assistien a] la de l'Associació de Veïns. Eren les nostres activitats bàsiques, a part de les campanyes generals [...] en les que haguéssim de participar”¹⁰⁹⁷. Entre Comissió de Barri i Associació de Veïns es va produir el que podríem qualificar com a repartiment de tasques. Així, si la feina més pública que abans feia la Comissió de Barri va ser assumida per l'Associació de Veïns, la Comissió de Barri es va centrar a partir d'aleshores en desenvolupar campanyes polítiques que reclamaven més discreció com ara “per l'Amnistia, per la carestia de la vida i accions tipus repartida de fulles, pintades, una convocatòria de protesta per no-sé-què. O fer-se ressò de coses que passen: la SEAT...”¹⁰⁹⁸.

Si el manteniment d'ambdues estructures organitzatives tenia avantatges, també presentava inconvenients, el primer dels quals que una o altra Comissió de Barri -que PSUC o Bandera Roja- volguessin instrumentalitzar l'Associació de Veïns. En Carles Prieto afirma que tenia “*vocacion [sic] unitaria y algunos miembros de aquel grupo llegamos a Sants con la experiencia [sic] del Sindicato Democratico [sic] de Estudiantes, que nos había curtido en la experiencia con movimientos de masas y nos hacia ser más pragmáticos que ideólogos, y quizá por eso nos costo [sic] menos conctar [sic] con gente sin experiencia en la lucha política*”¹⁰⁹⁹. Tant és així que en Carles Prieto explica que quan de la Comissió de Barri sortia alguna iniciativa política que li semblava que podia interferir en l'Associació de Veïns es reunia amb en Josep Xarles, a qui havien nomenat president justament per la seva neutralitat, per conèixer-ne el seu parer. En Miquel Botella

---

¹⁰⁹⁶ CENTRE SOCIAL DE SANTS; op. cit., p. 11.

¹⁰⁹⁷ Entrevista a en Carles Prieto Caballé dins “Memòria d'un moviment: els estudiants catalans contra Franco” (CEDID).

¹⁰⁹⁸ *Ibidem*.

¹⁰⁹⁹ CENTRE SOCIAL DE SANTS; op. cit., pp. 2-3.

coincideix amb en Carles Prieto i diu que malgrat que no va ser senzill, “*lo que siempre se tuvo claro fue que el centre no debía ser instrumentalizado por las comisiones, que estaban influidas por partidos políticos, básicamente por el PSUC*”¹¹⁰⁰. Una de les mesures que es van prendre perquè això no succeís va ser la prohibició que les Comissions de Barri es reunissin al carrer Olzinelles.

De les activitats desplegades durant la primera època del Centre Social en Carles Prieto en destaca un parell: la resposta a l'explosió de gas del carrer Rajolers i la campanya “Cop d'Ull a Sants”. El 29 d'octubre de 1972, una explosió al carrer Rajolers a l'alçada del carrer Galileu esfondrava tot un edifici provocant 14 morts. Fins el moment, el Centre Social de Sants mai havien hagut de treballar tant en calent, havent d'afrontar un desgraciat imprevist de forma immediata. De seguida, però, tant el Centre Social com les Comissions de Barri es van posar al servei dels damnificats perquè a banda dels morts hi havia setze famílies que havien quedat sense casa¹¹⁰¹. De fet, coherents amb el que explicàvem de la divisió de funcions entre organismes veïnals, qui va convocar la manifestació davant de Catalana de Gas no va ser el Centre Social sinó la Coordinadora de Comissions de Barri “Perquè vem fer una manifestació il·legal i per tant, allò ho va organitzar la organització il·legal, diguem-ne”¹¹⁰². A més, es va convocar també una assemblea al cinema Gayarre¹¹⁰³, el més gran del barri, emprat més endavant per a fer-hi d'altres grans assemblees de barri¹¹⁰⁴. Malgrat que el permís per celebrar-la no arribava, la gent va començar a aplegar-se davant del cinema fins a tallar el carrer. Es va decidir celebrar l'assemblea al carrer fins que va arribar la policia i, quan tot semblava que s'havia de tancar, “curiosament va acabar molt bé perquè la policia va pactar, ens va deixar estar una estona i després la gent se'n va entornar” cap a casa. El que va succeir aquella jornada va ser, a parer d'en Carles Prieto, “un salt molt important perquè [la gent] va veure que [...] no ens amagàvem, que donàvem la cara i que ens fèiem respectar, diguem-ne”¹¹⁰⁵.

---

¹¹⁰⁰ CENTRE SOCIAL DE SANTS; op. cit., p. 4.

¹¹⁰¹ CENTRE SOCIAL DE SANTS; op. cit., p. 150.

¹¹⁰² Entrevista a en Carles Prieto Caballé dins “Memòria d'un moviment: els estudiants catalans contra Franco” (CEDID).

¹¹⁰³ El propietari dels cinemes Gayarre i Liceo, ambdós a Sants, va esdevenir un aliat inesperat del Centre Social de Sants. President també de la Unió Sportiva de Sants, havia vist com l'Ajuntament encapçalat per en Porcioles el deixava sense camp de futbol. A partir d'aleshores va emprendre una batalla contra l'Ajuntament i una aliança tàctica amb el Centre Social, a qui va donar suport en totes les seves iniciatives, cedint els seus cinemes sempre que fou menester.

¹¹⁰⁴ A excepció d'aquesta assemblea convocada d'urgència, les assemblees que es convocaven al cinema, massives, només eren possible després d'una llarga feina que incloïa l'elaboració d'una plataforma reivindicativa i la sensibilització veïnal a peu de carrer, porta a porta, botiga a botiga.

¹¹⁰⁵ Entrevista a en Carles Prieto Caballé dins “Memòria d'un moviment: els estudiants catalans contra Franco” (CEDID).

La campanya “Cop d'Ull a Sants” es va presentar en societat el 16 de juny de 1973¹¹⁰⁶ i va significar la posada de llarg del Centre Social. Després de molt de temps analitzant el barri -primer, la Fundació Jaume Bofill els va fer un estudi sociològic; tot seguit, amb l'ajut dels tècnics que participaven del Centre, van incorporar-hi les característiques urbanístiques- el Centre Social podia presentar en societat amb quin barri es comptava i quines eren les necessitats que de forma peremptòria calia abordar. Un cop exposades les deficiències del barri es va passar a una segona fase de la campanya que sota el nom de “Salvem Sants” es va marcar l'objectiu de recuperar pel veïnat els antics terrenys industrials de Can Batlló o l'Espanya Industrial, de l'antiga estació de la Magòria, o els terrenys de la RENFE. L'estat en què es trobava el barri a mitjans dels anys setanta i la campanya que havia endegat el Centre Social per revertir la situació va ser objecte d'un article de l'arquitecte i militant de Bandera Roja Lluís Brau a *CAU*¹¹⁰⁷. Segons el seu punt de vista, la particularitat d'aquesta campanya rau en el fet que no es tractava “*de la típica respuesta de rechazo defensivo frente a la agresión, como fueron las movilizaciones en contra de las basuras, o en Sta Coloma reivindicando la construcción de un ambulatorio*”¹¹⁰⁸ sinó que

*“Frente al urbanismo oficial, de planes parciales aprobados por la Administración, de proyectos de vías, pasos elevados, estaciones., sin planes ni conocimiento público, frente a las nuevas edificaciones que surgen día a día con dudosas licencias municipales y que congestionan el barrio, la población de Sants se plantea controlar e intervenir en este proceso [...] no ya como respuesta defensiva a reiterados ataques sino como intervención responsable y razonada de la gestión de su barrio”*¹¹⁰⁹.

Aquesta ambiciosa campanya els va permetre arribar encara a més gent tot i que, és clar, la seva creixent influència no va ser ben vista per a tothom i els sectors més ultres del barri els “van intentar cremar varies vegades”¹¹¹⁰ el local.

La màxima responsabilitat oficial que va adquirir en Carles Prieto en l'estructura de

---

¹¹⁰⁶ CENTRE SOCIAL DE SANTS; op. cit., p. 154.

¹¹⁰⁷ BRAU, Lluís; “Salvem Sants dia a dia” dins *CAU*, nº 101, 1974, pp. 53-55.

¹¹⁰⁸ *Ibidem*, p. 53.

¹¹⁰⁹ *Ibidem*.

¹¹¹⁰ Entrevista a en Carles Prieto Caballé dins “Memòria d'un moviment: els estudiants catalans contra Franco” (CEFID).

l'Associació de Veïns va ser de vicepresident. De fet, no sembla que tingués cap interès en ocupar càrrecs i que si en va assumir no va ser no tant per interès personal com per no deixar al front de qualsevol responsabilitat a gent amb menys experiència o rellevància: “Era posar al front de les coses a gent com si fossin tapadores i no era el cas, diguem-ne, no?”¹¹¹¹. On sí assistia com a representant del Centre Social era a l'Assemblea de Catalunya. De fet, va ser un dels 113 detinguts a Santa Maria Mitjancera, la qual cosa li va suposar un ingrés a presó de tres mesos. I també assistia de vegades a les reunions de la Coordinadora de Sant Antoni, als Escolapis de Ronda de Sant Pau, la qual cosa tenia tota la lògica si tenim present que va acabar esdevenint el responsable de Política Municipal de Bandera Roja¹¹¹².

3.3.3. Guinardó

Una de les persones que va participar de les primeres passes de la Comissió de Barri del Guinardó i que posteriorment es va integrar a Bandera Roja és en Frederic Prieto i Caballé. Estudiant del Seminari, va començar a prendre contacte “amb altres moviments o altres activitats dintre de l'Església que m'interessen més que això”¹¹¹³, és a dir, més que el món existencial o espiritual que fins aleshores buscava i trobava a l'Església. Quan parla d'aquest contacte amb d’“altres moviments” es refereix, és clar, a la relació que començava a establir amb d'altra gent catòlica progressista que arrel del que va significar el Concili Vaticà II començaven a defensar la idea de la necessitat que l'Església obrís un diàleg amb el conjunt de la societat, sectors marxistes inclosos. Alhora, a la Universitat de Barcelona, una colla d'estudiants estanven fundant el SDEUB, la qual cosa va engrescar els estudiants veïns a mirar de democratitzar també el Seminari, on es van llençar a crear al seu torn també un Sindicat i a imposar la tria de delegats d'estudiants per curs.

Però el moviment estudiantil no era l'únic interès d'en Frederic Prieto. Ja ordenat capellà es va incorporar a la Parròquia Mare de Déu de Montserrat, al barri del Guinardó, amb dos altres capellans més amb qui compartia inquietuds. Uns dies abans de l'1 de maig de 1966 va arribar a les seves mans un full volant convocant a una manifestació al Passeig de Gràcia i van decidir que hi havia d'assistir algú en representació de la Parròquia, i li va

---

¹¹¹¹ *Ibidem*.

¹¹¹² *Ibidem*.

¹¹¹³ *Ibidem*.

tocar anar-hi a en Frederic Prieto, “no perquè fos el més *aguerrido* de tots, era el més acollonit de tots”, sinó perquè era l'únic que o tenia altres compromisos per aquell dia. Tot i que ells no anaven amb sotana, va decidir de posar-se-la perquè fos més visible la seva presència, la de la Parròquia a qui representava. Allí s'hi va trobar un parroquià amb qui va estar xerrant i passejant fins que la manifestació va quedar tallada per dalt - Diagonal- i per baix -Aragó- per la policia, que “va començar a repartir estopa a manta”¹¹¹⁴. Al mig de la batussa, el comissari Creix se li va llançar a sobre i li va dir “*Venga usted, padre*”, i el van acabar conduint en un cotxe policial *zeta* fins el Bisbat. Explica que el Bisbe Modrego el va renyar i li va impedir d'esdevenir consiliari d'Acció Catòlica.

Quan es va incorporar a la Parròquia del Guinardó “el vicari *veterà* Jaume Vilà havia iniciat una ambiciosa experiència de comunitats cristianes de base i de Consell Pastoral [...] amb voluntat de transformar la parròquia i la societat a partir dels valors evangèlics”¹¹¹⁵. No va dubtar a afegir-s'hi, i fou en el marc d'aquesta iniciativa, que incloïa també la celebració per part dels vicaris de misses dominicals verspertines, que va entrar en contacte amb un jove Josep Maria Huertas Claveria. Malgrat que havia nascut i vivia a l'Eixample¹¹¹⁶, el que seria el representant més cèlebre d'una nova fornada de periodistes interessats en la vida als barris va passar la seva joventut als locals que pertanyien a la parròquia. Va pertànyer a l'agrupació escolta Mossèn Cinto Verdager, que entre el 1963 i el 1966 va publicar, sota l'empara de la parròquia, dues revistes escrites en català: *Totem* i *L'acudit*. Però el seu debut en el món del periodisme fou una mica anterior. Integrant també del Cercle Catòlic, una de les iniciatives que va liderar va ser la publicació de la revista *Atalaya del Guinardó*. Nomenat director per la junta del Cercle Catòlic, el primer número va veure la llum el mes de juny de 1960¹¹¹⁷. El projecte però es va estroncar cinc anys més tard, quan a l'abril de 1965 es va fer un número especial centrat en les principals problemàtiques del barri, alguns articles del qual escrits per primer cop en català. Entenem que la suma dels reptes *social* i *nacional* que proposava l'*Atalaya del Guinardó* en el número 50 de la revista van fer vessar el got i el rector va destituir a en Huertas de la seva

---

¹¹¹⁴ *Ibidem*.

¹¹¹⁵ PRIETO, Frederic; “Una referència exemplar” dins HERRANZ, Elia (coord.); *Josep M. Huertas Claveria i els barris de Barcelona. Antologia de reportatges (1964-1975)*. Editorial Mediterrània, Barcelona, 2013, pp. 413-414.

¹¹¹⁶ Fins que no va abandonar la casa paterna per anar a viure al Poblenou, en Josep Maria Huertas Claveria vivia a Muntaner/Còrsega. FABRE, Jaume; “El Guinardó, anys de formació” dins HERRANZ, Elia (coord.); *Josep M. Huertas Claveria i els barris de Barcelona. Antologia de reportatges (1964-1975)*. Editorial Mediterrània, Barcelona, 2013, p. 409

¹¹¹⁷ FABRE, Jaume; op. cit., p. 410.

direcció. La resposta per part de la resta dels redactors davant la dura intervenció del rector es va fer pública al següent número de la revista en forma de carta oberta dirigida al rector. El desafiament que plantejaven els integrants de la revista va ser resposta per part de la junta del Cercle Catòlic amb una suspensió temporal de la publicació que va esdevenir indefinida¹¹¹⁸. Però tal com ens explica el seu amic Jaume Fabre, malgrat l'accidental final, els contactes entre en Huertas Claveria i els joves vicaris que integraven la parròquia “van tenir una influència decisiva en la formació social de Huertas, mitjançant les reunions periòdiques de reflexió que organitzaven”¹¹¹⁹.

Entre les nombroses qüestions que la comunitat cristiana de base va haver de tractar hi havia la possibilitat d'obrir la Parròquia a les organitzacions que ho demanessin, de cedir-los espais i donar-los suport: “No era solidaritat amb un partit, [...] era amb una persona concreta que s'havia d'amagar, amb una altra persona que l'havien detingut i el que sigués, no?”¹¹²⁰. Els partits o les organitzacions, de totes maneres, també començaven a trucar a la porta i, malgrat que el rector no n'era procliu, van començar també a donar-los aixopluc: “jo recordo gent del PSUC, que ens ho demanava, gent de Comissions Obreres, que acabava coincidint amb gent del PSUC, però també amb gent de Bandera Roja”¹¹²¹. A la seva disposició van quedar els diferents espais de què gaudia -hi havia inclús un teatre- i una multicopista.

Un dels col·lectius que s'hi reunia freqüentment i al qual en Frederic Nieto es va acabar integrant era la Comissió de Barri del Guinardó. La formació d'aquesta Comissió, pels volts de 1970, es va produir “probablement perquè [...] alguns militants de Bandera Roja que [...] devien estar implicats en alguna activitat cultural de barri o el que sigui, i van proposar mica en mica anar-se veient per anar tractant temes de barri i tal. I des de la parròquia érem conscients que això era interessant”¹¹²². D'entre aquests militants de Bandera Roja “Hi havia dues persones [...] que es deien Ignasi Subirats i Marta Farrés que estaven a Bandera Roja i que són jo crec els que van liderar la creació de la Comissió de Barri al Guinardó”¹¹²³. A en Frederic Prieto, aquesta presència de gent de Bandera Roja no l'incomodava, ans el contrari, ja que son germà, en Carles Prieto, a qui tenia molta estima i admiració, n'era també militant.

---

¹¹¹⁸ *Ibidem*, p. 412.

¹¹¹⁹ *Ibidem*, p. 411.

¹¹²⁰ Entrevista a en Frederic Prieto Caballé dins “Memòria d'un moviment: els estudiants catalans contra Franco” (CEDID).

¹¹²¹ *Ibidem*.

¹¹²² *Ibidem*.

¹¹²³ *Ibidem*.

Tot i que en un primer moment la presència de militants de Bandera Roja era majoritària¹¹²⁴, poc a poc s'hi va anar apropant altra gent jove vinculada a la Parròquia, donant a la Comissió una major diversitat. El seu perfil professional era “des d'enginyers fins a mestres, pocs treballadors manuals”¹¹²⁵. Pel que fa al gènere, era “bastant paritari. Les dones, allà al Guinardó, participaven moltíssim a la Comissió de Barri”¹¹²⁶. Malgrat que Bandera Roja conceptualitzava les Comissions de Barri com a organitzacions de masses, les seves reunions eren clandestines i la gent hi participava mantenint el seu anonimats, usant noms de guerra, perquè com a “Comissió de Barri, també rebies la consigna que s'havia d'anar a tirar papers al barri del costat i per tant, el risc d'accions [...] hi era”¹¹²⁷.

A les reunions de la Comissió de Barri s'hi exposaven els principals problemes que detectaven i s'analitzava la manera d'intervenir-hi, que tampoc no podien ser gaires. S'editava un full volant, o una revista, i “tiràvem papers, o fèiem pintades”¹¹²⁸. Una de les campanyes més importants que van dur a terme, aconseguint a més el seu objectiu, va ser pel trasllat d'una empresa perillosa pel veïnat, Flamagas, fora del barri. A banda de l'agitació habitual -pintades i full volants- es va recórrer també a la recollida de signatures i a un porta a porta per informar als veïns del perill que suposava tenir aquesta instal·lació al costat de casa¹¹²⁹. A més de qüestions de tipus veïnal, la Comissió es va implicar també en iniciatives d'abast general com ara la Campanya contra el Procés de Burgos.

En Frederic Prieto, que deixarà de fer de capellà a finals de 1969, es va acabar incorporar a Bandera Roja: “El meu germà estava a Bandera Roja, aquells dos que jo admirava [Ignasi Subirats i Marta Farrés] també estaven a Bandera Roja i, per tant, una vegada deixo de fer de capellà em deixo temptar per aquests...”¹¹³⁰. A partir d'aquest moment va passar a tenir un paper més actiu i va “acabar liderant la Comissió del Barri aquesta i, per tant, assumint temes de coordinació de les Comissions de Barri”¹¹³¹, sobretot amb Nou Barris, amb presència de Bandera Roja i una mica més veterans en la lluita al barri, els

---

¹¹²⁴ N'hem pogut constatar una altra parella que hi militava, la Marta Garcia Maduell i el Francesc Maduell Hernández.

¹¹²⁵ Entrevista a en Frederic Prieto Caballé dins “Memòria d'un moviment: els estudiants catalans contra Franco” (CEDID).

¹¹²⁶ *Ibidem*.

¹¹²⁷ *Ibidem*.

¹¹²⁸ *Ibidem*.

¹¹²⁹ Entrevista a la Roser Ros Vilanova i a l'Oriol Homs Ferret. Barcelona, 26 de febrer de 2018.

¹¹³⁰ Entrevista a en Frederic Prieto Caballé dins “Memòria d'un moviment: els estudiants catalans contra Franco” (CEDID).

¹¹³¹ *Ibidem*.

quals els “havien segurament ajudat a pensar coses”¹¹³². Els contactes entre Comissions de Barri es produïen també seguint les normes de la clandestinitat. Però cap a finals de 1971, inicis de 1972, “em proposen si vull anar a treballar per consolidar i crear Comissions de Barri a Hospitalet i Cornellà”. En aquests moments també l'Ignasi Subirats i la Marta Farrés, les dues persones que havien lideraven la Comissió de Barri, canvien de domicili, acabant anat a petar com en Frederic Prieto a Cornellà. En un moviment que entenem coordinat, una altra parella de Bandera Roja pertanyent al *Front de Barris*, en Marçal Tarragó i l'Elisenda Guarro, s'incorporaven a la Comissió de Barri per donar-li continuïtat a certa direcció per part de Bandera Roja.

En la que podríem qualificar com a segona etapa de la Comissió de Barri de Guinardó (1972-1974) seguia havent-hi participació de persones provinents de l'univers cristià com en Joan Corbera o la Lourdes Jarque, i militants d'altres organitzacions de l'extrema esquerra antifranquista com la Roser Ros Vilanova i l'Oriol Homs Ferret, ambdós pertanyents al PCI. Poc a poc, tal com s'estava esdevenint en d'altres barris, la Comissió de Barri del Guinardó va començar a dotar-se d'instruments que els facilitessin el contacte amb els veïns i veïnes. Així, el 2 de juliol de 1973, vuitanta socis participaven de l'assemblea constituent de l'Associació de Veïns “Joan Maragall”¹¹³³ i, a continuació, feia aparició el seu *Butlletí* “*como una expresión de comunicación entre los vecinos del barrio y como proyección de la “Asociación de vecinos Joan Maragall” de reciente creación*”¹¹³⁴. Per a reforçar els vincles amb els veïns i veïnes van assumir també l'obertura els divendres -de 8 a 10 del vespre- del Centre de Cultura Popular i Promoció Femenina del carrer Telégrafo, número 71¹¹³⁵. Com estaven fent d'altres Associacions de Veïns, també la del Guinardó es va organitzar a partir de vocalies, que en un primer moment es van concretar en la d'ensenyament, urbanisme, jovent, festes i cultura.

Durant aquesta segona etapa es va fer efectiu el trasllat de Flamagas -l'acomiadament de treballadors en tancar el primer dels dipòsits de gas va provocar que l'associació fes arribar al delegat provincial del treball un escrit “exigint l'anul·lació de l'expedient de *despido* sense obció [sic] als cinquanta treballadors”¹¹³⁶. I s'ampliava la denúncia a d'altres empreses que suposaven també un perill pels veïns i veïnes: Castelló, Jovi, Campi,

---

¹¹³² *Ibidem*.

¹¹³³ *Butlletí de l'Associació de Veïns Joan Maragall*, nº 1, 1973, p. 15.

<http://avvguinardo-joanmaragall.blogspot.com.es/p/butlletins.html> (10/02/2018)

¹¹³⁴ *Butlletí de l'Associació de Veïns Joan Maragall*, nº 1, 1973, p. 2.

¹¹³⁵ *Ibidem*, p. 15.

¹¹³⁶ *Ibidem*, p. 8.

Monturas y fornituras i Roura¹¹³⁷. A més de la problemàtica de les empreses perilloses, el Pla Especial de Reforma Interior de Gràcia va desvetllar la que seria la batalla més complexa i important que hauria d'abordar l'Associació. El principal impacte d'aquesta reforma pel que feia al Guinardó era l'obertura de la Ronda del Guinardó, a banda del que popularment es va conèixer com el *scalextric* de Lesseps. El número 3 del *Butlletí* li dedicava, a més de la coberta -“el cinturó de ronda arriba al barri”-, un plànol que mostrava el traçat al seu pas pel Guinardó. A banda d'aquestes dues campanyes, la Comissió de Barri del Guinardó, en la seva aposta d'arrelament al barri, van estrènyer relacions amb d'altres entitats del barri, com ara el Mas Guinardó, on hi celebraven xerrades, i van començar a projectar la creació d'una Cooperativa de Consum, una idea que està als orígens del que més tard serà la Cooperativa Cultural Rocaguinarda¹¹³⁸.

3.3.4. Sant Antoni

Durant la seva adolescència, en Víctor Farré Ballarín va estar vinculat al SOLC, “una mena de moviment juvenil [...] que era una branca tipus seixanta-vuit, diguem-ne, de l'escoltisme”¹¹³⁹. Un cop a la Facultat d'Econòmiques de la Universitat de Barcelona es va implicar en la lluita estudiantil a través dels Comitès de Curs. Durant el curs 1970-1971 va entrar en contacte amb el militant de Bandera Roja Josep Maria Maymó i es va acabar incorporant a Bandera Roja perquè

“intel·lectualment [...] eren moderns [...] però sobretot tenien molta presència al moviment de barris i també n'hi havia la suficient al moviment obrer com perquè diguessis que eren una organització de... que tenia un cert pes, no? Que tenia una base. No era el Círculo de Estudiantes Maoistas, no era això, no? I tampoc era el PSUC, que en aquella època es visionava com una cosa molt encarcarada, sempre repetien el mateix: la Huelga General Política, la consigna, i tal, no?”¹¹⁴⁰.

Es va enquadrar a la cèl·lula d'Econòmiques però, a banda de la seva activitat a la

---

¹¹³⁷ “Informe sobre las industrias peligrosas dins ”*Butlletí de l'Associació de Veïns Joan Maragall*, nº 5, 1974, pp. 11-13.

¹¹³⁸ Entrevista a la Roser Ros Vilanova i a l'Oriol Homs Ferret. Barcelona, 26 de febrer de 2018.

¹¹³⁹ Entrevista a en Víctor Farré Ballarín dins “Memòria d'un moviment: els estudiants catalans contra Franco” (CEDID).

¹¹⁴⁰ *Ibidem*.

Universitat, prioritària, en Víctor Farré es va implicar també a la lluita veïnal del seu barri. No és estrany, perquè una de les persones amb qui va tenir més tracte va ser amb en Jordi Borja, “El meu mestre en política, [...] una política oberta, de connexió amb la gent [...] una política generosa. Això ho vaig aprendre a Bandera Roja”¹¹⁴¹.

A Sant Antoni hi havia nascut una de les primeres associacions de veïns de Barcelona. Des dels inicis de 1967, una sèrie de persones properes a la Parròquia de la Preciosíssima Sang del Nostre Senyor -carrer Viladomat, número 78- preocupades per les condicions de vida al barri van començar a reunir-se i, després de les gestions administratives oportunes, el 17 de juliol el Govern Civil els aprovava els Estatuts, i el 24 d'octubre celebraven la seva primera assemblea¹¹⁴². El maig de 1970 editaven el primer *Butlletí de l'Associació de Veïns del Barri de Sant Antoni* on s'explicitava quines eren les seves pretensions: “agrupar-nos per aconseguir un millor coneixement, cooperació i convivència, fomentant i organitzant a tal fi tota mena d'iniciatives en ordre a la promoció del barri. S'han organitzat fins ara conferències, col·loquis i les sessions de cine-fòrum que ha portat a terme el nostre Cine Club”¹¹⁴³.

L'Associació de Veïns s'havia organitzat emprant la fórmula ja coneguda de vocalies temàtiques. Una de les primeres que va entrar en funcionament va ser la de cinema, que es va fer càrrec de l'activitat desplegada pel Cine Club Keaton. En Víctor Farré es va incorporar a aquesta vocalia perquè li interessava molt el cinema, sobretot “lo que era de la banda del Godard [incomprensible] maoista”¹¹⁴⁴. Els cine-fòrums organitzats pel Cine Club Keaton va ser una de les activitats més dinàmiques i amb major participació, fins el punt que era una de les poques que tenia guanys econòmics, ja que s'hi cobrava entrada. Per a la selecció i cerca de les pel·lícules van poder comptar amb l'ajuda del crític cinematogràfic Jaume Figueras, que “era el tio al què tu anaves i deies: la pel·lícula [...] I ell deia, sí, o està descatalogada. [...] tenia un despatx ple de fitxers i mirava, i sabia on trobar les pel·lícules”¹¹⁴⁵.

Les iniciatives que es van engegar des de l'Associació de Veïns van ser molt diverses, centrades bàsicament però en unes problemàtiques que eren comunes als altres barris. La

---

¹¹⁴¹ *Ibidem*.

¹¹⁴² ASSOCIACIÓ DE VEÏNS DEL BARRI DE SANT ANTONI; “Quaranta anys de l'Associació de Veïns”. <http://www.barrisantantoni.cat/webvella/?p=215> (01/03/2018)

¹¹⁴³ *Butlletí de l'Associació de Veïns del Barri de Sant Antoni*, maig de 1970, p. 1. <http://avvguinardo-joanmaragall.blogspot.com.es/p/butlletins.html>. (13/02/2018)

¹¹⁴⁴ Entrevista a en Víctor Farré Ballarín dins “Memòria d'un moviment: els estudiants catalans contra Franco” (CEDID).

¹¹⁴⁵ *Ibidem*.

del dèficit de centres escolars va ser una de les que va centrar l'atenció dels seus integrants, que van conformar “un grup interessat en els problemes de l'educació dels fills, [que] ens portarà a conèixer les necessitats del barri en aquest sentit, especialment pel que fa referència als més menuts: guarderies i maternals”¹¹⁴⁶. Pel que feia a l'activitat del Cine Club, aquest primer *Butlletí* ens informa de la programació d'un parell de pel·lícules emmarcades en el sí d'un cicle dedicat al cineasta soviètic Serguei Mikhàilovitx Eisenstein: *Alexandr Nevski* i *¡Que viva México!*¹¹⁴⁷.

Les pel·lícules es projectaven a la nit, a dos quarts d'onze. Per la informació recollida al *Butlletí* sembla que en un primer moment qui acollia els passis de pel·lícules era la Parròquia de la Preciosíssima Sang del Nostre Senyor Jesucrist i, més endavant, els Salesians del número 42 del carrer Rocafort van recollir-ne el testimoni. Durant el curs 1972-1973 les projeccions es feien encara al carrer Viladomat. S'hi va programar un cicle dedicat al “Cinema popular italià” que va comptar amb *Arroz Amargo*, *Anna i A cada uno lo suyo*. El segon cicle previst volia “examinar alguns aspectes de la violència a nivell col·lectiu”¹¹⁴⁸, i va comptar amb *Fahrenheit 451*, *Sin novedad en el Alcázar*, *El general de La Rovere* i *The boy with green hair*. D'aquest cicle en Víctor Farré en recorda el rebombori que va provocar el passis de *Sin novedad en el Alcázar*. Cal tenir present que als cine-clubs, que constituïen una xarxa cada cop més important, l'objectiu no era només gaudir del visionat d'una pel·lícula sinó establir-hi un diàleg, debatre sobre el que s'hi havia projectat. Per tant, malgrat ser conscients que *Sin novedad en el Alcázar* “Des del punt del vista del que defensa, doncs és una posició [...] dels fatxes”¹¹⁴⁹, els va semblar que era oportú projectar-la “perquè era un pel·lícula molt interessant, perquè des del punt de vista cinematogràfic ho és”¹¹⁵⁰. El cicle que va seguir al consagrat a la violència estava dedicat al cinema dels països de l'Est i va ocupar fins a mitjans de maig de 1973. El programa va constar de *Hamlet*, *Cove nija tica*, *La vuelta del hijo pródigo*, *Heroica*, *Igen*, *Un verano en la montaña* i *Los amores de una rubia*.

En Víctor Farré recorda especialment la projecció d'altres pel·lícules, algunes inclús estrenes, com ara *Vampyr*, del director i militant del PSUC Pere Portabella, que es va incloure en un cicle de pel·lícules de terror que van batejar amb el nom de “La por nostre

---

¹¹⁴⁶ *Butlletí de l'Associació de Veïns del Barri de Sant Antoni*, maig de 1970, p. 1.

¹¹⁴⁷ *Ibidem*, p. 2.

¹¹⁴⁸ *Ibidem*, p. 6.

¹¹⁴⁹ Entrevista a en Víctor Farré Ballarín dins “Memòria d'un moviment: els estudiants catalans contra Franco” (CEDID).

¹¹⁵⁰ *Ibidem*.

de cada dia”. A més de *Cua de cuc (Vampyr)*, que cloïa el cicle, s'hi va projectar una sessió doble amb *El hundimiento de la casa Usher* i *El gabinete del Dr. Caligari*, *King-Kong*, *Jonathan* i *Psicosis*¹¹⁵¹. D'altres vegades, en ocasió del passi de pel·lícules mudes, van comptar amb l'acompanyament d'un pianista, la qual cosa demostra uns nivells d'organització destacable.

Pel que fa als entrebancs que poguéu posar la policia per la programació d'una o altra pel·lícula en Víctor Farré diu que no acostumava a haver-hi problemes tot i que algun cop se'ls va prohibir el passi d'alguna pel·lícula. De totes maneres, quan volien projectar algun film que sabien que podia cridar l'atenció dels censors, la publicitat que en feien es reduïa, adreçant-se per altres canals informals a les persones o col·lectius que sabien que podien estar-ne interessats: “Per exemple, intentar passar una pel·lícula sobre Xile, *Chile en el corazón* [?], o passar una pel·lícula [...] de la Pasionaria, això [...] era una cosa que s'avisava, que avui passarem, se sabia, es vigilava que no es digués molt [...] en el món dels cineclubs sí que hi havia una certa reflexió, lluita, inducció a la política a partir d'algunes pel·lícules significades com aquestes, que en aquest cas estaven prohibides, i llavors havíem de trobar una còpia”¹¹⁵².

3.4. El moviment popular al Barcelonès

Barcelona va ser, amb molta diferència, la ciutat del Barcelonès on Bandera Roja més i millor va desplegar el seu projecte de moviment popular. Tanmateix, en d'altres ciutats, significativament Santa Coloma, també hi van intervenir en proporció a la seva presència i capacitats.

3.4.1. Santa Coloma de Gramenet

La presència de Bandera Roja a Santa Coloma va estar marcada per l'actuació i empremta de signe invers que van deixar dos dels seus militants, l'una propera al principi del període que estudiem i l'altra cap al final. La primera té a veure amb el procés de lluita per la reivindicació d'una Clínica durant els primers mesos de 1971, i la darrera amb la revisió del Pla comarcal, al qual en van contraposar un de reforma urbanística integral d'aquesta

---

¹¹⁵¹ *Butlletí de l'Associació de Veïns del Barri de Sant Antoni*, novembre de 1974, p. 9.

¹¹⁵² *Ibidem*.

ciutat dormitori construïda a cop de polígon i auto-construcció. Entre una i l'altra, Bandera Roja va contribuir, en la mesura de les seves possibilitats, a la construcció d'un moviment popular a partir de les Comissions de Barri i de les Associacions de Veïns, i va participar de les nombroses i diverses protestes que s'hi van dur a terme.

El creixement desafortat de Santa Coloma ja havia cridat l'atenció dels sectors cristians més sensibles a les desigualtats des de principis dels seixanta. La JOC hi tenia prou presència, encara que com arreu, poc a poc els seus integrants van anar abandonant aquesta organització per implicar-se en d'altres plataformes estrictament de combat polític, sindical o social. I també sectors destacats de l'Església estaven començant a posar les seves instal·lacions a disposició de les més diverses activitats en favor de la millora de les condicions de vida als barris. Així, per exemple, la Parròquia de Sant Joan Baptista, la fundació i rectoria de la qual va recaure en Jaume-Patrici Sayrach, va acollir “les reunions amb l'assistenta social del barri, les campanyes de vacunació de l'Ajuntament, els preparatius de la festa major o heterogènies trobades clandestines dels membres de les comissions de barri, de militants del Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC) [...] o de la cèl·lula del barri de la Organización de Izquierda Comunista de España (OICE)”¹¹⁵³. Una de les principals mancances de Santa Coloma era l'assistència mèdica. A finals dels seixanta Santa Coloma comptava ja amb 100.000 persones, 80.000 de les quals amb dret a atenció mèdica, però disposava d'un únic ambulatori, petit i mal equipat¹¹⁵⁴ que, a més, tenia els dies comptats. El 29 de setembre de 1970, l'explosió de la caldera va malmetre l'equipament i el fet que d'un dia a l'altre Santa Coloma quedés sense centre sanitari va provocar un moviment de resposta que l'historiador Jose Miguel Cuesta Gómez assenyala com a “decisiu pel desenvolupament del moviment veïnal a la Comarca del Barcelonès Nord”¹¹⁵⁵. Un punt de vista que comparteix amb en Xavier Valls, un arquitecte que va militar a Bandera Roja de qui parlarem amb una mica de detall més endavant:

“Les precàries condicions de vida en aquesta ciutat-barri de Barcelona propicien situacions conflictives davant les quals els moviments reivindicatius sorgeixen com a defensa i recerca de béns col·lectius. La victòria assolida amb la protesta

---

¹¹⁵³ ANTJXUSTEGI-ETXEARTE, Odei; *De suburbi a ciutat. El Pla Popular de Santa Coloma de Gramenet*. Edicions Fòrum-Grama, Santa Coloma de Gramenet, desembre 2014, p. 34.

¹¹⁵⁴ CUESTA GÓMEZ, Jose Miguel; *El moviment veïnal al barcelonès nord (1954-1987)*. Tesi doctoral, p. 229.

¹¹⁵⁵ *Ibidem*, p. 228.

multitudinària dels veïns per tal d'aconseguir un nou ambulatori, després de l'explosió d'una caldera a l'antic, va actuar de catalitzador a la vida associativa local i, a partir d'aquí, van anar concretant-se les noves reivindicacions als barris.”¹¹⁵⁶

La situació de desatenció mèdica ja havia estat denunciada en “un document pioner, en l'elaboració del qual van participar, entre d'altres, un grup de persones totes elles relacionades amb l'incipient moviment veïnal d'aleshores”¹¹⁵⁷ com ara l'Eloy Jurado, posterior president de l'Associació de Veïns de Singuerlín, en Lluís Hernández, que seria alcalde de Santa Coloma el 1979, l'assistenta social Núria Valls o els jocistes -per pertinença o proximitat- José Maria Martín, Salvador Bolancer o Ramon Escudero. Ara, però, aquella situació denunciada esdevenia efectivament insuportable i era qüestió de temps -de poc temps- que el conflicte esclatés. En Marcelo López Ródenas exposava a la *Historia social de la Santa Coloma moderna*¹¹⁵⁸ que l'espurna que va fer possible l'eclosió de la demanda massiva d'una Clínica va sorgir del barri del Fondo, on “*los Grupos Autónomos de Santa Coloma (GA), primera organización de barrio de un carácter independiente respecto a los partidos que ya comenzaban a despuntar, e incluso de la propia JOC*”¹¹⁵⁹. Cristians la majoria, provinents de la JOC molts d'ells, marxistes els uns, llibertaris tots ells, la gent dels GA -més endavant GOA¹¹⁶⁰- es van constituir com a tal entre el 1969 i el 1970. Davant de la gravíssima situació en què quedava Santa Coloma a nivell sanitari van decidir, d'acord amb la JOC, llançar una crida “*para efectuar asambleas en Centros y locales parroquiales*”¹¹⁶¹. En paral·lel a aquesta campanya de sensibilització es va preparar també una trobada entre algunes de les organitzacions polítiques presents a Santa Coloma: els GA, el PSUC, Bandera Roja, el PCE(i) i Justícia i Pau. De la primera reunió en van sortir amb el propòsit de llançar una campanya per la construcció d'un hospital, la qual cosa va provocar les primeres desercions -momentànies-: el PCE(i) se'n va desentendre adduint que la lluita reivindicativa als barris

---

¹¹⁵⁶ OLIVÉ, María José; CAMPO, Manuel J.; BORJA, Jordi (coord.); *Movimientos urbanos en España*. Editorial Cuadernos para el Diálogo, “Colección Los Suplementos”, Madrid, 1976, citat a MADUEÑO, Eugeni; *Xavier Valls. L'arquitecte de la solidaritat*. CUEMT, Barcelona, 1988. p. 29.

¹¹⁵⁷ CUESTA GÓMEZ, Jose Miguel; op. cit., p. 228.

¹¹⁵⁸ LÓPEZ RÓDENAS, Marcelo; *Historia social de la Santa Coloma moderna: “Vida cotidiana y conflicto social”. 1954-1979*. Edita Regidoría [sic] de Cultura de l'Ajuntament de Santa Coloma de Gramenet, Santa Coloma de Gramenet, 1982

¹¹⁵⁹ *Ibidem*, p. 120.

¹¹⁶⁰ Grups Obrers Autònoms.

¹¹⁶¹ LÓPEZ RÓDENAS, Marcelo; op. cit., p. 121.

no formava part de la seva aposta política. Un cop establert l'objectiu del Comitè Unitari de lluita (CU), que així van anomenar la plataforma veïnal recent creada, entre els grups polítics que hi restaven van aparèixer noves diferències, ara sobre els mètodes que calia emprar per desplegar la campanya. Així, mentre el PSUC proposava la redacció d'un escrit i la recollida de signatures amb l'objectiu de fer-les arribar a l'Ajuntament, els GA consideraven que les condicions estaven madures per iniciar una campanya en dues direccions: mantenir la campanya d'extensió de la informació i el debat sobre la situació sanitària i, gràcies als fruits d'aquesta campanya informativa, fer una crida a la mobilització veïnal al carrer. La resta d'organitzacions van secundar la proposta dels GA, Bandera Roja inclosa, que segons en Marcelo López Ródenas s'hi van mostrar favorables *“pues el hecho de ser dos únicos representantes les asigna un papel de escasas posibilidades alternativas”*¹¹⁶². Nosaltres diríem però que s'hi van mostrar favorables perquè, més enllà de la seva representació quantitativa, Bandera Roja era partidària per norma general de dur als carrers -a les fàbriques, a les aules- les diferents expressions de lluita, de fer el possible per visibilitzar el malestar.

El CU va començar a caminar i el gener de 1971 va repartir el primer full volant signat com a “Treballadors de Santa Coloma”. Amb un llenguatge planer s'hi reclamava la construcció d'una o diverses clíniques que substituïssin l'ambulatori i s'hi feia una crida a participar d'una primera *“Concentración pacífica”* el dimarts 23 de febrer a dos quarts de nou del vespre davant de l'Ajuntament. A l'hora assenyalada eren uns centenars de persones però a cada arribada de l'autobús número 3 s'hi anava aplegant més i més gent fins a arribar a les dues mil. Malgrat la presència tant de la policia municipal com de la guàrdia civil, i després d'uns estira-i-arroña, els concentrats van sortir en manifestació cap a la plaça del Rellotge al crit de *“Clínica sí, Ambulatorio no”*. Un cop allí, la manifestació es va dissoldre tot advertint però que *“Volveremos otro día”*¹¹⁶³. De la situació i l'ambient que es respirava a Santa Coloma respecte els serveis sanitaris no n'eren alienes les autoritats que, en una nota informativa de l'endemà mateix de la concentració, feien saber que *“Desde hace ya unos meses que viene observándose malestar entre aquella población eminentemente obrera, por lo mal atendidos que se hallan los servicios de la Seguridad Social, descontento que es aprovechado por los elementos contrarios al Régimen, que tiene una buena baza para utilizarla para sus fines de agitación”*¹¹⁶⁴. I la

---

¹¹⁶² *Ibíd.*

¹¹⁶³ *Ibíd.*, pp. 122-123.

¹¹⁶⁴ Nota informativa de 24 de febrer de 1971. Asunto: Santa Coloma de Gramanet. Gobernadores Civiles,

concentració tampoc no les va sorprendre, ja que “*según ya informábamos [la convocatòria] se había realizado mediante la distribución de abundantes hojas de propaganda*”¹¹⁶⁵. La crònica de l'acte que en van fer és força similar a la ja descrita. El nombre d'assistents es reduïa a unes cinc-cents persones que “*se mostraron pacíficas, profiriendo únicamente gritos de “CLINICAS, SI”, “AMBULATORIO, NO”, “DONDE ESTA EL DINERO”*”¹¹⁶⁶ i que, al cap de mitja hora, van marchar “*ante la presencia de unos números de la Guardia Civil, pero diciendo a gritos que volverían otro día*”¹¹⁶⁷.

La bona acollida que havia tingut la primera convocatòria va engrescar la CU a convocar una nova mobilització pel dimecres 10 de març a dos quarts de nou del vespre. Com que tenien por que aquest cop no els fos possible entrar a la plaça de la Vila, des de les assemblees que es van realitzar als diferents barris es va decidir fer-hi cap de forma descentralitzada, cadascú des del seu barri. Un nou full volant cridava a participar a la mobilització, però a la demanda d'assistència mèdica immediata s'hi afegia la denúncia per la detenció del militant dels GA Francisco Fernández Heredia i l'exigència del seu urgent alliberament. Dels barris del Fondo, Raval, Santa Rosa o Singuerlín van anar arribant columnes de gent a una plaça de la Vila que, com la Rambla de Sant Sebastià que hi aboca, estava en obres. Com ja havia previst el CU, un cordó policial conformat per la guàrdia civil, la policia armada i la municipal, impedia l'entrada dels manifestants a la plaça. Davant aquest impediment, una cinquantena de persones properes al CU es van agafar dels braços i van anar al xoc per provar de trencar el cordó. L'objectiu es va assolir i la policia va començar a carregar a tort i a dret, trencant les pancartes i deslliurant els pals que les subjectaven de la seva primera funció. L'avalot es va generalitzar i “*Unos vecinos golpean a un número de la Fuerza Pública*”¹¹⁶⁸. En el bàndol contrari “*El vecino Miguel Vilchez de 54 años, sangra abundantemente por la cabeza fruto de un culatazo*”¹¹⁶⁹. Aquest darrer fet, en lloc d'acovardir els milers -10.000 segons en Marcelo López Ródenas- de manifestants que havia aplegat la protesta, els va esperonar al combat. Tot i els esforços del CU per provar de reconduir la situació, el “*radicalismo espontáneo se ha desatado*”¹¹⁷⁰ i amb “*las piedras de la Rambla San Sebastián provocarán el*

Caixa 140, Actividades Contra el Régimen, Anys 1971. AHGCB.

¹¹⁶⁵ *Ibidem*.

¹¹⁶⁶ *Ibidem*.

¹¹⁶⁷ *Ibidem*.

¹¹⁶⁸ LÓPEZ RÓDENAS, Marcelo; op. cit., p. 125.

¹¹⁶⁹ *Ibidem*.

¹¹⁷⁰ *Ibidem*.

*retroceso de las fuerzas policiales que, incluso llegará a disparar al aire*¹¹⁷¹. El reagrupament dels diferents fragments de manifestació que havia provocat la càrrega policial va provar de tornar a entrar a la plaça de la Vila. Els enfrontaments es van reproduir amb major duresa i la policia va fer us d'un “*tanque-manguera [que] embadurna de un líquido legajoso a los vecinos*”¹¹⁷² i va començar a practicar detencions. I, per acabar d'afegir-hi confusió, es va prodir una apagada elèctrica, la qual va desconcertar als manifestants i va facilitar la tasca policial de pacificar el centre de la ciutat. Passades les deu de la nit tothom havia tornat cap als seus barris. De fet, tothom menys una trentena de detinguts.

Immediatament després d'aquestes dues mobilitzacions es va fer públic l'*Estrella Roja* número 9. Contenia un article, “*Santa Coloma, una lucha ejemplar*”¹¹⁷³, que repassava els orígens i el desenvolupament de la lluita. Qualificaven les condicions sanitàries de la ciutat d’“*opresión sanitaria sobre las clases populares*”¹¹⁷⁴, la qual era tant evident que havia provocat que la “*espontánea indignación popular*”¹¹⁷⁵ fos palesa. Recollint aquest estat d'ànim i amb la voluntat de donar-li una sortida política, des de finals de gener fins a mitjans de febrer es van començar a celebrar assemblees populars. Durant les assemblees es va repartir i discutir un document, “*Acerca de la seguridad social*”, que “*Los comunistas [és a dir, els militants de Bandera Roja], en unión con la fracción de las masas más sensibilizada, elaboraron*”¹¹⁷⁶. El que a parer de Bandera Roja fou més rellevant d'aquest procés assembleari va ser la definició del “*verdadero objetivo de la futura movilización en la calle*”¹¹⁷⁷, que era no només la denúncia per la manca d'un ambulatori decent sinó l'exigència de “*la única solución a la actual opresión sanitaria, es decir, por las clínicas populares, el lugar en que se efectuara toda la asistencia sanitaria*”¹¹⁷⁸. La descripció feta de la primera mobilització del 23 de febrer és més similar a la d'en Marcelo López Ròdenas que a la redactada per les autoritats franquistes: una assistència de dues mil cinc-cents persones que, concentrades a la plaça de l'Ajuntament, van sortir en direcció a la Plaça del Relotge on, després d'hora i mitja de mobilització, un míting clogué l'acte. La segona de les mobilitzacions, la del 10 de març,

---

¹¹⁷¹ *Ibidem*.

¹¹⁷² *Ibidem*.

¹¹⁷³ “*Santa Coloma, una lucha ejemplar*” dins *Estrella Roja*, n° 9, març 1971, pp. 4-7.

¹¹⁷⁴ *Ibidem*, p. 5.

¹¹⁷⁵ *Ibidem*.

¹¹⁷⁶ *Ibidem*, p. 6.

¹¹⁷⁷ *Ibidem*.

¹¹⁷⁸ *Ibidem*.

va aplegar més de cinc mil persones segons *Estrella Roja*, les quals es van concentrar durant mitja hora amb la pretensió de dirigir-se cap a l'Ajuntament.

“Pero la Guardia Civil contiene a los manifestantes con las culatas de las ametralladoras, mientras 9 camiones de la policía se concentran en la Plaza Orfila. Ante la imposibilidad de avanzar hacia el Ayuntamiento para hacer oír sus justas reivindicaciones, los manifestantes se dirigen por la calle principal de Santa Coloma enarbolando pancartas, profiriendo gritos (CLINICA SI, AMBULATORIO NO; MEDICOS SI, GUARDIA CIVILES NO; LIBERTAD PARA EL DETENIDO; ASESINOS...) durante casi una hora. Cuando corre la voz entre la gente de que existen varios detenidos, la manifestación vuelve hacia el Ayuntamiento, donde han aparecido los grises sustituyendo a los Guardia Civiles. Ante la llegada de los manifestantes, la policía efectúa varias cargas brutales, disparando más de veinte tiros y dispersando a la gente con la ayuda de 3 autobombas que disparan sus mangueras contra los manifestantes. Ante la brutalidad de la policía los manifestantes se defendieron con sus propias armas: piedras, palos, golpes, recibiendo así la policía un ejemplar castigo. Aún durante un buen rato varios pequeños grupos continuaron manifestándose”¹¹⁷⁹.

Les ensenyances polítiques que n'extreia Bandera Roja eren, esquematitzades, les següents: Necessitat de *“PARTIR DE LAS NECESIDADES MAS SENTIDAS POR LAS MASAS”*¹¹⁸⁰ i de concretar aquestes necessitats en una demanda sola que fos clara i que permetés arrencar la lluita, en aquest cas *“LA CLINICA PARA EL PUEBLO”*¹¹⁸¹. Paral·lelament calia avançar en la construcció de l'organització capaç de dirigir la lluita actual i la futura, en referència a *“la incipiente Comisión de Barrio de Santa Coloma”*¹¹⁸². En el fragor de la batalla, calia ampliar l'objectiu inicial amb d'altres *“QUE LA PROPIA MOVILIZACION HA PUESTO AL DESCUBIERTO: LA SOLIDARIDAD ANTIRREPRESIVA”*¹¹⁸³. I, finalment, i ja en clau de futur, calia *“EXTENDER LA LUCHA A TRAVES DE LA SOLIDARIDAD QUE LAS DEMAS COMISIONES DE BARRIO*

---

¹¹⁷⁹ *Ibidem*, pp. 6-7.

¹¹⁸⁰ *Ibidem*, p. 4.

¹¹⁸¹ *Ibidem*.

¹¹⁸² *Ibidem*, p. 5.

¹¹⁸³ *Ibidem*.

*DESARROLLEN*¹¹⁸⁴.

En acabada la mobilització del 10 de març també el CU tenia necessitat de fer-ne un balanç que era, per a tothom, i malgrat els ferits i detinguts, molt positiva pel que feia a assistència i combativitat. Les diferències van aparèixer a l'hora de definir els següents passos a donar. El militant de Bandera Roja que hi va participar -“*El Rubio*”- va defensar la necessitat de convocar quan abans millor una nova mobilització, una proposta que segons el membre del Grup d'història José Berruezo Carles Capdevila Llovera només va secundar el PCE(i), que veien l'èxit de la lluita s'havia desdit de la seva primera anàlisi tot reincorporant-se al CU. El testimoni d'en Carles Capdevila defensa que serà “*Bandera Roja qui prendrà ara més protagonisme en el desenllaç final de la lluita, ja que en les seves tesis “d'una Santa Coloma como punta de lanza de la revolución socialista” volien unificar totes les lluites existents en aquells moments en el cinturó industrial per provocar una vaga general que portés a la fi de la Dictadura i que per això calia convocar una nova manifestació a la ciutadania colomenca*”¹¹⁸⁵. Nosaltres no hem trobat cap document de Bandera Roja que defensi la tesi de Santa Coloma com a punta de llança de la revolució socialista però no podem descartar que s'hagués usat aquesta expressió en un moment d'efervescència social. El que ja ens grinyola més és aquest desenvolupament de la tesi segons la qual l'agudització dels conflictes socials al cinturó industrial provocaria una vaga general que acabaria amb la Dictadura. La veritat és que aquest argument no és propi de Bandera Roja que, al contrari, era molt crític justament amb les crides fetes pel PSUC-PCE de grans vagues que havien de donar l'estocada final a un règim moribund. En cas que algun document reflectís aquest posicionament seria una *rara avis*, però tot és possible en aquest episodi colomenc que, com veurem a continuació, es va anar embolicant de mala manera.

Mentre el CU discutia quines eren les properes passes a fer, els barris seguien acollint assemblees massives d'entre tres-centes i cinc-centes persones. Això s'esdevenia a les parròquies de Santa Coloma, a la del Fondo, i al Centre Social de Singuerlín, all Raval o a Foc Nou. Encara segons en Carles Capdevila Llovera, a les assemblees es va valorar molt positivament la darrera manifestació i es va subratllar la percepció que “les autoritats municipals s'estan bellugant”¹¹⁸⁶. Aquesta percepció es va consolidar de resultes de

---

¹¹⁸⁴ *Ibidem*.

¹¹⁸⁵ GRUP D'HISTÒRIA JOSÉ BERRUEZO; *Una ciutat dormitori sota el franquisme. Santa Coloma de Gramenet 1939-1975*. Ediciones Carena, Barcelona, 2006, p. 333.

¹¹⁸⁶ *Ibidem*.

l'obertura d'un consultori provisional a la Rambla i la promesa dels inicis imminents de les obres per a la construcció d'una clínica-ambulatori. “En les assemblees i en el propi Comitè això es valora com un èxit, com un guany del poble”¹¹⁸⁷, però les discussions al voltant de la proposta de Bandera Roja “son ja fortíssimes i les postures cada cop més enfrontades, radicalitzades i oposades. Fins i tot a punt s'està d'arribar a les mans entre “El Rubio” membre de Bandera i algun membre de GOA's”¹¹⁸⁸. Aquest militant de Bandera Roja que havia estat assistint a les reunions del Comitè Unitari conegut amb el sobrenom de “*El Rubio*” sembla que duia per nom José -Pepe- Martínez i no vivia a Santa Coloma sinó al Poble Nou¹¹⁸⁹, la qual cosa ja no devia ser gaire ben vista. El cas és que, malgrat la insistència de “*El Rubio*”, “El Comitè Unitari s'hi oposa majoritàriament, ja que opinen que cal donar una treva doncs les autoritats estant responent, tard, sí, però responent a les exigències socials de la ciutat: “...*cuidado que hay que parar, cuidado que hay que reflexionar...*”¹¹⁹⁰ advertia *a posteriori* l'Eloy Jurado, un assistent a aquelles reunions.

La següent reflexió que va acabar aprovant el Comitè Unitari va ser la següent: en primer lloc, valorava molt positivament el procés mobilitzador i els primers fruits aconseguits, la posada en marxa d'un consultori amb metges i especialistes; en segon lloc, observava avenços en la construcció d'una clínica-ambulatori gràcies a les cessió d'uns terrenys per part del Patronat Joan Ràfols; finalment, temia que una nova mobilització comportés “que la ciutat fos ocupada “*manu militari*” i l'experiència i resultat positiu de les mateixes podrien anar-se'n a norris i la gent, el poble podia ser contundentment estomacat i “...*nosotros no podíamos sacar a la gente a la calle a que la masacraran...*”¹¹⁹¹, reblen els membres del CU Eloy Jurado, Ángel Nogales i Ángel Sody. Però la negativa a convocar noves mobilitzacions per part del CU no va ser suficient per traure la idea del cap a *El Rubio* i, entenem, a aquells militants de Bandera Roja amb qui compartia *Front de lluita* i a qui ho devia consultar -ens sembla que no és possible que una decisió d'aquestes dimensions la prenguéss *El Rubio* en solitari.

Convençut que després de la mobilització massiva i contundent del 10 de març calia tornar a sortir al carrer, Bandera Roja va cridar en solitari, però manlllevant la signatura

---

¹¹⁸⁷ *Ibidem*, p. 334.

¹¹⁸⁸ *Ibidem*.

¹¹⁸⁹ *Ibidem* i FERRANDO PUIG, Emili; RICO MÁRQUEZ, J.; *Les Comissions Obreres en el franquisme. Barcelonès Nord (1964-1977)*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 2005, p. 489.

¹¹⁹⁰ *Ibidem*.

¹¹⁹¹ *Ibidem*.

pròpia del CU -“Treballadors de Santa Coloma”- a una nova mobilització per l’endemà - 24 de març- a través de dos nous fulls volants llançats els dies 20 i 22 de març¹¹⁹². El mateix 24, el Govern Civil rebia informació de la troballa “*Durante la pasada noche y madrugada del día de hoy [...] [d'] abundante propaganda clandestina, convocando nuevamente a una manifestación para exigir la libertad de los detenidos a causa de la anterior manifestación*”¹¹⁹³. Aquests fulls volants, però, no només van posar en alerta la policia, la qual cosa era d'esperar, sinó també el CU, que observava amb sorpresa com sense el seu consentiment no només s'estava convocant una nova mobilització sinó que a més es feia usant la signatura amb la que s'havia adreçat fins el moment al poble de Santa Coloma -que el to i el contingut del text s'hagués *polititzat*, afegint a la demanda d'una clínica la dimissió de l'alcalde Pablo Porta, era ja gairebé el de menys. De fet, els membres del CU es van assabentar de la mobilització a través de la propaganda que s'estava repartint pel carrer:

*“Tras una reunión de los miembros de la Coordinadora de Badalona de vuelta a casa se encuentra a los dos militantes de BR, venidos de Barcelona, repartiendo unas octavillas convocando a una nueva manifestación y firmada por “**Trabajadores de Santa Coloma**”. La actitud de irresponsabilidad hacia los acuerdos establecidos era evidente y la indignación que provoca total. La Coordinadora acuerda de inmediato la expulsión del grupo. Algunos incluso quieren propinarles una paliza”*¹¹⁹⁴ [subratllat a l’original].

A banda de les represàlies cap a Bandera Roja per haver fet cas omís del que s’havia decidit en assemblea, el CU es va reunir per mirar d'aturar la convocatòria, però els temps eren massa ajustats. La proposta de fer públic un comunicat desmarcant-se d'aquesta mobilització es va desestimar perquè encara hagués provocat més confusió, així que es va optar per recórrer al boca a boca, per fer arribar de paraula a tothom que no s'havia d'assistir a la manifestació del 24 de març.

Aquell dia, segons la crònica feta per en Chema Corral a la Revista *Gramma*¹¹⁹⁵, Santa

---

¹¹⁹² Ibídem, pp. 334-335.

¹¹⁹³ Nota informativa de 24 de marzo de 1971. Asunto: Santa Coloma de Gramanet. Gobernadores Civiles, Caixa 140, Actividades Contra el Régimen, Anys 1971. AHGCB.

¹¹⁹⁴ LÓPEZ RÓDENAS, Marcelo; op. cit., p. 127.

¹¹⁹⁵ CHEMA CORRAL, “Cómo y quién organizó la lucha por el ambulatorio” dins *GRAMA*, maig de 1977, citat a GRUP D'HISTÒRIA JOSÉ BERRUEZO; op. cit., p. 335.

Coloma es va llevar amb més de mil policies desplegats pels seus carrers. A la convocatòria només s'hi van apropar despistats i militants antifrancistes d'altres indrets als quals els membres del CU els advertien que el millor que podien fer era tornar-se'n cap a casa. La descripció que en va fer l'autoritat era molt similar, afirmant que “*sobre las 20,30 horas unos pequeños grupos intentaron llegar a la Rambla de Santa Coloma de Gramanet, procedentes de diversas calles adyacentes, pero ante la presencia de la Fuerza Pública no pudieron agruparse en gran número y desistieron de su intento*”¹¹⁹⁶. Un individu va avisar a un membre de la Policia Armada que “*al ir a orinar en el Bar “La Perla”, sito en Pl. Nacional de Santa Coloma, vió que en la taza del water alguien habia abandonado 40 ó 50 bolas de cojinete de mas de 1 cm. de diametro, que se supone las llevaba algún individuo, por si se producía manifestación arrojarlas a la Fuerza Pública*”¹¹⁹⁷, és a dir, rastres d'una batalla que no es va produir. Ja al final de la jornada, diversos membres del CU entre els quals hi havia l'Eloy Jurado van anar a cercar a *El Rubio* “*...y le dijimos que no volviera más a Santa Coloma, que no atravesara más el puente*”¹¹⁹⁸. Posteriorment, els GOA's van fer públic un document en què es posava sobre la taula el sectarisme i oportunitisme amb què havia actuat Bandera Roja i es qualificava d'error el fet d'haver-la admès al Comitè Unitari¹¹⁹⁹. I Bandera Roja, quina avaluació en va fer Bandera Roja de tot plegat?

A l'*Estrella Roja* número 10 va aparèixer un article de quatre pàgines intítulat “*Santa Coloma: solo con la lucha del pueblo forjaremos la organización del pueblo*”¹²⁰⁰. Una cita de Mao Tse-Tung l'encapçalava: “*Ser atacados por el enemigo es un bien y no un mal*”¹²⁰¹. Si, a més, l'enemic recorria a la violència, “*la cosa es aún mejor, porque demuestra que hemos alcanzado grandes éxitos en nuestro trabajo*”¹²⁰². Per Bandera Roja, les manifestacions del 23 de febrer i del 10 de març havien evidenciat que s'havia sabut comprendre quines eren les necessitats més immediates de les masses populars santcolomenques, que no eren altres que la construcció d'una clínica i l'alliberament dels veïns detinguts. I la combativitat desfermada havia palesat que “*para el pueblo [...] aún*

---

¹¹⁹⁶ Nota informativa de 25 de marzo de 1971. Asunto: Santa Coloma de Gramanet. Intento de manifestación. Gobernadores Civiles, Caixa 140, Actividades Contra el Régimen, Anys 1971. AHGCB.

¹¹⁹⁷ Jefatura Superior de Policia de Barcelona / Sexta brigada Regional de Inv. Social / 6º Grupo Retenes. 25 de marzo de 1971. Gobernadores Civiles, Caixa 140, Actividades Contra el Régimen, Anys 1971. AHGCB.

¹¹⁹⁸ GRUP D'HISTÒRIA JOSÉ BERRUEZO; op. cit., p. 336.

¹¹⁹⁹ *Ibidem*.

¹²⁰⁰ “*Santa Coloma: solo con la lucha del pueblo forjaremos la organización del pueblo*” dins *Estrella Roja*, nº 10, abril de 1971, pp. 5-9.

¹²⁰¹ *Ibidem*, p. 5.

¹²⁰² *Ibidem*.

*se podía luchar, que había que volver a manifestarse para conseguir lo que se exigía*¹²⁰³. A més, després de la repressió desencadenada, el poble havia entès també que calia afegir un nou objectiu a la lluita: *“la eliminación de [sic] del alcalde, el principal culpable de tanta represión*¹²⁰⁴. S'hi exposava també que després de la manifestació del 10 de març s'havia produït un debat sobre les següents passes a fer, i que *“Unos decían que había que [sic] parar las cosas, que había que replegarse, que la represión había ya intimidado totalmente al pueblo*¹²⁰⁵, mentre que

*“Los comunistas [...] tuvimos una posición completamente distinta [...]: la lucha no había hecho más que empezar; el pueblo no estaba intimidado [...] sino que estaba con más voluntad de lucha todavía, gracias a la indignación que le causó la represión [...], que dejar de manifestarse en estas condiciones era una desertión, que de los objetivos de la lucha no se había conseguido ni uno (ni las clínicas, ni la liberación de los detenidos) y, es más, que a los anteriores las propias masas habían añadido otro: el de la dimisión del alcalde [...], que si sólo hubiera que tener en cuenta la represión, mejor no haber empezado, mejor habernos quedado en casa o haber seguido recogiendo firmas como ellos [els militants del PSUC] estaban haciendo un mes y medio atrás*¹²⁰⁶.

Com que els seus raonaments i la seva proposta de convocar una nova manifestació de cara al dimecres 24 de març no van ser compresos pels seus companys de lluita no els va quedar més remei que tirar-ho endavant *“contando sólo con nuestras fuerzas y centrando la movilización en estos tres objetivos: DIMISIÓN DEL ALCALDE, LIBERTAD PARA TODOS LOS DETENIDOS Y UNA CLÍNICA PARA EL PUEBLO*¹²⁰⁷. El dia de la manifestació *“la policía armada y la guardia civil, con sus bombas de gases colgadas de los corrajes, sus metralletas en mano y sus ametralladoras ostensiblemente caladas en los jeeps, invadieron la ciudad*¹²⁰⁸. S'afirmava que eren més d'un miler i que aquell desplegament mai vist era *“el signo inequívoco de que las jerarquías franquistas tenían una movilización aún mayor que las anteriores*¹²⁰⁹, i que si això no es va esdevenir va

---

¹²⁰³ *Ibidem.*

¹²⁰⁴ *Ibidem.*

¹²⁰⁵ *Ibidem.*

¹²⁰⁶ *Ibidem*, p. 6.

¹²⁰⁷ *Ibidem*

¹²⁰⁸ *Ibidem.*

¹²⁰⁹ *Ibidem*, pp. 6-7.

ser perquè “*todo el grupo de más de dos vecinos fue disuelto por la fuerza, y los mismos bares fueron desalojados*”¹²¹⁰. Sobre si la convocatòria de la manifestació havia estat un error, si havia significat un retrocés en el procés de la lluita del poble de Santa Coloma, la resposta era “*!NO Y MIL VECES NO!*”¹²¹¹. Perquè si la manifestació no es va poder fer va ser per culpa de la repressió, una qüestió que no només va ser entesa pel poble sinó que a més va augmentar la seva consciència política. De fet, havia estat necessària aquesta convocatòria per tal de poder “*proponer al pueblo formas de lucha distintas*”¹²¹² ara que ja “*sabe quién es su enemigo y podrá enfrentarse eficazmente contra él*”¹²¹³.

Un cop exposades les raons de la seva convocatòria en solitari i les seves conseqüències Bandera Roja passava a l'ofensiva. La “*necesidad de la crítica y la autocrítica, desde dentro del movimiento popular*” és una obligació, i si fins ara “*hemos aclarado las razones de nuestras iniciativas [...] ahora criticamos a quienes no las han seguido e incluso las han boicoteado, porque hacen retroceder la lucha popular*”¹²¹⁴:

“- *los compañeros que no siguen el impulso de las masas al apoyarse en sus elementos más rezagados, desconfiando en último término de ellas, y por consiguiente sólo tienen en cuenta la represión [...]*

- *los compañeros que frenan el impulso y la movilización de las masas proponiéndoles formas de lucha semilegal [...]; es decir, quienes en vez de proponer la lucha contra el enemigo, proponen la conciliación con él;*

- *los compañeros que sólo entienden los progresos cuantitativos del movimiento popular [...], olvidando que el verdadero progreso está en el crecimiento de la conciencia política de las masas [...]*

- *los compañeros que no organizan al pueblo a partir de su lucha, lo que en la practica se traduce en la no organización simple del pueblo;*

- *los compañeros que, por todo ello, confunden a las masas, las desorientan, porque no les proponen claramente todos los objetivos de su lucha [...], les cambian continuamente las formas de luchar sin darles ninguna explicación, y las mantienen aisladas -no organizadas-*”¹²¹⁵.

---

¹²¹⁰ *Ibidem*, p. 7.

¹²¹¹ *Ibidem*.

¹²¹² *Ibidem*.

¹²¹³ *Ibidem*.

¹²¹⁴ *Ibidem*, p. 8.

¹²¹⁵ *Ibidem*, p. 8.

Arribats a aquest punt, “*el deber de los militantes más avanzados, más conscientes y más honestos del pueblo de Santa Coloma es construir una gran organización popular; la COMISIÓN DEL PUEBLO DE SANTA COLOMA*”¹²¹⁶. Ara bé, aquesta organització “*ya no podrá construirse mediante la amplia movilización popular*”¹²¹⁷ -la repressió del 24 ho havia mostrat cruament-, sinó que caldria fer-ho “*a partir de modestas y parciales movilizaciones comprensibles para el pueblo: ASAMBLEAS [...], PIQUETES [...], REUNIONES DE VECINOS [...], MANIFESTACIONES rápidas, espectaculares y seguras, PANCARTAS*”¹²¹⁸. El creixement hauria de ser doncs, per força, més lent, “*pero encontrará la conciencia del pueblo más desarrollada, con más datos, para comprender que sin organización la lucha está destinada al fracaso*”¹²¹⁹.

Com ja hem assenyalat, *El Rubio* va ser foragitat de Santa Coloma pels militants del Comitè Unitari i, malgrat aquesta llarga defensa de l'accionar de Bandera Roja en aquest conflicte, potser tampoc Bandera Roja no estava del tot conforme en com s'havien desenvolupat els esdeveniments. La informació ens arriba a través d'una carta del responsable polític del PSUC a Barcelona Miguel Núñez, sota el pseudònim de *Saltor*, a la seva direcció¹²²⁰. A banda de donar la raó a Bandera Roja quan defensa que el desplegament policial mostrava el pànic de l'Estat davant la mobilització convocada - “*llama la atención [...] constatar el miedo enorme de las autoridades franquistas*”¹²²¹-, a la carta en qüestió en Núñez es referia al conflicte de Santa Coloma i a “*un grupo de gente irresponsable de B.R. (que parece ha sido expulsado de su organización)*”¹²²². El cert és que la decisió presa per *El Rubio*, saltant-se tant obertament la posició acordada dins l'instrument de lluita comuna del què participava, és el primer i únic cop que ho hem trobat -la qual cosa, és clar, no vol dir que no succeís altres cops, amb major o menor envergadura. I no ens semblaria estrany que *El Rubio* i qui fos que compartís amb ell aquesta decisió fos apartat de l'*Organització*.

Pel que feia a la construcció de la Clínica, el primer termini de sis mesos per a iniciar les obres es va endarrerir mig any més, i això posava nerviosa l'autoritat. El Comitè Unitari no havia superat les darreres confrontacions i s'havia dissolt, però la gent que hi havia

---

¹²¹⁶ *Ibidem*.

¹²¹⁷ *Ibidem*.

¹²¹⁸ *Ibidem*, pp. 8-9.

¹²¹⁹ *Ibidem*, p. 9..

¹²²⁰ “Carta de Saltor”, 27 març 1971. AHPCE, Secció PSUC, Caixa 59.

¹²²¹ *Ibidem*, p. 4.

¹²²² *Ibidem*, p. 3.

participat seguia alerta. La SIGC 411ª Comandància Civil advertia que pels carrers de Santa Coloma “*se comenta desfavorablemente el no haber dado comienzo las obras de construcción del nuevo Ambulatorio de la Seguridad Social*”¹²²³ i que aquest endarreriment “*está dando lugar a que el vecindario se solidarice con quienes, a través de propaganda clandestina, insisten que solamente con el empleo de la fuerza, en manifestaciones callejeras, pueden conseguirse las justas reivindicaciones de los trabajadores*”¹²²⁴. Uns dies més tard, el 18 de maig, la Jefatura Superior de Policia de Barcelona recullia la notícia d'un incident que s'havia produït a l'interior de l'ambulatori provisional. Segons s'hi explicava, “*sobre las 17 horas del pasado sábado día 15 [...], encontrándose de servicio, vestido de paisano, en el Ambulatorio [...], el Policia Municipal D. Francisco Arana, presenció como un individuo, al que no pudo identificar, efectuaba un lanzamiento de propaganda en el interior del Ambulatorio y, al intentar detenerlo, fué agredido por otro individuo, que seguramente acompañaba al difusor de la propaganda y que no habia visto por él*”¹²²⁵. L'incident no va impedir que poguessin llançar els fulls volants, que estaven signats altre cop com a “Trebballadors de Santa Coloma”, i marxar del lloc. Finalment, l'obra tant de temps anhelada va ser inaugurada el 13 d'abril de 1972. Organitzada en dos espais, un es va destinar a l'ambulatori i l'altre a un hospital amb capacitat per quaranta llits¹²²⁶.

Tot i que com acabem de veure el protagonista de Bandera Roja en el procés de lluita per la Clínica havia recaigut en una persona que venia de Poblenou, sembla que altres militants de Bandera participaven del moviment de barris a principis dels setanta. La primera Comissió de Barri va sorgir durant els primers mesos de 1971 al Raval i “*la forman miembros de las Comisiones Obreras, PSUC, BR, jocistas e independientes*”¹²²⁷. D'aquesta Comissió va brollar, per exemple, la iniciativa de lluitar per la instal·lació d'un semàfor -la primera de moltes. La SIGC 411^a de Comandància Civil va fer un informe de la manifestació celebrada el 20 de març de 1972, quan “*a las 20.05 horas [...] un grupo de unas 150 personas, en su mayoría mujeres y niños, se manifestaron en la esquina de la Calle Monturiol con la Avenida del Caudillo [...] portando dos pancartas que decían:*

---

¹²²³ Dirección General de la Guardia Civil, nº 3030, 6 de maig de 1971. Asunto: Comentarios en Santa Coloma de Gramenet, en relación con el ambulatorio de la Seguridad Social AHGCB. Gobernadores Civiles, Caixa 140, Actividades Contra el Régimen, Any 1971.

¹²²⁴ *Ibidem*.

¹²²⁵ *Ibidem*.

¹²²⁶ LÓPEZ RÓDENAS, Marcelo; op. cit., p. 129.

¹²²⁷ LÓPEZ RÓDENAS, Marcelo; op. cit., p. 149.

“SEMAFOROS PARA EVITAR ACCIDENTES”. “VECINO DEL ARRABAL”¹²²⁸. Un centenar de manifestants seia al terra quan va arribar la policia i la cinquantena restant “permanecían en pie enarbolando las pancartas, pero todos en una actitud pacífica, sin gritos ni otras ostentaciones”¹²²⁹. En la conversa entre policia i manifestants, aquests darrers els van explicar que ja feia dos mesos que havien formular a l'Ajuntament la petició que s'hi instal·lés un semàfor, però que no n'havien rebut cap resposta. Després de deu minuts de conversa “los manifestantes se disolvieron no sin antes hacer hincapié que si no era atendida su petición volverían de nuevo a formular por este procedimiento sus protestas”¹²³⁰.

Després d'aquesta primera Comissió de Barri en van nàixer d'altres que “desde un principio son potenciadas por grupos políticos (PSUC, MCE, BR.) de carácter antifascista”¹²³¹. El moviment veïnal de Santa Coloma aniria creixent i durant el període 1973-1975, el de més activitat, “las Comisiones llegarán a tener más del centenar y medio de personas integradas en la vida de los barrios”¹²³². Però no tot era tant senzill i, com ja vam veure en el cas de Barcelona, les diferències entre aquests grups i d'altres -sobretot els d'inspiració més llibertària- provocaria conflictes en el seu interior i inclús la presència de més d'una Comissió per barri. A més, des de finals de 1972, algunes organitzacions i partits van començar a apostar per la construcció d'Associació de Veïns. Es tractava d'aquelles organitzacions que participen de l'Assemblea Democràtica: Convergència Socialista de Catalunya, Moviment Comunista de Catalunya, Bandera Roja, Organització Revolucionària del Treball (ORT), Partit del Treball de Catalunya, CCOO, USO i UGT¹²³³. A parer dels integrants de l'Assemblea Democràtica “acceder al marco legal que ofrece la Asociación representaba un avance en la conciencia del pueblo, pues disponer de local autorizado para atraer al vecindario era un buen paso para catapultar las distintas alternativas que confluían en su organismo democrático”¹²³⁴. Tot i així, la doble xarxa organitzativa es va mantenir fins que el 1975 PSUC, MCE i Bandera Roja van abandonar definitivament les Comissions de Barri per centrar-se en la constitució

---

¹²²⁸ Dirección General de la Guardia Civil, nº 2304, 21 de març de 1972. Asunto: Manifestación en Santa Coloma de Gramanet. AHGCB. Gobernadores Civiles, Caixa 140, Actividades Contra el Régimen, Anys 1971.

¹²²⁹ *Ibidem*.

¹²³⁰ *Ibidem*.

¹²³¹ LÓPEZ RÓDENAS, Marcelo; op. cit., p. 149.

¹²³² LÓPEZ RÓDENAS, Marcelo; op. cit., p. 157.

¹²³³ LÓPEZ RÓDENAS, Marcelo; op. cit., p. 210.

¹²³⁴ LÓPEZ RÓDENAS, Marcelo; op. cit., p. 209.

d'Associació de Veïns¹²³⁵. Mentrestant, molt sovint uns i altres coincidien en aquesta o aquella altra reivindicació, com en el cas de la lluita per ampliar la carretera de Barcelona, que cada dia quedava col·lapsada pel trànsit de treballadors que vivien a Santa Coloma però treballaven fora¹²³⁶. D'entre totes aquestes lluites, algunes van cridar l'atenció de Bandera Roja, tant perquè hi participaven directament com perquè creient oportú per-ne ressò.

A l'*Estrella Roja* de novembre de 1973 s'hi recullia la demanda d'instal·lió d'un mercat al barri de Singuerlín¹²³⁷. L'inici de la lluita es remuntava al mes de setembre, quan una assemblea de 300 veïns havia acordat d'exigir a l'Ajuntament el compliment de la promesa de construir-hi un mercat. Quinze dies després, eren 500 els veïns que s'aplegaven en assemblea, i ara fixaven el termini d'un mes per a l'inici de les obres. La Comissió de Barri posava en evidència que l'endarreriment tenia a veure amb el fet que el propietari del terreny era regidor de l'Ajuntament, i va començar una campanya a través de cartells i pancartes que demandaven “*MERCADO ANTE DE 1 MES*”¹²³⁸. El mes d'octubre tot va seguir igual i les mobilitzacions es van anar fent cada cop més visibles. Una concentració al solar on s'havia d'edificar el mercat es va convertir en una manifestació de quinze minuts. El dissabte 10 de novembre es va repetir la iniciativa amb l'assistència d'unes 600 persones. Tot i ser la construcció del mercat la demanda essencial d'aquestes mobilitzacions, Bandera Roja no aprofitava la notícia per recordar que a “*cada lucha concreta hemos de reclamar el libre funcionamiento de las Asociaciones de vecinos, el control popular sobre toda la gestión municipal, la elección libre de todos los cargos, para que el Ayuntamiento se ponga al servicio del pueblo y deje de ser, como ahora es, el verdugo de las aspiraciones populares*”¹²³⁹.

La denúncia de l'augment dels preus del transport, preferentment dels autobusos, es va fer també habitual. Amb molt poca antelació, el 1974 els autobusos municipals van anunciar la pujada tarifària de torn a partir del dimarts 12 de març. Malgrat que “*algunas organizaciones habían recomendado a sus militantes que aprovecharan el descontento provocado para organizar el boicot allí donde se pudiera, con la formación de piquetes de agitación*”¹²⁴⁰ sembla que la convocatòria no havia tingut massa èxit enlloc a excepció

---

¹²³⁵ LÓPEZ RÓDENAS, Marcelo; op. cit., p. 150.

¹²³⁶ LÓPEZ RÓDENAS, Marcelo; op. cit., pp. 189-191.

¹²³⁷ “Sta Coloma. Que se instale un mercado en Singuerlín” dins *Estrella Roja*, nº 39, novembre de 1973, p. 12.

¹²³⁸ *Ibidem*.

¹²³⁹ *Ibidem*.

¹²⁴⁰ “Barcelona: protesta por la subida de autobuses” dins *API: Agencia Popular Informativa*, nº 45, 21 de

de Santa Coloma. Les Comissions de Barri havien editat i distribuït propaganda i les diferents Comissions Obreres s'havien afegit a la crida. Mentre les Comissions Obreres de Barcelona i la Coordinadora Local “*llamaban a expresar la protesta masiva [...] Sectores de CC.OO. llama al boicot el día 15*”¹²⁴¹, donant per resultat un increment de les accions malgrat ser encara escasses a criteri del redactor de la notícia. Sembla però que més enllà de Santa Coloma “ *fueron las lineas de Roquetas y Trinidad [sic] las que fueron más masivamente boicoteadas, así como, en menor grado, otras de Can Clos y Virgen de Montserrat*”, ambdues zones amb presència de Bandera Roja. Tot i una arrencada de campanya més aviat dèbil, la mobilització s'havia aconseguit mantenir i havia anat creixent. Segons ens explica un full volant signat per les Comissions de Barri de Santa Coloma amb data de maig, l'augment de 5 a 6 pessetes per un “*trayecto tan corto lleno de apretujones y constantes embotellamientos debido al mal estado de la carretera*”¹²⁴² era encara ben viu ja que

“somos miles los que a partir de ese día declaramos el BOICOT A LOS AUTOBUSES realizando a pie el trayecto del metro a nuestras casas, manifestándonos, cortando el tráfico varios días y dejando bien claro el porqué de nuestra protesta y lo que exigimos:

NO A LA SUBIDA DE PRECIOS

MEJORES ACCESOS

CONTRA LA CARESTIA DE LA VIDA”¹²⁴³

La mobilització ja feia tres setmanes que es mantenia malgrat que “*La respuesta de los capitalistas fue inmediata, no para solucionar nuestras reivindicaciones, sino para callarnos enviandonos a sus fieles servidores -la policia- que realizó varias cargas [...] deteniendo algunos compañeros*”¹²⁴⁴. Com que la repressió no els havia fet retrocedir l'Ajuntament de Barcelona estava començant a prendre's seriosament el problema i estava mirant de trobar-hi alguna solució. L'alcalde de Barcelona havia promès resoldre-ho en 5 o 6 mesos i “*“se ha descubierto” -mejor, les hemos hecho descubrir- un proyecto realizado hace tres años en el que se destinaba un presupuesto de 45 milones de ptas a*

---

març de 1974, p. IX.

¹²⁴¹ *Ibidem.*

¹²⁴² “Full volant”. AHGCB, Gobernadores Civiles, Caixa 289.

¹²⁴³ *Ibidem.*

¹²⁴⁴ *Ibidem.*

*la ampliación de la carretera de los cuarteles, pero lo que no han encontrado [...] han sido los millones de ese presupuesto. Los trabajadores de Sta Coloma volvemos a preguntar: ¿DONDE ESTA EL DINERO?*¹²⁴⁵. El full volant acabava amb un recull de les lluites dutes a terme els darrers anys -Ambulatori, Semàfors, Oliveres, Enllumenat, Mercat...-, la qual cosa “*demuestra que estamos aprendiendo muy bien como hay que solucionar las cosas y cuales son nuestros armas: LUCHANDO UNIDOS Y ORGANIZADOS*”¹²⁴⁶, i mostrava també un balanç del que s’havia assolit fins el moment: un carril bus a Torras i Bages, més freqüència de pas a les línies 103, 13, 203 i SC, i un plaç de 5 mesos per a l'ampliació de la carretera.

De tot aquest entramat de lluita veïnal en destacarem una parella que va adquirir un protagonisme molt important amb un punt àlgid enllà de la nostra cronologia. Nascuda a Santa Coloma de Gramenet, la María José Olivé Pérez, estudiant de Filosofia i Lletres a la Universitat de Barcelona, va començar militant amb els Estudiants Marxistes-Leninistes¹²⁴⁷ i, com d'altres persones d'aquest col·lectiu, més endavant es va incorporar a Bandera Roja. És molt probable que aquest tria fos condicionada d'alguna manera, tot i la seva actitud militant mostrada ja amb els Estudiants Marxistes-Leninistes, pel seu interès en la geografia, en l'urbanisme, el qual la va dur a presentar el 1973 la Tesi de Llicenciatura sobre *La génesis del conflicto urbano en Santa Coloma de Gramenet*. Pensem que és probable que el pes que tenien els plantejaments d'en Jordi Borja i d'altres com el Manuel Castells pel que feia a urbanisme exercís de reclam per a incorporar-se a Bandera Roja part d'aquelles persones que la María José Olivé Pérez, o com en Xavier Valls, que va ser el seu company, estaven interessades en aquest àmbit d'estudi.

En Xavier Valls, per la seva banda, va viure una infantesa i joventut marcada per un fort sentiment religiós que va viure “d'una manera extrema, idealitzada, acompanyada d'un gran compromís social i personal”¹²⁴⁸. Del fervor religiós ens en dóna una idea el fet que sempre fos el primer en presentar-se per dur el Sant Crist pels carrers de la seva ciutat o que durant la seva època d'universitari passés per l'Església Major abans d'anar a classe. Però els efluvis del Concili Vaticà II poc a poc el van anar modelant i la curiositat pel món de la política va anar creixent. Amb un company, en Francesc Pedragoda, van començar a organitzar classes nocturnes a nois analfabets que treballaven durant el dia a

---

¹²⁴⁵ *Ibidem*.

¹²⁴⁶ *Ibidem*.

¹²⁴⁷ BARNILS, Andreu; “La Revolta dels barris” dins *Vilaweb*, el 8 de febrer de 2015.

¹²⁴⁸ MADUEÑO, Eugeni; *op. cit.*, p. 17.

l'escola Can Roig i Torres. Però també un cine-fòrum. O Foc Nou, un projecte que va començar essent una revista i que va acabar acollint també un esplai parroquial. Una de les persones que el va influir i acompanyar en tot aquest trajecte fou el mossèn Ballarín, a qui un cop va deixar la parròquia Major anava sovint a veure a Queralbs, un viatge que feien desenes de joves. Finalment, va ser l'etapa de servei militar la que va acabar modificant profundament llurs conviccions fins el punt que, en tornar, tot aquest món quedaria arraconat per sempre més.

Va ser al voltant de les acaballes de 1963 que la inquietud social d'en Xavier Valls, que fins el moment no havia anat més enllà de “pràctiques solidàrio-caritatives desenvolupades [...] al marc de l'Església: classes d'alfabetització per a gitanos, ajuda econòmica a familiars de presoners, recollida de roba per als pobres...”¹²⁴⁹, va començar a esdevenir compromís polític. Els desencadenants van ser les xerrades de mossèn Ballarín a Queralbs i un curset d'història de Catalunya impartida per l'historiador Josep Benet a Santa Coloma. Amb en Joan Carles Mas, un amic, es va apropar al FOC i a la “gent del moviment Febrer del 62, on estaven Raventós i Obiols, tot i que no vam arribar a enquadrar-nos”¹²⁵⁰. Però, segons el mateix Xavier Valls, el pas a la política el va fer a “la universitat. No a l'Escola d'Arquitectura [...] sinó a Econòmiques, a les classes de la qual anàvem atrets per Sacristán i Nadal. També per Fabià Estapé i els de l'escola de Vicens Vives”. Tot i que, encara en paraules d'en Xavier Valls, “La idea de Catalunya ha estat sempre una constant en mi”¹²⁵¹, el cert és que va quedar fascinat durant un temps pel marxisme, “perquè li aportava una explicació global i coherent de la realitat”¹²⁵², ens explica la María José Olivé. I es va fer d'esquerres, segons interpretació del propi Valls, “més per ser catalanista i antidictadura que per propi convenciment”¹²⁵³.

Amb la previsió d'implicar-se en política i havent estudiat arquitectura, en Xavier Valls va conèixer el 1969 en Marçal Tarragó, un dels fundadors de Bandera Roja que estava, a més, implicat en la Ponència para la Revisión del Plan de Ordenación Urbana (PREPOU) de l'Ajuntament de Barcelona¹²⁵⁴ juntament amb en Jordi Borja. A més, en un viatge a París “va coincidir amb Josep Ramoneda, Fèlix Fanés i Jordi Solé Tura, i penso que també amb Manuel Castells, la qual cosa va incrementar el seu interès pels plantejaments que

---

¹²⁴⁹ *Ibidem*, p. 22.

¹²⁵⁰ *Ibidem*.

¹²⁵¹ *Ibidem*.

¹²⁵² *Ibidem*, p. 23.

¹²⁵³ *Ibidem*.

¹²⁵⁴ *Ibidem*, p. 25.

aleshores formulàvem sobre política urbana, i que estaven de moda”¹²⁵⁵. En darrer lloc, al PREPOU hi va trobar la María José Olivé, que a més de militar a Bandera Roja, va esdevenir la seva companya.

Fossin quines fossin les motivacions últimes que van dur a en Xavier Valls a entrar a militar a Bandera Roja el cert és que, com ens explica en Jordi Borja, en Xavier va ser “un dels arquitectes i urbanistes (Lluís Millet, Rafael Cáceres, Lluís Brau, Carles Teixidor) que formaven un grup articulat des de Bandera Roja que desenvolupava tres línies de treball: una directament al Col·legi d'Arquitectes, per intentar vincular aquests amb els moviments de barris; una altra, que donava suport directe a aquests moviments; i una tercera de reflexió crítica sobre la ciutat i la política urbana, per tal d'alimentar la nostra cultura d'esquerres i la política del partit en aquest camp”¹²⁵⁶. L'avantatge d'en Xavier Valls respecte la resta de l'equip era que ell “ja havia començat aquest treball: la pràctica era anterior a la teoria; va començar a fer política urbana d'esquerres abans de conceptualitzar-la, ja que es trobava treballant en una zona tan conflictiva com la Santa Coloma d'aleshores. Les seves aportacions [...] eren fonamentals, perquè les feia des d'una triple funció: de professional, de polític i de veí de barri”¹²⁵⁷. En Santiago Juan ens explica que també participava del Seminari del Col·legi d'Arquitectes on, “a més de ser un dels elements més actius, exercia com a “portaveu” de Santa Coloma”¹²⁵⁸ i insistia que “que aquell no era el lloc per canviar el món; que era als barris on havíem de discutir aquests temes i preparar el “programa democràtic” com alternativa a la situació política del moment”¹²⁵⁹. A més, hi va dur la lluita contra el Procés de Burgos, organitzant-hi actes informatius i recollint-hi signatures¹²⁶⁰.

Un dels projectes que va impulsar va ser la formació de l'Escola Social, un projecte que en paraules del que serà alcalde de Santa Coloma del 1979 al 1991 Lluís Hernández, “era un intent de formar gent, “quadres” preparats per a governar en democràcia”¹²⁶¹, i del què participaven tant els partits més presents a la vila com l'Església. Una de les seccions de l'Escola Social, segurament la que va adquirir més protagonisme, va ser el Grup d'Estudis Urbans que, de fet, “funcionava a efectes legals com una filial de l'Institut Català d'Estudis

---

¹²⁵⁵ *Ibidem*.

¹²⁵⁶ *Ibidem*, p. 27.

¹²⁵⁷ *Ibidem*.

¹²⁵⁸ *Ibidem*.

¹²⁵⁹ *Ibidem*.

¹²⁶⁰ *Ibidem*, pp. 27-28.

¹²⁶¹ *Ibidem*, p. 29.

Socials de Barcelona (ICESB)”¹²⁶². El Grup d'Estudis Urbans va disposar d'un pis propietat de la parròquia de Can Mariné on durant més de dos anys s'hi reunien setmanalment sota la direcció d'en Xavier Valls. En paraules d'en Santiago Juan, un dels integrants del Grup, la seva presència “donava a les nostres trobades un to molt pràctic i operatiu; ens feia treballar moltíssim; ens organitzava xerrades i col·loquis [...] i esgotadores sessions d'assessorament a la gent dels barris amb “explicació-pallissa” sobre urbanisme i participació popular”¹²⁶³. Des d'allí es van elaborar nombrosos informes sobre l'estat dels edificis de Singuerlín, sobre patrimoni arquitectònic, sobre els catàlegs d'edificis històrics. Gràcies a les gestions que va fer davant de la Junta del Col·legi d'Arquitectes va aconseguir pressupost per endegar el Catàleg del Patrimoni Arquitectònic i Urbanístic, l'emblema del qual fou la proposta de recuperació de la Torre Balldovina. A més, va servir per a fer emergir d'altres indrets com la Torre Pallaresa, la Clínica Mental, la masia de Can Sam o el Puig Pelat. Ara bé, tot i la rellevància d'aquests projectes, el més atrevit dels que es van engegar i que, d'alguna manera, incloïa també els edificis catalogats, va ser el d'oposició al Pla Comarcal que havia de venir.

Tot i que al local del carrer Mariné s'hi van realitzar nombroses conferències, “de vegades amb la presència de la policia”¹²⁶⁴, la rellevància del Pla i la mateixa voluntat d'en Xavier Valls i la resta d'integrants del Grup va fer que el debat anés més enllà dels nuclis professionals o militants més habituats a tractar d'aquestes qüestions. En Pep Palacio, integrant del Centre Social de Santa Rosa que es va afegir a la lluita contra el Pla Comarcal, recorda el dia que el van veure entrar “carregat de plànols [...] per alertar-nos dels perills del Pla Comarcal”¹²⁶⁵. Però no només els centres socials van rebre la seva visita. També les parròquies o les associacions de veïns que, de fet, eren les úniques entitats legals on es podien desenvolupar aquest tipus d'actes, el van tenir advertint-los dels perills del Pla “d'una forma tan senzilla que tothom l'entenia”¹²⁶⁶, subratlla en Lluís Hernández.

L'altaveu més important de què va disposar la campanya d'oposició al Pla Comarcal i, de fet, qualsevol altra iniciativa d'inspiració popular i obrera, va ser la revista *Gramma*. Fundada gràcies a l'empenta del capellà del Fondo Jaume-Patrici Sayrach, el projecte editorial va passar per un primer període de dos anys de definició del projecte i cerca de

---

¹²⁶² *Ibidem*, p. 30.

¹²⁶³ *Ibidem*.

¹²⁶⁴ *Ibidem*.

¹²⁶⁵ *Ibidem*.

¹²⁶⁶ *Ibidem*, p. 31.

complicitats. Una de les persones a qui es va adreçar va ser justament a en Xavier Valls, aleshores un jove integrant de Foc Nou a qui s'atribuïa certa representativitat del jovent *autòcton*. En Sayrach dubtava sobre les possibilitats d'una revista que, sorgida de l'extraradi, no comptés amb la col·laboració de la gent del centre del poble. Però sembla que en Xavier Valls li va traure tots els dubtes quan li va dir que “Amb aquesta gent [del centre del poble] no aconseguiràs res perquè ja estan assentats; en canvi, la gent immigrada no té passat, ni present, tot és futur; vés amb ells”¹²⁶⁷. I així ho va fer, reclutant joves dels barris de Santa Rosa, Fondo o Raval.

El primer número de *Gramma* va veure la llum el gener de 1969. El nom seleccionat feia referència, és clar, a l'herba que dona nom al poble, però era també una picada d'ullet al *Granma*, el vaixell que el 1956 havia transportat un grup de revolucionaris cubans exiliats amb el propòsit de tombar la dictadura d'en Fulgencio Batista. Amb plena sintonia amb *Gramma*, tant en Xavier Valls com la Maria José Olivé van esdevenir-ne col·laboradors. El 1972 van fer públic un estudi elaborat per un equip de sociologia urbana madrileny però, més important encara pel que ens ocupa, van començar a posar sobre la taula estudis rigorosos sobre Santa Coloma. Des d'ençà, en Xavier Valls “es va convertir en l'assessor permanent en temes de política urbana i municipal, conseller editorial, amic de l'equip de redacció i administració, conseller empresarial i arquitecte/aparellador i paleta de “Gramma”¹²⁶⁸”. L'opinió que en tenia en Jaume-Patrici Sayrach no podia ser més positiva: “És un d'aquests petits pilars fonamentals de Santa Coloma com l'Església, els líders del barri...-, sense els quals Santa Coloma seria absolutament inhabitable”¹²⁶⁹.

Per acabar aquesta breu semblança d'en Xavier Valls volíem posar de relleu que, malgrat que el seu activisme es va concentrar, fruit de llurs pròpies característiques, en tasques de caràcter més aviat tècnic, això no va impedir que participés també d'altres fórmules d'acció política. Entre aquestes hi comptem, per exemple, les seves intervencions en centres social i associacions de veïns, encara que hi participés com a especialista en la matèria. Però persones com en Xavier Valls, malgrat el seu perfil, també sortien a fer agitació de nit, encartellant, pintant o penjant pancartes. En Lluís Brau ens n'explica un episodi divertit de principis dels setanta. S'havien compromès a fer una pintada que havien

---

¹²⁶⁷ ANTJUSTEGI-ETXEARTE, Odei; *De suburbi a ciutat. El Pla Popular de Santa Coloma de Gramenet*. Edicions Fòrum-Gramma, Santa Coloma de Gramenet, desembre 2014, p. 38.

¹²⁶⁸ MADUEÑO, Eugeni; op. cit., p. 24.

¹²⁶⁹ *Ibidem*.

planificat amb tot tipus de detall perquè a tots dos els feia por de fer-la. Com que a “la vora de la paret escollida hi havia un “puticlub””¹²⁷⁰ van pensar que si els detenia la policia sempre podrien dir que n'eren clients, que aquell local els podria servir de coartada. I, per fer-ho versemblant, van decidir passar-hi les hores anteriors a l'acció. Finalment, la pintada es va poder fer, i les conseqüències negatives de l'operació no van ser altres que “una borratxera sensacional”¹²⁷¹.

3.4.2. Badalona

Seguint l'historiador Jose Miguel Cuesta Gómez, que ha estudiat *El moviment veïnal al barcelonès nord (1954-1987)*¹²⁷², Badalona no va viure, malgrat ser la ciutat més gran del Barcelonès nord, una conflictivitat relacionada amb el moviment veïnal tant important com la resta de poblacions del seu entorn. També aquí, però, els barris perifèrics, amb majors necessitats insatisfetes, van aplegar bona part de les manifestacions de descontentament. Dos dels barris que van destacar més en la demanda de millores pel barri van ser el de Pomar i el de Sant Roc, ambdós construïts per l'Obra Sindical del Hogar i ambdós integrants també amb major o menor compromís de la coordinadora de barris de l'Obra Sindical liderada per Bandera Roja de què hem parlat abans. D'entre les campanyes que s'hi van dur a terme nosaltres hem recollit la que a principis de l'any 1973 es va promoure des de Pomar per tal de denunciar la presència d'un abocador d'escombraries. Una de les accions que tenien previst realitzar era una concentració de dones davant de l'Ajuntament¹²⁷³.

Veí del barri de Sant Roc, el de Congrés, nascut a principis dels cinquanta arran de la intervenció del Patronat d'Habitatges del Congrés Eucarístic, va ser dels primers en dotar-se d'Associació de Veïns. Constituïda ja el 1969 no va però agafar empenta fins el 1974, quan sembla que hi va prendre protagonisme a través del seu accés a la Junta un grup de gent jove, entre els quals és molt probable que s'hi comptés el que l'any següent seria el seu president i militant de Bandera Roja Miguel Ordóñez. Hi anirem després. Abans voldríem posar de relleu que a banda d'aquest moviment veïnal organitzat a partir de Centres Socials i Associacions de Veïns Badalona va comptar també amb una Comissió

---

¹²⁷⁰ *Ibidem*, p. 28.

¹²⁷¹ *Ibidem*.

¹²⁷² CUESTA GÓMEZ, Jose Miguel; *El moviment veïnal al barcelonès nord (1954-1987)*. Tesi doctoral.

¹²⁷³ “OBRA SINDICAL DEL HOGAR” dins *Informaciones*, nº 15, 24 febrer de 1973, p. 6..

de Barri.

Ja el 1971 les autoritats franquistes recullien un full volant de mitja pàgina que s'adreçava als “*TRABAJADORES, ESTUDIANTES, PUEBLO DE BADALONA*”¹²⁷⁴. La signatura, conformada pels Comitès d'Estudiants, les Comissions de Barris i les Comissions Obreres, i el contingut del text, en què lluita veïnal, obrera i estudiantil es donaven la mà, ens fan pensar en la possibilitat que Bandera Roja hi tingués alguna cosa a veure. L'objectiu primer era la denúncia d'un augment dels preus interpretats com la darrera estocada que el capitalisme etziba tant als treballadors com al conjunt de les classes populars: “*las empresas no tienen bastante con lo que nos roban en nuestros centros de trabajo, aumentando los precios de los alimentos, alquileres, enseñanza, luz, etc. sino que además quieren hacerlo aumentando los precios de los transportes*”¹²⁷⁵. S'hi informava que el dia 11 de juny l'empresa “Urbanizaciones i transportes” havia augmentat les tarifes entre un 14% i un 19%. A l'hora de buscar responsables finals d'aquest estat de coses els signats del full volant ho tenien clar: “*la culpa de que los servicios sean caros, insuficientes e incómodos solamente se puede culpar al mismo gobierno que manda disparar a los obreros en las fábricas, como sen [sic] Seat, Bazán etc., que provoca desastres como el de Sta Amelia, el robo de Matesa, etc. y que además hacen negocios a costa nuestra*”¹²⁷⁶. Front aquesta situació s'havien alçat ja els companys més conscients però la única resposta que havien rebut havia estat en forma de detencions. Per això es feia una crida a “*EL APOYO Y PARTICIPACION DE TODOS LOS AFECTADOS POR ESTA MEDIDA*”¹²⁷⁷, a organitzar-se “*en nuestros centros de trabajo. Hagamos asambleas, marchas a pie, manifestaciones. Organicémonos en nuestros barrios, asociaciones de vecinos y en todos los centros*”¹²⁷⁸ en suport a les demandes de “*NO A LA SUBIDA DE AUTOBUSES / NO A LA SUBIDA DE PRECIOS / LIBERTAD A LOS DETENIDOS!!!*”¹²⁷⁹.

No va ser però, tal com dèiem al principi, fins a partir de febrer de 1974, que l'Associació del Congrés Eucarístic va començar a adreçar cartes i demanar reunions a l'Ajuntament reclamant millores pel barri. Una de les primeres reivindicacions va ser l'exigència que s'instal·lés un semàfor a l'Avinguda Marquès de Montroig. Aquest carrer, molt transitat,

---

¹²⁷⁴ “Full volant”. AHGCB. Gobernadores Civiles, Caixa 140, Actividades Contra el Régimen, Anys 1971.

¹²⁷⁵ *Ibidem*.

¹²⁷⁶ *Ibidem*.

¹²⁷⁷ *Ibidem*.

¹²⁷⁸ *Ibidem*.

¹²⁷⁹ *Ibidem*.

feia de frontera entre el barri de Congrés i el del Gorg, i era escenari de nombrosos accidents que havien provocat diverses morts prop d'una escola. Aquesta no era però una demanda exclusiva del Congrés. A l'*Estrella Roja* número 39 -novembre de 1973-, que havia sortit un parell de mesos abans que la denúncia de l'Associació de Veïns del Congrés Eucarístic, una notícia ens informava de les protestes que s'estaven desenvolupant als barris de Sant Crist de Can Cabanyes i de Sant Roc. En el de Sant Crist de Can Cabanyes, a finals d'octubre “500 vecinos hacen una sentada en medio de la carretera de Santa Coloma, bajo una pancarta que dice ¿SEMAFOROS SI, ACCIDENTES NO!”¹²⁸⁰. El 9 de novembre seria el torn de Sant Roc. Arrel del greu atropellament d'una criatura el dia anterior, “las madres [...] hicieron correr la consigna de que se encontrarían a la salida de las escuelas. Llamando a los vecinos por bloques fueron concentrándose en el mismo lugar del accidente donde permanecieron dos horas”¹²⁸¹. S'hi havien aplegat un miler de persones que no van marxar fins que després de “discutir fuertemente con la policía municipal y un concejal demagogo, exigieron al delegado de urbanismo que la situación se remediara inmediatamente. Y consiguieron efectivamente que un guardia controlara permanentemente la circulación en tanto se instala definitivamente un semáforo”¹²⁸².

A banda de l'exigència de la instal·lació del semàfor a l'Avinguda Marquès de Montroig van emprendre d'altres campanyes per a reclamar bústies de correus, escoles, i un adequat servei de neteja. Ara bé, va haver-hi una batalla que va transcendir les fronteres barrials esdevenint el primer conflicte a nivell de ciutat. El consistori tenia la voluntat de construir un Port Esportiu, el projecte del qual es va encarregar el 1969 i es va enviar al Consell de Ministres per a la seva aprovació el 1973. L'acord entre les elits econòmiques i polítiques de la ciutat era absolut però a partir de 1974 van començar a alçar-se veus crítiques des d'aquest moviment veïnal que poc a poc anava prenent forma. Una demostració de la capacitat de conjugar esforços no només entre associacions veïnals sinó també amb d'altres entitats de la ciutat va ser l'escrit enviat a l'Ajuntament demanant una nova exposició pública dels detalls del projecte que encapçalava la Jove Cambra de Badalona, a la qual s'hi havien afegit els presidents dels Centres Socials de Pomar i Sant Roc, de l'Associació de Veïns de Sistrells i de l'ACF de Sant Crist. Un escrit posterior s'adreçava als regidors de l'Ajuntament per tal de “solicitarles su voto negativo al dictament sobre

---

¹²⁸⁰ “Badalona. La lucha contra los accidentes de tráfico” dins *Estrella Roja*, n° 39, novembre de 1973, p. 11.

¹²⁸¹ *Ibidem*, p. 12.

¹²⁸² *Ibidem*.

*la construcción del puerto deportivo-pesquero*¹²⁸³ que s'havia de discutir al ple del 3 d'abril de 1975. Signaven la petició les Associacions de Veïns de Sistrella i del Congrés Eucarístic, l'ACF Sant Crist, i el Centre Social Pomar, el Centre d'Influència Catòlica, l'AMPA Institut Albéniz, la Jove Cambra de Badalona, el Cine Club Studio i el Grup Cristià de Defensa i Promoció dels Drets Humans. El ple es va desenvolupar sota una forta tensió i es va perllongar durant tres dies, però finalment el projecte es va aprovar amb disset vots a favor i només tres en contra¹²⁸⁴.

Com vam observar pel cas de Sants, que l'activitat cada cop més influent del moviment de barris i de l'Associació de Veïns del Congrés Eucarístic en concret aixecava ampolles entre els sectors més afectes al règim es va palesar en el fet que el seu local va patir un atemptat a través del llançament de còctels *molotov* per part de membres de l'extrema dreta el mes d'octubre de 1974¹²⁸⁵.

3.4.3. L'Hospitalet de Llobregat

L'Hospitalet de Llobregat ja era una població de més de 120.000 persones el 1960, però en una dècada va duplicar el nombre d'habitants. Un dels barris que va veure multiplicar per dos la seva població va ser el de La Florida, fronterer amb el barri santsenc de Collblanc. El febrer de 1961 van arribar a la parròquia de Nostra Senyora de la Llum un grup de joves religiosos amb un jesuïta al front disposats a donar un cop de mà al mossèn Gili. Per tal de fer front a les mancances de tot ordre que presentava el barri van decidir crear un centre social a l'ombra de la parròquia. La creació del Centre Social la Florida va comptar amb la participació de membres de les HOAC i va esdevenir la primera entitat de barri de L'Hospitalet. Ocupant primer el soterrani de la parròquia, el 1965 va ampliar superfície gràcies a la cessió d'un altre soterrani per part de la FECSA. En disposar de més espai, van ampliar els serveis, passant a tenir també “un consultori mèdic i un dispensari -que ja funcionaven abans de forma irregular-, un despatx d'assessorament legal, amb dos advocats que informaven sobre qüestions legals i laborals, i un altre per a l'assistència social”¹²⁸⁶.

---

¹²⁸³ “Contra el puerto” dins *Mundo Diario*, 3 d'abril de 1975, citat a CUESTA GÓMEZ, Jose Miguel; op. cit., pp. 343-344.

¹²⁸⁴ CUESTA GÓMEZ, José Miguel; op. cit. p. 344.

¹²⁸⁵ *Ibidem*, p. 339.

¹²⁸⁶ DORIA, Sergi; *La Florida: L'Hospitalet de Llobregat*. Editen Generalitat de Catalunya, Departament de Benestar Social, ADIGSA, Barcelona, 1995, p. 92.

La gent de les HOAC volia superar el caràcter assistencial que anava prenent el Centre Social però la posició del rector mossèn Gili era refractària als canvis i després de diversos enfrontaments van optar per marxar. Aquest fet, paradoxalment, va permetre que el grup de persones més joves vinculats a la JOC que el freqüentaven accedissin a posicions de gestió del Centre. La seva presència va permetre donar-li poc a poc la volta fins el punt que, davant l'investida juvenil per a poder fer-hi ball –fins i tot van comprar un tocadiscs– el mossèn va acabar beneint la discoteca, que van batejar amb el nom de Don Quijote. A partir d'aleshores, a més de les funcions de caràcter assistencial que mai no es van suprimir i dels balls de diumenge s'hi van començar a organitzar, al Centre també s'hi organitzaven excursions i campionats de ping-pong i d'escacs. A més, s'hi van començar a realitzar cinefòrums –en Joan Saura explica que s'hi van “veure pel·lícules que estaven prohibides en aquell moment, com *El Acorazado Potenkim*, que es veien malament i no les enteníem”¹²⁸⁷- i xerrades. Entre els que van participar de les xerrades hi recorda “Fonamentalment [...] persones que van ajudar molt, com ara el Candel (Paco Candel). Moltes vegades la policia venia mitja hora abans i no el deixava xerrar”¹²⁸⁸. A més, té “present també García-Nieto (Joan N. García-Nieto), lligat evidentment als temes de cristians progressistes”¹²⁸⁹.

Malgrat que ja feia uns anys que s'hi anaven posant les bases, la primera gran lluita veïnal no va arribar però fins cap als darrers anys de la dictadura, quan van haver de fer front a un Pla Parcial amb interessos especulatiu. I, més endavant, va ser el torn d'enfrontar-se al Pla General Metropolità i de lluitar per una educació pública per a tothom. Però per tirar endavant aquestes lluites ja es va haver de comptar amb “un seguit de gent, alguns vinculats al PSUC [...] i a Bandera Roja, i altres sectors de la JOC que, entre els anys 75 i 76, van activar bastantes reivindicacions socials i polítiques”¹²⁹⁰.

3.5. El moviment popular al Baix Llobregat

El Baix Llobregat tenia un predomini de l'activitat agrícola que va començar a transformar-se a partir de finals del segle XIX. L'empresa emblemàtica d'aquesta

---

¹²⁸⁷ *Ibidem*, p. 93.

¹²⁸⁸ *Ibidem*.

¹²⁸⁹ *Ibidem*.

¹²⁹⁰ *Ibidem*.

primera onada industrialitzadora va ser l'alemanya Siemens, que el 1910 es va instal·lar a Cornellà. Però no va ser fins a de meitat de segle que el procés s'intensificà, sobretot a partir dels anys seixanta. Entre el 1964 i el 1974 la comarca va veure la creació de 216 noves indústries, majoritàriament del metall i de la química, la qual va anar acompanyada de l'arribada d'importants contingents de mà d'obra provinent fonamentalment del sud de l'Estat que van transformar-la profundament. Durant la dècada dels seixanta, Cornellà, la ciutat més afectada per aquestes accelerades modificacions, va créixer un 212%¹²⁹¹. Però Cornellà no va ser de cap de les maneres un cas singulat. Per posar només un exemple, El Prat, que no havia rebut l'impacte de la instal·lació de les primeres grans indústries i del primer camp d'aviació fins el 1917 i que no viuria la més forta embranzida industrial fins arribats els setanta, comptava el 1950 amb 10.000 habitants i el 1975 superava els 95.000¹²⁹². Aquest creixement vertiginós es va fer, a més, sense tenir en compte les condicions amb les quals haurien de viure els seus nous veïns. A Cornellà, el paradigma d'aquest creixement seria el barri de Sant Ildefons –la Ciutat Satèl·lit-, aprovat pel Ple de l'Ajuntament a finals de 1959¹²⁹³, i a El Prat, Sant Cosme, un barri que va començar a construir-se a partir de 1965¹²⁹⁴.

Les condicions dels barris on es van haver d'allotjar tot aquest contingut humà nouvingut era una bomba de rellotgeria. L'Emilio García, una de les persones destacades de les Comissions de Barris i Fàbriques i de Bandera Roja al Baix Llobregat, explica que “*Una de las ventajas que teníamos nosotros era la situación tan desastrosa que vivíamos. Poco había que discutir. Yo te decía: oye, que es que el ambulatorio, fíjate, y tu me dirías, pues sí?*”¹²⁹⁵. Ara bé, una altra cosa, és clar, era “*convertir eso en fuerza organizada y con capacidad de pelear*”¹²⁹⁶. Malgrat el que apuntava el filòsof italià Giulio Girardi respecte el fet que “no sempre hi ha coherència entre el comportament obrer a la fàbrica i el que s'observa al barri o lloc de residència habitual”¹²⁹⁷, de la mateixa manera que estava

---

¹²⁹¹ SELLÉS VIDAL, Elionor; FERNÁNDEZ SEGURA, José; “El nou moviment obrer al Baix Llobregat (1972-1976)” dins HACHUEL, Esther (coord.); *Constructors de consciència de canvi. Una aproximació als moviments socials des del Baix Llobregat*. Edicions del Llobregat, Barcelona, 2009.

¹²⁹² SÁNCHEZ VEGA, Andrés; *Cornellà capital del cinturón rojo*. Barcelona, 2017, p. 20.

¹²⁹³ *Ibíd.*, p. 23.

¹²⁹⁴ GÓMEZ, Marga; “Un territorio joven, una historia intensa” dins GÓMEZ I INGLADA, Margarida; RIERA, Ignasi; *El Prat de Llobregat. Memòries de fang i de llum*. Edita Ajuntament del Prat de Llobregat i Lunweg editores S.A., Barcelona, 2001, p. 18.

¹²⁹⁵ Emilio García, de l'entrevista realitzada a l'Emilio García i al Pere Caldes a Cubelles el dimarts 22 de desembre de 2015.

¹²⁹⁶ *Ibíd.*

¹²⁹⁷ RIERA, Ignasi; *Pàries, sindicalistes, demagogs. Notes sobre sindicalisme i cultura obrera*. Edicions 62, Barcelona, 1986, pp. 89-90.

succeint a Itàlia, també l'antifranquisme començava a prendre consciència de la necessitat de lluitar per la millora de les condicions de vida als barris, de fer d'aquestes demandes un nou espai d'acumulació de forces contra la dictadura. Així, tot i que "la col·laboració entre "lluitadors sindicalistes" i "lluitadors de barri""¹²⁹⁸ no es presentava senzilla, Cornellà i el Baix Llobregat van ser capaços de bastir un moviment que agrupava gent amb la voluntat de millorar les condicions de vida tant a la feina com a casa: les Comissions de Barris i Fàbriques. Des de finals dels seixanta les Comissions de Barris i Fàbriques havien anat consolidant un projecte polític que, sense connexió amb Bandera Roja, compartia alguns dels seus trets característics com ara una organització per zones geogràfiques i una preocupació per les condicions de vida als barris.

El 1965 arribava al barri de Sant Ildefons de Cornellà el jesuïta i sociòleg barcelonès Joan García-Nieto¹²⁹⁹. Consiliari dels moviments apostòlics obrers, "un grup de joves de Cornellà de procedències diverses (joventuts de CCOO, membres de l'HOAC o la JOC)"¹³⁰⁰ que el tenien com a referent van decidir, a darreries dels seixanta, passar de les paraules -de la crítica al règim- als fets, a organitzar-se pel combat contra el franquisme. Aquest nucli de joves agrupats al voltant d'en Joan García-Nieto conformaria l'embrió del que seran les Comissions de Barris i Fàbriques. L'Emilio García en recorda, a més d'en Benigno Martínez, en Félix Moreno, l'Ángel Mejías, l'Isabel Aunió, en Josep Palau, en José Gracia, en Paco Arias o en José Vega.

A parer en Benigno Martínez Ojeda, un dels seus membres que s'incorporarà també a Bandera Roja, els "*antecedentes* [de les Comissions de Barris i Fàbriques] *podrían ser dos acciones que tuvieron lugar en el año 68. La primera fue en Octubre de ese año, durante las fiestas del Pilar, la fiesta del Barrio de San Ildefonso de Cornellà*"¹³⁰¹. Com era d'habitud en bona part de les festes majors del país, a Sant Ildefons s'hi havia aixecat un envelat on aquells que disposessin de cent pessetes podien celebrar-hi ball. Un grup de joves "*miembros de las COJ [...] y jóvenes de Movimientos cristianos como la JOC o la HOAC*"¹³⁰² crítics amb aquest model de festa major va decidir plantejar-ne un boicot.

---

¹²⁹⁸ Ibídem, p. 90.

¹²⁹⁹ SÁNCHEZ VEGA, Andrés; op. cit., p. 37.

¹³⁰⁰ BURILLO, Lluís; GRAUPERA, Isabel; *Històries de vida. Fonts orals de la lluita obrera i l'antifranquisme al Baix Llobregat*. Edita Fundació Utopia Joan N. García-Nieto i Estudis Socials del Baix Llobregat. Barcelona, 2008, p. 79.

¹³⁰¹ MARTÍNEZ OJEDA, Benigno; "Aportación a la lucha contra la dictadura: las comisiones de barrios y fábricas" dins ASSOCIACIÓ PER A LA MEMÒRIA HISTÒRICA I DEMOCRÀTICA DEL BAIX LLOBREGAT; *Baix Llobregat: el cinturó roig de Barcelona*. Col·lecció Memòria Antifranquista del Baix Llobregat. Vol. 2, p. 81.

¹³⁰² Ibídem, p. 82.

Amb aquest objectiu es van instal·lar a la guixeta de venda d'entrades amb la voluntat de dissuadir-los d'entrar-hi. *“Y la cosa resultó: no entró nadie, tuvieron que quitar el entoldado y ya no se puso nunca más”*¹³⁰³.

La segona acció va desenvolupar-se dos mesos després, per Nadal. Una reflexió provinent *“sobre todo de ámbitos creyentes, de la JOC y de la HOAC y también de varios de los miembros de las COJ”*¹³⁰⁴ va fer *“la lectura de que la sociedad de consumo se aprovechaba de la Navidad para promocionar descaradamente el Consumo”*¹³⁰⁵ i va concloure que *“La forma de rechazo de esa situación [...] podría ser la quema del árbol de Navidad que el Ayuntamiento colocaba en el Barrio de San Ildefonso”*¹³⁰⁶. Per tal d'explicar l'acció *“Tuvimos los santos huevos de repartir una sábana así explicando por qué lo quemábamos. A mano. [...] Cogimos Cornellà, ciudadano que te encontrabas por la calle...”*. Ara bé, tot i que havien preparat còctels *molotovs* per a l'acció, l'Emilio García té *“una nebulosa que el Benigno y yo al final digimos: oye, aquí, no vamos a quemar el árbol, que se nos ha ido de las manos”*¹³⁰⁷, i el Benigno Martínez afirma que *“Se intentó la quema del árbol, pero [...] a lo sumo se chamuscó”*¹³⁰⁸.

Fos com fos, l'acció no només no devia agradar a les autoritats civils, militars i religioses. També *“los aparatos de las CCOO y/o del PSUC [...] rechazaron la acción por “terrorista” y echaron de sus filas, de las COJ, del PSUC de las Juventudes a los que supieron que habían participado”*¹³⁰⁹. L'Emilio García havia participat de la dinàmica del PSUC -son pare n'era militant- però se n'havia anat allunyant per anar construint les Comissions de Barris i Fàbriques. La ruptura amb el *Partit* va ser anterior i es va produir *“Más por olfato y por práctica”*¹³¹⁰ i, per tant, no és *“como algunas de las que se producen en el seno del PCE durante esos años [...] Entre otras cosas, porque no hay suficiente información, acompañada de suficiente lectura, y por lo tanto suficiente conocimiento para hacerlo desde un punto de vista más intelectual”*¹³¹¹. En prendre distància del PSUC van haver d'aprendre a lluitar a cops, establint un

---

¹³⁰³ *Ibíd.*

¹³⁰⁴ *Ibíd.*

¹³⁰⁵ *Ibíd.*

¹³⁰⁶ *Ibíd.*

¹³⁰⁷ Emilio García, de l'entrevista realitzada a l'Emilio García i en Pere Caldes a Cubelles el dimarts 22 de desembre de 2015.

¹³⁰⁸ MARTÍNEZ OJEDA, Benigno; op. cit., p. 82.

¹³⁰⁹ *Ibíd.*

¹³¹⁰ Emilio García, de l'entrevista realitzada a l'Emilio García i al Pere Caldes a Cubelles el dimarts 22 de desembre de 2015.

¹³¹¹ *Ibíd.*

“funcionamiento [que] era prácticamente anarquista”¹³¹². [...] discutíamos entre nosotros. Primero, porque teníamos zero experiencia, la ignorancia era total. [...] Y por tanto estabas obligado a discutir. Y hacías ensayo-error, y cuando se acertaba nos aplaudíamos y decíamos pues hay que seguir por aquí. Y cuando te equivocabas, pues nos dábamos golpes en el pecho, dos cabezazos en la mesa, y a esto hay que buscar otra solución. No había mucho más, eh? Que la dictadura era el enemigo? Sí. Que había que derrocarlo? Sí. Que queríamos el socialismo algunos? Sí. Otros ni siquiera eso, querían la democracia y ya está”¹³¹³.

A parer de l’Emilio García, aquest funcionament els va facilitar entrar en contacte amb *“las juventudes católicas, con la JOC. Porque ellos también estaban en un terreno parecido, tenían preocupaciones sociales, tanto en los barrios como en las empresas que trabajaban... todos no, pero había una conciencia social entre aquella gente joven”¹³¹⁴*. Expulsions a banda, tal com recorda en Benigno Martínez, és molt probable que el PSUC s’enfadés amb l’intent de socarrim de l’arbre de Nadal perquè era una acció que podia desprendre certa atracció del *“fenómeno de ETA, que ni de lejos tenía las connotaciones que tiene en estos momentos”¹³¹⁵*. De fet, el mateix Benigno ho explica d’aquesta manera:

“Queríamos montar la ETA de Cornellà (...) Estábamos envalentonados porque había funcionado el boicot a la fiesta del Pilar y habíamos conseguido que la gente de San Ildefonso no fuera al baile dado que pedían 100 pesetas por la entrada (...) Las conversaciones que teníamos eran que esto ya no tiene futuro y que había que tomar decisiones drásticas”¹³¹⁶.

Ho corrobora l’Emilio García, que ens reconeixia que

“el Benigno y yo estuvimos en el rollo. [...] El Chupao también estaba de acuerdo. Es decir, había cuatro o cinco que estaban de acuerdo”¹³¹⁷ “y supongo que por la

---

¹³¹² *Ibíd.*

¹³¹³ *Ibíd.*

¹³¹⁴ *Ibíd.*

¹³¹⁵ MARTÍNEZ OJEDA, Benigno; op. cit., p. 82.

¹³¹⁶ BURILLO, Lluís; GRAUPERA, Isabel; op. cit., pp. 79-80.

¹³¹⁷ Emilio García, de l’entrevista realitzada a l’Emilio García i en Pere Caldes a Cubelles el dimarts 22 de desembre de 2015.

*frustración de no poder ir tan deprisa como nos hubiera gustado, y un poco hartos de recibir palos y tener miedo, y también desconfiando del tipo de organización más clásica que tenían los militantes comunistas, nos planteamos copiar de alguna manera a ETA. [...] junto a Benigno y algunos más nos planteamos la necesidad de adquirir armas y poner en práctica una especie de guerrilla urbana [...]. Afortunadamente, no fuimos capaces de conseguir armas y eso ya se nos pasó”*¹³¹⁸.

A banda d'aquestes dues accions que en Benigno Martínez assenyala com les primeres organitzades pel nucli que bastirà les Comissions de Barris i Fàbriques el 1968 van succeir dos altres esdeveniments rellevants en la composició d'aquest espai comunista d'oposició a la dictadura: el 1r de maig i la Setmana de la Joventut de Cornellà. Pel que ens explica encara en Benigno Martínez, que aleshores pertanyia a la JOC de Cornellà, va ser el jovent el que va preparar i encapçalar la manifestació d'aquell primer de maig de 1968 perquè “-los más viejos de CCOO que eran los que tenían de veinticinco años para arriba-estaban más quemados por la policia”¹³¹⁹. La primera acció estava convocada pel dia anterior, el 30 d'abril. Es tractava d'una concentració a l'avinguda de Sant Ildefons, prop d'on ara hi ha la comissaria de la policia nacional, que va ser controlada en tot moment per la guàrdia civil “con los fusiles en ristre [i] se armó la de San Quintín”¹³²⁰. La cita de l'endemà era al Rayo Amarillo i la convocatòria s'havia fet pel tradicional mètode del boca orella. Quan a l'hora prevista van arrencar eren

*“unos tres mil, que entonces [...] era mucho. En manifestación fuimos bajando la carretera de Esplugues hacia el centro de Cornellà (...) Al llegar a la iglesia de San Miguel estaban los grises (policia armada). A los que íbamos en la cabeza nos arrinconaron y nos dieron palos por todos lados, pero no nos detuvieron a ninguno. [...] Allí se deshizo la manifestación y estuvimos todo el día de una forma u otra paseando y mirando”*¹³²¹.

---

¹³¹⁸ BURILLO, Lluís; GRAUPERA, Isabel; op. cit., pp. 80-81.

¹³¹⁹ SÁNCHEZ VEGA, Andrés; op. cit., p. 55.

¹³²⁰ *Ibíd.*

¹³²¹ *Ibíd.*, pp. 55-56.

La Setmana de la Joventut de Cornellà es va celebrar al novembre, entre el boicot al ball de l'envelat i el sabotatge nadalenc. Organitzada entre d'altres per joves com l'Emilio García, l'Ignasi Doñate o el Ramon Muntaner, va tenir l'encert de celebrar-se descentralitzadament, aconseguint implicar-hi “jóvenes de todos los barrios de Cornellà, como ya lo venían haciendo en festivales de folk, excursiones, etc.) jóvenes en los que habían ido calando anhelos de democracia y de libertad”¹³²². L'Emilio García recorda que aquella Setmana plena d'activitats va significar “la presentación en sociedad de una buena parte de los deseos e inquietudes de los jóvenes de la ciudad”¹³²³ en la que “los jóvenes comunistas y de CCOO somos una pequeña parte de un amplio grupo”¹³²⁴ que se sentia unit per uns mateixos “deseos de mejorar nuestras condiciones de vida y las ansias de libertad”¹³²⁵. Dues de les activitats que més espectacularitat van generar van ser les conferències d'en Joan García-Nieto i de l'Alfons Carles Comín. La primera es va celebrar sota el títol de “El reto de la juventud” i va tenir per escenari el barri de Sant Ildefons. La segona, “La Explosión de la juventud”, va ser acollida pel Centre Social Almeda. En Manuel Campo Vidal, que com d'altres joves inquiets del barri freqüentava aquest espai de trobada, recorda com després d'enfilem les escales per arribar on s'impartia la conferència “entré, si no en otro mundo, sí desde luego en otra visión del mundo. En un ambiente abarrotado de jóvenes y obreros menos jóvenes, se escuchaba con devoción a un hombre que hablaba apasionadamente”¹³²⁶. I segueix:

“Alfonso nos explicó por qué estalló el Mayo francés, por qué Moscú dio la orden de reprimir al socialismo democrático checo, por qué el ejército mexicano masacró a centenares de estudiantes en la Plaza de las Tres Culturas. Nos explicó cómo el mundo estaba dividido en las clases sociales y cómo en España había que resolver dos contradicciones superpuestas: una en primer plano que era el franquismo, la falta de democracia, y otra la contradicción fundamental entre clases sociales.

---

¹³²² *Ibíd.*, p. 56.

¹³²³ *Ibíd.*

¹³²⁴ *Ibíd.*

¹³²⁵ *Ibíd.*

¹³²⁶ AADD; Almeda. *Temps de lluita i de progrés*. Edita APA del Col·legi Públic Dolors Almeda, Cornellà de Llobregat, juny de 1995, p. 109.

*Aquella noche nos hicimos “Coministas” y Alfonso Carlos junto con Joan García-Nieto, se constituyeron en un punto de referencia entre intelectual y político, básico para nosotros.”*¹³²⁷

El paper que havia jugat el PCF i la CGT durant el maig francès era un altre factor que separava alguns sectors de comunistes joves amb els seus *grans*, amb el *Partit*. L’Emilio García no podia entendre

*“cómo cojones los currelos franceses no aprovechaban la situación para sumarse a los estudiantes [...] y pegar un achuchón ahí de una puñetera vez [...] Yo personalmente, hubo un momento que cuando vi que lo de las fábricas no iba pensé: no entiendo nada. Será verdad, que estos chavales en realidad, son hijos de la pequeña y mediana burguesía y que están soñando tortillas? Pero coño, cojones, pero es que lo que dicen, es que lo que están haciendo... yo si estuviese allí seguramente estaría allí, no? entonces... Pero no me cuadraba lo de los trabajadores, de hecho hubo años en que no me cuadró, hasta que busqué información y empecé a entender algo, no? Me olía que el PCE no debía estar a l’aguait, porque sí que tenía percepción que [...] el PCF era bastante stalinista...”*¹³²⁸

En Joan García-Nieto va ser també el protagonista d’una sèrie de tres xerrades que es van desenvolupar el 25, 26 i 27 de juny de 1970 a les vuit del vespre al Casal Parroquial de Santa Maria. La finalitat era presentar l’estudi “Juventud Obrera y Conciencia de Clase”, les conclusions que havia extret de l’Enquesta Joventut de Cornellà elaborada el 1969 gràcies a la col·laboració entre l’Institut de Tècniques Socials de Madrid i l’Editorial Cuadernos para el Diálogo. En Manuel Campo Vidal i en Josep Maria Huertas Claveria van acompanyar-lo, el primer explicant la història dels barris de Cornellà i la seva funció¹³²⁹.

La Setmana Cultural de 1968 no només va ser molt important pel que s’hi va produir sinó per la llavor que va sembrar. Aquell any es va celebrar quan ja finia l’estiu, al setembre, i

---

¹³²⁷ *Ibíd*em, pp. 109-110.

¹³²⁸ Emilio García, de l’entrevista realitzada a l’Emilio García i al Pere Caldes a Cubelles el dimarts 22 de desembre de 2015.

¹³²⁹ SÁNCHEZ VEGA, Andrés; *op. cit.*, p. 149-152.

l'organització va córrer a càrrec del Centre Social Almeda¹³³⁰. L'èxit va ser tant rotund que els anys posteriors se'n viurien rèpliques seguint-ne el model als barris de Sant Ildefons, Pedró i Patronat.

La Setmana Cultural d'Almeda va comptar amb en Joan García-Nieto com a conferenciant estel·lar. En una sala plena com un ou per la presència de dues-centes persones, en Manuel Campo Vidal recorda com al

*“sargento de la Guardia Civil, de uniforme, [...] le caían unas gotas de sudor amarillas como no recuerdo otras. [...] Ante sus ojos se estaba dando una visión del mundo que chocaba frontalment con el orden que él estaba dedicado a defender y era impotente para cortar y sobre todo, lo más transcendente, para evitar la incorporación de las 200 personas que allí estábamos a las filas del movimiento que proponía García Nieto”*¹³³¹.

Membre actiu del Centre Social Almeda, en Manuel Campo Vidal considera que sense la celebració d'aquesta Setmana Cultural *“no se explicaría una parte importante del movimiento obrero de la ciudad y sobre todo no se hubieran podido producir las luchas urbanas que alcanzaron su plenitud en el 71 con el nuevo desbordamiento del Llobregat”*¹³³².

D'aquest primer període fundacional en volem ressenyar encara les mobilitzacions que es van produir en repulsa al Procés de Burgos contra militants d'ETA i que *“se convirtió en revulsivo unitario y fue el marco en el que se produjeron de nuevo impresionantes movilizaciones callejeras”*¹³³³ tant a Cornellà com a d'altres poblacions del Baix Llobregat. El dimecres 2 de desembre de 1970 la Direcció General de la Guàrdia Civil informava al Governador Civil que s'havia sabut de l'organització d'*“actos [que] han sido programados para protestar por el Consejo de Guerra”*¹³³⁴ que s'havia de celebrar l'endemà. Els promotors de les manifestacions eren, segons la guàrdia civil, les

---

¹³³⁰ CAMPO VIDAL, Manuel; “La semana cultural de Almeda” dins AADD; *Almeda. Temps de lluita i de progrés...*, p. 111.

¹³³¹ *Ibíd.*, pp. 112-113.

¹³³² *Ibíd.*, p. 112.

¹³³³ RIERA, Ignasi; BOTELLA, José; *El Baix Llobregat. 15 años de luchas obreras*. Editorial Blume, Barcelona, 1976, p. 79.

¹³³⁴ “Anuncio de manifestacion en Cornella de Llobregat i Prat de Llobregat”. AHGCB, Gobernadores Civiles, Caixa 141, Actividades Contra el Régimen, Any 1970.

“Comisiones Obreras y [un] Grupo de estudiantes-obreros de Cornellá”¹³³⁵, que és probable que fes referència a l’espai polític que s’agruparia al voltant de les Comissions de Barris i Fàbriques. El programa de mobilitzacions que es va repartir va ser recollit també per la Guàrdia Civil i constava de les següents activitats:

“CORNELLA DE LLOBREGAT.

A las 19 horas, desde las puertas del Instituto, acudir en manifestación popular, hasta el cine Avenida, de la Ciudad Satélite.

PRAT DE LLOBREGAT [sic]

A las 20 horas, manifestación popular en la Avenida, de la Ciudad Satélite.

PRAT DE LLOBREGAT

*A las 20 horas, manifestación popular en la Avenida de Montserrat.”*¹³³⁶

No sabem si finalment aquestes mobilitzacions anunciades es van desenvolupar o no però uns dies després, el dilluns 7 de desembre, Cornellà tornava a acollir una mobilització de denúncia del judici polític. En aquest cas, la manifestació va arrencar “*junto al actual cuartelillo de la policía armada, en la Ciudad Satélite, y recorrió toda la parte alta de la ciudad, para desembocar, entre disparos de la Guardia Civil, y tras haber detenido el tráfico en varias ocasiones, en el barrio de Les Gavarres*”¹³³⁷. El balanç que en feien uns anys després els aleshores militants antifranquistes José Botella i Ignasi Riera era que “*Tanto en las acciones de empresa como en las acciones de la calle se había logrado [...] algo especialmente significativo: que la discusión política sobre la coyuntura española penetrase en las fábricas de la mano de un juicio que estremeció el país*”¹³³⁸.

3.5.1. Les Comissions de Barris i Fàbriques

Actes com la Setmana Cultural d’Almeda tenien com a objectiu “*pesca también militantes de la izquierda más radical que venían de Barcelona*”¹³³⁹ però el cert és que aquell grup de joves s’havia començat a consolidar i a fer-se un nom entre l’antifranquisme més combatiu, que començava a prestar-los certa atenció. Fora, el jovent

---

¹³³⁵ *Ibíd.*

¹³³⁶ *Ibíd.*

¹³³⁷ RIERA, Ignasi; BOTELLA, José; op. cit., p. 79.

¹³³⁸ *Ibíd.*

¹³³⁹ CAMPO VIDAL, Manuel; “La semana cultural de Almeda”..., p. 113.

cornellanenc combatiu va començar a ser conegut com el Grup dels Setanta “*porque podíamos ser setenta, ochenta... a veces sacábamos más gente, por un tema puntual que había en alguno de los Barrios [...] solíamos hacer [manifestacions] encuadradas de aquellas absolutamente suicidas, però como éramos tan pocos y tan disciplinados, nos las podíamos permitir. Aún así, una vez nos trincaron gente, que es cuando ya empezamos a temblar más de uno...*”¹³⁴⁰.

Les manifestacions enquadrades no es convocaven públicament sinó que hi participaven exclusivament persones pertanyents o molt properes als organitzadors, i el seu objectiu era fer acte de presència i agitació durant un període curt, amb la pretensió de fer-se fonedissos abans que arribés la policia. La nova d’aquest col·lectiu en formació va arribar als nuclis antifranquistes universitaris de Barcelona, que s’apropaven fins a Cornellà, però “*cuando veíamos que venían de iluminandos, les dábamos largas y a tomar viento. No es que discutiéramos, no, no. Estos que van de iluminados déjalos, ya se les pasará. Y estos son: La Liga, el MC...*”¹³⁴¹. Tot i així, sí que anaven incorporant gent provinent de la Universitat de Barcelona que no procedien del Baix Llobregat. De la mà d’en Paco Arias varen arribar en Pere Caldes, la Conxita Valls, en Ton Albes i l’Orencio Osuna, els “*primeros universitarios de fuera de Cornellá a los que permitimos que se incorporen a nuestro grupos. Ellos no vienen a enseñarnos como se hace la revolución, dan su opinión, ponen oreja y se “arremangan” y participan de forma destacada en las acciones más peligrosas*”¹³⁴². En Pere Caldes, que havia estat al PCR fins feia quatre dies i n’havia estat expulsat per traïdor “*a la clase obrera internacional*”¹³⁴³ explica l’amor a primera vista que es va produir entre ell i aquells joves. Si en Pere Caldes va emocionar-se de trobar una colla de joves que socarrimaven l’arbre de Nadal del barri, aquests van escoltar amb els ulls oberts la classe magistral sobre com fabricar còctels *molotov* autoexplosius “*a base de clorato potásifo, sulfúrico, etcètera*”¹³⁴⁴. No serà fins aquest moment, ja el 1970, que prendran el nom de Comissions de Barris i Fàbriques, agrupant més d’un centenar de persones¹³⁴⁵ i extenent-se per d’altres poblacions del Baix Llobregat.

---

¹³⁴⁰ Emilio García, de l’entrevista realitzada a l’Emilio García i al Pere Caldes a Cubelles el dimarts 22 de desembre de 2015.

¹³⁴¹ *Ibíd.*

¹³⁴² SÁNCHEZ VEGA, Andrés; op. cit., p. 88.

¹³⁴³ Pere Caldes, de l’entrevista realitzada a l’Emilio García i al Pere Caldes a Cubelles el dimarts 22 de desembre de 2015.

¹³⁴⁴ *Ibíd.*

¹³⁴⁵ BURILLO, Lluís; GRAUPERA, Isabel; op. cit., p. 79. Sánchez Vega, Andrés; op. cit., p. 87.

Uns mesos abans s'havia iniciat també el proselitisme des dels Instituts, significativament l'Institut Nacional de Batxillerat de Cornellà, situat davant per davant les portes de la fàbrica ELSA, empresa del vidre que tindrà un protagonisme destacat el 1974. Es tractava d'un Institut nou, mixt, i amb cursos de nocturn, "*hecho básico y fundamental para la población juvenil mayoritariamente obrera de Cornellá*"¹³⁴⁶. El curs 1969-1970, després d'haver acabat els estudis a l'Escola del Treball, l'Emilio García es va matricular a nocturn amb la intenció d'acabar quart de batxillerat i perquè va pensar "*que había un granero para trabajar*"¹³⁴⁷. I, tal dit, tal fet: "*empecé a hacer proselitismo nada más entrar. Y de tribuna en las clases tocándole los huevos a los profes, sobretudo cuando hablaban de historia y tal*"¹³⁴⁸. En Rafael Núñez Dueñas, que es va incorporar a les Comissions de Barris i Fàbriques i posteriorment a Bandera Roja, recorda que

*"Corría el año 1.969, tenía entonces 17 años [...] [quan] junto con mis amigos conocí a Emilio García, uno de esos valientes que [...] nos hablaba del movimiento obrero, del futuro en libertad, nos introdujo en ese otro mundo donde, a base de humanidad, dignidad y solidaridad de clase empecé a tomar conciencia política y a saber dominar miedos a aquellas palizas, que sabíamos que si nos detenían seguro recibiríamos en los calabozos de la Guardia Civil de Rubio i Ors"*¹³⁴⁹.

De resultes d'aquell contacte amb l'Emilio García "*El estigma revolucionario de la época se me había colado en el alma y se cultivó cuando me tocó vivir aquellas maravillosas tardes clandestinas en casa de Joan García Nieto donde discretamente nos reuníamos una vez a la semana para que nos diera formación política de izquierdas*"¹³⁵⁰.

La presència a l'Institut de l'Emilio García va ser més curta del previst. Abans que s'acabés el curs va haver de marxar per un enfrontament amb el director. Havia organitzat una assemblea a una aula i el director el va amenaçar de trucar a la guàrdia civil i, com que li sembla recordar que anava "*forrado de Mundos Obreros... esas cosas no las hacía*

---

¹³⁴⁶ NÚÑEZ DUEÑAS, Rafael; "Bachilleres de Cornellá en el tardofranquismo" dins AADD; *Baix Llobregat: el cinturó roig de Barcelona...*, p. 139.

¹³⁴⁷ Pere Caldes, de l'entrevista realitzada a l'Emilio García i al Pere Caldes a Cubelles el dimarts 22 de desembre de 2015.

¹³⁴⁸ *Ibíd.*

¹³⁴⁹ NÚÑEZ DUEÑAS, Rafael; *op. cit.*, p. 136.

¹³⁵⁰ NÚÑEZ DUEÑAS, Rafael; *op. cit.*, p. 137.

cuando iba forrado...”¹³⁵¹, es va haver de plantar. El director va cridar al cap d’estudis, en Torres, un bon professor de matemàtiques “*muy grande muy grande, tenía a lo menos uno noventa, una bestia*”¹³⁵², que el va amenaçar amb llançar-lo per la finestra del primer pis. Però la cridòria que es va produir va alertar altres estudiants, i va arribar en Vegas, que també s’incorporaria a Bandera Roja, amb cinc o sis companys més. La por va canviar de bàndol, i l’Emilio va aprofitar per marxar de l’Institut cames ajudeu-me i els seus companys per organitzar una assemblea i convocar vaga contra la repressió. Finalment, l’Emilio García va ser expulsar de l’Institut, però la llavor ja estava plantada. De totes maneres, el primer nucli d’estudiants que es van integrar a les Comissions de Barris i Fàbriques provenia de joves que ja coneixia:

*“unos porque éramos vecinos, otros porque jugábamos juntos al fútbol, otros porque coincidíamos en el bar... [...] Y otros que no nos conocíamos de nada: el Ferrer i el Palau, que estos deben tener tres o cuatro años menos que yo [...], me acuerdo que iban con pantalón corto cuando vienen a hablar conmigo que querían militar con nosotros. Hombre, es que soys un poco jóvenes, les dijo la graja al cuervo, apártate que eres negro, no? Yo empecé con quince años [...] Y al final tenías una organización bien, que nos permitía hacer semanas culturales, conferencias, bueno”*¹³⁵³.

Encara a l’Institut, van aprofitar una Setmana Cultural per projectar l’*Evangelí segons Mateu*, “*la película que encontramos que podía colar con la dirección del instituto y que nos interesaba*”¹³⁵⁴. També rememora alguna conferència sobre *Rèquiem por un campesino* d’en Raul J. Sender, i alguna activitat teatral guiada per l’Ignasi Riera. Aquestes activitats menys compromeses els va permetre d’apropar-se a alumnes als que d’altra manera els hagués estat molt més complicat d’arribar.

La repercussió de l’activitat desplegada a Cornellà va saltar les fronteres municipals i joves d’altres pobles de l’entorn van començar a apropar-se’ls. A Molins de Rei, com que ja hi havia un conjunt de joves organitzats, la incorporació a les Comissions de Barris i Fàbriques va ser força senzilla. Una de les persones més destacades d’aquest nucli va ser

---

¹³⁵¹ Emilio García, de l’entrevista realitzada a l’Emilio García i al Pere Caldes a Cubelles el dimarts 22 de desembre de 2015.

¹³⁵² *Ibíd.*

¹³⁵³ *Ibíd.*

¹³⁵⁴ *Ibíd.*

l'Antònia Castellana Aregall. Havia nascut el 1950 i just acabat el batxillerat va entrar a l'Escola Normal del carrer Melcior de Palau a estudiar Magisteri. Sense pertànyer encara a cap organització va participar de la campanya contra el referèndum organitzat pel règim per l'aprovació de la Llei Orgànica de l'Estat del 14 de desembre de 1966. Als divuit anys ja havia acabat Magisteri i el curs següent va entrar a treballar a l'escola Estel de Molins de Rei, una “escola activa creada recentment que m'interessà moltíssim ja que ofería una alternativa educativa a l'ensenyament tradicional”¹³⁵⁵, una feina que combinava amb la Universitat, on hi anava als vespres. No sabem del cert si va ser en aquestes mobilitzacions del 1966 o posteriorment, quan ja estudiava de nit, que va viure les primers càrregues de la policia. El que sí queda clar és que, com explica ella mateixa, “aquell soroll de les ferradures lliscant amb les llambordes el recordaré tota la vida”¹³⁵⁶ i que aquella experiència li “va fer prendre molta consciència”¹³⁵⁷.

A Molins de Rei, l'Antònia Castellana i els seus amics i amigues estaven fortament inserits en el teixit associatiu de la vila, “sobretot a l'escoltisme i a una entitat que es diu “Joventut Catòlic””¹³⁵⁸ i que s'organitzava mitjaçant secretariats –de mestres, de dansa, de cultura, de cinema. Les reunions les feien a la planta baixa de casa seva, que era molt gran, i allí “parlàvem de tot, de la revolució, de canviar el món”¹³⁵⁹. L'Antònia Castellana explica que “Entre l'escoltisme, la Normal i la facultat havia anat prenent consciència de classe, que coincidía amb la meva fe cristiana i el meu compromís”¹³⁶⁰. Sembla que es va començar a escampar que a Molins de Rei hi havia “un grupet de “progres burgesos” que ens reuníem i fèiem seminaris de debat”¹³⁶¹. Bandera Roja, que en devia estar al cas, els va començar a rondar, però a través d'una companya del grup que estudiava també a la Universitat va saber d'un grup de gent jove que s'estaven organitzant a Cornellà, les Comissions de Barris i Fàbriques i, com que els feia “il·lusió vincular-nos a la comarca”¹³⁶², es van posar en contacte amb ell. En Santiago Medina i en Benigno Martínez les van passar a veure, i l'Antònia Castellana explica que “ens van fer proselitisme, ens van parlar de l'organització social i política anomenada “Comisiones de

---

¹³⁵⁵ VERNETTI, Graziella; BARBA, Maribel; *Deu dones no van voler ser dones ideals: La situació de les dones durant el franquisme a El Baix Llobregat*. Ecos, Barcelona, 2008, p. 85.

¹³⁵⁶ *Ibidem*, p. 28.

¹³⁵⁷ *Ibidem*.

¹³⁵⁸ *Ibidem*, p. 29.

¹³⁵⁹ *Ibidem*.

¹³⁶⁰ ALBÓ, N; BUSQUETS, J; MARTÍ, R. (coord.); *Les dones i la política: Alcaldesses i regidores de Catalunya*. Edicions de la Magrana/Edicions 62, Barcelona, 1989, p. 86.

¹³⁶¹ *Ibidem*.

¹³⁶² *Ibidem*, p. 29.

barrios y fábricas del Bajo Llobregat”; no era un partit polític sinó un moviment de masses als barris i a les empreses”¹³⁶³, i s’hi van afegir.

3.4.2. Les inundacions de setembre de 1971

La forta tempesta i les inundacions que provocarà a nombroses poblacions catalanes però de forma especialment greu a Cornellà el 20 de setembre de 1971 va permetre posar en valor la capacitat mobilitzadora que tenien unes Comissions de Barris i Fàbriques que, en no tenir la força que tenien les Comissions Obreres a les fàbriques, havien estat menystingudes pel PSUC, força hegemònica de l’antifranquisme. Al primer número de *Prensa Obrera* editat per les Comissions de Barris i Fàbriques del Baix Llobregat i publicat just un mes després es feia balanç dels desperfectes i s’afirmava que “*la inundación ha sido total en Almeda, Riera y Zona baja de Cornellá*”¹³⁶⁴. A les cinc de la tarda d’aquell tràgic dilluns els barris de Martorell varen començar a inundar-se i els veïns d’Almeda van trucar a l’Ajuntament demanant material per a protegir les entrades de les cases i, malgrat que aleshores el barri Riera ja estava inundat, “*la respuesta del Ayuntamiento fué: NO HAY NINGÚN PELIGRO, EL RIO HA CRECIDO PERO NO HAY TEMOR DE INUNDACION*”¹³⁶⁵. Però el riu es va desbordar a un quart de deu i va negar els carrers d’Almeda fins als dos metres d’alçada. El periòdic de les Comissions de Barris i Fàbriques es preguntava com era que no s’havia fet res durant les més de quatre hores des que s’havia demanat auxili. Els veïns només van tenir temps d’enfilar-se als pisos més alts i d’evacuar les famílies desamparades. Mentrestant, a l’Ajuntament “*estaban concentradas fuerzas de la cruz roja, del ejército, bomberos, guardia civil y falangistas, pero NO SE DECIDIERON A ORGANIZAR LAS MAS MINIMA AYUDA [...]. Estaban esperando “órdenes”...*”¹³⁶⁶. En l’informe elaborat per la Creu Roja sobre la seva actuació es feia palès que no havia estat fins a les “*21,30 horas [...] que se recibió la primera llamada de socorro*”¹³⁶⁷. I com que ja era negra nit, devien pensar que l’endemà seria un altre dia.

---

¹³⁶³ *Ibíd.*, p. 28.

¹³⁶⁴ “Las inundaciones” dins *Prensa Obrera*, nº 1, octubre 1971, p. 4.

¹³⁶⁵ *Ibíd.*, p. 5.

¹³⁶⁶ *Ibíd.*

¹³⁶⁷ “Primer informe de la actuación de Cruz Roja con motivo de las inundaciones en al Provincia de Barcelona”. AHGCB. Gobernadores Civiles. Any 1969-71. Caixa 294.

En Pere Caldes, que era “*en mi piso clandestino del Paseo Maragall de Barcelona*”¹³⁶⁸, quan ho va sentir a través de Ràdio Barcelona va prendre el cotxe i, acompanyat de la seva parella, la Conxita, i d’en Ton Albes, varen provar d’apropar-se a Almeda, on des de feia vora un any hi havia anat consolidant companys de lluita i amics. Però es van haver d’aturar davant d’“*un lago de agua en movimiento*”¹³⁶⁹. L’endemà, amb “*las primeras luces del día, el agua había comenzado a retirarse y nos encontramos un paisaje dantesco*”¹³⁷⁰.

Els veïns varen començar a baixar de llurs cases i “*sin recibir ninguna ayuda empezamos a limpiar las casas sacando todos los muebles y enseres a la calle*”¹³⁷¹. Al barri Riera, on la inundació havia estat més greu, la situació era més penosa de resultes de “*no haber sido retirados los animales muertos que al pudrirse era focos de de mal olor e infección*”¹³⁷². En Pere Caldes recorda que “amb un jeep que era del meu pare -li vaig anar a secuestrar el jeep-, *nos presentamos allí* i, clar, podem començar a entrar en els barris, *y échale una cuerda y tal*”¹³⁷³. A més, es va convocar una reunió “*de toda la gente conocida, estudiantes, no estudiantes, toda la militancia*, tot l’entorn possible per dir: hòstia, hem d’estar aquí. Hem d’estar aquí i, bueno, a partir d’aquí dius: *bueno, y qué montamos?*”¹³⁷⁴. Tot i que “un dels nuclis més importants de gent ja era els que estaven al voltant del Centre Social de l’Almeda, i la meitat estaven amb les cases amb fang”¹³⁷⁵, es van reunir entre vint i trenta persones i “Es convoquen les primeres manifestacions”¹³⁷⁶. En Benigno Martínez explica també que:

“Desde el primer día de las inundaciones casi todos los jóvenes adscritos de una u otra forma a las Comisiones de Barrios y Fabricas [sic], y no solo los que vivían en la zona inundada, nos volcamos en cuerpo y alma en la zona afectada, de dos maneras: la primea desde el primer momento y como el más afectado, quitando porquería, lo unitilizado, trabajando en cargar o descargar camiones con las manos y con lo que fuera: nos pateamos los barrios de Centro, Riera y Almeda y

---

¹³⁶⁸ SÁNCHEZ VEGA, Andrés; op. cit., p. 117.

¹³⁶⁹ *Ibíd.*

¹³⁷⁰ *Ibíd.*

¹³⁷¹ “Las inundaciones” dins *Prensa Obrera*, nº 1, octubre 1971, p. 5.

¹³⁷² *Ibíd.*

¹³⁷³ Pere Caldes, de l’entrevista realitzada a l’Emilio García i al Pere Caldes a Cubelles el dimarts 16 de febrer de 2016 a Cubelles.

¹³⁷⁴ *Ibíd.*

¹³⁷⁵ *Ibíd.*

¹³⁷⁶ *Ibíd.*

dimos muestras de que además de otras cosas sabíamos ser prácticos y ayudar en lo primero que se necesitaba: hacer habitables los barrios, quitar el barro de las calles, quitar los muebles, la ropa, todo lo perdido por la inundación, volver a hacer habitables los barrios afectados, las viviendas inundadas. La otra vertiente en la que nos volcamos fue en la denuncia política de lo que había pasado y la reivindicación social y política ante las autoridades.”¹³⁷⁷

Després, una concentració de 200 veïns a Almeda es va convertir en una manifestació cap a l'Ajuntament “*para exigir inmediata ayuda fundamentalmente en alimentos*”¹³⁷⁸. El Governador Civil de Barcelona comunicava al Ministre de Governació que el grup de manifestants que “*se dirigió dando gritos hacia el Ayuntamiento quejandose de la falta de medios para solucionar los efectos de la inundación*”¹³⁷⁹ estaria format “*como máximo [...] por 50 o 60 personas*”. I que el mateix alcalde va sortir a parlar amb el grup de manifestants, que “*se disolvió sin incidentes de ninguna clase*”¹³⁸⁰. Ara bé, els ànims estaven molt calents i quan al migdia, l'alcalde acompanyat d'uns tècnics va dirigir-se amb jeep cap al barris afectats, a Almeda es va trobar que “*un grupo de personas formado por unas 300 trataban de obstaculizar la marcha del vehículo por lo que tuvo que ser requerida la presencia de las fuerzas de orden público que despejaron la situación y al parecer hubo una mujer y un joven que sufrieron una contusión en una oreja y un ojo respectivamente*”¹³⁸¹.

Després d'aquests incidents, a la tarda van arribar cubes d'aigua i l'exèrcit va instal·lar una cuina per repartir menjar mentre la Creu Roja feia del Centre Social Almeda una infermeria temporal per vacunar. En canvi, a Riera, potser perquè no havien alçat tant la veu, “*NO TUVIMOS NINGUNA CLASE DE AYUDA*”¹³⁸².

El dimecres 22 la situació no havia millorat, ans el contrari. A Almeda estaven essent “*los propios vecinos, la juventud del barrio los que organizamos grupos de limpieza en las casas que necesitaban ayuda*”¹³⁸³. Però la feina de restauració dels barris s'alternava amb la denúncia del paper de les autoritats. “*A las 5'30 de la tarde nos fuimos concentrando en los barrios para ir marchando en manifestación por la carretera, las Ramblas hasta*

---

¹³⁷⁷ SÁNCHEZ VEGA, Andrés; op. cit., pp. 113-114.

¹³⁷⁸ “Las inundaciones” dins *Prensa Obrera*, nº 1, octubre 1971, p. 5.

¹³⁷⁹ AHGCB. Gobernadores Civiles, Any 1969-71. Caixa 294.

¹³⁸⁰ *Ibíd.*

¹³⁸¹ *Ibíd.*

¹³⁸² “Las inundaciones” dins *Prensa Obrera*, nº 1, octubre 1971, p. 5.

¹³⁸³ *Ibíd.*

la plaza del Ayuntamiento”¹³⁸⁴. L’alcalde va enviar-los 3 guardia civils a l’alçada del pas a nivell per a aturar la manifestació. En va. A les sis mig miler de persones es concentraven davant de l’Ajuntament cridant: “*!QUEREMOS MAQUINARIA! !MAQUINAS SI, PISTOLAS NO!!QUE SALGA EL ALCALDE!*”¹³⁸⁵. I l’alcalde els va fer arribar “*un camión cargado de palas, mientras que un guardia civil nos gritaba: “quereis limpiar, pues alé, a trabajar, aquí teneis palas*”¹³⁸⁶. La decisió de l’alcalde i l’actitud del guàrdia civil va encrespar encara més els ànims i “*Intercambiamos golpes y empujones y [...] seguimos gritando mientras paralizamos la circulación*”¹³⁸⁷. L’Alcalde va haver de tornar a sortir a la plaça i els va prometre que l’endemà a primera hora hi faria cap l’exèrcit amb la maquinària necessària. “*Después nos dirigimos en manifestación hacia el barrio Riera. Allí explicamos a todos los vecinos lo ocurrido y seguimos por la carretera cortando la circulación hasta Almeda donde a las 8 nos disolvimos*”¹³⁸⁸. L’endemà, tal com havia promès l’alcalde, “*El Ejército vino a limpiar en Almeda pero a Riera NO FUE NADIE*”¹³⁸⁹. Front aquesta nova mostra de desatenció al barri Riera “*Los vecinos [...] viendo [...] que la única manera de solucionar nuestro problemas es luchando, decidimos ir de nuevo al ayuntamiento*”¹³⁹⁰. A les 9 del matí, una nova manifestació de 200 persones va tornar a dirigir-se fins a l’Ajuntament sense rebre però cap resposta. En tornar a baixar cap al barri “*nos unimos con otros compañeros de Siemens que habían abandonado la fábrica para ayudarnos*”¹³⁹¹. En Pere Caldes ho recorda “*com un Novecento, una cosa així, no? Està allà, i pensar: estamos locos, como unas putas chotas, i comences a veure pels camins que baixaven cap a la part baixa de Cornellà, tota la gent amb les jaquetes blaves de la Siemens, no? Pum, pum, Bueno, qué, dónde hay que ponerse...*”¹³⁹². Altres empreses com ara Clausor o Estanterías Metálicas també van aturar la producció per afegir-se a les tasques de restauració¹³⁹³. Com que hi havia molts braços però mancaven eines “*Desviamos a la fuerza a varios camiones y a una excavadora, obligándoles a*

---

¹³⁸⁴ *Ibíd.*

¹³⁸⁵ *Ibíd.*

¹³⁸⁶ *Ibíd.*

¹³⁸⁷ *Ibíd.*

¹³⁸⁸ *Ibíd.*, p. 6.

¹³⁸⁹ *Ibíd.*

¹³⁹⁰ *Ibíd.*

¹³⁹¹ *Ibíd.*, p. 6.

¹³⁹² Pere Caldes, de l’entrevista realitzada a l’Emilio García i al Pere Caldes a Cubelles el dimarts 16 de febrer de 2016 a Cubelles.

¹³⁹³ Emilio García, de l’entrevista realitzada a l’Emilio García i al Pere Caldes a Cubelles el dimarts 16 de febrer de 2016 a Cubelles.

entrar a trabajar en el barrio”¹³⁹⁴. En Pere Caldes explica que davant la incompareixença de les administracions van assumir que “*nosotros somos la nueva autoridad*. Clar, això, molt insurreccional i tal, no?”¹³⁹⁵. I com que els calia maquinària per poder afrontar la tragèdia, quan van veure que passava una excavadora, van decidir aturar-la: “*quedó el pobre hombre: que me van a matar, que me esperan en una obra en Martorell. Tu diles que te has encontrado con un grupo comunista radical y que te han secuestrado. No, pero si no me habéis secuestrado. Date por secuestrado. Tira palante*”¹³⁹⁶.

Com que, de totes maneres, la maquinària de què disposaven era insuficient, una nova manifestació va enfilem Rambla amunt direcció a l’Ajuntament. A mig camí “*aparecieron 3 coches del 091 a los que abucheamos*”¹³⁹⁷. La resposta de la policia va ser sortir dels cotxes i

“al no poder detenernos empezaron a golpearlos. Un joven trabajador quedó conmocionado mientras un social nos amenazaba con su pistola. Ante sus golpes no retrocedimos sino que respondimos con el único lenguaje que entienden esos asesinos: golpe por golpe. Intentamos continuar hacia el Ayuntamiento pero nos lo impidió la guardia civil y numerosos jeeps de la policía armada que iban llegando a Barcelona”¹³⁹⁸.

En Pere Caldes recorda també aquella batalla campal, quan en Paco Arias “*estaba trabajándole los hígados a un pasma [...] enorme*” i un membre de la brigada político-social va traure la pistola amb la què va apuntar en Pere Caldes i l’Emilio García, “I li pregunto: *tu o yo?* I ja se’m dispara, *la mano hace así, flaa! Una óstia. Le salta la pistola de la mano del ostión que le pegué. Entonces, no sé si fuiste tu o el Paco Arias el que hizo correr la pistola por el suelo. Yo recuerdo, la imagen esta, una pistola sola...*”. L’Emilio li diu que va ser ell, “*Tenía tanto miedo a las armas... Vamos a quitarla de aquí, no vaya a ser...*”¹³⁹⁹. A la tarda varen començar a arribar camions i excavadores al barri Riera però només “*a la parte del barrio de la calle San Jerónimo y alrededores, donde*

---

¹³⁹⁴ “Las inundaciones” dins *Prensa Obrera*, nº 1, octubre 1971, p. 6.

¹³⁹⁵ Pere Caldes, de l’entrevista realitzada a l’Emilio García i al Pere Caldes a Cubelles el dimarts 16 de febrer de 2016 a Cubelles.

¹³⁹⁶ *Ibidem*.

¹³⁹⁷ “Las inundaciones” dins *Prensa Obrera*, nº 1, octubre 1971, p. 6.

¹³⁹⁸ *Ibidem*.

¹³⁹⁹ Pere Caldes, de l’entrevista realitzada a l’Emilio García i al Pere Caldes a Cubelles el dimarts 16 de febrer de 2016 a Cubelles.

los vecinos nos manifestamos”¹⁴⁰⁰. La conclusió, per *Prensa Obrera*, era evident: “!SOLO ENVIARON AYUDA, DONDE NOSOTROS CON NUESTRA LUCHA LES OBLIGAMOS!”¹⁴⁰¹.

En Pere Caldes explica que aquells dies va descobrir el que era “*el trabajo de masas, que se le llamaba, entre comillas, eh? Lo descubro allí. Digo, hòstia, collons, es esto*. Clar. Que era estar [...] *dónde hay un problema, dónde hay una gente que están jodidos*”¹⁴⁰². I en Benigno Martínez en fa el següent resum:

*“Muchos de nosotros estuvimos sin asistir a los trabajos respectivos mientras las condiciones de los barrios no se normalizaron [...]. Yo creo que este hecho nos fortaleció como grupo ya que pudimos visualizar lo que significaba la organización, la capacidad de agitación y de movilización social y política que habíamos adquirido. A partir de aquí “el frente de barrios” tomo [sic] fuerza y en prácticamente todos los barrios de Cornellà se pudo consolidar una organización bastante potente que fue creciendo en el entorno de la lucha por las condiciones de vida de los barrios, [...] en la denuncia de esos déficits. Se empezó a incidir en toda la problemática que suponía el Plan Comarcal o temas como el Plan de Urbanismo del Barrio Centro.”*¹⁴⁰³

3.5.3. Bandera Roja al Baix Llobregat

Arran de les inundacions de setembre de 1971 els interessos de dues organitzacions polítiques diferents -les Comissions de Barris i Fàbriques i Bandera Roja- van confluïr. Per una banda, les Comissions de Barris i Fàbriques no només havien crescut força en número sinó que a més s’havien anat estenent, des de Cornellà, per d’altres poblacions del Baix Llobregat. Ho explica en Benigno Martínez, que confirma que el creixement del col·lectiu s’havia produït “*de una manera muy rápida y llegó el momento en que la gestión del grupo se hizo muy difícil, sin una orientación y organización política adecuada a nuestra situación, es decir hubo que plantearse una ligazón “política” con*

---

¹⁴⁰⁰ “Las inundaciones” dins *Prensa Obrera*, nº 1, octubre 1971, p. 6.

¹⁴⁰¹ *Ibíd.*

¹⁴⁰² Pere Caldes, de l’entrevista realitzada a l’Emilio García i al Pere Caldes a Cubelles el dimarts 16 de febrer de 2016 a Cubelles.

¹⁴⁰³ SÁNCHEZ VEGA, Andrés; op. cit., pp. 114-115.

*alguna organización política, por supuesto de izquierdas, y por supuesto marxista*¹⁴⁰⁴. Per l'altra, l'activitat desplegada des d'un primer moment per part de les Comissions de Barris i Fàbriques prenent la iniciativa per davant de qualsevol altre organització de l'antifranquisme que, de fet, com les CCOO, van anar a remolc del seu actuar, va situar aquest col·lectiu encara més a l'aparador. La incorporació d'aquest col·lectiu va passar a ser un dels objectius de les organitzacions de l'esquerra. I el premi se'l va acabar enduent Bandera Roja.

Encara segons en Benigno Martínez, la incorporació "*en bloque en Bandera Roja*"¹⁴⁰⁵ va respondre al fet que aquesta organització "*era la más afín a nuestra realidad organizativa, a nuestros planteamientos sobre la necesidad de realizar un trabajo más amplio en el sentido de superar el trabajo en las fábricas, extendiéndolo a toda la sociedad*"¹⁴⁰⁶. Aquesta opinió ve matisada per la d'en Frederic Prieto que, com ja em explicat anteriorment, va arribar a Cornellà després de passar pel Guinardó i per l'Hospitalet. Valora molt positivament les Comissions de Barris i Fàbriques, "més important del que es pensa i, a vegades, es diu. Quantitativament i qualitativa"¹⁴⁰⁷. I que el que va néixer com un col·lectiu eminentment jove va incorporar ben aviat gent més gran amb el concurs de la qual es va poder desplegar un combat, "tant a les fàbriques com als barris, amb un estil més agosarat, alternatiu i plural"¹⁴⁰⁸ que cercava la "superació de certs procediments burocratitzats o encarcerats en els aparells polítics clandestins clàssics, una major participació de les capes populars no estrictament obreres i un estil agosarat en les accions (distribució de propaganda, manifestacions, assemblees, etc.)"¹⁴⁰⁹. En tot cas, i malgrat les coincidències entre les Comissions de Barris i Fàbriques i Bandera Roja, en Frederic Prieto remarca que "Aquest fenomen, propi del Baix Llobregat, tampoc es pot confondre amb l'experiència de Bandera Roja a altres llocs de Catalunya, malgrat s'hi va integrar"¹⁴¹⁰.

Fins les inundacions, tant l'Emilio García com en Pere Caldes no recorden haver tingut cap relació o contacte amb Bandera Roja, ni tant sols haver llegit cap exemplar d'alguna de les publicacions que editava. Eren conscients de la seva existència com ho eren de la

---

¹⁴⁰⁴ *Ibíd*em, p. 126.

¹⁴⁰⁵ *Ibíd*em.

¹⁴⁰⁶ *Ibíd*em.

¹⁴⁰⁷ PRIETO I CABALLÉ, Frederic; "Les raons profundes d'un lideratge: Cornellà i el Baix Llobregat punta de llança de l'antifranquisme" dins AADD; *Baix Llobregat: el cinturó roig de Barcelona...*, p. 181.

¹⁴⁰⁸ *Ibíd*em.

¹⁴⁰⁹ *Ibíd*em, p. 182.

¹⁴¹⁰ *Ibíd*em, pp. 181-182.

resta de col·lectius de l'esquerra antifranquista, però res més. Per contra, si Bandera Roja ja s'havia fixat en aquest col·lectiu comarcal, arran de la capacitat demostrada aquells dies de setembre de 1971 va decidir contactar-hi quan abans millor per tal de plantejar-los l'entrada a l'*Organització*. Pel que en recorda en Pere Caldes, sembla que hi va haver diverses reunions, totes elles a Cornellà. A la primera reunió, per part de Bandera Roja hi va assistir en Manuel Pujadas i, per part de les Comissions, no s'hi va presentar “una delegació molt nombrosa però tampoc va ser cosa d'un o dos. No ho sé. Devíem anar cinc o sis persones”¹⁴¹¹ d'entre els quals pensa que devia haver-hi també en Paco Arias o en Ton Albés. Explica que

“S'ho van muntar en *plan* seducció. És a dir, de dir, vosaltres sou un bolet, esteu sols, aïllats, no? No esteu coordinats amb cap organització política, la vostra pràctica ens sembla interessantíssima i els pressupostos polítics generals doncs hi estem d'acord. Estem d'acord amb la unitat d'acció amb tota l'esquerra, coincidim, malgrat això, que el PCE té una anàlisi política de la realitat espanyola amb moltes deficiències i greus errors [...]. Llavors, [...] ells s'oferien doncs a que hi hagués uns nuclis de la gent de Comissions de Barris i Fàbriques que s'integrés a Bandera per [...] tenir, per dir-ho *aixís*, un aparell polític al darrere que ajudés a cohesionar i afavorir la discussió d'experiències, etcètera, no?”¹⁴¹²

A més, Bandera Roja els va explicar que “les organitzacions de base que potenciem són sectorials, és a dir, no ens organitzem ni per rams de producció ni per especialitats [...]. I *bueno*, això clar, també era molt seductor per a nosaltres, perquè significava que hi havia un procés de reflexió política en un camp en el que ningú no havia dit res fins aleshores”¹⁴¹³ i que coincidia amb la pràctica política que ells estaven desplegant. Els assistents a aquella primera reunió en van elaborar un informe favorable a incorporar-se a Bandera Roja que es va fer córrer entre els “*patas negras*”¹⁴¹⁴ per veure què en pensaven. Cal dir que ni de bon tros tota la gent que participava de les Comissions de Barris i Fàbriques estava al cas d'aquestes converses i que tampoc no van conèixer el

---

¹⁴¹¹ Pere Caldes, de l'entrevista realitzada a l'Emilio García i al Pere Caldes a Cubelles el dimarts 16 de febrer de 2016 a Cubelles.

¹⁴¹² *Ibíd.*

¹⁴¹³ *Ibíd.*

¹⁴¹⁴ Emilio García, de l'entrevista realitzada a l'Emilio García i al Pere Caldes a Cubelles el dimarts 16 de febrer de 2016 a Cubelles.

suport majoritari a la postura defensada per l'informe. De la mateixa manera que el PSUC disposava de certes estructures de les CCOO o Bandera Roja dels *Sectors* de Comissions Obreres com a organitzacions de masses, van decidir no embolicar les Comissions de Barris i Fàbriques en aquella discussió ja que “estan creixent lo suficient i s'estan ampliant lo suficient”¹⁴¹⁵ sense necessitat de lligar-se orgànicament a cap organització. En un primer moment, només aquells que les havien fundat i en bona mesura hi tallaven el bacallà coneixerien l'operació i s'incorporarien a Bandera Roja.

Tot i que quan han de reconstruir el mapa organitzatiu de Bandera Roja se'ls fa difícil perquè “no tiene que ver nada con los esquemas normales de la época”¹⁴¹⁶, i que si els preguntés per com estava organitzat el PSUC “Te lo explico rápido”¹⁴¹⁷, expliquen que hi havia unes estructures locals a base de *cèl·lules*, un comitè comarcal amb funcions tècniques, i encara una coordinació a nivell de Catalunya que es produïa a Barcelona. Al comitè comarcal és molt probable que hi assistís una persona de fàbrica, una de barri i una altra d'institut per localitat. La gent de la comarca que participaven d'un mateix *Front* es trobaven entre ells més freqüentment que amb la gent dels altres *Fronts* de la seva localitat. La persona que feia d'enllaç entre el Baix Llobregat i el *Secretariat* instal·lat a Barcelona era en Ton Albés, que militava a la comarca encara que no havia deixat de viure a Barcelona. També en Francesc Baltasar va exercir aquesta funció. L'Emilio García diu que l'estructura de Bandera Roja potser no era molt ferma perquè de fet “hubo un 90% de dedicación al movimiento obrero y sindical y un 10% a Bandera. Y que a parte de las reuniones internas que hiciésemos para momentos puntuales o no, para reflexionar sobre algún tema en concreto, el otro vínculo con Bandera eran las reuniones a nivel de Cataluña, que asistíamos además pues casi como invitados”¹⁴¹⁸. De totes maneres, acaba recordant que va participar del comitè comarcal més que no pas del nucli de Cornellà. El conformaven no més de vuit persones i tenia assignades tasques tècniques consistents en

“Cosas muy sencillitas: como vamos de afiliación, que campaña de propaganda tenemos que hacer, quien se encarga de... [...] Y hacíamos, efectivamente, en el

---

¹⁴¹⁵ Pere Caldes, de l'entrevista realitzada a l'Emilio García i al Pere Caldes a Cubelles el dimarts 16 de febrer de 2016 a Cubelles.

¹⁴¹⁶ Emilio García, de l'entrevista realitzada a l'Emilio García i al Pere Caldes a Cubelles el dimarts 16 de febrer de 2016 a Cubelles.

¹⁴¹⁷ *Ibíd.*

¹⁴¹⁸ *Ibíd.*

lugar dónde había menos fuerza de Bandera, pues teníamos una mayor dedicación. Hasta tal grado de locura que creo que [...] por mandatos políticos, monté la comisión de mujeres a nivel comarcal y a mi me hicieron el responsable, con todo el pitorreo que os podéis imaginar que había en la organización, no?”¹⁴¹⁹.

Tant en Pere Caldes com l’Emilio García coincideixen en quantificar el nombre de militants de Bandera Roja a Cornellà en un número superior a la trentena de militants.

D’altres poblacions del Baix Llobregat més o menys vinculades a les Comissions de Barris i Fàbriques també es van anar incorporant a Bandera Roja. A Molins de Rei, on ja hem vist que s’havia constituït un dels nuclis forts de les Comissions de Barris i Fàbriques al voltant de l’Antònia Castellana, van seguir el mateix camí emprès a Cornellà i es van incorporar a Bandera Roja¹⁴²⁰.

A Sant Joan Despí també se’n formà un nucli. En Miguel López Sánchez ens explica que van contactar amb ell a l’empresa, a Siemens, arrel de les negociacions pel conveni de 1971. Un cop resultat, “gent que pertanyia al moviment de “Comissions de Barris i Fabriques” i que estava al voltant de la organització Bandera Roja (escissió del PSUC) es van posar en contacte amb mi i altra gent i ens van convidar a incorporar-nos a un grup que ja existia a Siemens”¹⁴²¹. En el terreny del moviment popular va “participar en lluites per que ens traguessin l’abocador de les Planes, millores per al Barri, creació d’entitats socials”¹⁴²², arribant a ser “el president de la Gestora de la primera AA VV de Les Planes”¹⁴²³. Finalment, va col·laborar també en la transformació d’entitats històriques com ara l’Orfeó Catalònia o el Foment de Sant Joan Despí.

Una altra persona que es va incorporar al nucli de El Prat va ser la Conxa Sánchez Medina. Nascuda a Sevilla, va arribar a un barri de Les Planes encara poc habitat i ple “d’obres, descampats i carrers sense asfaltar, tot molt trist”¹⁴²⁴. Estant encara a Sevilla havia començat a freqüentar grups cristians com ara la JOC que “es plantejaven críticament la

---

¹⁴¹⁹ *Ibíd.*

¹⁴²⁰ CASTELLANA AREGALL, Antònia; “Anna Bosch Pareras (1950-2009) i la passió per la política. Alcaldessa de Mollet entre 1979-1983” dins *Notes*, n° 25, pp. 18-19.

¹⁴²¹ <http://www.memoria-antifranquista.com/webvella/bios/miguellopez.htm>

¹⁴²² *Ibíd.*

¹⁴²³ *Ibíd.*

¹⁴²⁴ VERNETTI, Graziella; BARBA, Maribel; *Deu dones no van voler ser dones ideals: La situació de les dones durant el franquisme a El Baix Llobregat*. Ecos, Barcelona, 2008, p. 115.

situació social”¹⁴²⁵. Un cop a Sant Joan Despí, treballava tot el dia i, per tal de tenir la possibilitat de conèixer algú, “vaig començar a anar a l'Església cada diumenge i el capellà, mossèn Saborit, em va dir que hi havia un grup de joves que estava impulsant activitats al barri. Volien fer activitats infantils i tallers. El grup es reunia a la sagristia i em va dir que anés i digués que havia parlat amb ell”¹⁴²⁶. La rebuda, però, va ser força freda fins que

“Un dia estàvem units i van començar a parlar sobre un conflicte a una fàbrica, i els vaig dir: “mireu el que els passa a aquesta gent, aquests fulls diuen... Hi ha un problema gravíssim, hauríem de fer alguna cosa”. I llavors un d'ells em va demanar d'on havia portat allò, i li vaig contestar: “doncs, del carrer”. I ell: “¿I tu com agafes això?” [...] “¿per què ho portes aquí?”. I jo li vaig dir que em semblava molt interessant i volia que ho comentéssim i en parléssim. Ell em va dir si en tenia més i jo li vaig dir que sí, a la carpeta i a casa. Em va dir: “¿tu saps que si t'agafen amb això pots anar a la presó?” Jo no tenia ni idea de res. I em va dir que estava prohibit, que havia d'anar en compte i es va dirigir als altres i els va dir: “crec que ja és prou madura per als quaderns de Marta Harnecker”.

Després vaig saber, efectivament, que per a aquella gent jo era una infiltrada, no em tenien gens de confiança. S'havia estès que jo era una “cristianilla” i que el mossèn m'havia posat allí per controlar el tema i que allò era una tapadora, eren sectors de Barri. I és a partir d'aquí que vaig començar a participar de manera activa.

En poc de temps vaig passar d'ordenar llibres a la biblioteca [de la sagristia] a sortir al carrer a fer pintades enganxar cartells, i repartir fulls que denunciaven la manca de serveis i equipaments. Volíem un ambulatori, jardins d'infants, escoles, un institut, frenar la carestia de la vida, millorar les condicions laborals dels treballadores [sic] i treballadores, convenis justos, augment salarial... Des de la sagristia de l'església del Carmen es van muntar i dissenyar moltes activitats subversives, de suport a les famílies en vaga, de recollida d'aliments: una intensa activitat de lluita. I així fou com vaig començar a militar en la clandestinitat, sindicalment a CC. OO. i políticament, primer a Bandera Roja i després al PSUC. Al barri i a la fàbrica. Es va donar també la curiosa circumstància que el grup

---

¹⁴²⁵ *Ibíd.*, p. 116.

¹⁴²⁶ *Ibíd.*, p. 117.

militant més compromès políticament en aquells moments a sant Joan, o sigui la nostra cèl·lula, érem noies.”¹⁴²⁷

Al seu barri van començar a desenvolupar activitats a través de l'Associació de Veïns de Les Planes, des d'on “s'inicien reivindicacions de zones verdes, equipaments sanitaris, escolars i, un fort moviment reivindicatiu contrari al vessament d'escombreries que pretenien convertir la zona de la Font Santa en un abocador”¹⁴²⁸. A més, va activar-hi, juntament amb l'Isabel Enríquez i l'Isabel Romero¹⁴²⁹, una Vocalia de Dones, van posar en marxa cursos d'alfabetització, i van impartir “les primeres classes de català a un barri de forta presència migratòria”¹⁴³⁰.

A El Prat les lluites socials les va encapçalar l'Associació de Veïns, activa des de 1972¹⁴³¹. La denúncia de les mancances de Sant Cosme, el barri de nova construcció de l'Obra Sindical del Hogar, va ser una constant d'aquells anys. I la demanda d'un ambulatori en una població amb 12.000 cartilles de la Seguretat Social va ser la prioritat d'una Vocalia de Sanitat on malgrat que la majoria era gent del PSUC també hi havia presència de militants de Bandera Roja¹⁴³².

Just coincidint amb aquells primers encontres entre Bandera Roja i les Comissions de Barris i Fàbriques, aquests darrers van fer un important salt endavant en presentar *Prensa Obrera*, “una publicació de los trabajadores organizados en las comisiones de los Barrios y las Fabricas del Bajo Llobregat, para informar, guiar y difundir la lucha de nuestra clase”¹⁴³³. Entre els objectius que s'havia marcat en destacava “Destruir el edificio de mentiras que los burgueses están montando con su propaganda, informar de las luchas de la clase obrera de todo el país, explicar y difundir las luchas que se llevan en nuestros barrios y en nuestras fábricas, fortalecer la organización de comisiones”¹⁴³⁴. De totes maneres, sembla que la infraestructura per tirar endavant aquest nou projecte polític era pròpia. Potser van tenir algun suport per part de Bandera Roja però la

---

¹⁴²⁷ *Ibidem*, p. 118.

¹⁴²⁸ ASSOCIACIÓ PER A LA MEMÒRIA HISTÒRICA I DEMOCRÀTICA; *Peatonos de la historia del Baix Llobregat (Testimonios y biografías)*. Associació per la memòria històrica i democràtica del Baix Llobregat, p. 290.

¹⁴²⁹ *Ibidem*.

¹⁴³⁰ VERNETTI, Graziella; BARBA, Maribel; op. cit., p. 119.

¹⁴³¹ RIERA, Ignasi; “El Prat de Llobregat, memòries de fang i de llum” dins GÓMEZ I INGLADA, Margarida; RIERA, Ignasi; *El Prat de Llobregat. Memòries de fang i de llum*. Edita Ajuntament del Prat de Llobregat i Lunweg editores S.A., Barcelona, 2001, p. 30.

¹⁴³² VERNETTI, Graziella; BARBA, Maribel; op. cit., p. 97.

¹⁴³³ “Prensa Obrera: un periodico de nuestra clase” dins *Prensa Obrera*, nº 1, octubre, p. 2.

¹⁴³⁴ *Ibidem*.

multicopista usada, un pas endavant respecte la vietnamita emprada fins llavors, “La [...] robamos nosotros [...] con el grupo de Las Planas. [...] el único coche que teníamos toda la panda de desarrapaos la tenía Antoñito El Melenas [...]. Y teníamos localizada ya la multicopista, [...] en Molins de Rei. [...] De un instituto, si no recuerdo mal. Con el coche camuflado: marquita de pintura distinta a la que tenía, matrícula con barro...”¹⁴³⁵. Aquesta qüestió del fang com a mesura per camuflar la matrícula la corrobora en Pere Caldes, que explica que “Com que encara hi havia molts carrers sense asfaltar, era creïble lo del fang. Yo también, con la metralla [una moto], la tapaba antes de salir de casa. Ya tenía un potecito”¹⁴³⁶.

Amb l'aparició de *Prensa Obrera*, l'activitat desenvolupada per unes Comissions de Barris i Fàbriques amb autonomia però ja sota influència de Bandera Roja no només va tindrà més repercussió sinó que, a més, es va poder explicar millor. Com no podia ser d'una altra manera, la lluita per la canalització del Llobregat amb l'objectiu que la tragèdia recent viscuda no es repetís va ser una de les qüestions més tractada del primer número. Al següent, publicat el gener de 1972, va tornar a fer acte de presència perquè el dilluns 6 de desembre de 1971 “Una vez más tuvimos que cubrir las entradas de nuestras viviendas, recoger los enseres y colocarlos encima de las mesas o traspasarlos a los pisos superiores”¹⁴³⁷. Recordaven que “Cuando estábamos en la calle nos prometían muchas mejoras y hasta en los periódicos burgueses se hablaba de la canalización del Rio Llobregat. Ahora que hemos vuelto a la “normalidad” [...] hacen un terraplén que no és mas que un montón de basuras y escombros apisonados”¹⁴³⁸. I exposaven que si

*“los capitalistas están organizados para impedir nuestras justas reclamaciones, para reprimir a nuestros hombres más conscientes [...]. La única manera de poder contrarrestarles es ESTANDO NOSOTROS TAMBIEN ORGANIZADOS, uniéndonos y apoyando a la COMISION DE NUESTRO BARRIO. Haciendo Asambleas para que entre todos acordemos lo que debemos hacer”*¹⁴³⁹.

Mig any més tard s'informava de la mobilització que el dimarts 30 de maig va viure de

---

¹⁴³⁵ Emilio García, de l'entrevista realitzada a l'Emilio García i al Pere Caldes a Cubelles el dimarts 16 de febrer de 2016 a Cubelles.

¹⁴³⁶ Pere Caldes, de l'entrevista realitzada a l'Emilio García i al Pere Caldes a Cubelles el dimarts 16 de febrer de 2016 a Cubelles.

¹⁴³⁷ “Basta de inundaciones” dins *Prensa Obrera*, nº 2, gener de 1972, p. 6.

¹⁴³⁸ *Ibíd.*

¹⁴³⁹ *Ibíd.*

nou Cornellà en demanda de la canalització del Llobregat. A principis de maig, el dimecres 3, “la policía municipal despertó a los vecinos para prevenirles de una posible nueva riada. Afortunadamente, el río no salió de su cauce, pero los vecinos, además del susto, toman conciencia de que deben movilizarse si quieren que las administraciones pongan remedio a la situación y se acabe la pesadilla de las inundaciones”¹⁴⁴⁰. Això ho explica en Ramon Rull, veí d’Almeda i membre de les Comissions de Barris i Fàbriques, el qual afirma que a partir d’aleshores, les manifestacions per la canalització van prendre més força: “llegaron a participar casi dos mil vecinos y contaron con el apoyo de un centenar de comercios”¹⁴⁴¹. Aquell 30 de maig de 1972, a Almeda “cerraron todos los comercios y ante el Ayuntamiento casi 600 vecinos de los tres barrios nos juntamos para manifestar nuestra protesta y exigir nuestros derechos. [...] Un grupo de vecinos le entregó una carta que en semanas anteriores habíamos firmado todos. Como siempre estuvo frente a nosotros la guardia civil”¹⁴⁴². La concentració havia servit, a parer de *Prensa Obrera*, per tornar a posar de relleu “la inutilidad del Ayuntamiento”¹⁴⁴³. L’endemà s’hi havia celebrat una reunió “con carácter de urgencia con asistencia de “autoridades””¹⁴⁴⁴ però “Esto no sirve de nada, esto no detiene el río cuando se desborda”¹⁴⁴⁵. La única cosa que els preocupava, la única manera de forçar-los a construir la canalització, era sortint unitàriament al carrer a exigir-la.

En concordança amb aquest plantejament, més de 3.000 famílies van enviar una carta dirigida a l’alcalde de Cornellà on exigien “para dentro de 15 días la convocatoria de una Asamblea Informativa, en donde se indiquen soluciones concretas adoptadas por el Gobierno ante el problema de las canalizaciones”¹⁴⁴⁶. Al juliol, *Prensa Obrera* posava sobre la taula la necessitat d’organitzar-se, i exposava que si s’havien estat produïnt tot aquest repertori de mobilitzacions des d’ençà de les inundacions havia estat perquè

“a la creciente indignación del vecindario se ha sumado el constante e ininterrumpido trabajo de incipientes núcleos de organizaciones de masas

---

¹⁴⁴⁰ SÁNCHEZ VEGA, Andrés; op. cit., p. 120.

¹⁴⁴¹ SÁNCHEZ VEGA, Andrés; op. cit., p. 122.

¹⁴⁴² “Por la inmediata canalización del Río Llobregat. Basta de falsas promesas: rápida solución a nuestros problemas” dins *Prensa Obrera*, nº maig 1972, p. 1.

¹⁴⁴³ *Ibidem*.

¹⁴⁴⁴ *Ibidem*.

¹⁴⁴⁵ *Ibidem*.

¹⁴⁴⁶ “Por la canalización del Llobregat. Toto el pueblo a la lucha” dins *Prensa Obrera*, nº 6, maig 1972, p. 6.

(comisiones de barrio) que día a día han ido denunciando los intereses capitalistas opuestos a la canalización, han organizado reuniones amplias de vecinos de los tres barrios para decidir las formas de lucha a adoptar...”¹⁴⁴⁷.

Quan es commemorava un any de les inundacions, l’Ajuntament va presentar un projecte urbanístic per resoldre-ho: el Pla Parcial Riera-Centre, el qual ja havia estat avaluat pels veïns i veïnes “*en las Asambleas organizadas para exponerlo*”¹⁴⁴⁸. I la resposta que havia anat recollint era que no acabava de convèncer perquè “*SIN LA CANALIZACION DEL RIO todos los planes no resuelven nada*”¹⁴⁴⁹. Ara bé, no es quedaven en el pla de la crítica i aprofitaven per anunciar que “*Luchamos y lucharemos por la mejora de las condiciones de vida en nuestros barrios*”¹⁴⁵⁰ i per reclamar:

“- *Colectoras*

- *Asfaltado en las calles*

- *Zonas verdes e instalaciones deportivas públicas*

- *Escuelas y guarderías gratuitas*

- *Servicios médico-sanitarios [...]*

- *Viviendas con alquileres no superiores al 10% del salario base.*”¹⁴⁵¹

Al mes següent *Prensa Obrera* explicava que els darrers mesos “*la lucha del pueblo se había radicalizado y extendido*”¹⁴⁵² i que durant el juny i juliol havien estat especialment combatius “*con las repetidas concentraciones ante el Ayuntamiento, con las amplias reuniones de vecinos de los 3 barrios afectados y con las miles de octavillas y pintadas*”¹⁴⁵³. El darrer dia que havia estat plovent fort “*la “NOVEDAD” [...] fué la presencia masiva y amenazante de la policía en Cornellá: los “grises” adecuadamente preparados, habiendo cercado practicamente la localidad (que por cierto se encuentra casi directamente controlada desde le Gobierno Civil), dispuestos a impedir lo más*

---

¹⁴⁴⁷ “Una exigencia popular: canalizar el Llobregat antes de septiembre” dins *Prensa Obrera*, n° 7, juliol de 1972, p. 6.

¹⁴⁴⁸ “20 de septiembre: aniversario de las inundaciones” dins *Prensa Obrera*, n° 8, setembre de 1972, p. 7.

¹⁴⁴⁹ *Ibíd.*

¹⁴⁵⁰ *Ibíd.*, p. 8.

¹⁴⁵¹ *Ibíd.*

¹⁴⁵² “Cornellá. Canalización sí-policia no” dins *Prensa Obrera*, n° 9, octubre de 1972, p. 8.

¹⁴⁵³ *Ibíd.*

*inevitable: que el pueblo luche por defender sus vidas y sus derechos*¹⁴⁵⁴. Malgrat aquest desplegament policial, “*más de 1000 personas nos concentramos en la plaza del Ayuntamiento y conseguimos hacer varias manifestaciones, una de ellas de unos 400 vecinos por el barrio Riera*”¹⁴⁵⁵. Però com que tota aquesta frenètica activitat no acabava de donar fruits el periòdic cloïa fent una crida “*a nuestros compañeros de EL PRAT, BELLVITGE, SAN JUAN DESPI, MARTORELL, etc para que se unan a la lucha que nos es común*”¹⁴⁵⁶, a estendre per tota la comarca la lluita dels barris de Riera, Centre i Almeda. Aquests tres barris, degut a les necessitats específiques, havien aconseguit bastir Comissions de Barri pròpies més enllà de les Comissions de Barris i Fàbriques, amb qui estaven evidentment fortament coordinades.

El Pla Parcial Riera-Centre era objecte d'un altre article en el *Prensa Obrera* següent. S'exposava la postura de “*Las Comisiones de barrios de Cornellá*”¹⁴⁵⁷, àmpliament difosa a través de fulls volants: “*Hemos dicho NO al Plan Centro-Riera, porque defendían unos intereses particulares, porque no respetaban los intereses de todos los vecinos, porque no tenía en cuenta datos tan importantes como la CANALIZACION DEL RIO, porque desviaba la atención del gran problema de toda la población*”¹⁴⁵⁸. A més, es cridava l'atenció sobre la situació de Sant Ildefons, encara amb pitjors condicions que els barris de la part baixa de Cornellà. La conclusió que n'extreien era la següent:

*“Mientras el Alcalde sea elegido A DEDO por el Gobernador y los concejales sean elegidos A DEDO por el Alcalde,... etc, mientras los vecinos no podamos reunir libremente nuestra ASAMBLEA para definir y defender nuestras exigencias, mientras LA POLICIA sirva para hacernos callar cuando exigimos unas condiciones de vida y unas mejoras que ni ellos mismos se atreven a declarar injustas, NI EL AYUNTAMIENTO REPRESENTA LOS INTERESES DE LOS VECINOS (sino los del gran capital, como en el caso de la Canalización o en el de la Constructura [sic] de la Satélite), NI SUS PLANES VAN A MEJORAR NUESTRAS CONDICIONES DE VIDA EN LOS BARRIOS...”*¹⁴⁵⁹

---

¹⁴⁵⁴ *Ibíd.*

¹⁴⁵⁵ *Ibíd.*

¹⁴⁵⁶ *Ibíd.*, p. 9.

¹⁴⁵⁷ “Las Comisiones de Barrio y el Plan Parcial de Cornellá” dins *Prensa Obrera*, nº 10, desembre 1972, p. 5.

¹⁴⁵⁸ *Ibíd.*

¹⁴⁵⁹ *Ibíd.*, p. 6.

Al número de juny de 1973 s'informava que l'anterior 1 de març haurien d'haver començat les obres de canalització anunciades en roda de premsa per l'alcalde. Però el més calent era a l'aigüera. El terraplè que s'havia aixecat, "sin hormigon, NO SIRVE PARA NADA, no defiende NADA"¹⁴⁶⁰. I les obres de canalització "NI HAN EMPEZADO, NI VAN A EMPEZAR ANTES DE 5 AÑOS"¹⁴⁶¹. Passat l'estiu, pels volts del segon aniversari del desbordament del riu, van reprendre les mobilitzacions: "*Las comisiones de los tres barrios habían llamado a los vecinos a participar en acciones de protesta el dia 20*", la qual crida havia anat acompanyada d'un "*gran despliegue de policia "especial" ordenado por el Gobernador con el consentimiento del Sr. Ferrer alcalde de Cornellá*"¹⁴⁶². Per anar escalfant l'ambient de cara al dia 20, dos dies abans "*300 compañeros recorren las calles en manifestación*"¹⁴⁶³. El dia 20, "*la ocupación policial llega a su grado máximo, imposibilitando cualquier intento de manifestación masiva*"¹⁴⁶⁴. Ara bé, com que ja s'hi comptava, en les reunions de veïns prèvies s'havia decidit mostrar el rebuig "*con la salida de todos los vecinos a las puertas de sus casas con batas, paraguas, chubasqueros, etc.*"¹⁴⁶⁵, una protesta alternativa que va ser seguida unànimement pels veïns i veïnes, "*dando una vez más prueba de nuestra unidad, ante unos policias nerviosos y burlados*"¹⁴⁶⁶.

La de la canalització del Llobregat no va ser però la única lluita per la millora de les condicions de vida als barris encapçalada per les Comissions de Barris i Fàbriques. Una de les pioneres va ser la campanya per la dignificació de l'ambulatori. L'Emilio García recorda que no els va costar res aconseguir dos col·laboradors entre els seus treballadors. Un d'ells, en Juan Pasqual, era auxiliar. L'altre, del qual no en recorda el nom, era administratiu, i va acabar incorporant-se a les Comissions de Barris i Fàbriques¹⁴⁶⁷.

El número 2 de *Prensa Obrera* abordava una de les idees centrals de Bandera Roja, la de la doble explotació *fàbrica-barri*, en forma de denúncia de "*Las incesantes subidas de precios*"¹⁴⁶⁸. S'hi explicava que "*el robo no termina en la empresa*"¹⁴⁶⁹ ja que "*nuestros*

---

¹⁴⁶⁰ "De nuevo: la canalización del Llobregat" dins *Prensa Obrera*, nº 13, juny 1973, p. 7.

¹⁴⁶¹ *Ibidem*.

¹⁴⁶² "La lucha por la canalización" dins *Prensa Obrera*, nº 15, setembre de 1973, pp. 9-10.

¹⁴⁶³ *Ibidem*, p. 10.

¹⁴⁶⁴ *Ibidem*.

¹⁴⁶⁵ *Ibidem*.

¹⁴⁶⁶ *Ibidem*.

¹⁴⁶⁷ Emilio García, de l'entrevista realitzada a l'Emilio García i al Pere Caldes a Cubelles el dimarts 22 de desembre de 2015.

¹⁴⁶⁸ "Las incesantes subidas de precios: !!Aumenta el robo capitalista!!!" dins *Prensa Obrera*, nº 2, gener de 1972, p. 17.

¹⁴⁶⁹ *Ibidem*.

*explotadores han descubierto que especulando con nuestras necesidades vitales -comida, casa, transportes, vestidos, asistencia médica...etc- pueden sacar beneficios inmensos*¹⁴⁷⁰. Aquesta extracció, s'afirmava, és intrínseca a l'economia capitalista i, encara que els botiguers també s'aprofitaven de la situació, “*Caeríamos a un grave error si creyéramos que estos brutales aumentos son obra*”¹⁴⁷¹ seva perquè “*EN ESTO, COMO EN TODO, EL GOBIERNO ES EL GRAN RESPONSABLE*”¹⁴⁷². Finalment, per revertir aquesta situació proposaven, en primer lloc, lluitar a les fàbriques per la imposició d'una plataforma reivindicativa que inclogués:

- “- 2.000 pts de aumento al mes
- Semana de 40 horas
- 100% del salario en caso de enfermedad, accidente o jubilación
- 30 dias de vacaciones pagadas
- Impedir los aumentos de ritmos”¹⁴⁷³

I, en segon lloc, emprendre una acció complementària “*apoyando esta lucha en los barrios, impidiendo con el BOICOT a los productos que suban proximately, que los aumentos de salario [...] vuelvan a quedar convertidos en nada*”¹⁴⁷⁴.

La qüestió del tractament i ordenació de les deixalles en una població que no només creixia de forma espectacular sinó que, a conseqüència del canvi de les pautes de producció i consum, començava a produir com més va, més residus per persona que mai. Al Baix Llobregat, el barri de les Cinc Roses de Sant Boi va ser un dels epicentres de la problemàtica degut a la decisió de la Comissió d'Urbanisme d'instal·lar-hi una Planta Transformadora que tractés les deixalles de 16 localitats de la comarca amb l'objectiu de convertir-les en adobs. Malgrat que la legislació franquista no permetia la instal·lació d'aquest tipus d'indústries a una distància inferior als 2.500 metres, el cert és que aquesta s'havia construït a només 50 metres d'un dels extrems d'aquest barri que acull 10.000 persones. Les conseqüències eren “*el olor a pudredumbre, las ratas y los mosquitos*”¹⁴⁷⁵ i, a més, com que funcionava ininterrompudament, “*no se podía dormir por el ruido*”¹⁴⁷⁶.

---

¹⁴⁷⁰ *Ibidem.*

¹⁴⁷¹ *Ibidem.*

¹⁴⁷² *Ibidem.*

¹⁴⁷³ *Ibidem.*

¹⁴⁷⁴ *Ibidem.*

¹⁴⁷⁵ “Cinco Rosas (San Baudilio). Fuera la planta de basuras” dins *Prensa Obrera*, nº 9, octubre 1972, p. 9.

¹⁴⁷⁶ *Ibidem.*

Un cop comprovat que “*lo único que se había conseguido despues de muchos trámites eran promesas sobre el papel*”¹⁴⁷⁷ es va celebrar una assemblea de 400 veïns i veïnes que va decidir “*unanímanente pasar a la acción directa*”¹⁴⁷⁸. I aquell mateix dia es van concentrar davant la Planta durant una hora i mitja tot i la presència de la guàrdia civil i la policia municipal. El dissabte següent es va repetir la concentració, que va congrega més gent i va durar mitja horeta més. L'alcalde del barri s'hi va haver d'apropar i, juntament amb una Comissió de Veïns, van anar a veure a l'alcalde i al governador per a explicar-los de viva veu la seva queixa. La resposta de l'alcalde va ser que la fàbrica deixaria de funcionar fins que no s'arreglessin els problemes denunciats -“*no quieren comprender que lo que nosotros exigimos es que la saquen*”¹⁴⁷⁹-, però el compromís fou paper mullat. En resposta es va convocar una manifestació popular pel dissabte 16 de setembre que va comptar amb la participació de més de 700 persones. Quan duïen dues hores recorrent el barri “*la Guardia Civil y los Municipales nos cortaron el paso pero sin afectar nuestra decisión de seguir adelante. Intentaron detener a algunos de nosotros, hubieron disparos “al aire” y en el enfrentamiento varias personas resultaron heridas a causa de los culatazos de fusil en la cabeza*”¹⁴⁸⁰. Els dies següents el barri fou ocupat per “*Policia Armada, Guardia Civil, Municipales, Sociales (secretas) y Falangistas. PERO LA FABRICA DEJO DE FUNCIONAR*”. I s'exclamaven: “*!SI HEMOS CONSEGUIDO QUE PAREN LA FABRICA TAMBIEN PODEMOS CONSEGUIR SACARLA FUERA DEL BARRIO!*”¹⁴⁸¹.

Uns mesos abans també Gavà havia viscut una mobilització contra l'abocament de deixalles. La SIGC 411^a de la Comandancia Civil informava al Governador Civil en data 12 de febrer de 1972 que “*la manifestación anunciada para las 16 horas de este día [...] como protesta por el problema del vertido de basuras no se llevó a efecto*”¹⁴⁸². El que no havien però pogut evitar havia ser la mobilització del vespre anterior. Quan mancaven cinc minuts per les deu, “*unas 200 personas en su mayoría mujeres, se manifestaron en las Ramblas de Gavá, dando gritos de: “NO QUEREMOS GASURAS [sic]” y “FUERA LAS BASURAS DE BARCELONA QUE DEPOSITAN EN NUESTRO PUEBLO” y*

---

¹⁴⁷⁷ *Ibíd.*

¹⁴⁷⁸ *Ibíd.*

¹⁴⁷⁹ *Ibíd.*

¹⁴⁸⁰ *Ibíd.*, pp. 9-10.

¹⁴⁸¹ *Ibíd.*, p. 10.

¹⁴⁸² “De no haberse llevado a cabo una manifestacion en GAVA”, 14 de febrer de 1972, nº 995. AHGCB, Gobernadores Civiles, Caixa 140, Actividades Contra el Régimen, Anys 1971.

“*TODOS A LA MANIFESTACION*”¹⁴⁸³. En agafar els carrers Arturo Costa i Passeig Maragall la manifestació va doblar el seu nombre. Fins l'Ajuntament hi van arribar 200 persones “*arrojando en la calle bolsas de basuras que llevaban y algunas botellas*”¹⁴⁸⁴. A deu minuts per les onze, davant la insistència dels manifestants, “*el Alcalde invitó a que una comisión de cinco personas de los manifestantes subiesen al Ayuntamiento a su despacho para dialogar*”¹⁴⁸⁵. La gent que restava al carrer poc a poc va anar marxant cap a casa fins que passades les onze, amb l'arribada d'una “*Sección de Policía Armada y varios Agentes del Cuerpo General de Policía*”¹⁴⁸⁶, les poques persones presents a la plaça van marxar cap a casa.

Amb aquesta protesta es donava el tret de sortida als “conflictes territorials entre la Barcelona Metropolitana i els pobles del Baix”¹⁴⁸⁷. Aquell moviment de protesta localitzat a Gavà “reunia determinades característiques compartides amb altres conflictes posteriors que van modificar l'essència del contingut reivindicatiu i el van convertir en l'antecedent dels moviments ambientals a la comarca”¹⁴⁸⁸. De fet, ho acabem de veure ara mateix amb aquesta rèplica sis mesos després a la veïna població de Sant Boi, que segur que tenia present el que s'havia esdevingut a Gavà. La problemàtica ambiental s'afegia d'aquesta manera a la construcció d'aquesta consciència comarcal creada a base de lluites, en aquest cas amb la ciutat de Barcelona com a antagonista.

La darrera de les problemàtiques de tipus social que va tractar *Prensa Obrera* va ser la que afectava la titularitat del Poblat Roca. Situat al terme municipal de Viladecans, el conjunt d'habitatges que s'hi agrupaven, vora 500, havien estat construïts per l'empresa Roca “*como una más de sus obras “sociales”*”¹⁴⁸⁹ amb el propòsit d'allotjar-hi els seus treballadors. Ara, però, l'empresa tenia la voluntat de vendre-les i per això *Prensa Obrera* s'interrogava: “*Viviendas sociales o negocios sucios?*”¹⁴⁹⁰. A més, el mètode amb el què volien resoldre aquesta qüestió era idèntic a l'emprat per acabar amb la darrera vaga: “*Con la punta de la metralleta*”¹⁴⁹¹. Se'ls advertia, de totes maneres, que “*NO LES SERA*

---

¹⁴⁸³ “Manifestación de unas 400 personas en Gava para protestar sobre el vertido de basuras”, 12 de febrer de 1972, nº 978. AHGCB, Gobernadores Civiles, Caixa 140, Actividades Contra el Régimen, Anys 1971.

¹⁴⁸⁴ *Ibidem*.

¹⁴⁸⁵ *Ibidem*.

¹⁴⁸⁶ *Ibidem*.

¹⁴⁸⁷ ATIENZA, Jose Luis; “Els anys setanta: les llargues arrels del verd al Baix Llobregat” dins *Materials del Baix Llobregat*, nº 15, 2009, p. 15.

¹⁴⁸⁸ *Ibidem*.

¹⁴⁸⁹ “¿Qué pasa en el Poblado Roca?” dins *Prensa Obrera*, nº 13, juny 1973, p. 11.

¹⁴⁹⁰ *Ibidem*.

¹⁴⁹¹ *Ibidem*.

FACIL”¹⁴⁹², i s’enumeraven les exigències que havien plantejat els seus habitants:

“- *LIBERTAD DE LOS VECINOS PARA DISCUTIR TODAS LAS CUESTIONES REFERENTES AL PROBLEMA, es decir, LIBERTAD PARA REUNIRSE Y EXPRESARSE.*

- *NO PAGAR NI UN CENTIMO MAS DEL VALOR REAL DE LA VIVIENDA.*

- *QUE EN CASO DE COMPRA, QUE SEA LA EMPRESA QUIEN FINANCIÉ SIN INTERESES LA COMPRA [sic] DE LOS PISOS.*”¹⁴⁹³

3.6. El moviment popular al Vallès

En la concepció que tenia Bandera Roja sobre el moviment popular no només hi cabia la col·laboració amb les lluites obreres que es desenvolupen bàsicament a l’entorn més immediat sinó que també hi trobem accions de denúncia de la repressió que exercia el règim. Al Vallès, tant a l’occidental com a l’oriental, les primeres accions que n’hem documentat responen a la campanya que el conjunt de les organitzacions de l’antifranquisme van endegar en motiu del Consell de Guerra que s’havia de celebrar a darreries de 1970 a Burgos contra militants de l’organització armada basca Euskadi Ta Askatasuna (ETA). Tot i que les accions que hem recollit no van signades com a Bandera Roja, el fet que la lluita contra el judici fos una prioritat de l’*Organització* i hi aboqués nombrosos esforços allí on era present, o la doble signatura Comissions Obreres/Comissions de Barri, o inclús la triple afegint-hi els Estudiants de Barcelona, ens fan pensar que no seria estrany que hi hagués participació de militants de Bandera Roja de la comarca.

El 30 de novembre a la tarda, el cap de personal de l’empresa DUAL de Parets del Vallès feia entrega d’un paquet amb propaganda que havia trobat durant el matí als vestuaris de l’empresa. Es tractava de “*20 hojas de propaganda clandestina, editadas por las Comisiones Obreras y Comisiones de Barrio, alusivas al Consejo de Guerra de los seis detenidos vascos*”¹⁴⁹⁴. La nota informativa duia adjunt el mig foli imprès a dues cares

---

¹⁴⁹² *Ibidem*.

¹⁴⁹³ *Ibidem*, p. 12.

¹⁴⁹⁴ Nota informativa 5702. Asunto: Hojas clandestinas. Gobernadores Civiles, Caixa 141, Activitats contra el Règim, Any 1970. Arxiu de la Delegación del Govern de Catalunya. Subdelegació del Govern de Barcelona.

trobat a DUAL intitulat “No a las 6 penas de muerte” i signat per les Comissions Obreres i les Comissions de Barri. Coherent amb els signants, el contingut exposava, més enllà de la qüestió del Consell de Guerra, problemàtiques que atendien als interessos de cadascuna de les Comissions i de les quals es feia responsable “*El criminal gobierno de Franco*”¹⁴⁹⁵: “*La congelación de nuestros salarios; El aumento de los precios; La falta de seguridad en las fabricas y las malas condiciones de vida en los barrios en que vivimos (falta de escuelas, viviendas, servicio medico etc.). Despues de los asesinatos de nuestros compañeros de Erandio, Granada y de una compañera de 22 años Maria Isabel Domingo en plena via publica [sic] de Madrid, ahora quieren cometer un nuevo crimen condenando a muerte a 6 compañeros vascos*”¹⁴⁹⁶. Per tal d’aturar l’execució d’aquest nou crim es defensava “*la lucha abierta contra el estadofascista y sus muñecos*”¹⁴⁹⁷, és a dir, una mobilització general similar a la desplegada un any abans per aturar la condemna a mort a la que havien condemnat al també militant basc Andoni Arrizabalaga.

L’octaveta aprofitava també per fer ressò de les accions que els mitjans de comunicació de masses estaven callant. S’hi explicava que a principis de mes, el dimarts 3 de novembre, “*Durante todo el dia hay lucha en las empresas, paros, asambleas, mitines, tiradas de octavillas, culminando el dia con una gran concentracions en Plaza Cataluña y una manifestación en Paralelo*”¹⁴⁹⁸. El diumenge a les 12 del migdia s’havien desplegat una dotzena de pancartes sobre autopistes amb la inscripció *¡FRANCO ASESINO!*. Per la tarda s’havien fet mítings i repartir octavetes explicant el cas i cridant a la lluita als cinemes Victoria de Sant Andreu i al Continental de Collblanc. Al primer s’hi havien presentat a la sessió de les cinc i al segon, a la de les set. També s’havien llançat octavetes a la sortida de diversos cinemes i se n’havien repartir 20.000 a les portes del Camp Nou. El dimecres 25 de novembre

“a pesar de la gran y espectacular movilización de policia en todo Barcelona, Comisiones Obreras y Comisiones de Barrio burlando todo este aparato de represión, irrumpen en plena Diagonal, suben por Via Augusta en manifestación. Centenares de trabajadores interceptan el trafico, destrozan la representación de Orbeagozo (Fabrica en lucha, en que ha sufrido tambien la represión fascista y

---

¹⁴⁹⁵ Ibidem.

¹⁴⁹⁶ Ibidem.

¹⁴⁹⁷ Ibidem.

¹⁴⁹⁸ Ibidem.

cuyo director es un fiel representante del capitalismo en el norte de España), llegan hasta la Travesera De Gracia siguen por ella hasta Mayor de Gracia en donde se destrozan

llevando continuamente en alto una pancarta con las inscripciones NO A LAS 6 PENAS DE MUERTE coreado con gritos de FRANCO ASESINO y agitando banderas rojas, se ocupaba todo el ancho de la calle.”¹⁴⁹⁹

L’octaveta feia una defensa d’aquestes accions i d’altres com ara els “enfrentamientos con la represión tanto la de la patronal como la policiaca, [les quals] marcan el camino de una lucha que empieza en las empresas y continua en la calle con la participación de todo el pueblo”¹⁵⁰⁰. I clouïa amb una crida a participar el dia 30 de novembre del boicot als transports que s’havia convocat a partir del migdia: “Hagamos en las fabricas, paros, asambleas / Cierre de comercios y escuelas”¹⁵⁰¹.

D’altres accions de denúncia del judici que s’havia de celebrar a finals de mes havien tingut per escenari la comarca. El dia 2 de desembre a les 8 de la tarda, “cuando el autobús número 213 de la Compañía de Urbanización y Transporte, que hace el servicio diario de viajeros desde la Plaza de Tetuan de Barcelona a Mollet del Vallés, se encontraba detenido en la parada de la Llagosta”¹⁵⁰², dos joves d’una vintena d’anys dels quals no en coneixem la filiació política precisa “lanzaron contra los cristales delanteros y lateral izquierdo del vehículo, pintura roja, procediendo seguidamente a colocar una pancarta de tela blanca de 1’75 por 0’90 metros, y en la que con caracteres en rojo se leía: “NO A LAS SEIS PENAS DE MUERTE”, dandose rapidamente a la fuga”¹⁵⁰³. Uns dies més tard, el 10 de desembre, el Servei d’Informació de la Guàrdia Civil tornava a rebre un avís per la troballa ben matinera -6 del matí- a l’estació de Ferrocarril de Montcada “de unas QUINIENTAS octavillas de propaganda clandestina, editadas por las Comisiones Obreras, Comisiones de Barrio y Estudiantes de Barcelona, invitando a manifestarse el jueves dia 10 a las 8 de la tarde, en Plaza Cataluña, en señal de protesta por el Consejo de Guerra de Burgos”¹⁵⁰⁴.

---

¹⁴⁹⁹ *Ibidem.*

¹⁵⁰⁰ *Ibidem.*

¹⁵⁰¹ *Ibidem.*

¹⁵⁰² *Ibidem.*

¹⁵⁰³ *Ibidem.*

¹⁵⁰⁴ Nota informativa 5889. Asunto: Hojas clandestinas en Moncada. Gobernadores Civiles, Caixa 141, Activitats contra el Règim, Any 1970. Arxiu de la Delegación del Govern de Catalunya. Subdelegació del Govern de Barcelona.

El 13 de desembre, també a primera hora del dia, era a Sabadell on es trobaven “400 hojas subversivas” distribuïdes per “diversas calles del Sector Cruz de Barbará, avaldas [sic] por las Comisiones Obreras de Barrio (C.B.) de Sabadell con el Título FRANCO y SEIS CRIMENES; en las que dicen “NI FRANCO NI MONARQUIA”, “SI UNA DEMOCRACIA POPULAR Y LUCHA DE TODO EL PUEBLO CONTRA LA REPRESION FRANQUISTA”¹⁵⁰⁵. En aquest cas, però, sembla que Bandera Roja no tenia res a veure amb aquesta Comissió Obrera de Barri –aquesta fórmula de signatura, de fet, no els era pròpia. Ho veurem ara en repassar com es va desenvolupar la lluita popular més vinculada a les demandes veïnals als principals indrets del Vallès on tenia presència Bandera. Abans, però, ressenyem encara la darrera de les accions que tenim documentada referida al Consell de Guerra de Burgos.

El 28 de desembre es feia saber la sentència. El total dels condemnats a mort pujava a nou persones, afegint-se'n tres a les sis dictaminades el dia anterior. La resposta de l'oposició no es va fer esperar i l'endemà mateix, la 411ª Comandància del Servei d'Informació de la Guàrdia Civil feia saber que havien tingut coneixement que “sobre las 1'00 horas del día de hoy, apareció propaganda subversiva en la C/ Avenida del Generalísimo de la localidad de Sardeña y en Rambla Montserrat de Ripollet, de esta demarcación, avalada por Comisiones Obreras y Comisiones de Barrio”¹⁵⁰⁶. La propaganda en qüestió feia referència a la sentència del Procés de Burgos feta pública el dia anterior i que condemnava a pena de mort a sis dels militants bascos. I animava a participar en una manifestació que s'havia de celebrar el mateix 29 de desembre a la plaça de Catalunya de Barcelona. Paral·lelament, el Govern espanyol seguia els seus tràmits per tal de confirmar les sentències a mort. El dia 29 es reunia el Consell del Regne i el dia 30 el Consell de Ministres, els quals finalment van acabar concedint per unanimitat l'indult de la pena de mort als nou condemnats.

Un parell d'anys després, amb Bandera Roja més consolidada a la comarca, van tornar les mobilitzacions contra un nou Consell de Guerra, aquest cop contra els treballadors gallecs de La Bazán de El Ferrol. Tot i que l'acció estava emmarcada en una campanya de denúncia del judici, la propaganda estava tenyida també de solidaritat cap als

---

¹⁵⁰⁵ Nota informativa 1949. Asunto: Sobre propaganda subversiva. Gobernadores Civiles, Caixa 141, Activitats contra el Règim, Any 1970. Arxiu de la Delegación del Govern de Catalunya. Subdelegació del Govern de Barcelona.

¹⁵⁰⁶ Nota informativa 8294. Propaganda subversiva recogida en Sardeña y Ripollet. Gobernadores Civiles, Caixa 141, Activitats contra el Règim, Any 1970. Arxiu de la Delegación del Govern de Catalunya. Subdelegació del Govern de Barcelona.

treballadors de Citroen de Vigo que el setembre havien iniciat una vaga que es va acabar generalitzant a tota la ciutat. L'*Organització* va destinar-hi tots els seus esforços i va activar les plataformes de masses que els eren properes, la Coordinadora de Comissions Obreres del *Sector* del Vallès i la Coordinadora Comarcal i la Coordinadora de Comissions de Barri, les quals

*“impulsaron la campaña desde el primer momento con gran distribución de propaganda en empresas y en la calle, con pintadas [...] y una manifestación de unas 100 personas el día 29 en Sardanyola, con pancartas y miles de octavillas, a los gritos de: CONSEJOS DE GUERRA NO; SOLIDARIDAD CON VIGO; DICTADURA ASESINA; LIBERTADES PARA EL PUEBLO; A LA LUCHA COMO VIGO”*¹⁵⁰⁷.

L'article conclouïa afirmant orgullosament que gràcies a les importantíssimes mobilitzacions que s'havien estat duent a terme, en el darrer instant, *“LA DICTADURA ESCONDIO EL ALA”*¹⁵⁰⁸.

3.6.1. Sabadell

En Josep Maria Benaül i Berenguer, que serà militant de Bandera Roja, va fer un treball sobre el sorgiment d'aquest moviment a la seva ciutat: *Aproximación al movimiento popular de barrio en Sabadell*, un text que està inclòs en el llibre del també militant de Bandera Roja Xavier Vinader *Sabadell, febrero 1976: una semana de huelga general política*. En Josep Maria Benaül, “un militant important del moviment de barris dels anys seixanta”¹⁵⁰⁹ a Sabadell explica que un cop desaparegudes les *“Comisiones Obreras Juveniles, el Partido Comunista de España (marxista-leninista) -escisión prochina del PCE-PSUC bastante fuerte en Sabadell desde 1964- teorizó la creación de las denominadas Comisiones de Barrio, que [...] no fueron más allá de realizar las típicas pintadas y siembras de octavillas”*¹⁵¹⁰. Així que és força versemblant que aquesta

---

¹⁵⁰⁷ *Avance*, nº 5, octubre-novembre de 1972, p. 11.

¹⁵⁰⁸ *Ibíd.*

¹⁵⁰⁹ Entrevista a en Jordi dins “Construint la ciutat democràtica: el moviment veïnal durant el tardofranquisme i la transició (1964-1980)” (CEDID).

¹⁵¹⁰ BENAUL I BERENGUER, Josep Maria; “Aproximación al movimiento popular de barrio en Sabadell (1945-1975)” dins VINADER, Xavier; *Sabadell, febrero 1976: una semana de huelga general política*. 1976, p. 17.

Comissions Obreres de Barri sabadellenca de què parlàvem més amunt tingués algun vincle amb les Comissions de Barri teoritzades pel PCE (m-l)¹⁵¹¹. Perquè a Sabadell, de fet, no serà ja fins el 1973, “*coincidiendo con la extensión de la lucha de masas en los barrios [...] y la práctica desaparición del PCE (m-l)*”¹⁵¹², que van aparèixer “*la Organización Comunista (Bandera Roja), el Movimiento Comunista de España (hoy de Catalunya), y el Partido Comunista de España (internacional) -hoy Partido del Trabajo-*”¹⁵¹³. Qualificats tots plegats com a “*grupos de diversa orientación maoista*”¹⁵¹⁴, malgrat que eren minoritaris respecte el que suposava el PSUC, “*empezaron a hacer sentir su presencia en el movimiento de barrios*”¹⁵¹⁵ i, de la mà dels “*trotskistas intentaron organizar unas Comisiones de Barrio- que agruparan a la vanguardia politizada- de cara a orientar una iniciativa más común y más radical en las asociaciones de vecinos*”¹⁵¹⁶. El projecte però no va reeixir ja que “*nunca se definió claramente el papel de dichas comisiones, que se encontraban con la alternativa de, o bien convertirse en grupos de agitadores, o bien realizar un trabajo y una discusión que encontraban un marco mucho más adecuado en las asociaciones de vecinos*”¹⁵¹⁷ tal com es teoritzava des d'un PSUC que en va restar al marge, abocant els seus esforços en el terreny del moviment veïnal a fer créixer les associacions de veïns. La iniciativa de crear Comissions de Barri arribava segurament una mica tard, quan ja les associacions de veïns començaven arreu a acaparar tot el protagonisme de la lluita als barris. Les Comissions de Barri no havien desaparegut del tot i a alguns indrets se'ls reservava encara un cert paper, però la seva hora més fecunda ja havia passat.

A Sabadell, a partir de 1973 va prendre força la lluita dels habitants de l'OSH d'Espronceda. Després d'una llarga lluita que va incloure una vaga de lloguers van aconseguir arrencar 86 milions de pessetes per a la reparació dels seus habitatges. Els veïns i veïnes que ocupaven els blocs d'Arrahona-Merinals van replicar la lluita que tants

---

¹⁵¹¹ La mateixa Comissió Obrera de Barri du a terme una manifestació llampec de denúncia de la sentència a mort dels joves bascos el 30 de desembre a les vuit del vespre. Conformada per una vintena de joves, la manifestació va recórrer uns 200 metres “*dando gritos subversivos, lanzando unas 4.000 hojas clandestinas [...] y arrojando piedras contra la Banca March y Almacenes Jorba, rompiendo una cristalera en cada entidad, disolviendose seguidamente*”. Nota informativa 8343. Manifestación relámpago en Sabadell. Governadors Civils, Caixa 141, Activitats contra el Règim, Any 1970. Arxiu de la Delegación del Govern de Catalunya. Subdelegació del Govern de Barcelona.

¹⁵¹² BENAUL I BERENQUER, Josep Maria; op. cit., p. 17.

¹⁵¹³ *Ibidem*.

¹⁵¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵¹⁵ *Ibidem*.

¹⁵¹⁶ *Ibidem*.

¹⁵¹⁷ *Ibidem*.

bons fruits havia dut als habitants d'Espronceda¹⁵¹⁸.

Aquell mateix any 1973 també es va produir un debat al voltant de la possibilitat de presentar un candidat pel terç familiar a les eleccions municipals. A la primera Circular del Comitè de Barcelona ja s'apuntava aquesta ciutat com una de les localitats on podria trobar-se un candidat sorgit del moviment popular que pogués concórrer-hi i representar-lo¹⁵¹⁹. La proposta, “*preconitzada por algunos sectores*”¹⁵²⁰ entre els quals hi suposem els militants de Bandera Roja, es va plantejar com una “*cuestión táctica*”¹⁵²¹ i es va debatre “*a nivel de la vanguardia de las asociaciones de vecinos*”¹⁵²², però finalment “*fue desechada*”¹⁵²³.

3.6.2. Terrassa

El cas de Terrassa no és com el d'altres poblacions de l'àrea metropolitana que passaran de ser pràcticament un poble a una ciutat en quinze, vint anys. En el seu cas, iniciava la dècada dels cinquanta gratant ja els 60.000 habitants i la dels seixanta per sobre dels 90.000. Però, tot i així, també el desequilibri entre els barris del centre i els de les afores, ocupats per persones acabades d'arribar d'altres regions del sud de la península, deixarà al descobert la mancança generalitzada de planificació urbanística i de serveis.

A partir sobretot de l'arrencada dels setanta, Terrassa viurà, com bona part de les ciutats a l'entorn de Barcelona, una explosió de col·lectius i organitzacions antifranquistes que afegiran diversitat i complexitat a un moviment hegemonitzat pel PSUC i les CCOO, amb el permís del FOC. Ens ho explica l'historiador Manuel Màrquez i Berrocal: “L'hegemònic PSUC veu aparèixer una extrema esquerra molt fragmentada (PCEi, Bandera Roja, LCR, PORE, PTE, ORT). Ahora que es dissol el FOC, reneix la CNT, arribada [sic] la lluita armada de la mà del FAC (Front d'Alliberament de Catalunya) i es constitueixen tot un conjunt de moviments socials de caràcter juvenil, ecologista, feminista, estudiantil, etc.”¹⁵²⁴. No sabem en quin moment exacte s'hi establí un nucli de Bandera Roja però sí que n'arribaren a tenir “entre els anys 1973 i 1979, organitzacions

---

¹⁵¹⁸ *Ibidem*, p. 15.

¹⁵¹⁹ “Circular del Comitè de Barcelona”, nº 1, p. 2. ABPR, DPP (OCE(BR)) 2/5 (6).

¹⁵²⁰ BENAUL I BERENGUER, Josep Maria; op. cit., p. 15.

¹⁵²¹ *Ibidem*.

¹⁵²² *Ibidem*.

¹⁵²³ *Ibidem*.

¹⁵²⁴ MÀRQUEZ I BERROCAL, Manel; “L'antifranquisme terrassenc, entre la il·lusió i el desencís” dins *Malarassa*, 7 d'octubre de 2013.

com Bandera Roja, Lliga Comunista Revolucionària (LCR), PORE, FAC, PTE, ORT i CNT”¹⁵²⁵, els militants més actius de les quals, tot i que no van arribar a fer mai ombra al PSUC, “també desenvoluparen un paper important en les mobilitzacions al carrer contra la dictadura i sectorialment mantenint alt el llistó de les reivindicacions socials i econòmiques durant la transició democràtica”¹⁵²⁶.

Justament els aspectes que tenen a veure amb el moviment popular (moviment veïnal, sanitat, educació) són aquells on sembla que els i les militants de Bandera Roja més protagonisme van tenir a Terrassa. Més divers en la seva composició que el moviment obrer, el moviment veïnal va aconseguir comptar “amb la implicació de militants del PSUC, d'un sector socialista més pròxim als postulats de Josep Pallach, de membres d'Unió Democràtica i d'un petit nucli de militants molt actius d'OCE-Bandera Roja, que van incidir en la problemàtica dels barris i de l'ensenyament”¹⁵²⁷.

Entre uns i altres van bastir les Comissions de Barri i l'Associacions de Veïns. La participació del militants de Bandera Roja es va concentrar en “impulsar el moviment veïnal en alguns barris com el Torrent de la Maurina”¹⁵²⁸, un indret conegut aleshores com “*el barrio de las latas*”¹⁵²⁹ i on els taxistes no sempre accedien a dur-t-hi. A La Maurina hi van tenir “militants molt actius com ara Antoni Cunill [...], juntament amb Magda Farrés, Maria Camps, Montse Pizà, Pepi Sabrià o Tessa Julià, entre d'altres”¹⁵³⁰. Una de les principals batalles que hi van lliurar va ser per revertir “les greus deficiències de sanejament i neteja amb presència de focus d'infecció molt perillosos”¹⁵³¹.

Dintre d'aquest gran calaix que significava el moviment popular, “Terrassa tindrà uns militants molt actius de l'extrema esquerra revolucionària [sic] (OCE-Bandera Roja, PORE, LCR i ORT) en l'àmbit, sobretot, de l'educació i la sanitat”¹⁵³². En la lluita per la millora de les escoles, associacions de veïns i mestres anaven molt sovint de la mà. No és d'estranyar, doncs, que una de les protagonistes de la lluita per millorar l'escola terrassenca fos la mestra i militant de Bandera Roja Magda Farrés, que va ser també

---

¹⁵²⁵ LACUEVA MORENO, Josep Lluís; MÀRQUEZ I BERROCAL, Manuel; PLANS I CAMPDERRÒS, Lourdes; *Combat per la llibertat. Memòria de la lluita antifranquista a Terrassa (1939-1979)*. Ed. Fundació Torre del Palau, Terrassa, 2007, p. 324.

¹⁵²⁶ *Ibíd.*

¹⁵²⁷ *Ibíd.*, p. 424.

¹⁵²⁸ *Ibíd.*, p. 329.

¹⁵²⁹ ROVIRA, Joan; CABÚS, Olga; *La Maurina. La memòria de les persones, la història del barri*. Ajuntament de Terrassa/Pla de Barris de la Maurina, Barcelona, 2010, p. 31.

¹⁵³⁰ LACUEVA MORENO, Josep Lluís; MÀRQUEZ I BERROCAL, Manuel; PLANS I CAMPDERRÒS, Lourdes; *op. cit.*, p. 478.

¹⁵³¹ *Ibíd.*, p. 525.

¹⁵³² *Ibíd.*, p. 420.

presidenta de l'Agrupació Esperança. Mentre exercia aquest càrrec un diari local la va entrevistar per conèixer el seu punt de vista sobre la situació de l'educació a Terrassa, i la radiografia que en va fer era francament desoladora. L'escola estatal estava mancada de mestres, i els que hi havia no aconseguien consolidar equips docents. Això significava que no podia satisfer les necessitats d'escolarització de tots els infants, que superaven sobradament les ràtios alumnes-professor que considerava òptims (23-30 alumnes per aula). L'escola privada no presentava millors condicions, i semblava que cada cop anava a pitjor, oferint uns serveis com més va, més cars i precaris. Pel que feia a les escoles bressol, encara era més difícil de trobar-ne cap amb garanties, i les condicions laborals de llurs treballadores eren pitjors que a l'ensenyament primari: els salaris eren molt baixos i massa sovint es treballava sense contracte ni estar donat d'alta a la Seguretat Social. L'ensenyament mitjà es trobava en les mateixes condicions i calia abordar de forma imminent la construcció tant d'un Institut com d'una Escola de Formació Professional. Com era d'esperar, tampoc l'ensenyament especial no estava a l'alçada, ja que només comptava amb un centre per a tota la comarca. Per a modificar aquesta realitat la Magda Farrés “defensava la necessitat de crear una escola pública i gratuïta, sota el control dels pares i mestres i en un marc de llibertats polítiques que garantís la lliure organització dels ensenyants, com la que s'havia tingut al país durant la República”¹⁵³³. Ja el 1974, un altre mestre i militant de Bandera Roja, l'Àngel Claramonte, arribava a Terrassa des de València, però la ruptura de l'*Organització* era molt propera i el reforç que hagués pogut donar a la tasca iniciada per la Magda Farrés no es va arribar a percebre perquè “de seguida es va incorporar al PSUC, on va realitzar una intensa activitat militant dins el camp de l'ensenyament”¹⁵³⁴.

En el cas de la sanitat, la tensió va pujar de grau a partir de 1973 arran de les demandes de millores en les condicions laborals de les treballadores de la Mútua de Terrassa, una protesta que va comptar amb “la presència del moviment de les Comissions Obreres i de militants de la LCR i Bandera Roja”¹⁵³⁵. Durant els mesos de gener i febrer de 1974 es van produir assemblees per a donar suport a la plataforma reivindicativa que havien elaborat i que contenia peticions com ara un augment de 3.000 pessetes, el 100% del salari en cas de malaltia, accident o jubilació, un plus de nocturnitat o l'IRTP a càrrec de l'empresa. En defensa de la plataforma reivindicativa i amb l'objectiu de forçar a la

---

¹⁵³³ *Ibíd*em, p. 652.

¹⁵³⁴ *Ibíd*em, p. 478.

¹⁵³⁵ *Ibíd*em, p. 494.

direcció de la Mútua a asseure's a discutir les seves demandes presentades un mes abans, el 23 de gener “*cien trabajadoras (enfermeras, auxiliares, camilleros, personal de cocina, etc.)*”¹⁵³⁶ van dur a terme diverses accions, entre les què va cridar l'atenció la desenvolupada per un grup de dones que s'havien vestit “*sin còfia*”¹⁵³⁷ i duïen “*medias negras como protesta*”¹⁵³⁸.

En darrer lloc, cal posar de relleu també la seva participació a les eleccions a l'Ajuntament pel terç familiar. No era el primer cop que s'assajava l'intent d'assolir representació municipal per part de persones o organitzacions polítiques antifranquistes. S'havia assolit l'objectiu a les eleccions del 1967, agafant per sorpresa a les forces del règim a la ciutat, però no el 1970, quan ja previngudes van fer mans i mànigues per tal que no es repetís un accident similar. Però el 1973 hi van tornar, assolint èxit l'“Antoni Cunill, militant de Bandera Roja i actiu participant en l'Associació de Veïns de La Maurina, i [...] José Ruiz Sanz, militant del PSUC i vinculat al moviment veïnal de Ca n'Anglada-”¹⁵³⁹.

Així com sobre la militància de l'Antoni Cunill no hi ha cap dubte -anterior militant del PSUC que s'havia incorporat a Bandera Roja¹⁵⁴⁰-, sobre la d'en José Ruiz Rodríguez la cosa no està tanta clara. Portant la contrària al que acabem de reproduir, l'historiador Bernat Pizà i Castella afirma que “Ambdós eren coneguts lluitadors antifranquistes, militants de l'organització comunista Bandera Roja i vinculats, respectivament, als moviments veïnals de la Maurina i Ca n'Anglada”¹⁵⁴¹. Si això fos així s'explicaria millor com és que un militant del PSUC, organització contrària com ja hem vist a explorar les possibilitats de les eleccions municipals, hi havia concorregut. De totes maneres, com que les informacions de què disposem són contradictòries, ens centrarem en l'Antoni Cunill, la persona que tenim del tot contrastada que militava a Bandera Roja des de 1970.

Bandera Roja, ja ho vam explicar amb més detall en referir-nos al cas d'en Francisco Rodríguez Ocaña, havia conceptualitzat aquestes eleccions municipals al terç familiar com una oportunitat per a infiltrar a les corporacions municipals franquistes persones que, procedents del moviment obrer i popular, no només miressin d'aprovar mocions en el seu

---

¹⁵³⁶ *Ibidem.*

¹⁵³⁷ *Ibidem.*

¹⁵³⁸ *Ibidem.*

¹⁵³⁹ *Ibidem*, p. 198.

¹⁵⁴⁰ LACUEVA MORENO, Josep Lluís; MÀRQUEZ I BERROCAL, Manuel; PLANS I CAMPDERRÒS, Lourdes; op. cit., p. 518.

¹⁵⁴¹ Pizà i Castella, Bernat; “Antifranquistes en un ajuntament franquista”.

<https://historiesdeterrassa.blogspot.com.es/2013/11/la-lluïta-antifranquista-lajuntament.html> (31/02/2018)

favor, sinó que a més servissin també per extreure informació que fos útil en el combat contra la dictadura. Per contra, el PSUC, i a través d'ell també les CCOO, tot i ser favorables a la participació en eleccions sindicals, eren contraris a batallar en aquest camp, i apostaven per l'abstenció. I així ho van fer saber a través d'un full volander signat a data de 20 de setembre de 1973 per la coordinadora de Comissions Obreres. Al contrari que Bandera Roja, que afirma que *“los concejales (algunos) ayudan a elevar el movimiento de masas con su presencia”*¹⁵⁴², per a la coordinadora de Comissions Obreres eren en realitat *“los vecinos, que con sus razones imponen una conciencia y consiguen movilizaciones espectaculares”*¹⁵⁴³. L'argument principal per a no participar-hi era el fet de no tenir cap possibilitat de capgirar la relació de forces –recordem que només s'hi escollia un terç dels regidors- i, inclús en l'hipotètic cas que se n'assolís una majoria absoluta, *“el Alcalde acabaría con cualquier acuerdo tomado, ya que su decisión es ejecutiva”*¹⁵⁴⁴. Tot i així, no descartaven que pogués haver-hi gent de bona fe, als quals qualifiquen de *“ingenuos”*¹⁵⁴⁵, que cregués que participar-hi podia ser positiu. El full volant acabava fent una crida però a respectar-los ja que la diferent interpretació que es fes de les eleccions municipals *“no debe representar división ni antes ni después de ellas en marcha por la unidad democrática”*¹⁵⁴⁶.

Les eleccions es van celebrar el dimarts 13 de novembre i tant l'Antoni Cunill Solà com en Josep Ruiz Sanz van assolir els resultats necessaris per esdevenir regidors -8.278 vots l'un, 8.142 l'altre. La premsa local va atribuir l'èxit d'aquesta candidatura conjunta *“a la ilusión con que los barrios han votado a los candidatos”*¹⁵⁴⁷ i l'Antoni Cunill ho qualificava de *“gran victoria popular”*¹⁵⁴⁸. Tal com havien anunciat, van provar d'emprar llurs posicions institucionals per dur les lluites de les classes populars als plens de l'Ajuntament i per denunciar el caràcter feixista de l'estat. Això es va traduir tant en mostres de suport cap a les manifestacions dels estudiants d'ensenyament mitjà en lluita contra la introducció de la Selectivitat com a mesura per filtrar els estudiants que podien accedir a la Universitat, com en la presentació de peticions d'amnistia o l'adhesió a campanyes contra la pena de mort.

---

¹⁵⁴² *Ibíd*em, p. 517.

¹⁵⁴³ *Ibíd*em.

¹⁵⁴⁴ *Ibíd*em.

¹⁵⁴⁵ *Ibíd*em.

¹⁵⁴⁶ *Ibíd*em.

¹⁵⁴⁷ *Ibíd*em, p. 518.

¹⁵⁴⁸ *Ibíd*em, p. 518.

Que aquesta tasca no seria senzilla i que es posaria molta atenció en l'activitat d'ambdós regidors era una evidència. Tenim una mostra d'aquestes dificultats en el seguiment policial al què foren sotmesos. La Prefectura Superior de Policia va lliurar un informe sobre l'Antoni Cunill el 16 de febrer de 1974, només tres mesos després d'accedir a l'Ajuntament. El contingut de l'informe es remontava a l'època en la qual l'Antoni Cunill era diaca de la parròquia de Sant Pere i explicava com, juntament amb el capellà Juan Bastida Cañal, van constituir “*un binomio de marcada significación y actuación anti-Régimen, realizando una crítica continuada hacia el Gobierno, su política y sus instituciones*”¹⁵⁴⁹. A més, en col·laboració amb d'altres “*Sacerdotes del mismo signo y tendencia política*”¹⁵⁵⁰ com ara en Daura Melich, en Garrit Rigol, en Sánchez-Bustamante, en Rofes Piñol, en Marcet Ballbé i en Ricart Ollé “*establecieron contactos y concomitancias con las organizaciones extremistas que actuaban clandestinamente en esta localidad a las que no sólo favorecieron, facilitándoles locales religiosos para sus reuniones, sino que colaboraron directamente con las mismas en la programación de huelgas y manifestaciones ilegales*”¹⁵⁵¹. La prova irrefutable d'aquestes col·laboracions amb l'antifranquisme era el fet que el 20 de maig de 1972 hagués encapçalat una manifestació convocada per les CCOO que va acabar a les portes de l'Ajuntament. A banda de fer reviure episodis del seu passat l'informe analitzava també com es va desenvolupar la campanya a les municipals, per a la qual s'afirmava que “*buscó y obtuvo un firme sostén y decisivo apoyo en los habitantes de los suburbios y barriadas, sobre todo el de la masa laboral políticamente amorfa o influenciada por CCOO y el PSUC, pudiéndose afirmar que su triunfo [...] se debió al apoyo incondicional que les prestaron los afiliados en dichas organizaciones y los simpatizantes con las mismas*”¹⁵⁵². I, en darrer lloc, feia esment d'una concentració encapçalada per ell mateix que el passat 12 de febrer de 1974 havia aplegat una setantena de persones davant l'Ajuntament. La seva voluntat era reunir-se amb l'alcalde per tal de demanar explicacions sobre l'augment de la pujada dels transports públics de cinquanta cèntims el bitllet. Un tinent d'alcalde va rebre finalment una delegació de tres persones més el regidor Cunill. Un cop conclosa i ja al carrer, el militant de Bandera Roja s'havia dirigit als concentrats per explicar com s'havia desenvolupat la reunió. Un cop donades les explicacions, els concentrats van marxar

---

¹⁵⁴⁹ *Ibíd*em, p. 520.

¹⁵⁵⁰ *Ibíd*em.

¹⁵⁵¹ *Ibíd*em.

¹⁵⁵² *Ibíd*em.

sense provocar cap incident. Segons l'informe, l'Antoni Cunill “*había gestionado con los presidentes de las Juntas de Vecinos de diversas zonas de esta ciudad, la susodicha reunión en el Ayuntamiento*”¹⁵⁵³.

També el Govern Civil havia fet un seguiment de l'activitat pública d'ambdós regidors durant el seu primer mig any d'exercici el qual es va traduir en un nou informe molt detallat de la seva activitat política. El reproduïm pràcticament sencer perquè ens sembla que és un molt bon testimoni de en què es va concretar la seva tasca a l'Ajuntament:

“Actuaciones como concejales.

Su 1ª actuación fue en realidad una omisión. NO acudieron a la votación de concejales por el tercio corporativo ya que no lo consideraron democrático.

Claramente constataron que su actuación municipal sería la de conjugar las necesidades de los barrios juntamente con las posibilidades del Ayuntamiento.

Se encontraron con los siguientes aspectos:

- Un consistorio que les negaba información [...]*
- La NO participación en absoluto de los ciudadanos en las tareas públicas debido a la mentalidad del consistorio.*
- Contribuciones especiales repartidas de forma anárquica con una ejecutiva nº 2 de dudosa formación.*
- Falta de fondos [...]*
- Situación verdaderamente catastrófica de los Transportes Públicos.*
- Calles no asfaltadas y pagadas años atrás.*

Sus principales actuaciones respecto a esta situación son:

Explosión calle Juan Mompeo. Una industria que actuaba en el interior del casco urbano produciendo sustancias tóxicas, inflamables y explosivos, cuya acumulación causó una explosión que levantó el alcantarillado de una calle, causando graves desperfectos en domicilios particulares. Intervinieron desde la Coordinadora de Barrios y como concejales en un ruego solicitando explicaciones y soluciones. [...]

Riera de las Arenas. Se están sacando tierras junto al cauce de la Riera y a varios metros por debajo de su nivel, entre la Riera y el barrio de San Lorenzo de la Obra Sindical (10.000 habitantes). Desde la coordinadora y a través de un pleno

---

¹⁵⁵³ *Ibíd.*

municipal se ha logrado de Obras Públicas en reforzamiento de las paredes de contención. Sin embargo las medidas son insuficientes ante los peligros que existen, y se está continuando en el asunto.

Autobuses. Los aumentos de precios y las deficiencias de servicio han provocado un gran descontento y protestas de todo tipo. [...]

Escuelas. Subvenciones. Se retiró la subvención antes de Navidad a una escuela de un barrio, escuela de “pedagogía activa”. Desde la Coordinadora, Junta de Vecinos y en colaboración con la escuela a través de su actuación como concejales, lograron la renovación del contrato por otro año.

Guarderías. En Can Anglada van suprimir la única guardería de este barrio de 26.000 personas. A este respecto, han protestado por esta situación denigrante, solicitando una solución.

Ley de la Selectividad. Sectores de estudiantes acudieron al Ayuntamiento para entregar una carta de protesta contra la citada Ley. En lugar de recibirles el Sr. Alcalde, como en Sabadell, tuvo que ser el Sr. Ruiz quien lo hiciera. Esto le valió ser detenido por el Comisario de Policía dentro del propio Ayuntamiento. El Alcalde todavía no ha protestado ante el Sr. Comisario a pesar de que así se lo exigió el Sr. Cunill.

Grupos Escolares. El B.O.E. ha publicado la lista de centros acogidos al Plan de Urgencia. En lugar de 9 sólo ha citado 7. Se ha presentado un ruego para que se aclare esta omisión.

Pena de muerte. [...] Se ha solitado su abolición y se ha recogido una soicitud ciudadana al respecto.

Carestía de la Vida. [...] Un ruego y dos intervenciones [...] apuntaban hacia la demanda por parte de la Corporación de la supresión del tope salarial y el freno al aumento de los rprecios.

Contribuciones especiales. [...] Se ha participado con las juntas de vecinos. En Can Palet y en torno a la instalación de los puntos de luz, los vecinos han calculado que el presupuesto del Ayuntamiento supera 2 o 3 veces el coste real de las obras.

Con la Red Arterial pasa que se quiere hacer pagar a los vecinos una proporción exagerada de este cinturón de ronda [...] Los vecinos se han negado a pagar.

El Alcalde ha desautorizado unas reuniones de todos los concejales no tenientes de alcalde, calificándolas de subversivas. En todos los Plenos públicos no se les

ha dejado formular ruegos y preguntas [...]. En el transcurso del último Pleno se les interrumpió cuando solicitaban una investigación sobre unas supuestas torutras confirmadas por el Prior-Arcipreste de Tarrasa, a siete jóvenes detenidos con ocasión de un boicot a los autobuses urbanos.”¹⁵⁵⁴

El 23 d'agost de 1974 es lliuraven al Ministre de Governació les diligències practicades en l'expedient disciplinari instruït contra ambdós regidors i que incloïa una proposta de sanció que implicava la suspensió de les seves funcions públiques com a regidors durant seixanta dies. Però el Governador Civil se'ls havia avançat sancionant-los ja el 10 de maig. Les raons per a la sanció a l'Antoni Cunill es fonamentaven en el fet d'haver rebut a les portes de l'Ajuntament un grup de persones que volien fer entrega d'un text amb adhesions contra la pena de mort, per l'anul·lació dels processos polítics pendents i per l'amnistia. La sanció va rebre resposta per part del moviment veïnal, que es va mobilitzar per a mostrar el seu desacord. Es va escriure un text de denúncia per a recollir signatures que feia així: *“Es lamentable constatar con qué dureza y con qué falta de respeto se trata a unos cargos elegidos cuando intentan defender y apoyar los intereses de los vecinos de los barrios obreros”*¹⁵⁵⁵. El 15 de juny l'alcalde rebia una instància avalada amb 1.500 signatures per tal que es fes arribar la petició de retirada de les sancions al Govern Civil i al Ministeri de Governació, però a finals d'agost arribava la confirmació de la suspensió de seixanta dies i que havia mantingut tots dos regidors sense poder intervenir a l'Ajuntament des del 10 de maig. A l'arrencar el nou curs el setembre, la penalització havia de quedar ja satisfeta.

El darrer dels informes policials referent a l'Antoni Cunill tenia a veure amb la seva assistència a la commemoració del Primer de Maig de 1974 al bosc de Can Goterés. Un centenar de persones s'hi havia aplegat al migdia quan

“al aperebirse de la presencia de la fuerza del Cuerpo de uniforme [...], uno de los que componían el grupo dijo: “que vienen los verdes”. Acto seguido se levantó ANTONIO CUNILL SOLA, concejal del Ayuntamiento de Tarrasa, recogiendo a su esposa e hijos y marchando sin duda, para evitar ser reconocido por los componentes del Cuerpo, ya que se sabe es de tendencias comunistas, aunque sin

---

¹⁵⁵⁴ *Ibíd.*, pp. 521-522.

¹⁵⁵⁵ *Ibíd.*, p. 523.

antecedentes”¹⁵⁵⁶.

3.6.3. Ripollet, Cerdanyola i Montcada i Reixac

De la parella de lluita que van formar Ripollet i Cerdanyola del Vallès en tenim dues històries escrites per sengles militants de Bandera Roja. La primera, *Cerdanyola: el camí cap a la democràcia: moviment obrer i lluita franquista (1966-1976)*¹⁵⁵⁷, és obra del ripolletès Josep Lluís Negreira Verjillos. La segona és una tesi doctoral del 2016, *Societat i lluita antifranquista a l'Àrea metropolitana de Barcelona. El cas de Ripollet – Cerdanyola. 1960/1976*¹⁵⁵⁸, l'autor del qual n'és en Ramon Martos i Calpena. Ara bé, per acabar de descriure bé el pol de lluita antifranquista que es va consolidar en aquest espai fronterer entre el Vallès Occidental i l'Oriental cal mencionar encara una tercera ciutat, Montcada i Reixac, que ocupava l'espia entre Ripollet i el riu Besòs. Totes tres ciutat van acabar conformant un triangle de lluites complementàries que es van anar retroalimentar, donant lloc a la creació d'un dels moviments locals més potents de l'antifranquisme català.

Els canvis experimentats tant per Ripollet com per Cerdanyola durant la dècada dels seixanta i setanta són molt similars als que van viure la resta de poblacions que envolten Barcelona, ja fossin aquestes del primer o del segon cinturó industrial. Si ens fixem en els primers cinc anys de la dècada dels seixanta “Ripollet esdevingué la primera ciutat amb el creixement percentualment més alt de tot Catalunya en aquest període i Cerdanyola la sisena”¹⁵⁵⁹. El 1960 el conjunt dels habitants d'ambdues poblacions sumava 11.717 habitants –Ripollet 5.262 i Cerdanyola 6.447- i quinze anys després, el 1975, la xifra s'enfilava a 54.612¹⁵⁶⁰. Aquest augment de la població era conseqüència d'una important inversió industrial que entre el 1968 i el 1970 havia significat al voltant de 144 milions només a Cerdanyola, el que suposava el 0,52% del total d'inversions a Catalunya¹⁵⁶¹. L'allotjament de tot aquest recent arribat contingent humà que havia de moure els engranatges de les noves indústries no havia estat planificat i, per tant, no va ser gens

---

¹⁵⁵⁶ *Ibidem*, pp. 466-467.

¹⁵⁵⁷ NEGREIRA VERJILLOS, Josep Lluís; *Cerdanyola: el camí cap a la democràcia: moviment obrer i lluita franquista (1966-1976)*. Edita Ajuntament de Cerdanyola del Vallès/Universitat Autònoma de Barcelona, Cerdanyola del Vallès, 2004.

¹⁵⁵⁸ MARTOS I CALPENA, Ramon; *Societat i lluita antifranquista a l'Àrea metropolitana de Barcelona. El cas de Ripollet – Cerdanyola. 1960/1976*. Tesi doctoral 2016.

¹⁵⁵⁹ *Ibidem*, p. 41.

¹⁵⁶⁰ *Ibidem*, p. 25.

¹⁵⁶¹ NEGREIRA VERJILLOS, Josep Lluís; *op. cit.*, p. 32.

senzill. Hi va haver barraquisme, però no en les proporcions d'altres indrets, degut a majors índexs d'ocupació i a una major construcció de blocs d'habitatges. Malgrat tot, la situació no era ni de lluny ideal, i “són multitud els testimonis que mostren la gran quantitat de persones que vivien rellogades en un pis familiar, o que parlen de pisos ocupats per dues famílies”¹⁵⁶².

A Ripollet, el creixement s'havia fet en direcció a Montcada i Reixach, ocupant l'espai agrícola on s'hi conreaven vinyes conegut com a Can Mas. Els ripolletencs nadius van anomenar a aquest nou barri *Ciutat sense Llei*, “tota una premonició de les inicials dificultats per la integració entre la població nadiua i la nouvinguda”¹⁵⁶³. I també a Cerdanyola els usos agrícoles d'una part important del seu terme van anar mutant en favor dels industrials. En Josep Lluís Negreira Verjillos resumeix l'impacte de la següent manera: “un fort creixement del nucli urbà principal i tradicional, la implantació d'instal·lacions industrials amb una gran ocupació d'espai, la construcció de grans infraestructures de transport i, molt especialment, la desaparició de grans nuclis residencials que havien estat utilitzats com a segones residències per la burgesia barcelonina, en favor d'autèntics barris característics de la ciutat dormitori”¹⁵⁶⁴. Unes poblacions on hi predominava el sector primari –vinyes, alzines, pins-, en molt poc temps van passar a dependre del sector secundari primer i, finalment, terciari, amb els canvis corresponents a nivell de població. Com en el cas del Baix Llobregat, també al Vallès va ser el riu qui va posar tràgicament de manifest amb quin descontrol s'estava urbanitzant. El setembre de 1962 el riu Ripoll es va desbordar i Terrassa, Sabadell, Ripollet o Montcada en van sofrir les conseqüències¹⁵⁶⁵.

Com és de suposar, si al conjunt de l'Estat els serveis socials eren raquítics, en aquells indrets on el creixement havia estat tant accelerat i desregulat, la seva absència era alarmant en tots els ordres: “necessitats d'asfaltatge i enlluminat dels carrers, instal·lacions esportives, serveis mèdics, centres educatius, dotació de policia, etc.”¹⁵⁶⁶. I, quan més anava, més gran era la desatenció. A Cerdanyola, si el 1971 hi havia cinc metges de medicina general i dos pediatres per a 19.000 persones, el 1975 eren set metges i tres pediatres per a més de 25.000 persones. I això sense tenir en compte les 5.000 sense dret a la Seguretat Social. Per això no és sorprenent que la demanda d'un nou ambulatori

---

¹⁵⁶² *Ibidem*, p. 47.

¹⁵⁶³ MARTOS I CALPENA, Ramon; op. cit., p. 42.

¹⁵⁶⁴ NEGREIRA VERJILLOS, Josep Lluís; op. cit., p. 32.

¹⁵⁶⁵ MARTOS I CALPENA, Ramon; op. cit., p. 48.

¹⁵⁶⁶ NEGREIRA VERJILLOS, Josep Lluís; op. cit., p. 57.

fos un dels arguments més repetit en les mobilitzacions de les associacions de veïns de les Fontetes i Serraparera que, després de molta lluita, van aconseguir un nou ambulatori a les Fontetes encara que molt elemental, “sense cap especialització ni llits hospitalaris, com demanava la població”¹⁵⁶⁷.

En paral·lel a aquests canvis profunds, l'església cerdanyolena va incentivar l'aparició de dues iniciatives que haurien de tenir un paper destacat en la lluita de l'antifranquisme local. El 1959 va inaugurar el Casal Parroquial i el setembre de 1962 es publicava el primer número de la revista *Sardanyola*. Una i altra, poc a poc i amb constants estira-i-arronses, van anar acollint les més diverses iniciatives de part de l'antifranquisme, esdevenint-se així que “dos elements pensats per integrar més la relació entre l'església i l'administració franquista es van convertir, amb el temps, en uns espais de comunicació, trobada i formació de persones oposades a la dictadura, especialment joves, del període de 1970 al 1976”¹⁵⁶⁸. Ja a l'estiu de 1968, el grup escoltista Cultura i Esplai organitzava al Casal Parroquial de Cerdanyola una conferència d'en Manuel Ibáñez Escofet intitulada “Los medios de comunicación social en la formación y deformación del hombre”. I, més endavant, hi van representar obres del filòsof francès Jean-Paul Sartre. També s'hi va organitzar una “Setmana de la Joventut”, una proposta cultural que s'anava produint aquí i allà. Hi va destacar el passi de la pel·lícula de Pier Paolo Pasolini *Il Vangelo secondo Matteo*, prèvia censura del mossèn Francesc Montserrat i Recoder, que va comptar pel debat posterior amb en Manuel Vázquez Montalbán i en Paco Candel. Un text teatral de Feliu Formosa on hi apareixia una frase de Karl Marx “va ser motiu suficient per a la Junta per expulsar-nos per revolucionaris i rojos”, explicava a en Ramon Martos l'aleshores escolta i militant del PSAN Rosa Maria Dumenjó. Al Centre Moral de Ripollet, a iniciativa del delegat local de la Caixa d'Estalvis de Sabadell José Bertran Baulies, s'havia de celebrar un Festival de Cançó Catalana però, quan tot era llest, el Governador Civil de la Província de Barcelona Tomás Caricano Goñi el va prohibir.¹⁵⁶⁹

Amb l'arrencada de la dècada dels setanta es va produir un relleu dels responsables parroquials de Cerdanyola i Ripollet¹⁵⁷⁰ que va suposar que, “A partir d'aquest moment, les organitzacions juvenils i clandestines van trobar aixopluc, quan era necessari, i un

---

¹⁵⁶⁷ *Ibidem*, p. 65.

¹⁵⁶⁸ MARTOS I CALPENA, Ramon; op. cit., p. 55.

¹⁵⁶⁹ MARTOS I CALPENA, Ramon; op. cit., pp. 61-63.

¹⁵⁷⁰ El 13 d'octubre arriba, procedent de la diòcesi d'Urgell, el nou equip conformat per en Josep Maria Rosell, en Josep Mora, l'Àngel Bringué i en Ramon Gràcia, segons NEGREIRA VERJILLOS, Josep Lluís; op. cit., p. 124.

suport en les seves reclamacions de més llibertat i equitat social”¹⁵⁷¹. Això va permetre a les organitzacions de l'antifranquisme, entre d'altres beneficis, “l'ús de locals adients per fer reunions i reduir així les trobades en zones boscoses, bars o cases particulars”¹⁵⁷². Un altre dels canvis importants va ser l'assumpció de la direcció de la *Revista de Sardanyola* per part de l'Àngel Bringué. Mentre la revista va ser sota la seva direcció -1971/1977- “la línia editorial de la revista va canviar com a vehicle de difusió de les problemàtiques socials locals fent d'altaveu, quan no de document viu, del relat de les vagues i reivindicacions veïnals que, al llarg de tot aquest període, van tenir lloc a Ripollet i Cerdanyola”¹⁵⁷³.

L'aprofitament consentit per part de l'antifranquisme de plataformes de l'església va significar també l'acostament de grups formats i dirigits inicialment per catòlics en col·lectius crítics amb el franquisme. Aquest va ser el cas del grup dels joves ripolletencs *Quelcom* que el 1972 “es convertí en una palanca pels grups clandestins per poder tenir el control per part de joves bàsicament de “Bandera Roja” que es van dedicar a fer festivals musicals i actes culturals per recaptar diners per les vagues i els comitès de solidaritat amb els presos polítics”¹⁵⁷⁴. O del Club Juvenil, una de les seccions del Centre Excursionista Edelweis que, des de 1968, va anar aplegant joves fins a “arribar a ser gairebé una trentena i que, de mica en mica, van anar mostrant una gran sensibilitat per la situació del país i molt especialment pel moviment obrer”. Aquesta progressiva politització del seus membres va produir dos efectes en sentit contrari que la van debilitar molt. Per una banda, van veure com una part dels socis es donaven de baixa disconformes amb el que s'hi duia a terme. En el cantó oposat, el jovent es va anar sentint cada cop més atret per les qüestions de tipus polítics en “un moment en què la formació de qualsevol grup de joves suposava atreure els “pescadors” del PC-ml; les COJ; Bandera Roja. Etc.”¹⁵⁷⁵, la qual cosa va provocar que mica en mica s'anessin “formant grupets que eren captats per una o altra formació política”¹⁵⁷⁶.

Bandera Roja havia nascut en aquesta zona a partir d'en Ramon Pla i d'en Joan Oms Llohís, als quals s'afegí procedent de Plataformes Anticapitalistes la Carmen Martínez¹⁵⁷⁷. Malgrat que “En aquells primers anys jo feia moltes més coses fora que a l'empresa”, ens

---

¹⁵⁷¹ MARTOS I CALPENA, Ramon; op. cit., p. 118.

¹⁵⁷² *Ibidem*, p. 119.

¹⁵⁷³ *Ibidem*, pp. 120-121.

¹⁵⁷⁴ *Ibidem*, pp. 122-123.

¹⁵⁷⁵ NEGREIRA VERJILLOS, Josep Lluís; op. cit., p. 132.

¹⁵⁷⁶ *Ibidem*, p. 132.

¹⁵⁷⁷ MARTOS I CALPENA, Ramon; op. cit., p. 133.

explica en Ramon Pla, les prioritats “van canviar a partir del 1971 quan vam començar a tenir un nucli estable de CCOO”¹⁵⁷⁸. Presents a algunes de les principals empreses -en Joan Oms a la Valentine, en Ramon Pla a Aismalibar i la Carmen Martínez a Castellón i a Riviere-, des d'aleshores el seu esforç es concentrà, a diferència per exemple dels nuclis de Barcelona, en la lluita a les fàbriques, és a dir, en la constitució de Comissions Obreres a les empreses, en mirar de coordinar-les, en conduir-les a la lluita per millores sindicals i socials però també polítiques. A partir de 1972, a aquest nucli inicial impulsat per en Ramon Pla, en Joan Oms i la Carmen Martínez s'hi va afegir “un grup important de joves, entre dotze i catorze, alguns procedents de la dissolta JCC¹⁵⁷⁹ i d'altres d'aquests espais vinculats a l'església que acabem de ressenyar. Plegats van impulsar “les activitats de lluita sindical, culturals o reivindicatives de barri”¹⁵⁸⁰. Vivien a Ripollet en Jaume Sariol, en Miguel González, en Benjamín Daza, l'Antoni Umbert, en Fernando Jiménez, en Jordi Verdaguer, en Ramon Martos o els germans Josep, Pilar i Montse Petit, i a Cerdanyola la Montse Cosp, en Pere Joan, l'Enric Piera Angelet o en Lluís Barbosa¹⁵⁸¹. Amb aquestes incorporacions es pot dir que “PSUC i Bandera Roja eren les dues organitzacions amb més presència a la zona”¹⁵⁸². Segons les taules de militància antifranquista composades per en Ramon Martos, en el període comprès entre el 1970 i el 1974, el PSUC era l'organització que havia aplegat més militants, fins a 53, mentre Bandera Roja quedava en segona posició amb un total de 36. En tercer i quart lloc quedaven les Plataformes Anticapitalistes/OIC, amb 22, i les Comissions Obreres, amb 20¹⁵⁸³.

Enlloc no hem trobat cap menció a activitats específiques de les Comissions de Barri i les Associacions de Veïns no apareixen a Ripollet fins el 1973 -la seva legalització no es produeix fins el 20 de desembre. L'embrió va ser format per un grup de joves que es reunia a la cerveseria La Mallorquina, els quals pertanyien “a diferents organitzacions a l'esquerra del PSUC, o bé [...] eren simpatitzants d'aquestes. Tot i que un dels seus caps visibles era en Ramon Costa (JCC-PSUC), la majoria pertanyia a Plataformes Anticapitalistes – OICE i al PC (m-l). Més endavant s'unirien altres joves del PORE (Partido Obrero Revolucionario Español), Bandera Roja i membres del PSUC”¹⁵⁸⁴.

---

¹⁵⁷⁸ *Ibidem*.

¹⁵⁷⁹ En Josep Petit va ser un dels impulsors del nucli de JCC de Ripollet i el mateix Ramon Martos i Calpena s'hi va afegir tot seguit.

¹⁵⁸⁰ *Ibidem*, p. 134.

¹⁵⁸¹ *Ibidem*.

¹⁵⁸² *Ibidem*, p. 165.

¹⁵⁸³ *Ibidem*, p. 246.

¹⁵⁸⁴ *Ibidem*, pp. 123-124.

En Josep Lluís Negreira apunta que a Cerdanyola “la voluntat de crear aquestes associacions [de veïns] ja existia des de gairebé l'any 1964, però les dificultats posades aleshores per a la seva legalització i l'escàs nombre de persones que podien pressionar per aconseguir-ho no ho van fer possible”¹⁵⁸⁵. De fet, al número de febrer de 1976 de la *Revista de Sardanyola*, un Informe sobre les associacions de veïns¹⁵⁸⁶ assenyalava la creació, el 1968 i el 1969, de l'Associació Administrativa del Turonet i de l'Associació de Propietaris de Montflorit respectivament, però van néixer amb l'única “finalitat de poder realitzar directament les obres i els serveis bàsics que necessiten de forma imprescindible”¹⁵⁸⁷. Però caldrà esperar fins el 1971 perquè es creï la primera associació de veïns preocupada pel benestar dels seus conciutadans. La pionera serà l'Associació de Veïns de Vilcom-Serrapapera, que en l'Informe mencionat del 1976 se'ns explica que comptava amb 93 socis i que les seves prioritats eren la resolució de problemes urbanístics i sanitaris¹⁵⁸⁸. La següent, l'Associació de Veïns de Fontetes, comptava ja amb 250 socis i no serà legal fins el 1975¹⁵⁸⁹ -en Negreira situa la seva fundació el desembre de l'any anterior¹⁵⁹⁰. Les prioritats les havien situat en la necessitat de construir una llar d'infants, una residència per a persones grans i un ambulatori. En cap dels organigrames de les juntes d'ambdues associacions de veïns no hi hem trobat cap dels membres de Bandera Roja que coneixem. Malgrat les importants mancances en infraestructures i serveis socials i la presència de dos nuclis prou potents de militants de Bandera Roja al triangle Ripollet-Cerdanyola-Montcada i Reixac, hem estat incapaços de trobar gaire informació pel que fa a la seva participació en la lluita per la millora de les condicions als barris, la qual cosa no significa per força que no se n'ocupessin. El que sí tenim la impressió és que, degut a al seu protagonisme en la lluita a les fàbriques, és possible que els esforços destinats a la feina als barris fossin menors que en d'altres llocs on la seva presència al moviment obrer no fos tant important.

A la seva premsa només faran referència a un parell de conflictes socials. El primer d'ells, un boicot als autobusos de Cerdanyola i Ripollet, va aparèixer al número 4 d'*Avance* de juliol de 1972¹⁵⁹¹. L'article denunciava l'augment dels preus, i n'assenyalava el govern com el principal responsable, ja que “*han sido las empresas estatales las que mayores*

---

¹⁵⁸⁵ NEGREIRA VERJILLOS, Josep Lluís; op. cit., p. 113.

¹⁵⁸⁶ “Asociaciones de vecinos. Informe” dins *Revista de Sardanyola*, febrer de 1976, pp. 3-4. AX.

¹⁵⁸⁷ NEGREIRA VERJILLOS, Josep Lluís; op. cit., p. 113.

¹⁵⁸⁸ “Asociaciones de vecinos. Informe”, dins *Revista de Sardanyola*, febrer de 1976, p. 3. AX.

¹⁵⁸⁹ *Ibidem*.

¹⁵⁹⁰ NEGREIRA VERJILLOS, Josep Lluís; op. cit., p. 113.

¹⁵⁹¹ “Boicot en los autobusos de Sardañola y Ripollet”, dins *Avance*, nº 4, juliol de 1972, pp. 7-8.

aumentos han experimentado: teléfono, electricidad, gasolina,...”¹⁵⁹². Aquest augment dels preus, al seu torn, havia repercutit “*sobre alimentos de primera necesidad, coste y mantenimiento de la vivienda y transporte*”¹⁵⁹³. Les empreses Font i Renom, que eren les que gestionaven els autobusos de Ripollet i Cerdanyola, ja n’havien incrementat les tarifes, però estava previst que fossin el conjunt de les línies del Vallès les que augmentessin entre un 20% i un 25%. Per tal de fer-hi front es va convocar “*un importante BOICOT A LOS AUTOBUSES EL MARTES 13 junio*”¹⁵⁹⁴, el qual, “*a pesar de haber sido parcial ha representado un importante paso adelante en la consciencia unitaria de lucha, en el desarrollo de las organizaciones de la clase obrera y del pueblo en general (COMISIONES OBRERAS-COMISIONES DE BARRIO)*”¹⁵⁹⁵. El desenvolupament de les organitzacions va quedar palès, se’ns diu, el dia 8, “*en la distribución de octavillas en Ripollet y Saradñaola y en la terminal de San Andrés las pintadas en todos los barrios, las pancartas en las calles y paradas de autobuses, la rotura del luminoso de la agencia Renom y la inutilización de 2 autobuses el día 13*”¹⁵⁹⁶.

El segon dels conflictes el coneixem gràcies a l’*Estrella Roja*¹⁵⁹⁷ de novembre de 1973. El mes arrancava a Montcada i Reixac amb una nova mobilització, aquest cop contra la quantitat ingent de pols que es respirava en determinades zones. A dos quarts d’una del migdia del dijous 1 de novembre “*1.000 vecinos se concentraron en la confluencia de las calles Viñas y Bifurcación en protesta por el abandono de las calles que obligan a respirar más polvo que aire. Problema [...] aumentado por la proximidad de la [...] Asland*”¹⁵⁹⁸, l’empresa cimentera veïna. Malgrat que la Guàrdia Civil va fer acte de presència i “*intentó arrancarles la pancarta*”¹⁵⁹⁹, una hora més tard ja eren, sempre segons *Estrella Roja*, vora 3.000. Fossin els que fossin, van suficients com per veure’s amb prou forces per emprendre una manifestació que es va dirigir cap al centre de Bifurcació “*al grito de “Asfalto sí, polvo no” y “Volveremos otro día”*”¹⁶⁰⁰.

3.6.4. Montornès del Vallès, Mollet, Martorelles, Sant Fost de Campsentelles

---

¹⁵⁹² *Ibidem*, p. 7.

¹⁵⁹³ *Ibidem*.

¹⁵⁹⁴ *Ibidem*, p. 8.

¹⁵⁹⁵ *Ibidem*.

¹⁵⁹⁶ *Ibidem*.

¹⁵⁹⁷ “Auge de la lucha en los barrios Populares” dins *Estrella Roja*, nº 39, novembre de 1973, pp. 11-12.

¹⁵⁹⁸ *Ibidem*, p. 11.

¹⁵⁹⁹ *Ibidem*.

¹⁶⁰⁰ *Ibidem*.

Al primer número d'*Avance* –abril 1972-, el “Periódico de los Trabajadores del Vallés”¹⁶⁰¹, es fa ressò de la problemàtica dels munts de deixalla que crea la societat industrial. Històricament, Barcelona, la principal generadora de residus, havia externalitzat la seva brossa. Ara, però, cada dia més veus de protesta s'alçaven. Pel que ens explica la notícia¹⁶⁰² sembla que l'Ajuntament de Barcelona estava provant de distribuir les seves deixalles entre els pobles de l'entorn, “*pero claro los trabajadores son unos desagradecidos y no lo aceptan solamente sino que ademas hacen asambleas, manifestaciones, cortan las calles de acceso de los camiones*”¹⁶⁰³. En un primer moment l'Ajuntament havia provat de col·locar-les a Collserola, més endavant a Can Clos, i ara “*quieren probar en Martorelles, pero [...] ya han empezado las asambleas y movilizaciones en toda la zona afectada*”¹⁶⁰⁴.

A principis de la dècada dels cinquanta Montornès del Vallès era una petita vila d'un miler d'habitants. Però el 1958, l'empresari Nicolás Riera-Marsà, responsable juntament amb son germà Federico d'Industrias Riera-Marsá, una empresa del ram de l'alimentació fundada el 1940, va fer una primera proposta d'industrialització a la plana veïna coneguda com a Can Torrents, afegint-se amb aquesta iniciativa a la febre constructiva d'aquells anys. El terreny en qüestió, que es trobava a un quilòmetre de distància del poble, va patir una transformació espectacular i, el 1965, s'hi inaugurava el polígon industrial i la Ciutat Satèl·lit Riera-Marsá, modificant de forma extrema aquest paratge del Vallès Oriental. Les noves edificacions de seguida es van anar ocupant però les condicions que en què vivien no només eren molt lluny del que s'havia promès sinó que cada dia que passava empitjoraven:

“Los problemas de goteras y el desprendimiento de cornisas de muchos de los edificios eran cada vez mayores, las calles seguían sin asfaltar, la red de alcantarillado estaba en muy malas condiciones provocando constantes atascos en las cañerías y los servicios sociales eran escasos y de mala calidad [...]. Los malos olores y las ratas en la ciudad obrera eran [...] parte de la vida de la misma

---

¹⁶⁰¹ Ja hem vist més amunt que aquesta llegenda no serà fixe sinó que anirà mutant primer a “Publicación de las Comisiones de Empresas y Barrios del sector del Valles” i posteriorment a “Publica Sectores de Comisiones Obreras y Barrios del Vallés”

¹⁶⁰² “Martorelles, Mollet, San Fausto: Basura no!” dins *Avance* n° 1, abril de 1972, p. 5.

¹⁶⁰³ *Ibidem*.

¹⁶⁰⁴ *Ibidem*.

ya que la tan prometida recogida diaria de basuras, que habían hecho tanto el promotor como el propio Ayuntamiento, no llegaba. Los vecinos se veían obligados a tirar las basuras a un descampado cerca del barrio y muy próximo a donde estaba el pozo que abastecía de agua potable al mismo [...]

Además muchos de los equipamientos que el promotor vendía para la Ciudad Satélite [...] estaban sin construir o en unas condiciones muy precarias. Existía una pequeña escuela en el barrio, que no era más que un barracón prefabricado de lata en el cual no había patio de recreo para los alumnos [...]. Existía, también, un pequeño consultorio médico prefabricado donde no había un facultativo fijo, si no que una o dos veces a la semana el médico de Montornès centro pasaba consulta en el barrio. Además [...] era el que debía atender las urgencias nocturnas en el barrio.”¹⁶⁰⁵

Essent conscients de les lamentables condicions en què es vivia a la Ciutat Satèl·lit i en previsió de les més que probables protestes, l'Ajuntament de Montornès, en col·laboració amb el propietari del terreny i promotor Nicolás Riera-Marsà, van incentivar la creació de l'Associació de Caps de Família amb objectiu de canalitzar totes les queixes dels veïnat. Al front d'aquesta entitat hi van situar gent propera i, tot i que va fer la seva funció durant quatre anys, el deteriorament progressiu de les condicions de vida a la Ciutat Satèl·lit va acabar mostrant la seva inutilitat.

Fracassat aquest primer projecte, la següent proposta d'organització veïnal va venir de la mà del capellà de la barriada Miguel Col, que va idear un sistema d'elecció dels representants prou representatiu: el complex comptava amb dinou edificis de quatre escales cadascun; cada escala escollia un president que, al seu torn, en designaven un que seria el president de tot el bloc; el conjunt de presidents de bloc escollien els membres que constituïrien una Comissió Permanent encarregada de representar-los. Ara bé, si el capellà havia fet aquesta proposta organitzativa pensant que podria anar col·locant-hi gent propera, els militants del PSUC del barri, que no eren pocs, no es van quedar de braços plegats, i van fer mans i mànigues per tal que el màxim nombre de presidents fossin del *Partit*. La primera acció que van endegar va ser la presentació d'una carta signada per tots els presidents de bloc i per la Comissió Permanent exposant les 10 deficiències més greus. La resposta de l'Ajuntament va ser força receptiva, tot promentent fer-se càrrec de

---

¹⁶⁰⁵ SÁNCHEZ ORTÍZ, Emilio José; *De la fábrica al barrio. Cuando la calle volvió a ser nuestra*. Tesis doctoral de la Universitat Autònoma de Barcelona, 2016, p. 353.

la situació. Però aquesta relació epistolar no acabava de donar els fruits esperats i va ser llavors quan “*desde las presidencias de los bloques de pisos y la Comisión Permanente estudiaron [...] la forma de negarse a pagar las letras de los pisos hasta que no se arreglaran los desperfectos que en ellos habían [sic], así como poner fin a todos los problemas y carencias que tenía el barrio tal y como les habían prometido años atrás*”¹⁶⁰⁶. La Comissió Permanent recaptaria des d’aquell moment els lloguers, que aniria desant fins que la situació no s’arreglés.

Tot i que en la relació d’organitzacions antifranquistes presents a Montornès del Vallès l’Emilio José Sánchez Ortíz no anomena Bandera Roja¹⁶⁰⁷, tant el fet que en parlin amb força detall i en primera persona del plural a *Avance*, que en aquells moments es presenta ja com a *Publicación de las Comisiones de Empresas y Barrios del sector del Valles*, com que a l’article s’acabi fent, com veurem, una crida a enfortir la Comissió de Barri de Riera-Marsá, ens fa pensar en la possibilitat que Bandera Roja comptés amb algun militant a la Ciutat Satèl·lit.

A l’*Avance* número 4 de juliol de 1972, la portada estava dedicada, entre d’altres, a la vaga de lloguers iniciada al maig. A l’interior¹⁶⁰⁸ s’hi trobava una breu història dels vuit anys de vida d’aquesta barriada i s’hi explicava que en aquells moments “*la dotación del polígono no ha ido más allá: la urbanización y creación de espacios verdes ni se ha iniciado, el equipamiento cultural, recreativo y sanitario no existe, lo que se llama “guarderia” y “ambulatorio” es una burla a las casi mil familias que malvivimos en el polígono, el alumbrado público instalado hace dos años es insuficiente y el alcantarillado no reúne condiciones*”¹⁶⁰⁹. S’hi avaluaven també les accions empreses per l’Assemblea de Presidents de Blocs i per la Comissió Permanent per tal de capgirar la situació, però s’afirmava que els “*recursos de tipo legal [...] solo han servido para abrir los ojos a los vecinos y darnos cuenta que por este camino nada conseguimos*”¹⁶¹⁰ i que “*el único camino que nos puede conducir al logro de nuestras reivindicaciones es el enfrentamiento “al gangster y sus protectores y lacayos” en la más absoluta unidad de acción, de todos los habitantes del Polígono*”¹⁶¹¹. Sobre la vaga de lloguers, es deixava entreveure, com ja apuntava l’Emilio José Sánchez Ortíz, que aquesta mesura de pressió havia costar de fer

---

¹⁶⁰⁶ *Ibidem*, pp. 362-363.

¹⁶⁰⁷ *Ibidem*, pp. 238-239.

¹⁶⁰⁸ “Montornès: un fraude y un aprendizaje” dins *Avance*, nº 4, juliol de 1972, pp. 10-12.

¹⁶⁰⁹ *Ibidem*, p. 10.

¹⁶¹⁰ *Ibidem*, p. 12.

¹⁶¹¹ *Ibidem*.

arrençar però que dos mesos després “YA SE EXTIENDE A CASI DEL 80% DE LA POBLACION”¹⁶¹². Malgrat que és possible que aquesta xifra sigui exagerada, el que és segur és que estava arrelant prou com perquè en Riera-Marsà es veiés obligat a moure’s tot promentent “estudiar alguna de las peticiones de vecinos”¹⁶¹³. Ara bé, advertia, aquest estudi només es faria “siempre y cuando se “normalice” el pago de mensualidades”¹⁶¹⁴. A parer d’Avance, “Esta muy claro que su único objetivo es romper la unidad de los vecinos conseguida a traves de la huelga de alquileres [...]. Por eso [...] manda cartas de amenazas a algunos de nosotros con el fin de dividirnos”¹⁶¹⁵. I davant d’aquesta mesura coercitiva s’advertia que “ahora más que nunca debemos TOMAR LAS DECISIONES TODOS JUNTO EN ASAMBLEAS Y NO INDIVIDUAL, es por eso que debemos CONSOLIDAR NUESTRA ORGANIZACION: LA COMISION DE BARRIO de “Riera Marsá”¹⁶¹⁶.

L’estiu de 1973 era el torn de Mollet, que s’alçava reclamant aigua. No era el primer cop, però fin el moment “Lo unico que había hecho el Ayuntamiento era dar agua a los barrios más combativos, para cortar [...] todo el movimiento reivindicativo”¹⁶¹⁷ sense tenir en compte que “cuando exigimos agua para Mollet, exigimos agua para todos ahora y aquí”¹⁶¹⁸. El dilluns 2 de juliol s’havia convocat una assemblea davant del Pavelló municipal per tal de decidir quina postura havien de traslladar a l’alcalde el dissabte següent. L’alcalde, però, en conèixer l’existència d’aquesta assemblea hi va enviar “ocho jeeps de “grises”, guardia civil y sociales”¹⁶¹⁹. La seva presència va ser resposta per “un grupo de unos doscientos vecinos [que] fue por las calles de Plana Lladó gritando “queremos agua” “no a la policia” y convocando una “concentración” para el sábado por la tarde delante del Ayuntamiento”¹⁶²⁰. La marxa va anar aplegant gent, fins arribar als cinc-cents, que van acabar animant-se a fer una concentració finalment va ser dissolta per la policia. La següent acció es va produir el dijous, quan va ser “lanzada masivamente una hoja informando de la trayectoria de la lucha y la consigna de la concentración”¹⁶²¹.

---

¹⁶¹² *Ibidem*.

¹⁶¹³ *Ibidem*.

¹⁶¹⁴ *Ibidem*.

¹⁶¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶¹⁶ *Ibidem*.

¹⁶¹⁷ *Avance*, nº 9, juliol de 1973, p. 15.

¹⁶¹⁸ *Ibidem*.

¹⁶¹⁹ *Ibidem*.

¹⁶²⁰ *Ibidem*.

¹⁶²¹ *Ibidem*.

Com que la concentració del dissabte s'havia trobat amb les portes de l'Ajuntament tancades aquest cop van decidir sortir en manifestació “a los gritos de “Mollet exige agua” “agua para el pueblo” “más agua menos policia”, que duró aproximadamente una hora hasta la llegada de la policia que practicó tres detenciones”¹⁶²². Una resposta, la de la repressió, que no era tampoc nova a Mollet, sinó que ja l'havien pogut observar “cuando los trabajadores de Schappe-tex se levantaron para exigir unas mejoras”¹⁶²³.

3.7. El moviment popular al Maresme

Mataró va experimentar, com hem vist que havia succeït a totes les ciutats de l'àrea metropolitana, un creixement de població molt important a partir dels anys seixanta. I, també com a la resta de les ciutats, aquesta arribada de nous habitants no havia anat acompanyada de cap mena de planificació, produint-se el col·lapse dels pocs serveis existents. En el cas de la capital del Maresme, els nouvinguts s'havien anat aplegant als barris perifèrics, que als anys setanta constituïen “quasi el 75% del total de la ciutat”¹⁶²⁴, la qual cosa provocava un importantíssim desequilibri demogràfic –cal tenir present que la majoria dels pocs serveis existents es concentraven al centre.

Un dels primers problemes que es va enfrontar de cara va ser l'educatiu. Si des del 1939 la situació mai no havia estat gens bona, la recent arribada de nombrosos immigrants procedents del sud de l'Estat havia posat encara més en evidència que l'educació, ni tan sols la basada en el nacionalcatolicisme, no formava part de les prioritats del franquisme. De fet, va ser en bona part gràcies a aquesta palesa desatenció que va ser possible que a partir dels seixanta alguna cosa es comencés a moure a Mataró, tal com ens explica l'historiador local Manuel Cusachs i Corredor: "Era tal el desprestigi de l'ensenyament, tant pel que fa a les escoles nacionals com a les religioses, i tan greus els dèficits de places, que va ser relativament fàcil dins d'una dictadura posar la llavor perquè germinessin nous criteris pedagògics”¹⁶²⁵.

Essent aquesta la situació, només faltava que es trobessin, per una banda, pares i mares

---

¹⁶²² *Ibidem*.

¹⁶²³ *Ibidem*.

¹⁶²⁴ CUSACHS I CORREDOR, Manuel; *De súbdits a ciutadans. Mataró, del 1960 al 1980 (Crònica periodística de la transició de la dictadura a la democràcia)*. Patronat Municipal de Cultura de Mataró, Barcelona, 2003 p. 85.

¹⁶²⁵ *Ibidem*, p. 53.

que feien mans i mànigues per no haver de dur els seus infants a unes escoles nacionals o religioses que no responien als seus desitjos i, per l'altra, unes mestres que estaven disposades a traure la pols als models renovadors d'escola catalana i pedagogia activa desenvolupats durant la Segona República. El resultat d'aquest encontre va ser l'elaboració d'un projecte d'escola nova que va acabar rebent el vist-i-plau de l'Ajuntament. Davant les evidents mancances en aquesta qüestió, inclús el ponent de cultura de l'Ajuntament Lluís Soler Fonrodona, conegut per les seves posicions ultres, va haver reconèixer davant dels pares i mares sol·licitants que "En aquests moments donaríem permís per fer escoles als mateixos comunistes"¹⁶²⁶. I, de fet, en part ja va ser això.

Una de les abanderades d'aquest renaixement pedagògic a Mataró va ser la Margarida Colomer i Rovira, que més endavant va participar del nucli de Bandera Roja que es va formar pels volts de 1972 i que va arribar a comptar amb una desena de persones¹⁶²⁷ que mantenien el contacte amb la direcció gràcies a les visites esporàdiques que se'ls feia des de Barcelona. L'interès de la Margarida Colomer per aquesta disciplina la va encoratjar a fer les primeres pràctiques a l'escola de la Mare de Déu de Lourdes, fundada a principis de segle per les Germanes de la Misericòrdia de Moissac, mentre cursava batxillerat – havia nascut el 31 de maig de 1944 a Vilassar de Mar. Però va ser en l'àmbit de l'escoltisme, on va conèixer en Joaquim Montserrat i en Joaquim Anson, quan va començar a fer plans més agosarats. Plegats, van començar a buscar el concurs d'altres pares –en Pere Saleta Xifré, en Joan Masjuan Capell, en Josep Fradera Soler i el mateix Cusachs¹⁶²⁸–, i a remoure cel i terra per tal de bastir una alternativa educativa pels seus infants. El resultat d'aquesta cerca va acabar donant lloc a l'Escola Anxaneta, que va arrencar l'activitat el setembre de 1965 a un pis del carrer García Oliver conegut popularment com "Can Serradures", i de la qual la Margarida Colomer i Rovira en fou la primera mestra¹⁶²⁹.

Un cop acabat el curs va assistir a les colònies d'estiu que organitzava l'escola Sant Gregori sota direcció d'en Jordi Galí a Castellterçol i va entrar en contacte amb l'Escola

---

¹⁶²⁶ CUSACHS I CORREDOR, Manuel; *L' "Escola Anxaneta" (1965): una experiència entranyable*, p. 4.

¹⁶²⁷ És el mateix Manuel Cusachs i Corredor qui ens informa del gruix del contingent identificant-ne els següents: l'Albert Colomer, la Lola Casas, en Joan Noè i Roca, la Margarida Colomer i Rovira, el Francesc Lleonart i Ripoll, en Paco Estrella, l'Àngel Puig, l'Eugeni Abril i en Jordi Montserrat i Bartra. CUSACHS I CORREDOR, Manuel; *De súbdits a ciutadans...*, p. 135.

¹⁶²⁸ CUSACHS I CORREDOR, Manuel; *L' "Escola Anxaneta"...*, p. 4.

¹⁶²⁹ CUSACHS I CORREDOR, Manuel [et al.]; *Escola Anxaneta (Mataró 1965-1987). Memòria d'una convicció*. Edita Associació pel Llegat de l'Escola Privada Anxaneta, Barcelona, 2007, p. 24.

Rosa Sensat a partir de participar en els seus cursos. Allí hi va conèixer la pedagoga Marta Mata i Garriga¹⁶³⁰, la qual va proposar-li de deixar l'Anxaneta per a impulsar una nova escola amb pedagogia activa a un barri amb forta presència de la immigració. Engrescada amb la iniciativa, juntament amb d'altres mestres van acabar de donar-li forma i el 1967¹⁶³¹ naixeria al barri de Cerdanyola l'escola "Bons Amics". El projecte s'havia construït al voltant de dos pilars fonamentals: "el de la tècnica pedagògica i la dels valors socials"¹⁶³². Aquell mateix any naixia també L'Escola del Turó de Cerdanyola i, l'any següent, Sol Ixent, totes elles agrupades sota el paraigües del Grup d'Escoles de Mataró, un espai de coordinació creat el 1966 per tal de donar-se suport unes a altres¹⁶³³. En aquesta lluita per transformar la societat des del camp de l'educació la Margarida Colomer va estar acompanyada, encara que amb menor protagonisme, per la Lola Casas, una altra dona que també acabaria militant a Bandera Roja¹⁶³⁴. Ambdues van estar implicades a partir de la seva feina al moviment d'ensenyants que pivotava al voltant de l'Escola Rosa Sensat.

El de l'educació, però, no era l'únic problema que havien de suportar els veïns i veïnes de Mataró. I, a partir de la dècada dels setanta, van començar a prendre consciència de la necessitat –i la possibilitat– d'organitzar-se per a afrontar els problemes més propers i resoldre'ls. Els veïns i veïnes de Mataró ja havien anat veient com, a poc a poc, s'havien anat consolidant les Comissions Obreres, el PSUC, el PC (m-l), la mateixa Bandera Roja, els Centres Socials de Cerdanyola, Cirera o El Palau, o l'Assemblea Democràtica de Mataró¹⁶³⁵. I va ser "Dins d'aquest clima de sensibilització i d'agitació social generalitzada [que] van néixer a Mataró les Associacions de Veïns als barris perifèrics"¹⁶³⁶. Ara bé, no totes les associacions de veïns responien a aquest clima transformador. També les forces

---

¹⁶³⁰ *Ibidem*, p. 25.

¹⁶³¹ CUSACHS I CORREDOR, Manuel; *L' "Escola Anxaneta" ...*, p. 8.

¹⁶³² CUSACHS I CORREDOR, Manuel; *De súbdits a ciutadans...*, p. 53.

¹⁶³³ CUSACHS I CORREDOR, Manuel; *L' "Escola Anxaneta" ...*, p. 8.

¹⁶³⁴ CUSACHS I CORREDOR, Manuel; *De súbdits a ciutadans...*, p. 55.

¹⁶³⁵ Amb l'Assemblea de Catalunya ja en funcionament, l'oposició mataronina va fer una reunió el 18 de juliol de 1973 a l'ermita de Sant Martí de Mata per decidir quina relació hi havia d'establir, i van acordar constituir-se en Assemblea Democràtica de Mataró (ADM). I van participar una setantena de persones, entre els quals els militants de Bandera Roja Francesc Leonart, Francesc Estrella, Joan Noè i Margarida Colomer. S'hi van aprovar els quatre punts de l'Assemblea tot i que amb matisos pel que feia a la restabliment provisional de l'Estatut del 1932 i s'hi va afegir una crida a "impulsar i/o recolzar les lluites del moviment obrer i altres moviments de masses". Un cop constituïda l'ADM es va escollir una primera Comissió Permanent (1973-1974) de la què en Jordi Montserrat en va formar part en representació de Bandera Roja. (Cusachs i Corredor, Manuel; *De súbdits a ciutadans. Mataró, del 1960 al 1980 (Crònica periodística de la transició de la dictadura a la democràcia)*. Patronat Municipal de Cultura de Mataró, Barcelona, 2003, pp. 161-163).

¹⁶³⁶ CUSACHS I CORREDOR, Manuel; *De súbdits a ciutadans...*, p. 85.

del règim havien vist el potencial d'aquestes organitzacions i, des de l'Ajuntament, l'alcalde Francesc Robert, amb el suport de l'ultra local Francesc Terradas, es van dedicar a promoure associacions de veïns amb la voluntat d'“intentar neutralitzar de soca-rel unes entitats d'oposició al règim franquista i a l'Ajuntament”¹⁶³⁷. Aquestes associacions van ser les primeres que, a partir de 1974, van rebre el vist-i-plau de l'autoritat i van ser legalitzades. Per contra, les que representaven els interessos de les classes treballadores dels barris populars –les Associacions de Veïns de La Muntanya de Cirera, la de Cerdanyola-Centre i la de l'Esperança-Rocafonda- van veure com se'ls anava endarrerint la legalització. Justament serà al sí d'aquestes dues darreres associacions de veïns que no van ser legalitzades fins el 1976 i el 1975 respectivament, que els militants de Bandera Roja van desenvolupar la seva activitat política de barri. Organitzats en dos grups, i reunint-se ara a cases particulars, ara a bars, ara a parròquies –la que més van freqüentar va ser la de la Maria Auxiliadora-, els militants de Bandera Roja discutien quines eren les propostes que era preferible impulsar-hi. Si calia imprimir res, bàsicament propaganda, comptaven amb una popular “vietnamita” instal·lada a les cases particulars d'algun dels militants –habitualment, la de l'Albert Colomer o la del Joan Noè-, la qual cosa no era, és clar, gaire segura. A més, el fundador d'Unió de Pagesos Pep Riera, malgrat no ser-ne militant, els donava també un cop de mà ocultant-los propaganda clandestina a casa seva¹⁶³⁸.

Finalment, volem ressenyar el fet que a Mataró hi trobem encara una darrera experiència de participació en les eleccions municipals de 1973. En aquest cas, però, no es tracta pròpiament d'un militant sinó d'una persona molt propera. Tant propera que, com acabem de veure, fins i tot els amagava propaganda a casa seva. Es tracta d'en Pep Riera, que s'hi va presentar enquadrat en una candidatura amb tres persones més –en Josep Maria Boixet, l'Andreu Sala i la Montserrat Viza-, cadascuna de les quals es presentava per un districte diferent. Com als altres llocs on hem vist que s'impulsava una iniciativa similar, l'antifranquisme es va mostrar dividit respecte la conveniència o no de participar-hi. Segons explica en Cusachs, “El grup que donava suport a aquesta candidatura estava format per persones lligades a l'Associació Catòlica de Pares de Família, per antics membres del CC”¹⁶³⁹, però pensem que seria estrany que no hagués comptat amb el suport

---

¹⁶³⁷ *Ibidem*.

¹⁶³⁸ *Ibidem*, pp. 135-136.

¹⁶³⁹ CUSACHS I CORREDOR, Manuel; PUIG I PLA, Josep; *L'Assemblea Democràtica de Mataró (1973-1977)*. Editorial del Maresme SA, Robafaves edicions, Mataró, 1983, p. 22, dins CUSACHS I CORREDOR, Manuel; *De súbdits a ciutadans...*, p. 114.

més o menys explícit d'aquells amb qui compartia la lluita diària i que, a més, s'havien mostrat favorables a participar d'aquelles eleccions municipals pel terç familiar en d'altres indrets. De totes maneres, aquella experiència no va anar més enllà perquè en Pep Riera no va assolir el propòsit d'esdevenir regidor.

4. EL FRONT OBRER

4.1. La construcció d'un espai propi dins el moviment obrer

La victòria de l'alçament feixista el 1939 havia suposat també, com no podia ser d'una altra manera, la liquidació del riquíssim escenari sindical que havia florit durant tot el primer terç del segle XX a Catalunya. Les organitzacions que n'havien estat les protagonistes, amb la CNT al capdavant, no s'havien aixecat del cop. La reconstrucció del moviment sindical s'havia de fer pràcticament des de zero i amb unes noves regles encara més desfavorables als seus interessos que en temps pretèrits. En aquesta situació, i davant un terreny tant verge i atractiu per llaurar, el conjunt de les forces antifranquistes van treballar per empeltar el nou nat amb la seva pròpia organització, tot provant que la seva direcció fos el més semblant possible al que elles imaginaven més adient pel moviment obrer. I Bandera Roja, reclamant-se una *Organització Comunista*, no podia fer altra.

4.1.1. Les primeres passes

Tal com explica l'historiador britànic Sebastian Balfour, el creixement de les Comissions Obreres des de les vagues asturianes de 1962 s'havia sostingut sobre diversos equilibris: “entre la actividad espontánea de miles de obreros de base y el núcleo de militantes; entre la constitución de comités de empresa y de industria no oficiales y la penetración en las estructuras de la OSE; entre el movimiento y la organización”¹⁶⁴⁰. Però quan l'Estat, després dels bons resultats recollits per les CCOO a les eleccions sindicals de 1966, va reprimir amb duresa el moviment obrer organitzat, aquests equilibris es van fer miques tot accentuant “los dos extremos de la agitación legal y clandestina”¹⁶⁴¹. No hi havia hagut temps de concretar en un reforçament organitzatiu l'èxit electoral i, com mai fins aleshores, les Comissions Obreres “fueron quedando en manos de la oposición obrera”¹⁶⁴². Això va afectar el contingut de les discussions que s'hi mantenien, que van

---

¹⁶⁴⁰ BALFOUR, Sebastian; *La dictadura, los trabajadores y la ciudad. El movimiento obrero en el área metropolitana de Barcelona (1939-1988)*. Edicions Alfons el Magnànim, València, 1994, p. 113.

¹⁶⁴¹ *Ibíd.*

¹⁶⁴² *Ibíd.*

passar d'estar centrades en demandes laborals a ser una caixa de ressonància de les diferents estratègies de l'oposició política. La identitat de les Comissions Obreres es va posar al centre del debat durant el període 1967-1969 i, encara que l'enfrontament va afectar pocs militants i gairebé no va sortir de Barcelona, “*dejó una huella profunda en todo el movimiento en Cataluña*”¹⁶⁴³.

Les Comissions Obreres podien ser enteses “*como una vanguardia política, cuya labor era dirigir la “revolución democrática”*”¹⁶⁴⁴ o, per contra, un moviment d'obrers que havia de jugar el seu paper polític en la lluita per la democràcia. El FOC, una organització producte en certa manera de l'encontre cristianisme/marxisme propiciat pel Concili Vaticà II, va encapçalar la que es va considerar tendència *anticapitalista*. El PSUC, per la seva banda, va representar la *reformista*. Aquestes diferències en la concepció general sobre què eren les Comissions Obreres es van traduir també al model organitzatiu. Mentre el PSUC defensava unes Comissions Obreres basades en la coordinació dels treballadors d'un mateix ram, és a dir, l'estructura dels sindicats a les veïnes democràcies representatives, el FOC apostava per la “*constitución de comisiones de zona, dirigidas por las secciones de fábrica pero incluyendo también secciones de barrio y de jóvenes*”¹⁶⁴⁵, replicant en certa manera l'experiència dels soviets protagonistes de la Revolució Russa. Però la difícil conciliació entre aquesta nova estratègia revolucionària defensada bàsicament pels sectors universitaris i el treball sindical a les fàbriques va acabar comportant la divisió dins del FOC i la sortida de la majoria dels seus militants obrers. Sense pràcticament obrers a les seves files, va abandonar les Comissions Obreres, que quedaven sota el control gairebé exclusiu del PSUC. I, ja cap a finals de 1969, “*desgarrado por nuevas escisiones, la propia organización se desintegró*”¹⁶⁴⁶.

Així doncs, quan el 1968 Bandera Roja es va presentar en societat, Comissions Obreres de Catalunya estava vivint la seva primera gran crisi des que el 1964 comencés a caminar. La lectura que en feia Bandera Roja era que la participació en les eleccions sindicals de 1966 havia permès que “*muchos hombres de CC.OO. ocupen cargos legales (Jurados) en las empresas y en la misma CNS lo que facilita el desarrollo de la misma lucha, dió [sic] nuevas facilidades de coordinación de los ramos y amplió la movilidad de la*

---

¹⁶⁴³ *Ibíd.*

¹⁶⁴⁴ *Ibíd.*, p. 115.

¹⁶⁴⁵ *Ibíd.*, p. 116.

¹⁶⁴⁶ *Ibíd.*, p. 122.

CC.OO.”¹⁶⁴⁷. Tanmateix, aquesta aposta tàctica havia tingut els seus inconvenients, el principal dels quals una nova onada repressiva que es va desencadenar l’endemà mateix de les eleccions: “*a partir de la manifestación de enero [...] se hizo ostensible, [i] tras el 27 de octubre*¹⁶⁴⁸ *se multiplicó. Desposiciones de cargos sindicales, despidos, sanciones, detenciones, procesos, se sucedían en cascada*”¹⁶⁴⁹. Per Bandera Roja, l’abast de la repressió havia estat possible gràcies al “*descuido de la clandestinidad de las organizaciones arropadas por “un salir a la superficie” queriendo aprovechar las maniobras de la dictadura cuando el “Referendum*¹⁶⁵⁰”¹⁶⁵¹. Aquesta política de conquesta d’espais de llibertat defensada pel PSUC i aplicada a les CCOO estava duent a la il·lusió “*de ocupar la CNS para ponerla al servicio del movimiento obrero*”¹⁶⁵² i a la confusió respecte què eren les CCOO, si una organització o “*un amplio movimiento que engloba a la vez, los hombres de CC.OO. y a los jurados o cargos honrados salidos en las elecciones*”¹⁶⁵³. El resultat final va ser però la “*disolución de las organizaciones obreras*”¹⁶⁵⁴ i l’inici d’una “*dura etapa de represión que seguiría al referendum y culminaría con el “Estado de excepción” y produjo la crisis del movimiento obrero de los años 1968-1969*”¹⁶⁵⁵.

Com acabem de veure, el 1969 el FOC va rebentar després d’un Congrés “*que finalizó como el rosario de la aurora, con la escisión de la tendencia trotsquista (más tarde fundadora de la LCR) y el desánimo general de los demás. Unos se orientarían hacia otras organizaciones (PCI) o crearían grupos nuevos (Lucha de clases). Otros se irían “a casa”, para reaparecer cinco o seis años más tarde en Convergencias Socialistas*”¹⁶⁵⁶. En el terreny sindical, “*Los dos militantes salidos del FOC [“Juanjo” i “Pedrín”], junto con la mayoría de independientes de CC.OO., empezaron a desarrollar una tendencia autónoma, insistiendo en la independencia del movimiento obrero frente al dirigismo y control que le imponían los partidos*”¹⁶⁵⁷. Ho explicava en Jose Antonio Díaz Valcárcel,

¹⁶⁴⁷ “Acerca la unidad del movimiento obrero. Criterios de la Coordinadora de CC.OO. de Sectores”, p. 1. AHCO, ICONC.1B, 5.1.Sectors de Catalunya.

¹⁶⁴⁸ El 27 d’octubre de 1973 va ser una jornada de lluita convocada a nivell estatal on es van desenvolupar una sèrie de manifestacions prou massives i inèdites fins aleshores.

¹⁶⁴⁹ ARIZA, Julián; *Comisiones Obreras*. Avance/Mañana editoriales, Madrid 1976, pp. 23-24.

¹⁶⁵⁰ El Referèndum de la Llei Orgànica de l’Estat del 14 de desembre de 1966.

¹⁶⁵¹ “Acerca la unidad del movimiento obrero. Criterios de la Coordinadora de CC.OO. de Sectores”, p. 1.

¹⁶⁵² *Ibíd.*

¹⁶⁵³ *Ibíd.*, pp. 1-2.

¹⁶⁵⁴ *Ibíd.*, p. 2.

¹⁶⁵⁵ *Ibíd.*

¹⁶⁵⁶ DIAZ, Jose Antonio; *Luchas internas en Comisiones Obreras. Barcelona 1964-1970*. Editorial Bruguera, SA, Barcelona, 1977, p. 44.

¹⁶⁵⁷ *Ibíd.*, p. 47.

un dels militants procedents del FOC que va participar d'aquesta tendència autònoma. També s'hi referia, amb més detall, en Dídac Fàbregas, que fins aleshores havia compartit trajectòria militant amb el primer. Segons la seva descripció, en la formació d'aquesta tendència obrera hi van participar la “*escisión del sector obrero del FOC, un grupo de intelectuales, algunos salidos del PCE y otros procedentes de un pequeño grupo llamado APES, que más tarde formarían el grupo Cuadernos Rojos, y otro grupo que giraba en torno a lo que más adelante sería Bandera Roja*”¹⁶⁵⁸. A parer d'en Dídac Fàbregas es tractava del primer intent seriós de construir “*una organización proletaria que rompiera orgánica y políticamente con el reformismo del PCE*”¹⁶⁵⁹.

El grup es va començar a reunir el febrer de 1969 i el mes següent publicava el primer número d'una revista de caràcter teòric que prendria el nom de *¿Qué hacer?*. Vuit mesos després del seu naixement, al setembre, apareixia el seu sisè i darrer número on anunciaven la seva dissolució. Segons en Jose Antonio Díaz Valcárcel s'havia enllestit ja la feina que s'havia proposat realitzar –“*reagrupar a los militantes independientes de cualquier consigna política y sacudirse el control que se nos quería imponer*”¹⁶⁶⁰- i, “*Contra lo que muchos profetizaban, no nos hemos convertido en un grupo más, a pesar de la amplitud que iba tomando esta tendencia*”¹⁶⁶¹. Amb la seva dissolució arrencava la segona fase del seu programa: “*organizar lo que las CCOO no habían querido hacer nunca: cursillos de formación para militantes obreros*”¹⁶⁶², plantejant per primera vegada la qüestió de “*la “autonomía de la organización de clase”, superando los planteamientos de “correa de transmisión” de los partidos*”¹⁶⁶³.

El 1972, molt proper en el temps als esdeveniments narrats, el mateix Jose Antonio Diaz havia publicat sota pseudònim *Entre el fraude y la esperanza. Las Comisiones Obreras de Barcelona*¹⁶⁶⁴. En aquesta història novel·lada hi analitzava aquesta experiència amb més detall i alt grau de crítica, i reservava a Bandera Roja un dels pitjors papers. De *¿Qué hacer?* s'hi deia que l'intent de construir una organització autònoma de classe havia estat

---

¹⁶⁵⁸ HERNÁNDEZ, Jerónimo; “Aproximación a la historia de las Comisiones obreras y de las tendencias forjadas en su seno” dins *Cuadernos de Ruedo Ibérico*, núms. 39-40, octubre 1972-gener 1973, p. 66.

¹⁶⁵⁹ *Ibidem*.

¹⁶⁶⁰ *¿Qué hacer?*, Barcelona, 27 de setembre de 1969, dins DIAZ, Jose Antonio; *Luchas internas en Comisiones Obreras. Barcelona 1964-1970*. Editorial Bruguera, SA, Barcelona, 1977, p. 269.

¹⁶⁶¹ *Ibidem*, p. 270.

¹⁶⁶² DIAZ, Jose Antonio; *Luchas internas en Comisiones Obreras. Barcelona 1964-1970*. Editorial Bruguera, SA, Barcelona, 1977, p. 47.

¹⁶⁶³ *Ibidem*.

¹⁶⁶⁴ SANZ OLLER, Julio; *Entre el fraude y la esperanza. Comisiones Obreras de Barcelona*. Edita Ruedo Ibérico, Barcelona, 1972.

una empresa ideològicament “*superior a sus fuerzas*”¹⁶⁶⁵ i que la crítica radical als partits existents, fossin reformistes o esquerranistes, “*era coyuntural, no de fondo*”¹⁶⁶⁶.

Coherents amb aquesta idea de repensar l’activitat sindical sense intervenció dels partits, van foragitar de *¿Qué hacer?* els diferents intents d’infiltració “*por parte de los prochinos, del PC(i) y de los CHE*”¹⁶⁶⁷. Però com que, de fet, si volien augmentar la seva formació teòrica, els calien quadros, “*se cometió el gran error de aceptar la ayuda de un pequeño grupo de universitarios, que acababan de poner las bases de un nuevo partido. Se les conocía por el nombre de su boletín, Bandera Roja*”¹⁶⁶⁸. El personatge que narra la història -la seva pròpia història-, un *alter ego* del mateix Díaz Valcárcel, acabava fent una valoració de la participació de Bandera Roja dins de *¿Qué hacer?* francament negativa:

*“Fue una nueva desagradable experiencia con universitarios, de ésos que se creen responsables de la buena marcha y control de las organizaciones de clase. Su táctica fue la clásica: ganarse la confianza de la gente por su disponibilidad y sus conocimientos teóricos, hacerse indispensables en las tareas de formación, y darnos en ésta gato por liebre. En vez de elementos de elaboración, todo estaba analizado. Hubo que romper la colaboración, pero consiguieron llevarse a varios trabajadores, por el sistema de dedicar un cazador para cada pieza. El nuevo futuro partido de la clase obrera llegaba a tiempo para ocupar el puesto dejado vacante por el FOC: verbalmente a la izquierda del PC, pero en su rastro y a su sombra.”*¹⁶⁶⁹

També en Dídac Fàbregas pensava sobre Bandera Roja que en pic “*creyó que ya tenía el suficiente potencial orgánico para poder desprenderse de todo su lenguaje político más o menos izquierdista [...] y abogar por una organización sindical clásica*”¹⁶⁷⁰, va abandonar tant *¿Qué hacer?* com la idea que “*La lucha de clases tenía que pasar por la creación de una organización de clase que no fuera ni un sindicato ni un partido, sino la organización política de los trabajadores más avanzados, de los trabajadores anticapitalistas*”¹⁶⁷¹. Com en Díaz Valcárcel, també en Dídac Fàbregas atribuïa aquesta

---

¹⁶⁶⁵ *Ibíd*em, p. 203.

¹⁶⁶⁶ *Ibíd*em.

¹⁶⁶⁷ *Ibíd*em.

¹⁶⁶⁸ *Ibíd*em.

¹⁶⁶⁹ *Ibíd*em, p. 204.

¹⁶⁷⁰ HERNÁNDEZ, Jerónimo; op. cit., p. 66.

¹⁶⁷¹ *Ibíd*em.

incomprensió política a la seva “*extracción exclusivamente universitaria*”¹⁶⁷².

En dissoldre's, i seguint el relat d'en Fàbregas, de *¿Qué hacer?* en van sortir un parell de branques: “*El núcleo proletario*”¹⁶⁷³, del qual en van sortir “*dos tipos de organizaciones, una que pretendió ser la nueva Organización de clase anticapitalista y que se llamó Plataformas de Comisiones obreras de Empresa, y otra que pretendió ser el núcleo político de dicha Organización de clase y que se llamó Círculos de formación de Cuadros comunistas*”¹⁶⁷⁴; i Bandera Roja i Cuadernos Rojos, de les quals se n'havien allunyat els *proletaris*. A Bandera Roja, comptat i debatut, només s'hi havien quedat “*algunos de los obreros menos experimentados del antiguo núcleo proletario*”¹⁶⁷⁵.

Durant aquell 1969, els esforços de Bandera Roja per fer-se un espai dins el moviment obrer en recomposició no estaven exclusivament centrats en *¿Qué hacer?*, en la discussió i elaboració teòrica al voltant de les necessitats organitzatives de la classe treballadora catalana. Era el moment també de les primeres experiències pràctiques. Una d'elles, la de Bransol¹⁶⁷⁶, ja la vam ressenyar quan descrivíem els primers números de Bandera Roja al segon capítol. Una altra va tenir lloc a Viladecans, a la fàbrica de gelats Camy. Aquesta empresa pertanyia a la multinacional Nestlé i tenia una plantilla de dues-centes persones. En protesta per les condicions de treball –“*trabajo eventual de la mayoría; trabajo en la cámara frigorífica a -36 grados y salarios no superiores a las 5.000 ptas.*”¹⁶⁷⁷–, des del mes de maig havia començat el treball lent. Pel que ens n'explica en Pep Miró, la campanya solidària amb els treballadors en lluita va ser “*un acuerdo entre Bandera [...] y el MIL*”¹⁶⁷⁸. En Jordi Borja s'hi va posar al front i el seu interlocutor amb el MIL va ser l' Oriol Solé Sugranyes. El seu paper va consistir bàsicament en sabotejar la distribució dels seus productes “*pero sin agresión a las personas: romper kioscos de la empresa, bombas de humo que explotaban cuando las pisaban tranvías o autobuses, etcétera*”¹⁶⁷⁹. En Jordi Borja explica que va participar d'alguna d'aquestes accions juntament amb l'Oriol Solé Sugranyes. I també en Santi Medina, militant de Bandera Roja i treballador de la Pegaso, recorda haver participat de “*los piquetes para inutilizar algunos camiones*

---

¹⁶⁷² *Ibíd.*, p. 67.

¹⁶⁷³ *Ibíd.*, p. 68.

¹⁶⁷⁴ *Ibíd.*

¹⁶⁷⁵ *Ibíd.*

¹⁶⁷⁶ “La lucha de “Blansol”” dins *Bandera Roja*, nº 2, desembre de 1968, p. 6.

¹⁶⁷⁷ “Bandera Roja y el MIL de Puig Antich apoyan la lucha de CAMY” dins <https://bloqs.mesvilaweb.cat/peremerono/?p=227095/> (27/10/2017)

¹⁶⁷⁸ *Ibíd.*

¹⁶⁷⁹ *Ibíd.*

frigoríficos que salían de fábrica, roturas de faros, pinchar las ruedas...”¹⁶⁸⁰.

Uns anys després, Bandera Roja explicava que la crisi a la qual van arribar les Comissions Obreres durant el període 1968-1969 “obligó a una serie de hombres de comisiones obreras a plantear la necesidad de revisar estos metodos de trabajo, de analizar el carácter de CC.OO e iniciar desde su interior una nueva forma de trabajo que les permitiera superar las deficiencias habidas”¹⁶⁸¹. Les conclusions a les què van arribar van ser:

“- necesidad de la organización por fábrica o empresa, en las actuales condiciones de dictadura con un funcionamiento interno clandestino aunque con una forma de trabajo abierta en las empresas.

- Comisiones Obreras como organización unitaria de clase. [...] todo el conjunto de los trabajadores españoles asumen para si el ser de Comisiones Obreras [...]. Pero junto a esta realidad CCOO son también [sic] una organización, que debe concretarse en cada fábrica y empresa, en coordinadoras estables por sectores y ramos y que debe combinar su funcionamiento clandestino con sus formas abiertas de trabajo, impulsando las Asambleas no solo en las fábricas sino generales por sectores, ramos etc. Comisiones Obreras es un movimiento pero [...] sin organización no hay movimiento ascendente, queda todo en la espontaneidad [...].

- coordinación de las comisiones por sectores, poligonos o comarcas. La dureza de las luchas y la necesaria solidaridad inmediata, junto al trabajo de reconstrucción de las organizaciones de base de fábrica obliga a plantear la necesidad de la coordinación de las fábricas o empresas más inmediatas de las cercanías [sic], son ellas las más capaces de iniciar la solidaridad en los momentos de lucha, las que permiten realizar un trabajo de construcción de las comisiones conjuntamente mediante cursillos, asambleas, la misma coordinadora etc., es también [sic] la coordinadora por sector la que más puede permitir que la construcción de dichas organizaciones se realizó más sobre la base de organización por fábrica, que sobre la base de reuniones amplias de los trabajadores de ramo. A ello debe añadirse la capacidad de la mayoría [sic] de las fábricas grandes y medianas de llevar y organizar sus propias luchas que

---

¹⁶⁸⁰ *Ibíd.*

¹⁶⁸¹ “Acerca la unidad del movimiento obrero. Criterios de la Coordinadora de CC.OO. de Sectores”, p. 2.

superan las posibilidades del ramo, y la concentración cada día mayor en zonas y polígonos [sic] de las fábricas. Propugnar tal tipo de coordinación no excluye el trabajo por ramos que es ciertamente preciso, sino que lo complementa como una exigencia del mismo desarrollo del movimiento obrero. [...]

- Comisiones Obreras como embrión del Sindicato de Clase. En la actual situación de dictadura las organizaciones obreras [...] tiene forzosamente un carácter tanto político como sindical, este es que se plantea junto a las reivindicaciones más inmediatas la consecución de las libertades sindicales y políticas [sic] [...] Pero cuando se dice que CC.OO. debe ser ya hoy el embrión del Sindicato Obrero quiere remarcarse que la clase obrera [...] precisamos una organización unitaria capaz de dirigir la lucha tanto por las mejoras más inmediatas, como el proceso de lucha general contra la explotación capitalista [...] diferenciado de las organizaciones o partido político de las clases trabajadoras [...]. Y si partimos de esta necesidad de un Sindicato Obrero debemos trabajar ya desde ahora en su creación, que partirá de su organización en las fábricas y empresas, de las coordinadoras y asambleas y de la propaganda y comprensión del mismo.”¹⁶⁸²

Aquest conjunt de reflexions, que no eren especialment extravagants i podien ser compartides per nombrosos integrants de Comissions Obreres d'arreu, són les que van permetre a Bandera Roja constituir un primer nucli de treballadors que sota el nom de *Sectors* de Comissions Obreres va anar organitzant i coordinant aquells que dintre de les Comissions Obreres “*actuan con tales criterios*”¹⁶⁸³.

4.1.2. Sectors de Comissions Obreres

No hem trobat cap document fundacional de *Sectors* de Comissions Obreres. La bibliografia de referència pel que fa a Comissions Obreres a Catalunya molt sovint no en dona una data prou aproximada¹⁶⁸⁴ i, quan ho fa, situa la seva aparició el 1971. Escrit als

---

¹⁶⁸² *Ibidem*, pp. 2-3..

¹⁶⁸³ *Ibidem*, p. 3..

¹⁶⁸⁴ GABRIEL, Pere (coord.); *Comissions Obreres de Catalunya. 1964-1989*. Editorial Empúries, Barcelona, 1989. FERRANDO PUIG, Emili; RICO MÁRQUEZ, J.; *Les Comissions Obreres en el franquisme. Barcelonès Nord (1964-1977)*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 2005. VARO MORAL, Nadia; *Treballadores, conflictivitat laboral i moviment a l'àrea de Barcelona durant el franquisme. El cas de Comissions Obreres (1964-1975)*. Tesi doctoral, 2014.

anys setanta, el líder sindical del metall Jose Antonio Díaz Valcárcel publicava *Luchas internas en Comisiones Obreras. Barcelona 1964-1970*¹⁶⁸⁵, on situava al 1971 i “ante la imposibilidad de controlar el aparato de CC.OO.”¹⁶⁸⁶ la creació d’“una Coordinadora aparte, Sectores, bajo su [de Bandera Roja] exclusiva dirección política”¹⁶⁸⁷. Aquesta mateixa data, el 1971, serà la que mantindrà L’Elionor Sellés Vidal a la seva tesi doctoral¹⁶⁸⁸. I en Sebastian Balfour, que acota la fundació al “verano de 1971”¹⁶⁸⁹. Tanmateix, el militant de la OIC Dídac Fàbregas sota la màscara de Jerónimo Hernández avançava una mica en el temps la seva creació. En l’article “Aproximación a la historia de las Comisiones obreras y de las tendencias forjadas en su seno”¹⁶⁹⁰ situava al 1970 l’any en què “Plataformas se consolidó como Organización de clase, y Bandera Roja cristalizó su organización de masas llamada Sectores de Comisiones Obreras”¹⁶⁹¹. Segons el que explica Dídac Fàbregas, coincidint en el temps “se estaba constituyendo un grupo de ex militantes obreros de las JOC y otros grupos similares de tendencias anticapitalistas que se aglutinó en torno a una revista llamada Prensa Obrera, que después había de jugar un papel importante en la consolidación de la organización sindical de Bandera Roja”¹⁶⁹². I, malgrat que alguna de les afirmacions no s’ajusta del tot a la realitat -*Prensa Obrera*, per exemple, no treu el seu primer número fins l’octubre de 1971-, la informació que ens proporciona és correcte en línies generals. Així ho confirmen els *Cuadernos del movimiento obrero y popular* editats per l’*Organització* el febrer de 1970, que inclou un article que respon a l’interrogant de “Para que sirve la Coordinadora de Sector”¹⁶⁹³.

El gener de 1971¹⁶⁹⁴ el *Front de lluita d’empreses* de Bandera Roja celebrava una reunió l’objecte de la qual era la realització d’una anàlisi basta de tot allò que tenia a veure amb el moviment obrer. I, ja al primer punt de l’*Informe del Front*, “La situación actual de Comisiones Obreras”, s’assenyalava l’existència de tres tendències rellevants dins de les

---

¹⁶⁸⁵ DIAZ, Jose Antonio; *Luchas internas en Comisiones Obreras. Barcelona 1964-1970*. Editorial Bruguera, SA, Barcelona, 1977.

¹⁶⁸⁶ *Ibíd*em, p.46.

¹⁶⁸⁷ *Ibíd*em.

¹⁶⁸⁸ SELLÉS I VIDAL, Elionor; *Moviment obrer, canvi polític, social i cultural. Comissions Obreres a Catalunya. 1964-1978*. Tesi doctoral juny 2005, p. 283.

¹⁶⁸⁹ BALFOUR, Sebastian; op. cit., p. 175.

¹⁶⁹⁰ HERNÁNDEZ, Jerónimo; op. cit., pp. 57-79.

¹⁶⁹¹ *Ibíd*em, p. 69.

¹⁶⁹² *Ibíd*em, pp. 71-72.

¹⁶⁹³ “Para que sirve la Coordinadora de Sector” dins *Cuadernos de movimiento obrero y popular*, nº 3, febrer de 1970, p. 3. Dipòsit Digital de Documentació de la UAB.

¹⁶⁹⁴ “Informe del frente de lucha de empresas (enero 1971)” dins *Boletín Comunista*, nº 7, abril 1971, Barcelona, pp. 10-17.

Comissions Obreres: “La “local” (P.C.-PSUC)”, “Las “plataformas Organizadas por el “Qué hacer?”” i “Los “sectores de C.O. es donde trabajamos nosotros”¹⁶⁹⁵. De la primera en deien que tot i tenir molts contactes estava poc organitzada, i que la preparació de la Jornada nacional del proppassat 3 de novembre els havia deixat força esgotats. Potser aquest desgast, especulaven, era la raó per la qual la seva participació en la campanya contra el Procés de Burgos havia estat tant minsa. De les Plataformes en deien que havien crescut molt els darrers mesos però que el fet que ja estiguessin dividides en tres fraccions els podia complicar la consolidació. Com en el primer cas, tampoc la seva participació a la campanya contra els judicis de Burgos no havia estat a l’alçada del que esperaven, i els criticaven “su incomprensión de la lucha política y su incapacidad de ligar las luchas concretas en las empresas, con campañas generales”¹⁶⁹⁶.

A més d’aquestes tres corrents principals, el Front assenyalava també la presència, primer, de “toda una serie de grupúsculos que practican el “intrusismo”: el POR [...] dentro de la “local”; y “lucha de clases”, “Vanguardia obrera” y los “istas” en las “plataformas”¹⁶⁹⁷. Segons s’afirmava, això no succeïa a la seva Coordinadora perquè “en los “sectores” no les dejan”¹⁶⁹⁸. Però el seu pes era molt petit i la seva comprensió del que era una comissió obrera, errat, en treballar per a la seva constitució amb “criterios propios de una cèl·lula comunista”¹⁶⁹⁹. En segon lloc es feia esment a “Otros grupúsculos [que] prefieren el aislamiento”¹⁷⁰⁰ com ara “el P.C. (I), “Comunismo”-“Proletario”¹⁷⁰¹. La seva pràctica sindical es limitava a la “infiltración de alumnos de escuelas profesionales y estudiantes proletarizados”¹⁷⁰² i a crear “sus organizaciones de “masas” puras”¹⁷⁰³ com ara les “Comisiones Obreras Revolucionarias y Secciones Rojas”¹⁷⁰⁴.

Entesa la necessitat estratègica que Comissions Obreres com a embrió del sindicat de classe fos una organització unitària, l’Informe del Front atribuïa la fragmentació existent i en concret la creació de Sectors als “errores a nivel estratégico en la práctica más inmediata por parte de la “local”¹⁷⁰⁵, sense concretar més, i al fet d’una inexistència d’unitat prèvia.

---

¹⁶⁹⁵ Ibídem, p. 11.

¹⁶⁹⁶ Ibídem.

¹⁶⁹⁷ Ibídem, p. 12.

¹⁶⁹⁸ Ibídem.

¹⁶⁹⁹ Ibídem.

¹⁷⁰⁰ Ibídem.

¹⁷⁰¹ Ibídem.

¹⁷⁰² Ibídem.

¹⁷⁰³ Ibídem.

¹⁷⁰⁴ Ibídem.

¹⁷⁰⁵ Ibídem, p. 13.

La manca d'entesa amb *Plataformes*, en canvi, era deguda a “*su sectarismo*”¹⁷⁰⁶ i al fet d'entendre aquests les noves formes de coordinació exclusivament com una manera d'enfrontar-se a la Comissió Obrera Local hegemnitzada pel PSUC.

Pel que feia a l'actuació dintre de les empreses, el *Front de lluita d'empreses* recomanava no fer de l'assemblea “*una forma de organización permanente de los trabajadores*”¹⁷⁰⁷ per les dificultats que suposava convocar-les, i apostava per altres instruments com ara les reunions de secció, les concentracions, les assemblees ampliades de la Comissió reunides fora de l'empresa, o els fulls volants i els butlletins.

En quant a *Sectors*, el més important era activar la campanya de creixement organitzatiu, la qual havia de concentrar-se en prendre contacte amb noves empreses. De totes maneres, advertien que aquesta tasca només era possible si es comptava amb una base de sectors homogenis que no esdevinguessin “*lugares de discusión ideológica de grupúsculos parasitarios que no pueden insertarse directamente en la clase obrera*”¹⁷⁰⁸, i defensava, per contra, entendre la Coordinadora de *Sector* com a “*escuelas de organización*”¹⁷⁰⁹.

En segon lloc, tot i que no s'animava com en d'altres organitzacions de l'extrema esquerra de l'època a “*la proletarización de militantes de otros frentes de lucha*”¹⁷¹⁰ sí que es suggeria que, “*sin cambiar de oficio, buscar trabajos más rentables políticamente para ser miembros de -comisiones de barrio -juventudes (aprendices) -peritos industriales*”¹⁷¹¹. Per poder optimitzar aquesta tasca calia que es realitzés un curset intensiu dirigit per quadres de Comissions Obreres, però no de *Sectors*, la qual cosa provocaria “*hinchar artificialmente los sectores*”¹⁷¹². La formació directament des de *Sectors* només es realitzaria “*cuando consiguieran contactos en sus empresas*”¹⁷¹³. És a dir, quan es corrés perill que la formació feta per la *Local* els dificultés l'acostament inicial dels nous contactes.

En tercer i darrer lloc es feia una crida a “*Elevar la capacidad de discusión política, para recuperar militantes comunistas del PC-PSUC, “sindicalistas” e “izquierdistas”*”¹⁷¹⁴, i es posava l'accent en el paper que hi havia de jugar la revista *Acción* “*como revista de los*

---

¹⁷⁰⁶ *Ibíd.*

¹⁷⁰⁷ *Ibíd.*, p. 14.

¹⁷⁰⁸ *Ibíd.*

¹⁷⁰⁹ *Ibíd.*

¹⁷¹⁰ *Ibíd.*, p. 15.

¹⁷¹¹ *Ibíd.*

¹⁷¹² *Ibíd.*

¹⁷¹³ *Ibíd.*

¹⁷¹⁴ *Ibíd.*

“sectores” de C.O.”¹⁷¹⁵. Volem subratllar aquí que tot i que qui editava *Acción* era Bandera Roja i que, en conseqüència, la línia que s’hi defensava era la de l’*Organització*, la revista no es reclamaria com a pròpia de la Coordinadora de *Sectors* de CCOO de Barcelona fins el març de 1973, quan complia una dotzena de números al carrer. És probable que aquesta solució fos una decisió premeditada que busqués una lectura dels seus continguts neta de prejudicis. Revista a banda, però, Bandera Roja tenia previst millorar la formació de llurs militants també mitjançant la realització de cursos. Per a finals de maig, un cop acabats “*los cursillos para militantes y el de C.O.*”¹⁷¹⁶, i passades també les eleccions sindicals que s’havien de celebrar al maig, es tenia previst començar “*un SEMINARIO PARA CUADROS DE FRENTE DE LUCHA y un nuevo CURSO INTENSIVO PARA COMISIONES OBRERAS, ligados a la discusión intensa para preparar la Asamblea de la Organización y a la creación de nuevos “sectores” de CO, respectivamente*”¹⁷¹⁷.

Els objectius de creixement que es marcaven fins el setembre eren: inserir-se a dues noves grans empreses, l’espai ideal en tots sentits per a desenvolupar activitat sindical; la reorganització del sector de Sant Adrià, la qual cosa ens informa que ja hi havien tingut certa presència, i l’organització del sector de Sant Andreu; i obrir nous fronts tant al Baix Llobregat com a Sabadell. De tots aquests reptes, el del Baix Llobregat és el que avançà amb més força gràcies a la incorporació després de les inundacions de setembre del nucli dirigent de les Comissions de Barris i Fàbriques, que a més es dotaven d’un nou altaveu per a estendre la seva proposta política i sindical: *Prensa Obrera*.

Seguint de nou en Dídac Fàbregas, el 1971 va ser l’any de la “*consolidación de Sectores*”¹⁷¹⁸. Això va ser possible perquè, ara sí, “*En el terreno organizativo, Bandera Roja consiguió absorber a un núcleo de obreros independientes organizados en torno a la revista Prensa Obrera (Bajo Llobregat), y crear por primera vez una organización obrera de cierta consideración*”¹⁷¹⁹. Pel que feia al seu projecte polític, en Dídac situava l’*Organització* “*en una postura de identificación absoluta con el PCE y de cierto estrechamiento organizativo*”¹⁷²⁰, essent difícil distingir “*las posiciones de cada una de estas dos organizaciones: el revisionismo reformista*”¹⁷²¹. Finalment, atribuïa a Bandera

---

¹⁷¹⁵ *Ibíd.*

¹⁷¹⁶ *Ibíd.*, p. 16.

¹⁷¹⁷ *Ibíd.*

¹⁷¹⁸ HERNÁNDEZ, Jerónimo; op. cit., p. 72.

¹⁷¹⁹ *Ibíd.*, p. 73.

¹⁷²⁰ *Ibíd.*

¹⁷²¹ *Ibíd.*

Roja una concepció de les CCOO que les limitava a jugar el paper d'“*oposición de recambio a la CNS*”¹⁷²² i a centrar-se en “*la lucha económica y el apoyo a la lucha antifranquista para llegar a una República democrática burguesa*”¹⁷²³.

La confirmació de certa consolidació de *Sectors* de Comissions Obreres durant aquest 1971 és el fet que el 1972 arrenqués amb la celebració de dues Assemblees Coordinadores: la de Barcelona, al gener, i la del Baix Llobregat, al febrer. La que va celebrar la Coordinadora de Barcelona comptava amb el següent ordre del dia:

- “1) *Análisis de las luchas de los últimos meses. Sus enseñanzas.*
- 2) *Los avances en la organización obrera: Comisiones Obreras.*
- 3) *Informaciones de luchas obreras: SEAT, Cispalsa, Pegaso, Hispano-Olivetti, Flamagás, Roselson, Vallés Oriental (Penwick, Riviere, Alday,...), Bajo Llobregat (Pirelli, Elsa, Clausor,...).*
- 4) *La generalización de las luchas reivindicativas. Los Convenios colectivos. Importancia de los convenios de ramo.*
- 5) *La lucha reivindicativa dentro del contexto actual de la crisis del franquismo. La solidaridad obrera, la lucha de masas contra la represión. Hacia una jornada general de lucha.*
- 6) *La organización de Comisiones Obreras. La coordinación y los Comités Unitarios. La propaganda: ACCION y los Suplementos de ACCION con informaciones de las luchas obreras.*
- 7) *La solidaridad de otras clases y capas sociales con el movimiento obrero. Intervenciones de Comisiones de barrio y estudiantes de la Universidad de Barcelona.*
- 8) *Conclusiones.*”¹⁷²⁴

Del debat que hi va tenir lloc Bandera Roja n'extreia algunes conclusions. Els darrers temps, les condicions de vida dels treballadors i treballadores havien empitjorat de resultes del “*aumento de los ritmos de producción y al endurecimiento de las relaciones laborales en el seno de las empresas [...], apoyados por una continua represión por parte del Estado-policía que entra en las fábricas [...] y detiene y reprime al menor aviso de la*

---

¹⁷²² *Ibíd.*

¹⁷²³ *Ibíd.*

¹⁷²⁴ *Acción*, any II, N° 1 (Extraordinario), gener de 1972, p. 2.

patronal”¹⁷²⁵. Ara bé, aquest enduriment de l’exploació també tenia la seva cara positiva: fer prendre consciència de la seva situació al proletariat, “*augmentar su conciencia de clase*”¹⁷²⁶. I fer-li veure que la única manera de superar aquesta situació d’exploació passava per “*la UNIDAD, SOLIDARIDAD Y LUCHA DEL CONJUNTO DE LOS TRABAJADORES*”¹⁷²⁷, l’organització en “*Comisiones de empresa*”¹⁷²⁸, la imposició de “*la ASAMBLEA [...] como instrumento de lucha y, a la vez, órgano de dirección y decisión*” i l’impuls de la “*COORDINACIÓN de las Comisiones de empresa*”¹⁷²⁹. Perquè era en el procés de lluita, i quan s’aconseguia “*MAS DE LO QUE NOS OFRECEN, [que] enseñamos a los compañeros más pesimistas cuál es nuestro camino*”¹⁷³⁰. Un exemple d’això havia estat l’alliberament dels detinguts i la readmissió dels acomiadats fruit de les darreres lluites –“*Los paros continuados, el bajo rendimiento, el boicot a las horas extras, las asambleas y reuniones en las naves*”¹⁷³¹ - a la Seat.

Seguint el fil de la reflexió, en aquest procés de lluita, la classe treballadora havia d’aprofitar el període de negociació dels Convenis Col·lectius per a “*imponer las platafotmas [sic] reivindicativas confeccionadas a partir de amplias discusiones entre todos los trabajadores de cada fábrica*”¹⁷³². Respecte les plataformes reivindicatives, a banda de les reclamacions pròpies de cada empresa, *Sectors* havia apostat per introduir “*5 reivindicaciones básicas, iguales para todas las empresas, con la finalidad de crear reivindicaciones unitarias [...]*”:

- “- 3.500 pts más al mes sobre suelo fijo, igual para todas las categorías
- Los aumentos de salario deben realizarse sin aumentar los ritmos de producción
- Semana de 40 horas
- 100% del salario real en caso de enfermedad, accidente, vejez y paro técnico
- 30 días de vacaciones pagados al año”¹⁷³³.

En el procés de creació d’instàncies unitàries, el Baix Llobregat havia creat un Comitè de

---

¹⁷²⁵ *Ibíd.*

¹⁷²⁶ *Ibíd.*, p. 3.

¹⁷²⁷ *Ibíd.*

¹⁷²⁸ *Ibíd.*

¹⁷²⁹ *Ibíd.*

¹⁷³⁰ *Ibíd.*

¹⁷³¹ *Ibíd.*, p. 6.

¹⁷³² *Ibíd.*, p. 4.

¹⁷³³ *Ibíd.*

Fàbriques en Lluita que es reunia per a discutir “*las formas de lucha en cada empresa, y la posibilidad y el momento adecuado de lanzarse a acciones más violentas, varias de ellas a la vez, los métodos que utiliza cada empresa para reprimir a los dirigentes obreros, de cara a plantear nuestra defensa contra la represión...*”¹⁷³⁴. El recolzament econòmic amb els treballadors en lluita s’apuntava també com “*UNA FORMA CONCRETA DE HACER REAL Y EFECTIVA ESA UNIDAD, QUE TANTO NECESITA EL MOVIMIENTO OBRERO*”¹⁷³⁵.

4.1.2.1. Primera Reunió Ampliada de les Coordinadores de *Sectors* de Comissions Obreres

Durant aquest any 1972 Bandera Roja havia aconseguit ampliar la presència de *Sectors* de Comissions Obreres més enllà del Barcelonès o del Baix Llobregat, que eren les Coordinadores més o menys consolidades que havien celebrat Assemblees Coordinadores en encetar l’any. Ara, quan ja arrencava el darrer trimestre, se celebrava “*la primera reunión que Sectores de CCOO convocan a escala de toda Cataluña, después de que, a nivel comarcal, se celebraran assembleas convocadas por las distintas coordinadoras*”¹⁷³⁶. La crònica d’API situava en la vuitantena de delegats els reunits el diumenge 8 d’octubre en representació de les següents empreses:

“Barcelona: Josa, Deslite, Smith, Hispano Olivetti, Ausonia, Serma, Faema, Gradulux, Bultaco, Roselson, Flamagas, Sanidad, (Centro Piloto de Parálisis Cerebral), Philips, Osa, Seat, Meler, Periman, Carrocerias Metálicas, Compañía de Industrias Agrarias, Banca, Anglo.

Vallés Oriental: New Pol, Aismalibar, Valentine, Alberto Pous, Sintermetal.

Baix Llobregat: Fenixbron, Elsa, Tubos Bonna, Vitroiber, Nilfisk, Siemens, Estanterias Metálicas, Fama, Seda Terlenka, Soler.

*Otras empresas: Jorsa (Mataró), Fontanals (Terrassa), Válvulas Laf, y De Andreis (Badalona).”*¹⁷³⁷

---

¹⁷³⁴ *Ibíd.*, p. 7.

¹⁷³⁵ *Ibíd.*

¹⁷³⁶ “Reunión ampliada de las coordinadoras de “Sectores” de Comisiones Obreras” dins *API: Agencia Popular Informativa*, nº 11, 13 d’octubre de 1972, p. VI.

¹⁷³⁷ *Ibíd.*

De la llista d'empreses, crida l'atenció l'absència de Pegaso, una de les empreses fortes de Bandera Roja, i de Roca, però s'excusarà adduint que “*están en el monte celebrando sendas reuniones de la C.O. para preparar las luchas*”¹⁷³⁸.

A més dels representants d'aquestes empreses hi eren presents també persones que, per les localitats i sectors socials d'on procedien, devien pertànyer a Bandera Roja però no a estrictament a *Sectors* –“*2 de Gerona, 2 de emigración, y unos 10 universitarios, bachilleres, y profesionales*”¹⁷³⁹- i d'altres que havien estat invitats especialment com a representants d'altres instàncies sindicals com ara la “*Local de CCOO de Barcelona (1), y Comisiones Obreras del Bajo Llobregat, afines a la Nacional de Cataluña (2)*”¹⁷⁴⁰. De *Plataformes*, que també havia estat convidada, se'n deia que no s'hi havien presentat.

Un cop feta la relació d'assistents, i tenint en compte que els darrers mesos també la Coordinadora Nacional de CCOO havia celebrat reunions àmplies, els periodistes d'*API* declaraven sentir-se obligats “*a algunas “comparaciones” sociológicas y ambientales que no dejan, creemos, de tener unas importantes significaciones*”¹⁷⁴¹. El primer que havien pogut observar entre els assistents a la Reunió de *Sectors* era “*el carácter eminentemente juvenil de la mayoría de los delegados*”¹⁷⁴², i s'afirmava que l'edat mitjana devia ser inferior als 25 anys, superant la quarantena només un parell de persones. Una altra diferència s'observava a primer cop d'ull: “*la presencia de chicas en número muy superior (unas 10 ó 15)*”¹⁷⁴³, és a dir, entre un 12,5% i un 18,75% del total. Pel que feia als rams als quals pertanyien els assistents a la Reunió s'hi trobaven treballadors procedent bàsicament dels “*sectors industrials de punta, en especial del metall*”¹⁷⁴⁴, i cap presència de representants “*de los ramos de la construcción, la madera, o el textil*”¹⁷⁴⁵, que en canvi havien conformat el gruix principal a l'assemblea de la CONC. En darrer lloc se subratllava la presència, no pas la participació activa, “*de destacados profesionales de tendencia política afín a la del grupo político mayoritario de “Sectores”*”¹⁷⁴⁶. S'hi destacava, per cloure, una sèrie de zones especialment representades: provinents del Poble Nou hi havia 7 persones, 5 més de la Zona Franca, i “*casi todo el resto [...] del Bajo*

---

¹⁷³⁸ *Ibíd.*, p. XII.

¹⁷³⁹ *Ibíd.*, p. VI.

¹⁷⁴⁰ *Ibíd.*

¹⁷⁴¹ *Ibíd.*

¹⁷⁴² *Ibíd.*

¹⁷⁴³ *Ibíd.*

¹⁷⁴⁴ *Ibíd.*

¹⁷⁴⁵ *Ibíd.*

¹⁷⁴⁶ *Ibíd.*

*Llobregat (donde la implantación de “Sectoros” ya tiene cierta historia) y del Vallés Oriental (mucho más reciente)”*¹⁷⁴⁷.

Però aquesta descripció dels assistents feta pels periodistes d'API no acabava d'ajustar-se a la realitat i “*Un portavoz de la Coordinadora de Sectoros de Comisiones Obreras*”¹⁷⁴⁸ els ho va fer notar. La mancança principal de l'article era el fet de no haver reconegut la presència del tèxtil quan, de fet, s'esmentava l'assistència de representants de la Seda, Serman o Fontalans, i s'afegia que “*de alguna u otra manera las siguientes empresas del textil participan en la coordinación de Sectoros: Seda, Terlenka, Ibera, Turbo, Texicolor y Unil del Bajo Llobregat, Fontanals (Tarrasa), Castelló (Sabadell), Serman, Baix i Cuberó y Catex de Barcelona, Nic y Giró de Badalona y Belcor de Vilafranca*”¹⁷⁴⁹. A més, el portaveu de *Sectors* mirava de posar també en valor la joventut de la majoria dels assistents, la qual era un signe de “*presencia activa y dirigente de los mismos en sus empresas respectivas*”¹⁷⁵⁰.

L'article descrivia també el desenvolupament de la Reunió, la qual, després d'una breu introducció, es va centrar en el tractament de tres qüestions:

- “1. *Situación actual de CCOO (intento de definición de las mismas)*
2. *Elaboración de un “programa sindical”*
3. *Unidad del Movimiento Obrero*”¹⁷⁵¹

1. Malgrat l'assumpció de totes mancances existents, les CCOO es caracteritzaven com “*el embrión de este futuro sindicato de clase*”¹⁷⁵², però aquest paper només el podria jugar en cas que es tingués en compte “*un fuerte encuadramiento, que asegure una función permanente, y una claridad de objetivos en lo reivindicativo y lo político*”¹⁷⁵³. A més, s'entenia l'organització sindical estable com a imprescindible, un model organitzatiu que hauria de saber resoldre la detenció o sanció dels caps més visibles.

Després d'analitzar la necessitat de la Comissió Obrera es va abordar la funció de

---

¹⁷⁴⁷ *Ibíd*em, p. VI. AHCO.

¹⁷⁴⁸ “Nota de redacció” dins *API: Agencia Popular Informativa*, nº 12, 28 d'octubre de 1972, p. XI. AHCO.

¹⁷⁴⁹ *Ibíd*em,

¹⁷⁵⁰ *Ibíd*em.

¹⁷⁵¹ “Reunió ampliada de las coordinadoras de “Sectoros” de Comisiones Obreras” dins *API: Agencia Popular Informativa*, nº 11, 13 d'octubre de 1972., p. VII.

¹⁷⁵² *Ibíd*em.

¹⁷⁵³ *Ibíd*em, p. VII.

l'assemblea, “*“insustituible en la fàbrica”*”¹⁷⁵⁴. Ara bé, en no poder-se assegurar la seva “*continuidad, la estabilidad de la misma -dijo, en clara alusión crítica a los planteamientos de la Coordinadora Local y al documento elaborado por la Nacional de España de CCOO*”¹⁷⁵⁵, no era convenient deixar-ho tot en llurs mans. De fet, havia de ser també la Comissió Obrera la s’ocupés d’impulsar-la quan es cregués necessari.

Es va valorar també la rellevància de les Coordinadores en quan a instruments que dotaven d’estabilitat i permetien una regularitat de les lluites. A més, se les feia responsables també de l’impuls a “*la creación de medios de financiación propios [i] a la distribución de propaganda obrera*”¹⁷⁵⁶. Aquest darrer aspecte de la distribució de propaganda i el seu sosteniment econòmic va despertar força interès, la qual cosa no resultava estranya al cronista d’API perquè es tractava d’una “*característica propia de la orientación de “Sectores” cuyas publicaciones aparecen últimamente con mayor regularidad y abundancia que las de la Local o las de las comisiones comarcales integradas a la Nacional.*”¹⁷⁵⁷.

Sobre el fet que el PSUC i en conseqüència la Comissió Obrera Nacional entengués les Comissions Obreres com un moviment sociopolític, el moderador de la reunió va voler donar-li complexitat a la discussió i, fugint una mica de la seva definició més canònica -*embrió de sindicat-*, va afirmar que degut al fet que “*“cada vez es más amplia el area de influencia de CCOO”, hasta el punto de que éstas no pueden concebirse solamente como lo organizado*”¹⁷⁵⁸, calia no menysprear “*esta vertiente “movimiento”*”¹⁷⁵⁹.

En darrer lloc es va fer una consideració “*crítica y autocrítica*”¹⁷⁶⁰ de l’excessiva dependència de les CCOO respecte dels partits polítics, una qüestió que hauria de superar-se “*por la via de la recuperación de su autonomía*”¹⁷⁶¹. I amb la crida a elaborar “*un programa que englobara las plataformas económicas defendidas por CCOO, las exigencias políticas, y las necesidades organizativas*”¹⁷⁶² es cloïa aquest primer punt de l’ordre del dia.

---

¹⁷⁵⁴ *Ibíd*em, p. VIII.

¹⁷⁵⁵ *Ibíd*em.

¹⁷⁵⁶ *Ibíd*em.

¹⁷⁵⁷ *Ibíd*em.

¹⁷⁵⁸ *Ibíd*em.

¹⁷⁵⁹ *Ibíd*em.

¹⁷⁶⁰ *Ibíd*em.

¹⁷⁶¹ *Ibíd*em.

¹⁷⁶² *Ibíd*em.

2. Encara que aquesta qüestió no era estrictament la que calia abordar en un punt centrat en l'elaboració d'un programa sindical, la primera intervenció va emetre “*una fuerte autocrítica acerca de la “inoperancia de la vanguardia en cuanto a ligar la lucha en las empresas y la lucha política en los últimos sucesos en solidaridad con Vigo*”¹⁷⁶³, i va assenyalar particularment a la recent estrenada Coordinadora Unitària, que agrupava Comissions Obreres de grans empreses.

Pel que feia a la plataforma reivindicativa, es van exposar les següents demandes, que són, grosso modo, les que anirem trobant quan resseguim el desenvolupament del moviment obrer per les diferents comarques amb presència de Bandera Roja:

“- *aumento de 3.000 pesetas para todas las categorías; - 40 horas semanales, “reivindicación que empieza a estar en la mentalidad de todos los trbajadores [sic]”; - 100% de seguro en caso de enfermedad; - 30 días [sic] de vacaciones pagadas; convenio de un año (“aunque lo ideal es la lucha continua en función del aumento del coste de la vida”)*”¹⁷⁶⁴.

A aquestes reclamacions vinculades exclusivament a l'empresa se n'hi van afegir d'altres pròpies de la concepció que tenia Bandera Roja de l'explotació, és a dir, aquelles “*que caracterizan la lucha contra la “explotación fuera de la empresa”: enseñanza gratuita y vivienda a un tanto por ciento del salario*”¹⁷⁶⁵ i que veurem com, encara que en menor mesura, també aniran apareixent en algunes de les plataformes reivindicatives més ambiciosos. I encara unes darreres demandes que es van plantejar van ser les relacionades amb les llibertats més elementals negades per la dictadura.

Exposats aquests tres grans blocs de reivindicacions a tenir en compte en l'elaboració de les plataformes reivindicatives es va obrir un debat que no es va centrar només en aquesta qüestió sinó que, aprofitant també la presència d'una persona de la *Local*, va entrar a debatre sobre la conveniència de coordinar-se a partir de *sectors* o de *rams*. Cinc anys després¹⁷⁶⁶, en Manuel Ludevid, que havia estat militant de Bandera Roja, qualificarà de “*Polèmica bizantina [...] la conveniència d'organitzar CCOO per sectors o zones en lloc de l'estructura tradicional per rams*”¹⁷⁶⁷ i que sovint era l'expressió de “*la batalla per les zones d'influència d'uns i altres grups polítics a l'interior del moviment sindical*”¹⁷⁶⁸.

---

¹⁷⁶³ *Ibíd*em, p. IX.

¹⁷⁶⁴ *Ibíd*em.

¹⁷⁶⁵ *Ibíd*em.

¹⁷⁶⁶ LUDEVID ANGLADA, Manuel; “Vint-i-cinc anys de moviment obrer a Catalunya” dins *Taula de Canvi*, nº 4, març-abril de 1977, pp. 15-37.

¹⁷⁶⁷ *Ibíd*em, p. 26.

¹⁷⁶⁸ *Ibíd*em.

Pel que ens n'explica *API*, un representant de *Sectors* del Baix Llobregat “reconoció que si bien es cierto que en grandes y medianas empresas la organización sectorial facilita la propagación de la lucha solidaria, en las pequeñas [...] un planteamiento por ramos es indispensable, y debe girar en torno a “fábricas-piloto” de cierta importancia”¹⁷⁶⁹. Per la seva banda, el convidat de la *Local* “declaró [...] que “no existe ley mecánica alguna que obligue a una u otra forma de organización ””¹⁷⁷⁰. Finalment, “Un joven trabajador de Roselsson”¹⁷⁷¹ va defensar que la pròpia evolució del sistema capitalista estava eliminant les diferències salarials entre rams i per aquest motiu calia anar abandonant el ram com a base organitzativa. Així que, més enllà del qualificatiu que es volgués donar a la polèmica *Sectors versus Rams*, i de les més que probables lluites per l'hegemonia d'uns i altres, si analitzem el que s'exposava tant des de *Sectors* del Baix Llobregat com des de la *Local*, el que veiem és sobretot una necessitat d'adaptar l'organització a les característiques de la lluita concreta.

3. Respecte la necessitat d'unitat, va haver-hi prou unanimitat, i es va exposar la col·laboració existent amb la *Local* “tanto a nivel de acciones concretas como a nivel de empresa o de ramos importantes como el metal (donde ya funciona una coordinadora unitaria)”¹⁷⁷². Sí que es va posar en dubte però la política “del “liberalismo de cuantos mas mayor”¹⁷⁷³, fent al·lusió a les actituds de *Plataformes* al Vallès o d'algunes organitzacions polítiques “como L.C.R., O.S.O. y C.O.C.A.”¹⁷⁷⁴, de qui s'afirmava que assistien a les Coordinadores “solamente con la finalidad de realizar proselitismo, armando continua maraña”¹⁷⁷⁵, en referència directa a un delegat d'una gran empresa del metall militant de la LCR.

Des del Baix Llobregat es va mostrar l'efecte positiu de les “experiencias unitarias concretas, consolidadas”¹⁷⁷⁶, un exemple de les quals havien estat les “acciones solidarias o Jornadas de Lucha (FORSA, 8 de Marzo, 1 de Mayo, etc...)”¹⁷⁷⁷. De Barcelona, finalment, es va explicar que el procés unitari es trobava frenat “por la

---

¹⁷⁶⁹ “Reunión ampliada de las coordinadoras de “Sectores” de Comisiones Obreras” dins *API: Agencia Popular Informativa*, nº 11, 13 d'octubre de 1972., p. X.

¹⁷⁷⁰ *Ibíd.*, p. IX.

¹⁷⁷¹ *Ibíd.*

¹⁷⁷² *Ibíd.*, p. XI.

¹⁷⁷³ *Ibíd.*

¹⁷⁷⁴ *Ibíd.*

¹⁷⁷⁵ *Ibíd.*

¹⁷⁷⁶ *Ibíd.*

¹⁷⁷⁷ *Ibíd.*

polarización entre sectores y ramos”¹⁷⁷⁸, un fet que no afectava tant al Baix Llobregat o al Vallès. Les diferències que dificultaven l’entesa entre *Sectors* i la *Local* es van resumir en “la distinta concepción que se tiene de la organización, y la falta de una explicitación de CCOO, como embrión de sindicato de clase”¹⁷⁷⁹. Ara bé, malgrat aquestes diferències importants s’assumia com a imprescindible seguir treballant per “avanzar unitariamente a nivel de base, de las Coordinadoras y en cuanto a la necesidad de una representación unitaria del conjunto del Movimiento Obrero en la Asamblea de Cataluña”¹⁷⁸⁰.

4.1.2.2. La II Conferència Ampliada de la Intercomarcal de Catalunya de *Sectors* de Comissions Obreres

La II Conferència ampliada de la intercomarcal de Catalunya de *Sectors* de CCOO es va celebrar el diumenge 17 de desembre de 1972 i va comptar amb un centenar de persones en representació, segons *API*¹⁷⁸¹, que va tornar a fer-ne una crònica, de “los sectores de Barcelona, Bajo Llobregat y Vallés Oriental, así como [...] Gerona, Mataró y Martorell”¹⁷⁸². Hi ha petites diferències respecte el que narra *Sectors* a través d’*Acción*¹⁷⁸³, que cita representants provinents de “los sectores del Valles, San Andres, Publo Nuevo [sic] y Zona Franca de Barcelona, de Cornellà, Gava-Viladecans y Cuatro Caminos y compañeros de Montcada, Badalona, Gerona y de Sanidad y Banca”¹⁷⁸⁴. Com en la Reunió d’octubre, hi van prendre part també representants de les diferents organitzacions de masses sota influència de Bandera Roja (Comissions de Barri, Comissions de Mestres, Comitès d’Estudiants d’Universitat i de Batxillerat). Per últim, d’entre els diferents projectes sindicals existents, va ser altre cop el més alineat amb el PSUC el que va fer acte de presència, visualitzant com a mínim certa voluntat d’entesa entre ambdues posicions. Però si feia un parell de mesos hi havia assistit la *Local*, ara ho feia la *Nacional*, amb dues persones.

Les empreses i rams que hi estaven representats eren els següents:

---

¹⁷⁷⁸ *Ibíd.*, p. XII.

¹⁷⁷⁹ *Ibíd.*

¹⁷⁸⁰ *Ibíd.*

¹⁷⁸¹ “Barcelona: Coordinadora ampliada de “Sectores” de Comisiones Obreras (Crónica) dins *API: Agencia Popular Informativa*, nº 16, 31 de desembre de 1972, pp. III-V.

¹⁷⁸² *Ibíd.*, p. III.

¹⁷⁸³ “Reunión de Comisiones Obreras de Cataluña” dins *Acción*, desembre de 1972, p. 3.

¹⁷⁸⁴ *Ibíd.*

*“de Barcelona: Hispano Olivetti, Bultaco, Titan, Odag, Ossa, banca Catalana, Banco Hispano Americano, Miniwat, Seat, pegaso, Deslite, Flamagas, Talleres, Montclús, Carrocerías Metálicas Catalanas, Anglo, Roselson, Bas y Cuberó, y Torras; del Bajo Llobregat: Elsa, Pirelli, Siemes [sic], Scalextric, Philips, Roca, Inauto, Tornillería Mata, Fama, y Seda-Terlenka; del Vallés Oriental: Caalvi, Riviere, Sintermetal, Pausa, Finanzauto, New Pol, Periman, Aiscondel, Vilagut, y dos pequeños talleres más, de Mataró: Jorsa, obreros de artes gráficas y de Banca; de Martorell: Solvay, y finalmente, también una delegación de la Seguridad Social de Barcelona.”*¹⁷⁸⁵

La primera part de l'assemblea va consistir en la presentació d'informes tant per part dels tres *Sectors* principals com d'empreses en lluita (Tornilleria Mata, Solvay, La Seda, Hispano Olivetti, Miniwat, Ciudad Sanitaria, Periman, etc.¹⁷⁸⁶) en què s'analitzava el trimestre passat. El Baix Llobregat va exposar que, en comparació amb el curs anterior, no hi havia ni *“tantas explosiones espontáneas [...] ni tampoco tanta represión”*¹⁷⁸⁷ i que la tasca que duïen a terme estava més centrada en l'organització a l'interior de les empreses. Barcelona va explicar que el darrer trimestre les principals lluites s'havien desenvolupat al voltant de la negociació dels Convenis Col·lectius. A més, expressava disgust per la manca de generalització dels conflictes que havien viscut Philips i Anglo, un fet que atribuïa a la insuficient unitat entre el moviment obrer. El Vallès Oriental va donar a conèixer els resultats de l'anàlisi feta conjuntament entre la *Local* i *Sectors* que preveia l'arribada de noves *“luchas duras y represión”*¹⁷⁸⁸ i, en aquest sentit, estaven treballant en reforçar els instruments de solidaritat.

En acabat, un dels quatre membres de la mesa presidida per la Permanent de la Coordinadora Intercomarcal va fer una síntesi de l'exposat i va obrir torn de paraules per debatre com calia abordar les lluites que havien de venir. A nivell organitzatiu es va insistir en la necessitat de potenciar l'organització estable de Comissions Obreres a les empreses i l'ús de *“el instrumento de participación de masas que es la asamblea”*¹⁷⁸⁹, a més de l'aprofitament dels locals de la CNS per a fer-hi assemblees i *“la utilización cada*

---

¹⁷⁸⁵ “Barcelona: Coordinadora ampliada de “Sectores” de Comisiones Obreras (Crónica)” dins *API: Agencia Popular Informativa*, nº 16, 31 de desembre de 1972, p. IV.

¹⁷⁸⁶ “Reunión de Comisiones Obreras de Cataluña” dins *Acción*, desembre de 1972, p. 3.

¹⁷⁸⁷ “Barcelona: Coordinadora ampliada de “Sectores” de Comisiones Obreras (Crónica)” dins *API: Agencia Popular Informativa*, nº 16, 31 de desembre de 1972, p. IV.

¹⁷⁸⁸ *Ibíd.*

¹⁷⁸⁹ *Ibíd.*

vez más audaz de los enlaces y jurados”¹⁷⁹⁰. Però no es deixava de banda la necessitat de lluitar pel sindicat de classe, del qual calia explicar més i millor la seva significació.

La Coordinadora ampliada de *Sectores* va presentar una proposta de Manifest –“*Hacia una jornada general de lucha. ¡Por el derecho de Asamblea y Huelga! Por la libertad de Camacho, Soto, Saborido, Salgado y demás compañeros detenidos*”¹⁷⁹¹-per a impulsar “una Campaña General de Lucha, cuya culminación se haría coincidir con el juicio a los compañeros de CC.OO. que se celebrará en breve”¹⁷⁹².

El diumenge 14 de gener de 1973 es van celebrar assemblees de *Sectores* al Baix Llobregat, al Vallès Oriental i a Barcelona amb l’objectiu de preparar la campanya proposada per la Coordinadora. El periodista d’API en destacava el fet que, “según nuestras noticias [...] [era] la primera vez que “Sectores” convoca asambleas de carácter amplio”¹⁷⁹³. El guió de treball que es va seguir a totes tres assemblees va ser: “1º Valoración de la situación de las luchas; 2º Necesidades que estas luchas están creando, tanto a nivel de objetivos como a nivel de instrumentos organizativos; 3º Respuesta represiva del Estado y lucha antirepresiva de CCOO, y 4º Información de las empresas en lucha, intervenciones y acuerdos”¹⁷⁹⁴. A Barcelona hi van participar vora 170 treballadors de les següents empreses:

““OSSA”, “FAENA”, “OFICINAS ZONA FRANCA”, “MINIWAT”, “DESLITE”, “HISPANO OLIVETTI”, “HISPANO MOTOR”, “BULTACO”, “ANGLO”, “ABAS [sic] Y CUBERO”, “AUSONIA”, “CUMBRE”, “INGRA”, “ETANAT”, “URRICANI”, “FLAMAGAS”, “MUTUA GENERAL DE SEGUROS”, “FARO”, “CARROCERIAS CATALANAS”, “MACOSA”, “ODAG”, “BANCA”, “NIDO”, “FECSA”, “CHERMAN”, “CATEX”, “PEGASO”, “SEAT” Y “INTER”, así como representantes de la Residencia de la Seguridad Social de Barcelona, Ballvitge [sic], y Sta. Coloma”¹⁷⁹⁵.

Com ja venia essent habitual també hi va haver presència de les organitzacions de masses del moviment popular sota influència de Bandera Roja i dos membres de la *Local*. A

---

¹⁷⁹⁰ *Ibíd.*

¹⁷⁹¹ “Reunión de Comisiones Obreras de Cataluña” dins *Acción*, desembre de 1972, p. 3.

¹⁷⁹² “Barcelona: Coordinadora ampliada de “Sectores” de Comisiones Obreras (Crónica)” dins *API: Agencia Popular Informativa*, nº 16, 31 de desembre de 1972, p. V.

¹⁷⁹³ *Ibíd.*, p. IV.

¹⁷⁹⁴ *Ibíd.*, p. V.

¹⁷⁹⁵ *Ibíd.*

diferència de les altres vegades, aquest cop la intervenció de la *Local* “creó cierta extrañeza” ja que es va limitar a fer “un comentario general sobre la ayuda que los sindicatos europeos aportarían y un par de quejas de corto alcance sobre las relaciones entre la “Local” y “Sectores””¹⁷⁹⁶.

La proposta de Manifest aprovada en aquesta la II Assemblea de Sectors va servir també de document de treball en “una reunión con militantes de Comisiones Obreras de Andalucía, Madrid, Valencia, etc., para preparar la iniciativa obrera ante el juicio contra Camacho y otros dirigentes obreros”¹⁷⁹⁷.

En darrer lloc, els representants obrers reunits en assemblea van celebrar un debat. D'entre totes les intervencions que s'hi devien fer el cronista d'API en va subratllar la de “un conocido dirigente de la Comisión Obrera Nacional de Cataluña, quien expuso en líneas generales los elevados grados de coincidencia en el desarrollo de la unidad del movimiento obrero”¹⁷⁹⁸. Va mostrar acord pel que feia a plantejaments reivindicatius, de lluita solidària i defensa dels detinguts, i alegria pels avenços fets en l'ús de les instàncies legals, la qual cosa facilitava la unitat amb el projecte de CCOO que ell representava. Pel que feia als “aspectos organizativos”¹⁷⁹⁹, va voler traure ferro a les diferències que que hi havia argüint que “no tenían tanta trascendencia como se les daba desde “sectores”, ya que [...] una vanguardia decidida que interpretase correctamente las necesidades de las [sic] clase obrera en cada momento podía arrastrar a grandes movilizaciones de masas”¹⁸⁰⁰. Aquest va ser també el moment de les diferents organitzacions de masses vinculades al moviment popular, que van donar el seu punt de vista sobre la relació que havia d'existir entre ambdós espais de lluita.

4.1.2.3. Primera Reunió Nacional de Sectors de Comissions Obreres

L'expansió territorial del projecte sindical de Bandera Roja més enllà de Catalunya va fer creure que era necessari fer una primera trobada entre els diferents nuclis més o menys consolidats arreu de l'Estat -en aquest cas, *Nacional* és sinònim d'estatal. Del *Centre* hi

---

¹⁷⁹⁶ “Barcelona: Asamblea de “Sectores” de Comisiones Obreras” dins *API: Agencia Popular Informativa*, nº 17, 15 de gener de 1973, p. V.

¹⁷⁹⁷ “Declaración de la Coordinadora de Sectores de Comisiones Obreras” dins *Estrella Roja*, nº 31, 17 de gener de 1973, p. 10.

¹⁷⁹⁸ “Barcelona: Coordinadora ampliada de “Sectores” de Comisiones Obreras (Crónica)” dins *API: Agencia Popular Informativa*, nº 16, 31 de desembre de 1972, p. V.

¹⁷⁹⁹ *Ibíd.*

¹⁸⁰⁰ *Ibíd.*

van participar Madrid i Toledo, d'Andalusia, Sevilla i Màlaga, provinents de l'Emigració, Lausanne i Ginebra, i “*en calidad de invitados, compañeros de las CC.OO de Valencia*”¹⁸⁰¹.

Malgrat el que es pogués pensar, l'objectiu d'aquesta Primera Reunió no era la constitució d'una nova Coordinadora estatal, el que hagués suposat “*un paso en falso en el difícil y complejo caminar hacia [sic] la unidad de todas las tendencias de CC.OO*”¹⁸⁰², sinó una senzilla presa de contacte entre “*todas aquellas organizaciones obreras que trabajan con los mismos criterios de organización y funcionamiento, que están aunadas por idénticos objetivos políticos y sindicales*”¹⁸⁰³. Al contrari, la publicació dels debats que s'hi van succeir tenia la voluntat de ser útil a la reflexió del conjunt de treballadors en “*el proceso de reconstrucción de CCOO en toda España. Proceso que debe basarse tanto en el entendimiento unitario entre las distintas formas de coordinación que hoy coexisten dentro de las CC.OO., como en la clarificación de las responsabilidades y objetivos políticos del movimiento obrero español*”¹⁸⁰⁴.

La primera qüestió substantiva que es van plantejar va ser sobre el caràcter de les Comissions Obreres. Dividint-les entre *velles* i *noves*, s'exposava que les nascudes el 1962 havien actuat sota orientacions que les havien dut a actuar “*como un movimiento desorganizado apoyado solamente en líderes más o menos prestigiosos*”¹⁸⁰⁵ i en el camí de forçar la legalitat s'havia posat “*al descubierto todo su aparato y su esqueleto organizativo*”¹⁸⁰⁶ i s'havia transferit “*toda la responsabilidad en la dirección de las luchas a aquellos de sus militantes que ocupaban cargos sindicales*”¹⁸⁰⁷. Aquest plantejament, present encara en molts indrets, havia dut “*a las CC.OO. de varios importantes centros industriales a perder su eficacia, a ser víctimas de la represión, a la incapacidad y a la inoperancia ante las crecientes necesidades que la lucha obrera planteaba*”¹⁸⁰⁸.

Per contra, segons afirmava la *Declaració*, allí on els darrers anys la lluita obrera havia estat més dura, aquests plantejaments s'havien anat abandonant “*porque cuando la lucha obrera está en auge no pueden permanecer los criterios de desorganización que*

---

¹⁸⁰¹ “1a Reunión Nacional de Sectores de Comisiones Obreras”, p. 1. ABPR, DPP (OCE (Br) Arx 2) 4/7).

¹⁸⁰² *Ibíd.*

¹⁸⁰³ *Ibíd.*

¹⁸⁰⁴ *Ibíd.*

¹⁸⁰⁵ *Ibíd.* p. 2.

¹⁸⁰⁶ *Ibíd.*, p. 1..

¹⁸⁰⁷ *Ibíd.*

¹⁸⁰⁸ *Ibíd.*

*desarman al movimiento*¹⁸⁰⁹. D'aquelles experiències van sorgir el que qualifiquen de *noves Comissions Obreres*: “*Superando el liderismo y la semi-organización, núcleos de organizaciones obreras estables han surgido de las luchas, coordinándose entre sí, organizando la solidaridad, combatiendo a la represión, definiendo y orientando los objetivos reivindicativos y políticos de la lucha obrera*”¹⁸¹⁰. Elles eren les que representaven “*el embrión de un sindicato de clase*”¹⁸¹¹, i no només perquè la conquesta del sindicat fos una de les seves tasques prioritàries sinó perquè des d'aquell mateix moment ja s'estava treballant en “*mejorar las condiciones salariales, de trabajo y de vida de los trabajadores, forjar su unidad, fomentar la lucha solidaria y generalización de todos los conflictos, encuadrar a todos los obreros tras objetivos políticos claros y arraigados en las masas*”¹⁸¹². Com a síntesi de tot l'exposat la *Declaració* plantejava que havia arribat l'hora que el moviment obrer es decidís entre les *velles* i les *noves Comissions Obreres*. És a dir:

“- O éste permanece encallado, manifestándose sólo espontáneamente, sin una organización que lo unifique, homogenize y le dé perspectivas que canalice su lucha cotidiana y sus constantes enfrentamientos contra la represión de la patronal y de la dictadura.

- O [...] se encuadra tras una organización sólida y estable, tras el embrión de un sindicato de clase que no sólo es capaz de orientarle en la lucha por las mejoras de sus condiciones de vida sino que, através [sic] de múltiples experiencias canaliza y define sus aspiraciones políticas (lucha contra la explotación capitalista, imposición de un sindicato de clase, acabar con la dictadura,) y trabaja para que la clase obrera pueda asumir su grave compromiso de encabezar la lucha de todo el pueblo contra el franquismo y su sucesión monárquica.”¹⁸¹³

L'altre gran debat que plantejava la *Declaració* girava al voltant dels criteris de coordinació, organització i funcionament de *Sectors* de Comissions Obreres, qüestió ja abordades anteriorment.

---

¹⁸⁰⁹ *Ibíd*em, p. 3.

¹⁸¹⁰ *Ibíd*em.

¹⁸¹¹ *Ibíd*em.

¹⁸¹² *Ibíd*em.

¹⁸¹³ *Ibíd*em.

La *Declaració* cloïa renovant la crida a treballar plegats per dur endavant “una vasta campaña de lucha obrera y popular por la libertad de Camacho y de todos los dirigentes obreros detenidos [...] Campaña [...] en donde, paralelamente [...] se difundiera y explicase extensamente la necesidad de avanzar en la exigencia masiva de las libertades políticas y sindical”¹⁸¹⁴.

Una altra de les resultants d’aquesta Reunió va traduir-se en la col·laboració de totes les publicacions vinculades als diferents nuclis de *Sectors* en la publicació de *Cuadernos del movimiento obrero y popular*. Així, per a l’edició del número 5, que va sortir el febrer de 1973, és a dir, immediatament després, es va comptar ja amb les catalanes *Acción*, *Avance* i *Prensa Obrera*, amb la sevillana *Expresión Obrera*, *Portavoz de Comisiones Obreras*, la malaguenya *Voz Obrera. Órgano de Comisiones Obreras*, i amb la ginebrenca *Acción. Periódico de la emigración*¹⁸¹⁵.

4.1.2.4. Cap a la unitat sindical

A partir de 1973, de la col·laboració i entesa cada cop més habitual entre el sector majoritari de les CCOO sota influència i direcció del PSUC i *Sectors* de CCOO es va passar a crides concretes sobre la necessitat d’unitat del moviment sindical. Al març, la CONC ho expressava clarament en el document “*Por la unidad del movimiento obrero*” fet públic a través del seu butlletí *Lluita Obrera*. Considerat per API “sin duda uno de los documentos obreros llamado a tener mayor repercusión en relación a las diversas iniciativas que tienen lugar últimamente de cara a su unidad”¹⁸¹⁶, la CONC es dirigia tant a les diferents famílies que conformaven les CCOO -*Sectors* i *Plataformes*- com a “*U.S.O., U.G.T. y demás organizaciones obreras*”¹⁸¹⁷. A les primeres les animava a participar activament de l’embranzida que estava prenent el procés unitari i assenyalava que “la unidad en el seno de CCOO “se forja día a día””¹⁸¹⁸ i que, per tant, el camí que calia recórrer “debe pasar “preferentemente” por los lugares de trabajo que por

---

¹⁸¹⁴ *Ibíd.*, p. 7.

¹⁸¹⁵ Aquestes mateixes cinc publicacions es van fer càrrec d’editar *Luchas obreras en España, 1972-1973*. Nouvelles Editions Populaires, Lusanne, 1974. Tal com explica el pròleg, el llibre era a l’impremta quan el 20 de desembre de 1973 Carrero Blanco moria producte d’una acció armada d’ETA. Malgrat que la seva mort no havia significat cap canvi substancial –“Cambia el gobierno para que nada cambie”- no podien evitar admetre que “Muchos obreros nos alegramos. Un asesino menos”.

¹⁸¹⁶ “Barcelona: la Comisión Obrera Nacional de Cataluña publica un importante documento” dins API: *Agencia Popular Informativa*, nº 23, 26 de març de 1973, p. III.

¹⁸¹⁷ *Ibíd.*

¹⁸¹⁸ *Ibíd.*

*“discusiones y acuerdos entre organismos de coordinación superior”*¹⁸¹⁹.

Un Document de *Sectors*¹⁸²⁰ que pel contingut situem a cavall dels anys 1973 i 1974 presentava els criteris que consideraven oportú tenir en compte a l’hora d’abordar la unitat del moviment obrer. Tot i que el mateix desenvolupament del moviment obrer *“plantea como exigencia propia la necesidad de la unidad de sus diversas organizaciones”*¹⁸²¹ calia apropar-s’hi no des del *“sentimentalismo de la unidad, sino sobre las formas de unidad de acción, de lucha y de organización”*. A més, es refusava que el principal inconvenient per a la unificació fos l’organització per rams i per zones, com ja s’havia exposat anteriorment, *“puesto que hoy es forzoso tanto un tipo de coordinación como otro”*¹⁸²². El pla de treball que es proposava com a ideal havia de comptar amb les següents mesures:

1. Construint la unitat des de la base, amb *“la formación de verdaderas comisiones unitarias en todas las fábricas o empresas, en las que sus miembros puedan participar de momento en diversas coordinadoras”*¹⁸²³.
2. Construint la unitat des de l’acció. Qualsevol acció que s’hagués de desplegar calia que partís de coordinadores estables integrades per les diverses organitzacions. L’exemple a seguir havien de ser les Coordinadores Comarcals del Baix Llobregat o del Vallès, i la companya solidària amb Seat.
3. Construint un discurs unitari del moviment obrer front el moviment democràtic i particularment en la seva interlocució amb l’Assemblea de Catalunya.
4. Impulsant unitàriament la coordinació entre les diferents organitzacions de masses de qualsevol dels fronts com a *“sector esencial de la lucha de masas contra el franquismo y por la consecución de sus reivindicaciones más inmediatas”*¹⁸²⁴.
5. Establint una coordinació de les diverses organitzacions obreres de Catalunya *“que facilite la información mutua, la coordinación ante las luchas, y el proceso de unidad por la base”*¹⁸²⁵.

A mesura que avançava l’any 1974, algunes de les mesures llançades per a possibilitar i facilitar el procés unitari havien anat quallant. D’aquesta manera trobem que la proposta d’elaborar *òrgans de propaganda únics* va fer una passa endavant quan, a partir de març,

---

¹⁸¹⁹ *Ibíd.*

¹⁸²⁰ *“Acerca la unidad del movimiento obrero. Criterios de la Coordinadora de CC.OO. de Sectores”*.

¹⁸²¹ *Ibíd.*, p. 5.

¹⁸²² *Ibíd.*

¹⁸²³ *Ibíd.*

¹⁸²⁴ *Ibíd.*

¹⁸²⁵ *Ibíd.*

el portaveu de Comissions Obreres *Lluites obreres* començava a comptar amb la col·laboració de *Sectors de Comissions Obreres*¹⁸²⁶.

El 25 del mateix mes de març es feia una crida a fer entrega als locals de la CNS de Catalunya del “Manifest dels acomiadats de Catalunya”. Aquesta acció descentralitzada es va fer a proposta de la “Campanya unitària contra els acomiadaments”, que havia arrencat amb la participació de les tres tendències de CCOO tot i que *Plataformes* hi havia deixat d’assistir quan havia entès que l’objectiu ja no era generalitzar lluites sinó “*institucionalizar como organización permanente a dicho Comité de Huelga*”¹⁸²⁷. Encara el dia 25, coincidint amb el judici contra treballadors de Pegaso, la Coordinadora de *Sectors de CCOO de Catalunya* i la CONC havia convocat una jornada de lluita. Cap d’aquestes dues iniciatives no va reeixir com s’esperava -el Manifest només es va entregar a Barcelona amb una participació que “*no [...] tuvo el carácter masivo que se esperaba*”¹⁸²⁸ i la Jornada de Lluita només va tenir repercussió a la planta de Sagrera de Pegaso- però quedava palesa la voluntat de crear espais comuns de treball.

Al juny, la CONC feia un nou pas endavant en fer públic a través del seu òrgan d’expressió *Lluita Obrera* “*un llamamiento a “Sectores de CCOO” para la adopción de un mismo criterio respecto a las “modalidades, etapas y puntos básicos de una eventual unificación de las principales estructuras de coordinación de las Comisiones Obreras.*””¹⁸²⁹. El pla de treball que proposaven passava per “*la adopción de un programa y un calendario de discusiones concretas, el estudio de las iniciativas unitarias susceptibles de avanzar en la perspectiva de la unificación*”¹⁸³⁰, i posava com a exemple de “*la puesta en marcha de actividades orgánicas unitarias*”¹⁸³¹ l’elaboració conjunta de *Lluites Obreres*.

A l’API del 24 d’octubre de 1974 s’explicava que “*En el marco de los contactos que llevan a cabo la C.O. Nacional de Catalunya y Sectores [...] de cara a una unificación, cabe señalar la aparición de un documento firmado por la Permanente de la Coordinadora de Catalunya de Sectores*”¹⁸³². Es tracta del “DOCUMENTO

---

¹⁸²⁶ ““Colaboración de “Sectores” en “Luchas Obreras”” dins *API: Agencia Popular Informativa*, n° 46, 3 d’abril de 1974, p. XIII.

¹⁸²⁷ “La Jornada del día 25” dins *API: Agencia Popular Informativa*, n° 46, 3 d’abril de 1974, p. XI.

¹⁸²⁸ *Ibíd.*, p. V.

¹⁸²⁹ “Barcelona: la Comisión Obrera Nacional de Catalunya propone la unificación a “Sectores de Comisiones Obreras”” dins *API: Agencia Popular Informativa*, n° 51, 19 de juny de 1974, p. III.

¹⁸³⁰ *Ibíd.*, p. IV.

¹⁸³¹ *Ibíd.*

¹⁸³² “Catalunya: proceso de unificación en CC.OO.” dins *API: Agencia Popular Informativa*, n° 56, 24 d’octubre de 1974, p. III.

*PROVISIONAL DE LA PERMANENTE DE LA COORDINADORA DE CATALUÑA DE SECTORES SOBRE LAS TAREAS DE CCOO EN LA ACTUALIDAD*¹⁸³³.

A la segona part del Document Provisional, un cop analitzada la cojuntura s'hi exposava quina havia de ser "*La política de CCOO ante el cambio democrático*"¹⁸³⁴ que s'albirava. En línies generals, s'apostava pel derrocament del franquisme gràcies a la col·laboració amb els organismes de convergència -Assemblea de Catalunya i Junta Democràtica d'Espanya- mitjançant l'exercici d'una Vaga General Política. Ara bé, per a que les Comissions Obreres poguessin influir suficientment en interès de la classe treballadora en el que havia de ser l'episodi final de la dictadura calia que aquestes augmentessin la seva àrea d'influència enllà del que "*ya veníamos haciendo a través de cursillos de formación, asambleas amplias, y tener militantes con cargo sindical*"¹⁸³⁵. En aquest sentit, s'animava a tenir més en compte les publicacions legals, a realitzar rodes de premsa, a ocupar el màxim de posicions dins del CNS -UTT incloses- i a començar a preparar les eleccions sindicals que s'havien de celebrar durant el 1974. El Document acabava fent una crida a "*plantear con urgencia la necesidad de una única fuerza Sindical en España, de unas CCOO unificadas, que sean hoy, en una situación de clandestinidad el embrión futuro del Sindicato de Clase, en cuya formación las CCOO jugarán un papel fundamental*"¹⁸³⁶. Coincident amb el que ja havia defensat també la CONC, *Sectors* no creia que la unificació pogués "*ser producto de un acuerdo entre coordinadoras o direcciones de las tendencias*"¹⁸³⁷. En síntesi, el procés d'unitat sindical desitjat l'expressaven de la següent manera:

"- Un programa común

- Una organización única a todos los niveles: Fábrica, Coordinadora, etc. donde coexistirán a nivel general las coordinadoras por ramo y por sector, buscando en ello el criterio de mayor efectividad.

- Organos [sic] de propaganda únicos [...]

- Un nombre que no dé pie a confusiones: COMISIONES OBRERAS DE CATALUÑA (Evitar el término nacional)

---

¹⁸³³ DOCUMENTO PROVISIONAL DE LA PERMANENTE DE LA COORDINADORA DE CATALUÑA DE SECTORES SOBRE LAS TAREAS DE CCOO EN LA ACTUALIDAD. AHCO, ICONC.1B, 5.1. Sectors Catalunya.

¹⁸³⁴ *Ibíd*em, p. 3.

¹⁸³⁵ *Ibíd*em, p. 5.

¹⁸³⁶ *Ibíd*em, p. 6.

¹⁸³⁷ *Ibíd*em.

- *Discutir todo el contenido del presente documento en Comisiones y Coordinadoras, así como los que puedan elaborar otras tendencias de CCOO.*
- *La constitución de las COMISIONES OBRERAS UNIFICADAS sólo puede realizarse en una Asamblea conjunta y amplia, a nivel de Cataluña.*
- *Impulsar con la propaganda y los contactos la unificación de CCOO a nivel de España, teniendo particular interés la convocatoria de la Coordinadora General de España y la aceptación de plantear la HG.”*¹⁸³⁸

Un altre document de *Sectors*¹⁸³⁹, aquest cop signat conjuntament per la Coordinadora de Comissions Obreres de Sectors de Catalunya i la Coordinadora d'Empreses y Rams d'Andalusia -la versió andalusa de *Sectors*- cridava a fer passes cap a “*una reunión general de militantes de Comisiones Obreras, que en el camino de la construcción del embrión del Sindicato de Clase a nivel nacional, permita una reflexión y avance superior en este sentido*”¹⁸⁴⁰. Com en el cas anterior, també aquest document feia una proposta de les qüestions que es considerava prioritari tractar: Les experiències de desenvolupament del moviment obrer organitzat; Les Comissions Obreres i el sindicalisme de classe; La situació actual de la lluita obrera i la política immediata. Perspectives immediates, entre les quals se subratllaven les properes eleccions sindicals; i La unitat del moviment obrer. Experiències i criteris. Aquest debat imprescindible no havia però d'interferir sinó córrer en paral·lel a “*la exigencia manifestada ya hoy unitariamente en Catalunya y Navarra de una coordinadora estable de todas las Comisiones Obreras a nivel nacional, que permita al máximo las posibilidades de iniciativa, defensa de objetivos comunes y campañas generales*”¹⁸⁴¹.

Ja el 1975, *Estrella Roja* donava la notícia que, amb alts i baixos, feia més d'un any que s'estava coent: la “*Fusion de las coordinadoras local y de sectores de CCOO de Barcelona*”¹⁸⁴². Bandera Roja veia en aquest encontre “*un paso más en la creación del Sindicato de Clase de los trabajadores de Barcelona*”¹⁸⁴³. Segons el seu punt de vista, aquesta fusió facilitaria una sèrie d'aspectes que encara no havien estat resolts: l'obertura

---

¹⁸³⁸ *Ibíd.*, pp. 6-7..

¹⁸³⁹ “Hacia una reunión general de militantes de Comisiones Obreras”. AHCO, ICONC.1B, 5.1. Sectors Catalunya.

¹⁸⁴⁰ *Ibíd.*, p. 4.

¹⁸⁴¹ *Ibíd.*

¹⁸⁴² “Fusion de las coordinadoras local y de sectores de CCOO de Barcelona” dins *Estrella Roja*, n° 47, 14 de gener de 1974 [sic; entenc que deu ser del 1975; el n° 46 és del 25 de noviembre de 1974], p. 6.

¹⁸⁴³ *Ibíd.*

d'un debat “*que vaya eliminando todo el resto de sindicalismo de conciliación para lograr una unidad superior de la clase obrera alrededor de una práctica y unos criterios de sindicalismo de clase*”¹⁸⁴⁴; l'extensió i implantació de les Comissions Obreres i el reforçament de la seva Coordinació a nivell de tot l'estat; el reforçament de la seva veu a les instàncies unitàries i “*la presencia política autónoma de la clase obrera en las instancias de Compromiso Democrático*”¹⁸⁴⁵.

Aquesta fusió entre la *Local* i *Sectors* suposava la primera passa d'un camí que no tindria marxa enrere i que acabaria integrant tot l'entramat sindical vinculat a Bandera Roja amb el del PSUC. Tot i que no en coneixem tots els detalls -fui una mica, a més, de la cronologia de l'estudi-, algunes de les passes proposades per *Sectors* per fer efectiva la unitat sindical no s'havien dut a terme i, malgrat que tant Bandera Roja com PSUC havien demanat que la unitat no fos el “*producto de un acuerdo entre coordinadoras o direcciones de las tendencias*”¹⁸⁴⁶, el que n'hem pogut entreveure s'assembla més a un acord entre *direccions* que no pas a un procés assembleari que, des de les Comissions Obreres d'empresa, anés fent pujar les decisions preses per la base fins al vèrtex superior de les respectives Coordinadores. És cert que les condicions objectives no eren les ideals per a poder articular un debat d'aquestes característiques i que, a peu de fàbrica, com veurem a continuació quan provem de reconstruir el desenvolupament obrer allí on Bandera Roja tenia presència, la col·laboració entre uns i altres es va anar enfortint amb el treball diari, però tot apunta a que les decisions es van acabar prenent a nivell de *direccions*.

4.2. El moviment obrer al Barcelonès

Els primers militants de Bandera Roja vivien a Barcelona i, per tant, també els primers contactes amb el món del treball més o menys organitzat es van desenvolupar en aquest mateix escenari o en poblacions properes. Entre les iniciatives de què van participar hi hem destacat *¿Qué hacer?*, un col·lectiu d'on segons en Jose Antonio Díaz Valcárcel la gent de Bandera Roja “*consiguieron llevarse a varios trabajadores, por el sistema de*

---

¹⁸⁴⁴ *Ibidem.*

¹⁸⁴⁵ *Ibidem.*

¹⁸⁴⁶ *DOCUMENTO PROVISIONAL DE LA PERMANENTE DE LA COORDINADORA DE CATALUÑA DE SECTORES SOBRE LAS TAREAS DE CCOO EN LA ACTUALIDAD*, p. 6. AHCO, ICONC.1B, 5.1. Sectors Catalunya.

*dedicar un cazador para cada pieza*¹⁸⁴⁷. En Jordi Borja no nega aquesta voluntat, però la fa extensiva als altres dinamitzadors de *¿Qué Hacer?* –“*supongo que cada grupo deseaba atraer a algunos miembros del otro*”¹⁸⁴⁸ –, amb qui tenien “*diferencias pero también puntos de contacto*”¹⁸⁴⁹. Fossin quines fossin les intencions, el fet és que Bandera Roja va aconseguir apropar-se l’Antonio Castán Sanclemente, un dels integrants de *¿Qué Hacer?*, gràcies al qual l’*Organització* va poder constituir una cèl·lula a Pegaso que probablement va acabar esdevenint el nucli obrer organitzat més important d’arreu.

L’Antonio Castán recorda aquell fundacional 1969 en el capítol “*Entre el Qué Hacer y Bandera Roja*” de la seva biografia¹⁸⁵⁰. Per una banda, la crisi del FOC s’havia extremat i “*los dirigentes más significados del frente obrero como José A. Díaz, Murcia, Cando, Didac Fábregas y algunos más, rompieron con el dirigismo y la burocracia*”¹⁸⁵¹. Un cop fora i sentint-se lluny del *reformisme* del PSUC, del *dirigisme* del FOC i de “*la marginalidad del infantilismo revolucionario de los grupúsculos izquierdistas sin incidencia en la base, llenos de verbalismo vacíos de realidad, la pregunta era ¿qué hacer?*”¹⁸⁵². Perquè el problema no era que el conflicte obrer estigués en retrocés, que no anessin sorgint noves comissions obreres i amb elles una nova generació de sindicalistes joves disposats a posar-hi el coll, sinó llurs “*evidentes carencias políticas*”¹⁸⁵³. Per altra banda, a la Universitat s’estava consolidant “*un grupo de reflexión política Marxista-Leninista aglutinado en torno a la revista “Bandera Roja” que había nacido entre la crítica al reformismo del PSUC y también al dirigismo del FOC y que se planteaba ayudar a construir el partido revolucionario que debía surgir desde la experiencia diaria en una dialéctica constante de teoría práctica teoría*”¹⁸⁵⁴. Ara bé, malgrat la capacitat d’alguns dels seus militants i la tasca iniciada tant entre els ensenyants com a l’incipient *Front* de barris, sobresortia la seva “*escasa penetración en el frente obrero-industrial*”¹⁸⁵⁵, una mancança que de totes maneres no era de cap de les maneres exclusiva de Bandera Roja.

Des de *¿Qué hacer?*, amb en Jose Antonio Díaz Valcárcel al capdavant, es van assenyalar

---

¹⁸⁴⁷ SANZ OLLER, Julio; op. cit., p. 204.

¹⁸⁴⁸ CASTÁN SANCLEMENTE, Antonio; *3819 huellas imborrables*. Autoedició, Barcelona, 2013, p. 10.

¹⁸⁴⁹ *Ibíd.*

¹⁸⁵⁰ CASTÁN SANCLEMENTE, Antonio; op. cit.

¹⁸⁵¹ *Ibíd.*, p. 189.

¹⁸⁵² *Ibíd.*

¹⁸⁵³ *Ibíd.*

¹⁸⁵⁴ *Ibíd.*, pp. 189-190.

¹⁸⁵⁵ *Ibíd.*, p. 190.

un parell de qüestions que calia abordar de forma urgent per superar la situació en què es trobava el moviment obrer: “*dotar de formación política a los nuevos militantes obreros y dotarse de un órgano de reflexión y propaganda que hiciera tomar conciencia a la clase obrera de que sólo los trabajadores deben dirigir su propia lucha*”¹⁸⁵⁶. *¿Qué hacer?*, que així és com van anomenar l'òrgan de reflexió i propaganda, comptava amb un comitè de redacció molt reduït que es reunia en un pis del polígon de El Gornal de l'Hospitalet de Llobregat i del qual formava part l'Antonio Castán.

Com que amb Bandera Roja coincidien en la necessitat de formació entre la classe treballadora, en arrencar la primavera de 1969 es va produir una trobada entre en Jordi Borja, l'Alfons Carles Comín, en Dídac Fàbregas, en Jose Antonio Díaz Valcárcel, l'Alamillo i el mateix Antonio Castán a ESADE (Escola Superior d'Administració d'Empreses). En Joan N. García Nieto, el sacerdot instal·lat a Cornellà promotor de les Comissions de Barris i Fàbriques i posteriorment integrant de Bandera Roja, hi feia classes des del 1963, i també l'Alfons Carles Comín hi va acabar fent cap. De fet, segons en Jordi Borja, en aquesta ocasió va ser justament en Comín qui va convocar-hi aquesta trobada “*entre un reducido núcleo de sindicalistas, la mayoría de ellos experimentados y todos vinculados al colectivo Qué hacer y Bandera Roja*”¹⁸⁵⁷. Segons el seu record, per Bandera Roja hi van anar a més d'ell i en Comín, l'Enric Solé, i un quart company de qui no esmenta el nom. De l'Antonio Castán, que va conèixer aquell dia, en diu que “*era el más joven del grupo -li mancava poc per complir els 24 anys- y el menos integrado a Qué hacer*”¹⁸⁵⁸. A més, tot i que no va xerrar gaire, “*me pareció especialmente lúcido, claro en sus expresiones y abierto a las ideas políticas, no hacía discursos ideológicos y demostraba a la vez mucho realismo y mucha voluntad para la acción*”¹⁸⁵⁹, així que en acabar la reunió li va proposar de tornar-se a veure. Si la seva memòria no li falla, la reunió que havia de ser a dos es va duplicar: en Jordi Borja s'hi va presentar amb l'Enric Solé i l'Antonio Castán amb en Santi Medina, treballador també de La Pegaso. Seria la primera reunió de moltes altres, perquè ambdós s'acabarien integrant a Bandera Roja. A banda d'aquesta reunió en petit comitè paral·lela, de la trobada en va acabar sortint un compromís de col·laboració en l'organització de *cercles* de formació política. L'experiència dels cercles de formació va durar vora un any i va incidir als barris de Sant

---

¹⁸⁵⁶ *Ibíd.*

¹⁸⁵⁷ *Ibíd.*, p. 9.

¹⁸⁵⁸ *Ibíd.*

¹⁸⁵⁹ *Ibíd.*, p. 10.

Andreu i Poble Nou, i al Vallès Oriental. A Sant Andreu, les sessions de formació que incloïen “*filosofía, materialismo dialéctico, economía, historia, socialismo, táctica y estrategia*”¹⁸⁶⁰ se celebraven habitualment a l’escola industrial del Clot sota la cobertura d’uns inexistents cursos de seguretat i higiene. Per a major protecció, sempre hi havia algú al carrer per tal que “*si se oía policía daba el aviso y salíamos del edificio mezclados entre alumnos y profesores*”¹⁸⁶¹. A més de les sessions de formació més teòrica, “*a falta de una coordinación estructurada y estable en la base de Comisiones Obreras los círculos hacían de plataforma para todo*”¹⁸⁶². Així, els cercles esdevenien també un espai d’intercanvi d’informació de les lluites en curs, de difusió de convocatòries, d’organització de repartiment de propaganda, d’impuls de creació de caixes de resistència o de conformació de piquets. Aquesta mescla de teoria i acció va permetre la formació de “*cuadros dirigentes con capacidad de análisis de elaboración y de acción*”¹⁸⁶³. Ara bé, “*la semilla de autonomía obrera para construir y dirigir la organización política de los trabajadores, por los trabajadores, al margen de los intelectuales y frente al dirigismo de los partidos clásicos quedó muy dispersa*”¹⁸⁶⁴. És a dir, ni l’Antonio Castán ni d’altres companys dels cercles no van veure clares algunes qüestions com ara “*cierta fobia a los intelectuales que nosotros veíamos comprometidos o el ninguneo a las alianzas naturales con otras capas populares*”¹⁸⁶⁵, i van optar per entrar a militar en organitzacions de l’esquerra com ara la ORT, la OIC, o Bandera Roja. Un dels inconvenients d’aquesta fragmentació en organitzacions diferents va ser que aquella incipient coordinació entre lluites obreres que s’havia anat bastint als cercles quedava desmantellada, i l’aposta de cadascuna d’elles per estructures de coordinació diferents -la OIC, per les Plataformes anticapitalistes i BR per Sectors- impossibilitava la seva continuïtat. Tot i que “*La unidad de los trabajadores se forjaba cada día en la lucha sin ninguna distinción, reserva ni complejo bajo las siglas de Comisiones Obreras, sin embargo, en la coordinación la división política acababa propiciando distanciamiento y debilidad de alternativa*”¹⁸⁶⁶. L’Antonio Castán i en Santi Medina es van incorporar a Bandera Roja i plegats van organitzar una cèl·lula de Bandera Roja a la Pegaso. El 1958 hi havien tingut lloc una sèrie de vagues tallades d’arrel mitjançant la repressió policial i patronal que van provocar

---

¹⁸⁶⁰ *Ibíd*em, p. 191.

¹⁸⁶¹ *Ibíd*em.

¹⁸⁶² *Ibíd*em, p. 192.

¹⁸⁶³ *Ibíd*em.

¹⁸⁶⁴ *Ibíd*em.

¹⁸⁶⁵ *Ibíd*em, pp. 192-193.

¹⁸⁶⁶ *Ibíd*em, p. 194.

la desaparició “*del panorama laboral [de] los principales líderes del movimiento obrero de ENASA*”¹⁸⁶⁷, l’Empresa Nacional d’Autocamiones, S. A. responsable de la fabricació dels Pegaso. A partir d’aleshores va caldre “*reemprender la tarea laboriosa de organizar un nuevo núcleo de trabajadores combativos, destinados a dirigir las movilizaciones de la fábrica*”¹⁸⁶⁸. La tasca va ser lenta perquè la por s’havia apoderat del conjunt de la plantilla. De fet, sembla que la llavor de la revolta va anar germinant no tant entre els treballadors com entre els aprenents de l’Escola de la mateixa Pegaso. En Santiago Medina hi havia entrat el 1962 essent militant de la JOC i de seguida es va formar un grup de joves que van començar a reunir-se amb organitzacions com ara el PSUC, i van acabar muntant un nucli de les COJ. D’aquelles trobades en va acabar sortint “*el compromiso de montar un núcleo y transformarlo en una incipiente “comisión obrera” de fábrica*”¹⁸⁶⁹ i el 1966, quan amb 18 anys va ingressar a la fàbrica, va començar a tenir “*una actividad sindical en la fábrica, alrededor del convenio y de los enlaces y jurados*”¹⁸⁷⁰. Aquell mateix any entrava a La Pegaso l’Antonio Castán, a qui col·locarien a treballar al costat del seu mentor, el José Antonio Díaz Valcárcel. Amb ell aprendria les primeres nocions de la lluita obrera i assistiria “*a las asambleas que celebraba la Coordinadora del Metal de Comisiones Obreras en el campo o en las iglesias*”¹⁸⁷¹.

La incorporació de l’Antonio Castán a la Comissió Obrera de La Pegaso no es va fer esperar. El mes d’abril de 1969, aquesta publicaria el primer número d’un *Butlletí* que, a partir d’aleshores, sortiria regularment. A més del *Butlletí*, la Comissió Obrera editava també fulls informatius, publicacions de caràcter més reactiu davant d’algun fet que es considerava urgent de donar a conèixer. Era també l’organisme responsable d’organitzar reunions per seccions i les assemblees al pati, l’“*instrumento de discusión y de unión de los obreros para plantearse sus problemas y analizar sus objetivos*”¹⁸⁷². Entre les principals batalles que va sostenir durant els anys 1969-1970 hi trobem la negociació del Conveni de finals de 1969, amb l’elaboració d’una plataforma reivindicativa avalada per 1.700 signatures que el Jurat d’Empresa no va atendre, i la posterior denúncia mitjançant un full informatiu del rol d’un Jurat “*que había firmado el convenio a espaldas de los*

---

¹⁸⁶⁷ PALOMERO MARTÍNEZ, Dora; *Los trabajadores de Enasa durante el franquismo*. Sírius edicions, Barcelona, 1996, p. 109.

¹⁸⁶⁸ *Ibíd.*

¹⁸⁶⁹ *Ibíd.*, p. 120.

¹⁸⁷⁰ *Ibíd.*

¹⁸⁷¹ *Ibíd.*, p. 124.

¹⁸⁷² *Ibíd.*

trabajadores haciéndole el juego a la CNS y a la empresa”¹⁸⁷³. Del protagonisme que havien assolit en Castán i en Medina en la lluita pels drets dels treballadors ens en dona una bona mesura la descripció que feia el primer del desenvolupament de la concentració al pati del tarongers prèvia a l’entrega de les seves demandes a la direcció:

“Primero intervino Moya, voz grave, pausada, poniendo el acento en la conciencia para no dejarnos manipular. A continuación Medina empezó a calentar los ánimos con un discurso más político que incluía la denuncia del estado de excepción, reseñando las detenciones y encarcelamientos de trabajadores de diversas empresas. [...] Después me subí yo al chasis del camión, fijando las piernas para disimular los nervios. Empecé denunciando con decisión la presencia de la policía político social que habíamos detectado en la asamblea, lo que demostraba la connivencia de la dirección con la represión. Los gritos de ¡fuera!, ¡fuera! obligaron a los sujetos a retirarse disimuladamente. A continuación, expliqué los convenios de varias empresas de nuestra dimensión que habían logrado mejoras muy por encima del nuestro, finalmente denuncié la actitud del jurado: cobarde, antidemocrática, y contraria a los intereses de los trabajadores. Entre gritos de dimisión, ¡lucha si, convenio si!, ¡manipulación no!, la temperatura iba subiendo”.¹⁸⁷⁴

Encara el 1969, cal destacar també la lluita contra la jornada continuada pel que suposava de liquidació de l’espai de trobada i discussió que representava l’hora de dinar al menjador. I ja a darreries de 1970, les mobilitzacions antirepressives contra el Consell de Burgos i els assassinats de tres treballadors de la construcció de Granada, que van suposar la presa de consciència d’una generació encara una mica més jove que el Castán i el Medina i que, en expressió d’Antonio Castán, *“pronto iban a sustituirnos al ser despedidos en la huelga de 1971: Eusebio del Jesús, Marín, Delgado, Amorós, el “Talo”, el “Sangre” y algún otro...”*¹⁸⁷⁵.

D’aquest període inicial anterior inclús al gener de 1971, data de la publicació del primer número d’*Acción*, només n’hem trobat un parell de referències més. La primera documenta la seva presència que, pel que se’ns explica, sembla prou important, a La

---

¹⁸⁷³ *Ibíd*em, p. 125.

¹⁸⁷⁴ *Ibíd*em, p. 182.

¹⁸⁷⁵ *Ibíd*em, p. 126.

Maquinista Terrestre i Marítima. En una carta del dirigent del PSUC Miguel Núñez sobre el desenvolupament de l'organització de la Jornada Nacional de lluita del 3 de novembre de 1970 explicava que el que no havien aconseguit “*que funcione hasta ahora debidamente es la comisión o comisiones unitarias de preparación de la Jornada, por las dificultades creadas por los izquierdistas, Bandera Roja y otros grupos, que no se sienten muy atraídos por la manifestación ni la Jornada*”¹⁸⁷⁶. Tot i així, a La Maquinista, “*después de los repartos de llamamiento del Cté de Barcelona del P y de las hojitas de las CO llamando a la Jornada el ambiente entre los trabajadores es muy bueno, se habla mucho de ir a la huelga, y las octavillas corren mucho también*”¹⁸⁷⁷. Hi havia però un inconvenient: “*la organización dentro es floja, y [...] los ultrarrevolucionarios de Bander [sic] Roja hacen lo que pueden para dar marcha atrás a las cosas*”¹⁸⁷⁸. A la Pegaso, on la feina d'en Castán i en Medina començava a notar-se, “*la situación es semejante, con falta de decisión dentro por parte de la CO, por la influencia de algunos de BR*”¹⁸⁷⁹.

Les reticències a donar suport a aquesta iniciativa del PSUC eren fruit d'una reflexió que afectava qualsevol convocatòria de Jornada que no anés estretament lligada a les lluites reals. A parer de Bandera Roja, aquest tipus de crides havien representat fins el moment “*un elemento de desmoralización de los militantes y de toda la población y han sido un obstáculo importante para el desarrollo de las organizaciones de masas (Comisiones)*”¹⁸⁸⁰. Amb aquesta nova convocatòria “*El revisionismo prefiere, con este débil testimonio de acción democrática, demostrar que está más dispuesto a hacer propaganda entre las masas para que se pongan al servicio de las tendencias liberalizadoras de la oligarquía en el seno de un vasto movimiento interclasista, sin fuerza ni organización, que desarrollar un potente movimiento popular*”¹⁸⁸¹. Malgrat tot, però, “*los comunistas sabemos muy bien que siempre que se plantea una lucha susceptible de arrastrar la participación de muchos militantes y hasta de ciertas masas espontáneas no podemos quedar al margen*”¹⁸⁸², evitant caure “*en el radicalismo pequeño burgués del rechazo total y la abstención*”¹⁸⁸³. Per això mateix, la seva participació en aquesta Jornada

---

¹⁸⁷⁶ “Carta de Saltor”, 4 novembre 1970. AHPCE, Fons PSUC, Caixa 59.

¹⁸⁷⁷ *Ibidem*.

¹⁸⁷⁸ *Ibidem*.

¹⁸⁷⁹ *Ibidem*.

¹⁸⁸⁰ “Ante la jornada del 3 de noviembre: los comunistas y la lucha política de masas” dins *Estrella Roja*, nº 1, Barcelona, octubre de 1970, p. 2.

¹⁸⁸¹ *Ibidem*, p. 3.

¹⁸⁸² *Ibidem*.

¹⁸⁸³ *Ibidem*.

Nacional de lluita consistiria en:

“A) Campaña de agitación en las empresas sobre la base del actual programa reivindicativo de Comisiones.

B) Propaganda masiva denunciando el intento de asesinato de seis militantes vascos [...]

C) Manifestación preparada clandestinamente sin convocatoria pública [...] que asegure el éxito de la jornada y que sirva de medio de agitación popular para desarrollar una intensa campaña [...] que pueda culminar en una gran manifestación pública para impedir el asesinato de los seis militantes vascos.”¹⁸⁸⁴

No coneixem els detalls del desenvolupament de la Jornada ni si els propòsits explicitats per Bandera Roja es van dur a terme però, en la valoració que en feia de nou en Miguel Núñez, qualificava d’*“experiencia interesante, aunque negativa”¹⁸⁸⁵*, que malgrat que ni La Maquinista ni Pegaso participessin de l’acció *“los trabajadores tenían un ambiente de gran deseo de participar, pero que las debilidades interiores, en la [sic] empresa, del P. [Partit], y, sobre todo, la influencia de la CO CO de ambas empresas en las que los dirigentes estan influidos por BR, que ha saboteado la Jornada, lo malogaron”¹⁸⁸⁶*. Segons el que afirmava en Miguel Núñez, els militants de Bandera Roja *“No hicieron nada, ni una octavilla para apoyar la Jornada, y por el contrario se opusieron por distintos medios a su realización, incluso eliminando las reivindicaciones que en esos días tenían el propósito de plantear!”¹⁸⁸⁷*. De totes maneres, malgrat la seva oposició, el repartiment d’octavetes a La Maquinista i a La Pegaso per part de militants del PSUC *“tuvo un gran eco entre los trabajadores que deseaban sumarse a la acción”¹⁸⁸⁸*, un fet que *“En reunión posterior de los de BR así se ha reconocido también”¹⁸⁸⁹*. Aquesta darrera informació venia avalada, encara segons en Miguel Núñez, pel canvi d’opinió que Bandera Roja havia mostrat a través d’*Estrella Roja* en qualificar la Jornada, després d’haver-hi trobat totes les pegues, de *“gran acción unitaria”¹⁸⁹⁰*. Vist doncs el canvi de parer de Bandera Roja, en Miguel Núñez conclouia la seva valoració posant de relleu *“el*

---

¹⁸⁸⁴ *Ibíd.*

¹⁸⁸⁵ “Carta de Saltor”, 14 novembre 1970. AHPCE, Fons PSUC, Caixa 59.

¹⁸⁸⁶ *Ibíd.*

¹⁸⁸⁷ *Ibíd.*

¹⁸⁸⁸ *Ibíd.*

¹⁸⁸⁹ *Ibíd.*

¹⁸⁹⁰ *Ibíd.*

impacto ejercido en ellos por la Jornada, de la que fueron detractores y contra la que combatieron además en concreto en reuniones y asambleas obreras. (No así en la Universidad donde han participado junto a nuestros camaradas”¹⁸⁹¹.

Certament, la valoració que es feia des d’*Estrella Roja* no era negativa, però tampoc era excessivament optimista -de la mateixa manera que l’article anterior no havia estat gaire engrescador, però sí que defensava de prendre-hi part. Així, per exemple, tot i felicitar-se per la massiva participació de la concentració de la tarda a Plaça Catalunya, “*El testimonio de antifranquismo que dió una buena parte de la población barcelonesa no progresa como acción eficaz contra el régimen sin un enfrentamiento combativo y sin un avance organizativo del movimiento popular*”¹⁸⁹², tot defensant que “*Sólo el progreso de la organización de Comisiones Obreras y de Barrio y su arraigo y capacidad de movilización de las masas convertirá a estas bastas concentraciones en una posibilidad de la lucha de masas*”¹⁸⁹³ capaç de crear “*las condiciones para la REVOLUCION DEMOCRATICO POPULAR que abrirá el camino de la liberación del pueblo*”¹⁸⁹⁴.

La darrera de les referències de la participació de Bandera Roja en la reconstrucció del moviment obrer barceloní durant aquest primer període ens du a l’empresa Bultaco, l’empresa catalana de fabricació de motocicletes instal·lada a La Mina, el barri de Sant Adrià fronterer amb Barcelona. Des del 1964, els treballadors s’havien començat a organitzar autònomament, fent arribar els seus acords al Jurat d’Empresa. Poc a poc van anar passant de demanar al Jurat que reclamés millors salaris a l’empresa a recollir signatures per la millora de llurs condicions de treball per dur-les personalment a la direcció. Fruit d’aquesta dinàmica van aconseguir imposar, encara el 1967, que la direcció hagués de rebre una comissió d’obres per abordar el preu de l’hora extra. El desacord va provocar la primera protesta laboral dels treballadors de la Bultaco en forma de boicot a les hores extres. Des d’aquell moment “*encontramos toda una serie de hechos que permiten mostrar cómo fue fraguado no sólo una organización de carácter asambleario, sino una creciente conciencia de clase*”¹⁸⁹⁵ que va acabar concretant-se en la creació

---

¹⁸⁹¹ *Ibíd.*

¹⁸⁹² “De la jornada del día tres a la movilización general” dins *Estrella Roja*, nº 2, Barcelona, novembre de 1970, p. 3.

¹⁸⁹³ *Ibíd.*

¹⁸⁹⁴ *Ibíd.*, p. 4.

¹⁸⁹⁵ COLECTIVO JOSÉ BERRUEZO; “Bultaco. Una experiencia de la lucha autónoma en los inicios de la transición”, *Congreso Las otras protagonistas de la transición: izquierda radical y movilizaciones sociales*, Madrid, 24-25 de febrer de 2017, p. 2.

d'una comissió obrera “quizás creada a lo largo del año 1970”¹⁸⁹⁶ conformada, entre d'altres, per “Victoriano Sánchez Rojas “Vititi” (JOC), Ángel Sánchez (Bandera Roja), Manuel Martínez Rueda (hijo de uno de los vocales cercano al cincopuntismo), Marcelo López Pinto (Plataformas Anticapitalistas y cercano al MIL), Ángel Nogales (GOA) y al que se uniría más tarde Angel Sody (GOA)”¹⁸⁹⁷.

4.2.1. El desenvolupament del moviment obrer barceloní a través d'Acción

Tal com explicàvem a “La construcció d'un espai propi dins el moviment obrer”, el gener de 1971 se celebrava una reunió del *Front de lluita d'empreses* que, pel que feia al Barcelonès, s'havia proposat centrar-se en la reorganització del sector de Sant Adrià - pressuposem, doncs, que hi tenien presència més enllà de la Bultaco- i l'organització del de Sant Andreu -amb militants a La Pegaso i La Maquinista. Coincidint en el temps amb aquesta reunió de *Front* va publicar-se el primer número d'Acción, el *Periódico obrero de Barcelona y provincia*. Tot plegat fa pensar en la possibilitat que Bandera Roja s'hagués determinat a augmentar durant aquest any 1971 els esforços per a millorar la seva posició en el món del treball i, en conseqüència, al conjunt del moviment obrer.

4.2.1.1. La irrupció de Bandera Roja a la fàbrica

La notícia més destacada del primer número d'Acción versava sobre la “Victoria popular... conseguida frente al estado fascista”¹⁸⁹⁸. La victòria a la qual es refereix és l'indult als sis militants d'ETA condemnats a mort. Segons la seva interpretació, aquesta reculada de l'Estat s'havia produït de resultes del desenvolupament de “grandes manifestaciones activas en la calle”¹⁸⁹⁹ que havien “terminado con las concentraciones pacíficas que solo conseguian desanimar”¹⁹⁰⁰. Ara bé, aquestes manifestacions actives no havien sorgit del no-res sinó que eren producte de

“la preparación anterior en Comisiones Obreras de manifestaciones encuadradas para dar confianza [...] que han proporcionado [...] una cabeza experimentada

---

¹⁸⁹⁶ Ibídem, p. 3.

¹⁸⁹⁷ Ibídem.

¹⁸⁹⁸ “Victoria popular... conseguida frente al estado fascista” dins *Acción*, nº 1, gener de 1971, pp. 1-4.

¹⁸⁹⁹ Ibídem, p. 3.

¹⁹⁰⁰ Ibídem.

y combativa que ha dado como resultado manifestaciones de hasta una hora de duración con 1.000 personas recorriendo desde la Plaza Cataluña hasta el Paseo de Colón, pasando por Rondas, Paralelo.. etc.. (el 10 de diciembre), y otras como las del 30 de noviembre, 3 de diciembre y 17, 26 y 29 de diciembre también en Plaza de Cataluña y en pleno estado de excepción”¹⁹⁰¹.

El segon número d'Acción, aparegut el març, obria amb un article sobre l'estat d'excepció decretat arrel de “*la gran movilización de los trabajadores y de todo el pueblo contra el juicio de Burgos [que] han hecho temblar al Estado franquista*”¹⁹⁰². Però ara, un cop deixada enrere la campanya antirepressiva, calia tornar a posar el focus sobre les demandes laborals, concretament en el reclam d’“AUMENTOS IGUALES PARA TODAS LAS CATEGORÍAS Y SEMANA DE CUARENTA HORAS”¹⁹⁰³, en la creació i enfortiment de les Comissions Obreres a les empreses, i en la preparació d’una “*amplia jornada de lucha: el 30 de abril y el 1 de mayo*”¹⁹⁰⁴. Un parell d’articles¹⁹⁰⁵ més reforçaven aquesta necessitat de “*CONSTRUIR Y FORTALECER LAS CCOO DENTRO DE LAS EMPRESAS Y AUMENTAR SU NIVEL DE COORDINACIÓN DE CARA A LAS LUCHAS GENERALES*”¹⁹⁰⁶.

El primer conflicte obrer del qual es feia ressò Acción havia succeït a Macosa, una empresa del metall instal·lada a Poble Nou que comptava amb 2.000 treballadors. A aquestes alçades de la dècada no sabem si hi havia algun treballador vinculat a Bandera Roja, encara que la informació detallada que ens n’ofereix ens fa pensar en l’existència de com a mínim algun simpatitzant-informador. Sí que tenim però documentada la presència de treballadors de Macosa més endavant, en el marc d’una assemblea àmplia de Sectors de Barcelona el diumenge 4 de gener de 1974.

La mala maror dels treballadors de Macosa s’arrossegava des que a darreries de l’any anterior -4 d’octubre- la direcció havia acomiadat 21 treballadors “*a los que acusa de repartir [información] reivindicativa para el convenio*”¹⁹⁰⁷. Des de l’endemà mateix es

---

¹⁹⁰¹ Ibídem, pp. 3-4.

¹⁹⁰² “La clase obrera contra el estado de excepción” dins Acción, nº 2, març de 1971, p. 2.

¹⁹⁰³ Ibídem.

¹⁹⁰⁴ Ibídem, p. 3.

¹⁹⁰⁵ “La coordinación y la unidad. Tarea primordial del movimiento obrero” dins Acción, nº 2, març de 1971, p. 8; “La verdadera organización de los trabajadores y la CNS” dins Acción, nº 2, març de 1971, pp. 9-10.

¹⁹⁰⁶ “La coordinación y la unidad. Tarea primordial del movimiento obrero” dins Acción, nº 2, març de 1971, p. 8

¹⁹⁰⁷ “Información de luchas obreras” dins Acción, nº 2, març de 1971, p. 4.

van començar a celebrar assemblees diàries d'entre cent i dues-centes persones a l'hora de dinar. De seguida, però, “*los trabajadores se dan cuenta de la necesidad de ligar [...] la lucha contra los despidos con la lucha por imponer una plataforma reivindicativa*”¹⁹⁰⁸, i les assemblees es van començar a fer en totes les seccions de l'empresa de forma rotativa per tal d'arribar a tothom. En acabada l'assemblea, els participants “*recorren cada dia media empresa en manifestación*”¹⁹⁰⁹ i, finalment, el 17 de desembre “*la empresa se rinde y los 21 sancionados son recibidos triunfalmente por los trabajadores*”¹⁹¹⁰. Però l'endemà, davant els rumors de nous acomiadaments, es va realitzar una concentració davant l'oficina de la direcció després de passar “*sección por sección para que nadie quede escondido trabajando*”¹⁹¹¹ on es van realitzar “*mítines sobre la explotación y la opresión que padecemos, y sobre la sociedad socialista futura*”¹⁹¹². La resposta de la direcció va ser fer-hi entrar la policia, que va fer fora de l'empresa tots els treballadors, i acomiadar 52 treballadors. Els tres dies següents la plantilla va fer concentracions i assemblees fora de l'empresa, però no s'havia acabat de reeixir perquè segons el criteri de Bandera Roja “*La combatividad demostrada por los trabajadores de Matosa, así como su conciencia de clase, exigen una mayor organización para defender sus intereses inmediatos: LA COMISIÓN OBRERA DE FÁBRICA*”¹⁹¹³.

A Faesa Internacional, una empresa del metall que es trobava a la Zona Franca, feia ja temps que corrien rumors de reducció de plantilla adduint crisi. Al final, els treballadors havien decidit passar a l'acció i havien començat a celebrar assemblees per l'elaboració d'un programa reivindicatiu, aturades i manifestacions internes. Però quan van arribar a la fàbrica el dia 17 la policia rodejava la fàbrica i impedia l'entrada a una sèrie de treballadors, i van decidir “*NO ENTRAR SI NO ENTRABAN TODOS*”¹⁹¹⁴ tot i l'intent de la policia de fer-los entrar per la força. L'endemà, i els dies successius, s'havien anat celebrant assemblees a les portes de l'empresa i la direcció havia acomiadat set treballadors.

El conflicte de la Harry Walker també s'arrossegava des de finals de l'any anterior. Les assemblees de treballadors per discutir sobre llurs problemes van resoldre's amb l'elaboració d'una primera taula reivindicativa (“- *Fuera todas las sanciones - Aumento*

---

¹⁹⁰⁸ Ibídem.

¹⁹⁰⁹ Ibídem.

¹⁹¹⁰ Ibídem.

¹⁹¹¹ Ibídem.

¹⁹¹² Ibídem.

¹⁹¹³ Ibídem, p. 5.

¹⁹¹⁴ Ibídem, p. 7.

*de 3000 pts mensuales para todos - Supresión de los contratos eventuales*¹⁹¹⁵) i les primeres mesures de pressió: “*paros, en aumento progresivo, los días 14, 15, y 16 de diciembre*”¹⁹¹⁶. L’empresa va reaccionar acomiadant 13 treballadors i els treballadors, al seu torn, amb una aturada total de la producció i una ocupació de la fàbrica durant els dies 17 i 18 que fou desallotjada pels *grisos*. Un cop al carrer, els treballadors van continuar la lluita, i la repressió no només no es va aturar sinó que es va endurir, arribant a l’empresonament de sis treballadors. El judici a Magistratura s’havia celebrat el 29 de febrer i “*fue ganado por los obreros, que se incorporaron al trabajo tras los dos meses de lucha pero con el propósito de no paralizar sino de continuar luchando dentro*”¹⁹¹⁷.

D’aquesta vaga se n’ha publicat un llibre autoria d’en Joan Font¹⁹¹⁸ que explica que el conflicte es va dur des d’un Comitè Unitari de treballadors on s’hi van aplegar els militants de les diferents organitzacions polítiques o sindicals presents a l’empresa, que eren moltes. I que els que no van saber treballar amb els criteris del Comitè Unitari, el PCI i el grup Proletari, en van ser expulsats. A més, s’hi troba un recull de tot de publicacions editades per l’oposició, del PSUC al PSAN passant pel PCE (ml) o el MSC, referint-s’hi. Doncs bé, encara que en cap moment no es menciona la participació de Bandera Roja, no podem acabar d’estar segurs que això fos així perquè tot i que sembla que la seva repassada a les publicacions de l’oposició que tracten el conflicte a la Harry Walker és exhaustiva, aquesta d’*Acción*, per exemple, no hi apareix.

Els dos darrers conflictes obrers que apareixen en aquest *Acción* de març de 1971 tenen per escenari La Maquinista i La Pegaso, dues empreses de les quals sabem, gràcies a una nota informativa redactada des de la Jefatura Superior de Policia de Barcelona, que tenien unes Comissions Obreres que, justament amb la de la Harry Walker, s’avenien particularment. És probable que la presència de militants de Bandera Roja tant en unes com a les altres hi va tenir alguna cosa a veure, més allà de la proximitat física entre ambdues empreses.

El fet que descriu la Jefatura és el desenvolupament d’una manifestació llampec el divendres 5 de febrer de 1971. Segons recull la nota, quan mancaven 10 minuts per les 9 del vespre, la cruïlla de la Diagonal amb Casanovas va ser ocupada per “*una manifestación momentánea, compuesta por un grupo de alrededor de cincuenta*

---

¹⁹¹⁵ *Ibíd*em, p. 5.

¹⁹¹⁶ *Ibíd*em.

¹⁹¹⁷ *Ibíd*em.

¹⁹¹⁸ FONT, Joan; *La vaga de Harry Walker de Barcelona (desembre 1970- febrer 1971)*. Edicions Catalanes de París, 1972.

*individuos, de ambos sexos, portadores de banderas y pancartas, que arrojaron unas 3.000 hojas de propaganda, dando gritos subversivos*¹⁹¹⁹. D'allí, el grup es va desplaçar fins als carrers París i Urgell, on *apedrearon el establecimiento de "AUTOMOVILES BAULENAS" [...] y de "ACNE S.L."*¹⁹²⁰ respectivament, per un valor total de 210.000 pessetes. D'entre els objectes abandonats pels manifestants la policia en va recollir *"una bandera de seda roja, sin letrero alguno, de 1 x 0,50 metros; una pancarta de tela blanca de 2,5 x 0,8 metros, con el letrero "READMISION DE LOS DESPEDIDOS. COMISION OBRERA DE PEGASO", y otra pancarta de tela marrón claro, de 2,5 x 1,5 metros, en la que dice "HARRY WALKER, MAQUINISTA Y PEGASO. VIVA LA CLASE OBRERA"*¹⁹²¹. Els fulls volants, escrits en castellà i impresos amb una multicopista, presentaven dos formats. El petit, de format quartilla, anava signat per *"LOS HUELGUISTAS DE HARRY WALKER, MAQUINISTA, PEGASO y CISPALSA"*¹⁹²², i es mostrava crític amb la CNS, la patronal i la intervenció de la policia a la fàbrica. El full volant gran ocupava tot un foli i estava signat exclusivament per *"LA COMISION OBRERA DE MAQUINISTA"*¹⁹²³. El contingut abordava amb detall els esdeveniments dels darrers dies i exposava la seva plataforma reivindicativa.

Pel que ens n'explica *Acción*, des del dimarts 19 de gener fins el dissabte 23 havien realitzat una sèrie d'aturades en suport a la plataforma reivindicativa però com que la direcció no va volia parlar-ne, havien fet una nova aturada que aquest cop va ser resposta amb suspensió de feina i sou per a 5 treballadors. L'assemblea de valoració de la situació va decidir que l'aturada fos total, amb el desenvolupament de manifestacions internes, i davant l'ofensiva obrera l'empresa va tancar les portes i va sancionar durant vuit dies tota la plantilla. El 3 de febrer, un parell de dies abans de la manifestació llampec, l'empresa havia retirat totes les sancions imposades fins aleshores, però seguia sense voler discutir sobre la plataforma reivindicativa, així que es va fer una nova marxa per l'interior de l'empresa i una assemblea posterior. En aquell moment van entrar *"unos 500 policías y detienen a los 8 compañeros que habían sido despedidos por la empresa. A continuación es desalojada la fábrica y son sancionados 120 obreros con suspensión de empleo y sueldo. El paso siguiente es el lok-out parcial"*¹⁹²⁴. Cinquanta-cinc dies de lluita per la

---

¹⁹¹⁹ Nota informativa de la Jefatura Superior de Policia de Barcelona. Assumpte: "Manifestacion relampago". AHGCB, Gobernadores Civiles, Caixa 140, Activitats Contra el Règim, Anys 1971.

¹⁹²⁰ *Ibíd.*

¹⁹²¹ *Ibíd.*

¹⁹²² *Ibíd.*

¹⁹²³ *Ibíd.*

¹⁹²⁴ "Información de luchas obreras" dins *Acción*, nº 2, març de 1971, p. 8.

plataforma reivindicativa després, dues demandes més s'afegien a les seves exigències: “LIBERTAD PARA LOS DETENIDOS Y READMISIÓN DE LOS DESPEDIDOS”¹⁹²⁵.

A La Pegaso el motiu de conflicte era, de nou, la lluita pel Conveni. Com en el passat, es va elaborar una plataforma reivindicativa a partir de la qual “los trabajadores se organizaron en asamblea de unión y discusión, reforzando así su organización: la comisión obrera”¹⁹²⁶. El 21 de gener s'havia convocat una assemblea “en el “patio de los naranjos y se dirigió en manifestación hacia la dirección a presentar la plataforma:

- Aumento de 3.000 pts. [...]
- 40 horas de trabajo [...]
- Transportes a cargo de la empresa.”¹⁹²⁷

Però la direcció no només no va rebre la comissió que representava l'assemblea sinó que va repartir “un comunicado en el que se declara, por orden de la policía, la ilegalidad de las asambleas”¹⁹²⁸. Malgrat tot, l'endemà se celebrava una nova assemblea i una concentració davant de les portes de la direcció, davant la qual l'empresa suspenia de feina i sou una dotzena de treballadors. Els treballadors van reaccionar amb aturades parcials i una manifestació a la sortida de la feina. A més, el dia 26, eren “apaleados el abogado Alonso y el jefe de personal Prats, que en la última asamblea mostraron ser policías”¹⁹²⁹.

La repressió no es va fer esperar ni 24 hores, quan eren detinguts set dels dotze acomiadats, perquè els altres cinc van aconseguir escapolir-se'n. De fet, pel que ens n'explica en Castán, “El día que supimos la acción del piquete, con el fin de evitar detenciones, la comisión extremó las medidas de seguridad aconsejando a todos los despedidos que durmieran fuera de casa. Xavier un ingeniero de Pegaso me facilitó refugio solidario por unos días en casa de su madre”¹⁹³⁰. Però aquells “que no aplicaron la norma de seguridad fueron sacados de la cama a media noche permaneciendo varios días detenidos”¹⁹³¹ a Via Laietana on, segons la treballadora de Pegaso Dora Palomero “fueron torturados [...], pasando luego a la Modelo donde permanecieron por espacio

---

¹⁹²⁵ Ibídem.

¹⁹²⁶ Ibídem, p. 6.

¹⁹²⁷ Ibídem.

¹⁹²⁸ Ibídem, pp. 6-7.

¹⁹²⁹ Ibídem, p. 7.

¹⁹³⁰ CASTÁN SANCLEMENTE, Antonio; op. cit., pp. 219-220.

¹⁹³¹ Ibídem, p. 220.

*de dos días*¹⁹³². Com la resta de fugits de la repressió, l'Antonio Castán va haver de passar els següents mesos a cases d'altri, amunt i avall amb la seva dona i la seva criatura petita. Sovint, quan hom es refugiava a casa d'algun company, no estava sol. Els dos primers mesos, per exemple, “*estuvimos en casa de la morena, una camarada soltera que trabajaba en una empresa importante de la confección, [i] compartimos refugio con una pareja que trabajaba en otra empresa grande de químicas y el maño*”¹⁹³³.

El balanç final d'aquella onada repressiva va ser el següent: dels dotze acomiadats, vuit van ser readmesos però els altres quatre, “*tres militantes de Bandera Roja [l'Antonio Castán i en Santiago Medina entre ells] y uno de la HOAC*”¹⁹³⁴, es van quedar al carrer. Tot i que el judici posterior a Magistratura de Treball es van declarar els seus acomiadaments improcedents, “*la empresa, amparándose en el Artículo 103 de la Ley de Procedimiento Laboral, les indemnizó y no los readmitió*”¹⁹³⁵. Ara bé, malgrat que el cop repressiu havia estat dur, la situació en què quedava la Comissió Obrera després d'aquesta nova onada repressiva no era la mateixa que al 1958 o al 1962, “*en que desaparecieron de la actividad sindical sus principales líderes. Ahora, quedaban algunos militantes de Bandera Roja y del PSUC, quienes serían los encargados de tomar esta vez el relevo*”¹⁹³⁶. Per la banda de Bandera Roja, el protagonisme que havien en l'Antonio Castán i en Santi Medina recauria ara sobre les espatlles d'en Luís Marín i l'Eusebio del Jesús.

El número 3 d'*Acción*, publicat l'abril de 1971, no l'hem pogut consultar. El número de maig dedicava la portada al següent tema: “*las comisiones obreras ante las elecciones sindicales*”. A l'article que el desenvolupava s'hi deia que la decisió que calia prendre no era “*una cuestión de principios, sino que sólo podemos analizarlo a partir de nuestras necesidades actuales*”¹⁹³⁷, que no eren altres que la millora de l'organització dels treballadors i la generalització de les lluites. Ara bé, tot i que l'avenç del moviment obrer passava per la formació de comissions obreres “*en cada fábrica, tajo o empresa, en todos los pueblos y ciudades de España, e incrementar el proceso de coordinación y unidad de estas comisiones para, así, ir formando el SINDICATO OBRERO*”¹⁹³⁸, i això només es podia fer des de la clandestinitat, calia saber reconèixer quins mitjans legals podien ser

---

¹⁹³² PALOMERO MARTÍNEZ, Dora; op. cit., p. 129.

¹⁹³³ CASTÁN SANCLEMENTE, Antonio; op. cit., p. 221.

¹⁹³⁴ PALOMERO MARTÍNEZ, Dora; op. cit., p. 129.

¹⁹³⁵ *Ibíd.*, p. 129.

¹⁹³⁶ *Ibíd.*, p. 130.

¹⁹³⁷ “Los trabajadores ante las próximas elecciones sindicales” dins *Acción*, nº 4, maig de 1971, p. 5.

¹⁹³⁸ *Ibíd.*, p. 7.

útils per a tal empresa “*como es el caso de utilizar los enlaces y jurados y en algún caso incluso un cargo de la sección social*”¹⁹³⁹.

El número de maig, com no podia ser d’una altra manera, feia referència també a la celebració de l’1 de maig. Per la quantitat de material propagandístic trobat per la policia diríem que Bandera Roja va destinar molts esforços a fer agitació d’aquell 1 de maig i, especialment, de la manifestació convocada de cara al divendres 30 a les vuit del vespre a Plaça Catalunya. El dissabte 17 d’abril a tres quarts del nou del vespre la policia havia trobat fulls volants a plaça Universitat. Anaven signats per les Comissions Obreres i les Comissions de Barri i cridaven a participar de la manifestació del 30 d’abril a les vuit del vespre¹⁹⁴⁰. Dos dies després, 500 d’aquests mateixos fulls volants eren trobats a la Plaça Orfila¹⁹⁴¹ de Sants. El 22 d’abril, “*en los alrededores de las factorías de la “ENASA” e “Hispano Olivetti” fueron halladas gran cantidad de hojas clandestinas*”¹⁹⁴² idèntiques a les anteriors. El 28 d’abril, els fulls volants trobats “*En algunas zonas industriales de nuestra ciudad*”¹⁹⁴³ anaven signats directament per Bandera Roja. Ocupaven mig foli i feien així:

“La Organización Comunista de Barcelona (Bandera Roja) ante el 1º de mayo llama a la clase obrera y a todo el pueblo de barcelona a luchar contra El estado de excepción (suspensión del artículo 18) · La congelación de salarios · el aumento del coste de la vida

Solo a través de la lucha unitaria del pueblo destruiremos la dictadura franquista y construiremos la republica popular

*Asambleas, manifestaciones
y paros en las empresas*

*aumentos de salarios iguales
para todas las categorías · semana
de 40 horas*

---

¹⁹³⁹ Ibídem.

¹⁹⁴⁰ Nota informativa. Assumpte: “propaganda clandestina de las Comisiones Obreras”. 19 de Abril de 1971. AHGCB, Governadors Civils, Caixa 140, Activitats Contra el Règim, Anys 1971.

¹⁹⁴¹ Nota informativa de la Jefatura Superior de Policia de Barcelona. Assumpte: “difusion de propaganda subversiva”. 20 d’abril de 1971. AHGCB, Governadors Civils, Caixa 140, Activitats Contra el Règim, Anys 1971.

¹⁹⁴² Nota informativa. Assumpte: Propaganda clandestina de las Comisiones Obrera. 23 d’abril de 1971. AHGCB, Governadors Civils, Caixa 140, Activitats Contra el Règim, Anys 1971.

¹⁹⁴³ Nota informativa. Assumpte: propaganda clandestina comunista. 29 de Abril de 1.971. AHGCB, Governadors Civils, Caixa 140, Activitats Contra el Règim, Anys 1971.

*Dia 29 jueves, no vayamos
a los mercados*

contra el aumento de los precios

*Dia 30 viernes, manifestacion
en la plaza Cataluña
a las 8 tarde*

*contra la represión · libertad para
los detenidos”¹⁹⁴⁴*

Un altre dia que no es precisa s’havien trobat “*por diversas zonas de la población [de Barcelona], gran cantidad de hojas subversivas*”¹⁹⁴⁵, entre les quals l’acabada de ressenyar signada per Bandera Roja, però amb un format diferent -si abans era mig foli, ara un quart. El 28 d’abril devia ser un dia de forta agitació perquè es van trobar mes fulls volants a diversos indrets. A la cruïlla de Casp amb Bruch se’n van trobar 800 de dues modalitats: uns signats per les Comissions de Barri, Mestres-Estudiants i uns altres signats exclusivament per les Comissions de Mestres i Estudiants. A la Rambla de la Muntanya i als carrers Montmajor i Trabau van ser 1.500 els fulls volants trobats, uns signats per les CCOO i els altres per Bandera Roja¹⁹⁴⁶. I encara una darrera variant de full volant anava convocat per les Comissions Obreres, les Comissions de Barri, les Comissions de Mestres i els Estudiants de Barcelona¹⁹⁴⁷.

Per la valoració que feien del desenvolupament de les mobilitzacions emmarcades en el Primer de Maig, sembla evident que la seva convocatòria havia estat precedida de fortes discussions: “*La realidad ha demostrado que todos aquellos que decían que la represión esra [sic] muy fuerte y que, por lo tanto, no se podía hacer nada, estaban en un error. Pese al Estado de Excepción, pese a la policía y pese a la lluvia, los trabajadores nos manifestamos el día 30 de abril en Plaza Cataluña y Ramblas*”¹⁹⁴⁸. Abans però de la manifestació s’havia convocat boicot als mercats. Segons el seu recompte, el boicot s’havia deixat sentir “*en numerosos barrios: San Genis, San Andrés, Buen Pastor, Sagrera, Clot, Santa Coloma, San Adrián, Hostafrancs... así como en algunos pueblos:*

---

¹⁹⁴⁴ *Ibíd.*

¹⁹⁴⁵ Nota informativa de la Jefatura Superior de Policia de Barcelona. Assumpte: “difusion de propaganda subversiva”. AHGCB, Gobernadors Civils, Caixa 140, Activitats Contra el Règim, Anys 1971.

¹⁹⁴⁶ Nota informativa de Jefatura Superio de Policia de Barcelona. Assumpte: “difusion de propaganda subversiva”. 29 d’abril de 1971. AHGCB, Gobernadors Civils, Caixa 140, Activitats Contra el Règim, Anys 1971.

¹⁹⁴⁷ Nota informativa de la Jefatura Superior de Policia de Barcelona. Assumpte: “difusion de propaganda subversiva”. AHGCB, Gobernadors Civils, Caixa 140, Activitats Contra el Règim, Anys 1971.

¹⁹⁴⁸ “Después del 1º de mayo” dins *Acción*, nº 4, maig de 1971, p. 2.

Sardanyola, Mollet, Ripollet...”¹⁹⁴⁹. El mateix dia 30, algunes empreses havien realitzat accions diverses: aturades d’una hora en set empreses del ram de l’aigua -dues a S. F. Vila; aturades a més d’un centenar d’obres, amb presència de piquets; vaga de menjadors per part de 3.000 treballadors d’Hispano-Olivetti; concentració i sortida de la fàbrica en grup a La Pegaso; assemblea a Cispalsa; i baix rendiment en un taller i boicot a les hores extres a Bosuga. Al matí, una manifestació de diversos centenars d’estudiants s’havia deixat veure pels voltants del Clínic, i alguns instituts i universitats havien celebrat assemblees. Pel que feia a la concentració del vespre, Bandera Roja quantificava en un miler les persones que s’hi havien aplegat i que van acabar baixant en manifestació per la Rambla de Canaletes. Una mica més tard es va formar una rèplica de manifestació més petita, de vora tres-centes persones, al carrer Urgell, que es va dissoldre en arribar a Gran Via. I cap a les nou se’n va intentar de fer una tercera des de Plaça del Teatre. L’endemà, dia 1 de maig, “*algunas comisiones de empresa realizaron excursiones para celebrar el 1º de Mayo y para discutir sus problemas y su lucha*”¹⁹⁵⁰.

La informació sobre lluites obreres a les empreses venia encapçalada per les mobilitzacions en defensa de la plataforma reivindicativa que les treballadores de Vanguard, a l’Hospitalet, estaven duent a terme. Més de 600 persones van començar el treball lent i l’empresa va respondre acomiadant “*3 de las compañeras más decidias*”¹⁹⁵¹. La resposta de les treballadores va ser aturar la producció i l’endemà mateix eren readmeses les acomiadades, reprement la feina lenta i posant-se les bates a l’inrevés com a mostra de suport a la plataforma. *Acción* mostrava la lluita de Vanguard com “*un ejemplo de la solidaridad y de cómo aprovechar el convenio para plantear nuestras reales reivindicaciones, y a partir de ello, crear la comisión de empresa*”¹⁹⁵².

Com a exemple justament contrari s’exposava el conflicte a la Gran Enciclopèdia Catalana. La direcció havia plantejat una reducció de plantilla pel mal funcionament de l’empresa però els treballadors van respondre a aquesta decisió aturant la producció, ocupant l’empresa i fent manifestacions. Ara bé, segons la lectura que es feia des d’*Acción*, “*la incapacidad de plantear su problema como trabajadores y reducirlo a una discusión sobre cómo ayudar a la cultura catalana y la cuestión nacional, sitúa la lucha*

---

¹⁹⁴⁹ *Ibíd*em, p. 3.

¹⁹⁵⁰ *Ibíd*em.

¹⁹⁵¹ “Información de luchas” dins *Acción*, nº 4, maig de 1971, p. 7.

¹⁹⁵² *Ibíd*em.

al nivel [sic] tan sólo de los diversos intereses burgueses que hay alrededor de esta empresa, lo cual creó confusión e incomprensión”¹⁹⁵³.

El número 5 d’*Acción* es va publicar dos mesos més tard, al juliol. La portada tornava a estar ocupada per la qüestió de les eleccions sindicals, felicitant-se pel triomf assolit per les Comissions Obreres. A l’article que desenvolupa el resultat de les darreres eleccions sindicals s’afirma que “*En todas las empresas donde la Comisión apoyó una candidatura obrera [...] los obreros combativos han conseguido el apoyo masivo de sus compañeros de trabajo*”¹⁹⁵⁴. En canvi, “*En ninguna fábrica donde los obreros combativos, donde su COMISIÓN, han presentado sus candidatos, la consigna de “boicot” ha tenido el más mínimo éxito*”¹⁹⁵⁵.

El combat per la posició a prendre davant les eleccions sindicals entre els diferents grups que participaven del moviment obrer havia estat cruenta i sembla que havia arribat el moment de passar comptes. Hispano-Olivetti era una de les empreses on s’havia viscut una “*intensa campaña de octavillas en la calle llamando al boicot*”¹⁹⁵⁶ per part d’“*algunos elementos marginales*”¹⁹⁵⁷, però la participació va ser d’un 90% i la candidatura obrera havia sortit vencedora. Malgrat que la tàctica de boicot era considerada un error qualificaven com “*una victoria contra la CNS el boicot a las elecciones en Harry Walker*”¹⁹⁵⁸ que demostrava fins a quin punt el *Vertical* estava desprestigiad entre els treballadors. Ara, passades les eleccions, calia però no adormir-se i posar al servei de la classe treballadora tots aquests càrrecs sindicals, el motiu pel qual s’havien decantat per participar-hi. És a dir, calia que es vincuessin a la Comissió Obrera de l’empresa i prenguessin contacte amb les empreses properes per tal d’enfortir els llaços entre elles. I aquells càrrecs d’empreses que no disposessin encara d’organització obrera, “*su deber es precisamente ayudar a crearla*”.

Hispano-Olivetti era també protagonista d’una de les notícies de conflictes obrers. La secció de reparació de mobles havia aturat la producció degut a una invasió de fums. D’altres seccions havien fet també aturades d’entre mitja hora i una hora “*a causa del calor y de las condiciones de trabajo. En otras secciones, los obreros se sacan las*

---

¹⁹⁵³ *Ibíd*em, p. 8.

¹⁹⁵⁴ “Elecciones sindicales, triunfo de comisiones obreras” dins *Acción*, nº 5, juliol de 1971, p. 4.

¹⁹⁵⁵ *Ibíd*em.

¹⁹⁵⁶ *Ibíd*em.

¹⁹⁵⁷ *Ibíd*em.

¹⁹⁵⁸ *Ibíd*em.

camisas”¹⁹⁵⁹. I encara un darrer episodi s’havia sumat als anteriors i havia encès els ànims dels treballadors d’Hipano-Olivetti: “*hay unos muchachos de 14 años que trabajan para prestamista, que con carritos van vendiendo café por las máquinas*”¹⁹⁶⁰. Sembla que la seva obligació era d’anar amb botes però un d’ells, que tenia una lesió al peu, no va posar-se-les, i va ser acomiadat. “*La respuesta de los trabajadores de Olivetti [...]: BOICOT AL CAFÉ*”¹⁹⁶¹. El resultat del boicot: la readmissió del noi acomiadat. Tota una demostració pràctica que “*LA SOLIDARIDAD ES LA MEJOR ARMA QUE TENEMOS LOS TRABAJADORES*”¹⁹⁶².

A Viguetas, una empresa de Sant Adrià d’un centenar de treballadors, van començar a reclamar “*menos horas y más salario*”¹⁹⁶³ i la direcció va acomiadar un Jurat d’Empresa. El dia del judici a Magistratura els treballadors “*dejaron de trabajar y se fueron al juicio*”¹⁹⁶⁴. L’empresa va sancionar tota la plantilla i en va acomiadar a vuit. Els treballadors s’estaven reunint en assemblea per decidir com abordar aquella situació.

A La Pegaso, els resultats havien estat favorables a la candidatura de la Comissió Obrera i justament per aquest motiu la direcció havia reunit al Jurat antic “*entre el que destaca el ya conocido Villegas, y le hace firmar toda una serie de concesiones en “nombre de su representatividad” de los trabajadores, como son:*

- *traslado de fábrica a la Zona Franca en condiciones vergonzosas*¹⁹⁶⁵.
- *nuevo sistema de primas*”¹⁹⁶⁶.

En resposta a aquesta maniobra, el dia 26 de maig 200 treballadors van ocupar la sala on es reunia el Jurat “*con el jurado traïdor dentro*”¹⁹⁶⁷. A més, “*Villegas es denunciado públicamente*”¹⁹⁶⁸. Aquesta mateixa situació es va viure els dies 28 i 29 i en l’assemblea celebrada el dissabte dia 1 de juny 400 treballadors van acordar “*las condiciones en que debe realizarse el traslado*”¹⁹⁶⁹.

---

¹⁹⁵⁹ “luchas obreras” dins *Acción*, nº 5, juliol de 1971, p. 6.

¹⁹⁶⁰ *Ibíd.*

¹⁹⁶¹ *Ibíd.*

¹⁹⁶² *Ibíd.*

¹⁹⁶³ *Ibíd.*

¹⁹⁶⁴ *Ibíd.*

¹⁹⁶⁵ Instal·lada inicialment a Sant Andreu, La Pegaso anirà poc a poc traslladant la producció a una nova fàbrica construïda a la Zona Franca.

¹⁹⁶⁶ “luchas obreras” dins *Acción*, nº 5, juliol de 1971, pp. 7-8.

¹⁹⁶⁷ *Ibíd.*, p. 8.

¹⁹⁶⁸ *Ibíd.*

¹⁹⁶⁹ *Ibíd.*

A Nerva es recollien signatures “*para exigir unos lavabos en condiciones*”¹⁹⁷⁰ i 150 treballadors feien una assemblea “*para discutir sobre algunos problemas referentes a vacaciones y primas*”¹⁹⁷¹. I a Excel, una empresa que treballa per Philips, la diferència de salaris amb la resta de tallers els va dur el dia 19 a celebrar una assemblea i a aturar la producció durant quatre hores i mitja “*hasta que la empresa cede y paga lo mismo que en PHILIPS*”¹⁹⁷².

Aquest número de juliol d'*Acción* cloïa amb un anunci de la publicació d'una sèrie de quaderns pensats com a complement de la revista que tractarien qüestions bàsiques de les possibilitats d'acció sindical sota el franquisme. En aquell moment n'havien sortit els tres primers, però n'avançaven el contingut de tota la sèrie:

“nº 1- ¿CÓMO SE EMPIEZA A CONSTRUIR UNA COMISIÓN OBRERA EN UNA FÁBRICA?

nº 2- NOTAS PARA LA ELABORACIÓN DE UN PROGRAMA REIVINDICATIVO DE FÁBRICA

nº 3- CRITERIOS DE ACTUACIÓN Y ORGANIZACIÓN DE COMISIONES OBRERAS

están en preparación 3 números más, a saber:

nº 4- LOS OBJETIVOS Y LAS FORMAS DE ACTUACIÓN DE COMISIONES OBRERAS (La polémica en el Vallés Oriental)

nº 5- LA MAGISTRATURA DEL TRABAJO Y LA DELEGACION DE TRABAJO

*nº 6- FORMAS DE LUCHA EN LA EMPRESA”*¹⁹⁷³

Passat l'agost es va publicar el número 6 d'*Acción*, molt breu. L'estiu és època de vacances i sembla que també els conflictes obrers se'n van agafar. O potser van ser els redactors que les visibilitzaven. Així que l'únic conflicte barceloní que s'hi descriu és el viscut a Inter. El motiu era la calor que s'hi respirava –“*En esta cadena no hay ventilación y hace un calor insoportable*”¹⁹⁷⁴–, que havia dut un treballador a traure's la bata i a la direcció a sancionar-lo sense feina i sou per un temps indefinit. Només una secció va mostrar la seva solidaritat, la qual va comportar un nou sancionat. El dia 8 d'agost a

---

¹⁹⁷⁰ *Ibíd.*

¹⁹⁷¹ *Ibíd.*

¹⁹⁷² *Ibíd.*

¹⁹⁷³ *Ibíd.*

¹⁹⁷⁴ “INTER” dins *Acción*, nº 6, setembre de 1971, p. 1.

primera hora -les sis del matí- una assemblea de 300 treballadors decidia mantenir-se aturats fins les 9 per la readmissió dels dos acomiadats. En donar per finalitzada l'acció, els acomiadats n'eren 230.

A darreries d'octubre va veure la llum el número 7 d'*Acción*. Es tractava d'un monogràfic sobre la Seat i, encara que als anys setanta la fàbrica es trobava a la Zona Franca, hem decidit abordar el que hi va ocórrer juntament amb la resta del moviment obrer al Baix Llobregat. Tot i que va ser una fàbrica que, per les seves dimensions, no va participar gaire de les dinàmiques àmplies del moviment obrer català, hem tingut la percepció que potser es van establir més vincles amb el moviment obrer del Baix Llobregat i que, per tant, tenia més lògica tractar-ho aleshores.

Finalment, el número de desembre d'*Acción* malauradament també ens manca. Només hem pogut accedir a un full solt, un *Suplement*, d'aquest darrer número de l'any, Es tracta, bàsicament, d'un breu recordatori que "*La lucha obrera continua: Seat, Cispalsa, Sherwin Williams, Hispano Olivetti, Pegaso, Textil*"¹⁹⁷⁵.

4.2.1.2. 1972: l'any de la consolidació de *Sectors*

El 1972 començava per a Bandera Roja amb la celebració de dues Assemblees de les Coordinadores de *Sectors* de Barcelona i del Baix Llobregat, la qual cosa venia a palesar que durant l'any anterior la seva activitat entre el moviment obrer s'havia multiplicat i era hora de comptar-se i reorganitzar-se de cara als nous embats, que ja es preveia que no serien pocs. El creixement i l'expansió de la seva influència feia possible l'emergència d'un nou front de *Sectors* al Vallès que s'expressaria a partir de l'abril a través del periòdic *Avance*. A l'octubre, una primera reunió general dels nuclis de Barcelona, Baix Llobregat i Vallès servia per posar en comú les respectives experiències i pensar el futur més immediat del moviment obrer.

El primer número d'*Acción* de 1972 exposava la situació en què es trobava la classe treballadors: "*sometidos [...] a un endurecimiento de la explotación, debido al constante aumento de los precios [...], al aumento de los ritmos de producción y al endurecimiento*

---

¹⁹⁷⁵ "La lucha obrera continua: Seat, Cispalsa, Sherwin Williams, Hispano Olivetti, Pegaso, Textil" dins *Acción*, Suplement del n° 8, pp. 1-2.

de las relaciones laborales [...], apoyados por una continua represión por parte del Estado-policía”¹⁹⁷⁶. Ara bé, com que aquest enduriment de les condicions de vida dels treballadors era tant evident, l’increment dels índexs d’exploació, els facilitava “*tomar conciencia de su situación [...], es decir, aumentar su conciencia de clase*”¹⁹⁷⁷. Per altra banda, les millores aconseguides mitjançant la lluita desenvolupava els darrers temps representaven una excel·lent demostració que “*la única forma de luchar contra la explotación pasa por la UNIDAD, SOLIDARIDAD Y LUCHA DEL CONJUNTO DE LOS TRABAJADORES*”¹⁹⁷⁸. Els principals instruments organitzatius amb què comptava la classe treballadora en la seva lluita eren les Comissions Obreres d’empresa, les assemblees de treballadors i la Coordinació de les Comissions arrelades a la feina. I ara, quan s’apropava el període de negociació dels Convenis Col·lectius, era un moment ideal per tal d’“*acelerar nuestra organización y solidaridad [...], de imponer la plataforma reivindicativa de C.O.*”¹⁹⁷⁹ i una ocasió perfecte per “*reivindicar ya las libertades que necesitamos para hacer avanzar nuestra lucha y proteger nuestras organizaciones: derecho de reunión, organización, huelga, y supresión de la brigada politico social*”¹⁹⁸⁰ de la mà del conjunt de les classes populars, dels estudiants i dels professionals.

L’inici de la campanya de negociacions dels Convenis Col·lectius presentava, respecte la d’anteriors anys, la voluntat d’incorporar a les plataformes reivindicatives, qüestions particulars a banda, “*5 reivindicaciones básicas, iguales para todas las empresas, con la finalidad de crear reivindicaciones unitarias [...]*”:

- *3.500 pts más al mes sobre suelo fijo, igual para todas las categorías*
- *Los aumentos de salario deben realizarse sin aumentar los ritmos de producción*
- *Semana de 40 horas*
- *100% del salario real en caso de enfermedad, accidente, vejez y paro técnico*
- *30 días de vacaciones pagados al año*”¹⁹⁸¹

Una de les negociacions que anirem seguint amb detall no només per la importància de

---

¹⁹⁷⁶ “La importancia política y sindical de las actuales luchas reivindicativas” dins *Acción*, Any II, nº 1 (Extraordinari), gener de 1972, p. 2.

¹⁹⁷⁷ *Ibíd.*

¹⁹⁷⁸ *Ibíd.*, p. 3.

¹⁹⁷⁹ *Ibíd.*

¹⁹⁸⁰ *Ibíd.*

¹⁹⁸¹ “Una de las formas en que concretamos la lucha reivindicativa: los convenios” dins *Acción*, Any II, nº 1 (Extraordinari), gener de 1972, p. 4.

la factoria sinó també pel pes que hi mantenien els militants de Bandera Roja és la que afectava a La Pegaso. Tot i que se'ns informava que s'havia publicat un *Suplement* amb els detalls del desenvolupament de les negociacions que no hem pogut consultar, en el mateix número se'ns feia saber en què havien consistit les accions en defensa de la plataforma reivindicativa del dijous 20 de gener. A la fàbrica de Sagrera s'havia viscut: “*manifestación dentro de la empresa, una hora de paro, concentración dentro de la fábrica a la hora de salida y manifestación en la calle*”¹⁹⁸² i a la de la Zona Franca una assemblea i aturada.

El moviment obrer, és clar, no era l'únic que havia estat preparant amb cura aquest període que s'obria. També l'estat i la patronal havien estat pensant quines mesures podien adoptar per tal de dificultar l'avenç de les posicions dels treballadors. Amb aquest objectiu el Ministeri de Treball havia elaborat un “*documento “confidencial”*”¹⁹⁸³ que havia fet arribar als seus delegats providencials i als jerarques de la CNS.

El document en qüestió començava assumint que els mesos següents serien de lluites reivindicatives generalitzades en el món del treball. Malgrat tot, i assumint aquest fet com a inevitable, feia arribar una sèrie de recomanacions que podien reduir el seu impacte i èxits:

- [...] *iniciar las negociaciones del Convenio antes de la expiración del vigente.*
- *Impedir las asambleas y reuniones masivas para discutir el Convenio. Impedir que se celebren reuniones una vez suspendidas las deliberaciones.*
- *Impedir que se prolonguen las negociaciones. Como mucho, 15 días para cada fase.*
- *Suspender las deliberaciones si se produce cualquier tipo de coacción*”¹⁹⁸⁴.

El dimecres 8 de març de 1972 s'havia assenyalat com una “*gran jornada de lucha de CCOO*”¹⁹⁸⁵. És molt probable que la iniciativa fos una proposta llençada des del PSUC a través de Comissions Obreres, que era qui més defensava aquest tipus d'estratègia mobilitzadora centrada en la crida pública a Jornades de lluita. Tot i que Bandera Roja no n'era massa procliva, en aquesta ocasió s'hi van sumar emprant com a argument el compromís pres a les assemblees de *Sectors* de Comissions Obreres celebrades el gener i

---

¹⁹⁸² *Ibíd.*, p. 5.

¹⁹⁸³ “Ante los convenios, el franquismo a la defensiva” dins *Acción*, Any II, nº 1 (Extraordinari), gener de 1972, p. 8.

¹⁹⁸⁴ *Ibíd.*

¹⁹⁸⁵ *Acción*, Any II, nº 2, febrer de 1972, portada.

febrer de fer el possible per tal d'aconseguir:

- “- *Generalizar las luchas obreras*
- *Solidaridad obrera. Lucha contra la represión [...]*
- *Poner en marcha un amplio movimiento de solidaridad con el movimiento obrero.*
- *La extensión de las luchas a otros sectores. [...]*
- *Reforzar la organización obrera: las comisiones obreras*”¹⁹⁸⁶

El moviment de solidaritat antirepressiva dels passats 14 i 15 de febrer al Baix Llobregat o la Jornada de lluita per l'Ensenyament del mateix 14 de febrer n'havien estat dos exemples fantàstics, i el 8 de març podia servir per mantenir aquesta dinàmica mobilitzadora. De fet, la por a aquesta extensió de la lluita havia dut a govern i patronal a aprovar sense dilació i sense publicitat els convenis provincials dels rams del metall, de l'aigua i de la construcció. I, per a evitar aquests procediments, l'únic mitjà de què disposava el moviment obrer era “*la convergencia de todas las luchas pendientes y la generalización de las luchas*”¹⁹⁸⁷. Així, de cara al 8 de març es feia una crida a la celebració de “*PAROS, ASAMBLEAS, MANIFESTACIONES:*

- *POR NUESTRA PLATAFORMA REIVINDICATIVA*
- *LIBERTAD PARA LOS DETENIDOS, READMISION DE LOS DESPEDIDOS. CONTRA LOS ASESINATOS Y LAS BRUTALIDADES DE LA POLICIA, GUARDIA CIVIL Y LA BRIGADA POLITICO-SOCIAL*
- *CONTRA LA LEY DE EDUCACION*
- *POR LAS LIBERTADES POLITICAS*”¹⁹⁸⁸

I s'animava també a l'assistència massiva a la manifestació convocada a les 8 del vespre a Plaça Catalunya.

Que la Jornada es presentava com una iniciativa unitària en dona testimoni el fet que es constituís un Comité 8 de març. Ara bé, per la relació de col·lectius que la integraven -la Comissió Obrera Local de Barcelona, la Coordinadora d'Estudiants, la Coordinadora de

---

¹⁹⁸⁶ “8 de marzo, jornada de lucha” dins *Acción*, Any II, nº 2, febrer de 1972, p. 2.

¹⁹⁸⁷ *Ibíd.*

¹⁹⁸⁸ *Ibíd.*, p. 3.

Barris, la Coordinadora de *Sectors* de Barcelona i la Coordinadora de Batxillers¹⁹⁸⁹-, diríem que aquesta unitat estava composta bàsicament pel PSUC i per BR o, per ser més precisos, per les organitzacions de masses de fronts de lluita diversos que els eren afins. Des del PSUC, en Miguel Núñez es felicitava per “*el gran ambiente unitario que va ganando a los diferentes sectores del movimiento obrero*”¹⁹⁹⁰. Però aquesta unitat era més fràgil del que es desitjava i el document conjunt que s’havia de fer públic “*no llegó a firmarse, estando ya incluso redactado en un borrador que, en principio parecía hacer la unanimidad*”¹⁹⁹¹. L’acord sobre el manifest s’hauria d’haver tancat el dijous 2 de març però, segons relata el dirigent del PSUC “*las cosas se fueron demorando y el domingo por la noche, ante la actitud vacilante y contradictoria de los de Bandera Roja (Coordinadora de Sectores)*”¹⁹⁹², es va haver d’abandonar aquesta empresa. Malgrat tot, el balanç que presentava Bandera Roja era francament positiu, qualificant la Jornada com “*UN SALTO ADELANTE*”¹⁹⁹³. Segons el seu punt de vista, el 8 de març havia estat capaç de:

- *UNIFICAR EN UNA MISMA LUCHA GENERAL las luchas parciales del Bajo Llobregat, Sallent, las grandes empresas del Metal, las luchas del Vallés y, en general, todas las luchas reivindicativas en marcha [...]*
- *EXTENDER LAS LUCHAS, LA SOLIDARIDAD Y LA CAPACIDAD DE RESPUESTA COMBATIVA del conjunto de nuestra clase ante la represión. [...] bajo la iniciativa de Comisiones, se han unido otros sectores como los estudiantes, los profesionales y los barrios, incorporando su propia lucha con la SOLIDARIDAD CON EL MOVIMIENTO OBRERO. [...]*
- *POSIBILITANDO SUS PROPIAS PERSPECTIVAS DE LUCHA en la continuación de las luchas reivindicativas [...] y posibilitando una renovada fuerza solidaria de apoyo a ellas.*
- *CON EL AUMENTO CONSIGUIENTE DE LA ORGANIZACION DE EMPRESAS, SU COORDINACIÓN Y EL AVANCE DADO EN UNIDAD DENTRO DE COMISIONES EN LAS ASAMBLEAS Y LAS ACCIONES.*¹⁹⁹⁴

¹⁹⁸⁹ “Carta de Saltor”, 4 març 1972. AHPCE, Fons PSUC, Caixa 59.

¹⁹⁹⁰ *Ibidem*.

¹⁹⁹¹ *Ibidem*.

¹⁹⁹² *Ibidem*.

¹⁹⁹³ “Balance de la jornada de lucha del día 8” dins *Acción*, nº 3, març de 1972, p. 3.

¹⁹⁹⁴ *Ibidem*, pp. 3-4.

A banda les accions del 8 de març que ara ressenyarem, la preparació de la Jornada havia comptat també amb “ASAMBLEAS, AGITACION y MANIFESTACIONES”¹⁹⁹⁵. En el món del treball es tenia coneixement que Barcelona, Badalona, Baix Llobregat i Vallès havien viscut assemblees de treballadors. Però també n’havien celebrat els estudiants d’universitat i instituts, un centenar de professionals i 150 mestres. Pel que feia a l’agitació, s’havien distribuït 200.000 fulls volants per Barcelona, 10.000 per a Badalona i Sant Adrià, i 35.000 més tant pel Vallès com pel Baix Llobregat. A més, s’havia repartit *Acción* i *Prensa Obrera* a la porta i a l’interior de les fàbriques, i s’havien realitzat mítings a empreses i barris, i pintades pertot. Finalment, es deixava constància de diverses manifestacions: una de 500 persones el divendres 3 al barri de Verdum, una segona el dia següent a Gràcia, i una darrera de 400 persones el dia abans de la Jornada a Sants.

De la distribució de fulls volants i altres accions de promoció de la Jornada en tenim constància també gràcies a les notes informatives redactades per la Jefatura Superior de Policia de Barcelona. Ens confirmen, per exemple, la manifestació del Verdum, encara que en redueixen el nombre a “300 jóvenes de ambos sexos, portando pancartas y arrojando numerosa propaganda subversiva, se manifestaron”¹⁹⁹⁶. La manifestació va transcórrer concretament per Via Júlia tot “lanzando gritos y arrojando piedras, dispersándose antes de la llegada de la Fuerza Pública”¹⁹⁹⁷, raó per la qual no es van poder practicar detencions. Entre els objectes que van deixar abandonats la policia hi va trobar vuit banderes roges, quatre pancartes amb les inscripcions: “REPRESION NO, POLICIA ASESINOS”, “DESPEDIDOS NO, DETENIDOS NO”, “LIBERTADES POLITICAS PARA EL PUEBLO” i “VIVAN LAS COMISIONES OBRERAS”, “una barra de acero de 0,70 m. de longitud, envuelta en papel y nueve tacos de madera, asi omo una bolsa con piedras”¹⁹⁹⁸. A més, s’havien trobat 2.000 fulls volants en què les Comissions Obreres cridaven: “8 de Marzo, miércoles, asambleas, paros y manifestaciones”¹⁹⁹⁹.

Aquella mateixa tarda, “coches radiopatrulla del Departamento de Orden Público de esta Jefatura”²⁰⁰⁰ van trobar una cinquantena de fulls volants pels voltants del carrer Joan d’Àustria. En aquesta ocasió el titular era “COMISIONES OBRERAS A LA CLASE

---

¹⁹⁹⁵ *Ibíd.*, p. 4.

¹⁹⁹⁶ Nota informativa de la Jefatura Superior de Policia de Barcelona. Assumpte: “Manifestación relámpago y propaganda subversiva”. 4 de març de 1972. AHGCB, Governadors Civils, Caixa 140, Activitats Contra el Règim, Anys 1971.

¹⁹⁹⁷ *Ibíd.*

¹⁹⁹⁸ *Ibíd.*

¹⁹⁹⁹ *Ibíd.*

²⁰⁰⁰ *Ibíd.*

*OBRERA Y AL PUEBLO DE BARCELONA*²⁰⁰¹ i el signant la “*COORDINADORA DE LOS SECTORES SE LAS COMISIONES OBRERAS*”²⁰⁰².

De les accions que es van desenvolupar al Barcelonès el mateix dia 8 de març se’n destacaven aturades a Pegaso, Hispano-Olivetti, Cometsa, Seguros, Maquinista, Cispalsa, Control y Aplicaciones, Roselson i Flamagás; vaga a la Universitat i celebració de sengles assemblees a Ciències i Lletres interrompudes per l’entrada de la policia; assemblees i aturades als instituts, amb especial incidència al Maragall, que es va tancar; tres manifestacions estudiantils: una d’un miler de persones que va anar d’Arc del Triomf a Portaferriça, una segona “*de 1.500 en Vía Layetana, de Valencia a Gracia*”²⁰⁰³, i una darrera de batxillers pel barri d’Horta. La convocatòria de les vuit del vespre a Plaça Catalunya es va convertir en una concentració “*DE UNAS 10.000 personas*”²⁰⁰⁴ que “*a pesar del gran despliegue de fuerzas represivas [...] realizan dos acciones en Corte inglés y Puertaferriça*”²⁰⁰⁵.

Més enllà de la Jornada del 8 de març *Acción* ens mantenia al cas de les negociacions pel Conveni incorporant una qüestió amb la que s’havien d’enfrontar els treballadors de La Pegaso, la del laude d’obligat compliment, que es desenvoluparia en els següents números sense gaire profunditat²⁰⁰⁶. Mentrestant, se’ns feia saber que front aquesta perspectiva la Comissió Obrera de Pegaso “*pone en primer plano la lucha UNIDA [sic] DE SEAT, MAQUINISTA, CISPALSA Y PEGASO JUNTO CON LAS EMPRESAS DEL METAL CONTRA LA IMPOSICION DE CONVENIOS Y POR LA PLATAFORMA REIVINDICATIVA UNITARIA en asambleas, paros en todas las empresas*”²⁰⁰⁷. A Schweppes s’havia realitzat “*un paro de 3 dias [en] las plantas embotelladoras y de almacen por su plataforma*”²⁰⁰⁸ però els treballadors s’havien trobat amb “*una organización insuficiente para impulsar la lucha dentro de la fábrica y poder potenciar la asamblea como el lugar donde se discute y toman posturas todos los trabajadores*”²⁰⁰⁹. A pesar de tot, es mantenia la unitat i es donava resposta “*a las maniobras de la empresa*

---

²⁰⁰¹ *Ibíd.*

²⁰⁰² *Ibíd.*

²⁰⁰³ “Balance de la jornada de lucha del dia 8” dins *Acción*, nº 3, març de 1972, p. 8.

²⁰⁰⁴ *Ibíd.*

²⁰⁰⁵ *Ibíd.*

²⁰⁰⁶ “Una nueva provocación que hay que afrontar rapidamente: El laudo” dins *Acción*, Suplement nº 2, 20 de febrer de 1972, p. 1. “Ante la imposición de laudos, necesidad de luchar por un SINDICATO DE CLASE” dins *Acción*, Suplement nº 2, 20 de febrer de 1972, p. 6.

²⁰⁰⁷ “El convenio de Pegaso” dins *Acción*, nº 3, març de 1972, p. 8.

²⁰⁰⁸ “MAS informacions de LUCHAS OBRERAS” dins *Acción*, nº 3, març de 1972, p. 9.

²⁰⁰⁹ *Ibíd.*

y a los pelotos”²⁰¹⁰.

Altres problemàtiques eren les protagonistes del conflicte obert a Iberia, on “*Ante las malas condiciones de trabajo y disciplina [...] los trabajadores realizan paros y bajos rendimientos*”²⁰¹¹. La detenció per part de la policia d’un treballador es va respondre amb una aturada d’una hora de tota l’empresa i el manteniment del baix rendiment en demanda de millores en les condicions de treball i l’alliberament del detingut. A l’Ambulatori de Sant Andreu la prioritat era aconseguir contractes fixos. Conscients que la lluita en un sol ambulatori era molt difícil s’havien proposat bastir una Coordinadora l’objectiu de la qual fos “*LLEVAR ESTE PROGRAMA A NIVEL DE TODO SANIDAD EN LUCHA UNITARIA*”²⁰¹². De moment se n’havia celebrat una primera assemblea general.

La portada del número d’*Acción* de març de 1972 era un crit de denúncia contra la repressió desfermada sobre els treballadors gallecs de la Bazán: “*El Ferrol. La dictadura franquista se ha manchado de nuevo las manos de sangre*”²⁰¹³. La policia havia assassinat a trets els treballadors de l’Empresa Nacional Bazán de Construcciones Navales Militares, S.A. Amador Rey i Daniel Niebla i des d’*Acción* es volia transmetre “*a los familiares de los compañeros muertos y heridos la solidaridad del pueblo trabajadores de Barcelona y comarca, al mismo tiempo que afirma su decisión de reforzar su trabajo por la consolidación del movimiento obrero a través del reforzamiento de Comisiones Obreras, único camino de impedir que la represión franquista nos aísle y que sus crímenes quedan impunes*”²⁰¹⁴. La resposta entre el món del treball s’havia mostrat bàsicament en “*las mismas empresas que pararon el día 8*”, les que disposaven de millor organització i, en conseqüència, les més combatives, i a l’inversa. El dia 11 hi havia hagut de nou manifestacions: una de 400 treballadors a Parlament/Viladomat, una altra de mig miler de treballadors i estudiants a Travessera de Gràcia, i mobilitzacions més reduïdes “*en Virrey Amat, Horta y Via Julia*”²⁰¹⁵.

Com en el cas de les de la Jornada del 8 de març també aquest cop comptem amb la contra crònica policial de la primera de les manifestacions, que enlloc de situar-la el dissabte 11 la mou a l’endemà –els fulls volants que van anar llançant estaven, a més, “*fechadas en*

---

²⁰¹⁰ *Ibíd.*

²⁰¹¹ *Ibíd.*

²⁰¹² *Ibíd.*

²⁰¹³ *Acción*, nº 3, març de 1972, portada.

²⁰¹⁴ “La respuesta del pueblo del Ferrol a los asesinatos: LA HUELGA GENERAL” dins *Acción*, nº 3, març de 1972, p. 2.

²⁰¹⁵ *Ibíd.*

12 de marzo de 1.972”²⁰¹⁶-. L’origen d’aquesta “manifestación relámpago”²⁰¹⁷ va tenir lloc quan passaven deu minuts de les vuit a Ronda de Sant Pau per, a continuació, prendre el carrer Parlament direcció Gran Via. Els manifestants, “unos 150 jóvenes, de ambos sexos”²⁰¹⁸, duïen vuit banderes roges i dues pancartes que van quedar al terra en fugir “antes de la llegada de los coches radio patrullas del Departamento de Orden Público”²⁰¹⁹. Les pancartes cridaven “BASTA DE ASESINATOS-NO A LA REPRESION” i “NO A LA DICTADURA”. Finalment, van trobar-hi també “una pieza de hierro de 35 centímetros de largo, con rosca y asidero preparado con tela adhesiva”²⁰²⁰. Els fulls volants feien referència a “a los sucesos del Ferrol, SEAT, Sallent, Balsareny y Bajo Llobregat, terminando con la frase “POR NUESTRAS REIVINDICACIONES. POR NUESTRO SINDICATO DE CLASE. CONTRA LA REPRESION. POR LAS LIBERTADES POLITICAS””²⁰²¹ i anaven signats per la Coordinadora de Sectors de Comissions Obreres.

Vint minuts més tard feia aparició una nova manifestació llampec, aquest cop a Aribau amb Diagonal. El motiu era òbviament el mateix, però aquest cop eren 300 i els convocants la Coordinadora de Comitès de Curs de la Universitat de Barcelona, la plataforma d’estudiants universitaris propera a Bandera Roja. Abans que arribés la policia i es fessin fonedissos, els estudiants van tenir temps de llançar 4.000 fulls volants i sabotejar “la Sucursal que el Banco Español de Crédito tiene en al Avenida del Generalísimo nº 433, originando la rotura de 5 lunas, con piedras y una barra de hierro que fueron halladas en el interior”²⁰²².

Amb l’arribada d’abril calia començar a escalfar motors de cara al Primer de Maig, i així ho feia *Acción*.²⁰²³ El punt de vista que s’hi expressava era el que defensava que calia aprofitar aquesta jornada internacional de lluita per consolidar “el aumento de conciencia de clase habido en el conjunto de los trabajadores y la necesidad sentida por una gran

---

²⁰¹⁶ Nota informativa de la Jefatura Superior de Policia de Barcelona. Assumpte: Manifestaciones relampago. 13 de març de 1972. AHGCB, Gobernadores Civiles, Caixa 140, Actividades Contra el Régimen, Anys 1971.

²⁰¹⁷ *Ibíd.*

²⁰¹⁸ *Ibíd.*

²⁰¹⁹ *Ibíd.*

²⁰²⁰ *Ibíd.*

²⁰²¹ *Ibíd.*

²⁰²² *Ibíd.*

²⁰²³ “Ante el I de Mayo” dins *Acción*, nº 4, Suplement, 20 d’abril de 1972, pp. 1-2.

mayoría del pueblo de luchar por nuestras libertades políticas”²⁰²⁴. La prioritat havia de ser, doncs, fer entendre la importància que tenia

*“saber unir las luchas concretas en la propia empresa, barrio, etc. con las campañas generales; con la explicación de nuestros objetivos políticos, es decir, el tipo de sociedad por la cual luchamos y más en este momento que el sentir popular está junto al pueblo que en [sic] encabeza a nivel internacional la lucha por el SOCIALISMO, el PUEBLO VIETNAMITA que representa ahora el principal exponente de la lucha contra el imperialismo”*²⁰²⁵.

Malauradament no hem pogut consultar el número de maig d’*Acción*, que és molt probable que fos el que realitzés un balanç del desenvolupament de les mobilitzacions del Primer de Maig perquè el número de juny és un monogràfic massa optimista que proclamava “*Victoria en Vietnam*”²⁰²⁶. Tant aquest monogràfic com la referència anterior al poble vietnamita com a abanderat de la lluita pel socialisme era una reacció entusiasta davant les notícies d’una ofensiva de l’Exèrcit de Vietnam del Nord que semblava que podia suposar el final d’aquest conflicte del sud-est asiàtic que tenia pendent a mig món i fascinat a les organitzacions revolucionàries.

4.2.1.3. L’augment de la conflictivitat obrera i el llarg camí de la unitat entre *Sectors* i la *Local*

El següent número d’*Acción* que hem pogut consultar és de setembre de 1972 i començava a escalfar motors de cara a la campanya de denúncia dels imminents Consells de Guerra contra vuit treballadors de la Bazán i també contra dos militants del Front d’Alliberament de Catalunya (FAC) “*porque van dirigidos a todos los antifranquistas, apuntan hacia el movimiento obrero y sus aliados*”²⁰²⁷. Desafortunadament, com que el següent número d’*Acción* de què disposem du data de desembre, no podem resseguir quines accions es van desenvolupar ni quina lectura se’n va fer des de la Coordinadora de *Sectors* de Comissions Obreres de Barcelona. Sí que podem afirmar, però, que els dies 22

---

²⁰²⁴ *Ibíd*em, p. 2.

²⁰²⁵ *Ibíd*em.

²⁰²⁶ *Acción*, juny de 1972, portada.

²⁰²⁷ “El movimiento obrero contra los Consejos de Guerra” dins *Acción*, nº setembre de 1972, p. 2.

i 23 de setembre, coincidint amb una vaga dels treballadors de la Citroën de la ciutat gallega de Vigo per la reducció de la jornada laboral, es va desplegar una campanya de suport als treballadors de l'empresa automobilística i de denúncia dels Consells de Guerra. De la seriositat amb què es va prendre el moviment obrer català organitzat aquesta campanya en dona fe el fet que, extraordinàriament, els fulls volants que es van fer córrer anaven signats per les tres Coordinadores de Comissions Obreres presents a Barcelona - Coordinadora de *Sectors* de CCOO, Coordinadora *Local* de CCOO i *Plataformes* de CCOO- a més d'altres estructures organitzatives del moviment popular o estudiantil com ara la Coordinadora de Comissions de Barri, la Coordinadora Local de Comissions de Barri, els Estudiants de Barcelona, les Comissions de Mestres o les Comissions de Llicenciats.

El full volant més repartit constava de mig foli escrit a doble cara encapçalat per la següent llegenda: “*A TODO EL PUEBLO EN SOLIDARIDAD CON VIGO Y CONTRA LOS CONSEJOS DE GUERRA*”²⁰²⁸. L'exemple dels 20.000 treballadors en vaga de Vigo en lluita per les 44 hores setmanals i contra la repressió patronal coincidia amb la que ja havien desenvolupat a Sintermetal, a Ligoña o a Carrocerias Catalanas, empreses on ja s'havien assolit les 44 hores. Ara bé, la solidaritat immediata de nombroses empreses de la ciutat gallega amb la lluita dels treballadors de la Citroën era una demostració que “*La HUELGA GENERAL [...] es el mejor ejemplo de como el pueblo puede luchar y vencer*”²⁰²⁹. I era precisament per aquest motiu, perquè les lluites fermes del moviment obrer i popular eren “*las que llevan a la dictadura a un callejón sin salida, producen la crisis del capitalismo, de su guardián el franquismo*”²⁰³⁰ que “*la actual oleada de represión va dirigida contra el movimiento obrero y sus principales aliados y otros militantes antifranquistas*”²⁰³¹. Per tant, calia alçar

“un amplio frente unitario, que hoy debe centrarse en la solidaridad inmediata con cualquier lucha, y contra los CONSEJOS DE GUERRA que se están preparando.

[...] contra 7 trabajadores acusados de actos imputados al P.C.I. [...]

---

²⁰²⁸ Nota informativa de la Jefatura Superior de Policía de Barcelona. Assumpte: “recogida de pancarta y propaganda subversiva”. 22 de setembre de 1972. AHGCB, Gobernadores Civiles. Caixa 302. CCOO, propaganda, 1968-1970.

²⁰²⁹ *Ibíd.*

²⁰³⁰ *Ibíd.*

²⁰³¹ *Ibíd.*

contra Ramón Llorca Lopez y Carlos garcia Sole, acusados de acciones atribuidas al F.A.C. [...]

contra 8 obreros de la Bazán [...]

*contra el estudiante Alfredo Serrat*²⁰³².

El dia 22 de setembre, la policia va trobar 3.150 fulls volants com el descrit “*por diferentes calles de la Capital*”²⁰³³, una cinquantena més “*en el Paseo de Fabra y Puig*”²⁰³⁴ i encara uns quants més “*en el interior y alrededores de las diferentes cocheras de la Compañia*”²⁰³⁵ de Transports de Barcelona, S.A. situada a la Ronda de Sant Pau, nº 43. El dia 23 se seguien trobant “*hojas subversivas [...] ya conocidas*”²⁰³⁶: 2.040 “*en la calle Tenor Masini*”²⁰³⁷. I la matinada del 26 al 27, quan “*el coche radio-patrulla Z-75, sobre las 24,00 horas [...], en la Avda. Virgen de Montserrat, cruce con c/ Cartagena*” va recollir “*50 cuartillas [...] Modelo ya conocido*”²⁰³⁸.

Bandera Roja havia fet també fulls volants propis. Un d’ells, signat per l’“*Organización Comunista (Bandera Roja)*”²⁰³⁹, es va repartir l’11 de setembre per “*distintos puntos de la localidad de SAN JUAN DESPI*”²⁰⁴⁰. Sumaven 200 fulls i assenyalaven que “*al mismo tiempo que se prepara la ejecución de 2 militantes del FAC, la guardia civil en Lequeitio acaba de asesinar impunemente a dos militantes más de la ETA*”²⁰⁴¹, i que aquest agreujament de la repressió no era res més que “*la respuesta desesperada del régimen franquista a la lucha de todos los sectores de nuestro pueblo, con la clase obrera a la cabeza, por sus reivindicaciones y por las LIBERTADES POLITICAS*”²⁰⁴². Finalment, es recordava que just feia dos anys “*¡IMPEDIMOS EL ASESINATO DE LOS 6 MILITANTES*

---

²⁰³² *Ibíd.*

²⁰³³ *Ibíd.*

²⁰³⁴ Nota informativa de la Jefatura Superior de Policia de Barcelona. Assumpte: “Propaganda subversiva”. 22 de setembre de 1972. AHGCB, Gobernadores Civiles. Caixa 302. CCOO, propaganda, 1968-1970.

²⁰³⁵ Nota informativa de la Jefatura Superior de Policia de Barcelona. Assumpte: “Transportes de Barcelona S.A.”. 22 de setembre de 1972. AHGCB, Gobernadores Civiles. Caixa 302. CCOO, propaganda, 1968-1970.

²⁰³⁶ Nota informativa de la Jefatura Superior de Policia de Barcelona. Assumpte: “propaganda subversiva”. 23 de setembre de 1972. AHGCB, Gobernadores Civiles. Caixa 302. CCOO, propaganda, 1968-1970.

²⁰³⁷ *Ibíd.*; Nota informativa de la Jefatura Superior de Policia de Barcelona. Assumpte: “Propaganda subversiva”. 23 de setembre de 1972. AHGCB, Gobernadores Civiles. Caixa 302. CCOO, propaganda, 1968-1970

²⁰³⁸ Nota informativa de la Jefatura Superior de Policia de Barcelona. Assumpte: “Propaganda subversiva”. 27 de setembre de 1972. AHGCB, Gobernadores Civiles. Caixa 302. CCOO, propaganda, 1968-1970

²⁰³⁹ Nota informativa de la Direcció General de la Guàrdia Civil. Assumpte: “A.1.-243.- Hojas clandestines”. 11 de Setembre de 1972. AHGCB, Gobernadores Civiles. Caixa 302. CCOO, propaganda, 1968-1970.

²⁰⁴⁰ *Ibíd.*

²⁰⁴¹ *Ibíd.*

²⁰⁴² *Ibíd.*

VASCOS; ¡SI LO CONSEGUIMOS ENTONCES, PODEMOS CONSEGUIRLO AHORA!”²⁰⁴³. Un altre full volant de contingut pràcticament idèntic però diferent maquetació anava signat pel “Comitè de Barcelona de la Organización Comunista (Bandera Roja)”²⁰⁴⁴.

A més, es van produir algunes manifestacions llampec distribuïnt els fulls volants unitaris com els descrits. A les vuit del vespre del 22 de setembre una setantena de joves “recorrieron las calles de Parlamento y Viladomat profiriendo gritos subversivos, portando pancartas y arrojando propaganda subversiva, así como dos botellas de líquido inflamable que ardieron sin ocasionar daños, cuyos manifestantes se disolvieron antes de la llegada de la Fuerza Pública”²⁰⁴⁵. Les sis pancartes que van deixar abandonades, quatre de tela i dues de paper, cridaven: “APOYO HUELGA GENERAL DE VIGO. ABAJO LA DICTADURA”, “CONSEJOS DE GUERRA, ASESINATOS, NO”, “REPRESION NO”, “CONSEJOS DE GUERRA NO”, “LLIBERTAT PELS DETINGUTS”, y “CONSELLS DE GUERRA, NO”.

El 25 de setembre es va viure una nova manifestació llampec. La nota redactada per la policia és interessant perquè ens informa d’un *modus operandi* dels organitzadors de la protesta insòlita fins el moment.

*“Sobre las 20,15 horas [...] se recibieron varios avisos telefónicos en el Departamento de Orden Público de esta Jefatura Superior de que tenían lugar manifestaciones subversivas en la Travesera de las Corts y Paseo San Juan, las que se comprobó que no se habían llevado a efecto, por lo que pudiera tratarse de maniobras diversas de los organizadores, ya que, a la misma hora, un numeroso grupo de jóvenes cerraba el tráfico en la Vía Layetana [sic], entre Mallorca y Provenza, mediante una gruesa cadena sujeta con candados a los árboles de las aceras”*²⁰⁴⁶

De la cadena hi penjava “una bandera catalana, de 4 x 0,79 metros, sobre la que aparece

---

²⁰⁴³ *Ibíd.*

²⁰⁴⁴ AHGCB, Governadors Civils. Caixa 302. CCOO, propaganda, 1968-1970.

²⁰⁴⁵ Nota informativa de la Jefatura Superior de Policia de Barcelona. Assumpte: “MANIFESTACIONES RELAMPAGO”. 22 de setembre de 1972. AHGCB, Governadors Civils. Caixa 302. CCOO, propaganda, 1968-1970.

²⁰⁴⁶ Nota informativa de la Jefatura Superior de Policia de Barcelona. Assumpte: “MANIFESTACION RELAMPAGO”. 26 de setembre de 1972. AHGCB, Governadors Civils. Caixa 302. CCOO, propaganda, 1968-1970.

la inscripció *“NO CONSEJOS DE GUERRA CONTRA F.A.C.”*²⁰⁴⁷. Un cop instal·lada la cadena, el grup de joves va avançar per la Diagonal direcció cap a la Plaça Cinc d’Oros, Al seu pas, *“arrojó gran número de piedras en las calzadas [...] así como unas seis botellas con líquido inflamable, que no llegaron a estallar, y unas 200 hojas subversivas”*²⁰⁴⁸ com les ja descrites. A banda d’aquests fulls volants, se’n van trobar 200 més d’escrits en català, sense signar, intitolades “Avui”. A més, es van trobar també cinc banderes roges, *“una bandera separatista catalana [...] y un garrote de madera de unos 60 centímetros”*²⁰⁴⁹.

A la plaça Cinc d’Oros els esperava un altre grup provinent de Via Augusta/Diagonal que

*“igual que el anterior, lanzó a la calzada piedras y botellas de líquido inflamable, dos de las cuales ardiéron [...] unas 400 hojas subversivas [...], un “spray” de pintura roja, una barra de hierro y un garfio de unos 90 centímetros, una bandera roja [...] y dos pancartas con el lema “ASESINOS” y “NO A LOS CONSEJOS DE GUERRA. SOLIDARIDAD CON LOS DE VIGO”, ambas de papel fuerte”*²⁰⁵⁰.

En provar *“una Pareja de la Policía Armada”*²⁰⁵¹ de parar-los els peus al costat del Banc Atlàntic, el grup va respondre *“lanzandoles piedras y trozos de una tapa de alcantarilla, que previamente habían destrozado, y causando lesiones al Policía Armado D. JOSE MANUEL ANDRES NACHER”*²⁰⁵², que va haver de traslladar-se a l’Hospital Clínic primer, i després al Militar, on va ser ingressat. Els vidres del Banc també van sortir-ne perjudicats.

Els 300 joves aplegats a la Plaça Cinc d’Oros van col·locar un parell de pancartes amb els lemes *“CONSEJOS DE GUERRA, NO”* i *“ASESINOS”*, el mateix que es va escriure a les quatre cares de l’escultura que la presideix. En marxar, van deixar pancartes amb els següents lemes: *“LIBERTAD POLÍTICA” “DICTADURA ASESINA”, “LIBERTAD POLÍTICA PARA EL FUTURO, VIVA COMISIONES OBRERAS”, “REPRESIÓN, NO”, “CONSEJOS DE GUERRA, NO”, “REPRESIÓN, NO, ABAJO LOS CONSEJOS DE GUERRA, FRANCO Y JUAN CARLOS”* i *“CITROEN VENCER, SOLIDARIDAD C.O.”*.

---

²⁰⁴⁷ *Ibíd.*

²⁰⁴⁸ *Ibíd.*

²⁰⁴⁹ *Ibíd.*

²⁰⁵⁰ *Ibíd.*

²⁰⁵¹ *Ibíd.*

²⁰⁵² *Ibíd.*

A banda de la crida al moviment obrer i popular a donar una resposta contundent contra els Consells de Guerra que ja hem vist que va ser força seguida, aquell número d'*Acción* de setembre de 1972 posava l'accent sobre un dels aspectes que havia conduït el moviment obrers de Vigo a la vaga general: la reducció horària de la jornada de treball. Però si a Vigo es reclamaven les 44 hores setmanals, aquí tocava aspirar a "*las 33 horas semanales en todas las empresas*"²⁰⁵³ ja que les 44 acabaven de ser concedides en el Conveni de la siderometal·lúrgia. A parer de *Sectors*, l'aprovació d'aquesta mesura venia condicionada per les necessitats que tenien tant la patronal com la CNS de fer-se simpàtics als treballadors, la primera, i de "*demostrar que es válido para la defensa de los intereses obreros*"²⁰⁵⁴, el *Vertical*.

Tal com havia demostrar la història més recent, tot i que la reducció a les 44 hores setmanals hagués estat incorporada en el darrer Conveni del ram del metall, ara era l'hora que el moviment obrer fes efectiva aquesta mesura. Així havia succeït quan s'havia d'implantar la setmana de les 46 hores, i passava ara amb les 44, que hauria d'haver entrat en vigor ja a l'agost. Al Barcelonès ja ho havien aconseguit, prèvia demanda dels treballadors, a Prensados de acero. A Carrocerías Catalanas la pressió havia hagut de ser més insistent: un treballador havia deixat de treballar en arribar a les 44 hores, raó per la qual la direcció el va sancionar amb dos mesos de suspensió de feina i sou. Però l'aturada solidària de 120 treballadors més havia forçat l'empresa "*a retirar la sanción y a concedir la jornada semanal de 44 horas*"²⁰⁵⁵. Així que, malgrat l'important avenç en la reducció de la jornada de treball que suposaven les 44 hores, el moviment obrer català estava molt lluny d'arribar a les 33 hores del cridaner titular de la notícia i el programa que es proposava era "*Las 44 horas ahora inmediatamente, las 40 horas para el próximo convenio*"²⁰⁵⁶.

Aquesta demanda, que era considerada l'inici d'"*una nueva etapa, [...] una nueva perspectiva de lucha*"²⁰⁵⁷, havia d'anar acompanyada d'un plantejament estratègic que passava per:

---

²⁰⁵³ "Impongamos las 33 horas semanales en todas las empresas" dins *Acción*, setembre de 1972, p. 3.

²⁰⁵⁴ *Ibídem*.

²⁰⁵⁵ *Ibídem*, p. 4.

²⁰⁵⁶ *Ibídem*.

²⁰⁵⁷ "Perspectivas de la lucha obrera" dins *Acción*, setembre de 1972, p. 5.

“1. La lucha por la jornada de 40 horas [...] 2. La lucha por los convenios [...] 3. La lucha contra los expedientes de crisis [...] 4. La solidaridad como principal arma de los trabajadores [...] 5. Reforzar nuestra organización de lucha: la COMISION OBRERA [...] 6. Avanzar en el proceso de unidad de las organizaciones obreras, del movimiento Obrero [...] 7. Conquistar las libertades que precisamos”²⁰⁵⁸.

De tots els objectius que s’anunciaven em sembla que cal destacar el 6è, el que planteja l’avenç en el procés d’unitat de les “*diversas tendencias dentro de C.O.*” des de “*la base, en la lucha, en la solidaridad, [i] la lucha contra el sectarismo*”²⁰⁵⁹. És el primer cop que trobem una crida d’aquesta mena, no a una unitat teòrica del moviment obrer, sinó a un aprofundiment d’un procés d’unitat de les diferents Coordinadores de CCOO de baix a dalt. I creiem que no és una casualitat sinó la resultant d’una reunió entre “*Las delegaciones de Comisiones Obreras de Sectores (B.R.) y de la C.O. Local de Barcelona [...] sobre los problemas de unidad*”²⁰⁶⁰ i que, de fet, explica força que es parli de *nova etapa*.

Segons relatava per carta en Miguel Núñez, ambdues Coordinadores havien arribat a una sèrie d’acords. En primer lloc, “*Unificar en una sola Comisión Obrera de empresa sus organizaciones de base donde existan; aunque tengan doble coordinación hacia arriba*”²⁰⁶¹, és a dir, encara que una C.O. depengués de *Sectors* i l’altra de la *Local*. En segon lloc, la unificació immediata del ram del metall, el què segons en Miguel Núñez significava a la pràctica “*que Pegaso, sola empresa con influencia BR, pase a la C. Local del Metal*”²⁰⁶², una decisió presa “*por exigència de los obreros de Pegaso*”²⁰⁶³. En tercer lloc, que qualsevol comissió obrera en lluita, estigués enquadrada en la Coordinadora que fos, es dirigís a totes dues Coordinadores “*a plantear su lucha y exigències solidaries*”²⁰⁶⁴. En quart lloc, que la lluita solidària fos unitària en tot el moviment obrer i que la direcció que prengués estigués sota control de la comissió obrera en lluita. I en cinquè i darrer lloc, una unificació dels programes reivindicatius d’empresa i ram començant pel del ram del metall.

---

²⁰⁵⁸ *Ibíd*em, pp. 5-6.

²⁰⁵⁹ *Ibíd*em, p. 6.

²⁰⁶⁰ “Carta de Saltor” sense data (15/VI/1972 – 12/VI-1972). AHPCE, Fons PSUC, Caixa 59.

²⁰⁶¹ *Ibíd*em.

²⁰⁶² *Ibíd*em.

²⁰⁶³ *Ibíd*em.

²⁰⁶⁴ *Ibíd*em.

Pel que feia als conflictes obrers en marxa al Barcelonès s'hi destacava la lluita pel Conveni dels treballadors del Banco Popular, que mentre elaboraven la Plataforma Reivindicativa havien fet una aturada general i dues de parcials²⁰⁶⁵. A més, s'informava de la crida a la solidaritat que havia fet Laminadora del Sur, una empresa sevillana on molt probablement les Comissions Obreres d'empresa i ram de Sevilla, una de les dues filials andaluses de *Sectors*, hi tenia algun protagonisme. Si no, resulta estrany que a aquesta petició de solidaritat hi haguessin respost ensems “*Pegaso, Sector Pueblo Nuevo, Coordinadora de Sectores de CCOO de Barcelona y Coordinadora de fábricas del Bajo Llobregat*”²⁰⁶⁶, que els feien arribar les 10.000 pessetes recaptades entre els treballadors. Al seu torn, *Acción* donava les gràcies per haver rebut dues donacions “*de trabajadores emigrados, organizados en Comisiones Obreras de Ginebra (Suiza), una de doscientos francos suizos y otra de 13.200 ptas.*”²⁰⁶⁷. També aquestes Comissions Obreres suïsses pertanyia a la xarxa construïda per *Sectors*.

El darrer dels números d'*Acción* del 1972 que hem pogut consultar és del desembre. No sabem però si entremig n'hi ha hagut algun altre perquè a partir del número 4 es van deixar de numerar, informant només del mes de publicació. Fos com fos, l'últim exemplar d'*Acción* de l'any posava l'accent sobre l'extensió de la lluita obrera i els fruits que se n'extreien, entre els més rellevants “*el haver conseguido que el gobierno haya parado parcialmente el aumento al 14% del impuesto del Rendimiento Personal*”²⁰⁶⁸. Ara bé, com en el cas de les 44 hores, caldria estar atents del compliment d'aquesta mesura, vetllar perquè “*en aquellas empresas en que ya hayamos conseguido salarios anuales superiores a las 200.000 pesetas*”²⁰⁶⁹ fos l'empresa qui es fes càrrec de l'impost.

Entre les lluites obreres que s'hi destacaven hi sobresurt el protagonisme de dues empreses que havien estat presents a la primera reunió de *Sectors* de Catalunya celebrada el diumenge 8 d'octubre: Philips i Hispano Olivetti.

En la constitució de la Comissió Obrera de Philips-Miniwatt s'havia comptat amb “*la presencia de luchadores representativos de las Plataformas, [...] el colectivo Lucha de Clases, LCR, PSUC, USO y la OCE-(BR)*”²⁰⁷⁰ a més de gent procedent d'organitzacions

---

²⁰⁶⁵ “Banco Popular” dins *Acción*, setembre de 1972, p. 8.

²⁰⁶⁶ “Solidaridad con Laminadora del Sur (Sevilla)” dins *Acción*, setembre de 1972, p. 8.

²⁰⁶⁷ “Viva la Solidaridad Obrera”, dins *Acción*, setembre de 1972, p. 8.

²⁰⁶⁸ “La lucha obrera se extiende”, dins *Acción*, desembre de 1972, p. 2.

²⁰⁶⁹ *Ibíd.*

²⁰⁷⁰ GUTIÉRREZ, Pepe; *Miniwatt-Philips: la memoria obrera*. Ediciones de Intervención Cultural, Barcelona, 2003, p. 97.

d'arrel cristiana com l'HOAC, la JOC i especialment el Topo Obrero, “a cuyas militantes se las conocía [...] como las [...] Machas, un elogio de evidente raíz machista però con un fondo incuestionable de admiración”. A Bandera Roja s’hi havia incorporat, entre d’altres²⁰⁷¹, un treballador històric de la fàbrica com en Gonzalo Lamela²⁰⁷². Procedent de Galícia, en Gonzalo Lamela va haver de suportar, ja a l’extrem de la cronologia de què s’ocupa aquest treball, detenció i tortures. A darreries de gener de 1975 Lamela va viatjar a França junt amb d’altres companys per assistir a un concert d’en Paco Ibáñez. En tornar va perdre “la cartera y con ella, quizás, una octavilla”²⁰⁷³. Sembla que no li va donar gaire importància però el 29 de gener “hacia las cinco de la tarde, fue detenido en su domicilio por una brigada político social”²⁰⁷⁴. El van dur a la caserna de la guàrdia civil del número 92 de Sant Pau, on el van tenir durant quatre dies, segons relata ell mateix, “en la celda de pie y esposado. Me mantenían con las esposas sujeto a las rejas de la celda, por lo que no tenía la posibilidad de poder estirarme a descansar ni tan siquiera sentarme”²⁰⁷⁵. Però el més dur va començar el divendres 31 de gener a la una de la matinada quan

“comenzaron a darle palizas y a torturarlo en su celda. Se encargaron de retorcerle brazos y manos [...]. Mientras que uno de los guardias civiles le aplicaba la tortura, el otro se dedicaba a golpearle brutalmente el estómago y, sobre todo, el vientre. Gonzalo calcula que las palizas duraban entre diez y quince minutos, tras los cuales los torturadores se tomaban un respiro. Durante esos descansos, otros torturadores proseguían los interrogatorios, con insultos, vejaciones y amenazas. Al mismo tiempo le tiraban de los pelos del vientre y le golpeaban la zona maltratada. Gonzalo afirma que, como tenía los brazos fuera de las rejas y estaba esposado, le presionaban los brazos con fuerza y tiraban de ellos hacia abajo hasta que chocaban contra el barrote transversal. Aquellas palizas se repitieron en cinco ocasiones, siendo la última el día 31 de enero hacia las cuatro de la tarde.

Cuando Gonzalo abría la boca para gritar y liberar su dolor, le metían por ella la manga de su abrigo, lo que le producía náuseas y ahogos. [...] en dos o tres

---

²⁰⁷¹ *Ibíd*em, p. 179.

²⁰⁷² *Ibíd*em, p. 92.

²⁰⁷³ *Ibíd*em, p. 118.

²⁰⁷⁴ *Ibíd*em.

²⁰⁷⁵ *Ibíd*em, pp. 118-119.

ocasiones, después de la paliza y durante los interrogatorios, un miembro de la Guardia Civil lo encañonaba con la pistola. Lo golpeaba con su cañón, incrustándose en la zona golpeada, mientras le decía que iban a darle dos tiros. En una de aquellas ocasiones lo colocaron aproximadamente a un metro de la pared y lo obligaron a ponerse de puntillas, inclinando la cabeza hacia la pared. En ese momento había un guardia a cada lado para aguardar su caída. Luego explica que el torturador le tiró de los pies y, al caerse de rodillas, los guardias que estaban en sus flancos le golpearon el vientre con las rodillas y los puños.”²⁰⁷⁶

Aquell interminable 31 de gener encara va tenir un darrer episodi quan, a les dotze de la nit, el van emmanillar i emmordassar per endur-se'l al cementiri de Montjuïc. Abans d'arribar a destí van aturar el cotxe per amenaçar-lo que si no confessava el pelarien i que l'enterrarien al costat d'en Puig Antich. Ja dins del cementiri -havien entrat per la porta nord, oberta i sense vigilant- li van dir que ja podia anar escollint tomba. Al final, els guàrdies civils

“Se detuvieron ante el segundo nicho de la pared. Entre los cuatro guardias civiles lo cogieron por los pies hacia adelante. Era el segundo nicho de la hilera inferior. Una vez dentro, le dejaron la cabeza colgando. Dos guardias le apuntaban con sus pistolas, apoyándolas en su cabeza. Otro guardia cogió la lápida con la que pretendía querer tapar el nicho donde habían metido a Lamela mientras lo amenazaban diciendo: “¿O hablas o te quedas aquí con los muertos!”²⁰⁷⁷”.

Aquesta escena va durar uns cinc minuts i, passat aquest temps, el van traure del nínxol i van tornar cap al cotxe mentre seguien les amenaces que allò no s'havia acabat. No obstant, afortunadament per en Gonzalo Lamela, ja no el van tornar a tocar. Tot i que aleshores no era un fet gaire habitual per por a noves represàlies, en Lamela va assenyalar i denunciar “uno de los torturadores, [...] el cabo Carrillo”²⁰⁷⁸.

Tornem però a finals de 1972, a la lluita pel Conveni, per imposar la Plataforma Reivindicativa elaborada pels treballadors. Els dies 30 de novembre i 1 i 2 de desembre hi havia hagut aturades a les cinc factories de què disposava la Philips i el dia 4 la direcció

---

²⁰⁷⁶ *Ibíd*em, pp. 119-120.

²⁰⁷⁷ *Ibíd*em, pp. 121.

²⁰⁷⁸ *Ibíd*em.

havia respost amb 14 acomiadaments i la suspensió de dos dies de feina i sou per a tota la plantilla. En retornar a la feina es van produir aturades parcials “y en Alumbados ocupan la empresa en exigencia de la readmisión de las compañeras [sic] despedidas, readmitiendo a 4 de ellas, y la policia entra a desalojar la fabrica”²⁰⁷⁹. Malgrat la repressió la lluita es mantenia en forma de boicot a les hores extres i noves aturades parcials els dies 16, 18 i 19 tant a Miniwatt com a la fàbrica de L’Hospitalet. A més, s’havien realitzat dues manifestacions solidàries “en el Carmelo y Sta. Eulalia organizadas por Sectores”²⁰⁸⁰. La notícia acabava amb la denúncia “a algunos compañeros que por ignorancia o mala fe aconsejarón [sic] a los compañeros a volver a trabajar cuando todo el personal estaba decidido a mantenerse en lucha hasta la readmisión de todos los compañeros, LA READMISION DE LOS DESPEDIDOS ES LA MEJOR DEFENSA DE UNA LUCHA”²⁰⁸¹.

A Hispano Olivetti la lluita pel Conveni havia arribat a la seva fi. El dijous 21 de desembre s’havien celebrat dues assemblees durant els torns de menjar i un referèndum per tal de decidir si s’estava d’acord amb el que s’havia negociat. La majoria de treballadors va donar el sí a signar un Conveni que representava “La victoria de dos meses unidos en la lucha por unas reivindicaciones asumidas por todos”²⁰⁸².

Finalment, el 19 de desembre, emmarcat dintre de la lluita del sector sanitari per unes millors condicions de feina, la plantilla de la Ciutat Sanitària “Francisco Franco” “saca a la policia de su recinto y logra dar un gran paso adelante en la consecución de sus reivindicaciones”²⁰⁸³.

Al següent número d’*Acción* que hem pogut consultar -març de 1973- es donaven més detalls d’aquest darrer conflicte. Abans de veure’ls, però, voldria subratllar el fet que ara, per primer cop després de dos anys de publicació d’*Acción*, aquest es presenta no com un *Periódico Obrero de Barcelona y comarca* sinó com la publicació de la *Coordinadora de Sectores de CCOO de Barcelona*. Hem explicat que s’estaven fent passes en un procés d’unitat de les organitzacions presents al moviment obrer però sembla aquest no està tant avançat com perquè *Sectors* abandoni la seva marca. Al contrari, *Sectors*, com ja hem pogut observar, segueix enfortint les seves estructures tant comarcals com generals i

---

²⁰⁷⁹ “La lucha de Philips-Miniwat” dins *Acción*, desembre de 1972, p. 3.

²⁰⁸⁰ *Ibíd.*

²⁰⁸¹ *Ibíd.*

²⁰⁸² “Hispano Olivetti en lucha” dins *Acción*, desembre de 1972, p. 9.

²⁰⁸³ “Ciudad sanitaria: victoria de los trabajadores” dins *Acción*, desembre de 1972, p. 4.

provant d'incidir en el major nombre d'empreses. I ara ha pres l'opció de visibilitzar-se també a través de la seva capçalera al Barcelonès.

Ara sí, *Acción* explicava que el conflicte a la Ciutat Sanitària “Francisco Franco” s'emmarcava en el que es considerava una ofensiva d'un sector, el sanitari, que fins aleshores no havia estat especialment actiu. A la Ciutat Sanitària “Francisco Franco” s'hi havia afegit l'ambulatori de Santa Coloma, l'Institut Mental i els Hospitals de Sant Pau i del Clínic, essent ara “*cuando empiezan a organizarse en comisiones por los centros y funciona ya una coordinadora de Comisiones de Sanidad*”²⁰⁸⁴. La repressió desencadenada contra els treballadors de la “Francisco Franco” no només no els havia fet desistir de llur lluita sinó que els havia esperonat a generar al seu voltant “*un importante movimiento de solidaridad, tanto en el mismo ramo de Sanidad como por CC.OO., universidad, etc.*”²⁰⁸⁵. D'entre les accions solidàries que s'havien dut a terme se'n destacava “*el encierro de los estudiantes de medicina en el Clínic*”²⁰⁸⁶.

A aquest despertar dels treballadors de la sanitat s'hi havia afegit també la dels de l'ensenyament. Els mestres havien realitzat una vaga a nivell de tot l'estat el dia 1 de març “*utilizando inteligentemente las contradicciones del fascista Sindicato de la Enseñanza y dando continuidad a su lucha en aquellos lugares en que los maestros organizados ya en Comisiones de Maestros han sabido unificar su lucha a la del conjunto de los enseñantes y unificar sus intereses a los del conjunto del pueblo por una ENSEÑANZA GRATUITA Y RACIONAL*”²⁰⁸⁷. El suport de mares i infants a la lluita dels mestres es va concretar en concentracions a diverses places de Barcelona (Eivissa, Espanya, Salvador Anglada i del Nen de la Rutlla).

Un altre dels processos d'organització i lluita obrera que relatava l'*Acción* de març de 1973 era el de l'empresa del ram del metall Ossa. Allí havia anat a parar l'Antonio Castán, un dels militants de Bandera Roja acomiadat de La Pegaso. Gràcies a “*una carta de buena conducta de otra empresa conocida que me proporcionó un cristiano simpatizante de BR*”²⁰⁸⁸, a la modificació del domicili oficial i a l'ocultació dels seus antecedents laborals, en Castán va poder entrar a treballar a aquesta fàbrica de 400 treballadors durant la primavera de 1972. De seguida es va posar en contacte amb tres simpatitzants del PSUC,

---

²⁰⁸⁴ “Dos nuevos sectores en lucha: sanidad y enseñanza” dins *Acción*, nº 12, març de 1973, p. 2.

²⁰⁸⁵ “Informaciones obreras”, dins *Acción*, nº 12, març de 1973, p. 6.

²⁰⁸⁶ *Ibíd*em, p. 8.

²⁰⁸⁷ “Dos nuevos sectores en lucha: sanidad y enseñanza” dins *Acción*, nº 12, març de 1973, p. 2.

²⁰⁸⁸ CASTÁN SANCLEMENTE, Antonio; op. cit., p. 230.

però estaven “*muy escarmentados*”²⁰⁸⁹. De totes maneres, un d’ells, antic enllaç sindical repressaliat, “*me pasó valiosa información*”²⁰⁹⁰ al voltant de l’empresa. Essent aquest l’estat d’organització obrera de l’empresa va començar a trobar-se amb un grup de mitja dotzena de joves amb qui anava “*los sábados de tapeo al puerto. Al principio predominaban los chistes y las canciones de cuadrilla [...]. En ese ambiente distendido empecé a informar de las luchas obreras y [...] se empezó a tejer el embrión de una nueva comisión obrera*”²⁰⁹¹. Passat l’estiu van començar a publicar fulls clandestins “*cuestionando el sistema de primas, el nivel salarial, la jornada de doce horas y los sobres blancos que fomentaban la división la insolidaridad y el individualismo*”²⁰⁹². A mitja tardor van decidir començar a promoure assemblees a l’hora de l’entrepà que primer van atraure a una vintena de treballadors però que més endavant van acollir “*a todo el taller y algun compañero de oficinas*”²⁰⁹³.

L’evolució d’aquest procés de consolidació de l’assemblea com un instrument dels treballadors d’Ossa era explicat de la següent manera des d’*Acción*: a finals d’any, la notícia de la voluntat per part de la direcció d’implantar un calendari laboral per l’any entrant va fer pensar que havia arribat el moment de convocar una primera assemblea. L’assistència d’una seixantena de treballadors els va fer veure “*que este problema no es tan general y movilizador como la cuestión económica*”²⁰⁹⁴, motiu pel qual, encara que la negociació pel Conveni quedés lluny, van decidir posar la millora salarial al centre de les demandes. La segona assemblea es va celebrar el 2 de gener i ja n’eren prop d’una vuitantena i, l’endemà, dos-cents. La primera mesura per forçar l’empresa que es va prendre el dia 12 de gener va ser la baixa de rendiment. La segona va ser, en paraules d’en Castán, “*lo más revolucionario que yo he vivido en una fábrica*”²⁰⁹⁵. Es tractava d’obrir plegats i públicament els sobres blancs amb la setmanada que rebia cadascú “*para romper con el individualismo y la división*”²⁰⁹⁶. Malgrat que en un primer moment va haver-hi dubtes, quan estant tots en cercle van començar a obrir els sobres, “*entre el entusiasmo de todos, el pitorreo de algunos y la emoción de quienes valorábamos el alcance de la acción, se descubrió que la empresa pagaba cantidades ridículas, mucho menores de las*

---

²⁰⁸⁹ *Ibíd.*, p. 231.

²⁰⁹⁰ *Ibíd.*

²⁰⁹¹ *Ibíd.*, p. 231.

²⁰⁹² *Ibíd.*, p. 232.

²⁰⁹³ *Ibíd.*

²⁰⁹⁴ “Informaciones obreras” dins *Acción*, nº 12, març de 1973, p. 8.

²⁰⁹⁵ CASTÁN SANCLEMENTE, Antonio; op. cit., p. 233.

²⁰⁹⁶ *Ibíd.*

sospechadas. De pronto la gente se liberó de la miseria y se conjuró en la unidad frente al capitalista”²⁰⁹⁷. A l’assemblea del dia 15 de gener es va aprovar a mà alçada i per unanimitat el boicot a les hores extres, “y no hicieron falta piquetes, se cumplió a rajatabla”²⁰⁹⁸. La suma del baix rendiment i del boicot a les hores extres va provocar que “la producción bajó de 64 motos día a 32”²⁰⁹⁹.

El dia 26 de gener a les sis del matí, just en entrar a la fàbrica, l’Antonio Castán va ser cridat pel cap de personal a la seva oficina. Allí l’esperaven, a més del cap de personal, un advocat i dos guàrdies de seguretat. Segons testimoni d’en Castán:

“Me ofreció negociar el dinero necesario para que me fuera de la fábrica, le contesté con mi orgullo picando el suyo y le aconseje que se sentará a negociar cosas tan simples y democráticamente decididas por los trabajadores. Me entregó la carta de despido diciendo que cumplía órdenes y yo firmé el “no conforme” diciéndole que los lacayos son peores. Los guardias jurados me quisieron coger de los brazos para evitar mi regreso a la nave, forcejamos y me los quité de encima con la excusa de ir al vestuario. No pudieron evitarlo, en la primera puerta entré a la nave, mi máquina estaba en el centro, me subí a la bancada de la fresadora y grite: ¡compañeros! De pronto el ruido estridente de las máquinas agonizó entre ronquidos al apagarse los motores, un enjambre de compañeros emergió por los pasillos hasta la asamblea improvisada, fue el momento decisivo del inicio de una lucha ejemplar contra el capital, contra la dictadura, sus métodos y aparatos”²¹⁰⁰.

La resposta dels treballadors va ser convocar assemblea i, en acabat, “en manifestación ocupamos las oficinas con la consigna de que no trabajaríamos hasta la readmisión del compañero. Y con los gritos de: sirvengüenzas, asesinos y despidos no”²¹⁰¹. Tot i que la policia va rodejar la fàbrica “nos mantuvimos en Paro toda la jornada”²¹⁰². Durant tota la tarda van començar a organitzar la propaganda i l’extensió de la solidaritat més enllà de la fàbrica. De fet, el mateix 26 de gener es va celebrar “una manifestación convocada

---

²⁰⁹⁷ Ibídem.

²⁰⁹⁸ Ibídem, p. 234.

²⁰⁹⁹ Ibídem.

²¹⁰⁰ Ibídem.

²¹⁰¹ “Informaciones obreras”, dins *Acción*, nº 12, març de 1973, p. 8.

²¹⁰² Ibídem.

por “Sectores de CC.OO.”²¹⁰³ al barri de Verdum amb l’assistència d’una cinquantena de persones amb banderes roges i pancartes repartint fulls volants. De nit, en Castán va assistir “a la reunión de la comisión ejecutiva de BR con J. Solé Tura, J. Borja, I. Faura, J.M. Maimó, S. Medina, Vidal Villa entre otros, donde establecimos como prioridad la solidaridad con la huelga de OSSA”²¹⁰⁴.

L’endemà, a dos quarts de sis, els autobusos que els esperaven a Plaça Espanya per dur-los cap a la feina van haver d’esperar a que una nova assemblea es ratifiqués en la vaga. L’empresa va respondre amb una dotzena d’acomiadaments més i els treballadors, l’endemà, a peu dels autocars, es reafirmaven de nou en el camí escollit. Aquell 28 de gener es van realitzar “numerosas pintadas alusivas a la lucha de OSSA en diversas estaciones de metro: Plaza de España, Plaza Cataluña, San Andrés, etc.”²¹⁰⁵. Com que ja era el tercer dia que els treballadors es reunien en assemblea a primera hora del dia a Plaça Espanya, un cop va finalitzar “la policia detiene [...] a un compañero y a otro más tarde”²¹⁰⁶. El primer dels detinguts va ser en Castán que, en entrar al metro, es va trobar un policia de la político-social que se li van plantar davant ensenyant-li la placa. En Castán explica que

*“le desequilibré de un empujón y salí corriendo, a otro que me perseguía, un compañero le puso la zancadilla y cayó escaleras abajo [...]. Meterse en el metro era un cepo así que corrí por los pasillos subterráneos entre gritos de ¡alto policía! y alguno de viva ¡Comisiones Obreras! Salí por la plaza de toros pero más policías me cerraban el paso y al final atropellé a un coche y caí en el lateral de la Gran Vía. Jadeante noté el frío agujero negro de la pistola en mi sien al mismo tiempo que la lapidaria sentencia: “¡Si te mueves te mato!”*²¹⁰⁷

Se’l van endur cap a Via Laietana i, al cap d’una estona, va aparèixer també detingut el company que havia fet la traveta al policia. Des de *Sectors* es va actuar amb rapidesa i al cap de poques hores “inundan los barrios obreros de Barcelona con octavillas exigiendo la libertad de Antonio Castán Sanclemente y del resto de detenidos en la huelga”²¹⁰⁸. En

---

²¹⁰³ “Huelga en OSSA”, dins *API*, n° 19, 9 de febrer de 1973, p. II.

²¹⁰⁴ “Informaciones obreras” dins *Acción*, n° 12, març de 1973, p. 9.

²¹⁰⁵ “Huelga en OSSA” dins *API*, n° 19, 9 de febrer de 1973, p. II.

²¹⁰⁶ “Informaciones obreras” dins *Acción*, n° 12, març de 1973, p. 9.

²¹⁰⁷ CASTÁN SANCLEMENTE, Antonio; op. cit., pp. 235-236.

²¹⁰⁸ *Ibidem*, p. 239.

Castán diu que el fet de citar el seu nom va provocar alguna discussió “entre los núcleos clandestinos por aquello de las normas de seguridad”²¹⁰⁹. El cert és que a les seves publicacions Bandera Roja mai no citava els noms dels seus detinguts si és que no eren ja persones populars, i en aquest cas tampoc no ho va fer. De totes maneres, en Castán argumenta que creu que va ser encertat fer públic el seu nom perquè “los cuadros en el trabajo de masas son públicos y sólo es imprescindible preservar su clandestinidad respecto a su pertenencia política”²¹¹⁰.

A l'assemblea de l'endemà es va incorporar a les seves demandes de millores salarials i readmissió dels acomiadats, l'alliberament dels detinguts. Aquesta darrera demanda va passar a primer pla i l'assemblea va decidir que “si al término de la jornada de trabajo los compañeros no están en libertad ocuparemos la fábrica”²¹¹¹. En seguir detinguts acabada la jornada laboral, els treballadors es van tancar a la fàbrica però al cap de mitja hora “la policia con sus cascos y porras entra en fábrica y nos desaloja. Salimos en manifestación pero la policia cortó la calle y nos obligó a subir a los autobuses”²¹¹². A la tarda, informava *Acción*, va haver-hi manifestació a Verdum. No sabem però si potser es tracta de la mateixa mobilització que ja hem ressenyat.

El dia 31 la direcció prenia l'acord de tancar l'empresa i sancionar sense feina ni sou a tota la plantilla durant quatre dies. Els treballadors reunits a dos quarts de sis del matí a Plaça Espanya ocupaven a les 10 del matí una sala de la CNS per a fer-hi una assemblea. D'altres empreses també estaven fent assemblees explicant la seva situació i recollint diners. A la nit eren “puestos en libertad nuestros compañeros, es nuestra PRIMERA VICTORIA”²¹¹³. L'endemà, l'1 de febrer, la solidaritat arribava de la Universitat de Barcelona, on es realitzaven mítings a diverses facultats²¹¹⁴. A dos quarts de nou del vespre una manifestació convocada per *Sectors* congregava 450 persones a la cruïlla entre els carrers Casanovas i París²¹¹⁵. Amb l'objectiu posat a Casanovas amb Diagonal, els manifestants ocupaven “el centro de la calzada y gritaban “OSSA vencerá”, “Viva Comisiones Obreras” y “Libertades para el pueblo””²¹¹⁶. De camí, “se rompieron los cristales de “Autos Layetana”, agencia de OSSA situada en la calle Casanovas, se

---

²¹⁰⁹ *Ibíd.*

²¹¹⁰ *Ibíd.*, pp. 239-240.

²¹¹¹ “Informaciones obreras” dins *Acción*, n° 12, març de 1973, p. 10.

²¹¹² *Ibíd.*

²¹¹³ *Ibíd.*

²¹¹⁴ *Ibíd.*

²¹¹⁵ “Huelga en OSSA” dins *API*, n° 19, 9 de febrer de 1973, p. II.

²¹¹⁶ *Ibíd.*

*repartió mucha propaganda, octavillas explicativas de la lucha de OSSA, y se realizaron pintadas*²¹¹⁷. Un cop a la Diagonal la manifestació es va dissoldre just després de llançar “*varios “cócteles molotov” que cortaron el tráfico por esta vía*”²¹¹⁸. El llançament d’aquests explosius un cop acabada les manifestacions s’entenia que podia protegir-los la fugida perquè mantenia la circulació tallada una estona.

El dia 5 de febrer, esgotada la sanció de la patronal, van tornar a la fàbrica però no encara a la feina. Tal com havien acordat, abans calia celebrar una assemblea i aprovar la reincorporació a mà alçada, com així es va fer. Un encarregat i un cap de secció que van tenir la temptació d’encendre les màquines abans de l’assemblea “*hubieron de desistir abucheados*”²¹¹⁹. A les assemblees a l’hora del dinar dels dies següents la direcció va oferir un augment generalitzat de categoria que permetia un augment salarial sense haver de modificar el Conveni i la reincorporació de 5 dels 13 acomiadats. En Castán explica que veia possible negociar amb la direcció la readmissió de 12 dels 13 acomiadats, quedant-se ell al carrer, que això permetria mantenir “*una comisión fuerte dentro y coparíamos los cargos sindicales en las elecciones*”²¹²⁰, però l’assemblea va negar-se a qualsevol acord que no contemplés la readmissió de tots els acomiadats. El dia 9, davant el manteniment de l’embat per part dels treballadors, l’empresa va acomiadar a 86 treballadors més. La lluita continuava amb les següents demandes:

- “- Readmisión de todos los despedidos [...]*
- 500 ptas. aumento a la semana, igual para todos*
- 44 horas de presencia*
- No más represalias*²¹²¹

La resolució del conflicte ens l’explica l’Antonio Castán. Aquella dia de l’acomiadament massiu es va tornar a ocupar la fàbrica i va ser de nou desallotjada per la policia, aquest cop “*a uña de caballo*”²¹²². Els dos mesos següents van continuar el baix rendiment, el boicot a les hores extres i els aturs intermitents fins que l’empresa va readmetre una part dels acomiadats i va fer alguna millora salarial. De totes maneres, els acomiadats seguien

---

²¹¹⁷ *Ibíd.*

²¹¹⁸ *Ibíd.*

²¹¹⁹ CASTÁN SANCLEMENTE, Antonio; op. cit., p. 242.

²¹²⁰ *Ibíd.*

²¹²¹ “*Informaciones obreras*” dins *Acción*, n° 12, març de 1973, p. 10.

²¹²² CASTÁN SANCLEMENTE, Antonio; op. cit., p. 243.

essent molts i, a més, anaven augmentant altra volta “*porque hay compañeros que se niegan individualmente a trabajar, aun en contra de la decisión de la propia asamblea*”²¹²³. Al cap de pocs dies “*El almacén arde en llamas, quizá por un sabotaje incontrolado cuya autoría individual intuíamos. La comisión ya residual y agotada se ve sin fuerzas para mantener el combate y sopesa tomar respiro para recuperar organización evitando así una derrota total que dejase la tierra quemada*”²¹²⁴. Per sorpresa del mateix Castán, uns mesos després “*empezó a resurgir de los restos una comisión obrera nueva en una plantilla castigada que aun así nunca tuvo sensación de haber sido derrotada. Para la gran mayoría, la lucha, la solidaridad y la experiencia vivida, era motivo de orgullo personal y de clase*”²¹²⁵.

El següent conflicte que recollia *Acción* era el de Bas i Cugero, una empresa amb una plantilla de 600 persones majoritàriament dones on *Sectors* hi tenia alguna persona ja que havien estat presents a la II Conferència ampliada que havia celebrat l’anterior diumenge 17 de desembre. L’espurna la va provocar el fet que el dijous 22 de febrer un encarregat informés a una secció que aquella setmana no hi hauria prima malgrat que res no havia alterat el normal funcionament. El dilluns 26, aprofitant el temps de l’esmorzar, es va celebrar una assemblea “*con asistencia de la mayoría*”²¹²⁶ per tal d’analitzar la situació. En acabat es van traslladar a la secció de tall per explicar-los el que havia passat i aquesta va parar “*inmediatamente y la Asamblea va en manifestación, hasta las oficinas con los gritos de “queremos el aumento”*”²¹²⁷. Amb l’afegit del personal d’oficines van tornar cap al menjador, que s’ocupà. Un cop allí la pràctica totalitat de les treballadores van elaborar una plataforma reivindicativa que demanava 3500 pessetes d’augment setmanal, 30 dies de vacances, 100% del salari en cas de malaltia, accident o jubilació, i 40 hores setmanals.

La Comissió escollida per negociar va ser menystinguda per una direcció que a dos quarts de dues amenaçava per la megafonia interna amb l’entrada de la policia. Aleshores, el personal d’oficina que es mantenia aturat però als seus llocs de treball “*baja y se suma a la ocupación del comedor. LA UNIDAD EN LA LUCHA ES TOTAL*”²¹²⁸. Mitja hora més tard es va decidir tornar cadascú al seu lloc de feina però sense treballar. El dimarts 27,

---

²¹²³ *Ibíd.*

²¹²⁴ *Ibíd.*

²¹²⁵ *Ibíd.*

²¹²⁶ “Informaciones obreras” dins *Acción*, n° 12, març de 1973, p. 11.

²¹²⁷ *Ibíd.*

²¹²⁸ *Ibíd.*

les treballadores van continuar aturades davant el seu lloc de treball. La direcció va acomiadar un treballador i a les dues entraven “*en la fábrica los policias, acompañados de los encargados, los cuales, iban señalando a los compañeros más combativos*”²¹²⁹. A més, “*un encargado, pegó a una compañera y el resto de la sección, se abalanza contra el encargado*”²¹³⁰ i, finalment “*LA POLICIA DETIENE Y APALEA AL COMPAÑERO DESPEDIDO CUANDO EL RESTO DEL PERSONAL HA SALIDO YA*”²¹³¹. L’endemà, l’empresa seguia ocupada per la policia i la direcció acomiadava 15 treballadores més. Com en els altres casos, la lluita mitjançant el baix rendiment continuava no només per la plataforma reivindicativa sinó també per la readmissió de les 16 acomiadades, que passava a primer pla.

A Hispano Olivetti, que havia participat ja de la primera assemblea de la Coordinadora de Sectors de CCOO de Barcelona -sabem que el militant de Bandera Roja Jordi Costa hi treballava-, la mala maror per les condicions laborals i les assemblees en protesta per l’estat del menjar era aprofitada per la direcció per acomiadar un treballador “*acusándolo de provocar la lucha que semanas antes se había desarrollado por mejorar sus condiciones de trabajo, y de hablar en las Asambleas*”²¹³². L’endemà s’iniciava una aturada pràcticament total en exigència de la readmissió de l’acomiatat i la direcció responia “*con el único lenguaje que parece entender: reprimiendo con un nuevo despido*”²¹³³. Malgrat tot, se seguien realitzant accions per la seva readmissió.

Com Ossa, també Faema havia participat de la reunió general de Sectors del 8 d’octubre de 1972. En suport a la plataforma reivindicativa el dimecres 14 de febrer els treballadors havien decidit fer baix rendiment i boicot a les hores extres. A la una del migdia la direcció acomiadava 13 treballadors i una assemblea de treballadors instantània “*decide unánimemente [sic] la ocupación de la fábrica hasta la readmisión de estos trabajadores*”²¹³⁴. A dos quarts de set la direcció comunicava l’anul·lació d’aquesta decisió, el que era celebrat per *Acción* com “*UNA GRAN VICTORIA CONSEGUIDA CON LA UNIDAD Y LA LUCHA*”²¹³⁵. L’assemblea havia donat de termini a la direcció el 28 de febrer per donar una resposta satisfactòria a les seves demandes. Mentrestant, seguia el boicot a les hores extres i les assemblees diàries a l’hora de dinar.

---

²¹²⁹ *Ibíd.*

²¹³⁰ *Ibíd.*

²¹³¹ *Ibíd.*

²¹³² *Ibíd.*, p. 12.

²¹³³ *Ibíd.*

²¹³⁴ *Ibíd.*

²¹³⁵ *Ibíd.*

Finalment, també els treballadors de tallers i neteja del metro havien iniciat la lluita pel Conveni. Per tal de fer sentir la seva veu i explicar-se als usuaris, interrompien el tancament de les portes a cada estació per donar a conèixer les seves reivindicacions als afectats. A la concentració del dia 28 de febrer a un quart de vuit davant de les oficines s’hi va traslladar “*un enorme despliegue de policía*”²¹³⁶.

El número d’*Acción* d’abril contenia un anunci que informava de la publicació del primer número de *Huelga Obrera*, el “*boletín unitario de comisiones Obreras, editado conjuntamente por la Local y Sectores de Comisiones*”²¹³⁷. Era la constatació que les negociacions entre ambdues Coordinadores avançava. Ara bé, una tràgica notícia li havia robat qualsevol protagonisme a aquesta passa cap a la unitat sindical i la portada d’*Acció* cridava: “*¡HAN ASESINADO A UN COMPAÑERO!! una sola respuesta: ¡AUMENTAR LA LUCHA!! Toda una semana de luchas y solidaridad...*”²¹³⁸.

L’assassinat del treballador de la construcció de la Tèrmica del Besòs no era interpretada per Bandera Roja com un accident sinó com un fet deliberat precedit d’altres casos a Granada, Erandio, Madrid, Seat o Ferrol, i justificat “*por el asesino profesional Garicano Goñi*”²¹³⁹ el passat 27 a les Corts quan havia afirmat que “*pensar que las armas de fuego no han de ser utilizadas es erroneo. Se usaran con toda la energia si es necesario. Es peligroso enfrentarse a la fuerza pública...*”²¹⁴⁰. Aquest nou assassinat, doncs, no era res més que “*el fruto de la Dictadura que se abate sobre nuestro pueblo y que la patronal, sin entrañas, utiliza para imponer un duro ritmo de explotación y de acumulación capitalista*”²¹⁴¹. De totes maneres, des del periòdic de *Sectors* s’advertia que tant aquest assassinat com el del treballador de la Seat Antonio Ruiz Villalba, “*no quedara [sic] impune*”²¹⁴². Les mobilitzacions es van perllongar durant deu dies en forma de “*asambleas, manifestaciones y todo tipo de acciones [...], participando en ellos mas [sic] de 100.000 obreros y amplios sectores de las capas populares*”²¹⁴³. D’entre les protestes més rellevants s’assenyalava les jornades del 6 i l’11 d’abril i la vaga general de Cerdanyola i Ripollet que s’explicarà quan abordem el moviment obrer al Vallès.

---

²¹³⁶ *Ibíd.*

²¹³⁷ *Acción*, abril de 1973, p. 3.

²¹³⁸ *Acción*, abril de 1973, portada.

²¹³⁹ “Un gran paso adelante. La lucha continua” dins *Acción*, abril de 1973, p. 2.

²¹⁴⁰ *Ibíd.*

²¹⁴¹ *Ibíd.*

²¹⁴² *Ibíd.*

²¹⁴³ *Ibíd.*

Cloïa el número d'abril una *última hora* novament tràgica que informava de l'ingrés a l'Hospital del Mar de l'estudiant Jose Miguel Anduig Aldea. El responsable del seu estat crític eren les tortures que la policia li havia infligit a comissaria després d'haver-lo detingut al carrer. Per por que pogués explicar qui eren els responsables del seu estat la policia havia provat d'entrar a l'habitació esterilitzada i “*Sólo la amenaza de paro de las enfermeras les hizo retroceder*”²¹⁴⁴. Després d'aquest incident, el governador i l'alcalde, temorosos de les repercussions que pogués tenir un nou assassinat, l'havien fet traslladar “*al Hospital de San Pablo bajo el control del Dr. Puigvert que ha afirmado que no tiene salvación*”²¹⁴⁵.

El número de maig d'Acción feia referència al Primer de Maig com el moment de culminació d’“*un año de importantes luchas obreras y populares*”²¹⁴⁶. I potser justament perquè “*Ya no se tiene que esperar al 1º de mayo para “hacer” la lucha*”²¹⁴⁷, aquell 1973 “*las acciones en [sic] las fábricas han sido menores*”²¹⁴⁸. El que no semblava menor, d'acord amb la quantitat de propaganda arplegada per la policia, era l'esforç de l'Organització en fer del Primer de Maig una jornada de lluita el més massiva i combativa possible. És cert però també que, tenint en compte que les mobilitzacions estaven convocades pel 27 d'abril, potser van sortir a fer agitació una mica tard.

La nit del 25 al 26 d'abril “*dotaciones coches radio-patrulla del Departamento de Orden Público de esta Jefatura Superior*”²¹⁴⁹ havien estat recollint fulls volants que cridaven participar de l'1 de Maig. Pels voltants de la Hispano Olivetti havien trobat fulls volants “*en número de unas 250 cuartillas, firmadas por “COORDINADORA DE SECTORES DE COMISIONES OBRERAS DE BARCELONA”, dirigidas “A LA CLASE OBRERA Y PUEBLO DE BARCELONA”, tituladas “27 ABRIL 1 MAYO POR LAS LIBERTADES SINDICALES Y POLITICAS*”²¹⁵⁰. El full volant en qüestió feia referència a la dinàmica creixent de lluita pels Convenis des de darreries del 1972 i a la repressió de l'estat com a única resposta a les demandes de la classe treballadora de millors condicions de treball i

---

²¹⁴⁴ “Un estudiante de ciencias moribundo a consecuencia de las torturas de la policia” dins *Acción*, abril de 1973, p. 10.

²¹⁴⁵ *Ibíd.*

²¹⁴⁶ “Después del 1º de mayo”, dins *Acción*, maig de 1973, p. 8.

²¹⁴⁷ *Ibíd.*

²¹⁴⁸ *Ibíd.*

²¹⁴⁹ Nota informativa de la Jefatura Superior de Policia de Barcelona. Assumpte: “Propaganda subversiva”. 26 d'abril de 1973. AHGCB, Governadors Civils, Caixa 288, Activitats Contra el Règim, Anys 1972, 1973.

²¹⁵⁰ *Ibíd.*

de llibertats polítiques. La crida concreta que feia era a celebrar durant tot el divendres 27 assemblees i accions diverses a l'interior de les empreses i, a les vuit del vespre, a participar d'una concentració a Plaça Catalunya amb les següents exigències: “*CONTRA LA REPRESION, POR LA LIBERTAD DE CAMACHO Y COMPAÑEROS, POR EL DERECHO DE ASAMBLEA Y DE HUELGA, POR UN SINDICATO DE CLASE, POR LIBERTADES POLITICAS PARA EL PUEBLO*”²¹⁵¹.

Aquestes mateixes octavetes signades per la Coordinadora de *Sectors* de CCOO de Barcelona s'havien trobat, a primera hora del dijous 26, a les estacions de metro de Plaça Espanya, Sants i Fontana²¹⁵². En aquest cas, el nombre de fulls volants recollits per la policia pujava a 3.000. A dos quarts d'una en va arrambar 200 més al Mercat de Sant Andreu signades pels Comitès de Curs de la Universitat de Barcelona²¹⁵³. Per la tarda “*fue arrojada hojas de propa subversiva*” variada a diversos indrets de L'Hospitalet de Llobregat. Una anava signada per la Coordinadora de Comitès de Curs, una altra, la de *Sectors*, es va trobar a la Ronda de Torrassa²¹⁵⁴. El 26 a la nit en van trobar un miler més “*En la calle Bilbao, y en pasillos del Metro de Estación Plaza de España*”²¹⁵⁵. A les nou del matí del 27 d'abril, el dia que havia escollit l'antifranquisme per commemorar el Primer de Maig, “*dotacions de los coches Z-8 y Z-14*”²¹⁵⁶ havien recollit dos models diferents de fulls volants “*en las calles Almogávares, Alava y Herreros*”²¹⁵⁷. Quatre-cents eren els de *Sectors* ja ressenyats i tres-centes més anaven signats per la Comissió de Barri de Poble Nou. I encara el 29 d'abril per la tarda i el 30 a primera hora van aplegar fulls volants de *Sectors* “*en diversas Estaciones de la red del F.C. METROPOLITANO DE BARCELONA, SA*”²¹⁵⁸. Ara bé, finalment, en què s'havia traduït al Barcelonès aquesta crida a la participació del Primer de Maig?

Segons *Acción*, la proposta de realitzar assemblees i d'altres accions a les empreses només havia estat secundada per La Pegaso o, en tot cas, només tenien informació de la

---

²¹⁵¹ *Ibíd.*

²¹⁵² *Ibíd.*

²¹⁵³ *Ibíd.*

²¹⁵⁴ Nota informativa de la Direcció General de la Guardia Civil, nº 4165. 27 d'abril de 1973. Assumpte: “A.1.-243-Hojas clandestinas en varias localidades”. AHGCB, Gobernadores Civiles, Caixa 288, Actividades Contra el Régimen, Anys 1972, 1973.

²¹⁵⁵ Nota informativa de la Jefatura Superior de Policia de Barcelona. Assumpte: “Propaganda subversiva”. 27 d'abril de 1973. AHGCB, Gobernadores Civiles, Caixa 288, Actividades Contra el Régimen, Anys 1972, 1973.

²¹⁵⁶ *Ibíd.*

²¹⁵⁷ *Ibíd.*

²¹⁵⁸ Nota informativa de la Jefatura Superior de Policia de Barcelona. Assumpte: Propaganda subversiva. 30 d'abril de 1973. AHGCB, Gobernadores Civiles, Caixa 288, Actividades Contra el Régimen, Anys 1972, 1973.

celebració d'aquesta assemblea. Pel que feia a la manifestació de la tarda “*en la que participan gente de los barrios, estudiantes de bachillerato y universidad, enseñantes, etc.*”²¹⁵⁹, 2.500 persones havien recorregut “*la Avda. Gaudí desde el Hospital de S. Pablo hasta c/Corcega*”²¹⁶⁰. També a Badalona s’havia celebrat una manifestació d’un centenar de persones que havia acabat “*con la pintada del edificio de Sindicatos*”²¹⁶¹. De la concentració de Plaça Catalunya convocada per *Sectors* no en donaven xifres, només que es va donar per finalitzada, pels volts de tres quarts de nou, quan “*con un núcleo de un centenar de trabajadores, un compañero dió un mítin frente al SEPU*”²¹⁶². El dissabte 28 una nova manifestació de dues-centes persones va tenir lloc “*en los barrios norte*”²¹⁶³ de Barcelona, i a Sant Adrià van ser 250 les que “*se manifestaron recorriendo más de 2 Kms (desde el litoral hasta STA Coloma)*”²¹⁶⁴. I encara el dimarts 1 de maig pel matí van ser entre 3.000 i 3.500 les persones que “*se manifiestan recorriendo las calles más concurridas*”²¹⁶⁵ de L’Hospitalet. Per la tarda, un magnetòfon instal·lat a la Plaça Sant Jaume de Barcelona “*da un mítin sobre el carácter de la jornada*”²¹⁶⁶.

Més enllà de l’1 de Maig, Hispano Olivetti tornava a ser notícia. Magistratura de Treball havia donat la raó a dos treballadors acomiadats tres mesos enrere i ara s’iniciaven les “*acciones para que la empresa los readmita*”²¹⁶⁷. El dimecres 2 de maig un dels acomiadats es va apropavar fins a l’empresa per informar de la sentència als treballadors i plegats van acordar que l’endemà al matí tornés “*a fábrica para forzar a que la empresa lo readmita*”²¹⁶⁸. Coneixedora d’aquesta iniciativa, l’endemà l’Hispano Olivetti va despertar envoltada de policia –“*3 furgonetas, un autocar de la brigada móvil, policias de guardia con casco y metrallera, 2 091 dando vueltas...*”²¹⁶⁹. Quan l’acomiadat acompanyat d’un grup de tres-cents treballadors va arribar a la porta, els vigilants no li van permetre d’entrar. Aleshores, la protesta es va traslladar a l’interior, repicant amb les eines més de mitja empresa cada hora durant cinc minuts. El divendres 4 es va realitzar una assemblea a la porta de l’empresa i a l’interior van continuar les repicades. A l’hora

---

²¹⁵⁹ “Después del 1º de mayo” dins *Acción*, maig de 1973, p. 8.

²¹⁶⁰ *Ibidem*.

²¹⁶¹ *Ibidem*.

²¹⁶² *Ibidem*.

²¹⁶³ *Ibidem*.

²¹⁶⁴ *Ibidem*.

²¹⁶⁵ *Ibidem*.

²¹⁶⁶ *Ibidem*.

²¹⁶⁷ “Hispano Olivetti, la lucha contra los despidos” dins *Acción*, maig de 1973, p. 2.

²¹⁶⁸ *Ibidem*.

²¹⁶⁹ *Ibidem*.

de dinar van tornar els repics i es va fer una nova assemblea on es va proposar aturar la producció i fer una asseguda al carrer. Però va ser a la tarda quan la situació es va tensar de resultes de l'amenaça d'un encarregat sobre un treballador d'acomiar-lo “*si no “normaliza” su situación (picadas y paros)*”²¹⁷⁰. L'atac de nervis que va sofrir el treballador va escalfar els ànims de la plantilla i, després d'una nova assemblea, “*a las 2,20 de la tarde se decide en manifestación extender el paro a otras secciones. La manifestación la componen unos 500 trabajadores. A las 4,30 habiendo recorrido toda la fábrica, se decide seguir el paro, ya total, en las secciones y a la salida, realizar una nueva Asamblea*”²¹⁷¹.

Tal com s'havia acordat, el dilluns 7 de maig es va entrar a la fàbrica sense treballar. A la petició de readmissió dels acomiadats hi van afegir a més la petició que fos l'empresa la que es fes càrrec de l'augment de la cotització a la seguretat social. A la tarda, la direcció sancionava amb dos dies sense feina ni sou als 900 treballadors de muntatge, una “*maniobra con ánimo de dividirnos, pues son éstos el motor, los más avanzados del conjunto de fábrica, [que] no logra su objetivo*”²¹⁷². L'endemà a mig matí es va produir un desallotjament de la fàbrica i una nova sanció de dos dies que afectava ara també una part de l'oficina tècnica. A fora, els sancionats van decidir realitzar “*una manifestación de información y extensión de la lucha por las empresas cercanas*”²¹⁷³ a la què s'hi van afegir cinquanta sancionats d'Iberia. La intervenció policial va fer fracassar l'intent de manifestació tot detenint un treballador de cadascuna de les empreses. A la tarda van realitzar una concentració davant de la CNS per denúncia la seva situació.

Finalment, en començar la jornada laboral del dijous 10 de maig, 16 treballadors van ser cridats a anar a veure el cap de personal que els va comunicar “*la sanción de un mes de “fiesta”*”²¹⁷⁴. La resposta d'una part dels treballadors va ser tornar al baix rendiment i al boicot de les hores extres, però el gruix dels treballadors havien quedat exhausts i aquesta mesura de pressió només va durar tres dies. En acabat, es va començar a fer una recollida pels sancionats.

De forma extraordinària aquest article va acompanyat d'una entrevista a un treballador anònim de la Hispano Olivetti. Ja hem dit més amunt que a aquesta empresa hi havia treballadors pertanyents a *Sectors* i, com a mínim un, en Jordi Costa, militant de Bandera

---

²¹⁷⁰ *Ibíd.*

²¹⁷¹ *Ibíd.*

²¹⁷² *Ibíd.*, p. 3.

²¹⁷³ *Ibíd.*

²¹⁷⁴ *Ibíd.*

Roja, però no podem saber qui respondrà el qüestionari. I el primer que li van preguntar va ser *¿cómo habeis dejado de realizar acciones cuando hay una sanción tan grave contra 16 compañeros?*²¹⁷⁵ El treballador explicava que la direcció de la Hispano Olivetti havia respost amb molts duresa les lluites del 1967 i que el record d'aquell episodi pesava encara molt sobre els treballadors, per això calia posar en valor el que s'havia estat tirant endavant els darrers dies ja que es tractava d'“*uno de los momentos de más combatividad de casi los 10 últimos años*”²¹⁷⁶ i que després dels “*3 días con boicot a las horas y bajo rendimiento no se pudo forzar más*”²¹⁷⁷. A parer del treballador, el que calia ara era participar de la solidaritat econòmica amb els repressaliats i “*valorar la unidad conseguida*”²¹⁷⁸.

Del paper jugat per la Comissió Obrera en deia que havia realitzar reunions diàries i que, “*a diferencia de cuando el convenio [...] hemos conseguido estar como comisión delante de las acciones, dando iniciativa; con una ligazón con el resto de fábrica*”²¹⁷⁹. Preguntat en darrer lloc sobre la relació que havia establert amb les assemblees, el treballador responia el que Bandera Roja defensava com a principi general: que les assemblees de treballadors són instruments de lluita molt importants, útils sobretot per a fer partícip de les decisions preses al conjunt de l'empresa, però que allò que era decisiu era disposar d'una Comissió Obrera amb cara i ulls.

Al número de setembre *Acción* començava a escalfar els ànims en vista a l'inici del Procés 1.001. La portada recordava que “*¿Sólo la movilización obrera y popular liberará a Camacho y a sus compañeros!*”²¹⁸⁰ L'interior explicava que amb aquets judici la voluntat del franquisme no era altra que liquidar les Comissions Obreres. A continuació s'explicava, mitjançant breus biografies, qui eren les persones que havien de ser jutjades: en Marcelino Camacho Abad, en Nicolás Sartorius Álvarez, l'Eduardo Saborido Galán, en Francisco García Salve, en Pedro Santisteban Hurtado, en Miguel Ángel Zamora Antón, en Luis Fernandez Costilla, en Juan Marcos Muñiz Zapico, el Fernando Soto i Artín i en Francisco Acosta Orge. I de què se'ls acusava: creació de les Comissions Obreres, la finalitat immediata de les quals “*es el ataque a la Organización Sindical*

---

²¹⁷⁵ *Ibíd.*

²¹⁷⁶ *Ibíd.*

²¹⁷⁷ *Ibíd.*

²¹⁷⁸ *Ibíd.*

²¹⁷⁹ *Ibíd.*, p. 4.

²¹⁸⁰ *Acción*, setembre de 1973, portada.

aprovechando las circunstancias nacidas en la celebración de las elecciones para cargos sindicales y estimulando, por otro lado, a los obreros a la organización de asambleas, paros, huelgas, etc.”²¹⁸¹.

Acción declarava que “*No podemos admitir [...] el escarmiento ejemplar que intentan contra Camacho y sus compañeros, este nuevo atentado contra las libertades del pueblo, esta nueva amenaza contra Comisiones Obreras*”²¹⁸², i recordava que de la mateixa manera que “*la movilización obrera y popular salvo la vida a los 6 patriotas vascos que intentaban asesinar la dictadura. Nuestra movilización ahora, impedirá el nuevo crimen legal que se prepara*”²¹⁸³. Per aquest motiu es feia una crida a realitzar “*en todas las fábricas, Barrios, escuelas, etc., ASAMBLEAS para decidir en común qué ACCIONES debemos emprender para liberar a estos luchadores*”²¹⁸⁴ i a preparar-se particularment per donar “*una respuesta masiva para el día en que se celebre el juicio*”²¹⁸⁵.

Un darrera notícia informava telegràficament d’algunes de les principals lluites desenvolupades durant el setembre. Del Barcelonès se’n destacaven les ocorregudes a Mevosa (aturada contra diversos acomiadaments i pel pagament “correcte” dels salaris, desallotjament de la fàbrica per la policia i readmissió de dos treballadors); Roselson, que havia anat participant de les diferents asamblees de *Sectors* des de l’organitzada per la Coordinadora de Barcelona el gener de 1972 (front l’augment dels ritmes i diversos acomiadaments, asamblees en una secció i baix rendiment i boicot a les hores extres); Cumbre, empresa on havia anat a parar el militant de Bandera Roja Santi Medina després de ser acomiadat de La Pegaso²¹⁸⁶, participaria més endavant de l’assemblea convocada per la Coordinadora de *Sectors* de CCOO de Barcelona del 14 de gener de 1974 (l’empresa pagava les hores extres per sota del que indicava la llei i després de mesos de boicot finalment la direcció havia accedit a augmentar-ne el preu); Hospital Psiquiàtric de la Santa Creu (aturades de dues hores per cinc acomiadaments); Huarte (aturades fins aconseguir un augment de 10 pessetes l’hora); i PYRSA (aturades en solidaritat amb les demandes dels treballadors de Huarte)²¹⁸⁷.

---

²¹⁸¹ “¿de qué se le acusa?” dins *Acción*, setembre de 1973, p. 5.

²¹⁸² “¡¡NO!! El franquismo no podrá destruir a las comisiones obreras!!” dins *Acción*, setembre de 1973, p. 8.

²¹⁸³ “¡¡NO!! El franquismo no podrá destruir a las comisiones obreras!!” dins *Acción*, setembre de 1973, p. 8.

²¹⁸⁴ *Ibidem*.

²¹⁸⁵ *Ibidem*.

²¹⁸⁶ CASTÁN SANCLEMENTE, Antonio; op. cit., p. 251.

²¹⁸⁷ “Un septiembre de lucha” dins *Acción*, setembre de 1973, p. 10.

Aquest número cloïa afirmant que *“La mayoría de esta movilizaciones ha sido [...] contra la desvergonzada subida de los precios o contra la represión. Al capitalismo ya no le basta matar obreros a tiros, ahora parece que nos quiere matar de hambre”*²¹⁸⁸. Aquest augment dels preus, particularment dels dels productes de primera necessitat, tenia la funció d’*“anular las mejoras que nuestras luchas les han arrancado, dejando nuestro salario con menos capacidad de compra que antes”*²¹⁸⁹. Per revertir aquesta situació, *Acción* exigia a les CCOO a *“ponerse al frente de la indignación general causada por estas subidas para impulsar una lucha generalizada contra ellas”*²¹⁹⁰ i a reclamar un *“AUMENTO INMEDIATO DE 3.500 PTAS. PARA TODOS LOS TRABAJADORES”*²¹⁹¹.

Un altre número d’*Acción* sense data concreta -només informa de l’any- però que pel context l’Arxiu de CCOO situa al setembre, reprenia el darrer dels temes que hem tractat: l’augment dels preus. Els arguments, és clar, eren bàsicament els mateixos, però n’hi havia algun d’afegit. Per exemple, s’hi deia que si *“los capitalistas se resisten más a ceder otros tipos de mejoras [...] que a mejoras salariales”*²¹⁹² és perquè *“les son más fáciles de neutralizar”*²¹⁹³. A més, afirmava que *“La patronal esta en plena ofensiva, juega fuerte”*²¹⁹⁴, un exemple del qual era l’alt nombre d’acomiadaments que estaven dictant, però *“las luchas de Pegaso y Pysra muestran cómo se hace retroceder a la empresa y su represión”*²¹⁹⁵. Així que, malgrat tot, es considerava que era un bon moment per emprendre lluites obreres *“porque las empresas van al tope de sus posibilidades y un paro en la producción les perjudica enormemente. La ofensiva de la patronal debe morir a manos de nuestra ofensiva contra los aumentos de precios y contra la represión”*²¹⁹⁶.

La lluita de La Pegaso que s’havia posat com a exemple aquest cop havia començat en arrancar un vigilant un cartell que feia al·lusió als imminents judicis contra treballadors de la Seat. En començar una protesta de denúncia *“la empresa vió llegado el momento de empezar la limpieza con vistas a la próxima revisión salarial del Convenio”*²¹⁹⁷, i va sancionar indefinidament sense feina ni sou *“Uno de los más combativos trabajadores de*

---

²¹⁸⁸ *Ibíd.*

²¹⁸⁹ *Ibíd.*

²¹⁹⁰ *Ibíd.*

²¹⁹¹ *Ibíd.*

²¹⁹² “El alza de los precios” dins *Acción*, 1973, p. 2.

²¹⁹³ *Ibíd.*

²¹⁹⁴ *Ibíd.*

²¹⁹⁵ *Ibíd.*

²¹⁹⁶ *Ibíd.*

²¹⁹⁷ “PEGASO” dins *Acción*, 1973, p. 4.

la factoria de Zona Franca”, a qui a més van obrir un expedient per poder-lo acomiadar. La resposta immediata d’ambdues factories -Zona Franca i Sagrera- amb “*paros por la mañana y por la tarde, recorriendo las secciones en manifestación y yendo a la oficina de personal a exponer que o se quitaba el despido o se iba al paro total*”²¹⁹⁸ van fer el seu efecte, i l’empresa va fer al darrer moment marxa enrere.

De l’altra lluita posada com a exemple, la que havia tingut lloc a Pýrsa, ja se’ns n’havia explicat alguna cosa al número anterior, però ara en coneixíem els detalls. De fet, els treballadors que van començar fent una aturada no van ser els de Pýrsa, obrers de la construcció que estaven treballant en Barcelona 2000, sinó els de Huarte, que estaven construint l’Hotel Hilton. El motiu de l’aturada de les obres per part dels treballadors de Huarte va ser la detenció d’un marroquí, però de seguida van afegir a la petició del seu alliberament 1.500 pessetes d’augment mensual, dissabtes festius i major seguretat. En apropar-se fins on eren els treballadors de Pýrsa per explicar-los el seu cas, aquests van deixar també de treballar i la direcció va acomiadar 21 treballadors i en va sancionar la resta a dos dies sense feina ni sou. Ara bé, “*ante la actitud de lucha y unidad tiene que quitar las sanciones y readmitirlos a todos*”²¹⁹⁹. També els que construïen el Corte Inglés de la Diagonal van parar un quart d’hora i “*Despues de que la policia rodee la obra, vuelven al trabajo, cediendo la empresa 500 ptas de aumento*”²²⁰⁰. Des d’Acción es felicitaven pel fet que fos cada cop més habitual que els treballadors en lluita de la construcció sortissin al carrer “*llamando a la solidaridad a los otros tajos del sector. Esto y la manera como van entendiendo la necesidad de organizarse permanentemente son dos positivos pasos adelante para el movimiento obrero de la construcción*”²²⁰¹.

L’últim número del 1973 que hem pogut consultar és un *Suplement* amb forma d’octaveta. Reflexiona al voltant d’aquella idea expressada més amunt: “*Los capitalistas se han puesto duros*”²²⁰². Segons el seu punt de vista, així com l’any anterior la patronal havia aconseguit aturar lluites que es presentaven complicades -La Pegaso, Cispalsa o La Maquinista- “*haciendo*” *Fuertes concesiones económicas*”²²⁰³, ara ja no es podien permetre aquests desemborsaments perquè necessitaven “*una fuerte acumulación para*

---

²¹⁹⁸ *Ibíd.*

²¹⁹⁹ “HUARTE y PYRSA” dins *Acción*, 1973, p. 4.

²²⁰⁰ *Ibíd.*

²²⁰¹ *Ibíd.*

²²⁰² *Acción*, Suplement d’octubre de 1973.

²²⁰³ *Ibíd.*

ponerse a la altura de Europa". El motiu era la incapacitat mostrada fins aleshores per conformar una base prou sòlida que els permetés desenvolupar i modernitzar la indústria, raó per la qual ara es veien obligats "*a permitir fuertes inversiones de paises extranjeros, y el aumento de divisas lo hemos de costear los obreros*"²²⁰⁴. Però, és clar, el moviment obrer els representava un obstacle i calia fer-li front no cedint davant les demandes de millors salarials. Aquest mur era, per exemple, el que s'estaven trobant els treballadors de l'empresa Josa, els qual havien assistit també a la primera reunió de la Coordinadora de Sectors de CCOO de Catalunya celebrada el 8 d'octubre de l'any anterior.

Al gener de 1974 *Acción* publicava un especial sobre el Procés 1.001. El judici s'havia iniciat el 20 de desembre de 1973 només una estona després que ETA fes volar pels aires el cotxe que acabava de recollir el president del Govern Luis Carrero Blanco després d'assistir, com d'habitud, a la missa matinal que se celebrava a l'església de Sant Francesc de Borja. Les sentències, idèntiques a les peticions fiscals, es van donar a conèixer el 27 de setembre i anaven dels 20 als 12 anys de presó.

A parer de Bandera Roja, l'estratègia escollida per la defensa havia estat un error perquè "*la condena o liberación de estos hombres no iba a depender de que presentaran coartadas más o menos claras. Su condena estaba ya decidida y sólo la lucha en las fábricas y en la calle de las masas obreras podía liberarlos*"²²⁰⁵. Per tant, el que s'hagués hagut de fer hagués estat usar el judici per a fer "*una denuncia pública del carácter represor del Franquismo, para exponer abiertamente las reivindicaciones y necesidades de la clase obrera, la falta de libertad, la necesidad de un sindicato de clase,..., en definitiva para denunciar a la Dictadura en todos sus aspectos*"²²⁰⁶.

Les Comissions Obreres havien convocat a una jornada de lluita el dia del judici. A Barcelona, des que es va conèixer la seva data en què s'havia de celebrar es va iniciar una gran campanya d'agitació i propaganda: "*Repartos masivos de propaganda en mercados, salidas de cine, en la Isla de Peatonos, plaza catedral, Plaza Sagrada Familia, mitines en los cines, manifestaciones en los barrios populares (Poble Nou, Sant Andreu, L'Hospitalet...), pintadas y repartos de octavillas en gran cantidad de zonas industriales y barrios populares.*"²²⁰⁷ Com altres cops, podem conèixer algunes d'aquestes accions

---

²²⁰⁴ *Ibíd.*

²²⁰⁵ "El proceso 1001" dins *Acción*, nº 1, any 4, gener de 1974, pp. 2-3.

²²⁰⁶ *Ibíd.*, p. 3.

²²⁰⁷ *Ibíd.*

d'agitació mercès a la intervenció policial. En aquest cas, el dimarts 16 de desembre van arrebregar 200 fulls volants “*tamaño cuartilla, tituladas “LIBERTAD PARA CAMACHO. AMNISTIA. DIA 20 JORNADA DE LUCHA EN TODA ESPAÑA”, suscritas por “COORDINADORA DE SECTORES DE LAS CC.OO. DE BARCELONA”*”²²⁰⁸ al carrer de Santa Caterina, al carrer de Sants. Als cinemes Victoria, del número 95 del carrer Santa Eulàlia, Astor Palace, del Passeig Fabra i Puig nº 141, i Versalles, del carrer Mallorca, “*fué difundida gran cantidad de propaganda, tipo cuartilla y con la fotografía de Camacho, apareciendo en recuadros destacados “DIA 20 JORNADA DE LUCHA EN TODA ESPAÑA. A LAS 8 DE LA NOCHE CONCENTRACION EN PLAZA DE CATALUÑA. LIBERTAD PARA CAMACHO Y COMPAÑEROS”*”²²⁰⁹ signada també per la Coordinadora de Sectors de CCOO de Barcelona. El mateix full volant es va trobar el 16 de desembre a la tarda a l’Avinguda del Metro de L’Hospitalet de Llobregat. En aquest cas la quantitat pujava a 1.500²²¹⁰. Finalment, el dimecres 17 “*Poco antes de las 13 horas de hoy, unos 300 jóvenes, de ambos sexos, iniciaron una manifestación en la Ronda de San Antonio en su confluencia con la calle Tamarit, que discurrió por la de Conde Borrell y disolviéndose, finalmente, a la altura de la Calle Manso*”²²¹¹. Els manifestants duien un parell de pancartes reclamant “*LIBERTAD CAMACHO*” i feien pintades amb idèntic lema “*realizandose simultaneamente “siembra” de unas 2.000 hojas de propaganda subversiva*”²²¹² com la descrita.

Ja el mateix dia del judici, Barcelona algunes fàbriques de Barcelona van respondre a la crida: a Hispano Olivetti van per aturades d’entre 5 i 10 minuts; a Medir, una empresa del textil, d’entre un quart d’hora i mitja hora; a La Pegaso, assemblees i repicades de 10 minuts a ambdues factories; a Cumbre, assemblea i aturada d’un quart d’hora; a quatre empreses d’Assegurances, mitja hora d’aturada; i aturades a un parell de Bancs. Pel que feia a manifestacions, al matí n’hi havia hagut una d’estudiants “*que la policia ataca a tiros*”²²¹³, i per la tarda n’hi va haver d’altres a Pi i Molins, a Balma amb Travessera de Gràcia i a Santa Coloma. Finalment, una concentració havia aplegat “*varios miles de*

---

²²⁰⁸ Nota informativa de la Jefatura Superior de Policia de Barcelona. Assumpte: “Propaganda subversiva y pancartas”. 17 de desembre de 1973. AHGCB, Governadors Civils, Caixa 288, Activitats Contra el Règim, Anys 1972, 1973.

²²⁰⁹ *Ibíd.*

²²¹⁰ *Ibíd.*

²²¹¹ Nota informativa de la Jefatura Superior de policia de Barcelona. Assumpte: “Manifestacion relampago”. 17 de desembre de 1973. AHGCB, Governadors Civils. Caixa 289.

²²¹² *Ibíd.*

²²¹³ “El proceso 1001” dins *Acción*, nº 1, any 4, gener de 1974, p. 4.

*personas en la Plaza Catalunya*²²¹⁴.

Des d'Acción es considerava “evidente que no han sido suficientes las movilizaciones, principalmente las del interior de las fábricas”²²¹⁵, i feien recaure la responsabilitat sobre les Comissions Obreres d'empresa perquè “ante un juicio político que pide por lo tanto una toma de postura política, difícilmente se harán acciones espontáneas”²²¹⁶. Malgrat tot el que s'havia avançat els darrers anys, la repressió soferta en les darreres lluites obreres “sumado al progresivo abandono por la Coordinadora Local del papel de movilizador de las masas trabajadoras (teniendo en cuenta además que es la Coordinadora con más años y que por tanto podría tener más incidencia dentro de las masas trabajadoras)”²²¹⁷, la manca d'iniciativa i incidència de grups com la USO o la UGT i el boicot d'altres com *Plataformes* o *Plataformes Anticapitalistes*, havien impossibilitat que la resposta de la classe obrera fos a l'alçada del repte. Era cert també, s'afirmava, que l'atemptat contra en Carrero Blanco “influyó en crear una confusión y un cierto miedo de las masas en salir a la calle”²²¹⁸ demostrant de nou que “el terrorismo aislado no ayuda a la movilización de las masas, sino que la perjudica notablemente”²²¹⁹. De totes maneres, això no podia ocultar que havia estat “prácticamente la Coordinadora de Sectores la que más en serio se ha tomado la lucha por la defensa de Camacho y sus compañeros”²²²⁰.

La informació sobre conflictes obrers estava encapçalada per la demanda de un “*reajuste de los salarios que sirviese como mínimo para contrarestar el desmesurado aumento del coste de la vida*”²²²¹ per part dels treballadors de l'empresa Inter. El 2 de desembre havien celebrat una assemblea que els havia servit per elaborar una plataforma reivindicativa i el 20 de desembre l'empresa rebutjava qualsevol negociació sobre el seu contingut. Des d'aleshores, les assemblees es van convertir en el lloc de trobada diària que, un cop acabada la jornada laboral, analitzava els esdeveniments del dia i organitzava l'endemà. Des del 21 de desembre la plantilla es va negar a fer més hores extres i la situació es va anar tensant fins que el dia 12 de gener la policia va desallotjar la fàbrica. Aquell mateix dia la premsa feia córrer la notícia que s'havien dut a terme “*acciones tipo sabotaje por*

---

²²¹⁴ *Ibíd.*

²²¹⁵ *Ibíd.*, p. 5.

²²¹⁶ *Ibíd.*

²²¹⁷ *Ibíd.*

²²¹⁸ *Ibíd.*

²²¹⁹ *Ibíd.*

²²²⁰ *Ibíd.*

²²²¹ “Informaciones obreras” dins *Acción*, nº 1, any 4, gener de 1974, p. 8.

*parte de los trabajadores, con destrucción de televisores, etc., lo cual es totalmente falso, e incluso es posible que se tratara de una maniobra provocativa de la empresa*²²²². El desallotjament va anar acompanyat de 14 detencions alliberats dos dies després, 40 acomiadaments i una sanció de suspensió de feina i sou del 14 al 20 per a la resta de la plantilla.

Per a *Sectors*, la lliçó que calia extreure d'aquest darrer conflicte era la següent: les lluites espontànies, encara que demostrassin un *“grado de unidad y combatividad realmente ejemplares*²²²³ com havia estat el cas, s'acabaven desorientant *“sin una dirección clara, sin una fuerte Comisión Obrera*²²²⁴. Ara calia resoldre aquesta situació tenint en compte que *“es precisamente a partir de las luchas cuando se consigue implantar las Comisiones en las empresas*²²²⁵.

El ram del tèxtil també es va mobilitzar per les millores salarials, en aquesta ocasió demanat *“que se aumentara a 200.000 ptas. la base deducible para el IRTP*²²²⁶. Una assemblea d'enllaços i jurats va convocar una aturada pel 8 de gener com a mostra de recolzament a aquesta petició que es va seguir a més d'una trentena d'empreses d'entre les quals se'n destacaven la Fabra i Coats, Medir, Costa i Font, Ipsa i Flipasa.

Al sector de la Banca la principal preocupació dels treballadors era l'accentuació de les mesures repressives de la patronal. Una de les mesures que estava duent a terme *“de forma coordinada*²²²⁷ era el trasllat a les agències més petites de *“los empleados más conscientes*²²²⁸. A més, el Banco General del Comercio havia lliurat 6 cartes d'acomiadament tot i que posteriorment va haver de fer marxa enrere. Finalment, es destacava la lluita antirrepressiva desplegada pels treballadors de Banca Catalana, una empresa que fins feia poc havia mostrat *“una postura más o menos democrática*²²²⁹.

La repressió, en aquest cas judicial, s'havia abatut sobre el treballador de la Bultaco Tomás Benito, que el 29 de gener tenia un Consell de Guerra *“acusado de asistir a una manifestación, en el que le piden 8 años*²²³⁰, una acusació per la qual el jutjaria també el TOP, que li demanava tres anys més. El mateix TOP havia de jutjar el 31 de gener els

---

²²²² *Ibíd.*

²²²³ *Ibíd.*

²²²⁴ *Ibíd.*

²²²⁵ *Ibíd.*

²²²⁶ *Ibíd.*, p. 9.

²²²⁷ *Ibíd.*

²²²⁸ *Ibíd.*

²²²⁹ *Ibíd.*

²²³⁰ *Ibíd.*, p. 10.

advocats laboralistes Albert Fina, Montserrat Avilés i Asunción Solé, als quals els demanaven tres anys als dos primers i cinc a la darrera. Aquest judici era interpretat, finalitzat ja el Procés 1.001, “*un nuevo golpe a los trabajadores, a Comisiones Obreras, una nueva advertencia ejemplar a los que nos ayudan a obtener nuestras necesidades*”²²³¹.

A Motoplat, la negativa a avançar les negociacions del Conveni Col·lectiu per part de la direcció havia estat respost per part dels treballadors amb el baix rendiment. Per aturar aquesta protesta l’empresa va acomiadar set treballadors, tres dels quals “*delegados para la discusión del convenio*”²²³². Les aturades en protesta d’aquesta mesura repressiva van aconseguir que la direcció prometés la seva readmissió però en no complir amb la paraula donada la plantilla va respondre amb una aturada total. Aquesta darrera protesta va comportar l’acomiadament d’una cinquantena de treballadors i la sanció sense feina ni sou a un centenar més “*aunque finalment ha tenido que readmitir a la mayoría*”²²³³.

Al número de febrer d’*Acción* un article feia una crida a caminar “*Hacia una campaña general por: la readmisión de los despedidos, el derecho de huelga y nuestras reivindicaciones*”²²³⁴. El que volem subratllar d’aquest article és l’anunci de dos avenços organitzatius en el camp del moviment obrer que podrien facilitar el desenrotllament de campanyes com l’anunciada, ambdós emmarcats en aquest procés de confluència de les diferents Coordinadores de CCOO que avançava lentament. Un era la constitució d’un Comitè de Vaga unitari “*capaz de extender y proporcionar solidaridad a toda lucha que salte*”²²³⁵. L’altre, l’organització d’un Comitè de Solidaritat que “*bajo el lema de la campaña de un millón de ptas. pueda proporcionar ayuda económica a los despedidos, centralizando a la vez tambien la información de las luchas*”²²³⁶. Aquestes dues iniciatives sorgien d’un clima d’Assemblees de CCOO unitàries i d’Assemblees del Moviment Obrer i Popular per zones, espai de confluència on es prenién acords per l’acció comuna.

La resta del número estava ple d’informació sobre conflictes obreres molt marcats per la repressió en forma d’acomiadaments. El primer de tots ells el de Petronius. El dia 2 de

---

²²³¹ *Ibíd.*

²²³² *Ibíd.*, p. 9.

²²³³ *Ibíd.*

²²³⁴ “*Hacia una campaña general por: la readmisión de los despedidos, el derecho de huelga y nuestras reivindicaciones*” dins *Acción*, n° 2, any 4, febrer de 1974, p. 3.

²²³⁵ *Ibíd.*

²²³⁶ *Ibíd.*

febrer els treballadors havien aturat la producció per l'augment dels topes de producció i reunits en assemblea van decidir no acceptar-lo i elaborar una plataforma reivindicativa. L'endemà, la policia els va desallotjar i, un cop al carrer, van organitzar “*piquetes numerosos*”²²³⁷ per informar de la seva situació a les fàbriques del sector. Un cop a l'esplanada de Glòries van celebrar de nou una assemblea. Davant les protestes dels treballadors la direcció va prendre la decisió de sancionar tota la plantilla durant dos dies, un temps que va ser aprofitat pels treballadors per fer assemblees i sortir al carrer “*en piquetes de extensión de lucha*”²²³⁸. L'empresa però seguia aplicant mesures repressives com l'acomiadament de 20 treballadors el divendres 8 de febrer. L'ocupació per la força de la fàbrica i el manteniment de l'aturada va aconseguir la readmissió de 13 dels acomiadats mentre “*7 son sacados a la fuerza*”²²³⁹.

A Zenith (Telerasa), mentre els treballadors es reunien per acordar una plataforma reivindicativa l'empresa feia tots els possibles per endarrerir la negociació pel Conveni i provava d'imposar nous topes entre protestes dels treballadors, set dels quals eren sancionats. La protesta per aquestes sancions en forma d'aturada de la producció va assolir que finalment no es fessin efectives. La lluita pel conveni, però, continuava, i en assemblea es va aprovar donar quatre dies a la direcció perquè acceptés les seves demandes. Davant la negativa de l'empresa el dia 29 van aturar la producció. Dos dies després, la direcció acomiadava 33 treballadors i sancionava la resta amb 3 dies sense feina ni sou. En retornar a la fàbrica passada la sanció van mantenir l'aturada i, al cap de dos dies, el 6 de febrer “*la policia desaloja la fàbrica, despidiéndose a 2 trabajadoras más*”²²⁴⁰. La resta de la plantilla era de nou sancionada i tornava la feina escalonadament entre els dies 11 i 14. Des del dia 31, els acomiadats s'havien apropiat cada dia fins la porta de l'empresa “*hablando y dando ánimos a los compañeros*”²²⁴¹. I els dies 5, 6 i 7 de febrer els treballadors de Petronius els van estar acompanyar en la protesta.

A Mevosa la tensió era molt alta no només per la presència de “*vigilantes armados*”²²⁴² passejant-se per la fàbrica sinó perquè els acomiadament no s'aturaven. S'informava de quatre nous acomiadaments entre els fixos i d'una pràctica d'acomiadaments massius - se'n contaven vora 150- entre els eventuals que finalitzaven el contracte de 3 mesos.

---

²²³⁷ “Readmisión despedidos! Libertad de asamblea y huelga! Sindicato de clase!” dins *Acción*, nº 2, any 4, febrer de 1974, p. 4.

²²³⁸ *Ibíd.*

²²³⁹ *Ibíd.*

²²⁴⁰ *Ibíd.*

²²⁴¹ *Ibíd.*

²²⁴² *Ibíd.*, p. 5.

A La Pegaso, amb l'objectiu d'igualar les nou categories més baixes, es demanava un augment del 3%. El dia 4 de febrer la direcció va mostrar el seu desacord amb la petició d'augment i va acomiadar dos treballadors de la Zona Franca, un dels quals era Jurat d'Empresa. L'endemà es van produir aturades a les dues factories -Zona Franca i Sagrera- i el dia 7 els treballadors de la Zona Franca eren desallotjats i sancionats tres dies sense feina ni sou. Mentrestant, a Sagrera seguien fent “*manifestaciones internas y paros parciales, a pesar de la impresionante coacción que la empresa despliega, con vigilantes, notas, amenazas individuales y de desalojo, etc., llegando hasta a clavar y soldar puertas para impedir las manifestaciones*”²²⁴³. En tornar a la fàbrica després de la sanció es van trobar amb 12 acomiadaments més, dos dels quals enllaços sindicals. Els treballadors d'ambdues factories mantenien el boicot a les hores extres durant uns dies i començaven a dissenyar les accions per quan se celebressin els judicis pels acomiadats.

A banda de la creixent repressió laboral, els expedients de crisi començaven a esdevenir com més va, més habituals. A Construcciones J. Cos la direcció havia deixat els treballadors sense cobrar durant tres setmanes abans de comunicar-los-el. Segons s'interpretava des d'*Acción*, aquest *modus operandi* s'havia planificat amb la intenció “*de debilitar su posible resistencia y que la necesidad les forzara a coger cualquier cantidad*”²²⁴⁴. Tot i així, un centenar de treballadors s'havien negat a acceptar la baixa. Per la seva banda, a Flamagás, una empresa que com hem vist en tractar el moviment popular al Barcelonès va haver de marxar del barri del Guinardó pel perill que suposava tenir una empresa que treballava amb gas butà al costat, un cop ja instal·lada a Llinars havia comunicat l'acomiadament de cinquanta persones. Els treballadors havien decidit plantar-hi cara mitjançant “*asambleas y una sentada sobre el depósito*”²²⁴⁵. A més, s'havien apropiat a d'altres fàbriques del mateix propietari -Lavanda Puig, Castelló, Monturas i Llinars- a recollir signatures de suport. Finalment, els veïns havien mostrat també la seva solidaritat i, a través d'una carta a la premsa, afirmaven no voler viure al costat del “*depósito de gas, pero tampoco que esto lo paguen los trabajadores*”.²²⁴⁶

En darrer lloc es feia menció a la lluita pel Conveni dels treballadors de Sanitat. Havien començat fent boicot als menjadors i “*asambleas unitarias de todos los estamentos, cosa que se lograba por primera vez*”²²⁴⁷ a l'Hospital Clínic. A l'Hospital de Sant Pau,

---

²²⁴³ *Ibíd.*

²²⁴⁴ *Ibíd.*

²²⁴⁵ *Ibíd.*

²²⁴⁶ *Ibíd.*, p. 6.

²²⁴⁷ *Ibíd.*

“despues de varias sentadas han conseguido 2600”²²⁴⁸ pessetes.

Entre aquest número d'*Acción* que abordava els conflictes obrers fins a febrer de de 1974 i finals d'any només hem pogut consultar un parell d'edicions més. Una d'elles, un *Suplement*, publicava una Declaració de la Coordinadora de *Sectors* de les Comissions Obreres de Barcelona que valorava la vaga general del Baix Llobregat del passat mes de juliol que era qualificada “*sin lugar a dudas una de las victorias más importantes de la clase obrera bajo la Dictadura*” i de la qual se'n valoraven positivament les formes emprades, les reivindicacions aconseguides i la manera en què s'havia donat per acabada, és a dir, “*de la misma forma ordenada que empezó a partir de Asambleas de trabajadores y de un llamamiento de COMISIONES OBRERAS*”²²⁴⁹. La darrera de les edicions d'*Acción* consultada del 1974 és la de desembre i contenia una darrera reflexió sobre la necessitat d'unificar el divers moviment obrer que sota el paraigües de Comissions Obreres havia anat naixent arreu de l'estat sota la inspiració d'aquella primera experiència asturiana del 1962.

La caracterització del moment polític que feia *Sectors* era, sintèticament, la següent: ens trobem davant d'un “*proceso acelerado que precipita el fin de la Dictadura y la instauración de las libertades en España*”²²⁵⁰. L'assoliment i l'exercici ple d'aquestes llibertats era imprescindible per tal que el poble pogués “*avanzar hacia objetivos superiores*”²²⁵¹ i, justament perquè podien obrir el camí a transformacions importants, “*la burguesia intenta recortar y falsear*”²²⁵² aquestes llibertats que només podrien ser plenes gràcies a la pressió de la lluita de la classe obrera.

En aquesta situació *Sectors* considerava prioritària la generalització de les lluites en una “*perspectiva de combate POR LAS LIBERTADES Y CONTRA EL FRANQUISMO, y de unificarlas en Huelgas Generales de ciudad o comarca en la perspectiva de la HUELGA GENERAL POLITICA*”²²⁵³ tot seguint l'exemple de les vagues generals de Cerdanyola i Ripollet de l'any anterior o la més recent del Baix Llobregat. Si qui havia “*desencadenado*

---

²²⁴⁸ *Ibíd.*

²²⁴⁹ “Declaración de la Coordinadora de Sectores de las Comisiones Obreras de Barcelona” dins *Acción*, *Suplement*, sense data. [Malgrat que aquest número no va datat, la Declaració es va fer pública a Barcelona l'11 de juliol de 1974]

²²⁵⁰ “Hacia la unificación de Comisiones Obreras” dins *Acción*, desembre de 1974, p. 6.

²²⁵¹ *Ibíd.*

²²⁵² *Ibíd.*

²²⁵³ *Ibíd.*

*la crisis franquista y el despertar de la lucha popular*²²⁵⁴ havia estat la classe obrera, ara tenia a les seves mans la possibilitat d'exercir “*el papel de unificador y dirigente de la lucha del conjunto del pueblo por las libertades*”²²⁵⁵. Però per a poder desenvolupar aital responsabilitat calia que es dotés dels instruments polítics i organitzatius adequats consistents en:

- Un “*PROGRAMA REIVINDICATIVO Y SINDICAL que unifique y clarifique los objetivos*”²²⁵⁶.
- L'aprofitament de l'experiència acumulada durant els darrers anys de lluites.
- Una presència “*PROTAGONISTA y CLARA en las instancias de coordinación del pueblo (Asambleas Democráticas, Asamblea de Catalunya,...) y de compromiso con la burguesía (Junta Democrática,...), a donde lleve sus perspectivas y políticas propias*”²²⁵⁷.
- Una “*forma organizativa unitaria que asegure el cumplimiento [sic] de estos objetivos, conseguida a través de la unificación de COMISIONES OBRERAS y su coordinación general regular*”²²⁵⁸.

Aquest darrer punt, “*la unificación de las distintas coordinadoras de COMISIONES OBRERAS*”²²⁵⁹, era qualificada de “*necesidad inaplazable*”²²⁶⁰ si es volia fer de les Comissions Obreres el pal de paller de l'oposició al franquisme. Ara bé, per a que aquesta unificació fos possible calia obrir “*un amplio debate que clarifique los caminos de un sindicalismo de clase, y en que participe ampliamente toda la vanguardia del movimiento obrero*”²²⁶¹. El problema de la unitat, s'afirmava, era més un problema polític que organitzatiu, “*más de concordar en los criterios que de acordar “uniones” artificiales*”²²⁶². Les dificultats que s'observaven en cada plantejament d'accions unitàries eren prou evidents com per a confiar que “*una unificación decidida administrativamente tenga la menor solidez o permita un avance político a COMISIONES OBRERAS y al MOVIMIENTO OBRERO*”²²⁶³.

---

²²⁵⁴ *Ibíd.*

²²⁵⁵ *Ibíd.*

²²⁵⁶ *Ibíd.*

²²⁵⁷ *Ibíd.*

²²⁵⁸ *Ibíd.*

²²⁵⁹ *Ibíd.*, p. 7.

²²⁶⁰ *Ibíd.*

²²⁶¹ *Ibíd.*

²²⁶² *Ibíd.*

²²⁶³ *Ibíd.*, p. 8.

Aquest debat caldria que recollís les experiències organitzatives que els darrers anys havien demostrat la seva validesa, d'entre les quals se'n subratllaven l'establiment de Comissions Obreres “estables en cada empresa como forma de asegurar la continuidad de la lucha”²²⁶⁴, una de les idees força de Bandera Roja des dels seus inicis; “las ventajas en una ciudad del tamaño de Barcelona de coordinarse por zonas”²²⁶⁵, com s'havia fet al Poble Nou, a Sant Andreu o a la Zona Franca, la qual cosa facilitava el llançament d'iniciatives comuns i “la extensión de la solidaridad y la lucha”²²⁶⁶, una aposta de Bandera Roja que fins i tot havia donat nom a la seva Coordinadora; el manteniment, defensant d'aquesta manera com ja havia fet en el passat coordinacions diverses depenent del context, d'estructures organitzatives “por ramos en aquellos [rams] de características particulares”²²⁶⁷ com la Banca, les Assegurances, la Construcció o la Sanitat, “y de Permanentes en los demás ramos de cara a Convenios, etc”²²⁶⁸; finalment, les Coordinadores locals, la Coordinadora de Catalunya i la General havien de tenir la capacitat de “lanzar campañas o huelgas generalizadas y que representen al conjunto del Movimiento Obrero en todo tipo de instancias”²²⁶⁹.

En relació als mitjans de lluita *Sectors* defensava l'ús “en profundidad de los medios legales”²²⁷⁰, una idea que havia anat abraçant cada cop amb més entusiasme a mesura que l'*Organització* s'havia anat consolidant. Segons la interpretació que feia del moment, “La debilidad del franquismo le obliga a ceder más y más margen a la acción legal en los lugares donde una fuerte presión de masas plantea con energía sus derechos”²²⁷¹ i calia aprofitar aquestes esclatxes per posar-hi la banya i eixamplar-les el màxim possible. En aquest sentit, s'advertia de la importància que tindrien les properes eleccions sindicals, una ocasió no només perquè “el Programa Reivindicativo de COMISIONES OBRERAS sea asumido ampliamente por los trabajadores”²²⁷² sinó també per desenvolupar “una campaña política de denuncia del sindicalismo verticalismo y de todos los intentos demagógicos de volverlo más atractivo”²²⁷³. Calia, a més, anar més enllà en aquest ús dels mitjans legals tot plantejant l'ocupació de les UTT exigint-ne l'elecció de llurs

---

²²⁶⁴ *Ibíd.*, p. 7.

²²⁶⁵ *Ibíd.*

²²⁶⁶ *Ibíd.*

²²⁶⁷ *Ibíd.*

²²⁶⁸ *Ibíd.*

²²⁶⁹ *Ibíd.*

²²⁷⁰ *Ibíd.*

²²⁷¹ *Ibíd.*

²²⁷² *Ibíd.*

²²⁷³ *Ibíd.*

membres. Tot plegat sota uns criteris de “*superación del sindicalismo de conciliación y el desarrollo de los criterios del sindicalismo de clase*”²²⁷⁴.

Malauradament, tot i que la unificació estigués encarrilada, no hem pogut consultar cap document que n’exposi la seva finalització. Del número de desembre d’*Acción* passem al número 2 de la segona època, amb data octubre de 1975, quan la unificació ja s’ha fet efectiva. La seva capçalera ens n’informa ja que ara l’editora no és la Coordinadora de *Sectors* de Comissions Obreres sinó la Coordinadora de Comissions Obreres de Barcelona, l’organisme unitari on participen tant *Sectors* com la *Local*.

Pel que fa a la continuïtat del periòdic editat per *Sectors* pensem que és probable que si es va mantenir devia ser perquè havia aconseguit més regularitat i presència entre el moviment obrer que no pas les publicacions editades per la *Local* i que, en el moment de fer-se efectiva la fusió, devien acordar fer d’*Acción* la revista de la nova Coordinadora de Comissions Obreres de Barcelona malgrat pugués estar marcada políticament. La única revista provinent de la *Local* que hem pogut consultar i que s’ocupa d’aquell període, *La Huelga*²²⁷⁵, tampoc no ens resol com es va cloure aquest procés d’unificació ja que no en fa cap referència.

4.3. El moviment obrer al Baix Llobregat

Per la mateixa composició eminentment juvenil de les Comissions de Barris i Fàbriques i, en conseqüència, de Bandera Roja al Baix Llobregat, la seva presència a les principals empreses no tenia el pes que podia tenir-hi, bàsicament, el PSUC. Malgrat la seva juventut, però, les seves ocupacions laborals i militàncies sindicals eren heterogènies. L’Emilio García, per exemple, havia treballat en petits tallers com ara la Impremta Muñoz, a la carretera d’Esplugues, o al Taller Sant Just, i s’havia organitzat a través de les COJ que ell mateix juntament amb d’altres companys de Cornellà havia creat. A les COJ la seva tasca estava subordinada a la de les CCOO i “*si había que ir a una fábrica a tirar octavillas porque estaban en huelga y lógicamente no era lícito que se lo jugaran ellos, pues las tirábamos nosotros; si había que hacer algún piquete para intimidar a los*

---

²²⁷⁴ *Ibíd*em, p. 8.

²²⁷⁵ *La Huelga*, nº 1, 15 de desembre de 1974; *La Huelga*, nº 2, 17 de desembre de 1974; *La Huelga*, nº 3, 7 de gener de 1975; *La Huelga*, nº 4, 3 de març de 1975.

*rompehuelgas, íbamos nosotros*²²⁷⁶. Serà més endavant que entrarà a treballar a Matacàs de la mà d'en Pepe Cano, un militant del PSUC i de CCOO provinent del mateix poble on havia nascut ell. A Matacàs, amb una plantilla d'entre 300 i 400 persones, s'obrien majors possibilitats d'acció sindical. En Pere Caldes, per contra, arribava al Baix Llobregat a través d'en Paco Arias, que l'informava que a La Força els calia gent. Hi treballà durant les dues setmanes de prova que superà i, quinze dies després, en Paco Arias ja el presentava a la gent de les Comissions Obreres vinculades al PSUC, començant d'aquesta manera la seva activitat sindical. De totes maneres, com que en Paco Arias formava part del sector cristià de Comissions Obreres i, per tant, tenia relació amb en Joan N. García-Nieto, el posarà en contacte també amb el grup de joves que estaven organitzant les COJ *“y algunos otros también que están muy lanzados, que quemaron el árbol de navidad, que no-sé-qué, que no-sé-cuantos. Digo hostia, valen la pena*²²⁷⁷, i de la mà entre d'altres amb en Paco Arias i en Pere Caldes van anar constituint les Comissions de Barris i Fàbriques.

Gairebé tothom que participava de les Comissions de Barris i Fàbriques, a banda d'estudiar una cosa o altra, treballava en alguna empresa. El cert però és que molts d'ells ho feien en empreses petites, sense tanta possibilitat d'emprendre lluites com les que oferien les més grans. Aquesta situació compartida per bona part dels joves militants de Bandera Roja al Baix Llobregat l'exposa en Benigno Martínez:

*“muchos de nosotros, sobre todo de personas eminentemente jóvenes, no teníamos la posibilidad de trabajar en grandes empresas en las que fuera posible y, sobre todo visible las posibles luchas contra la patronal. Sí que había mucha gente trabajando en empresas muy pequeñas y sobre todo sin tradición de lucha. A pesar de todo, la organización recién creada se centró en un sector de la sociedad que desde las grandes empresas no se había tocado, o no se había hecho suficientemente: el de los jóvenes en general.”*²²⁷⁸.

Aquesta era una situació que miraven de modificar per incrementar la seva implantació al moviment obrer. L'Emilio García explica que el consell que donaven era: “si

---

²²⁷⁶ Emilio García, de l'entrevista realitzada a l'Emilio García i al Pere Caldes el dimarts 15 de desembre de 2015.

²²⁷⁷ Pere Caldes, de l'entrevista realitzada a l'Emilio García i al Pere Caldes el dimarts 16 de febrer de 2016 a Cubelles.

²²⁷⁸ SÁNCHEZ VEGA, Andrés; op. cit., p. 90.

*encuentras una empresa grande, lárgate!*²²⁷⁹. I en Pere Caldes ho rubrica: “*Exacto. [...] si puedes entrar... me parece que piden gente en la Pirelli, pues vete a la Pirelli, o vete a Siemens, o vete a...* això sí que vam fer-ho”²²⁸⁰. A més, per la seva mateixa curta trajectòria laboral i sindical, la majoria d’aquests joves sindicalistes no eren prou coneguts pels seus companys i companyes de feina i, per tant, no se’ls feia tanta confiança com als més veterans. “*Como mucho tenías a alguna persona a la que ya ibas metiendo, pero nosotros –explica l’Emilio García- no convocábamos una asamblea en la fábrica y venía el 50% de la plantilla. Ellos [les CCOO vinculades al PSUC] sí, hay gente que tenían que sí que lo hacía. Mucha menos de la que decían, pero sí. Por ejemplo, en Siemens, o en Pirelli*”²²⁸¹.

Malgrat haver-se incorporat des d’un primer moment a les CCOO sota hegemonia del PSUC, en Pere Caldes explica les diferències que tenia respecte el model de lluita que estaven desplegant. El principal argument tenia a veure amb les gravíssimes repercussions a nivell repressiu que estava comportant “*la política de los espacios de libertad*”²²⁸². És clar que, com era el cas de les CCOO, si l’objectiu era desenvolupar un moviment de masses creixent, era imprescindible certa exposició pública. Però en Pere Caldes defensa que s’havia de fer tal com es va desenvolupar des de les Comissions de Barris i Fàbriques primer i més endavant des de Sectors de Comissions Obreres del Baix Llobregat: “*con una zorrería que la pusimos en práctica y que nos fue bien, que era la de mantener toda una estructura muy clandestina*”²²⁸³ de la que només n’havien d’anar emergint aquelles persones que per la seva tasca “*era ya conocida y respetada como líder en su ámbito de actuación, entonces sí que podías forzar un poco la exposición pública*”²²⁸⁴. Sense aquestes prevencions “*en cualquier momento te pegaban una hostia y se venía todo abajo. Que es lo que le pasaba al PCE. Que tenían una mezcla entre personajes públicos y estructura clandestina demasiado junto*”²²⁸⁵. En coherència amb aquesta actitud vigilant, una de les mesures que va prendre en Pere Caldes a la seva arribada a Cornellà

---

²²⁷⁹ Emilio García, de l’entrevista realitzada a l’Emilio García i al Pere Caldes el dimarts 16 de febrer de 2016 a Cubelles.

²²⁸⁰ Pere Caldes, de l’entrevista realitzada a l’Emilio García i al Pere Caldes el dimarts 16 de febrer de 2016 a Cubelles.

²²⁸¹ Emilio García, de l’entrevista realitzada a l’Emilio García i al Pere Caldes el dimarts 16 de febrer de 2016 a Cubelles.

²²⁸² Pere Caldes, de l’entrevista realitzada a l’Emilio García i al Pere Caldes el dimarts 16 de febrer de 2016 a Cubelles.

²²⁸³ *Ibíd.*

²²⁸⁴ *Ibíd.*

²²⁸⁵ *Ibíd.*

-recordem que havia deixat la Universitat arrel dels incidents del 1969, uns mesos abans-va ser dotar-se d'una adreça *amiga*. Quan hom entrava a treballar a una empresa havia de donar un domicili a l'empresari, que esdevenia un instrument de control més. Doncs en Pere Clades, gràcies a una xarxa de falsos domicilis que havia anat creant en Joan N. García-Nieto a partir de les feligreses més properes, va poder donar l'adreça d'un domicili on hi vivia una *“persona que daba fe de que yo vivía allí, incluso había la cama relativamente desecha, como de que se había usado, pero: hoy no ha venido. Si se hubiera presentado la policía, la señora [...] lo que tenía que decir era esto”*²²⁸⁶.

El segon argument de pes que els distanciava de les CCOO dirigides pel PSUC era la prevalència d'un sindicalisme massa centrat en l'ocupació del Sindicat Vertical al preu que fos. Cal recordar que, abans d'incorporar-se a Bandera Roja, des de les Comissions de Barris i Fàbriques es va prendre foc al local del Sindicat Vertical que més endavant tantes assemblees de treballadors es veuria obligat a acollir. En Pere Caldes explica l'acció perquè *“por un lado es [...] la cara del régimen en el mundo laboral, en el mundo del trabajo, y por otro lado, resulta que los terribles revisionistas cabrones que han vendido todo lo vendible, que es el PCE, pues resulta que hacen entrismo en el Sindicato Vertical. Por lo tanto, vamos a demostrar nuestro rechazo, y cocteleo molotov por allí”*²²⁸⁷. Encara en paraules d'en Pere Caldes, aquelles Comissions Obreres del Baix Llobregat hegemòniques a principis dels setanta basades en una pràctica d'entrisme al Sindicat Vertical amagava que hi havia *“muchos sitios que nos pensamos que hay organización obrera y lo que hay es un jurado de empresa, es decir, una representación fascista en la que hay una mezcla de gente honrada y gente que no lo es y, al final, la gente lo deja todo en manos de coño, tal, tal, no?”*²²⁸⁸. A parer seu,

“Las CCOO tuteladas por el PSUC, en algunos casos tenían unas formas de hacer que considerábamos que no eran las correctas, obviaban las asambleas, y los cargos sindicales, como ya sabíamos que eran honrados, negociaban con la empresa prácticamente sin participación de los trabajadores. Para nosotros eso era inaceptable, porque creíamos y sigo creyendo que la democracia, yo me la creo, pero si hay debate no simplemente levantar la mano y votar, eso solo es el

---

²²⁸⁶ *Ibíd.*

²²⁸⁷ *Ibíd.*

²²⁸⁸ *Ibíd.*

resultado final, la parte interesante de la democracia y del asambleísmo es la participación”²²⁸⁹.

I, malgrat que a mesura que passarà el temps els militants de Bandera Roja cada cop aniran servint-se més de les estructures del sindicat oficial, quan a continuació repassem el moviment obrer de la comarca veurem com es manté ferma aquesta fixació en la demanda de participació directa dels treballadors i treballadores en la lluita a les empreses a través d’assemblees i la prevenció respecte l’actuació de jurats i enllaços sindicals.

Tot i les diferències expressades respecte l’actuació de les CCOO i la creació d’una coordinadora pròpia, *Sectors de Comissions Obreres del Baix Llobregat*, allí on tigueren presència “*participaron junto con las CCOO unas veces con posturas más o menos parecidas, con métodos, en principio, bastante distinto, aunque los objetivos eran los mismos, pero considero que llegando siempre a acuerdos y no frenando nunca las posibles luchas*”²²⁹⁰. Quan l’empresa era petita i no hi havia més treballadors organitzats, la manca d’experiència va ser suplida “*con el ardor propio de su juventud*”²²⁹¹. L’Emilio García recorda que aquest arrauxament no sempre era senzill de vehicular i rememora la relació amb un grup de *quinqüis*:

“Sabeis aquellas cuadrillas que se montaban que les llamaban los piratas, o los tuertos, o los viudos o su puta madre? Pues era una forma de expresar la insatisfacción que había allí. De esto, logramos organizar. Esos sí que eran... estaban convencidos los cabrones, tu. [...] Porque una parte de la violencia que canalizaban en el grupo empezaron a canalizarla en el puesto de trabajo. Y aquellos sí que habían cogido al encargado de turno y... tenías que ir a explicarle al compañero esto... sí pero es que me ha hecho esto... no, si ya... y claro, te venían imágenes tuyas también... vaya un cura, cabrón, dice una cosa y hace la contraria”²²⁹².

Encara sobre *Sectors de Comissions Obreres*, en Pere Caldes reclama per a la proposta política que representava les Comissions de Barris i Fàbriques certa paternitat sobre el

---

²²⁸⁹ SÁNCHEZ VEGA, Andrés; op. cit., pp. 88-89.

²²⁹⁰ *Ibíd.*, pp. 93-94.

²²⁹¹ *Ibíd.*, p. 93.

²²⁹² Emilio García, de l’entrevista realitzada a l’Emilio García i al Pere Caldes el dimarts 16 de febrer de 2016 a Cubelles.

nom. La proposta política de treballar conjuntament les problemàtiques del barri i les de les fàbriques, és a dir, de desenvolupar una pràctica militant més centrada en el barri, en una espai determinat, en una *zona*, que no pas en un eix temàtic concret, era la raó de ser de les Comissions de Barris i Fàbriques. Sota arguments de tipus més pràctic hi havia també una estratègia de lluita antifranquista: “*si lo que hay que hacer es una revolución, y en España estábamos convencidos que Franco no se iba a caer [...], hay que montar, de una forma o de otra, una huelga general, una desobediencia generalizada, una insurrección sin armas. O sea, la idea era: una insurrección sin pistolas y sin ejército, pero una insurrección. Y entonces, la insurrección es geográfica. No es ni por oficios, ni por ramas de la industria, sino es por zonas. O sea, una ciudad que se levanta y al levantarse esa ciudad arrastras a todo*”²²⁹³. I, fos quina fos la inspiració que va portar a anomenar les seves Comissions Obreres com a *Sectors*, el cert és que al Baix Llobregat aquesta denominació va adquirir la seva màxima expressió. Ho acabem de dir: en ser la majoria de militants de Bandera Roja força joves, la seva presència i lideratge a les grans empreses de la comarca no podia ser major de la que era, però van saber transportar les problemàtiques obreres als carrers com ningú, socialitzant-les i permetent d’aquesta manera l’expressió de la solidaritat ciutadana. Les Comissions de Barri i els Comitès d’Estudiants sota direcció de Bandera Roja i el seu variat repertori agitatiu van ser un fantàstic altaveu de les lluites obreres amb el què no comptava fins aleshores el renascut moviment sindical baixllobregatí. Ho expressava amb les seves paraules la Mari Carmen García-Nieto, militant antifranquista com son germà Joan, referint-se a la forta implantació comarcal de les CCOO des dels setanta: “*Hi va jugar un paper molt important Bandera Roja mitjançant Sectors de Comissions Obreres i Comissions de barris i fàbriques que varen fer, en gran mesura, de nexa amb la població*”²²⁹⁴. Resseguiu-lo a través de *Prensa Obrera*, el portaveu de què es van dotar les Comissions de Barris i Fàbriques coincidint en el temps amb els contactes amb Bandera Roja i la incorporació de bona part de la seva *direcció* a l’Organització Comunista.

---

²²⁹³ Pere Caldes, de l’entrevista realitzada a l’Emilio García i al Pere Caldes el dimarts 15 de desembre de 2015.

²²⁹⁴ GARCIA-NIETO PARÍS, Mari Carmen; *El moviment obrer (1939-1978)*. Consell Comarcal del Baix Llobregat, Esplugues de Llobregat, 1998, p. 19.

4.3.1. El desenvolupament del moviment obrer baixllobregatí a través de *Prensa Obrera*

4.3.1.1. Un final d'any marcat per l'assassinat del treballador de la Seat Antonio Ruiz Villalba

La primera lluita obrera que recull *Prensa Obrera* és la que es viu a Laminados y Forjados SA²²⁹⁵, popularment coneguda com Laforsa, i està vinculada a la informació més destacada d'aquest primer número d'octubre de 1971: les inundacions que van afectar sobretot Cornellà el 20 de setembre de 1971. Laforsa es trobava en un dels barris més afectats per l'aigua, Almeda, i les instal·lacions van quedar prou afectades. Els mateixos treballadors es van haver de dedicar a les tasques de neteja i reparació i un cop enllestides l'empresa va informar-los que cobrarien 282 pessetes per dia treballat “*en concepto de... “premio” por los servicios prestados*”²²⁹⁶, però els treballadors “*no querían premios ni limosnas, sino como mínimo, el salario que se cobra cuando se va al trabajo pero no se produce por averías u otras causas, o sea al rededor de las 400 pesetas*”²²⁹⁷. Per aconseguir la seva demanda van aturar la producció des del dia 5 fins el 9 d'octubre, quan se celebrava el judici a la Delegació de Treball, la qual “*ante la presión que significaban los cinco días de paro, dictó sentencia a favor de los trabajadores*”²²⁹⁸. El dimecres 13 d'octubre es va celebrar una Assemblea que va aplegar “*unos 200 trabajadores de la fábrica en el Sindicato*”²²⁹⁹ *Vertical*, és a dir, els locals propis del sindicat franquista, i vist que Delegació del Treball els donava la raó, varen acordar tornar a la feina.

La següent notícia que es recull és l'expedient de crisi que afectava Pirelli-Wamba, una empresa de calçat ubicada a Cornellà amb majoria de treballadores i presència d'en Paco Arias Gómez, una de les persones rellevants de les Comissions de Barris i Fàbriques i de Bandera Roja que va acabar esdevenint dirigent obrer de l'empresa²³⁰⁰. Durant els anys que ocupa la nostra recerca, i més encara durant els anys posteriors, la problemàtica dels expedients de crisis animarà nombrosos conflictes. En aquest cas, després de moltes pressions i falses expectatives, només 200 treballadores havien acceptat la baixa

---

²²⁹⁵ En Pere Caldes hi va entrar a treballar el 1970. Va ser escollit delegat pels seus companys i els va representar a la Coordinadora de Comissions Obreres del Baix Llobregat.

²²⁹⁶ “La lucha de Laforsa” dins *Prensa Obrera*, nº 1, octubre 1971, p. 10.

²²⁹⁷ *Ibíd.*

²²⁹⁸ *Ibíd.*

²²⁹⁹ *Ibíd.*, p. 11.

²³⁰⁰ SÁNCHEZ VEGA, Andrés; *op. cit.*, p. 98.

voluntària. Davant la incertesa de la situació es va demanar al Jurat d'Empresa que convoqués una Assemblea informativa, petició que no va satisfer amb l'argument que “*como a ellos les habían elegido los trabajadores no tenían porqué informar siempre de lo que hacían y mucho menos recoger nuestras opiniones*”²³⁰¹. En aquest punt *Prensa Obrera* aprofitava per explicar que l'abstenció havia estat molt alta en les darreres eleccions sindicals, sobretot per part de les dones, i que hi havia jurats i enllaços que ho eren amb només 3 i 7 vots. Davant la inoperància del Jurat “*decidimos hacer Asambleas por nuestra cuenta*”²³⁰², que es va celebrar el dilluns 18, i on les treballadores “*Nos reafirmamos en nuestra actitud de aguantar sin coger la indemnización, para denunciar a continuación al Jurado de empresa y exigir su dimisión*”²³⁰³. De totes maneres, *Prensa Obrera* mostrava el seu escepticisme amb un nou Jurat perquè “*las limitaciones del cargo sindical son en general tan grandes y nada ganaríamos proponiendo un nuevo jurado. Por esto se consideró que nuestra representación era una comisión elegida en la Asamblea y de acuerdo con esto se nombró a esta COMISION*”²³⁰⁴. Una part dels treballadors no va voler però trencar del tot amb el Jurat, el qual es va decidir a convocar l'assemblea de l'endemà. Però el Jurat no hi va fer acte de presència i l'Assemblea va delegar en la Comissió la interlocució amb la Direcció de l'empresa.

El Jurat, d'acord amb l'empresa, va convocar una altra Assemblea de cara al divendres 22 a les dotze del migdia. L'actitud de les treballadores va ser de denúncia del paper del Jurat i de demanda de dimissió. A més, es va palesar que “*no queremos indemnización SINO EL PUESTO DE TRABAJO, Y EN CORNELLA*”²³⁰⁵ i, en cas que això no fos possible, majors indemnitzacions que les proposades fins aleshores (100.000 pessetes fixes i un mes per any treballat per les persones que duguessin més de cinc anys a l'empresa). En darrer lloc es va escollit una Comissió mixta i es va arribar a una sèrie d'acords: seguir organitzant-se mitjançant assemblees, rebutjar les indemnitzacions i començar a estendre la seva problemàtica entre d'altres empreses per poder comptar amb ells en cas que fos necessari.

A continuació, *Prensa Obrera* abordava una de les qüestions més discutides entre l'incipient moviment sindical de principis dels setanta: els Convenis Col·lectius²³⁰⁶. Això

---

²³⁰¹ “Una historia que se repite de nuevo (Expediente de crisis en Pirelli Wamba)” dins *Prensa Obrera*, nº 1, octubre 1971, p. 12.

²³⁰² *Ibidem*.

²³⁰³ *Ibidem*.

²³⁰⁴ *Ibidem*.

²³⁰⁵ *Ibidem*, p. 13.

²³⁰⁶ “¿Cómo luchar contra los próximos convenios?” dins *Prensa Obrera*, nº 1, octubre de 1971, pp. 14-20.

era així perquè quan s'obria la porta a la renovació dels Convenis Col·lectius era un dels pocs moments en què era possible certa discussió sobre les condicions de feina. Ara bé, això no només ho tenia en compte, és clar, la classe treballadora. I aquest era el punt de vista amb què arrencava l'article: *¿Porqué [sic] los Convenios Colectivos interesan a los capitalistas?*

En primer lloc, s'apuntava a la necessitat per part de “*Los grandes capitalistas y el Gobierno*”²³⁰⁷ de controlar els augments salarials. I malgrat que els augments fossin molt minsos, els nous salaris no es tornaven a discutir fins al cap d'entre un i dos anys, quan l'augment dels preus havia deixat els salaris amb una capacitat de compra igual o inferior a abans de la signatura del Conveni Col·lectiu. A més, en les negociacions per aprovar els nous Convenis l'empresa provava sempre d'incorporar mesures per augmentar la productivitat i així poder eixugar des del primer moment els avantatges que haguessin pogut traure els treballadors en la negociació salarial. Això significava la introducció de nous sistemes de primes gràcies als quals “*nos vemos obligados a estar trabajando a ritmos infernales, atados durante toda la jornada, sin respiro, a la máquina o a la cadena. Y no solo eso, el colmo de la humillación es que al aceptar el Convenio, tenemos que aceptar el reglamento de disciplina interior*”²³⁰⁸. El cas de Siemens i de la mateixa Seat, ens explicaven, era paradigmàtic d'aquestes mesures que eren la torna dels augments salarials.

Com a segona qüestió s'assenyalava els Convenis Col·lectius com a instruments dels capitalistes per a dividir i frenar la lluita de la classe treballadora. Dividir tant entre rams, com entre fàbriques i categories laborals. Fins el 1966 els Convenis s'havien negociat per rams però des d'aleshores s'havia fragmentat la negociació per tal de disminuir la capacitat d'unitat i força dels treballadors. Ara, les grans i mitjanes empreses gaudien de Convenis particulars que impossibilitaven que “*vayamos juntos a la lucha, única forma de romper los topes salariales establecidos y tener la fuerza para imponerles nuestras condiciones*”²³⁰⁹. A més, els Convenis tenien l'objectiu de crear divisions també a l'interior de les mateixes empreses ja que “*estipulan las distintas categorias, y no sólo las categorías que dependen de tener un oficio o no sino que se inventan muchísimas más categorías [...], marcando diferencias brutales de salarios por ejemplo entre hombres y mujeres aunque realicen el mismo trabajo [...]* embolsarse aún más beneficios a base de

---

²³⁰⁷ *Ibíd*em, p. 14.

²³⁰⁸ *Ibíd*em.

²³⁰⁹ *Ibíd*em, p. 16.

*pagar salarios de miseria a las mujeres, a los aprendices y a los menos capacitados*²³¹⁰. El Sindicat i la Magistratura semblaven fetes també a mesura dels capitalistes: “*Les interesa que nuestros problemas vayamos a “resolverlos” al Sindicato y Magistratura, “amparándonos” en las leyes. [...] mientras vamos de un sitio a otro con papeleos, entrevistas, “conciliaciones” nosotros no estamos luchando, que es lo único que les duele*”²³¹¹.

Si aquest és el marc general del desequilibri entre capital i treball a l’hora de negociar un nou Conveni Col·lectiu, quines eren les condicions concretes amb les quals s’han d’enfrontar a l’hora de negociar?

“1. Los enlaces y jurados están enormemente limitados para llevar a cabo una actuación eficaz y además muchos han acabado vendiéndose a los capitalistas”²³¹².

2. En cas que el Jurat fos honest i, pels motius que fos, no signés el Conveni, “*la empresa no sólo puede destituirlos y poner unos jurados títeres [...] sino que puede a través del SINDICATO Y DELEGACION DEL TRABAJO IMPONER UNA NORMA DE OBLIGADO CUMPLIMIENTO con las condiciones que ellos quieren*”²³¹³.

3. Els mesos anteriors a les deliberacions l’empresa pressiona per a fer hores extres, augmentar la producció, i disposar d’un remanent per poder afrontar amb tranquil·litat, en cas que els treballadors ho creguessin oportú, una vaga. Per contra, quan arribava l’hora de les negociacions, el moviment és a l’inversa: es treballa menys de l’habitual amb la intenció de fer creure que no hi ha feina i que és el millor moment de ser agosarats en les demandes. “*Este tipo de patrañas [...] las han puesto en práctica [...] en ELSA, SIEMENS y también [sic] en SEAT*”²³¹⁴.

Essent aquest el marc sota el qual es desenvolupen les negociacions pels Convenis Col·lectius, què calia fer?

1. No “*debemos limitar ni subordinar nuestra lucha a la que podamos llevar a cabo alrededor de la negociación*”²³¹⁵ perquè no se sap mai en quines condicions objectives i subjectives es trobarà la plantilla. Calia doncs, plantar batalla quan els treballadors estiguessin més predisposats i al major nombre d’empreses possibles a l’hora.

2. És “*imprescindible que los trabajadores estemos unidos, organizados y preparados*

---

²³¹⁰ *Ibíd.*

²³¹¹ *Ibíd.*, p. 15.

²³¹² *Ibíd.*, p. 18.

²³¹³ *Ibíd.*

²³¹⁴ *Ibíd.*, p. 21.

²³¹⁵ *Ibíd.*, p. 18.

*para poder luchar contra la empresa*²³¹⁶. L'instrument elemental d'aquesta unitat havia de ser l'Assemblea de treballadors d'una empresa i la coordinació d'aquesta amb les altres. S'afirmava que a Macosa, a La Maquinista, a Harry Walker, les assemblees de treballadors havien demostrat la seva vàlua. Ara bé, calia que aquestes no anessin a remolc dels Jurats com en el cas de Siemens, perquè *“de nada sirve que hagamos Asambleas si luego los jurados firman igualmente el Convenio”*²³¹⁷. Calia, al contrari, que fos a *“la Asamblea en donde todos debemos acordar libremente todas y cada una de nuestras reivindicaciones y la forma de lucha que pensamos llevar a cabo. Y esto sin atarnos a ningún Convenio”*²³¹⁸. A l'Assemblea calia *“exigir la DIMISION de los enlaces y jurados. Si son honrados tambien”*²³¹⁹, i escollir una Comissió per a cada conflicte *“formada por los compañeros de más confianza por cada sección o taller de la empresa”*²³²⁰. La funció de la Comissió havia de ser estrictament la de transmetre els acords presos en Assemblea. El darrer conflicte que tracta aquest primer número és el de la Seat, l'empresa més rellevant de la comarca tot i que, justament per les seves dimensions, menjava gairebé sempre a banda i no va participar de les dinàmiques comarcals que es van anar teixint entre les altres empreses més combatives. De fet, gairebé mai no seran notícia a *Prensa Obrera*, però en aquesta ocasió el conflicte que s'hi va desenvolupar va prendre característiques molt violentes que van acabar amb l'assassinat per part de la policia del treballador Antonio Ruiz Villalba.

Tot i les seves dimensions sembla que a la Seat només hi havia un parell de militants de Bandera Roja: en Jordi Morera i Cortines i la Consol Moreno Monterroso. Nascut a Sant Andreu del Palomar el 1947, en Jordi Morera era fill d'un dels fundadors d'Unió Democràtica de Catalunya, en Jordi Morera i Mirallet. Pertanyent a les JOC, mentre estudiava enginyeria tècnica a l'Escola Industrial va participar de la constitució del SDEUB i més endavant de les COJ i de CCOO. La Consol Moreno, en canvi, era filla d'una família humil de Villaviciosa de Còrdova. El 1961, quan encara no tenia 10 anys, la seva mare va morir i els seus germans la van deixar a mans d'un matrimoni de Villanueva de Còrdova mentre marxaven a Barcelona a buscar feina. Un any després tornaven per endur-se-la amb ells cap a Barcelona, on ha arribar-hi quan la gran nevada del 1962. Recent arribada va començar a treballar *“en pequeñas faenas [...] sobretudo*

---

²³¹⁶ *Ibíd.*, p. 19.

²³¹⁷ *Ibíd.*

²³¹⁸ *Ibíd.*

²³¹⁹ *Ibíd.*

²³²⁰ *Ibíd.*

*coser a màquina y cosas de estas*²³²¹”. Després va entrar a treballar a Rosendo Martín, on s’hi va estar vora un any i mig, i a Nylan, on fa ser-hi quatre anys, fins que va fer els 18 i va entrar a la Seat recomanada per un veí de sa germana que n’era encarregat. Gràcies a la seva destresa teixint va entrar a treballar-hi “*como maquinista. Hacía la tapicería de coches*”²³²². Era l’estiu de 1971 i de seguida va començar a participar de les assemblees:

*“se hacían corrillos, porque tampoco te permitían hacer grandes assembleas [...] era una assemblea pues en 3 sesiones, nos encontramos 10, 12, 15 personas en un sitio... 10, 12, 15 personas en otro... [...]. Había mucha vigilancia, aunque estaba un poco consentido. El hecho de que se hiciera esa assemblea... lo sabían los vigilantes y lo sabían los jefes, y lo sabía todo el mundo, no... normalmente no nos decían nada. Si estábamos en el puesto de Trabajo a la hora exacta de empezar a trabajar [...]. Yo no, porque tenía una màquina individual, no? por eso mismo intentaron de seguida contactar conmigo [...] al tener tú una màquina individual y tú poderte hacer tu faena y poder correr más pa que te quede tiempo y tal, pues yo me dedicaba a hacer un poco de enlace: de ir a las cadenas”*²³²³.

Així, gràcies a la seva iniciativa personal i a les condicions de certa llibertat de moviment que li permetia la seva tasca, de seguida se li va apropar una de les persones responsables de Comissions Obreres a la fàbrica. Es tractava d’en Jordi Morera, el qual també disposava de major mobilitat que els que treballaven a la cadena perquè era cap de primera. Ara bé, la seva proposta va ser perquè entrés a Bandera Roja, i la Consol li va respondre que “*no quería rollos, que no tenía ganas de montarme en ningún partido y entonces le dije “[...] igual me meto en el sindicato”*”. Y entonces supongo que fue él quien me mandó al otro chaval para que hablara conmigo, que se llamaba Carrizosa [...]. Y vino simplemente pidiendo eso, [...] si me parecía para hacer pequeños enlaces... y cosas así. Y sí, total... me sobra mucho tiempo”²³²⁴. La traça de la Consol amb la màquina de cosir li permetia començar el dia avançant molta feina, deixar-se’n un bon grapat pel final, i entremig fer les feines de transmissió d’informació d’un cantó a l’altra de la fàbrica que fossin necessàries. A més, havia après a traure alguna peça de la màquina per fer veure

---

²³²¹ Entrevista a la Consol Moreno Monterroso dins Col·lecció de Biografies Obreres de l’AHCO.

²³²² *Ibíd.*

²³²³ *Ibíd.*

²³²⁴ *Ibíd.*

que s'havia espatllat i així tenir arguments per deixar la màquina una estona. Més endavant “*me enrollaron con la mierda del partido, y me metí en Bandera Roja. [...] era un partido, así como el PSUC era un partido [...] más obrerete [...] BR era un partido más bien de intelectuales [...] Y a mi me gustaba. Era un partido más serio [...] donde cuando hablabas con la gente, veías cultura [...] quizás me enganché porque me gustó la manera de hablar más seria, con fines más humildes*”²³²⁵.

El dia que van matar l'Antonio Ruiz Villalba -dilluns 18 d'octubre- la Seat estava revolucionada per uns acomiadats que havien entrat camuflats per poder superar els controls d'entrada –“*los dos que van entrar van ser López Prudencio [...] i de l'altre [...] se deia Silvestre*”²³²⁶. “Llavorens a les hores de l'esmorzar, a les assemblees, van sortir, van parlar”²³²⁷ i es va cridar a la vaga. Els treballadors ja no van tornar a la feina i “les cadenes van continuar funcionant... lo qual vol dir que els cotxes sortien sense fer i ademés es queien [...]. Fins que l'enginyer li va donar la gana de parar les cadenes, perquè clar, es van destrossar allà cotxes”²³²⁸. Sembla que l'aturada d'aquell dia, com el de molts altres dies posteriors, va arrencar del taller 7, i “a partir d'allà [...] vas agafat gent, gent, gent, i te vas passant pels altres tallers, que és més difícil parar-los perquè són màquines individuals. Pràcticament t'has d'enfrentar a la persona perquè pari aquella màquina. Que moltes vegades sí que hi ha col·laboració [...]. I també hi ha molts fatxes [...] que no volien parar. Però bueno, deu n'hi do [...]. Ja en el taller 7 deuriem haver-hi com 7 o 8 mil persones. I clar, 7 o 8 mil persones imponen molt, no?”²³²⁹. Aleshores, “Després de varies amenaces *por los altavoces y tal*, va vindre la policia, de passar *helicópteros y sobrevolando*... i al final va entrar [...] a cavall i a peu [...] i va començar a repartir hòsties a “*diestro y siniestro*”... *con el bergajo de los caballos*, amb la fusta de los caballos pues nos pegaven a tothom”²³³⁰ i van entrar al taller 1, ple de greix, on els cavalls van començar a relliscar. Entre els treballadors, “Sobretot los del MC i los trotskistes van [...] pujar cap a dalt a les cadenes i van començar a tirar engranatges de motors [...] i van ferir a varis policies. Llavorens els policies es van acollonir, i van començar a disparar [...] *uno que había subido encima de una gabia, pues le dispararon y le mataron. Era Ruiz Villalba. Fue muerto en el acto [...] Y después otro que le dispararon en la cara, [...] la bala le*

---

²³²⁵ Ibídem.

²³²⁶ Ibídem.

²³²⁷ Ibídem.

²³²⁸ Ibídem.

²³²⁹ Ibídem.

²³³⁰ Ibídem.

atravesó [...] la mandíbula”²³³¹. Malgrat tot, poc a poc la fàbrica es va anar buidant i, quan ja no hi havia la policia a la porta demanant carnets, pels volts de mitjanit, la Consol Moreno i els seus companys van abandonar la Seat

Moltes empreses es van solidaritzar amb la Seat. Al Baix Llobregat, des de l’endemà mateix es produïen aturades a Siemens i Tornillería Mata -un parell de cops a ambdues- i a Clausor²³³², Tuperin, Fercat, Elsa, Ermsa i Corberó. A Cornellà s’havia convocat una concentració davant del sindicat a les 7 de la tarda i des de “*primeras horas [...] asistimos a la ocupación de la población por los esbirros a sueldo del Gobierno*”²³³³. A pesar de tot, una “*manifestación de más de 500 trabajadores partió de la Plaza CampFaso para estar más de media hora recorriendo la Satélite*”²³³⁴. Ara bé, malgrat la demostració de força que estava donant la classe treballadora *Prensa Obrera* va aprofitar per posar l’accent sobre un greu problema que calia resoldre: “*la falta de organización*”²³³⁵, perquè per tal de fer “*tambalear al capitalismo necesitamos estar organizados, solo llevaremos a cabo luchas victoriosas cuando en cada fábrica y en cada barrio exista una comisión de trabajadores y que estos esten organizados y coordinados eficazmente*”²³³⁶.

4.3.1.2. La Roca, Laforsa, Pirelli Moltex, Fenixbron, Tornillería Mata...

Al gener de 1972 apareixia el segon número de *Prensa Obrera* i el conflicte que s’analitzava amb més detall era la vaga a Roca, en la qual “*los trabajadores han sostenido un duro combate de 20 días contra el capital*”²³³⁷ i que és presentada com “*Un ejemplo de combatividad*”²³³⁸. L’article està “*basado en un escrito hecho por un grupo de trabajadores de ROCA*”²³³⁹ de massa llargària per publicar-lo sencer. De la història de l’empresa volem subratllar el fet que s’assenyalés la formació entre els treballadors de “*verdaderas dinastías de familias de lo más gandules e ineptos, grandes chivatos y rastreros como son: Berga, Almirall, Mitjans, Gracia [...], Royo, Olivella, Cabané,*

---

²³³¹ *Ibíd.*

²³³² La Paqui Ginés, militant de Bandera Roja, va treballar a diverses empreses del ram del metall entre les quals Clausor i Vilumara, ambdues de Cornellà, i Icapre, de l’Hospitalet de Llobregat.

²³³³ “SEAT: un gran paso hacia adelante” dins *Prensa Obrera*, n° 1, octubre de 1971, p. 20.

²³³⁴ *Ibíd.*, p. 21.

²³³⁵ *Ibíd.*

²³³⁶ *Ibíd.*

²³³⁷ “La huelga de la Roca. Un ejemplo de combatividad” dins *Prensa Obrera*, n° 2, gener de 1972, p. 8.

²³³⁸ “La huelga de la Roca. Un ejemplo de combatividad” dins *Prensa Obrera*, n° 2, gener de 1972, pp. 8-13.

²³³⁹ *Ibíd.*, p. 8.

*Castellón, Gerona, Laporta y otros de renegado apellido*²³⁴⁰ que ocupen llocs de treball privilegiats. Els que no gaudeixen d'aquests favors s'han d'enfrontar a tasques molt perilloses per la salut. Se'ns explica que després d'anys de fabricar porcellana s'agafa silicosis, que a l'empresa hi ha homes de 35 i 40 anys que estan "destrozados e inservibles" i que, malgrat tenir ja 2n i 3r grau, els diagnostiquen bronquitis. Això és obra de l'Hospital de Sant Llorenç, propietat de l'empresa que "no es más que un tapavergüenzas"²³⁴¹ de l'empresa. Pel que fa als membres del Jurat d'Empresa, es diu que cap d'ells no treballa, que "todos tienen su "puesto" y si alguno se ha destacado lo echaron a la calle, al igual que otros trabajadores conscientes"²³⁴². D'entre tots ells en destaquen, per la seva col·laboració entusiasta amb l'empresa, "el famoso Suriol hijo de San Baudilio"²³⁴³ i "el presidente del Jurado Purroy"²³⁴⁴. A més, entre els treballadors "se calcula que la mitad de la plantilla del Somatén de Gavá (son unos 35), está enchufada en sitios claves de la empresa: todos vigilantes y chivatos. A ello se deben muchos despidos"²³⁴⁵. Finalment, també la feina de la Guàrdia Civil es reconeguda per l'empresa que "por Navidad pasa una bolsa con turrón y champañ a toda la plantilla"²³⁴⁶ del cos militar.

Els orígens del darrer conflicte cal cercar-los a mitjans d'octubre, quan arrel de les lluites a la Seat "todas las empresas del Bajo Llobregat hacían paros y Roca no"²³⁴⁷. Al final, però, el dilluns 25 d'octubre el departament de muntatges d'aixetes va parar una hora en solidaritat amb la Seat. El dimarts tornaven a parar una hora. I el dimecres aixetes aturava des de les 7, a les 11 se'ls afegien banyeres i radiadors i l'endemà dijous s'aturava tota la fàbrica. El dimarts següent, 2 de novembre, els patis centrals acollien una assemblea de 3.000 treballadors que decidien continuar l'aturada. L'endemà, "la empresa [...] coloca un cartel donde se anuncia una sanción colectiva desde el día 4 al 7"²³⁴⁸, i al dia següent "la fuerza pública está en la puerta principal"²³⁴⁹. Malgrat tot, "El personal [...] acude a las 5 de la mañana y abuchea a los que entran"²³⁵⁰ i "Durante la mañana se hace una

---

²³⁴⁰ *Ibíd.*, p. 9.

²³⁴¹ *Ibíd.*

²³⁴² *Ibíd.*

²³⁴³ *Ibíd.*

²³⁴⁴ *Ibíd.*

²³⁴⁵ *Ibíd.*, p. 10.

²³⁴⁶ *Ibíd.*

²³⁴⁷ *Ibíd.*

²³⁴⁸ *Ibíd.*

²³⁴⁹ *Ibíd.*

²³⁵⁰ *Ibíd.*

*manifestación por las Ramblas*²³⁵¹. El divendres es repeteien les accions del dia anterior “*pero además se forman piquetes y se persiguen a los que salen, incluso a los que lo hacen en coche, las mujeres se portaron muy valientemente y tambien ayudan a maltratar a esquirols. [...] se forman piquetes para ir a pedir dinero y comida*”²³⁵². Ja a la setmana següent, el dimarts 9 “*a cada trabajador le daban un papelito con un aviso-advertencia: que si dentro de una hora no volvemos al trabajo, tendremos que abandonar la fábrica [...] ¡Que nos expulsen! Así ocurrió, a las 10 de la mañana entraban los grises, nosotros lentamente y todos juntos salimos*”²³⁵³. El dilluns 15 “*es el día de cobro, se llevan 20 días de paro, el dinero recibido es menos, se piensa en la próxima quincena que no se cobrará nada, los necesitados son muchos, la mayoría es sin especializar, de pocos recursos y mucha familia, la moral decae y la cosa empieza a tambalearse*”²³⁵⁴. Davant la por que es reincorporessin a la feina tots plegats i tornessin a aturar la fàbrica l’empresa “*tuvo que recurrir a una artimaña [...]: dijo que nos incorporásemos 700 cada día hasta entrar todos [...]. Hubo 12 despidos más, en total 18*”²³⁵⁵. Fins aquí la descripció dels fets. Ara bé, quines conclusions se n’extreien d’aquest conflicte?

El que es destacava com a més positiu era “*la gran unión que ha habido entre los trabajadores a lo largo de la huelga*”²³⁵⁶ que havia estat possible gràcies a una manera de fer les coses que havia permès que “*los menos decididos no se aparten o tiren atrás, y que los esquirols, chivatos y jefes que intenten destruir la huelga queden lo más neutralizados posible*”²³⁵⁷. Per no deixar ningú enrere va ser imprescindible que “*desde el principio de los paros, no se quedara nadie en el puesto de trabajo, sino que se juntaban todos en los patios, esto les permitió hacer Asambleas*”²³⁵⁸. A més, s’havia sabut sumar els oficinistes a la vaga. L’absència de marge d’actuació a què s’havia sotmès els esquirols era fruit de “*la ejemplar decisión con que actuaron contra los esquirols, no dudando en emplear la violencia más dura contra aquellos rastreros y traidores [...]. Se formaron piquetes o sea grupos relativamente reducidos y organizados para perseguir y maltratar a los más recalcitrantes esquirols*”²³⁵⁹. Tampoc el Jurat d’Empresa va poder

---

²³⁵¹ *Ibíd.*

²³⁵² *Ibíd.*, p. 11.

²³⁵³ *Ibíd.*

²³⁵⁴ *Ibíd.*

²³⁵⁵ *Ibíd.*

²³⁵⁶ *Ibíd.*, p. 12.

²³⁵⁷ *Ibíd.*

²³⁵⁸ *Ibíd.*

²³⁵⁹ *Ibíd.*

desenvolupar cap paper pel rebuig absolut que van rebre per part de la majoria de treballadors.

Calia però també ser crític perquè no tot havien estat encerts. Així, es destacaven un parell d'elements que havien dificultat la lluita: la insuficient coordinació entre fàbriques i la manca d'un fons de resistència. Per superar el primer calia que a cada fàbrica *“los trabajadores más decididos y luchadores estén unidos formando una COMISION y que todas las Comisiones de las distintas fábricas están íntimamente coordinadas entre sí”*²³⁶⁰. Pel que feia als fons de resistència s'afirmava que aquesta era una tasca de la que s'havien d'ocupar les mateixes Comissions de cada empresa.

Prensa Obrera ens explicava també la resolució del conflicte ja exposat a la Pirelli Wamba al voltant de l'expedient de crisi i que havia significat una millora de la indemnització que passava dels 20 dies per any treballat als 2 mesos. Aquest acord, que triplicava el que l'empresa havia ofert, havia estat possible en primer lloc gràcies a haver constituït una Comissió que *“estudio, planifico, dirigió y oriento la lucha”*²³⁶¹. En segon lloc, a *“la reunión constante de todos los trabajadores en Asambleas”*²³⁶². I, en darrer lloc, a la desautorització del Jurat per a signar res en nom dels treballadors, al qual s'havia exigint a més la seva dimissió per part de l'Assemblea en la seva comprensió del *“caràcter represivo de la CNS”*²³⁶³. Durant tot el conflicte els treballadors van actuar *“Presionando a la empresa con Asambleas en la fábrica y manifestaciones internas que iban hasta la dirección”*²³⁶⁴ i rebutjant *“las trampas que tendía constantemente el jurado y el abogado del Sindicato”*²³⁶⁵, al qual van expulsar de les Assemblees que se celebraven ocupant la sala del Sindicat. A més, va ser constant l'elaboració i distribució de *“hojas y octavillas con las indicaciones para la lucha”*²³⁶⁶.

A la Seda i a Terlenka, ambdues instal·lades a El Prat, s'estava produint allò que s'havia advertit en analitzar els Convenis Col·lectius que era pràctica habitual dels empresaris a l'hora de preparar la negociació: *“la dirección antes de que llegue el Convenio ya se va preparando para compensar los aumentos salariales que se pudiera ver obligada a conceder”*²³⁶⁷ i *“ha empezado a llevar a cabo un “plan de racionalización del trabajo”*

---

²³⁶⁰ *Ibíd.*

²³⁶¹ "Experiencias de la lucha de Pirelli Wamba" dins *Prensa Obrera*, nº 2, gener de 1972, p. 13.

²³⁶² *Ibíd.*

²³⁶³ *Ibíd.*, p. 14.

²³⁶⁴ *Ibíd.*

²³⁶⁵ *Ibíd.*

²³⁶⁶ *Ibíd.*

²³⁶⁷ "Seda y Terlenka (Prat de Llobregat)" dins *Prensa Obrera*, nº 2, gener de 1972, p. 14.

*con tal de aumentar la producción a nuestra costa y de dividirnos*²³⁶⁸. Cal advertir que La Seda era una de les empreses que comptava amb major presència de militants de Bandera Roja: Faustino Albadalejo, Isidro Ballesteros, Ernesto Naharro, César Garrido i José Gómez Barriga. La resposta de la plantilla va ser “*el bajo rendimiento -ha habido muchos sancionados- y la oposición a efectuar horas extras*”²³⁶⁹. A més, aprofitant el fet que s’apropava l’hora de negociar el Conveni s’havia elaborat la següent relació de demandes: “*450 pesetas para el peón, quitar categorías y disminuir diferencias [...], control obrero en los tiempos, sustitución de las primas de calidad y apreciación por prima fija, anulación del régimen interior de la empresa, 40 horas semanales y 30 días de vacaciones en verano*”²³⁷⁰.

També a la Pirelli Moltex de Cornellà s’estava discutint el Conveni Col·lectiu. A través de *Prensa Obrera* els seus treballadors ens expliquen que des del 20 de desembre s’havien anat realitzant Assemblees aprofitant la mitja hora de l’entrepà però com que la seva durada havia estat d’una hora, havien acabat fent mitja hora d’aturada. La participació dels treballadors del “*turno de mañana es total*”²³⁷¹. Els acords a què arribaren:

“-[...] 2.438 pts de aumento mensuales.

30 días de vacaciones

100% en caso de enfermedad, accidente o jubilación.

40 horas semanales

-No permitir en ningún caso que los jurados tomen algún acuerdo con la dirección [...]. Somos solo todos los trabajadores reunidos en Asamblea los que vamos a decidir sobre lo que hay que hacer con el Convenio.

-Se ha dicho a los jurados que si en la próxima reunión con la empresa, ésta no acepta nuestras condiciones, NO ASISTAN a ninguna otra reunión para deliberar.

-Los trabajadores estamos dispuestos a lo que sea con tal de conseguir nuestras reivindicaciones.”²³⁷²

Com ja es suggeria a l’article sobre els Convenis Col·lectius, a l’empresa Fergat de Cornellà, a principis de desembre “*los trabajadores se reunieron en Asamblea y vieron la*

---

²³⁶⁸ *Ibíd.*

²³⁶⁹ *Ibíd.*

²³⁷⁰ *Ibíd.*

²³⁷¹ “Pirelli Moltex (Cornellà)” dins *Prensa Obrera*, nº 2, gener de 1972, p. 15.

²³⁷² *Ibíd.*

*necesidad de conseguir un aumento de sueldo sin tener que esperar a que llegara el Convenio que es en Abril*²³⁷³. En una Asamblea posterior es va acordar fer arribar a la direcció una petició d'augment de sou subscripta per “*todo el personal incluso todos los jefes de equipo excepto el rastrero Baltá*”²³⁷⁴ i donar-li una setmana de marge per respondre. El dissabte 18 de desembre, davant el silenci de la direcció, els treballadors van decidir emprendre una sèrie d'accions: el dilluns van aturar la producció 1 hora; el dimarts, una de matí i dues de tarda; el dimecres, 2 hores a cadascun dels tres torns i el nocturn va rebutjar a més de fer hores extres; l'endemà tothom s'afegia a la negativa a fer hores extres i s'iniciava el baix rendiment. Des d'aleshores, aquesta va ser l'actitud de la plantilla malgrat que “*la dirección comunicó [...] que para dialogar quiere normalidad*”²³⁷⁵.

També a l'empresa Elsa s'havien realitzat un parell d'Assemblees per començar a treballar l'avant-projecte del Conveni on es va aprovar, a més, exigir 500 pessetes d'augment salarial abans de la signatura de la seva signatura. Com a mesura de pressió es van deixar de fer hores extres i es va començar a treballar a baix rendiment. En aquesta empresa hi haurà un parell de militants de Bandera Roja: en José Martínez Díaz i en Carles Navales. Aquest darrer anirà prenent molt protagonisme en les lluites obreres i acabarà esdevenint un dels líders sindicals més reconeguts de la comarca.

A Sant Andreu de la Barca els treballadors del torn de matí de l'empresa Emtisa reunits en Asamblea refusaven el Conveni presentat per enllaços i jurats i n'elaboraven un de nou que incloïa:

“700 pesetas de aumento semanal para todos.

40 horas de trabajo semanal

100% del salario en caso de enfermedad, accidente o paro

*Anulación de los contratos eventuales y 30 días de vacaciones al año.”*²³⁷⁶

Aquesta plataforma reivindicativa va anar acompanyada del boicot a les hores extres i de dues hores i mitja d'aturada.

El dies 14 i 15 de febrer de 1972 el Baix Llobregat vivia un moviment vaguístic que

---

²³⁷³ “Fergat (Cornellà” dins *Prensa Obrera*, nº 2, gener de 1972, p. 15.

²³⁷⁴ *Ibíd.*

²³⁷⁵ *Ibíd.*

²³⁷⁶ “Emtisa (San Andrés de la Barca)” dins *Prensa Obrera*, nº 2, gener de 1972, p. 15.

podria entendre's com un assaig de les vagues generals comarcals de maig/juny i desembre de 1974. L'espurna que la va encendre es va produir a Laforsa el 25 de gener. Aquella nit, els treballadors decidien aturar la producció en exigència d'un sistema fix de primes, una demanda a la qual s'hi afegí la readmissió de dos treballadors que s'havien negat a enfilarse a una grua. El divendres 11 de febrer, una assemblea celebrada al Sindicat de Cornellà debatia la situació a Laforsa i a les altres empreses en lluita i es feia una crida "*a la solidaridad y a la lucha contra la represión franquista y se acordó hacer del lunes, día 14, una Jornada General de Agitación en Solidaridad con LAFORSA*"²³⁷⁷. Acabada l'assemblea "*los 300 participantes de la Asamblea se manifestaron por las calles de la Satélite*"²³⁷⁸.

Amb la voluntat de desballestar l'organització de la jornada de lluita convocada per dilluns, la nit del dissabte al diumenge la Brigada Político-Social detenia a casa seva 8 treballadors, 6 dels quals càrrecs sindicals. Es tractava d'en García, en Luque i en Morales de la Siemens, en Fuentes de la Pirelli Moltex, en Pareja de Tuperín, en Denche de Laforsa, en Carles Navales, secretari del Jurat d'Elsa, i en Plata. L'inspirador d'aquest "*sucio trabajo [...] fué el delegado Comarcal del Sindicato Verticalista (CNS), el pistolero MARTÍNEZ*"²³⁷⁹. Aquesta operació policial fou àmpliament socialitzada "*gracias a las hojas, pintadas y reuniones realizadas el domingo por las Comisiones*"²³⁸⁰ i la demanda de llibertat pels treballadors detinguts es convertia en l'objectiu fonamental de la jornada programada inicialment amb altres fins. El dilluns "*el paro tuvo una extensión enorme, como nunca se había conocido en la comarca. [...] !!Más de 8.000 trabajadores en lucha exigiendo la libertad de sus compañeros!*"²³⁸¹. A més, els treballadors no van estar sols al carrer sinó que d'altres sectors d'entre els què es destaca els estudiants d'Institut, que van aturar totalment "*los Institutos del Prat, Molins de Rey, Hospitalet, San Feliu, San Baudilio, Cornellà*"²³⁸². A la tarda i malgrat la presència de la Guàrdia Civil es va celebrar una nova Assemblea al Sindicat de Cornellà i a continuació una nova manifestació de treballadors i estudiants.

L'endemà els detinguts seguien a Via Laietana i l'aturada es va mantenir. La celebració per la tarda d'una nova Assemblea va ser impossible per l'ocupació policial de Cornellà

---

²³⁷⁷ "Una gran victoria del movimiento obrero" dins *Prensa Obrera*, nº 3, març 1972, p. 2.

²³⁷⁸ *Ibíd.*

²³⁷⁹ *Ibíd.*

²³⁸⁰ *Ibíd.*

²³⁸¹ *Ibíd.*

²³⁸² *Ibíd.*

amb “12 autobuses de Policía Armada, multitu [sic] de coches de la Guardia Civil [sic] y varias decenas de “sociales””²³⁸³. En resposta, una manifestació va recórrer la Rambla i el barri Riera i, unes hores més tard, ja de nit, s’alliberaren tots els detinguts menys en Carles Navales. A mitja tarda els empresaris de la comarca s’havien reunit amb el Delegat Sindical i el blanc de tots els atacs havia estat la direcció de Laforsa, la qual va ser durament criticada per la resta d’empreses i havia estat obligada a cedir. Així, el dijous 17 readmetia tots els acomiadats i Clausor s’afegia a la distensió retirant les sancions imposades a 20 treballadors que participaven de les deliberacions pel Conveni. Tot plegat demostrava que “*!!Los capitalistas cederán siempre que encuentren ante sí un movimiento que se extienda y generaliza, y, lo que es fundamental, que les afecte en donde más les duele: en sus beneficios!!*”²³⁸⁴. Aquesta resposta, en opinió de *Prensa Obrera*, només havia estat possible gràcies al “*trabajo político, organizativo, de lucha y propagandístico de las Comisiones*”²³⁸⁵.

A principis d’aquest mes de febrer una Assemblea General de les Comissions de Barris i Fàbriques d’unes 200 persones havia posat una llavor per tal que respostes d’aquesta dimensió fossin possibles. Les qüestions que s’hi tractaren van ser les següents:

- “- *La necesidad de consolidar y activar el proceso de coordinación y organización en comisiones.*
- *El papel y la actuación de las comisiones en el actual proceso de lucha política y reivindicativa. [...]*
- *La necesidad de organizar la solidaridad obrera y popular en torno a las empresas en lucha.*
- *La necesidad de potenciar un amplio movimiento popular en barrios e Institutos, haciendo que estos fueran creando en la lucha por sus problemas específicos sus propias comisiones.*”²³⁸⁶

En aquestes jornades de lluita el paper d’avantguarda, “*que significa tanto estar en primera línea [...] siendo los primeros en avanzar hacia la acción; como preparar, difundir y explicar las luchas y sus motivos*”²³⁸⁷, l’havien jugat les Comissions. A les

---

²³⁸³ *Ibíd*em, p. 3.

²³⁸⁴ *Ibíd*em.

²³⁸⁵ *Ibíd*em, p. 4.

²³⁸⁶ *Ibíd*em.

²³⁸⁷ *Ibíd*em, p. 5.

empreses, també les Assemblees havien fet la seva funció. Ara bé, potser un dels trets distintius del que acabava d'esdevenir-se era *“la solidaridad prestada por otros sectores de la población. Tanto la de los estudiantes de los Institutos [...] como la de las comisiones de los Barrios que difundieron la información escrita en grandes cantidades [...] [i] participaron, en lugar destacado, en las manifestaciones y han organizado posteriormente amplias asambleas de barrio para informar y analizar lo ocurrido”*²³⁸⁸.

En aquest extens article s'aprofundeix encara una mica més en l'Assemblea General de les Comissions de Barris i Fàbriques. En l'anàlisi general de la situació s'advertia que els darrers dos anys, des de les mobilitzacions contra el Procés de Burgos, *“el Movimiento Obrero y Popular en nuestros país había avanzado con pasos de gigante transcurriendo por dos caminos fundamentales: El de la lucha reivindicativa y el de la lucha política”*²³⁸⁹. Això, en els darrers mesos, s'havia traduït en una lluita per l'augment dels salaris en el marc dels Convenis Col·lectius. Al Baix Llobregat, les empreses més combatives estaven essent la Pirelli Moltex, Fergat, Clausor i Elsa, i algunes d'elles ja n'estaven veient els resultats: a Tuperín havien aconseguit un augment anual de 35.000 pessetes i a Elsa la direcció els n'havia ofert 28.000 però continuaven el combat per millorar-la.

Malgrat que el balanç de les jornades del dilluns 14 i dimarts 15 són valorades molt positivament es recorda que encara hi ha molts problemes a resoldre, els més urgents la detenció d'en Carles Navales i els Convenis Col·lectius. Per això es feia una crida

“a los TRABAJADORES, ESTUDIANTES, y en general a la población del Bajo Llobregat a unirse en UNA GRAN JORNADA DE LUCHA el día 8 de Marzo, en que todos los trabajadores de Cataluña van a combatir contra la REPRESION franquista y por nuestras reivindicaciones [...]

- POR LA IMPOSICION DE LAS PLATAFORMAS REIVINDICATIVAS DE LAS COMISIONES [...]

- CONTRA LA REPRESION. POR LA LIBERTAD DE LOS DETENIDOS Y POR LA READMISION [...]

- POR LAS LIBERTADES POLITICAS [...]

- CONTRA LA LEY DE EDUCACION [...]

- !EXPULSION DEL PISTOLERO MARTINEZ! !LIBERTAD PARA CARLOS

---

²³⁸⁸ *Ibíd.*

²³⁸⁹ *Ibíd.*, p. 6.

El mes de març seguien les lluites: a Clausor l’assemblea de treballadors es declara en vaga fins que la direcció no assumeixi les seves peticions i reben com a resposta l’acomiadament; en resposta a sengles expedients de crisi, a Fenixbron, de Cornellà, han ocupat durant 30 hores l’empresa, i a Norma Galindo, de Gavà, han fet una aturada d’un dia; a la Seda i a Terlenka continuen en peu de guerra, com a la Pirelli Moltex; a Elsa, després de mesos d’assemblees i d’aturs parcials, han aconseguit bona part de les seves reivindicacions; Industrias Marca, de Molins de Rei, i Soler Almirall, s’afegeixen al combat obrer. I tant com seguien les lluites seguia també la repressió: “*la noche del viernes 17 al sábado 18 la Brigada Politico-Social (los “secretas”) registraba la casa de 4 compañeros y los detenía. Dos de ellos [sic] son trabajadores de LAFORSA (ESCARTIN y otro) y otros dos de la CLAUSOR (Jose de la Rosa y Francisco Moreno)*”²³⁹¹. En front d’ella “*Sólo una respuesta podemos dar: La EXTENSION y la GENERALIZACION de las luchas*”²³⁹². I així va succeir. En solidaritat amb la Clausor van fer aturades d’una hora la Siemens i Tornillería Mata, tres per torn a Laforsa, i una manifestació enquadrada que “*recorrió las calles de la Satélite repartiendo gran cantidad de propaganda obrera y exigiendo la libertad de los detenidos y la readmisión de los despedidos*”²³⁹³ el dia 20, i una altra el 22²³⁹⁴. A més, s’havien recollit “*la cifra de 42.000 pesetas para ayudar a los despedidos y falta aún por conocer las cantidades recogidas en importantes empresas de la Comarca*”²³⁹⁵.

L’anunciada jornada de lluita del 8 de març comptà també amb un detallat informe. S’hi explica que la seva preparació va comptar amb “*Asambleas y Coordinadoras ampliadas de Comisiones en Barcelona, Vallés y Bajo Llobregat*”²³⁹⁶, que són les tres comarques on Bandera Roja havia desplegat Sectors de Comissions Obreres, i amb una important tasca d’agitació mitjançant el repartiment “*de 3.000 ejemplares de “Prensa Obrera”, importantes manifestaciones encuadradas de varios centenares de trabajadores,*

---

²³⁹⁰ *Ibíd*em, pp. 7-8.

²³⁹¹ “!!Adelante por el victorioso camino de la lucha solidaria!!” dins *Prensa Obrera*, Suplement de març de 1972, p. 2.

²³⁹² *Ibíd*em.

²³⁹³ *Ibíd*em.

²³⁹⁴ “La gran jornada de lucha del 8 de marzo y las perspectivas del movimiento obrero” dins *Prensa Obrera*, nº 4, abril de 1972, p. 4.

²³⁹⁵ *Ibíd*em.

²³⁹⁶ *Ibíd*em, p. 1.

*pintadas, carteles, etc [...] En la Universidad asambleas, paros y manifestaciones el día 6, asambleas en Institutos, asambleas de profesionales y maestros intensa labor de las Comisiones de barrio...*²³⁹⁷. És a dir, Bandera Roja havia posat en tensió les diferents organitzacions de masses que li eren properes. Pel que feia estrictament al Baix Llobregat, algunes empreses -Pirelli Moltex, Siemens, Tornillería Mata, Fergat o Tuperín- van fer aturades de durada diversa, a Clausor continuaven amb la vaga, i també havien parat “*los Institutos de Cornellá (diurno y nocturno), San Miguel, San Boi, San Feliu, Molins y Gavá*”²³⁹⁸.

Per altra banda, la lluita pels Convenis s’accentuava. A Clausor havien refusat mitjançant una votació la darrera oferta de l’empresa que suposava 29.000 pessetes l’any pels peons i, malgrat que “*18 compañeros están aún en la calle, nuestra unidad y decisión de luchar es firme. El control represivo de la empresa no impide que en los pasillos, lavabos o vestuarios nos reunamos en corros para discutir los problemas que tenemos planteados con el Convenio*”²³⁹⁹. A Soler Almirall seguien les aturades tot i que ja comptaven amb cinc acomiadats, dos d’ells estant de baixa²⁴⁰⁰. I a la Seda i a Terlenka, davant la imminència de l’inici de les negociacions del Conveni “*empezamos la huelga de horas extras como único modo de presionar a la empresa y evitar que acumulese producción*”²⁴⁰¹. La plataforma reivindicativa contenia:

- “- 450 pts de sueldo base
- Unificación de categorías
- Un mes de vacaciones en verano.
- 100% de Salario en caso de enfermedad, accidente o jubilación.
- Igualdad de sueldo para hombres y mujeres
- Anulación del régimen interior”²⁴⁰²

L’Assemblea de treballadors era l’espai central d’organització obrera i davant les primeres negatives de les direccions s’hi acordà començar el baix rendiment. En respondre la direcció amb sancions sense treball ni sou, s’iniciaren les aturades. De fet,

---

²³⁹⁷ *Ibíd.*

²³⁹⁸ *Ibíd.*

²³⁹⁹ “Clausor” dins *Prensa Obrera*, nº 4, abril de 1972, p. 10.

²⁴⁰⁰ “Soler Almirall” dins *Prensa Obrera*, nº 4, abril de 1972, p. 10.

²⁴⁰¹ “Seda y Terlenka” dins *Prensa Obrera*, nº 4, abril de 1972, p. 9.

²⁴⁰² *Ibíd.*

semblava que la direcció voldria fer via tirant pel dret, i per això va elaborar un laude que l'Estat els va retornar perquè “*A los capitalistas les interesa más que se firme el Convenio como sea, que tener que dictar una Norma de Obligado Cumplimiento, porque ello significa que la única posibilidad de ponerse de acuerdo legalmente con los trabajadores NO SIRVE*”²⁴⁰³.

La qüestió dels laudes és justament abordada també en aquest número d'abril *Prensa Obrera* en l'article “*Ante los laudos: generalitzar y coordinar las luchas obreras*”²⁴⁰⁴. S'hi explica que han estat diverses les empreses com ara la mateixa Seat que han trencat les negociacions pel Conveni i han imposat laudes d'obligat compliment. I que aquesta postura és la única sortida que van saber trobar les empreses que, des de la tardor, s'havien hagut d'enfrontar amb negociadors obrers amb posicions fermes que “*han desembocado en grandes luchas: SEAT, PEGASO, CISPALSA, NEW-POOL, MICHELIN (Victoria); La BAZAN (Ferrol) [...]. En nuestra comarca [...]: ROCA, SEDA, PIRELLI, CLAUSOR*”²⁴⁰⁵. Front aquest tancament en banda per part de la patronal i de l'Estat *Prensa Obrera* feia una crida a mantenir-se dempeus davant de les Normes d'Obligat Compliment tal com s'havia fet en no “*firmar convenios de hambre*”²⁴⁰⁶, essent conscients però que ara l'enfrontament no seria “*contra la dirección de tal o cual empresa, sino contra el gobierno*”²⁴⁰⁷. Aquest canvi de contrincant hauria de modificar per força el caràcter del conflicte, a partir d'ara molt més polític que no ho havia estat, motiu pel qual també el moviment obrer hauria de mutar cap a mobilitzacions més generalitzades.

El Primer de Maig de 1972 va anar precedit al Baix Llobregat del “*Reparto en fábricas, barrios e Instituto de miles de ejemplares de PRENSA OBRERA, así como de hojas volantes, octavillas, boletines, etc. Pintadas y colocación de carteles en las calles, mitin público en el mercado de San Ildefonso contra la intolerable subida de los precios, etc.*”²⁴⁰⁸. Aquesta tasca d'agitació s'havia vist alterada al barri de les Planes de Sant Joan Despí quan, el dia 27, la policia va mirar d'aturar el repartiment de fulls volants a trets: “*!Disparo en plena calle cuando ésta estaba más concurrida!*”²⁴⁰⁹.

---

²⁴⁰³ *Ibíd*em, p. 10.

²⁴⁰⁴ “*Ante los laudos: generalitzar y coordinar las luchas obreras*” dins *Prensa Obrera*, nº 4, abril 1972, p. 0.

²⁴⁰⁵ *Ibíd*em.

²⁴⁰⁶ *Ibíd*em.

²⁴⁰⁷ *Ibíd*em.

²⁴⁰⁸ “*Después de un 1º de mayo*” dins *Prensa Obrera*, nº maig de 1972, Suplement, p. 1.

²⁴⁰⁹ *Ibíd*em, p. 2.

Malgrat aquesta feina prèvia, i segons se'ns explica a conseqüència d'un any especialment dur pel que feia a conflictes obrers, el seguiment no havia estat “*tan masivo como en otras ocasiones*”²⁴¹⁰. A la Pirelli Moltex havien fet una aturada de mitja hora i una assemblea, a Fergat, en lluita pel Conveni, va parar una hora cada torn, a Ermsa també s'havia celebrat una assemblea, i a la Seda dues més on s'explicà el sentit del Primer de Maig a més de resollir “*dinero para sus compañeros sancionados*”²⁴¹¹.

Si la resposta del moviment obrer no havia estat tot el massiva que s'esperava sí que calia posar en valor el seu “*alcance verdaderamente popular*”²⁴¹², és a dir, l'activació de la resta d'organismes de què disposava Bandera Roja a la comarca. Les Comissions dels diferents barris havien fet una crida al boicot del mercat de Sant Ildefons en protesta per l'augment del cost de la vida, i calculaven que hi havia hagut un descens d'assistència de vora un 40%, la qual cosa feia pensar en un apropament de “*las amas de casa al movimiento*”²⁴¹³. També els Institus s'havien bolcat en l'organització d'aquest Primer de Maig i havien aconseguit un “*paro total en los cursos Nocturnos del Instituto Nacional de Enseñanza Media de Cornellá y en el de San Miguel [...]. Asambleas, pintadas y colocación de carteles en el Diurno de Cornellá, San Baudilio y otros*”²⁴¹⁴. Finalment, s'assenyalva també com a molt positiva “*la lucha en la calle*”²⁴¹⁵ desplegada. El mateix dia 28 s'esdevingueren dues manifestacions, “*Una de 200 trabajadores y estudiantes por la Avda San Ildefonso, y otra [...] que agrupando más de 800 personas recorrió durante 20 minutos las calles: Catalanes, Mosén Andreu, Plaza Campfaso, Pza Cortada, etc.*”²⁴¹⁶. Aquesta segona manifestació va comptar amb “*Gran cantidad de pancartas y banderas rojas*”²⁴¹⁷ i era considerada “*la mayor y más organizada que se ha producido este año*”²⁴¹⁸. Potser per això la policia va haver de recórrer altre cop al trets, a la detenció de diversos treballadors i a l'envestida “*a culatazos con los vecinos que comentaban indignados su actuación*”²⁴¹⁹. També al Prat es va desenvolupar una manifestació que va transcórrer per l'Avinguda Verge de Montserrat.

A mitjans de maig Pirelli Moltex tornava a prendre el protagonisme de la lluita a

---

²⁴¹⁰ *Ibíd*em, p. 1.

²⁴¹¹ *Ibíd*em.

²⁴¹² *Ibíd*em.

²⁴¹³ *Ibíd*em.

²⁴¹⁴ *Ibíd*em.

²⁴¹⁵ *Ibíd*em.

²⁴¹⁶ *Ibíd*em.

²⁴¹⁷ *Ibíd*em.

²⁴¹⁸ *Ibíd*em.

²⁴¹⁹ *Ibíd*em, p. 2.

conseqüència d'una nova operació policial: *“La noche del 16 al 17, varios miembros de la policía (“sociales) invadían la casa del compañero FUENTES”*²⁴²⁰, jurat d'empresa ja detingut amb d'altres companys quan els fets del febrer anterior. La detenció es va produir *“sin estar tan siquiera provistos de una orden de detención [...] Y lo hicieron con grave riesgo de su vida [...] dispararon sobre él aunque [...] si herirlo”*²⁴²¹. La notícia va córrer com la pólvora i al torn de matí es va parar durant 6 hores i es va celebrar una assemblea. A la tarda l'aturada va ser més breu, de dues hores. L'endemà, *“por errores de coordinación se produjeron vacilaciones, secciones que tardaron más que otras en parar, etc.”*²⁴²² i l'empresa va aprofitar per passar a l'ofensiva procedint a l'acomiadament dels càrrecs sindicals Estrada i Prieto *“y varias suspensiones de empleo y sueldo por seis meses: Muñoz, Pérez, Gonzalez, y dos compañeras más”*²⁴²³. Per la tarda, l'aturada era total però van seguir els acomiadaments de càrrecs sindicals -Maldonado- i les sancions per sis mesos -*“Flores, Benito y otras dos compañeras”*²⁴²⁴. El divendres 19 la vaga per l'alliberament del detingut i la retirada de sancions era total, i l'empresa va *“anular sanciones y despidos, dejándoles solamente en 15 días de suspensión de empleo y sueldo”*²⁴²⁵. Tot i aquesta reculada, en assemblea es va decidir mantenir la vaga fins a l'alliberament d'en Fuentes, que sortiria a les dotze de la nit del divendres del Jutjat de L'Hospitalet sense càrrecs. Per la seva banda, la direcció de l'empresa anulava totes les sancions. Fora de la Pirelli Moltex les empreses més combatives -Siemens, Fergat, Tornillería Mata, Roca- havien començat a fer aturades i també *Prensa Obrera* hi havia posat el seu granet de sorra en editar *“un suplemento [...] informando y llamando a la solidaridad, repartiéndose varios millares en toda la comarca”*²⁴²⁶.

La ràpida i contundent reacció de Pirelli Moltex davant aquesta nova agressió era el fruit, a parer de *Prensa Obrera*, de *“la existencia de una Comisión que ha sabido convocar Asambleas, explicar constantemente el contenido político de la lucha y la necesidad de participar y fomentar las movilizaciones políticas de la clase obrera, preparar y organizar los paros, informar de las acciones de PIRELLI a los trabajadores de toda la comarca, conducir desde la Asamblea y desde el Jurado las negociaciones del Convenio,*

---

²⁴²⁰ "Pirelli Moltex: una prueba de la madurez del movimiento obrero en el bajo Llobregat" dins *Prensa Obrera*, nº 6, maig 1972, p. 2.

²⁴²¹ *Ibíd.*

²⁴²² *Ibíd.*, p. 3.

²⁴²³ *Ibíd.*

²⁴²⁴ *Ibíd.*

²⁴²⁵ *Ibíd.*

²⁴²⁶ *Ibíd.*

y su ruptura, antes que aceptar unas condiciones miserables y además por 2 años, etc.”²⁴²⁷. I afirmava, per cloure, que la seva lluita havia demostrat “*que no sólo se puede hacer política, sino que debe hacerse, es la única manera de que los trabajadores comprendamos la totalidad de nuestra lucha y el sentido que tiene para nosotros*”²⁴²⁸. L’expedient de crisi de Fenixbron²⁴²⁹ havia anat fent el seu camí des que el passat desembre s’havia presentat davant la Delegació de Treball. El 14 de juny havia estat finalment aprovat pel govern però davant la por a la resposta dels 160 treballadors va preferir no dir-ne res. Finalment, els dies 8, 10 i 11 de juliol la Guàrdia Civil rodejava la fàbrica per tal que el dimarts 11 l’empresa pogués “*entregar cartas de despido a 53 trabajadores y de suspensión de empleo y sueldo por 6 meses a otros 47*”²⁴³⁰. La resposta dels treballadors el mateix dijous 13 va ser tancar-se a l’església de Sant Miquel en exigència de:

- “- PUESTO DE TRABAJO PARA TODOS, Y EN LA COMARCA
- INDEMNIZACION DE DOS MESES POR AÑO
- RETIRADA DE TODAS LAS ACUSACIONES AL JURADO DESPEDIDO”²⁴³¹

L’endemà de conèixer-se la tancada diverses empreses tant de Sant Joan Despí com de Cornellà van fer aturades. Per la tarda, “*burlando la vigilancia policial, una manifestación encuadrada recorría las calles de Las Planas llevando la solidaridad a la calle*”²⁴³². El dijous 20, quan es complia una setmana de la tancada, una comissió de treballadors reunits amb el Governador Civil era informat de l’assoliment d’un dels seus objectius: el cobrament de la liquidació. Ara bé, els treballadors de Fenixbron seguien necessitant suport tant en el terreny econòmic com en el mobilitzador. Sempre segons *Prensa Obrera* calia que els treballadors de Fenixbron aconseguissin totes i cadascuna de les seves reivindicacions perquè s’aquesta manera “*toda la clase obrera del Bajo Llobregat habrá triunfado sobre los expedientes de crisis*”²⁴³³. Per cloure, *Prensa Obrera*

---

²⁴²⁷ *Ibíd.*, p. 4.

²⁴²⁸ *Ibíd.*

²⁴²⁹ A l’empresa Fenixbron, instal·lada a Sant Joan Despí, hi va treballar la militant de Bandera Roja Conxi Sánchez Medina.

²⁴³⁰ "FENIXBRON: la lucha de la clase obrera contra los expedientes de crisis" dins *Prensa Obrera*, nº 7, juliol de 1972, p. 1.

²⁴³¹ *Ibíd.*

²⁴³² *Ibíd.*, p. 2.

²⁴³³ *Ibíd.*

destacava de nou el protagonisme de “*la propaganda y la agitacion en la calle*”²⁴³⁴ i posava en valor el “*reparto de más de 10.000 suplementos de Prensa Obrera y de más de 20.000 octavillas, manifestaciones encuadradas, mítines en Ciudad Satélite, pintadas, recogidas de comida para los encerrado*”²⁴³⁵. A més, es destacava també la celebració d’una manifestació enquadrada convocada per *Sectors* de Comissions Obreres en solidaritat amb Fenixbron que havia aplegat 150 persones al barri barceloní de Verdum, a Nou Barris.

Aquest número de *Prensa Obrera* de juliol de 1972 recull nous conflictes: el de Laboratorio electrónico s.a., que havien hagut de recórrer a aturades per tal que es fes efectiva la reducció de la setmana laboral continguda al Conveni²⁴³⁶; el d’Exin Lines Bros arran de la signatura del Conveni per part del Jurat sense consulta als treballadors. En resposta realitzen aturades i expressaren la necessitat de constituir “*una comisión fuerte y representativa, capaz de orientar y dirigir [sic] la lucha en cada momento que nos permita afrontar con éxito las próximas luchas y coordinarnos con otras empresas de la zona que nos asegure la extensión y la solidaridad en cualquier lucha que se desarrolle*”²⁴³⁷. Però n’hi va haver un que va destacar per sobre de la resta no només perquè s’estava desenvolupant en el ram Químic-Farmacèutic, “*donde han habido hasta la actualidad pocas luchas decididas*”²⁴³⁸, sinó també perquè la plantilla era petita i formada majoritàriament per dones joves- 30 treballadores- i sense conveni propi. Els orígens del conflicte a Laboratorios Salvat SL Esplugas es remuntaven al 28 d’abril, quan a través d’un enllaç sindical van demanar un augment de les primes que anés d’acord amb l’augment dels ritmes. Com que no es va acceptar la seva petició van començar el baix rendiment i tot i que “*Al principio la empresa actuaba de forma “paternal” aconsejándoles volver a la normalidad [...] pronto vinieron las amenazas y las coacciones, hasta el día 13 de Junio en que es sancionada una trabajadora*”²⁴³⁹. Finalment, però, la direcció havia cedit i les treballadores havien aconseguit el seu objectiu.

Al número 8 de *Prensa Obrera* es recordava, arrel del conflicte obert encara a Fenixbron, la necessitat “*de avanzar hacia la creación de CAJAS DE RESISTENCIA ESTABLES que*

---

²⁴³⁴ *Ibíd*em, p. 3.

²⁴³⁵ *Ibíd*em.

²⁴³⁶ “Laboratorio electrónico s.a.” dins *Prensa Obrera*, nº 7, juliol de 1972, p. 7.

²⁴³⁷ “EXIN LINES BROS: una nueva empresa en lucha” dins *Prensa Obrera*, nº 7, juliol de 1972, p. 7.

²⁴³⁸ “Laboratorios Salvat SL Esplugas” dins *Prensa Obrera*, nº 7, juliol de 1972, p. 5.

²⁴³⁹ *Ibíd*em, p. 4.

permitan subvenir inmediatamente a las necesidades de cualquier lucha sin necesidad de realizar los grandes esfuerzos que, en la actualidad, requieren las recogidas de ayuda económica”²⁴⁴⁰. El balanç de tot el recaptat a fàbriques, Comissions de barris, col·lectes per botigues i carrers i gent anònima pujava a 150.308 pessetes. Per altra banda, les mostres de solidaritat amb els seus treballadors no s’aturava. El dimarts 12 de setembre s’havia celebrat una assemblea amb representants de diverses empreses al bar dels Sindicats de Cornellà on s’acordà “Asistir al Juicio, exigir en cada empresa puestos de trabajo para los compañeros despedidos y realizar nuevas acciones caso de no conseguir todas las reivindicaciones exigidas”²⁴⁴¹. Mitja hora més tard “*un centenar de trabajadores se manifestaron en el barrio de Las Planas en protesta contra los expedientes de crisis y los despidos*”²⁴⁴².

Emtisa, de Sant Andreu de la Barca, y Tubos Bonna, de Cornellà, acompanyaven a Fenixbron en la seva croada contra els expedients de crisi. I *Prensa Obrera* atribuïa aquesta febre pels expedients de crisi al fet que després d’anys d’expressar la força de treball els patrons havien decidit que havia arribat l’hora “*de renovar la maquinaria, de modernizar las instalaciones, de introducir nuevas técnicas... y todo ello significa, ¡claro está! Reducción del personal*”²⁴⁴³. En aquesta operació, és clar, la patronal estava acompanyada pel Govern que no només no els parava el peu sinó que a més “da todo tipo de facilidades legalizado en la práctica algo que sobre el papel está prohibido: el despido libre tanto a través de los juicios de Magistratura [...] como en los Expedientes de crisis o de las reducciones plantilla”²⁴⁴⁴. A més, d’altres empreses com ara la Solé Almirall de Sant Joan Despí o Bru de Viladecans estaven lluitant contra l’autoritarisme empresarial i per la millora de les condicions laborals.

A l’octubre apareixia un nou número de *Prensa Obrera* que posava l’accent en la imminent negociació dels Convenis. S’assenyalava que havia arribat el moment d’incorporar noves demandes a banda de la salarial, fins aleshores principal cavall de batalla en les negociacions. La primera d’aquestes noves demandes tenia a veure amb la necessitat de reduir l’operativitat dels Convenis dels dos anys habituals a la meitat, “*impidiendo así largos aplazamientos en la lucha*”²⁴⁴⁵. Calia també estar molt atents al

---

²⁴⁴⁰ "Ayuda a los trabajadores de Fenixbron" dins *Prensa Obrera*, nº 8, setembre de 1972, p. 2.

²⁴⁴¹ *Ibidem*, p. 6.

²⁴⁴² *Ibidem*.

²⁴⁴³ *Ibidem*, p. 4.

²⁴⁴⁴ "Ante un nuevo otoño de luchas obreras" dins *Prensa Obrera*, nº 8, setembre de 1972, p. 4.

²⁴⁴⁵ "Ante los nuevos convenios" dins *Prensa Obrera*, nº 9, octubre de 1972, p. 1.

fet que les millores salarials aconseguides en les negociacions no quedessin en res en introduir els empresaris augments dels ritmes o reajustaments de les primes com estava succeint a Elsa, Pirelli, Roca, Clausor o Siemens. En darrer lloc, posaven l'accent en la reducció de la jornada laboral a 44 hores, una demanda fins llavors gairebé exclusiva del metall que calia intensificar i generalitzar a d'altres rams.

Aquesta qüestió, la de la reducció de la jornada laboral, era objecte d'un altre article: "*En el camino de la lucha por la semana de 40 horas imponemos la de 44 en el metal y en todos los ramos*"²⁴⁴⁶. El passat 1 d'agost havia entrat en vigor el Conveni Provincial del Metall que en el seu article 49 assumia que "*La Jornada laboral, a partir de la vigencia de este Convenio, se fija en 44 horas semanales*"²⁴⁴⁷. Ara bé, aquesta mesura que havia estat arrencada mitjançant la lluita, ara que la situació era de certa calma la patronal provava d'escamotejar-la a través de mesures com ara suprimir la mitja hora de l'entrepà o senzillament no reconeixent la nova jornada laboral. Davant aquest incompliment del Conveni *Prensa Obrera* afirmava que "*FUE LUCHANDO COMO SE IMPUSIERON EN EL CONVENIO, Y ES LUCHANDO COMO LAS HAREMOS RESPETAR*"²⁴⁴⁸ i mostrava les empreses del Vallès i del Barcelonès que s'estaven mobilitzant per fer complir l'article 49 a les empreses. Al Baix Llobregat només Laforsa havia emprès accions en aquest sentit.

El número d'octubre de *Prensa Obrera* acabava amb una sèrie de notícies més breus informant d'altres conflictes: a Fenixbron els acomiadats seguien celebrant assemblees i reunint-se amb el Governador. El 13 de setembre havien convocat 200 treballadors de la comarca per donar-los suport al judici que finalment es va suspendre, i el 30 van fer una manifestació "*por el barrio de Las Planas en la que tambien se denunciaron los criminales Juicios Militares*"²⁴⁴⁹, el darrer dels quals celebrat a Saragossa contra l'estudiant barceloní Alfredo Serrat; a Roca les seccions de "*Colado a coquilla de grifería y Moldeo de calderas en bañeras*"²⁴⁵⁰ feia quatre mesos que treballaven a baix rendiment per evitar l'exigència d'un 20 i 30% més de producció "*impidiendo con su firme postura que la empresa imponga estos nuevos topes y extienda esta táctica a las demás secciones*"²⁴⁵¹; a Tubos Bonna, "*la Delegación de Trabajo con el apoyo y consentimiento*

---

²⁴⁴⁶ "En el camino de la lucha por la semana de 40 horas imponemos la de 44 en el metal y en todos los ramos" dins *Prensa Obrera*, n° 9, octubre de 1972, pp. 6-7.

²⁴⁴⁷ *Ibidem*, p. 7.

²⁴⁴⁸ *Ibidem*.

²⁴⁴⁹ "Informaciones" dins *Prensa Obrera*, n° 9, octubre de 1972, p. 11.

²⁴⁵⁰ *Ibidem*.

²⁴⁵¹ *Ibidem*.

de la CNS de Cornellá vuelve a defender descaradamente los intereses de la patronal y pone en la calle a 34 obreros²⁴⁵² suspesos de feina i sou durant quatre mesos. S'explica que per tal d'evitar-se protestes a l'interior de la fàbrica la notícia no se'ls havia comunicat fins a l'hora de sortida. Les primeres mesures de protesta consistiren en fer només 8 hores de feina; a Tuperin també havien deixat de fer hores extres des de feia un mes en demanda d'un augment en la retribució “con lo que en los días normales se desorganiza el trabajo y en los sábados tiene que parar la fábrica”²⁴⁵³; i a Aceros calibrados, també per forçar l'empresa a una augment del salari per poder fer front a l'augment del cost de la vida; a Castelló, finalment, el conflicte s'arrosegava des que el 18 d'agost els treballadors havien acordar en assemblea passar de les 14 hores diàries a les 8 fins que l'empresa no els pagués els endarreriments. Aquesta mesura de pressió fou resposta per la direcció acomiadant dos membres del Jurat d'empresa motiu pel qual 280 treballadors van anar a la vaga. L'endemà “otro trabajador es despedido y al policía desaloja la fábrica. [I] Se entrega la carta de despido a toda la plantilla”²⁴⁵⁴. A més, els membres del Jurat d'empresa rebien visites nocturnes de la policia social amenaçant-los amb multes de 4.500 pessetes. Però la vaga continuava i algunes empreses feien aturades en solidaritat amb Castelló. Al cap d'uns dies l'empresa readmitia a bona part de la plantilla, però 41 es quedaven fora. En Assemblea decidien tornar a la fàbrica i continuar la lluita per la seva readmissió mitjançant el baix rendiment malgrat la presència permanent de la policia en el seu interior. *Prensa Obrera* felicitava els treballadors de Castelló però alertava que la “**SOLIDARIDAD HA SIDO INSUFICIENTE. NUNCA DEBEMOS PERMITIR QUE UNA EMPRESA EN LUCHA QUEDE AISLADA. LA SOLIDARIDAD ES NUESTRA ARMA MAS EFICAZ**”²⁴⁵⁵.

Al novembre la lluita seguia a Matacás, a Hispano Suiza i a Siemens. A Roca hi havia un nou acomiadament per negar-se a realitzar una feina que corresponia a una categoria superior i també a Laforsa, on es produïen aturades pel retorn del company a la feina. Aquesta situació de lluites fragmentàries ara en una empresa i per uns motius, ara en una altra per motius diferents, no estava acabant de donar els fruits que s'esperaven i *Prensa Obrera* advertia de la necessitat de tenir en compte les següents indicacions per fer-les més fructíferes:

---

²⁴⁵² *Ibíd*em, p. 10.

²⁴⁵³ *Ibíd*em, p. 11.

²⁴⁵⁴ *Ibíd*em.

²⁴⁵⁵ *Ibíd*em.

- *Asegurar con la lucha solidaria [...] que [...] las empresas y trabajadores que más duramente están luchando ahora no sean vencidos por la Represión Franquista y Patronal.*
- *Aprovechar la situación de lucha [...] para impulsar en cada empresa el combate más firme por sus reivindicaciones.*
- *Marchar desde ahora con el objetivo de hacer coincidir todos los conflictos existentes, en una Jornada General de lucha Reivindicativa.*²⁴⁵⁶

A mitjans de novembre es va celebrar una Assemblea de “*Comisiones Obreras del Bajo Llobregat*”²⁴⁵⁷ que, pels seus assistents i contingut, nosaltres entenem que es tracta concretament d’una assemblea de Sectors de Comissions Obreres de la comarca, l’organització sindical de masses afí a Bandera Roja. Ja ho hem vist abans que, probablement amb la voluntat de no crear confusió i presentar un moviment obrer més unitari del que en realitat era, obviaven el concepte “Sectors”, que era de fet un dels trets característics de la seva proposta. Tot i que aquella primera dinàmica de treball de les Comissions de Barris i Fàbriques s’havia anat modificant, desenvolupant cadascun dels àmbits de lluita les seves potencialitats bo i mantenint un diàleg constant entre ells, no serà fins aquest moment en què l’organització per *Front de Lluita* pròpia de Bandera Roja s’expliciti diàfanament al Baix Llobregat. Així, en lloc de seguir treballant totes les qüestions des de les Comissions de Barris i Fàbriques, cada àmbit de lluita tindrà la seva pròpia organització. I això es traslladarà d’alguna manera també a la capçalera de *Prensa Obrera* que ara ja no serà editada per les Comissions de Barris i Fàbriques sinó conjuntament pels Sectors de Comissions Obreres i per les Comissions de Barri del Baix Llobregat.

A l’Assemblea de Sectors de Comissions Obreres del Baix Llobregat hi van assitir “*delgaciones de las principales fábricas de la Comarca: TORNILLERIA MATA, LAFORSA, ERMSA, ELSA, SIEMENS, SOLER ALMIRALL, PIRELLI-MOLTEX, ROCA, SOLVAY, SEDA, TERLENKA, PHILIPS, EMTISA, y otras muchas que no nombraremos aquí*”²⁴⁵⁸. La majoria d’elles havien tingut molt protagonisme a *Prensa Obrera* i entenem

²⁴⁵⁶ *Prensa Obrera*, n° novembre 1972, Suplemento, p. 2.

²⁴⁵⁷ “La asamblea de las Comisiones Obreras del Bajo Llobregat” dins *Prensa Obrera*, n° 10, desembre de 1972, p. 1.

²⁴⁵⁸ *Ibidem*.

que els esdeveniments que s'hi relaten es coneixen gràcies a la participació en ells de gent que pertanyia probablement a Bandera Roja i segurament a les Comissions de Barris i Fàbriques primer i ara a *Sectors*. En la mesura que teníem coneixement de la presència de militants de Bandera Roja al seu sí ho hem anat assenyalant. Pel que fa a l'ocultació de la seva presència en d'altres empreses entenem que forma part de mesures d'autoprotecció. És molt probable, per exemple, que es tractés d'empreses de dimensió molt més reduïda i on les possibilitats de passar desapercebut eren francament escasses. A banda de les delegacions enviades des de les fàbriques a l'Assemblea de mitjans de novembre van assistir-hi també “*en calidad de invitados delegados de la COORDINADORA DE COMISIONES DE BARRIOS, de la COORDINADORA DE COMITES DE INSTITUTOS y de COMISIONES DE MAESTROS”²⁴⁵⁹. És a dir, la resta d'organitzacions de masses amb les quals Bandera Roja treballa als barris, als instituts i entre els mestres. L'ordre del dia va ser el següent:*

- “1. *Presentación. Análisis de la situación comarcal y necesidad de intensificar y generalizar las luchas.*
2. *Programa reivindicativo y sindical de Comisiones Obreras.*
3. *Situación política general. El papel del Movimiento Obrero como vanguardia de la lucha política contra el franquismo y la explotación.*
4. *Información de las empresas en lucha y discusión de las propuestas de acción inmediatas.*”²⁴⁶⁰

No se'ns n'explica el desenvolupament però sí les conclusions. Al primer punt, el d'anàlisi de la situació a la comarca, es constata un creixement progressiu però lent de les lluites obreres que, de totes maneres, demanava de les Comissions Obreres “*su generalización y la organización de la solidaridad*”²⁴⁶¹. Es plantejava la necessitat que la solidaritat obrera no s'expressés només en grans ocasions i es constata que “*MIENTRAS QUE CADA LUCHA, AUNQUE NOS PAREZCA INSIGNIFICANTE, NO DESAROLLE EN TORNO A SI UN MOVIMIENTO DE SOLIDARIDAD POCO AVANZARA EL MOVIMIENTO OBRERO porque si bien la clase obrera unida puede*

---

²⁴⁵⁹ *Ibíd.*

²⁴⁶⁰ *Ibíd.*

²⁴⁶¹ *Ibíd.*

*imponer todas y cada una de sus exigencias, muy poco logrará si está desmembrada*²⁴⁶².

Per a mirar de resoldre aquesta situació es proposaven un parell de qüestions. La primera, la necessitat de “*Coordinar regularmente a todas las empresas que en la Comarca se encuentren en lucha o en situación conflictiva*”²⁴⁶³. Aquesta coordinació, que ja havia començat a fer les primeres passes a través de la Coordinadora d’empreses en lluita, tenia per objecte “*hacer coincidir, en una lucha común, los combates de todas estas empresas y organizar la solidaridad obrera y popular en torno a ella*”²⁴⁶⁴. La segona de les qüestions per avançar en la generalització de les lluites i les solidaritats era treballar en la preparació de “*una Jornada -o jornadas- de lucha por las reivindicaciones económicas y políticas de la clase obrera*”²⁴⁶⁵.

El segon punt de l’Assemblea havia de definir el programa reivindicatiu i sindical de Comissions Obreres. Se’ns explica que juntament amb les revistes germanes *Acción y Avance*, els òrgans d’expressió de Sectors de Comissions Obreres de Barcelona i del Vallès, s’editarà una publicació que l’exposi en detall. Ara bé, mentrestant no es publica, s’avança que la tasca prioritària de Comissions Obreres havia de ser la lluita per un Sindicat de Classe concretada aleshores en l’exigència “*de las libertades sindicales de Asamblea y Huelga*”²⁴⁶⁶. Es defensava l’urgència d’assolir aquest objectiu perquè “*sólo con la posibilidad de encuadrar en una sólida organización sindical a miles y miles de trabajadores podrá progresar la lucha de nuestra clase hacia su objetivo final: Aplastar la explotación*”²⁴⁶⁷.

La caracterització del franquisme de principis dels setanta era el d’una dictadura que “*exasperada por el auge constante del Movimiento Obrero y popular, incapaz de acabar con él, se encierra cada vez más en una política REPRESIVA que acabará por asfixiarle*”²⁴⁶⁸. El rol que hi jugava el moviment obrer era, juntament amb el moviment popular, d’avanguarda de la lluita per les llibertats i, en aquest sentit, es defensava la necessitat que les Comissions Obreres, “*representantes váidos del Movimiento Obrero, asistieran a la Mesa Democrática del Bajo Llobregat de reciente creación*”²⁴⁶⁹.

---

²⁴⁶² *Ibíd*em, p. 2.

²⁴⁶³ *Ibíd*em.

²⁴⁶⁴ *Ibíd*em.

²⁴⁶⁵ *Ibíd*em.

²⁴⁶⁶ *Ibíd*em.

²⁴⁶⁷ *Ibíd*em.

²⁴⁶⁸ *Ibíd*em.

²⁴⁶⁹ *Ibíd*em.

En el darrer dels punts de l'Assemblea es va poder intercanviar informació amb el Vallès -entenem que devia haver-hi algun representant de *Sectors* del Vallès que els va poder posar al dia- alhora que també les Comissions de Barri, d'Instituts i de Mestres del Baix Llobregat van poder exposar els seus conflictes particulars. L'estat de les lluites obreres al Baix Llobregat quedava reflectit a les pàgines de la resta del periòdic.

Les lluites al voltant dels Convenis centraven la majoria dels conflictes actius. El divendres 8 de desembre el Sindicat del Prat de Llobregat acollia una assemblea de centenars de treballadores de la Seda i de Terlenka pendets de la Revisió del Conveni. Es va acordar començar el boicot a les hores extres i el baix rendiment. Durant l'assemblea es va produir un incident a conseqüència de "*la presencia provocativa de un abogado de la CNS*"²⁴⁷⁰ al qual es va demanar "*información sobre la situación en El Prat, la situación de Pegaso y de Vigo y al responder que no sabía que sucediese [sic] nada anormal fue ECHADO DE LA ASAMBLEA*"²⁴⁷¹. A Corberó, d'Esplugues de Llobregat, durant els dies 20, 21 i 22 de novembre s'havien fet aturades de dues hores pel Conveni. Per aturar aquestes mobilitzacions la direcció havia cridat als càrrecs sindicals i els havia amenaçat en trencar les negociacions pel Conveni si es mantenien les pressions. "*Atemorizados los cargos sindicales recorrieron toda la fábrica convenciendo a los trabajadores de que volvieran a la "normalidad", pues sería entonces cuando la empresa aumentaría su oferta!*"²⁴⁷². Aquesta actuació va ser denunciada en assemblea on a més se'ls va exigir la dimissió i es va aprovar que fos una Comissió d'Obrers la que els representés a les negociacions. En aquest moment, "*la CNS nos NEGÓ EL PODER REALIZAR ASAMBLEAS en sus locales, pues veían que nuestro nivel de conciencia aumentaría*"²⁴⁷³. Les assemblees es van seguir celebrant dos o tres cops per setmana a la sortida de la fàbrica, on "*Cada día hemos visto aumentar el número de guardias civiles y "sociales" que sitian la zona para evitar cualquier acción*"²⁴⁷⁴. A Philips, de Sant Boi, tot i la combativitat dels treballadors es troba a faltar una major organització. Davant la negativa de la direcció a discutir el Conveni a partir de la plataforma reivindicativa elaborada pels treballadors fins a gener comencen les protestes. Aturades d'entre dues i tres hores a les diverses factories de la Philips, assemblees diàries a primera hora i a l'hora de dinar, "*"cencerradas" picando con los martillos los días anteriores a los primeros paros y*

---

²⁴⁷⁰ "Informaciones" dins *Prensa Obrera*, nº 10, desembre de 1972, p. 9.

²⁴⁷¹ *Ibidem*.

²⁴⁷² *Ibidem*, p. 10.

²⁴⁷³ *Ibidem*.

²⁴⁷⁴ *Ibidem*.

realizando manifestaciones fuera de la empresa y cortando el tráfico de la carretera de Sant Boi a Gavá a pesar de la presencia de los municipales de San Boi -acaudillados por el asesino Navarro- y de la guardia civil”²⁴⁷⁵. La direcció va respondre amb la sanció de dos dies sense feina ni sou per a tota la plantilla i l’acomiadament d’un enllaç sindical, però “el nivel de organización y coordinación de todas las factorías Philips no permite dar una respuesta conveniente, a parte de la presencia de octavillas de distinto signo llamando alguna a la vuelta al trabajo”²⁴⁷⁶. La nota informativa acabava fent una crida a mantenir la lluita per llurs reivindicacions, per la readmissió dels acomiadats i “!POR UNA FUERTE COMISION OBRERA EN CADA FACTORIA PHILIPS! ¡POR UNA MEJOR Y MAS EFICAZ COORDINACION DE LAS FACTORIAS!”²⁴⁷⁷. A Solvay, per tal de poder negociar a través de persones de confiança es va elegir una Comissió de Treballadors en assemblea. L’empresa l’acceptà però com que les negociacions es desenvolupaven molt lentament i amb enganys, “los trabajadores realizan paros de 1 hora el miércoles 13 (los 3 turnos) coincidiendo con la reunión en que se discutían las reivindicaciones”²⁴⁷⁸. L’empresa va respondre aturant les negociacions i el divendres tota l’empresa menys una secció van tornar a parar, aquest cop dues hores. Aleshores l’empresa va apostar per presentar “un expediente a Gobernación EXIGIENDO LA MILITARIZACION DE 58 PUESTOS DE TRABAJO, lo cual significaria que [...] serían obligados a trabajar a punta de pistola por la guardia civil, al mismo tiempo que significaría la ocupación de la fábrica por la policia”²⁴⁷⁹. A Sant Feliu, el treballadors de Matacás es reafirmaven en les seves demandes “ante la ridícula oferta de la empresa (sólo un 3,5% de aumento)”²⁴⁸⁰. El dimecres 13, coincidint amb unes negociacions pel Conveni ja en la segona fase, se celebrava “una ASAMBLEA en la fábrica donde todos los obreros REAFIRMARON SU POSTURA DE PROSEGUIR en sus exigencias hasta incluso si se rompía el Convenio”²⁴⁸¹. Acabada l’assemblea es realitzaren aturades de dues hores i mitja que es mantingueren els següents dies. A Pianielli, una fàbrica instal·lada a El Prat de Llobregat i que comptava amb una plantilla de 250 treballadors entre els quals el militant de Bandera Roja Jesús García Pérez s’estava realitzant baix rendiment i es negaven a fer hores extres per pressionar per un bon Conveni. El 5 de

---

²⁴⁷⁵ Ibídem.

²⁴⁷⁶ Ibídem.

²⁴⁷⁷ Ibídem.

²⁴⁷⁸ Ibídem, p. 11.

²⁴⁷⁹ Ibídem.

²⁴⁸⁰ Ibídem.

²⁴⁸¹ Ibídem, pp. 11-12.

desembre 138 treballadors eren sancionats amb seixanta dies de feina i salari, l'endemà es van fer 5 hores d'aturada i els dos dies posteriors l'aturada era total. “*DESPUES DE ELLO, LA EMPRESA CONTINUANDO CON LAS REPRESALIAS DESPIDE A 58 TRABAJADORES !todos los que quedaban en el taller! ANTE ESTAS INJUSTICIAS EL LUNES LOS TRABAJADORES OCUPAN LA EMPRESA*”²⁴⁸².

Convenis Col·lectius a banda, a la Siemens²⁴⁸³ havien aprovat una plataforma reivindicativa mitjançant assemblea i malgrat les mesures de pressió per tal que la direcció acceptés llurs reivindicacions -més de 30 hores d'aturades, baix rendiment, negativa a realitzar hores extres- s'havia arribat al final de la primera fase de les negociacions sense acord. A més, en conèixer la detenció d'en Claudio Pérez, càrrec sindical de Tornillería Mata i president de la Secció Social del Metall de Cornellà, es va realitzar una aturada d'una hora “*por su INMEDIATA LIBERTAD y contra el SINDICATO franquista*”²⁴⁸⁴. També a Tornillería Mata va haver-hi protestes, produint-se una aturada total. Després d'una assemblea al local de Sindicats i d'una manifestació, el detingut va ser posat en llibertat, però “*LA MISMA NOCHE DEL LUNES Y EL MARTES TODOS LOS TRABAJADORES [...] RECIBIERON LA CARTA DE DESPIDO (unos 200 obreros)*”²⁴⁸⁵. A Laforsa s'havia fet un “*PARO TOTAL DURANTE DOS DIAS*”²⁴⁸⁶ en protesta per l'acomiadament d'un company. Un altre company, aquest pertanyent al Jurat d'Empresa, havia estat sancionat “*con 20 dias de suspensión de empleo y sueldo*”²⁴⁸⁷. Sembla, a més, que l'empresa està enviant expedients -un mínim de tres- de reducció de plantilla a la Delegació de Treball. A Elsa s'havia discutit i aprovat en assemblea la negativa a “*recoger la ropa de trabajo que nos daba la empresa pues no corresponde a los establecido en el Convenio, y exigimos un aumento igual para todos de 1.000 ptas para el proximo año a pesar de no haber Convenio*”²⁴⁸⁸. En solidaritat amb “*los compañeros de TUBOS BONNA suspendidos de empleo y suelo*”²⁴⁸⁹ havien recollit 6.200 pessetes. A Fenixbron l'expedient de crisi avançava i s'apropava el Judici a Magistratura pel dia 29, per això havien assistit “*a una Asamblea Comarcal en donde solicitamos [...] la ayuda*

---

²⁴⁸² *Ibíd*em, p. 12.

²⁴⁸³ Empresa amb tradició de lluita provinent ja de la primera meitat dels anys seixanta i amb una important presència del PSUC i de CCOO, Bandera Roja també hi va intervenir a través de militants com en Miquel López Sánchez, la Manuela García Carrascón i l'Isabel Aunió Morro.

²⁴⁸⁴ “Informaciones” dins *Prensa Obrera*, nº 10, desembre de 1972, p. 9.

²⁴⁸⁵ *Ibíd*em, p. 12.

²⁴⁸⁶ *Ibíd*em, p. 9.

²⁴⁸⁷ *Ibíd*em.

²⁴⁸⁸ *Ibíd*em.

²⁴⁸⁹ *Ibíd*em.

*solidaria*²⁴⁹⁰. A Tuperín, de Sant Joan Despí, la direcció havia sancionat a 10 dies de suspensió de feina i sou a un treballador “*al que se acusaba de haber pinchado las ruedas de los coches de varios jefes rastreros*”²⁴⁹¹ i s’havia realitzat una aturada d’una hora en protesta. A Roca s’havia produït un acomiadament de resultes d’una disputa entre un treballador que demanava un permís per anar a reclamar les 500 pessetes que li mancaven del salari i un encarregat que li negava. Mig miler de treballadors de la seva secció van parar durant una hora. Finalment, un solidari anònim de Soler Almirall feia arribar 350 pessetes a Conissions Obreres²⁴⁹².

4.3.1.3. La resposta a l’assassinat del treballador de la construcció Manuel Fernández Márquez

El dimarts 3 d’abril es produïa un dels cops forts que va haver d’afrontar el moviment obrer català: l’assassinat per part de la policia del treballador de la Tèrmica del Besòs Manuel Fernández Márquez. Davant la pregunta de què fer front aquesta duríssima agressió *Prensa Obrera* diu que tant “*la vanguardia obrera y popular*”²⁴⁹³ que és molt probable que sigui una manera de referir-se, entre d’altres, a Bandera Roja, com les organitzacions de masses que li eren afins, és a dir, “*Las Comisiones Obreras y de Barrios, los comites de Estudiantes de institutos y Universidad*”²⁴⁹⁴ havien fet una crida a “*ir al PARO GENERAL, hacia una gran JORNADA DE LUCHA*”²⁴⁹⁵. Al Baix Llobregat i al Vallès es convocava jornada de lluita pel divendres 6 d’abril mentre que al Barcelonès la protesta s’ajornava fins el dimecres de la setmana següent. Malgrat tot, el mateix dimarts s’aturava ja l’Institut de Cornellà. El dimecres l’Institut de San Miguel s’afegia al de Cornellà, apareixien els primers fulls voltants cridant a l’aturada general i es produïen aturades d’entre mitja hora i sis hores i mitja a Laforsa, Siemens, Cerámicas Papiol, Vitriber i Solvay. A la Philips de Sant Boi feien diversos minuts de silenci, a la Pirelli Moltex una assemblea i a l’Elsa un míting i una concentració a la sortida. Al migdia “*100 trabajadores de FAMA i PIRELLI recorren [...] ALMEDA, llamando [...] al paro el*

---

²⁴⁹⁰ *Ibíd.*, p. 10.

²⁴⁹¹ *Ibíd.*, p. 11.

²⁴⁹² “Ayuda económica” dins *Prensa Obrera*, nº 10, desembre de 1972, p. 7.

²⁴⁹³ “Basta de asesinatos! Una gran respuesta de todo el pueblo ante el asesinato de Manuel Fernández Márquez” dins *Prensa Obrera*, nº 12, abril de 1973, p. 3.

²⁴⁹⁴ *Ibíd.*

²⁴⁹⁵ *Ibíd.*

*viernes. Varios piquetes recorren distintas obras de la construcción*²⁴⁹⁶. A les vuit del vespre “*una manifestación de trabajadores y estudiantes parte de la plaza Campfaso*”²⁴⁹⁷ de Cornellà. El dijous Soler Almirall feia minuts de silenci i d’altres empreses celebraven assemblees. Les aturades es produïen aquest cop a Bru, Matacás, Pirelli, Electrónicas SA de Viladecans, una obra de la construcció a Sant Andreu de la Barca i de nou a Solvay. A Elsa tornaven a fer concentració a la sortida del torn de matí però aquest cop “*los varios centenares de obreros que lo componen recorren en manifestación pacífica la carretera*”²⁴⁹⁸. Al migdia, un centenar de treballadors de Fama i Pirelli tornaven a recórrer el barri d’Almeda. Arreu es repartien milers de fulls convocant a la jornada de lluita de l’endemà.

El divendres 6 d’abril feien aturades Ermsa, Laforsa, Fundiciones Serra, Laboratorios Salvat, Siemens, Elsa, Plásticos Marín, Tuperín, Fergat, Montesa, Juanico Hermanos, Guix, Philips de Sant Boi, Terlenka, Papelera, Matacás, Solvay, Norma Galindo, Trafer, Seda, que a més recullia 20.000 pessetes, i altres tallers i obres (quatre a El Prat). A més, desenvolupaven altres accions com ara assemblees, minuts de silenci o col·lectes altres empreses com ara Tintes especiales, Laboratorios electrónicos, Corneró, Pirelli, Neyrpic, Plasmica, Clausor, Benavent, Boeringer, Frenos y embragues, Formo, Exin Lines Bross, o Tubos Bonna. També paraven tots els instituts de la comarca.

A les sis de la tarda començava la crida al tancament de botigues i bars, tancant completament els establiments d’Almeda, Riera i Cornellà Centre, entre un 70 i un 80% els de Sant Ildefons i Les Planes de Sant Joan Despí, i un percentatge significatiu a Sant Feliu. Malgrat que “*la policia obliga a la reapertura [...] al retirarse [...] vuelven a echar el cierre*”²⁴⁹⁹. La manifestació que havia de sortir de l’Avinguda del Parc de Cornellà arrenca “*pese al gran despliegue policial (incluso con helicóptero)*”²⁵⁰⁰. Hi van participar 1.500 persones “*que durante 20 minutos y a los gritos de !DICTADURA ASESINA! !HAN MATADO A UN COMPAÑERO! !LIBERTADES PARA EL PUEBLO! !LIBERTAD DE HUELGA! !TODOS A LA CALLE! !LIBERTAD PARA CAMACHO! Recorren las calles de la población hasta ocupar la carretera y disolverse pacíficamente*”²⁵⁰¹. També a El Prat es produïren manifestacions, una al matí i dues a la tarda, “*con más de 100 obreros*

---

²⁴⁹⁶ *Ibíd*em, p. 4.

²⁴⁹⁷ *Ibíd*em.

²⁴⁹⁸ *Ibíd*em.

²⁴⁹⁹ *Ibíd*em.

²⁵⁰⁰ *Ibíd*em.

²⁵⁰¹ *Ibíd*em.

y estudiantes cada una”²⁵⁰². I a Molins de Rei sortien al carrer 50 batxillers.

La primera i més rellevant de les ensenyances d’aquesta jornada de lluita era, a parer de *Prensa Obrera*, que si havia estat possible no es podia atribuir “ni a la casualidad ni al mero espontaneismo”²⁵⁰³ sinó a “la lógica continuación [...] de un movimiento obrero y popular forjado en centenares de luchas reivindicativas [...] preparado en grandes movilizaciones del pasado año en el Bajo Llobregat, del presente año en el Vallés, etc”²⁵⁰⁴, el fruit “del trabajo continuado y esforzado de COMISIONES OBRERAS, de COMISIONES DE BARRIOS, DE COMITES DE CURSO DE UNIVERSIDADES E INSTITUTOS, de toda la vanguardia obrera y popular organizada”²⁵⁰⁵. És a dir, Bandera Roja, a través del *Prensa Obrera*, reivindicava aquí la tasca desenvolupada per l’entramat organitzatiu que havia anat bastint des de finals dels anys seixanta. I de mètodes de treball, com ara la més variada agitació, sense la quals hagués estat impossible aitals mobilitzacions. “Mientras domine la dictadura [...] [-s’afirmava-], siempre serán mucho más amplias las movilizaciones obreras o populares que las posibilidades organizativas de Comisiones Obreras”²⁵⁰⁶. I, per tant, sota aquest règim

“es fundamental saber hacer lo que se ha hecho en la presente lucha: Distribuir miles y miles de hojas informativas y convocatorias, formar piquetes que acudan a la puerta de las empresas y a las entradas de las obras, concentrarse a la salida de la fábrica y llamar a la población a la lucha, visitar tiendas y bares para explicar el porqué y como deben luchar (una gran tarea han desarrollado los compañeros de COMISIONES DE BARRIO en este sentido al llamar al cierre para el viernes, etc)”²⁵⁰⁷.

La setmana següent encara es van fer sentir rèpliques de les protestes contra l’assassinat d’en Manuel Fernández Márquez. El dimarts 10 es va celebrar un funeral “en el Poblado Roca y sus 200 participantes efectuaron una marcha pacífica en esta barriada de Viladecans”²⁵⁰⁸ i a l’església de Santa Maria de Cornellà s’hi van reunir 1.500 persones que, acabada la cerimònia, es van dirigir en silenci cap a la Rambla, on “8 jeeps de la

---

²⁵⁰² *Ibíd.*

²⁵⁰³ *Ibíd.*, p. 7.

²⁵⁰⁴ *Ibíd.*

²⁵⁰⁵ *Ibíd.*

²⁵⁰⁶ *Ibíd.*

²⁵⁰⁷ *Ibíd.*

²⁵⁰⁸ “Funerales por Manuel Fernández” dins *Prensa Obrera*, nº 12, abril de 1973, p. 8.

policia armada, armados con gases lacrimógenos, pistolas cascos y porras, y apoyados por una tanqueta de agua, cargaron sin previo aviso y con la máxima brutalidad aporreando incluso a ancianos, mujeres y niños ante los atónitos ojos de la población de Cornellá²⁵⁰⁹, provocant ferides que van necessitar d'assistència mèdica.

4.3.1.4. Fama, Elsa, La Papelera española de El Prat, Exin...

A Fama, una empresa dedicada a la fabricació de productes plàstics, feia més d'un any que hi treballava en Pere Caldes. La seva primera implicació en les lluites de l'empresa va ser arrel de les negociacions pel Conveni, quan va haver de recórrer als càrrecs sindicals, malgrat les contradiccions que això li suposava, per aconseguir que “no es negociés d'espatlles als treballadors i es convoqués la primera assemblea per informar”²⁵¹⁰. Ara, *Prensa Obrera* explicava que el conflicte creat a principis d'any per una direcció encapçalada pel “gran magnate de la industria del plástico”²⁵¹¹ Federico Lipperheide de resultes de la sol·licitud d'un expedient de crisi acabava satisfactòriament pels treballadors. Malgrat que “la parte obrera se elaboró un informe en el que se rebatían punto por punto los motivos totalmente falsos e incluso incongruentes que daba la empresa”²⁵¹², el 27 de maig se'ls comunicava que la Delegació del Treball autoritzava la suspensió de feina i sou a 107 treballadors durant quatre mesos. El mateix dimarts 27 al migdia se celebrava una assemblea on els torns de matí i de tarda decidien tancar-se a la fàbrica. Ja tancats acordaven refusar la possibilitat de pactar una indemnització per la rescisió del contracte i s'aprovava acollir-se a l'atur, exigint-ne un augment, “porque es la medida que más se adapta al INTERES FUNDAMENTAL que es CONSERVAR EL PUESTO DE TRABAJO”²⁵¹³. A dos quarts de deu feia acte de presència la policia i després de dues amenaces de desallotjament, a tres quarts d'onze marxaven. A partir de l'endemà realitzaven concentracions matinals a la porta, que es mantenia fins al migdia, moment en què s'acordaven les accions a fer. Sempre vestits amb la roba de feina, per la tarda tornaven a concentrar-se davant la fàbrica “para ir en manifestación pacífica por la carretera y la Rambla hasta el Sindicato”²⁵¹⁴. Amb l'objectiu de donar a conèixer la seva

---

²⁵⁰⁹ *Ibíd.*

²⁵¹⁰ <http://almedacornella.blogspot.com/2010/05/pere-caldes-l-experiencia-baix.html>

²⁵¹¹ “FAMA. Una victoria obrera sobre los expedientes de crisis y el despido libre” dins *Prensa Obrera*, nº 12, abril de 1973, p. 9.

²⁵¹² *Ibíd.*

²⁵¹³ *Ibíd.*

²⁵¹⁴ *Ibíd.*

problemàtica i de recollir mostres de suport havien decidit no quedar-se tancats dins l'empresa i van apropar-se també a Elsa, on hi van realitzar un míting. Les mobilitzacions van provocar alguns canvis significatius tant en el govern espanyol com en la direcció de l'empresa. El primer, a través de la Delegació de Treball, concedia un atur del 100% mentre segons la llei aquest hauria de ser del 75%. El Consell d'Administració de l'empresa, pel seu compte, contractava una empresa per estudiar la viabilitat de reflotar la fàbrica. Però com que l'atur no es podia començar a cobrar fins a finals d'abril i ningú no els havia assegurat que l'expedient de regulació s'hagués de retirar decidien continuar amb la lluita. El dilluns 2 d'abril tornaven a tancar-se, aquest cop però a l'Església de Sant Miquel. La notícia de seguida s'escampava en bona mesura gràcies a la popularitat aconseguida amb les accions de la setmana anterior i al fet de llançar fulls volants cridant a la solidaritat. A mitja tarda va començar a aplegar-s'hi gent que duia menjar i tabac de les botigues i bars dels voltants. La policia també hi feia acte de presència. Els concentrats van realitzar una manifestació per Sant Ildefons tot donant a conèixer el conflicte i, en acabat, van tornar a l'església. Ja entrada la nit la policia va demanar que es desallotgés l'església i davant la negativa dels tancats *“tras media hora obliga a dispersar a los compañeros congregados en la puerta, entrando sin permiso del OBISPO en la Iglesia”*²⁵¹⁵. En sortir, *“muchos compañeros les esperan y en las mismas narices de la policia empiezan otra manifestación hasta los pisos de la Siemens”*²⁵¹⁶. Malgrat la repressió, però, cada dia que passava les condicions dels treballadors milloraven. Ara, Delegació del Treball anunciava que pagaria tot un mes per adelantat, i l'empresa, que reemprendria la producció primer amb una quarantena de treballadors però amb el compromís de recuperar la totalitat de la plantilla abans de 10 dies.

El Primer de Maig de 1973, ho hem vist ja, té el seu epicentre a Sant Cugat. I no sembla que, com anys anteriors, els dies abans es realitzés cap acte públic a la comarca. En quan a la participació del Baix Llobregat a Sant Cugat es lamentava *“la reducida asistencia de trabajadoras de las principales empresas”*²⁵¹⁷, un fet que s'hagués pogut resoldre si s'hagués discutit *“en sus Comisiones, en sus Asambleas, el porque hay que unirse con todos los que luchan, como ellos, por las libertades políticas y contra el franquismo, y asistir masivamente, organizadamente a S Cugat”*²⁵¹⁸.

---

²⁵¹⁵ *Ibíd*em, p. 10.

²⁵¹⁶ *Ibíd*em.

²⁵¹⁷ “Un nuevo 1º de mayo” dins *Prensa Obrera*, nº 13, juny de 1973, p. 3.

²⁵¹⁸ *Ibíd*em.

El mateix número de *Prensa Obrera* que conté la informació sobre l'1 de Maig recollia també l'article "*Que toda la clase obrera, que todo el pueblo conquiste el derecho de huelga*"²⁵¹⁹. S'hi exposava la necessitat d'emprar aquest mitjà de lluita per part de la classe obrera perquè només mitjançant el seu exercici adquireix "*una suficiente posición de fuerza para negociar en igualdad de condiciones con la patronal, para imponer sus exigencias y sus reivindicaciones*"²⁵²⁰. A més, però, d'aquesta funció pràctica, la vaga era vista també com "*la más efectiva escuela de formación política y de lucha con que cuenta la clase obrera*"²⁵²¹. Ara bé, la vaga no s'havia d'entendre com un instrument d'emancipació exclusiu dels treballadors i, entenent-ho d'aquesta manera, els altres sectors en lluita també se la podien fer seva. Així, els estudiants es declaraven en vaga "*contra la enseñanza selectiva y clasista y contra la dictadura y la represión*"²⁵²². Els professors i mestres "*Por sus reivindicaciones laborales*"²⁵²³. I fins i tot "*las barriadas populares han encontrado otra forma de huelga: la huelga de alquileres*"²⁵²⁴. D'aquesta darrera, al Baix Llobregat en tenien exemples a les 5 Rosas de Sant Boi i a Sant Cosme, al Prat de Llobregat.

La Comissió Obrera de Serra, una empresa del metall de 100 treballadors situada a Sant Joan Despí, feia arribar a *Prensa Obrera* una descripció de la seva darrera lluita i un balanç dels resultats obtinguts. Durant un mes i mig havien fet boicot a les hores extres, "*consiguiendo que ni los encargados ni los jefes las hicieran*"²⁵²⁵, assemblees gairebé cada dia on es prenen totes les decisions, concentracions davant la CNS de Cornellà i tres aturades d'una hora. El resultat, prou satisfactori, havia estat assolir un augment salarial anual de 38.600 pessetes, equips de seguretat, i una Conveni d'una durada de dos anys però amb un augment del 10% al cap d'un any. Tanmateix, eren conscients que moltes de les demandes que tenien plantejades havien hagut d'abandonar-les perquè "*hoy en día es imposible que una sola empresa (de 100 trabajadores) pueda conseguir reivindicaciones que afectan a miles y miles de trabajadores*"²⁵²⁶. Essent conscients d'aquesta mancança es dirigien des de *Prensa Obrera* "*a toda la Comarca y a todos los*

---

²⁵¹⁹ "Que toda la clase obrera, que todo el pueblo conquiste el derecho de huelga" dins *Prensa Obrera*, nº 13, juny de 1973, pp. 4-5.

²⁵²⁰ *Ibíd.*, p. 4.

²⁵²¹ *Ibíd.*

²⁵²² *Ibíd.*

²⁵²³ *Ibíd.*

²⁵²⁴ *Ibíd.*

²⁵²⁵ "Informaciones" dins *Prensa Obrera*, nº 13, juny de 1973, pp. 8-9.

²⁵²⁶ *Ibíd.*, p. 9.

*trabajadores en general, para que preparemos campañas generales de lucha por estas reivindicaciones que nos son comunes a todos*²⁵²⁷.

Altres empreses més habituals a les pàgines de la revista de *Sectors* de Comissions Obreres i de Comissions de Barris del Baix Llobregat segueixen amb conflictes oberts. A Fama, l'empresa havia inclomper el compromís de reincorporar a tots els treballadors en un plaç de tres setmanes, quedant-ne encara una quarantena al carrer. Per aquest motiu es reprengueren les assemblees al sindicat. A Elsa, la negativa de la patronal a concedir-los mil pessetes d'augment mensual els portà a deixar de fer hores extres. D'això ja en feia gairebé sis mesos –havien deixat de fer-ne el 22 de desembre- i malgrat els intents de frustrar la protesta mitjançant mesures repressives “*como enviar a los “sociales” a casa de tres compañeros, enviarlos igualmente a una Asamblea en la CNS de donde fueron expulsados ante la indignación de todos nosotros*”²⁵²⁸, els treballadors d'Elsa es mantenien fermes en la seva demanda i protesta. També la Comissió Obrera de Fenixbron feia us del *Prensa Obrera* per exposar la seva problemàtica i reflexions. Ja hem anat seguint la seva lluita contra els expedients de crisi considerats “*el medio legal que el Estado franquista utiliza para apoyar las peticiones de los capitalistas para despedir a los trabajadores que no les interesan*”²⁵²⁹. Dels primers 100 acomiadats ja en feia gairebé un any i encara no havien cobrat les indemnitzacions. Però després d'aquest primer expedient encara n'havien arribat dos més. La raó de fons, que “*nuestra lucha había decrecido [...]. Por esto vemos la necesidad de continuar la lucha para conseguir no solo nuestras reivindicaciones sino acabar con la CNS al servicio del capital y este Estado que apoya tantas injusticias*”²⁵³⁰. Finalment, a Solvay a un treballador se li havia exigut que realitzés una tasca d'una categoria superior a la seva. En negar-s'hi se'l va amenaçar que seria sancionat canviant-li el torn, la qual cosa li representava una pèrdua de 3.000 pessetes mensuals, raó per la què “*los compañeros de su sección se dirigieron a las demás secciones [...] diciendo [...] de ir al paro si no eran levantadas las amenazas de sanción*”²⁵³¹. Malgrat que també la secció va ser amenaçada, al final totes les sancions foren enretirades, demostrant un cop més la importància i efectivitat de la unitat.

El 26 de juny les deliberacions del Conveni Comarcal del ram del Metall quedaven trencades. Aquell mateix matí, en assemblea de mig miler de càrrecs sindicals s'havia

---

²⁵²⁷ *Ibíd.*

²⁵²⁸ *Ibíd.*, p. 10.

²⁵²⁹ *Ibíd.*

²⁵³⁰ *Ibíd.*

²⁵³¹ *Ibíd.*

decidit no acceptar un augment salarial d'un 24% i mantenir-se fidels a la plataforma reivindicativa encara que això pogués suposar que es dictés una norma d'obligat compliment. A més, es va acordar que cadascun dels assistents posés una pesseta per poder enviar un telegrama mostrant “*NUESTRA SOLIDARIDAD Y SIMPATIA POR EL PUEBLO TRABAJADOR NAVARRO*”²⁵³², a més de demanar l'alliberament dels detinguts i la reincorporació dels acomiadats. La plataforma reivindicativa contenia:

- “- *Salario de 450 ptas, diarias para el peón*
- *Semana de 40 horas*
- *Pagas extras de treinta dias de trabajo real.*
- *21 dias laborables de vacaciones*
- *Salario integro en caso de enfermedad*
- *Ayuda escolar a los hijos.*”²⁵³³

Pel seu assoliment s'havia estès a la pràctica totalitat de les empreses un boicot a les hores extres i aturades a vora mitja dotzena d'empreses, moltes d'elles parcials. Però no havia estat suficient. Quines ensenyances se n'extreia des de *Prensa Obrera*?

En síntesi, es resumien en un parell: la “*utilización que ha habido de las posibilidades legales y la insuficiencia de las mismas sin una solida organización compuesta por Comisiones Obreras en las distintas fábricas*”²⁵³⁴. Les possibilitats legals s'havien emprat per impulsar assemblees de càrrecs sindicals, la qual cosa havia permès un debat franc sobre les alternatives a l'abast i un bon traspàs d'informació entre empreses; i l'elaboració i distribució d'un full informatiu que cridava al boicot general a les hores extres, “*siendo la misma el elemento fundamental del éxito que obtuvo el boicot*”²⁵³⁵. Ja amb el boicot a les hores extres estès, molts empresaris oferiren retribucions voluntàries per a fer-les, i molts treballadors tornaren a fer-ne, sense tenir en compte que allò que calia era que els augments s'incloguessin en els Convenis i que se seguís lluitant per assolir la resta de millores socials que contenia la plataforma. I, quan era menester més que mai una nova assemblea i l'edició d'un nou full informatiu amb les consignes per continuar la lluita, “*como es lógico, la CNS [...] no estaba dispuesta a concederlo*”²⁵³⁶. Aleshores era quan

---

²⁵³² *Ibíd.*

²⁵³³ “Se rompió el convenio del metal” dins *Prensa Obrera*, nº 14, juliol de 1973, p. 1.

²⁵³⁴ *Ibíd.*

²⁵³⁵ *Ibíd.*

²⁵³⁶ *Ibíd.*, p. 2.

hagués calgut “*la organización para impulsar esas Asambleas masivas y para orientar, con octavillas a los trabajadores*”²⁵³⁷, una mancança que es deixava notar encara més a les empreses més petites, on la presència de Comissions Obreres era testimonial. Per a superar aquesta situació s’entenia que no hi havia altra sortida que impulsar Comissions Obreres arreu.

Un altre conflicte obrer, en aquest cas a La Papelera española de El Prat, posava en evidència de nou les limitacions que oferia als treballadors les estructures franquistes d’enquadrament obrera i per tant la necessitat de constituir organitzacions autònomes com ara les Comissions Obreres per tal de fer avançar la lluita. Els treballadors de la Papelera española feia 25 anys que no alçaven la veu però des de febrer de 1973 havien iniciat un boicot a les hores extres i baixos rendiments per aconseguir millores de les seves condicions laborals. A més, havien fet una aturada de dues hores en protesta per l’assassinat d’en Manuel Fernández Márquez. Però va ser el dilluns 7 de maig quan, en realitzar una nova aturada en solidaritat amb la lluita de la Seat pel Conveni, la direcció va decidir tancar l’empresa y suspendre de feina i sou durant tres dies a tota la plantilla. La Seat, la Seda i Terlenka van mostrar des d’un primer moment la seva solidaritat i l’endemà es va realitzar una concentració davant el sindicat del Prat que va aplegar 2.000 persones. Un cop closos els mítings “*una gran manifestación [sic] recorre el Prat de punta a punta y cuando la policia [sic] hace acto de presencia ya no encuentra a nadie, con lo cual el contenido de los 8 “jeeps” y los autocares se dedican a cargar contra las personas que esperaban el autobús [sic] en la plaza y a cercar la Seda para intimidar a los obreros e impedir los paros solidarios*”²⁵³⁸. El dimecres 9 de maig diversos piquets van recórrer El Prat recollint diners i menjar. Per la seva banda “*El sindicato [...] intentó ganarse la simpatía de los trabajadores*”²⁵³⁹ qualificant el tancament com a il·legal, deixant fer assemblees als seus locals... Però a mesura que la lluita s’havia anat consolidant van començar a posar pals a les rodes a la celebració de reunions. A més, quan es va dictar el laude d’obligat compliment van aconsellar deixar-ho córrer tot adduint que ja no s’hi podia fer res més, traient-se la careta i mostrant-se “*como lo que es: un sindicato Vertical fascista*”²⁵⁴⁰.

El dimecres 15 de maig l’empresa seguia tancada i la direcció pressionava al personal,

---

²⁵³⁷ *Ibíd.*

²⁵³⁸ “!!!La papelera española sigue en huelga!!!” dins *Prensa Obrera*, n° maig de 1973, Suplement, p. 1.

²⁵³⁹ *Ibíd.*

²⁵⁴⁰ *Ibíd.*

ara enviant-los cartes tot advertint-los que si no tornaven a treballar el divendres podien considerar-se “*automáticamente despedidos*”²⁵⁴¹. L’endemà es realitzava una nova concentració “*de unos 400 trabajadores en los locales del jurado de empresa que se ratifica en el no entrar; siendo disuelta a los 10 minutos por la Guardia Civil [...] metrallera en mano*”²⁵⁴². El dia que expirava el termini fixat per la direcció per a retornar als llocs de feina “*sólo una veintena de esquirols se arriesga a entrar uniéndose a los administrativos y encargados que no han dejado de hacerlo*”²⁵⁴³. L’endemà, es diu, seran menys els que entraran a fàbrica, entenem que de resultes de la pressió dels piquets que van aprofitar la resta del dia a recollir diners i a mirar d’estendre el conflicte per la comarca. L’empresa, per tal de reconduir la situació, va oferir un augment de vora 80 pessetes diàries i, després de dues assemblees de treballador, van decidir “*reincorporarse al trabajo el sábado 25 con la conciencia de que debe proseguir la lucha dentro hasta lograr la readmisión de los despedidos*”²⁵⁴⁴.

El balanç que se’n feia des de *Prensa Obrera* era el següent: per una banda, es posava en valor “*la gran movilización popular que en el Prat se ha desarrollado durante la Huelga -fundamentalmente estudiantes del Instituto, juventud, compañeros de SEDA, TERLENKA, etc, vecinos- con recogidas de dinero, comida, etc...*”²⁵⁴⁵ i la solidaritat econòmica, encara que es considerava insuficient la provinent de les fàbriques en un moment en què “*ya no se producen 2 ó 3 luchas, en las empresas con tradición -Siemens, Pirelli, etc- sino que cada vez es mayor el número y la rapidez con que se suceden*”²⁵⁴⁶. La relació de solidaris econòmics anava de les 65.000 pessetes lliurades pels Obres de la Tèrmica de Sant Adrià a les 100 del Bar R, passant per les 40.000 de Seda i Terlenka, les 250 dels Estudiants de Tortosa, o les col·lectes fetes en un casament (2.250 pessetes) o en un bateig (525 pessetes). Per tal de superar aquestes mancances es feia una defensa de la constitució de Comissions Obreres a cada fàbrica i el desplegament del màxim d’iniciatives (manifestacions, propaganda, mítings, concentracions...) “*que polaricen la atención de todos los trabajadores, de todo el pueblo de su sector y de su Comarca hacia su lucha*”²⁵⁴⁷ tal com ho havien fet a Cerdanyola i a Ripollet al voltant de Meler o els treballadors de Fama. Per tant, es considerava que era treballant en “*CONSOLIDAR LAS*

---

²⁵⁴¹ *Ibíd.*

²⁵⁴² *Ibíd.*, p. 2.

²⁵⁴³ *Ibíd.*

²⁵⁴⁴ “Papelera: 3 semanas de huelga” dins *Prensa Obrera*, nº 13, juny de 1973, p. 11.

²⁵⁴⁵ *Ibíd.*

²⁵⁴⁶ *Ibíd.*

²⁵⁴⁷ *Ibíd.*, p. 5.

*COMISIONES OBRERAS en cada fábrica y haciendo que los trabajadores en lucha no se conformen con resistirse a entrar en la fábrica sino que sean capaces con su trabajo en la calle de arrastrar la gran solidaridad, en que podemos avanzar en la Comarca*²⁵⁴⁸.

Algunes de les Comissions Obreres més consolidades del Baix Llobregat enfortien la seva organització editant publicacions pròpies. La més veterana era Elsa, que a aquestes alçades ja n'havia elaborat tres números de *Nuestra Lucha. Contacto Obrero*, de la Comissió Obrera de Solvay, on hi havia el militant de Bandera Roja Francisco Español Fernández, en publicava el segon número. I la de Clausor debutava amb *Voz Obrera. Prensa Obrera*, al seu torn, animava a donar-los suport econòmic i a col·laborar-hi “*leyéndolo, discutiéndolo [sic], pasándolo a otros compañeros; aportando nuestras sugerencias*”²⁵⁴⁹.

També els treballadors de la Renault posaven sobre la taula la necessitat de crear Comissions Obreres com a principal instrument de defensa dels interessos de la classe treballadora arrel del desenvolupament de la seva darrera lluita. La seva demanda d'un augment del 100% de la prima s'havia fet arribar a la direcció a través “*del Jurado y compañeros representativos de los trabajadores*”²⁵⁵⁰. L'empresa, per la seva banda, en va oferir el 45%, proposta que va ser rebutjada pels treballadors, moment en què “*Ante nuestra unión y fuerza recurrió a su “gobierno” preparando a la guardia civil y llamando a un inspector de trabajo para que intentase meter miedo a los trabajadores*”²⁵⁵¹. En la seva presència l'empresa va pujar l'oferta al 60%, però els treballadors van tornar a refusar-lo malgrat l'intent de dividir-los “*haciendo una votación delante del abogado del sindicato de Esplugas*”²⁵⁵².

En noves assemblees, els treballadors replantegen la seva demanda per motius d'igualitarisme i passen a demanar 1.500 pessetes iguals per a tothom mentre “*los capitalistas de Renault siguieron buscando el medio de frenar la lucha mandando a la guardia civil a casa de compañeros*”²⁵⁵³. En aquest moment “*se comenzo [sic] a resquebrajar un poco la unidad y, para colmo, el Jurado, a espaldas de los trabajadores aceto [sic] delante de un delegado provincial del Sindicato la segunda propuesta de la empresa*”²⁵⁵⁴. Malgrat haver assolit aquest augment del 60% la victòria no es considerava

---

²⁵⁴⁸ *Ibíd.*

²⁵⁴⁹ *Ibíd.*

²⁵⁵⁰ “Informaciones” dins *Prensa Obrera*, n° 13, juny de 1973, p. 7.

²⁵⁵¹ *Ibíd.*

²⁵⁵² *Ibíd.*

²⁵⁵³ *Ibíd.*

²⁵⁵⁴ *Ibíd.*

completa i remarcaven la necessitat que “*Frente a los jurados vendidos a las empresas impongamos comisiones representativas para negociar*”²⁵⁵⁵.

Els treballadors de Roca tornaven a posar sobre la taula la necessitat de millorar les mesures sanitàries. Les 400 persones de la secció de colat van parar la producció el 18 de juny en demanda d’una setmana laboral de 40 hores i de neteja diària de la secció, la que produeix majors índex de silicosis. La Delegació de Treball va declarar el conflicte col·lectiu i va donar 21 dies a l’empresa per atendre la petició dels treballadors. Passat el termini sense cap resposta, el dimarts 10 de juliol es van posar en vaga de nou, la qual van mantenir tota la setmana “*a pesar de la continuada presencia de la policia armada y de la guardia civil*”²⁵⁵⁶. La secció d’esmalt se’ls havia solidaritzat parant quatre hores cada torn i l’empresa havia acomiadat tres treballadors, un d’ells jurat d’empresa. Per aquest motiu es demanava organitzar la solidaritat amb Roca realitzant assemblees, recollides de diners...

A Exin tornava també el conflicte i *Prensa Obrera* n’oferia un reportatge molt detallat. Quins eren els motius? Al Conveni signat l’any anterior pel Jurat d’Empresa s’establia un augment salarial al cap d’un any vinculat a l’augment del cost de la vida. Però com que els treballadors havien rebutjat aquest Conveni, enlloc de les 700 pessetes que se’ls oferien van demanar-ne 3.500 per a tothom. En segon lloc, i vist que el Jurat d’Empresa formava part més del problema que de la solució, s’exigia la seva dimissió. Finalment, els treballadors s’havien posat en vaga per rebutjar l’expansió dels contractes eventuais. La vaga va arrencar el dimarts 18. Els treballadors s’havien convocat a les 10 del matí al menjador però “*viendo allí que faltaban algunos compañeros [...] decidimos ir a buscarlos*”²⁵⁵⁷. Un quart d’hora després “*nos encontrábamos, excepto algunos esquirols, todos en el comedor*”²⁵⁵⁸. Aleshores “*la dirección sube al comedor y con amenazas y gritos se dirigen a varios trabajadores coaccionándoles para que vuelvan a sus puestos de trabajo*”²⁵⁵⁹ però “*los trabajadores comunicamos a la empresa nuestra negativa a reincorporarnos al trabajo mientras la empresa no atendiese nuestras peticiones*”²⁵⁶⁰. Estant així les coses els treballadors conformaren una Comissió amb dues persones per secció que serien els interlocutors amb la direcció. Però l’empresa es negà a parlar-hi i la

---

²⁵⁵⁵ *Ibíd.*

²⁵⁵⁶ *Ibíd.*, p. 9.

²⁵⁵⁷ “La huelga de Exin” dins *Prensa Obrera*, nº 15, setembre de 1973, p. 5.

²⁵⁵⁸ *Ibíd.*

²⁵⁵⁹ *Ibíd.*

²⁵⁶⁰ *Ibíd.*

Comissió comunicà quines eren les decisions preses en assemblea al Jurat d'Empresa. Els treballadors tancats al menjador es mantingueren en assemblea pràcticament permanent durant tot el dia i es convocaren l'endemà mitja hora abans d'entrar *“en la Puerta de la empresa para hablar con los compañeros que siguen trabajando”*²⁵⁶¹.

La pressió de l'endemà al matí aconseguia l'objectiu buscat, augmentant significativament fins a 185 els treballadors en vaga. Fins el dissabte els dies van transcórrer tancats al menjador de 7 del matí a dos quarts de 6 de la tarda, realitzant assemblees i *“construyendo una unidad extraordinaria entre nosotros”*²⁵⁶². El dissabte la direcció de l'empresa els va anunciar que estaven tots acomiadats i en assemblea van decidir abandonar la tancada i retrobar-se el dilluns a les 7 del matí davant la porta de la fàbrica. Com ja començava a ser tradicional entre els vaguistes del Baix Llobregat, el dilluns al matí van anar-se acumulant davant la fàbrica treballadors *“con nuestras batas de trabajo”*²⁵⁶³ com a instrument de visibilització del seu conflicte. Tot seguit van marxar *“en manifestación pacífica hasta la plaza de los caídos de Molins de Rei atravesando toda la población”*²⁵⁶⁴. Un cop allí *“La guardia civil nos comunica que allí no podemos permanecer, que tiene orden de dispersarnos y detener a unos cuantos”*²⁵⁶⁵. Tota la setmana va transcórrer a base de mobilitzacions i assemblees al local del Sindicat amb la participació de treballadors d'altres empreses. La nit del dimecres al dijous *“La guardia civil a indicación de la patronal a actuado [...] deteniendo a 5 compañeros [...] supuestamente acusados de amenazas y coacciones a los esquirols”*²⁵⁶⁶. A l'assemblea del dijous *“nos damos cuenta de lo equivocado e inútil de nuestras esperanzas en la CNS”*²⁵⁶⁷, es decideix posar en primer pla l'alliberament dels detinguts i *“el jurado y los jercas de la CNS se comprometen a lograr su libertad para el viernes [...] siempre y cuando nos comprometamos a no actuar contra ningun esquirol. En la assemblea se decide esperar”*²⁵⁶⁸.

Durant tota la setmana s'havien anat produint accions en defensa dels treballadors d'Exin a diverses localitats de la comarca. A les Fundiciones Ros de Sant Vicenç dels Horts havien parat 3 hores cada torn, a Turbo, de Molins de Rei, un quart d'hora d'aturada i

---

²⁵⁶¹ *Ibíd*em, p. 6.

²⁵⁶² *Ibíd*em.

²⁵⁶³ *Ibíd*em.

²⁵⁶⁴ *Ibíd*em.

²⁵⁶⁵ *Ibíd*em.

²⁵⁶⁶ *Ibíd*em.

²⁵⁶⁷ *Ibíd*em.

²⁵⁶⁸ *Ibíd*em.

assemblea, a diverses parròquies homilies, recollida de diners a Molins de Rei, a Sant Feliu i a Cornellà. La darrera de les mobilitzacions que se'ns relata fou una concentració solidària comarcal a l'església de Molins de Rei i una assemblea que van durar tres hores. En acabada l'assemblea va produir-se una manifestació d'unes 300 persones. La constatació de la participació de nou dels Instituts en la lluita obrera del Baix Llobregat és la detenció de "*Dos estudiantes de bachillerato, Pedro Martínez de 17 años y Martín Obiols de 19 vecinos de Cornellà y San Feliu acusados injustificadamente de repartir octavillas de la lucha de Exin*"²⁵⁶⁹, els quals "*han sido ingresados en la carcel y han sido puestos a disposición de la autoridad militar*"²⁵⁷⁰. *Prensa Obrera* feia una crida "*a todo el pueblo a impedir esta nueva locura represiva de la dictadura*"²⁵⁷¹.

La d'Exin no era però la única lluita obrera activa al Baix Llobregat en arrencar a la tardor. La majoria dels conflictes estaven provocats per mesures repressives. A Solvay la setmana acabava amb l'entrega d'una "*carta de despido a un trabajador*"²⁵⁷². Malgrat que això es produïa a les 11 de la nit del divendres 14 de setembre, les aturades es van iniciar aquella mateixa nit en tota l'empresa i es van perllongar durant quatre hores. El torn que sortia el dilluns 17 a les 6 del matí es va quedar per celebrar una assemblea amb els que entraven i van decidir iniciar una vaga fins la readmissió de l'acomiatat. A petició de la direcció van fer assemblea a la CNS amb la participació d'una trentena de treballadors i van acabar acordant que "*el trabajador seria readmitido, però con una suspensión de empleo y sueldo durante un mes y 10 dias. No se había conseguido todo però sí una cosa importante: QUE EL TRABAJADOR NO FUERA DESPEDIDO*"²⁵⁷³.

El dissabte 22, un encarregat d'Emtisa, empresa situada a Sant Andreu de la Barca, provocava la sanció d'un treballador. El dilluns següent, el 90% dels treballadors s'aturaven durant 5 hores i mitja i l'empresa decidia enretirar pràcticament tota la sanció. L'endemà encara es produïren aturades i assemblees i finalment es tornava a la feina. La notícia tornava a posar al punt de mira la CNS, a qui es responsabilitzava d'interferir massa en les darreres lluites "*con su demagogia, convenciendo a todos de su eficacia y buen corazón [...]; por ello esta última lucha es una muestra práctica de lo que se puede conseguir con la unidad de los trabajadores*"²⁵⁷⁴. També a Laboratorios Electrónicos

---

²⁵⁶⁹ *Ibíd.*, p. 12.

²⁵⁷⁰ *Ibíd.*

²⁵⁷¹ *Ibíd.*

²⁵⁷² "Luchas obreras" dins *Prensa Obrera*, nº 15, setembre de 1973, p. 7.

²⁵⁷³ *Ibíd.*

²⁵⁷⁴ *Ibíd.*, p. 8.

“Ante la sanción que la empresa quería imponer a un trabajador ante el aumento de los topes, se produjo el paro de su sección hasta el levantamiento de dichas sanción”²⁵⁷⁵, i a Terlenka, “Ante las sanciones a dos compañeros, se realizaron paros que totalizaron 26 horas”²⁵⁷⁶.

Les negociacions pel Conveni Col·lectiu eren altre cop motiu de conflictes. A Laforsa la negociació era al girant i, a banda del boicot a les hores extremes que feia dos mesos que durava i les aturades de dues hores els dies 26 i 27 d’agost per la plataforma reivindicativa, el 6 de setembre es va fer una nova aturada de dues hores en demanada d’un augment de 3.000 pessetes per l’augment del cost de la vida. N’aconseguien 2.000. A la Seda la proximitat de les negociacions també estava escalfant el clima i l’empresa havia sancionat sense feina i sou un treballador, motiu pel qual es va fer una parada de tres hores. Finalment, a Matacás no hi havia manera de cobrar uns endarreriments i després d’una aturada de dues hores “*Inmediatamente les fueron pagados*”²⁵⁷⁷.

4.3.1.5. El Procés 1.001

Desafortunadament, el relat regular de les lluites obreres al Baix Llobregat amb el qual *Prensa Obrera* ens anava assortint queda interromput de setembre de 1973 fins a gener de 1974, quan apareix el número 16. Fins el moment, o bé cada mes o, a tot estirar, cada dos mesos, n’havia anat apareixent un exemplar. I això, sense comptar els Suplements, exemplars monogràfics centrats en l’experiència d’algun conflicte viu molt útils com a instrument de socialització del conflicte a persones alienes.

Essent conscients d’aquest fet, a la mateixa portada del *Prensa Obrera* de setembre de 1973 en donaven les raons, que responien a manca d’efectius -humans i materials- en bona mesura vinculats al Procés 1.001: “*El gran despliegue informativo realizado en la Campaña de Camacho, junto a las dificultades economicas [sic] que entraña un tiraje de 5.000 PRENSAS de cada numero [sic] que ha salido*”²⁵⁷⁸. Per mirar de resoldre aquesta situació feien una crida “*a todos los trabajadores y simpatizantes para que colaboren económicamente y en su reparto*”²⁵⁷⁹.

Malgrat que el judici contra les persones que eren assenyalats pel règim com la direcció

---

²⁵⁷⁵ *Ibíd*em, p. 9.

²⁵⁷⁶ *Ibíd*em.

²⁵⁷⁷ *Ibíd*em.

²⁵⁷⁸ *Prensa Obrera*, n° 16, gener de 1974, portada.

²⁵⁷⁹ *Ibíd*em.

de les Comissions Obreres no havia de començar fins a finals del 1973, al *Prensa Obrera* de setembre ja es començaven a escalfar motors. Tal com avançava la portada de *Prensa Obrera*, Bandera Roja del Baix Llobregat ja feia mesos que hi treballava. A Molins de Rei la policia entrava a casa de l'Antònia Castellana. Vivía encara a casa els pares, que era gran i sempre s'havia emprat per desar el material clandestí que tant ella com els seus germans hi duien. L'Antònia Castellana explica que "Hi havia també una maleta del Comité d'Agitació, al qual pertanyia jo en aquell moment. Havíem tingut també la "vietnamita" d'impressió, que guardava a les golfes en una caixa"²⁵⁸⁰. L'endemà del dia de reis de 1973 hi entrava la guàrdia civil seguint una ordre judicial d'escorcoll en busca de material polític. Ella va poder escapar-se'n -després va saber que l'ordre anava a nom de son pare, que era un home d'ordre, secretari de l'alcalde Lluís Puiggari, amb qui les forces més dretanes de la població volien passar comptes- i un amic se la va endur a Cornellà. Hi van trobar fulls volants sobre el Procés 1.001. "El mateix dia van escorcollar el domicili del Manel Palau i de la Montserrat Fabregat. Al cap d'un mes ho feren a casa del Jaume Buscà, la de l'Alfred Bofill i la del Jaume Garriga. Sortosament només trobaren el que buscaven a casa meva i a casa d'en Jaume Garriga"²⁵⁸¹. Aquest darrer és el que va sortir-ne més malparat perquè estava fent el servei militar a la Marina a Cadis i, en espera del judici al TOP, li van fer la vida impossible.

L'antelació en la preparació d'aquesta campanya era deguda al fet que s'interpretava que "*Si el régimen logra llevar a cabo estos juicios sin una gran respuesta obrera y popular; la seguridad del régimen se afirmará y una oleada represiva de consecuencias imprevisibles, puede desencadenarse sobre el movimiento obrero y las clases populares*"²⁵⁸². Per això era important que "*el juicio de Camacho genere una movilización general del pueblo, que como en burgos, detenga la mano asesina de la dictadura*"²⁵⁸³. Tot i que la mobilització contra aquest judici havia d'estar encapçalada per "*las Comisiones Obreras y las Organizaciones de masas populares*"²⁵⁸⁴ calia saber implicar la resta del poble antifranquista. De quina manera? Combinant totes les formes de lluita al carrer, als centres de treball, als barris, a les escoles i a les Universitats. Utilitzant també les possibilitats legals de què disposaven els treballadors a través del sindicat vertical com

---

²⁵⁸⁰ ALBÓ, N; BUSQUETS, J; MARTÍ, R (coord.); *Les dones i la política: Alcaldesses i regidores de Catalunya*. Edicions de la Magrana/Edicions 62, Barcelona, 1989, p. 87.

²⁵⁸¹ *Ibidem*.

²⁵⁸² "Libertad para Camacho..." dins *Prensa Obrera*, nº 15, setembre de 1973, p. 3.

²⁵⁸³ *Ibidem*.

²⁵⁸⁴ *Ibidem*, p. 4.

ara assemblees a la CNS o recollides de signatures. Incorporant als sectors populars mitjançant assemblees de poble i de barri. Internacionalitzant la protesta. I programant Jornades de Lluita els dies en què se celebrés el judici.

Per a que aparegués un nou número de *Prensa Obrera* va caldre esperar aquest cop quatre mesos. El judici esperat tant de temps s'acabava de celebrar -20 de desembre- i des del periòdic editat pels *Sectors* de Comissions Obreres i per les Comissions de Barri es lamentava el fet que “*a pesar de la movilización obrera y popular [...] la dictadura [...] les ha impuesto penas de 12 a 20 años de cárcel [sic]*”²⁵⁸⁵.

4.3.1.6. Els Convenis Col·lectius com a camp de batalla

Aprofitant el coneixement de l'esperada sentència dels populars membres de CCOO un altre article reflexionava al voltant de la sofisticació dels mecanismes repressius de la dictadura amb l'objectiu de fer fracassar les lluites obrera i popular²⁵⁸⁶. A banda de l'auge dels mètodes repressius tradicionals com la intervenció de la policia per resoldre conflictes laborals o l'ús de la magistratura en casos com el mateix Procés 1.001 o el conflicte de la Tèrmica del Besòs, un parell de novetats s'afegien al repertori repressiu. En primer lloc, el 30 de novembre de 1973 s'havia aprovat el Decret Llei sobre les mesures econòmiques que prohibia que els Convenis incorporessin augments salarials per sobre del cost de la vida fixat per l'Institut Nacional d'Estadística (INE). Al percentatge fixat per l'INE (un 14% pel 1973) només se li podia afegir un 5% sempre que l'empresa pogués sostenir que no repercutiria en el preu dels productes que fabricava. En segon lloc, la nova Llei de Convenis Col·lectius aprovada el 3 de gener buscava tant l'allargament de la seva durada, que passava a ser d'un mínim de dos anys, com agilitzar la seva discussió, amb una pèrdua de protagonisme del Ministre de Treball de torn en benefici de la CNS.

Aquesta darrera reflexió sobre les modificacions en el sistema de negociació dels Convenis era especialment oportuna perquè durant els dos primers mesos de l'any hi havia un grapat d'empreses amb tradició de lluita que els tocava renovar-los: Pirelli, Clausor, Mata. ERMSA, Fama, Elsa, Fergat, Soler Almirall, Fundición Serra, Maticás i

---

²⁵⁸⁵ “Contra los monstruosos juicios de la dictadura. Por la amnistia!!!” dins *Prensa Obrera*, n° 16, gener de 1974, p. 6.

²⁵⁸⁶ “La represión se perfecciona... el estado franquista perfecciona los instrumentos para ahogar la lucha obrera y popular” dins *Prensa Obrera*, n° 16, gener de 1974, pp. 3-4.

Hispano Suiza de Sant Feliu. *Prensa Obrera* es posava al seu servei i es comprometia a informar de l'estat de les negociacions en cadascuna de les empreses i les respectives reivindicacions. S'animava també a fer constants assemblees arreu i a “*impedir que los jurados negocien a espaldas de los trabajadores*”²⁵⁸⁷, obligant-los a sancionar qualsevol decisió en assemblea. I a treballar perquè les accions no quedessin recloses entre les parets de les fàbriques, motiu pel qual calia donar a conèixer les raons de la seva lluita a les portes de les altres empreses i manifestar-se pels carrers de pobles i ciutats per socialitzar el seu conflicte i poder recollir solidaritat, a més de preparar assemblees conjuntes als locals de la CNS com a acció de resposta davant qualsevol agressió patronal o estatal. Alhora, totes aquestes mesures de caràcter il·legal s'havien de saber combinar amb les que brindaven les anomenades possibilitats legals com ara els càrrecs sindicals o les assemblees de ram. El resum que feien de totes les mesures a las què calia recórrer per afrontar aquests dos mesos de Convenis era el següent:

- *Asambleas en todas las fabricas [...], que las decisiones importantes se tomen en la Asamblea.*
- *que todo el mundo conozca las reivindicaciones que se plantean en las distintas fabricas [sic], y como evoluciona la situación.*
- *Utilizar formas de lucha que permitan la unidad y la participación de todos los trabajadores de la fábrica [...]*
- *Ir a la puerta de otras empresas por parte de los obreros que estén luchando.*
- *Sacar la lucha a la calle: Concentraciones, salidas en manifestación.*
- *Realizar concentraciones y Asambleas en la CNS [...]*
- *Utilizar al máximo las posibilidades legales de forma honrada y luchadora.*
- *Recoger el descontento popular, contra el aumento del coste de la vida, iniciando una amplia campaña.*²⁵⁸⁸

Prensa Obrera seguia la preparació de les negociacions pel Conveni a nombroses empreses. A Seda-Terlenka ja feia temps que estaven en lluita pel Conveni i havien arribat a realitzar una vaga que havia acabat amb 19 acomiadats. Després de “*continuas asambleas, exigencias a la empresa de readmisión y varios paros en las dos factorias*

---

²⁵⁸⁷ “En la comarca... que hacer?” dins *Prensa Obrera*, nº 16, gener de 1974, p. 5.

²⁵⁸⁸ *Ibidem*, p. 6.

*afectadas desde que finalizó la huelga*²⁵⁸⁹, cinc d'ells havien estat readmesos i uns altres 4 havien guanyat el judici de Magistratura. Pel que feia al Conveni, la darrera oferta que havia fet l'empresa havia "*mejorado incluso los efectuados durante la huelga, aunque no cubre ni mucho menos nuestras reivindicaciones*"²⁵⁹⁰. La Comissió Obrera d'Hispano Suïza informava que l'11 de desembre s'havien reunit en Assemblea a la CNS "*para que el jurado nos informara de la situación de las deliberaciones del convenio*"²⁵⁹¹. El 3 de gener l'assemblea se celebrava a l'empresa i la direcció oferia un 13% d'augment, lluny encara de les 36.000 que demanaven els treballadors. L'endemà, l'empresa començava a fer "*las maniobras típicas para dividirnos*"²⁵⁹². Noves assemblees i sancions anaven trufant el procés negociador. A Solvay i "*Como resultado de la continuada combatividad y unidad de los trabajadores*"²⁵⁹³, el que havia de ser una revisió automàtica del Conveni havia acabat incloent algunes de les reivindicacions dels treballadors (augment de 3.000 pessetes per a tothom en 15 pagues, revisió semestral de l'índex d'augment del cost de la vida, 100% del salari en cas de malaltia, accident o jubilació, cobrament dels festius i de les guàrdies, augment del 13,9% de l'hora extra). A Pirelli Moltex, durant la primera setmana de l'any "*se dieron varias informaciones en los comedores donde se ponía [sic] de manifiesto las reivindicaciones que se habían [sic] conseguido en otras empresas de la comarca*"²⁵⁹⁴. Amb aquesta informació sobre la taula realitzaren una assemblea on el Jurat va informar de la reunió del Conveni i, després de discutir-ho àmpliament, s'elaborà una plataforma reivindicativa. L'oferta de l'empresa va ser rebutjada després de discutir-la tots dos torns al menjador ratificant-se en el quatre punts de la seva plataforma. A més, s'acordà que si l'empresa no cedia s'iniciarien aturades de dues hores en dies alterns. L'aturada al final s'allargà mitja hora més del previst i en reunió amb el Jurat d'empresa van saber que la direcció els havia advertit que "*si seguimos [sic] haciendo paros alargaria [sic] el convenio 6 meses, habria [sic] sanciones, e incluso podria [sic] haber cierre de la fabrica*"²⁵⁹⁵. Una nova assemblea d'una hora i vint minuts de durada mantenia el que s'havia acordat i tot seguit els treballadors tornaven als llocs de treball "*donde permanecemos en paro 2h 1/2*"²⁵⁹⁶. Per la tarda feren acte de presència "*los jefes de la*

---

²⁵⁸⁹ "Informaciones obreras" dins *Prensa Obrera*, nº 16, gener de 1974, pp. 7-8.

²⁵⁹⁰ *Ibíd.*, p. 8.

²⁵⁹¹ *Ibíd.*

²⁵⁹² *Ibíd.*

²⁵⁹³ *Ibíd.*

²⁵⁹⁴ *Ibíd.*

²⁵⁹⁵ *Ibíd.*

²⁵⁹⁶ *Ibíd.*

*empresa, Sr. Cardona y Sr. Franco con un inspector de la delegación de trabajo*²⁵⁹⁷ i l'endemà, el dia 18 de gener, el jurat informava en assemblea que s'havien anul·lat les reunions programades suspentent les negociacions fins mig any més tard. Tanmateix, l'empresa acabava acceptant de reprendre les negociacions el dia 22 sempre i quant no hi hagués aturada el dia 19. L'assemblea de treballadors acceptava la proposta de la direcció. A Ermsa haurien d'haver començat les negociacions a l'octubre però les deliberacions no s'havien iniciat perquè l'empresa estava endarrerint les eleccions per allargassar tot el procés. Al final, pressionada pel boicot a les hores extres iniciat pels treballadors des del 29 de desembre, la direcció havia permès les eleccions i s'iniciaven les deliberacions pel Conveni. Mentrestant, des del dia 7 de gener el taller mecànic havia acordat no fer hores extres amb l'objectiu de *“conseguir inmediatamente que el IRTP lo pague la empresa”*²⁵⁹⁸. A Elsa s'havien iniciat les deliberacions. Un mes abans, els treballadors havien elaborat la plataforma reivindicativa. En assemblea celebrada el dia 18 *“los trabajadores rechazan la oferta, preparandose [sic] pues para luchar”*²⁵⁹⁹. La revisió del Conveni a Matacás estava marcada per la demanda que es reconegués que l'empresa pertanyia a Enasa, és a dir, a l'Institut Nacional d'Indústria, i que calia igualar les condicions laborals a les de Pegaso. Després d'un parell d'aturades, les primeres setmanes de gener la direcció reconeixia l'equiparació. Finalment, a Fergat s'havia aprovat l'avantprojecte de Conveni en Assemblea de treballadors.

Després d'aquest número de gener va tornar a passar mig any més abans no es tornés a publicar un nou *Prensa Obrera*, i seria el darrer. Amb data del 4 de juliol un Suplement del *Prensa Obrera* donava el tret de sortida a allò que s'esdevindria i que ocuparia la totalitat de l'últim número: la Vaga General del Baix Llobregat²⁶⁰⁰. Ja ho avançava el *Prensa Obrera* de gener quan deia que els treballadors d'Elsa, en plena negociació pel Conveni, havien refusat l'oferta de l'empresa hi s'havien començat a preparar *“para luchar”*²⁶⁰¹. I no estaven sols. També els treballadors de Solvay i els del ram del metall estaven decidits a anar al combat per firmar el millor Conveni possible.

Tant a Elsa com a Solvay les propostes de l'empresa van ser considerades insuficients

---

²⁵⁹⁷ *Ibíd.*

²⁵⁹⁸ *Ibíd.*, p. 10.

²⁵⁹⁹ *Ibíd.*

²⁶⁰⁰ Aquesta vaga general va ser la primera d'una sèrie de tres que van marcar el final del franquisme a la comarca. Al desembre vindria la Segona Vaga General del Baix Llobregat, de caràcter més polític que aquesta primera. I la Tercera Vaga General del Baix Llobregat, que arrancaria l'11 de novembre i s'allargaria fins el 21 de febrer de 1976, tindria com a *leit motiv* la solidaritat amb Laforsa.

²⁶⁰¹ “Informaciones obreres” dins *Prensa Obrera*, n° 16, gener de 1974, p. 10.

pels treballadors reunits en assemblea i des de mitjans de maig van començar els aturs parcials. Pel que feia als empresaris del metall, s'havien tancat a renegociar el conveni local tot intentant imposar el provincial, que contenia “*niveles salariales y condiciones mucho peores que el anterior; rechazando [...] la plataforma reivindicativa de los trabajadores consistentes en 650 ptas. diarias de sueldo mínimo, 40 horas de Trabajo a la semana, IRTP a cargo de la empresa y derecho de assemblea y huelga*”²⁶⁰².

L'espurna que va anar encenent en cadena la comarca va ser l'acomiadament de dos dels dirigents sindicals d'Elsa més destacats: en Carles Navales, aleshores encara militant de Bandera Roja, i en Pepe Martínez. La resposta solidària dels seus companys va portar l'empresa a acomiadar els 700 integrants de la plantilla. Pel seu compte, a Solvay, instal·lada a Martorell, s'havia produït una situació similar que havia dut a la direcció a acomiadar 64 treballadors i a sancionar a la resta del personal

4.3.1.7. La Vaga General Comarcal de juliol de 1974

Per tal de situar breument l'origen del conflicte i què va significar recorrerem al clàssic *El Baix Llobregat. 15 años de luchas obreras*²⁶⁰³:

*“La huelga en torno a los conflictos de “Elsa”, del ramo del Vidrio, en Cornellà; el problema de “Solvay”, del ramo de la Química, en Martorell y la problemática suscitada por el convenio comarcal del metal señalan el comienzo de una nueva etapa para el movimiento obrero y el final de otra. Se podría decir que con la huelga general de “Elsa-Solvay” va a ser posible interpretar la última etapa del movimiento obrero durante el franquismo en el Baix Llobregat.”*²⁶⁰⁴

A més, i pel que ens interessa ara a nosaltres, cal recordar que a Bandera Roja la situació era molt tensa perquè no semblava que hi hagués cap possibilitat de reconciliar les dues postures que s'havien anat consolidant. Una divisió de l'Organització “*entre los socialdemócratas y los ortodoxos*”²⁶⁰⁵, en paraules d'en Carles Navales, un dels protagonistes del conflicte i, si es vol dir d'aquesta manera, víctima, perquè segons ens

---

²⁶⁰² SÁNCHEZ VEGA, Andrés; op. cit., p. 161.

²⁶⁰³ RIERA, Ignasi; BOTELLA, José; op. cit..

²⁶⁰⁴ Ibídem, p. 105.

²⁶⁰⁵ SÁNCHEZ VEGA, Andrés; op. cit., p. 184.

explica, va ser expulsar a mitja vaga “*de Bandera Roja por mi moderación*”²⁶⁰⁶. I, pel que feia a les diferents coordinadores sindicals, també el panorama estava a punt de canviar, però en aquest cas en favor d’una fusió entre *Sectors* i la CONC.

Malgrat que un cop finalitzada i valorada positivament tothom se’n va voler atribuir l’èxit, sembla que la seva convocatòria va ser “*motivo de una fuerte polémica entre las dos organizaciones más fuertes [...]: CC. OO, controlada por el Partit Socialista Unificat (PSUC), y las Comisiones de Barrios y Fábricas*”²⁶⁰⁷, controladas por *Bandera Roja (BR)*”²⁶⁰⁸. Tot i l’hegemonia aconseguida en algunes de les fàbriques de més pes com ara la Siemens o Laforsa, el PSUC “*se encontraba alejado de las formas de lucha sindical que impulsaban las nuevas comisiones*”²⁶⁰⁹. Així, mentre *Bandera Roja* va defensar des d’un primer moment “*la extensión de la huelga “como una mancha de aceite” a través de los piquetes de trabajadores de Elsa, el PSUC desconfiaba y temía que se llegase a “una huelga desastre” que quemase lo conseguido hasta entonces en el movimiento obrero comarcal*”²⁶¹⁰. I que qui va haver de desencallar la situació va ser el mateix secretari general del PSUC Gregorio López Raimundo, gràcies a la gestió del qual va ser possible implicar-hi la Siemens, amb el dirigent sindical històric Juan Ramos Camarero al front, “*elemento que fue decisivo para generalizar la protesta*”²⁶¹¹.

De la convocatòria formal de la vaga general a través d’una assemblea àmplia de la UTT del Metall se’n van fer càrrec els militants de *Bandera Roja* Emilio García i Paco Arias, delegats de la Fergat i de Pirelli respectivament. El dia 3 de juliol s’havia arribat a un acord entre els tres subjectes protagonistes: “el de Elsa, que era el que marcaba el tono del enfrentamiento, el de CCOO y Comisiones de Barrio y de Fábrica”, i un comitè de persones vinculades bàsicament a l’espai polític de *Bandera Roja* entre els quals s’hi comptava “*el escritor Ignasi Riera, el periodista Manuel Campo Vidal, Ignasi Subirats, Marta Farnés, Pere Caldas, también participaron activamente Alfonso Carlos Comín, Juan N. García-Nieto y Jordi Borja*”²⁶¹² [subratllats a de l’original].

A aquests actors, en Carles Navales hi afegia el Delegat Provincial de Sindicats Jose

---

²⁶⁰⁶ *Ibíd*em p. 185.

²⁶⁰⁷ Les Comissions de Barris i Fàbriques ja no existien com a tals el 1974, però s’entén que es refereix a l’espai polític que havien ocupat, ara organitzat a través de *Sectors de Comissions Obreres* i *Comissions de Barri del Baix Llobregat*.

²⁶⁰⁸ SÁNCHEZ VEGA, Andrés; op. cit., pp. 166-167.

²⁶⁰⁹ *Ibíd*em, p. 167.

²⁶¹⁰ *Ibíd*em.

²⁶¹¹ *Ibíd*em.

²⁶¹² *Ibíd*em, p. 168.

María Socías Humbert, a qui atribueix part de l'èxit de la vaga. En paral·lel als esdeveniments explicats, Navales explica que Socías Humbert va voler parlar amb ell pel pes que podia tenir el seu posicionament. Preguntat sobre si pensava acceptar la indemnització d'Elsa o continuar la vaga a risc de perdre-ho tot “*Le dije que nunca aceptaría una indemnización, que mi compromiso era con la causa de mis compañeros de trabajo y nada más*”²⁶¹³. Però també el va tranquil·litzar fent-li saber que la seva posició política “*no era la de quemarlo todo y que el momento de descomposición que vivía el Régimen debía vehicularse hacia la democracia aceptando el liderazgo del Príncipe Juan Carlos cuando fuera Rey. Creo que esa afirmación fue definitiva para generar confianza, pues él me contestó que su referente político europeo era Willy Brandt*”²⁶¹⁴, un personatge que va servir de punt de trobada entre ambdós ja que en Carles Navales li va contestar confiant-li que ell es “*consideraba socialdemócrata, como Willy Brandt*”²⁶¹⁵. La reunió es va cloure acordant el marc sota el qual es desenvoluparia aquesta primera vaga general del Baix Llobregat: “*manifestaciones sí, pero por las aceras y sin banderas rojas; asambleas legales en el sindicato, siempre que sólo asistieran representantes sindicales y pudiera estar presente el delegado de la organización sindical; recogida de dinero también, si quien lo hacía era el presidente de la Unión de Técnicos y Trabajadores*”²⁶¹⁶. En sortir va considerar que no era oportú fer pública aquesta trobada i els acords a què hagués pogut arribar perquè, de fet, “*el marco que acabábamos de convenir era el que ya estaba viviendo la ciudad. Era más su confirmación de la aceptación de lo que hacíamos que un acuerdo hilvanado en aquel acto*”²⁶¹⁷. En aquesta mateixa línia de defensa d'una vaga que actuava com si fos legal perquè de fet les autoritats n'estaven al corrent de primera mà, en Carles Navales afirmava també que “*La prensa legal fue decisiva*”²⁶¹⁸, la qual cosa és certa²⁶¹⁹. Però contraposa aquesta iniciativa dels militants antifrancquistes que treballaven a mitjans de comunicació amb l'afirmació que “*Apenas hubo octavillas durante la huelga*”²⁶²⁰.

---

²⁶¹³ *Ibíd.*, p. 191.

²⁶¹⁴ *Ibíd.*

²⁶¹⁵ *Ibíd.*

²⁶¹⁶ *Ibíd.*

²⁶¹⁷ *Ibíd.*, p. 192.

²⁶¹⁸ *Ibíd.*, p. 188.

²⁶¹⁹ Un equip liderat per en Manuel Campo Vidal, que treballava al *Tele/eXprés*, i que comptava entre d'altres amb en Jordi Vinyes, del *Correo Catalán*, l'Ignasi Riera, del *Diario de Barcelona*, en Francesc Baltasar, del *Mundo Diario*, o en Ramon Llull, de La Voz del Llobregat, es reunia diàriament al Patronat Cultural i Recreatiu per tal de dissenyar les notícies del dia per tal que l'interès sobre la vaga no decaigués.

²⁶²⁰ SÁNCHEZ VEGA, Andrés; *op. cit.*, p. 188.

No sabem quants fulls volants són els que permeten afirmar que “*Apenas hubo octavillas*”. Sí que sabem, però, que la Coordinadora de Catalunya de *Sectors de Comissions Obreres* va editar-ne una amb data de 4 de juliol cridant a la “*HUELGA GENERAL EN EL BAIX LLOBREGAT*”²⁶²¹. I una segona, quan la vaga ja estava en marxa, animant a la “*SOLIDARIDAD CON EL BAJO LLOBREGAT*”²⁶²². Però tenim la sensació que en Carles Navales, conscientment o inconscient, tenia la voluntat de donar un vernís de normalitat i legalitat a una vaga que no ho va ser, que no ho podia ser, de normal i legal. I que si va ser possible no va ser només, ni principalment, pel clima de confiança que va establir amb el Delegat Provincial de Sindicats o pels acords sobre com calia que es desenvolupés que, d'altra banda, i com no podia ser d'una altra manera, no van poder seguir uns actors que no tenien coneixement de la seva existència. Veiem què ens n'expliquen els organitzadors a través de *Prensa Obrera*.

En arrencar la vaga general, un Suplement de *Prensa Obrera* cridava “*¡A LA HUELGA GENERAL!*” I el número que, un cop finalitzada, es dedica a descriure-la i analitzar-la, va ser el darrer²⁶²³. El desenvolupament de la vaga va acabar de segellar el procés d'unitat sindical que tant a nivell comarcal com general estaven transitant l'espai constituït per *Sectors* i la CONC. Així ho anunciava a la portada: “*En este PRENSA OBRERA recogemos integramente el informe sobre la Huelga General del Baix Llobregat, que se discutió y aprobó en una Asamblea Unitaria de Comisiones Obreras, lo qual entendemos que es un firme paso hacia la unificación de Comisiones Obreras*”²⁶²⁴. Així que, encara que aquest últim número de *Prensa Obrera* estava editat com era habitual per *Sectors de Comissions Obreres* i *Comissions de Barri del Baix Llobregat*, entenem que el seu contingut era aprovat pel conjunt del moviment obrer organitzat de la comarca.

S'explicava que la decisió de convocar la vaga general comarcal era fruit d'un procés d'acumulació de forces on nombroses empreses havien endegat batalles per la millora de les seves condicions de treball. Però amb això és probable que no n'hi hagués prou. La tasca de les *Comisiones Obreres*, “*su consolidación progresiva han posibilitado el desarrollo de una gran tradición y práctica de la lucha solidaria (frente al asesinato de San Adrián, frente a las detenciones, frente al asesinato de Puig Antich [...]) que ahora*

---

²⁶²¹ “HUELGA GENERAL EN EL BAIX LLOBREGAT!!”. AHCO. ICONC.1B. 5.1. Sectors Catalunya

²⁶²² “SOLIDARIDAD CON EL BAJO LLOBREGAT-UNIFIQUEMOS LA ACCION EN EL METAL-CONTRA LOS DESPIDOS-POS LA LIBERTAD DE HUELGA”. AHCO. ICONC.1B. 5.1. Sectors Catalunya.

²⁶²³ *Prensa Obrera*, nº 17, juliol de 1974.

²⁶²⁴ *Ibíd.*, p. 1.

*se ha manifestado con toda su amplitud*²⁶²⁵. Essent aquest el marc, Comissions Obreres va creure “*imprescindible dar un salto hacia adelante que posibilite:*

DOBLEGAR a la dirección de de Elsa y Solvay, vencer la resistencia de la PATRONAL para iniciar la discusión del Convenio Comarcal del Metal y así garantizar la comprensión de todos los trabajadores en torno a la necesidad de la lucha para conquistar nuestras mejoras y derechos”²⁶²⁶. Perquè si bé és cert que el conflicte a Elsa i a Solvay van ser un motor potent d’aquesta confrontació, un dels seus èxits va ser la capacitat de coordinar els interessos d’un gruix molt important de treballadors en un mateix fragment de temps.

Segons va aprovar l’Assemblea Unitària de Comissions Obreres, van ser tres els elements que van fer possible la convocatòria de la vaga general: “*Comisiones Obreras, la utilización de los Cargos Sindicales y las Asambleas*”²⁶²⁷. I el seu èxit no se la podia atribuir ningú en particular perquè “*Una Huelga General quién la hace es el pueblo*”²⁶²⁸. Ara bé, dit això, calia posar de manifest que “*conseguir poner de acuerdo a 30.000 huelguistas, tras unas prespectivas correctas y en la realización de los actos más importantes, el tener una Organización Autónoma de los trabajadores, con experiencia de muchos años en al lucha obrera, es decir tener Comisiones Obreras, fué un aspecto esencial*”²⁶²⁹. Com també havia estat clau l’ús adequat de les possibilitats legals. La celebració de reunions i assemblees amb els càrrecs sindicals i treballadors representatius de diferents rams als locals de la CNS de Cornellà van permetre mantenir el contacte i la unitat durant tot el conflicte. L’espai de trobada i discussió en què van transformar els locals del sindicat *vertical* va permetre als militants de Comissions Obreres, “*con cargo sindical o sin él*”²⁶³⁰ -Carles Navales havia acordat amb Socías Humbert que això no succeiria perquè, de fet, habitualment no succeïa - exposar llurs punts de vista respecte el desenvolupament de la vaga als treballadors més allunyats de CCOO, “*y podemos afirmar que en la mayoría de veces, la reflexión se profundizaba, y matizaba y cientos de Cargos Sindicales honrados que anteriormente habían estado apartados de la lucha, se ponían con decisión a la cabeza de los planteamientos*”²⁶³¹.

---

²⁶²⁵ *Ibíd*em, p. 3.

²⁶²⁶ *Ibíd*em.

²⁶²⁷ *Ibíd*em, p. 8.

²⁶²⁸ *Ibíd*em, p. 9.

²⁶²⁹ *Ibíd*em.

²⁶³⁰ *Ibíd*em.

²⁶³¹ *Ibíd*em.

Tanmateix, i tenint en compte que sense tot això que s'ha exposat no hagués estat possible endegar aquesta vaga general comarcal, “*Lo importante y decisivo, para que nuestra HUELGA, se extendiera y fuera GENERAL, ha sido la SALIDA A LA CALLE*”²⁶³². I es preguntaven: “¿*Como hemos conseguido que talleres y fábricas pequeñas, que jamás habían participado en la lucha se sumaran a la Huelga?, ¿Como hemos conseguido que tiendas y establecimientos de todo tipo, la Iglesia, y en fin todo el pueblo, apoyara activamente la lucha?*”²⁶³³. La comprensió i simpatia vers els objectius dels treballadors en lluita només “*se convirtieron en HUELGA; en ACCION, cuando cientos y miles de trabajadores, sacábamos a las fábricas cercanas, a la calle, cuando en las calles se veían manifestaciones masivas, cuando los “piquetes” recorrían bares y tiendas explicando la situación, cuando nuestras mujeres extienden la lucha por los barrios, con los vecinos y hacían causa común de nuestra lucha*”²⁶³⁴.

Com ja s'havia planificat, les dimensions de la vaga s'aniran eixamplant com si d'una taca d'oli es tractés. El dimecres 3 de juliol, mentre els treballadors d'Elsa i Solvay es tancaven a l'església de Cornellà, la resposta a la crida a una jornada de lluita general feta per l'Assemblea de càrrecs sindicals del metall els du a plantejar-se “*a necesidad de un paro general de 24 horas y en su desarrollo forzar la salida a la calle de las fábricas: Llegar a la Huelga General*”²⁶³⁵. El dia següent es produeix un “*Se producen numerosos enfrentamientos. La Huelga General se consolida en todo Cornellá*”²⁶³⁶. I la setmana acabava amb “*200 [...] fábricas y talleres en huelga total*”²⁶³⁷ i l'expansió a Sant Feliu, on “*al calor de Hispano Suiza y Electroodos K.D. más de 50 empresas salen a la calle, mientras casi un centenar permanecen en paro total*”²⁶³⁸ i a Sant Joan Despí, Molins de Rei, Esplugues i Sant Boi.

El dilluns 8 de juliol la vaga general no només es manté sinó que s'estén per d'altres fàbriques de Molins, de Sant Vicenç dels Horts, de Gavà i de Viladecans. Producte de les mobilitzacions “*son ya varias las decenas de detenidos en las manifestaciones en la calle*”²⁶³⁹ i “*la guardia civil dispara repetidamente produciendose [sic] algún herido a*

---

²⁶³² *Ibíd*em, p. 8.

²⁶³³ *Ibíd*em.

²⁶³⁴ *Ibíd*em.

²⁶³⁵ *Ibíd*em, p. 5.

²⁶³⁶ *Ibíd*em.

²⁶³⁷ *Ibíd*em.

²⁶³⁸ *Ibíd*em.

²⁶³⁹ *Ibíd*em, p. 6.

consecuencia de los mismos”²⁶⁴⁰. A més, fora del Baix Llobregat, diverses “*fábricas de Barcelona y Vallés realizan paros y Asambleas, concentraciones en la CNS y varias manifestaciones entre la que destaca la de las Ramblas barcelonesas*”²⁶⁴¹. Mentrestant, a Magistratura se celebrava el judici per l’acomiadament de 5 treballadors de Solvay i s’iniciaven les negociacions amb la patronal. L’endemà començaven a donar els seus fruits: “*UN ACUERDO en la Elsa, la APERTURA de negociaciones del Convenio Comarcal del Metal y las GARANTIAS de no tomar represalias laborales ni policíacas*”²⁶⁴². I seguien les mobilitzacions: els treballadors de Solvay es tancaven a l’abadia de Montserrat i en assemblea massiva decidien mantenir la vaga fins a aconseguir “*Garantias de la Libertad de los detenidos y Apertura de la negociación*”²⁶⁴³. El dimecres 10 de juliol els treballadors deixaven la tancada en rebre garanties de l’alliberament dels detinguts i aconseguir l’obertura de negociacions i “*la libertad de asamblea en la puerta de la fábrica y en la CNS*”²⁶⁴⁴. Finalment, “*en masiva Asamblea den la CNS de trabajadores y cargos sindicales representativos, se decide volver al trabajo*”²⁶⁴⁵.

El retorn a la feina es va fer de manera “*organitzada y unitaria*”²⁶⁴⁶, tal com s’havia acordat abans d’iniciar la vaga. Perquè l’objectiu era que “*nosotros salieramos [sic] fortalecidos, la Dictadura debilitada, y la patronal rota su unidad inicial, desconcertada*”²⁶⁴⁷. I això només era possible si en lloc de provar d’aconseguir totes les reivindicacions que es plantejaven s’establia la necessitat d’aconseguir la negociació d’un compromís. És a dir, aconseguir “*el reconocimiento de nuestra fuerza, y por tanto el reconocimiento implícito de nuestro instrumentos, del DERECHO de ASAMBLEA, del DERECHO DE HUELGA, de la fuerza de COMISIONES OBRERAS, y de la fuerza en definitiva de la CLASE OBRERA*”²⁶⁴⁸.

---

²⁶⁴⁰ *Ibíd.*

²⁶⁴¹ *Ibíd.*

²⁶⁴² *Ibíd.*

²⁶⁴³ *Ibíd.*

²⁶⁴⁴ *Ibíd.*

²⁶⁴⁵ *Ibíd.*

²⁶⁴⁶ *Ibíd.*, p. 7.

²⁶⁴⁷ *Ibíd.*

²⁶⁴⁸ *Ibíd.*, p. 8.

4.4. El moviment obrer al Vallès

Ja hem vist quan explicàvem l'evolució de *Sectors*, la Coordinadora de Comissions Obreres impulsada per Bandera Roja, que el Vallès va ser una de les tres *zones* que va assolir Coordinadora pròpia. Ara bé, més que al Vallès, el que caldria dir és que la Coordinadora es va establir particularment al Vallès oriental tot i que Cerdanyola i Ripollet, els dos enclavaments més importants, pertanyen al Vallès occidental, fronterers amb l'oriental, això sí.

Aquest fet podria resultar estrany perquè justament era al Vallès occidental on hi havia hagut històricament més indústria i, en conseqüència, major tradició d'organització i lluita obrera. Ja el 1870, “Sabadell i Terrassa concentraven el 72 per cent dels telers manuals llaners de Catalunya”²⁶⁴⁹. I aquesta tendència no va fer més que créixer ja que el període 1870-1936 “fou per a la indústria llanera el que marcà el predomini del districte Sabadell-Terrassa en aquest sector productiu dins de l'estat espanyol”²⁶⁵⁰. El 1970, tant una com l'altra repartien la seva activitat “*entre la indústria pesada, la construcció y, sobre todo, las diferentes ramas del textil*”²⁶⁵¹. Però el cert és que la seva presència en aquestes dues ciutats industrials serà significativament reduïda, sobretot si la comparem amb la que assoliran a les noves indústries del Vallès oriental.

En parlar del Vallès oriental al capítol anterior veiem que entre Cerdanyola, Ripollet i Montcada i Reixac es van establir uns vincles humans profunds que es van traduir també en coordinació de les lluites per la millora de les condicions de vida a pobles i ciutats. I en el terreny del moviment obrer no va ser diferent:

“Ripoll o el Celler Cooperatiu, totes elles situades a terrenys de Ripollet, o grans indústries com Uralita, ubicada en terrenys compartits, Aiscondel, Joresa o Riviera a Cerdanyola, a les que hauríem de sumar Aismalibar, situada al barri de Masrampinyo en la localitat de Montcada i Reixac [...]

Altres empreses petites i mitjanes com Sintermetal, Trilla, Mir Mirò [sic], Surtex, Tèxtil Victoria, Suminsa SA, Eurast a Ripollet i Meler, Fusal Aicar, Columbia a

---

²⁶⁴⁹ BENAUL BERENGUER, Josep M.; “La industrialització de Sabadell: per què i com” dins BENAUL, Josep Maria; CALVET I ESTEVE DEU, Jordi (ed.); *Indústria i ciutat. Sabadell, 1800-1980*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1994, p. 28.

²⁶⁵⁰ DEU I BAIGUAL, Esteve; “Consolidació i lideratge de la indústria llanera” dins BENAUL, Josep Maria; CALVET I ESTEVE DEU, Jordi (ed.); *Indústria i ciutat. Sabadell, 1800-1980*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1994, p. 67.

²⁶⁵¹ BALFOUR, Sebastian; op. cit., p. 65.

Cerdanyola configuraran, conjuntament amb les grans empreses comentades, un important espai industrial que tindrà relació directa amb la forta immigració arribada a aquestes poblacions i que donarà com a resultat una concentració de mà d'obra industrial que serà el motor de les lluites obreres i veïnals antifranquistes”²⁶⁵².

La immigració no serà però sempre procedent del sud ja que la ràpida industrialització de Cerdanyola va afavorir l'arribada també “de treballadors procedents del tèxtil i de les mines del nord català, amb una ja àmplia experiència en la lluita obrera”²⁶⁵³. El resultat de combinar uns treballadors experimentats en la lluita sindical amb unes condicions laborals duríssimes va ser l'aparició dels primers conflictes laborals a principis dels anys seixanta. Aismalibar i Mir Miró, dues de les empreses de referència, comptava amb “líders obrers tan carismàtics com Luis Barbosa [posteriorment militant de Bandera Roja i líder obrer a Meler], Gaspar Menor, Luque, Juan Hernández “El Chato”, Antonio Gil, Fernando Gómez”. A aquesta generació veterana s’hi va apropar “gent molt jove, com Ramon Pla, Joan Homs, etc.”²⁶⁵⁴, ambdós militants de Bandera Roja, amb qui s’anirà posant les bases per reconstruir el moviment obrer i preparar les noves batalles de la segona meitat dels anys seixanta i sobretot dels anys setanta. A aquesta tasca hi va contribuir involuntàriament la duríssima repressió de les direccions d’Aismalibar i Mir Miró entre el 1962 i el 1964 ja que en acomiadar la direcció obrera “va facilitar la difusió de l'ideal de mobilització i, per tant, la força de les coordinadores obreres a través de la contractació per a les diferents factories de Cerdanyola i Ripollet de molts dels obrers acomiadats”²⁶⁵⁵.

Després de la repressió del 1964 va caldre esperar un parell d’anys per a reprendre l’ofensiva obrera. La van encapçalar els treballadors d’Aiscondel i l’objectiu era reduir la jornada laboral i augmentar el salari i el mitjà el baix rendiment. Malgrat que el cost va ser alt –“acomiadaments massius en lots de trenta i quaranta treballadors i l’escapçament de l’organització obrera dels militants de CCOO”²⁶⁵⁶- a principis de 1976 van aconseguir reduir la jornada a vuit hores diàries i augmentar el salari setmanal a 1.700 pessetes.

A Aiscondel li va seguir Uralita, que es va mobilitzar pels mateixos motius, i ja entre el

---

²⁶⁵² MARTOS I CALPENA, Ramon; op. cit., pp. 22-23.

²⁶⁵³ NEGREIRA VERJILLOS, Josep Lluís; op. cit., p. 88.

²⁶⁵⁴ *Ibíd.*

²⁶⁵⁵ *Ibíd.*

²⁶⁵⁶ *Ibíd.*, p. 148.

1969 i el 1970 va ser la indústria tèxtil, amb unes condicions de treball molt dures, i els treballadors que estaven construint la Universitat Autònoma de Bellaterra, les que varen prendre el testimoni. D'entre les mobilitzacions que van desplegar les treballadores de la indústria tèxtil en va destacar la que es va viure a Textil Victoria. Tot i que sembla que aquest conflicte “va ser clau per concretar la formació i consolidació de les Plataformes Anticapitalistes a Ripollet”²⁶⁵⁷, des d'*Acción* es va posar com a exemple de com actuar davant els casos de suspensió de pagaments: “*MANTENERSE UNIDOS, OCUPAR LA EMPRESA E IMPEDIR QUE NADIE SAQUE NINGÚN MATERIAL NI MAQUINARIA*”²⁶⁵⁸.

La grandíssima majoria de conflictes obrers que es van desenvolupar al Vallès van estar organitzats des de les Comissions Obreres, estiguessin enquadrades en les Coordinadores Locals, de Sectors o de Plataformes. Entre les organitzacions polítiques que les animaven hi trobem, PSUC a banda, el PC-ml, la OIC i Bandera Roja²⁶⁵⁹. Entre el PSUC i Bandera Roja la principal diferència raïa en la concepció que uns i altres tenien de Comissions Obreres -moviment pels primers, embrió de sindicat pels segons- i per la necessitat de dotar-les d'organització, molt més indispensable per Bandera Roja que pel PSUC. Tot i així, la relació entre les respectives Coordinadores va ser habitualment bona malgrat algunes diferències importants com quan la Vaga Local de Cerdanyola i Ripollet. En Ramon Martos, militant aleshores de Bandera Roja, afirma que “A la pràctica les relacions eren molt influïdes i la majoria de reunions a nivell local de la zona de Ripollet – Cerdanyola eren conjuntes”²⁶⁶⁰. Ho corroboren en Ramon Pla i la Carmen Martínez coincideixen en afirmar que “els dirigents de les CCOO, els històrics de la primera generació, ens veïen com a joves cadells, impetuosos i amb moltes ganes de fer coses. Per a ells, pràcticament no hi havia diferències i nosaltres érem simplement una generació jove del mateix moviment clandestí”²⁶⁶¹.

Entre les organitzacions a l'esquerra del PSUC la diferència més destacada venia determinada pel paper que es reservava a l'assemblea de treballadors: si per la OIC-Plataformes havia de ser el principal instrument d'organització obrera, per Bandera Roja era un recurs molt útil però que calia reservar per a moments comptats, i pel PC-ml no

---

²⁶⁵⁷ *Ibíd.*, p. 151.

²⁶⁵⁸ “Textiles Victoria” dins *Acción*, n° 2, març de 1971, p. 6.

²⁶⁵⁹ NEGREIRA VERJILLOS, Josep Lluís; *op. cit.*, p. 90.

²⁶⁶⁰ MARTOS I CALPENA, Ramon; *op. cit.*, p. 164.

²⁶⁶¹ NEGREIRA VERJILLOS, Josep Lluís; *op. cit.*, p. 104.

havia de tenir cap protagonisme²⁶⁶².

Segons explicava en Ramon Pla, la seu de la CNS -primer on és ara la seu de la policia local i més endavant a l'avinguda de Catalunya davant del bar Salla- va servir d'improvisat indret de trobada de l'incipient moviment obrer. Dirigents obrers de les principals empreses s'hi apropaven un cop a la setmana amb el pretext de demanar-hi sales per a fer-hi reunions. La sol·licitud gairebé mai no era satisfeta però durant l'estona que les desenes de treballadors esperaven la resposta havien aprofitat "per passar-se informació i coordinar accions o futures reunions"²⁶⁶³ sense la interrupció de la policia. Més enllà de les fàbriques, l'hàbitat habitual de les Comissions Obreres, tant Plataformes com Bandera Roja van aconseguir certa influència en el món de l'ensenyament -recordem que des d'un principi Bandera Roja va impulsar els Comitès d'Ensenyants- i en el de la construcció. Agrupant treballadors no alineats en cap partit o sindicat organitzaven reunions a la muntanya on es discutia de les seves problemàtiques i s'acordaven mobilitzacions amb l'objectiu de resoldre-les. Un dels inconvenients però d'aquest sistema organitzatiu era que quan el problema que els havia dut a reunir-se se superava, les assemblees s'esfumaven. Aquest era un dels principals arguments pel qual Bandera Roja privilegiava l'organització d'una Comissió Obrera per sobre de les assemblees de treballadors: la seva major permanència en el temps més enllà dels cicles de la lluita obrera.

4.4.1. La incorporació de Bandera Roja al moviment obrer vallesenc

La formació del nucli de Bandera Roja a Cerdanyola-Ripollet-Montcada té a en Joan Oms Llohis i a en Ramon Pla dos dels seus protagonistes. Es van conèixer estudiant peritatge químic i van fer amistat. Ja quan enfilaven el darrer curs el primer va convidar al segon a unes xerrades que impartien en Jordi Borja i en Jordi Solé Tura a l'Escola Industrial del Clot. Era ser just al principi de la creació de Bandera Roja. Després van haver de marxar fer les milícies universitàries i, en tornar, es van posar a buscar feina. En Ramon Pla va treballar primer a una empresa de Montmeló però a l'octubre de 1969 el contractava Aismalibar, on s'hi passaria els propers anys. *"Al cap de poc temps Joan Oms començà a treballar a Valentine (Montcada) i tots dos vam ser els responsables d'implantar BR a la*

---

²⁶⁶² *Ibíd*em, p. 105.

²⁶⁶³ *Ibíd*em, p. 93.

*zona de Ripollet – Cerdanyola – Montcada*²⁶⁶⁴. Una de les primeres persones que hi van incorporar, molt important en la seva presència entre el moviment obrer, va ser la Carmen Martínez. Procedent de Granada havia anat a raure al barri barceloní de Verdum, on hi vivien uns oncles. Com en Joan Oms i en Ramon Pla també es va apropar a l'Escola del Clot, on va contactar amb gent del FOC a través de l'HOAC. Als cercles de debat que organitzaven va conèixer en Dídac Fàbregas i aquest la va incorporar al que havien estat muntant amb la gent de Ripollet-Cerdanyola i que posteriorment esdevindria un nucli de *Plataformes*. Hi va estar participant de forma irregular perquè havia de tenir cura de son pare, malalt a l'hospital, fins que va tenir unes diferències amb un afer personal amb en Dídac Fàbregas –*allò personal és polític*. “*Aquest fet em va decebre i em vaig apartar una mica fins que en una acció conjunta amb Bandera Roja on hi havia el que després va ser el meu marit, Ramon Pla, vaig decidir integrar-me en aquets partit*”²⁶⁶⁵. La Carmen Martínez havia treballat ja a Castellón, una empresa de Ripollet, i formava part aleshores de la plantilla de Riviere, a Cerdanyola, on hauria de desenvolupar la seva tasca sindical els propers anys. Partint d'aquest nucli, “L'arrelament a Ripollet – Cerdanyola i Montcada de l'organització “Bandera Roja” anirà en augment aconseguint una implantació i presència importants a les vagues de la zona entre el 1970 i 1975 on alguns dels líders obreres pertanyien a aquesta organització”²⁶⁶⁶. D'entre els militants més significats per la seva activitat de reconstrucció del moviment obrer vallesenc hi comptem també en Ramon Martos i en Jaume Sariol a Sintermetal, el Jordi Verdaguer a Aicar, en Lluís Barbosa a Meler, l'Estrella Ferreriro a Riviere o en Pep Martínez a Aismalibar. La situació a l'interior de les empreses no era la ideal per a desenvolupar-hi cap activitat sindical. En Ramon Pla recorda que en entrar a Aismalibar va contactar “*amb algunes persones que havien participat en les vagues anteriors però la gent tenia molt present la repressió*”²⁶⁶⁷. No va ser fins a les eleccions sindicals de 1971 que el moviment va començar a reprendre de nou el vol i es va aconseguir conformar un nucli estable de CCOO.

Aquesta major coordinació obrera no va aturar, emperò, la repressió contra el moviment obrer. Treballant coordinadament, patronal i policia feien tot el possible per dificultar la tasca de reorganització del moviment obrer. En Ramon Pla explicava que “*Una vegada*

---

²⁶⁶⁴ MARTOS I CALPENA, Ramon; op. cit., p. 133.

²⁶⁶⁵ *Ibídem*, p. 134.

²⁶⁶⁶ *Ibídem*, p. 132.

²⁶⁶⁷ *Ibídem*, p. 133.

per setmana, per cadascuna de les grans empreses de Cerdanyola, Ripollet i Montcada passava un policia per a ser informat pel Departament de Personal dels obrers que d'alguna manera més destacaven o més es movien”²⁶⁶⁸. I a la inversa: si era la policia la que enganxava qualsevol treballador desenvolupant activitat política o sindical, l'empresari n'era informat. Entre uns i altres, el *Sindicat Vertical*, gestor de les *l·listes negres* en què quedaven anotats els treballadors més reivindicatius. Passar a formar part de la *l·lista negra* era gairebé una condemna a la fam, perquè qualsevol persona que fos a l'atur havia de comunicar al *Vertical*, i era aquest qui en darrera instància donava el vist-i-plau a la contractació.

La Carmen Martínez va haver de viure totes dues situacions. Primer, explica ella mateixa, va quedar “*marcada professionalment quan vaig ser detinguda, ja que aquest fet impedia que jo pogués accedir a la plaça de mestra que els meus estudis permetien*”²⁶⁶⁹. La detenció s'havia produït al polígon Riera Marsà de Montornès, on havia anat amb en Ramon Pla i en Pepe Martínez a llançar fulls volants. Però un cotxe de la Brigada Político-Social els va sortir el pas i els esguerrà la festa. La única detinguda va ser ella a la qual, tot i no trobar-li res incriminatori, li van retenir el DNI i li van demanar que l'anés a buscar a Via Laietana l'endemà. Un cop allí, després de negar qualsevol vinculació amb l'oposició a la dictadura li van mostrar un full amb tot el seu historial polític i un altre amb el del seu marit Ramon Pla²⁶⁷⁰. Era la primera detenció. N'havien de venir dues més al mateix polígon. Una altra cop amb el seu marit, aquest cop amb el cotxe carregat de fulls volants²⁶⁷¹. I una tercera amb la Carme Rodríguez, militant de *Plataformes*²⁶⁷². La incorporació a la *l·lista negra*, en canvi, va venir de resultes del seu acomiadament de Riviere. “*Aleshores -segueix la Carmen Martínez- vaig haver de buscar-me la vida. Jo em vaig presentar a una empresa com una ignorant que deia ser modista i que no volia treballar cosint a casa seva. Em van contractar, però, una setmana més tard, quan va arribar el meu informe des del Sindicat, em van acomiadar*”²⁶⁷³. Aquesta vigilància permanent de l'activitat opositora provocava, és clar, que els militants antifranyquistes prenguessin totes les mesures al seu abast per preservar la seva integritat. La Carmen Martínez, per exemple, va viure amb el seu marit durant anys en un pis que donaven a

---

²⁶⁶⁸ NEGREIRA VERJILLOS, Josep Lluís; op. cit., p. 80.

²⁶⁶⁹ *Ibidem*.

²⁶⁷⁰ MARTOS I CALPENA, Ramon; op. cit., p. 149.

²⁶⁷¹ *Ibidem*, pp. 149-150.

²⁶⁷² *Ibidem*, p. 148.

²⁶⁷³ NEGREIRA VERJILLOS, Josep Lluís; op. cit., p. 80.

l'autopista Barcelona-Manresa “sense que els meus pares, que també vivien a Ripollet, ho sabessin mai”²⁶⁷⁴.

La protecció valia, és clar, per les persones, però també per les organitzacions. La Coordinació de les Comissions Obreres de Ripollet, Cerdanyola, Montcada i Reixach, Mollet, Montmeló, Montornès... , d'un espai que de vegades serà qualificat com a Vallès Oriental, també per part de *Sectors*, encara que la frontera comarcal entre vallesos justament dividia en dos aquesta zona, no tenia pràcticament relació, per exemple, amb Sabadell, a tocar de Cerdanyola i Ripollet. La convocatòria de les seves reunions es feia sempre de paraula, per tal de no deixar cap rastre escrit, i el lloc de trobada no era l'indret on finalment se celebraria la reunió. Habitualment, quan acabava una reunió, les persones que l'havien moderat proposaven ja nova data, hora i lloc, si podia ser de confiança, millor. Un cop allí tots els interessats s'anava discretament al lloc de la reunió. Si la convocatòria era extraordinària, els encarregats de proposar cita eren els directament afectats pel cas a tractar. En cas que els convocants fossin la CONC o qualsevol organització de fora de la zona amb qui no hi hagués coneixença prèvia, “es fixava un punt de trobada o control al que calia anar amb un element identificador [...] com les revistes “Triunfo” o “Cambio 16”²⁶⁷⁵. Els indrets més emprats com a espais de reunió de Comissions Obreres van ser l'església de Can Sant Joan, a Montcada – Bifurcació, on els capellans posaven totes les facilitats, una zona de la carretera Barcelona – Sabadell propera al restaurant Ca la Roser, al costat de la masia Can Catà, al mig de Collserola, i als Pinetons, una petita pineda entre Ripollet i Santa Perpètua de la Mogoda. Una mica més allunyat, també havien estat llocs de trobada el bosc de Martorelles o el convent del Crist Treballador i el Centre Borja, ambdós a Sant Cugat.²⁶⁷⁶

Tot i que *Avance*, la revista que recollirà bàsicament la reconstrucció del moviment obrer al Vallès Oriental des de l'òptica de Bandera Roja no sortirà fins a l'abril de 1972, gràcies a *Acción*, la seva germana gran de Barcelona, ens arriben ja algunes notícies de conflictes des de mitjans del 1971. La primera d'elles de Ripollet, on en el marc de les mobilitzacions del Primer de Maig el dissabte 8 de maig de 1971 es va celebrar una manifestació que va aplegar un centenar de treballadors²⁶⁷⁷. La segona, al mateix número d'*Acción*, una sèrie de protestes per la negociació del conveni: a Contadores SA de

---

²⁶⁷⁴ NEGREIRA VERJILLOS, Josep Lluís; op. cit., p. 106.

²⁶⁷⁵ MARTOS I CALPENA, Ramon; op. cit., p. 151.

²⁶⁷⁶ MARTOS I CALPENA, Ramon; op. cit., pp. 151-152.

²⁶⁷⁷ “Después del 1º de mayo” dins *Acción*, nº 4, maig de 1971, p. 4.

Montornès del Vallès hi havia hagut una aturada d'un quart d'hora dels 1.000 treballadors que conformaven la plantilla²⁶⁷⁸; a Manau, de Mollet del Vallès, hi hagut una altra aturada, aquest cop de mitja hora, en protesta per l'acomiadament de dues persones durant les negociacions²⁶⁷⁹; i a Arco, també de Mollet, l'aturada de tota la plantilla havia estat resposta per part de la direcció amb l'acomiadament d'11 treballadors²⁶⁸⁰.

Encara al mes de maig els treballadors de Bosuga, instal·lada a Montcada i Reixac, havien començat un procés d'assemblees per seccions on s'hi havia discutit la conveniència de participar de les eleccions i quina feina havien de desenvolupar els jurats, s'havien fet dimitir tots els membres del jurat antic per tal de poder fer-ne una renovació absoluta i s'havia denunciat la reducció dels ritmes. A més, el 14 de maig *“se hizo una sentada de 20 minutos de duración en el patio principal [...] seguida de una manifestación por el interior de la fábrica, en SOLIDARIDAD con un compañero despedido y 4 sancionados en nuestra División Central de Barcelona (Motor Ibérica)”*²⁶⁸¹.

També de mitjans de maig és el conflicte a l'empresa del tèxtil de Ripollet Solitex. Amb una plantilla de 40 treballadors, l'empresa va declarar estar sense un ral i tenia pendent de pagar una setmana de jornals. Els treballadors van començar a reunir-se i van decidir presentar un escrit a la CNS exigint:

“-que mientras trabajen allí, la empresa les abone sus salarios;

*-que antes de dejar este trabajo, el “sindicato” se ocupe de buscarles trabajo en otra empresa, como mínimo en las mismas condiciones que las actuales”*²⁶⁸². A més, per acompanyar la seva demanda, el 17 de maig van aturar la producció i *“Como consecuencia de ello, la empresa les paga el semanal atrasado”*²⁶⁸³.

Un parell de mesos després, els treballadors de Castellón, la primera empresa del metall on havia treballat la Carmen Martínez, van mobilitzar-se per fer front a la pujada de la quota de l'Assegurança Obligatòria que els reduïa els migrats salaris que percebien. La demanda que fos l'empresa qui se'n fes càrrec va ser desestimada per la direcció i els treballadors van acordar deixar de fer hores extres i com a represàlia dos treballadors que acabaven contracte van quedar al carrer. Els treballadors van realitzar una aturada d'un quart d'hora en protesta.

---

²⁶⁷⁸ “Información de luchas” dins *Acción*, n° 4, maig de 1971, p. 8.

²⁶⁷⁹ *Ibíd.*

²⁶⁸⁰ *Ibíd.*

²⁶⁸¹ “Luchas obreras” dins *Acción*, n° 5, juliol de 1971, p. 8.

²⁶⁸² *Ibíd.*, p. 7.

²⁶⁸³ *Ibíd.*

Per a cobrir les hores extres desateses la direcció va fer baixar “*a algunos esquirols de las oficinas a trabajar al taller, pero realizaron tan mal el trabajo que hubo que rehacerlo completamente*”²⁶⁸⁴. Com que aquesta primera alternativa havia fracassat va passar a buscar treballadors “*por todo Ripollet, pero la situación de lucha ha sido explicada por todo el pueblo y no va casi nadie, y los pocos que van se marchan antes de entrar*”²⁶⁸⁵. Mentrestant, la plantilla seguia activa en defensa dels seus drets i gràcies a la valentia de les dones “*ya han sido pinchadas las ruedas de los coches del director y del jefe de personal*”²⁶⁸⁶.

A cavall entre el 1971 i el 1972 es van desenvolupar dues de les lluites més dures pel conveni: la d'Aldai i la de Riviere. A Aldai, van començar els baixos rendiments el 30 de novembre i les aturades que a partir del 4 de desembre va esdevenir una vaga que perduraria fins el 30 de gener de 1972. La resposta de l'empresa va ser l'acomiadament de tots els treballadors menys “*los encargados y jefes de equipo*”²⁶⁸⁷. A partir d'aleshores la lluita es va haver de traslladar a l'exterior “*para ello el arma fundamental es la asamblea periodica*”²⁶⁸⁸ i a les reivindicacions de la vaga s'hi va afegir, en primer lloc, la readmissió de tots els acomiadats. La solidaritat entre les empreses de l'entorn va ser molt important, “*en la denuncia de los esquirols que la empresa contrata, cuando gente de otras empresas rodea a los que entran y les explica porqué no deben entrar, teniendo que ir desde aquel día escoltados con furgoneta los que se quedan trabajando*”²⁶⁸⁹. I també el suport econòmic.

De l'anàlisi feta per en Ramon Martos de les empreses i col·lectius que hi van col·laborar més activament en conclou que “la presència de membres de CCOO de l'òrbita del PSUC-BR era majoritària”. Per exemple, entre els assistents a la reunió unitària de suport als treballadors d'Aldai hi detecta en Joan Oms com a representant de Valentine, en Ramon Pla d'Aismalibar o el mateix Ramon Martos de Sintermetal. Aquestes tres són, a més, algunes de les empreses que van ajudar a enguixar la caixa de resistència²⁶⁹⁰.

Davant la proximitat del judici a Magistratura pels acomiadats que s'havia de celebrar el 24 de febrer es va celebrar una assemblea “*donde han asistido las comisiones de empresa*

---

²⁶⁸⁴ “Castellón (Ripollet)” dins *Acción*, n° 5, juliol de 1971, p. 7.

²⁶⁸⁵ *Ibíd.*

²⁶⁸⁶ *Ibíd.*

²⁶⁸⁷ “Alday una lucha en marcha. Solidaridad en el Vallés” dins *Acción*, any II, N° 2, febrer de 1972, p. 7.

²⁶⁸⁸ *Ibíd.*

²⁶⁸⁹ *Ibíd.*

²⁶⁹⁰ MARTOS I CALPENA, Ramon; op. cit., pp. 151 i 163.

y de barrios”²⁶⁹¹ per reafirmar la solidaritat amb els acomiadats amb Aldai i amb tots els acomiadats anteriors de l’Autònoma, New Pol, Valentine, Fenwick o Dual. Finalitzada l’assemblea es va desenvolupar “una manifestación en un barrio de Sardanyola que ha culminado delante del Sindicato a los gritos de “DESPIDOS NO, ALDAY VENCERA, REPRESION NO!!!”²⁶⁹². Avance acabava fent una crida a multiplicar aquest tipus d’actes, a la coordinació de les empreses en defensa de les que estan en lluita i a cercar en els barris la solidaritat per tal de fer córrer la informació i recollir suports més enllà de la fàbrica o del polígon industrial.

A Riviere, de Cerdanyola, van començar les aturades parcials pel Conveni a principis de desembre de 1971 i, com a Aldai, es van transformar en vaga. Una de les persones més destacades, la Carmen Rodríguez, hi havia entrat a treballar dient que era soltera “*perquè sinó no t’agafaven*”²⁶⁹³. Era militant de Bandera Roja i va participar en la creació de la Comissió Obrera de la fàbrica. Hi va conèixer, entre d’altres, a l’Estrella Ferreiro, a qui va incorporar també a Bandera Roja. Plegades van ser dues de les protagonistes de les aturades i de la convocatòria de la vaga tot passant per les diferents seccions explicant el desenvolupament del conflicte o aprofitant l’hora del dinar fora de l’empresa per debatre amb els companys de feina. A més, organitzaven el que s’anomenava una *serp*, és a dir, una manifestació interna que arrencava d’un grupet de gent i, mica en mica, en passar per les diferents seccions, anava sumant participants i s’anava fent més llarga. A banda de la Carmen Martínez i l’Estrella Ferreiro hi havia d’altres treballadors organitzats: “*en Xavi Gordo PC (m-l) que treballava a les oficines, però era tan clandestí que no feia res. També hi havia en Jaume Tuset (Plataformes) i en Jordi Gabaldà*”²⁶⁹⁴. A més, hi havia també gent del PSUC, treballadors amb més anys a l’esquena dintre de la fàbrica massa cremats per moure’s gaire.

En arrencar la vaga, la direcció de l’empresa va acomiadar la Carmen Martínez, a qui s’assenyalava com a principal instigadora. Més endavant va acomiadar també a l’Estrella Ferreiro. Els seus acomiadaments van fer aflorar importants diferències entre els treballadors implicats en el conflicte. La Carmen Martínez qualificava als Jurats d’Empresa de “*fluixos i propers a la Direcció*”²⁶⁹⁵, però no tenia gaire millor relació amb

---

²⁶⁹¹ “Alday una lucha en marcha. Solidaridad en el Vallés” dins *Acción*, any II, N° 2, febrer de 1972, p. 7.

²⁶⁹² *Ibíd.*

²⁶⁹³ MARTOS I CALPENA, Ramon; op. cit., pp. 151 i 158.

²⁶⁹⁴ *Ibíd.*

²⁶⁹⁵ *Ibíd.*

els integrants de la Comissió Obrera. La reacció que van tenir davant el seu acomiadament és prou explícita:

“Davant els acomiadaments vam convocar una reunió de CCOO de fàbrica i quina va ser la meva sorpresa quan em van acusar de no ser prou clandestina, de no acceptar la disciplina, posant en perill l'organització interna, i em van expulsar del grup. Els treballadors van parar però l'acció no va continuar perquè “els clandestins” no feien res ja que per ells era més important aguantar per ser més forts que parar i que els descobrissin.”²⁶⁹⁶

Aquesta resposta de la Comissió Obrera és en bona mesura confirmada per en Jordi Gabaldá, que n'era integrant, quan afirma que el seu acomiadament va ser *“perquè va anar pel seu compte i nosaltres la vàrem deixar fer coses”²⁶⁹⁷*. També mostra la seva manca de suport a la repressaliada quan davant la petició de testimoniar al seu favor en el judici a Magistratura li va respondre *“no, que en cap cas ho faria”²⁶⁹⁸*. Tanmateix, el dia del judici va estar acompanyada de molts companys *“però tots els membres del jurat d'empresa van declarar en contra nostre dient que jo a les assemblees deia: “Falten pins al voltant de Riviere per penjar els jurats de l'empresa”²⁶⁹⁹*. La sentència li va ser desfavorable i l'acomiadament, o hem dit abans, li va suposar passar a formar part de la *llista negra*.

4.4.2. El desenvolupament del moviment obrer vallesenc a través d'Avance

4.4.2.1. El desplegament de la línia sindical de Sectors al Vallès

A l'abril de 1972 es publica el primer número d'Avance, el *Periódico de los Trabajadores del Vallés*. Encara que, com s'observa, la capçalera no explicita a quina organització o corrent pertany, un article ens dona pistes suficients per poder resoldre l'interrogant. L'article en qüestió ens informa de la celebració d'una Assemblea de Comissions de Barri

---

²⁶⁹⁶ *Ibíd.*

²⁶⁹⁷ *Ibíd.*, pp. 151 i 159.

²⁶⁹⁸ *Ibíd.*

²⁶⁹⁹ *Ibíd.*, p. 151 i pp. 158-159.

celebrada a Barcelona que “*ha representado un paso adelante tanto por la massiva participación (mas de 300 personas) de los militantes de las distintas Comisiones de Barrio de Barcelona y comarca [sic] (Cornella, Bajo Llobregat, Valles, Badalona, Hospitalet) como por la valoración del movimiento de Barrios a partir de las luchas de las luchas de los últimos años*”²⁷⁰⁰ i que va comptar amb un torn final d’intervencions d’entre els què se’n destaca “*la de los compañeros de Comisiones obreres de la Coordinadora de Sectores que [...] hizo un llamamiento ante este 1º de Mayo a la generalización de la lucha de todo el Movimiento Popular en torno a la clase obrera*”²⁷⁰¹. Es tracta sens dubte de l’Assemblea d’abril de 1972 que va tenir lloc a la parròquia de Mare de Déu de Montserrat del Guinardó a iniciativa de Bandera Roja ja analitzada al capítol sobre el *Front de Barris*²⁷⁰². I la menció a *Sectors* de Comissions Obreres sembla una manera subtil de vincular-s’hi. De fet, com si se sentissin especialment lligats a la crida feta per la Coordinadora de *Sectors*, aquest primer número d’*Avance* dedica la portada i un article a la celebració del Primer de Maig.

Al l’article “*Ante el 1º de mayo*”²⁷⁰³ s’elabora un balanç de la situació del moviment obrer a Catalunya i especialment al Vallès. Durant l’any anterior, el 1971, s’havia viscut un augment de la conflictivitat obrera acompanyat d’un desenvolupament de les Comissions Obreres a les empreses. Tot i així, quan arribava l’octubre feia pràcticament dos anys que es mantenia la congelació salarial alhora que els preus no paraven de pujar. Amb la renovació dels Convenis a la vista era l’hora d’impulsar “*AL MAXIMO EN TODAS LAS EMPRESAS POR SUS PROGRAMAS REIVINDICATIVOS, COORDINANDO A TODAS AQUELLAS EMPRESAS QUE SIN ORGANIZACION PERO CON COMBATIVIDAD IVAN [sic] CON SEGURIDAD A DESARROLLAR SUS LUCHAS*”²⁷⁰⁴. I així va succeir en nombroses empreses, entre elles la Seat, que va haver de patir una “*brutal intervenció de la policia [...] que [...] no iba dirigida solo a cortar la lucha de Seat sino que pretendia CORTAR TODO EL PROCESO DE LUCHAS QUE SE DABAN*”²⁷⁰⁵.

El desenvolupament obrer al Vallès durant el darrer any es valorava de la següent manera. En primer lloc es constata un salt endavant en la lluita a través d’assemblees, aturs, baixos rendiments... per la defensa dels seus programes reivindicatius. L’esforç

---

²⁷⁰⁰ “Asamblea de Comisiones de Barrio” dins *Avance*, nº 1, abril de 1972, p. 5.

²⁷⁰¹ *Ibidem*.

²⁷⁰² 4.2.4. L’Assemblea de Comissions de Barri d’abril de 1972.

²⁷⁰³ “Ante el 1º de mayo” dins *Avance*, nº 1, abril 1972, pp. 3-4.

²⁷⁰⁴ *Ibidem*, p. 3.

²⁷⁰⁵ *Ibidem*.

havia suposat arrencar millor salaris sota els principis de “*MAS SALARIO A IGUAL TRABAJO, AUMENTOS IGUAL PARA TODOS*”²⁷⁰⁶. En segon lloc, aquestes lluites havien anat acompanyades d’un reforçament de “*la organización y la capacidad de lucha de la COMISION OBRERA y de su instrumento principal de lucha: LA ASAMBLEA*”²⁷⁰⁷. En tercer lloc, també la resposta solidària havia fet un pas endavant que s’havia demostrat especialment quan l’assassinat de l’Antonio Ruiz Villalba però que també s’havia fet sentir durant els conflictes de l’Antònoma, New-pol, Aldai o Dual mitjançant la seva divulgació, recollides de diners o d’altres accions de suport. En darrer lloc, el contrapunt: l’evidència que de la repressió davant qualsevol demanda.

Davant d’aquesta situació s’observava que “*CADA VEZ ES MAS NECESARIA LA UNIDAD DE TODOS LOS TRABAJADORES, LA LUCHA CONJUNTA POR:*

- *UN PROGRAMA REIVINDICATIVO UNITARIO:*
  - *3.000 ptas de aumento*
  - *semana de 40 horas*
  - *100% en caso de accidente o enfermedad*
  - *30 dias de vacaciones*
- *CONTRA LOS AUMENTOS DE RITMOS, PRECIOS Y LAS DIFERENCIAS SALARIALES*
- *POR LA LIBERTAD DE INFORMACION, ORGANIZACION Y HUELGA*
- *CONTRA LOS DESPIDOS Y LAS DETENCIONES*²⁷⁰⁸

Per a millorar les possibilitats de lluita s’havia creat “*una coordinadora comarcal de comisiones del Vallés*”²⁷⁰⁹, una iniciativa que es feia carn ara però que feia mesos que s’estava preparant. Els antecedents més immediats es trobaven en l’assemblea per preparar el 8 de març, una jornada de mobilitzacions en protesta per la ruptura dels Convenis i la imposició dels laudes que volia ser a més un acte de suport a la plataforma reivindicativa de les Comissions Obreres. A les empreses del Vallès es va deixar notar a Aiscondel, on es va celebrar una assemblea, a Ligoña, amb una nova altra assemblea i la reafirmació en el boicot a les hores extres, i a Uralita, amb l’aturada d’una secció. Al mercat de Cerdanyola el boicot va ser total i al de Ripollet parcial. A Terrassa hi va haver

---

²⁷⁰⁶ *Ibíd.*

²⁷⁰⁷ *Ibíd.*

²⁷⁰⁸ *Ibíd.*

²⁷⁰⁹ *Ibíd.*, p. 4.

“paro y Asamblea en el Instituto Egara Arraona con concentración en la Escuela Industrial”²⁷¹⁰ i manifestació de 500 persones. A Montcada la manifestació enquadrada va tenir lloc als pisos de Valentine. A més, la Coordinadora Comarcal de CCOO del Vallès havia participat ja donant suport “*las acciones en Aiscondel, Uralita, Ligoña,... Boicot al mercado en Sardanyola y Ripollet, concentración en el sindicato de Sardanyola, recogidas de dinero...*”²⁷¹¹.

Com en d’altres ocasions, en aquesta primera informació sobre la creació d’aquesta Coordinadora de Comissions no es fa cap menció a *Sectors*, però és molt probable que es tracti de la seva Coordinadora vallesana. *Avance*, ho acabem de veure, està vinculada des d’un principi a *Sectors*, i té tota la lògica que si la creació de la Coordinadora Comarcal de Comissions del Vallès i l’aparició d’*Avance* coincideixen en el temps, aquesta pertanyi també a *Sectors*. De fet, el més probable sigui que l’edició d’*Avance* hagi estat una de les primeres decisions presa per aquesta nou nada Coordinadora.

Un altre article²⁷¹², el que obria la revista, abordava amb més detall la qüestió de l’augment dels preus i la relacionava amb el dels ritmes de treball. Segons les informacions oficials els salaris havien augmentat un 10,15% però “*En realidad todos sabemos que un padre de familia para tirar adelante, no tiene más remedio que el pluriempleo o hacer más horas que un reloj*”²⁷¹³. Per altra banda, a moltes empreses s’estaven augmentat els ritmes de treball, “*En algunos casos a cambio de aumentos de prima, en otros casos a cambio de nada*”²⁷¹⁴. Un i altre, augment dels preus i dels ritmes de treball, “*son dos caras de una misma moneda. De una moneda que se llama EXPLOTACION*”²⁷¹⁵. I a totes dues calia fer-hi front. Contra l’augment dels ritmes, seguint l’exemple de New Pol o de Riviere, on “*la lucha decidida de todos los compañeros consiguió impedir no sólo el aumento, sino que incluso se bajaron los topes*”²⁷¹⁶. I contra la pujada dels preus, fent boicot als mercats, el qual “*Nos da confianza a nosotros mismos y atemoriza al estado, que no se atreve a autorizar aumentos, y a algunas empresas (autobuses por ejemplo) que tienen concedidos los aumentos no se*

---

²⁷¹⁰ “La gran jornada de lucha del 8 de marzo y las perspectivas del movimiento obrero)” dins *Prensa Obrera*, nº 4, abril 1972, p. 1.

²⁷¹¹ “Ante el 1º de mayo” dins *Avance*, nº 1, abril 1972, p. 4.

²⁷¹² “La lucha contra los aumentos de los precios y los ritmos” dins *Avance*, nº 1, abril 1972, p. 2.

²⁷¹³ *Ibíd.*

²⁷¹⁴ *Ibíd.*

²⁷¹⁵ *Ibíd.*

²⁷¹⁶ *Ibíd.*

*atreven a aplicarlos por temor a una respuesta popular*²⁷¹⁷.

Aquest primer número d'*Avance* tanca amb una sèrie d'informacions breus de les empreses de la comarca que en aquells moments mantenien conflictes oberts. El primer d'ells es troba a Idropres, a Santa Perpètua de la Mogoda. Allí, la direcció estava allargant les negociacions pel Conveni amb l'objectiu de desgastar els treballadors, però aquests no s'havien plegat de braços. Des de gener que havien deixat de fer hores extres i el 5 de març havien fet una aturada de 20 minuts. Davant aquesta nova mesura de pressió "*La empresa intenta romper la unidad llamando a todos los trabajadores uno a uno*"²⁷¹⁸ però front "*la unidad y firmeza de todos los trabajadores la empresa no se atreve a sancionar [...] y además les paga los 20 minutos de paro*"²⁷¹⁹. L'endemà, en assemblea, van decidir mantenir les accions, i dos dies després es va exposar què eren les Comissions Obreres i la necessitat d'organitzar-se. El dia 10, una nova aturada refermava la voluntat de lluita per un bon Conveni.

A Ripollet s'hi trobava Sintermetal, que serà una de les empreses amb més presència de militants de Bandera Roja i, per tant, de *Sectors* de Comissions Obreres del Vallès. L'11 d'abril s'hi va celebrar una assemblea en què els jurats van informar de l'estat de les negociacions pel Conveni. En resposta a "*la miseria que significa el aumento ofrecido por la empresa*"²⁷²⁰ van acordar fer boicot a les hores extres. Després d'aquesta decisió, en una nova assemblea tres dies després s'informa que "*varios encargados han estado haciendo horas extras y se les obliga [...] a que no hagan de esquirols*"²⁷²¹.

A New Pol, una fàbrica d'electrodomèstic de Martorelles, la darrera lluita havia acabat amb un acomiadat i un augment dels ritmes de treball. Però davant un nou augment dels ritmes "*el día 25 de Marzo se realizó un paro de una hora y media por parte de la mitad de la plantilla*"²⁷²² i la direcció ja rebaixar-los de nou. A Ripollet, els treballadors de Ligoña feia dos mesos que realitzaven boicot a les hores extres i assemblees davant la negativa del propietari a acceptar les seves demandes pel Conveni. A Cerdanyola, Riviere segueix amb el conflicte obert pels ritmes de treball malgrat el que s'ha explicat més amunt. I a Alday, on l'empresa es desdeia del compromís de pagar el salari dels dies en què no s'havia treballat de resultes del darrer conflicte. En resposta, "*los trabajadores*

---

²⁷¹⁷ *Ibíd.*

²⁷¹⁸ "Información de luchas" dins *Avance*, n° 1, abril 1972, p. 6.

²⁷¹⁹ *Ibíd.*

²⁷²⁰ *Ibíd.*

²⁷²¹ *Ibíd.*

²⁷²² *Ibíd.*

*hacen un paro de una hora y media que piensan continuar hasta recibir la totalidad de lo que les deben*²⁷²³.

El segon número d'Avance era ja més explícit respecte quina corrent sindical l'inspirava: *Publicación de las Comisiones de Empresas y Barrios del sector del Valles*. L'obria una la valoració del Primer de Maig. Se'n valoraven positivament un parell d'aspectes. Per una banda, *“El alto grado de participación de una amplia vanguardia en acciones abiertas en la calle”*²⁷²⁴ d'entre les què se'n destacaven les manifestacions enquadrades *“de cerca de 1000 personas el lunes 22 en el mismo centro de Barcelona, dos de más de 1000 personas, estudiantes y bachillers el 28 por la mañana, y seis de varios centenares de personas el 28 por la tarde, en Gracia, Meridiana, Paseo de Gracia, Sicilia, Collblanc y Zona Franca. También en Badalona, San Cugat, La Llagosta, Tarrasa y Gerona...”*²⁷²⁵. Per l'altra, la *“resonancia y participación a nivel popular”*²⁷²⁶ que al Vallès s'havia concretat en el boicot als mercats de Mollet i Ripollet. Per contra, la jornada internacional havia tingut molt poc ressò a l'interior de les empreses. De la comarca se'n destacaven *“la asamblea de Fenwick con reparto de propaganda (más de 100 ejemplares del nº 1 de AVANCE) y la manifestación y mitin a la salida de Aiscondel”*²⁷²⁷. Aquesta menor resposta a les empreses que al carrer s'atribuïa a *“un déficit a la hora de plantear los objetivos generales de la lucha obrera, con los concretos que siente cada hombre y cada mujer en su empresa, su barrio etc.”*²⁷²⁸. De totes maneres, s'hi treia una mica de ferro en analitzar que si jornades de lluita tradicionals com el Primer de Maig no acabaven de mobilitzar el que s'esperava, sí que ho estaven fent altres dates més vinculades a les lluites més immediates com el 29 d'octubre en solidaritat amb la Seat, el 14 de febrer contra la Llei d'Educació o el 8 de març contra la ruptura dels Convenis i la imposició dels laudes i en suport a la plataforma reivindicativa de les Comissions Obreres.

L'article de pes d'aquest segon número era una reflexió al voltant dels Convenis Col·lectius que, com hem pogut observar en la descripció dels primers conflictes, tenia un protagonisme molt rellevant, i dels càrrecs sindicals²⁷²⁹. Malgrat aquesta realitat, *“algun chiquillo “revolucionario” [...] dirá que no hay que ir al convenio, que es una*

---

²⁷²³ *Ibíd.*

²⁷²⁴ “Después del 1º de Mayo” dins *Avance*, nº 2, maig de 1972, p. 2.

²⁷²⁵ *Ibíd.*

²⁷²⁶ *Ibíd.*

²⁷²⁷ *Ibíd.*

²⁷²⁸ *Ibíd.*

²⁷²⁹ “Los convenios y cargos sindicales en las luchas de este año” dins *Avance*, nº 2, maig de 1972, pp. 3-5.

*arma del capitalismo para engañarnos, que hay que hacer boicot*²⁷³⁰. I el mateix passava amb l'ús dels càrrecs sindicals. Així doncs el que calia era saber explicar per què és útil aprofitar les negociacions pel conveni i, sobretot, de quina manera i amb quins objectius. Dels enllaços i jurats d'empresa s'esperava que actuessin com “*UN EFICAZ COLABORADOR DE LA COMISION OBRERA*”²⁷³¹ tot facilitant les discussions més àmplies possible entre treballadors, denunciant les maniobres de les empreses, possibilitant les assemblees i aprofitant la seva major mobilitat dins l'empresa per a mantenir la plantilla unida. És a dir, l'objectiu ha de ser la constitució d'una Comissió Obrera a cada empresa però, tant si n'hi ha com si no, “*no hay que renunciar a hacer de los enlaces y jurados un eficaz medio para luchar y organizarse contra la explotación*”²⁷³². Al que, per contra, sí renunciaven era a “*CAMBIAR EL SINDICATO*”²⁷³³ controlat des de dalt perquè aquí la única alternativa era “*CONSTRUIR NOSOTROS NUESTRO SINDICATO DE CLASE, con la construcción de las comisiones en las empresas, su coordinación, las asambleas en las fábricas y las asambleas de comisiones y junto a esto utilizar TODO lo que nos sirva para luchar y extender este sindicato nuestro*”²⁷³⁴.

En relació als convenis col·lectius i particularment respecte els laudes d'obligat compliment, *Avance* deia que aquesta era la darrera mesura a què podia recórrer la dictadura “*cuando la lucha obrera se impone ante la explotación*”²⁷³⁵. Però que això no havia de minar la moral i fer abandonar la lluita pels convenis sinó reforçar-la, agrupar voluntats i anar-hi conjuntament el màxim d'empreses possibles.

Un altre article feia referència a la relació entre moviment obrer i sindicat vertical²⁷³⁶. En aquest cas es tractava de la demanda dels jerarques de la CNS del metall per la setmana de les 44 hores, una mesura que tenia com a única funció “*remediar el gran desprestigio que van adquiriendo delante de la inmensa mayoría de trabajadores*”²⁷³⁷. De fet, aquests jerarques ja sabien quan feien aquesta demanda que “*en las empresas más combativas del metal ya hace años que se trabajan 44 horas*”²⁷³⁸ i que, per contra, allí on “*todavía [sic]*

---

²⁷³⁰ *Ibíd*em, p. 3.

²⁷³¹ *Ibíd*em.

²⁷³² *Ibíd*em.

²⁷³³ *Ibíd*em, p. 4.

²⁷³⁴ *Ibíd*em.

²⁷³⁵ *Ibíd*em.

²⁷³⁶ “En el metal se haran 44 horas si las imponemos” dins *Avance*, n° 2, maig de 1972, p. 6.

²⁷³⁷ *Ibíd*em.

²⁷³⁸ *Ibíd*em.

*los compañeros no han tomado conciencia de la necesidad de luchar se trabajan 48, 50 o incluso más horas (sin contar las extraordinarias) y saben también [sic] que por muchos decretos que se firmen se seguirán [sic] trabajando estas horas*²⁷³⁹.

Tot i que aquest era el plantejament general respecte el moviment de la CNS i que “*Nuestro objetivo es la lucha por las 40 horas*”²⁷⁴⁰, el cert era que en fer-se pública la notícia que en entrar en vigor el Conveni es reduiria la jornada a aquestes 44 hores s’havia obert un debat entre les empreses del metall que calia aprofitar “*para reunirnos en Asambleas [...] Y ponernos todos de acuerdo para que [...] en ninguna empresa del metal nadie trabaje ni un minuto más de las 44 horas. [...] Si luchamos impondremos las 44 horas en el metal en el camino de la lucha por las 40 horas en todos los ramos*”²⁷⁴¹.

Com en l’*Avance* anterior, també en aquest cas es dediquen les darreres pàgines per a les informacions dels conflictes obrers del Vallès. I els protagonistes són bàsicament els mateixos. Sintermetal seguia en lluita pel Conveni i l’empresa mirava de dificultar-la en canviar de torn “*a 5 compañeros combativos*”²⁷⁴² i substituir-los per “*6 esquirols de la calle*”, i en obligar als encarregats a treballar els diumenges. Ara bé, des que un dels encarregats “*se encontró [sic] con las cuatro ruedas pinchadas y todo el coche pintado con “traidor” “esquirol de Sintermetal” [...] ningun [sic] encargado trabaja los domingos*”²⁷⁴³. I l’empresa ha hagut de cedir “*Ante la presión y la unidad*” i oferir “*un aumento de 900 ptas mensuales ahora y al cabo de 2 meses 1.200 ptas con Convenio por 2 años*”²⁷⁴⁴. Reunits en assemblea, però, els treballadors mantenien el pols i decidien mantenir el boicot a les hores extres “*hasta conseguir 2.500 ptas de aumento y convenio por un año*”²⁷⁴⁵. A Riviere continuava també l’estira i afluixa pels ritmes de producció. Un cop signat el Conveni l’empresa havia començat a pujar els ritmes començant per la secció de teles, a on van enviar-hi dos cronometradors. Però al cap d’un parell d’hores van haver de marxar per la negativa dels treballadors a deixar-se cronometrar. Davant aquesta ofensiva patronal els treballadors van comunicar que no estaven d’acord amb els ritmes, ni amb els nous ni amb els vells, i a partir del 21 d’abril començaven el baix rendiment. A principis de maig l’empresa baixava el ritme un 15% però alhora descomptava 1.000 pessetes a un treballador pel baix rendiment, raó per la qual la seva

---

²⁷³⁹ *Ibíd.*

²⁷⁴⁰ *Ibíd.*

²⁷⁴¹ *Ibíd.*

²⁷⁴² “Sintermetal” dins *Avance*, nº 2, maig de 1972 dins *Avance*, nº 2, maig de 1972, pp. 6-7.

²⁷⁴³ *Ibíd.*, p. 6.

²⁷⁴⁴ *Ibíd.*

²⁷⁴⁵ *Ibíd.*, p. 7.

secció feia una aturada de dues hores. Per últim, als treballadors de Ligoña, després de mesos de lluita pel Conveni, se'ls havia imposat un laude. En l'assemblea de treballadors posterior es va explicar que el laude era una *“arma de la patronal y su estado para frenar las luchas de los trabajadores”*²⁷⁴⁶ i es va decidir *“!!CONTINUAR LA LUCHA [...] HASTA CONSEGUIR SUS REIVINDICACIONES!!”*²⁷⁴⁷. En veure que el laude no havia resolt el conflicte la direcció havia decidit obrir una segona fase de negociació pel conveni.

No hem pogut consultar el tercer número d'*Avance*, que devia sortir al juny. I al juliol apareixia el número quatre. Si a l'anterior exemplar hem pogut veure com es reflexionava sobre alguns dels instruments de què es dotava la classe treballadora per a defensar els seus interessos de caràcter *legal* –enllaços i jurats d'empresa i Convenis Col·lectius- ara era el torn d'abordar les assemblees²⁷⁴⁸.

Avance defensava que a les empreses on s'havien desenvolupat assemblees de treballadors s'havia mostrat *“una capacidad de movilización más alta, una unidad más duradera y sobre todo una participación activa del conjunto de los trabajadores en la discusión y defensa de sus intereses”*²⁷⁴⁹. I es posava com a exemple els treballadors de la construcció de la Universitat Autònoma, Sintermetal, a més d'una primera etapa de Fenwick o algunes seccions de Riviere. Però malgrat ser un instrument molt útil, no sempre era el moment adequat de celebrar-ne, una decisió que havia de quedar en mans de la Comissió Obrera per tal de no caure en el *“ASAMBLEISMO PARA DECIDIR CUALQUIER COSA”*²⁷⁵⁰. La Comissió Obrera ha d'haver aconseguit prou confiança entre els treballadors com perquè sigui identificada pels seus companys *“como vanguardia organizada y no como un grupito aislado que pretenda dirigirles”*²⁷⁵¹ i, per tant, fer crides a l'acció sense necessitat d'estar convocant assemblees. Fer de l'assemblearisme el mètode de treball habitual *“seria engañarnos respecto nuestras posibilidades y el nivel de represión”*²⁷⁵² que es vivia. Per això es privilegiava com a forma d'organització *“La comisión clandestina”*²⁷⁵³ i es deixava la convocatòria d'assemblees a criteri seu. Tot i això, l'assemblea també tenia alguns avantatges respecte

---

²⁷⁴⁶ “Ligoña (Ripollet) La lucha continua despues del “laudo” dins *Avance*, nº 2, maig de 1972, p. 7.

²⁷⁴⁷ *Ibíd.*

²⁷⁴⁸ “Las asambleas forma de: unidad, lucha y organización” dins *Avance*, nº 4, juliol de 1972, pp. 2-5.

²⁷⁴⁹ *Ibíd.*, p. 2.

²⁷⁵⁰ *Ibíd.*, p. 4.

²⁷⁵¹ *Ibíd.*

²⁷⁵² *Ibíd.*

²⁷⁵³ *Ibíd.*

altres formes d'organització i era útil per exemple per vèncer algun dels defectes que compartia la Comissió Obrera amb els càrrecs sindicals: el liderisme. I encara per superar “*otro vicio peor aún como es el clandestinismo de gente que pretende llamrse [sic] comisiones y ella misma se guisa y se come sus programas, sus declaraciones, sus principios*”²⁷⁵⁴.

Tal com ja s'apuntava al número de maig d'*Avance*²⁷⁵⁵, calia estar a sobre de la promesa feta pels jerarques de la CNS del metall de la reducció de la jornada laboral a 44 hores setmanals. Perquè “*SI EN UN MARCO DE LUCHA SE ARRANCO ESTA CONCESION, EN UN MARCO DE LUCHA SE VA IMPONER PRACTICAMENTE*”²⁷⁵⁶. El calendari de mobilitzacions que es proposava era arrencar des de ja amb una sèrie d'accions i discussions per reclamar-la “*QUE CULMINEN DESPUES DE VACACIONES EN LA ACCION GENERAL DE QUE NINGUNA EMPRESA TRABAJE MAS DE 44 HORAS A LA SEMANA*”²⁷⁵⁷. Aquestes accions havien de tenir per objectiu no només consolidar allò aconseguit sinó també per començar a discutir i unificar criteris per les batalles que caldria emprendre el curs següent contra els laudes, contra els convenis insuficients i contra els augments de preus.

Pel que feia a les empreses vallesanes en conflicte, New Pol estava “*OTRA VEZ EN HUELGA. Esta vez por la readmisión de un compañero*”²⁷⁵⁸. L'anterior no havia acabat reeixint degut a la “*precipitación [que] rompió la unidad a la semana de lucha*”²⁷⁵⁹. Ara el conflicte s'havia desencadenat arrel de l'acomiadament d'un treballador el dia 21 de juny. L'endemà, “*New-pol vuelve al PARO, esta vez toda la fábrica*”²⁷⁶⁰. Ara bé, quan es duien set hores i mitja d'aturada la direcció va cridar un a un tots els treballadors per fer-los entrega d'una amonestació i advertir-los que en cas de no tornar a la feina al cap de 10 minuts l'acomiadament seria immediat. Davant aquesta amenaça “*los compañeros más debiles empiezan a trabajar y al cabo de un rato toda la fábrica ya esta trabajando*”²⁷⁶¹. Tot i el que es pugui pensar, però, aquesta jornada de lluita era qualificada com “*una VICTORIA, porque [...] han servido para superar el bache [...] y*

---

²⁷⁵⁴ *Ibíd.*

²⁷⁵⁵ “En el metal se haran 44 horas si las imponemos” dins *Avance*, nº 2, maig de 1972, p. 6.

²⁷⁵⁶ “A partir de agosto en el metal impongamos las 44 horas en el camino de la lucha por las 40 horas” dins *Avance*, nº 4, juliol de 1972, p. 9.

²⁷⁵⁷ *Ibíd.*

²⁷⁵⁸ “Las luchas obreras y Populares” dins *Avance*, nº 4, juliol de 1972, p. 5.

²⁷⁵⁹ *Ibíd.*, p. 6.

²⁷⁶⁰ *Ibíd.*

²⁷⁶¹ *Ibíd.*

*UNIRNOS A TODOS DE NUEVO*²⁷⁶². A més, els havia permès debatre de nou sobre els problemes més urgents “*Y lo que es decisivo consolidar nuestra organización la COMISION OBRERA de empresa*”²⁷⁶³, imprescindible per poder platejar nous embats i potenciar les assemblees.

L’empresa Construcciones Metálicas Capablo estava tenint problemes amb una plantilla que prenia consciència de la seva situació de forma accelerada. El 28 d’abril van fer una assemblea on es va discutir del significat de l’1 de maig i quan van acabar van decidir exigir de cobrar-lo. L’opinió contrària de la direcció es va transformar “*Despues de concentrarse y protestar*”²⁷⁶⁴. Dues setmanes després van començar les aturades de tres quarts d’hora en demanda de millores salarials i davant la negativa d’abandonar aquestes accions la direcció els va augmentar el salari cinc pessetes l’hora. El dilluns 5 de juny, quan duïen més de 10 hores treballant en condicions de seguretat lamentables, un treballador va caure. Reunits en assemblea l’endemà van acordar no treballar, i el dijous van forçar l’empresa a pagar-los la setmana sencera. Uns dies després se sabia que desafortunadament, el treballador accidentat, en Justo Prada Vela, de 35 anys i 7 fills, moria. I els seus companys d’obra exclamaven “*que nuestro compañero a muerto asesinado por la explotación fascista*”²⁷⁶⁵ i que calia seguir impulsant les lluites amb l’objectiu que “*LOS HIJOS DE JUSTO VIVAN EN UNA ESPAÑA MEJOR QUE EN LA QUE MURIO SU PADRE*”²⁷⁶⁶.

Un mes després, un altre accident a la construcció provocava de nou la mort d’un treballador. En Manuel Ruiz Yamuza era militant del PSUC i treballava a les obres de Bellaterra. L’aturada de les obres va durar dos dies però el més significatiu va ser la mobilització que es va produir el 19 de juliol un cop acaba la cerimònia d’enterrament ja que “Fins aleshores, les concentracions no acostumaven a durar més d’uns pocs minuts i es feien de manera molt ràpida i lluny de la presència de la Guàrdia Civil i de la Policia Municipal”²⁷⁶⁷. Aquell dia, però, la ràbia els va empènyer a anar una mica més enllà i quan, a l’avinguda Primavera alçada carrer González, la manifestació es va trobar amb la Guàrdia Civil, va deixar el destacament enrere fins arribar a la Creu Roja. Un cop allí, un grup major de guàrdies civils els va aturar i el sergent els va exigir de dissoldre la

---

²⁷⁶² *Ibíd.*

²⁷⁶³ *Ibíd.*

²⁷⁶⁴ *Ibíd.*

²⁷⁶⁵ *Ibíd.*

²⁷⁶⁶ *Ibíd.*

²⁷⁶⁷ NEGREIRA VERJILLOS, Josep Lluís; op. cit., p. 162.

manifestació. Com que l'ordre no va ser atesa immediatament

“el mateix agent va encanonar directament a l'estómac d'un dels militants de CCOO que marcava la primera fila, Ramon Pla, encarregat aleshores d'agitació i propaganda a l'organització. Vist que ja s'havia aconseguit tota una fita, els dirigents obrers van decidir donar per acabada la protesta, malgrat les queixes dels membres de les Plataformes, que anaven files enrere.

Tanmateix, els militants obrers i molt bona part de la població s'havien adonat d'un fet transcendent: havien perdut la por a manifestar-se. Aquest fet, la gran solidaritat popular que s'havia manifestat aquell dia i en vagues anteriors, i l'experiència acumulada en anys de lluita van marcar el punt d'inflexió definitiu de la lluita antifranquista i obrera de Cerdanyola i Ripollet.”²⁷⁶⁸

A Ignis Iberica els treballadors reclamaven les 46 hores setmanals, reduir la jornada del dissabte i el cobrament dels endarreriments, però l'empresa rebutjà totes les demandes, la primera d'elles sota l'argument que ja en feien 45, que la mitja hora de l'entrepà no s'havia de comptar, i que “*si queremos hacer 46 nos quitaría los 30 minutos del bocadillo*”²⁷⁶⁹. Després de la celebració d'una assemblea es va decidir aturar la producció mitja jornada -“*ha sido esta la primera vez que se ha parado media jornada*”²⁷⁷⁰. Només la secció de muntatge va decidir parar només un quart d'hora “*debido al jurado de empresa de dicha sección y al jefe de sección y encargados*”²⁷⁷¹. Malgrat tots els esforços al final l'aturada no es va poder fer efectiva perquè a la secció que duia la iniciativa el jurat d'empresa hi va inocular el desconcert. Era per aquest motiu que els treballadors d'Ignis Iberica afirmaven que “*nosotros creemos que el único medio de defender nuestros intereses es por medio de la asamblea*”²⁷⁷².

A Terrassa un judici contra dos treballadors de l'AEG transportava el moviment obrer català dos anys enrere, quan AEG va estar en boca de tothom per haver tirat endavant una vaga de dos mesos de durada pel Conveni. El 6 de juny s'havia celebrat un judici al TOP contra quinze dels vaguistes. A 14 d'ells se'ls demanaven 46 anys de presó i a l'Arán,

---

²⁷⁶⁸ *Ibíd.*, p. 163.

²⁷⁶⁹ “Las luchas obreras y Populares” dins *Avance*, nº 4, juliol de 1972, p. 7.

²⁷⁷⁰ *Ibíd.*

²⁷⁷¹ *Ibíd.*

²⁷⁷² *Ibíd.*

considerat el màxim responsable, 10. Les primeres manifestacions havien ocupat els carrers de Terrassa però calia “*ir impulsando la lucha en todas partes*”²⁷⁷³.

El número 5 d'*Avance* no sortirà fins passat l'estiu i torna amb noves informacions sobre la lluita per les 44 hores. Mitjançant assemblees, escrits o aturades Alter Condiesel, Lligoña, Sintermetal o Meler havien “*impuesto su reducción de jornada*”²⁷⁷⁴. A Riviere havien aconseguit que es paguessin les hores de més, i a Ignis i Jerjes estaven fent aturades i baixos rendiments per assolir-les. De totes maneres, i malgrat la rellevància d'aquestes victòries, es valorava com a més important encara “*el clima de unidad y combatividad ante los próximos convenios y luchas*”²⁷⁷⁵ que s'havia aconseguit crear. L'article acabava recordant que n'hi havia que “*ponían el grito en el cielo diciendo que la lucha por las 44 horas era “reformista” y luego han tenido que ir detrás de cada lucha*”²⁷⁷⁶. El ridícul d'aquests plantejaments va arribar al seu apogeu, s'afirmava, veient com s'havia anat desenvolupant aquesta demanda a Vigo, arribant a la vaga general²⁷⁷⁷. I expressant un desig: “*que la próxima vez colaborarán en la lucha obrera por sus derechos para que así sea más extensa y eficaz. Con la lucha se aprende*”²⁷⁷⁸.

A les empreses més combatives de la comarca -Riviere, Aiscondel, Uralita- ja s'estaven celebrant les primeres assemblees per discutir el programa reivindicatiu de l'any vinent, però “*Nuestra unidad no debe darse sólo en la lucha sino también uniendo al máximo nuestras reivindicaciones*”²⁷⁷⁹. Amb l'objectiu d'abordar les properes negociacions en millors condicions “*la Coordinadora Ampliada de las Comisiones Obreras de los diferentes Sectores: Vallés, Bajo Llobregat, San Andrés Pueblo Nuevo, Zona Franca, Badalona, Gerona, Servicios... ha analizado el planteamiento de las luchas de este año y las reivindicaciones obreras*”²⁷⁸⁰. I s'anunciava que el producte d'aquest debat entre els diferents *Sectors* prendria forma d'una revista editada conjuntament per *Avance*, *Acción* i *Prensa Obrera* que efectivament va veure la llum sota el títol de *Programa reivindicativo y sindical de Comisiones Obreras*. A nivell comarcal també la Coordinadora de *Sectors* de CCOO del Vallès Oriental i la Coordinadora Comarcal de CCOO havien llançat la

---

²⁷⁷³ *Ibíd*em, p. 11.

²⁷⁷⁴ “La lucha en torno a las 44 horas” dins *Avance*, nº 5, octubre-novembre de 1972, p. 5.

²⁷⁷⁵ *Ibíd*em.

²⁷⁷⁶ *Ibíd*em.

²⁷⁷⁷ Dins aquest exemplar d'*Avance* hi ha un article que l'analitza. “La huelga general en Vigo: una lucha que nos abre el camino” dins *Avance*, nº 5, octubre-novembre de 1972, pp. 2-5.

²⁷⁷⁸ “La lucha en torno a las 44 horas” dins *Avance*, nº 5, octubre-novembre de 1972, p. 5.

²⁷⁷⁹ “Nuestras reivindicaciones” dins *Avance*, nº 5, octubre-novembre de 1972, p. 6.

²⁷⁸⁰ *Ibíd*em, p. 7.

primera discussió al voltant del Programa reivindicatiu i sindical de l'any entrant. Les reivindicacions laborals es concretaven en:

- “- 3.500 ptas [...] *IGUAL PARA TODAS LAS CATEGORIAS, SOBRE EL SUELDO BASE*
- *Semana laboral de 40 horas*
- *100% del sueldo real en caso de accidente, jubilación y paro.*
- *30 dias de vacaciones [...] pagadas [...] y CONVENIO POR UN AÑO [...] NO A LOS AUMENTOS DE RENDIMIENTO*²⁷⁸¹

I les sindicals:

- “- *Supresión inmediata de la cláusula de despidos de los convenios*
- *Readmisión de todos los despidos por luchar [...]*
- *Anulación de los sistemas de sanciones y otras modificaciones arbitrarias de los reglamentos de régimen interior [...]*
- *DERECHO DE ASAMBLEA, DE HUELGA, DE ORGANIZACION e INFORMACION*²⁷⁸²

A més, s'inclouïen una sèrie de demandes no vinculades estrictament a l'empresa, el “programa popular”, amb la voluntat de col·laborar a estendre les reivindicacions populars entre el món del treball:

- “- *Enseñanza gratuita y universal para todos*
- *Vivienda al 10% del salario*
- *Fuera los aumentos de precios*²⁷⁸³

Un article reflexionava al voltant de la lluita obrera, la repressió i la necessitat de la resposta solidària el més àmplia possible. I posava en valor la feina que en aquest sentit havien desenvolupat la Coordinadora de Comissions Obreres del Sector del Vallès, la Coordinadora Comarcal i la Coordinadora de Comissions de Barri arran dels darrers

---

²⁷⁸¹ *Ibíd.*

²⁷⁸² *Ibíd.*

²⁷⁸³ *Ibíd.*, p. 8.

consells de guerra i de la repressió a Vigo quan “*impulsaron la campaña [...] con gran distribución de propaganda en empresas y en la calle, con pintadas [...] y una manifestación de unas 100 personas el día 29 en Sardanyola, con pancartas y miles de octavillas, a los gritos de: CONSEJOS DE GUERRA NO; SOLIDARIDAD CON VIGO; DICTADURA ASESINA; LIBERTADES PARA EL PUEBLO; A LA LUCHA COMO VIGO*”²⁷⁸⁴.

Abans d’arrencar amb el ja clàssic recull breu d’informacions sobre les lluites obreres de la comarca es detenien a analitzar amb una mica més de detall la que s’havia desenvolupat durant sis mesos a Sintermetal²⁷⁸⁵. L’empresa havia hagut de pujar la seva oferta inicial de 700 pessetes l’hora a 1.500 i s’havia aconseguit la setmana laboral de 44 horas, però aquestes victòries no havien d’ocultar que tanmateix també “*ha tenido errores finales*”²⁷⁸⁶. Tot i així, “*exigir la dimisión de los jurados, continuar las asambleas y analizar su lucha, son medios de continuarla ya hoy, y para ello debemos reflejar algunas importantes lecciones para toda la clase obrera*”²⁷⁸⁷.

La primera de les lliçons que extreien d’aquesta llarga lluita era l’assumpció de l’assemblea com l’instrument “*básico para la unidad y la lucha*”²⁷⁸⁸ i de la Comissió Obrera d’Empresa com l’organisme imprescindible pel seu impuls. En segon lloc, la necessitat de saber combinar diferents formes de lluita, sobretot quan aquesta s’allarga en el temps. En tercer lloc, saber veure l’arribada del moment crític que arriba sempre en qualsevol conflicte llarg perquè és el moment en què l’empresa maniobrarà per tal d’apropar-se els individus menys convençuts. En aquest moment crític és de molta ajuda tenir que el jurat no sigui un instrument de l’empresa sinó dels treballadors, de la Comissió Obrera. Si els jurats no estiguessin aliniats amb els treballadors en lluita caldria que s’imposés “*su dimisión y a sus puestos se presenten gente combativa*”²⁷⁸⁹. En quart lloc, és oportú escollir una Comissió de treballadors que no substitueixi ni la Comissió Obrera ni l’assemblea de treballadors però que pugui fer les funcions de portaveu de l’assemblea. En cinquè lloc, cal anar organitzant reunions àmplies amb els companys més compromesos amb la lluita i més capaços per anar-los donant responsabilitats que els eduquin per entrar posteriorment a la Comissió Obrera. I, en darrer lloc, cal saber explicar

---

²⁷⁸⁴ “La lucha obrera y la represión” dins *Avance*, nº 5, octubre-novembre de 1972, p. 11.

²⁷⁸⁵ “Sintermetal. Una experiència (Ripollet) dins *Avance*, nº 5, octubre-novembre de 1972, pp. 11-14.

²⁷⁸⁶ *Ibíd.*, p. 13.

²⁷⁸⁷ *Ibíd.*

²⁷⁸⁸ *Ibíd.*

²⁷⁸⁹ *Ibíd.*

que qualsevol victòria en el marc d'una empresa és sobretot beneficiós perquè “*NOS DA GRANDES ENSEÑANZAS, MAS ORGANIZACION Y COMBATIVIDAD para CONTINUAR, AMPLIAR Y EXTENDER NUESTRA LUCHA que sólo puede acabar con el fin mismo del capitalismo*”²⁷⁹⁰.

Altres empreses estan en conflicte. Algunes d'elles pel Conveni, com Aiscondel, on des de l'11 de setembre no es feien hores extres. Per superar aquest entrebanc, l'empresa va llogar un local on uns quants dels treballadors feien les hores que calia per mantenir els nivells de producció. Per tal d'exigir-los que deixessin de fer aquesta feina “*el martes dia 17 los trabajadores del turno de la mañana (unos 400) se concentran ante la puerta [...] pero ellos se esconden. El miercoles 18 se repite la concentración y cuando salen se les exige que dejen este trabajo, lo cual hacen*”²⁷⁹¹. La setmana acabava amb una assemblea dominical fora de l'empresa on 400 treballadors acordaven la següent taula reivindicativa: 4.300 pessetes d'augment salarial igual per a tothom, setmana laboral de 40 hores, 30 dies de vacances pagades, 100% de salari en cas d'indisposició i reducció de la durada del Conveni a un any. També a Riviere es fa una assemblea per discutir el programa reivindicatiu: 3.000 pessetes setmanals, 40 hores, passar els dies de pont a vacances i Conveni d'un any. A més, es discuteix sobre l'acomiadament d'un treballador de la fàbrica que hi ha a Barcelona i es demanen explicacions al jurat sobre la feina que estan fent. Una setmana després es feia una altra assemblea de la qual el jurat d'empresa es absentar “*temiendo que los trabajadores vuelvan a pedir explicacions*”²⁷⁹². Es va decidir redactar un escrit amb el plataforma reivindicativa i la petició de readmissió pel treballador acomiadat. L'entrega de l'escrit es farà el 15 quan després d'una nova assemblea es va recórrer “*masivamente toda una calle de la fábrica hasta el comedor donde se entregan las peticiones al jurado*”²⁷⁹³. El jurat, però, va decidir presentar unes altres peticions i encara en una altra assemblea el dia 23 refusava la seva proposta i en manifestació es van dirigir “*a presentar el escrito con sus reivindicaciones a la oficina del director*”²⁷⁹⁴. A Uralita, per pressionar pel Conveni es van fer concentracions el divendres 20 d'octubre, el dissabte 21 i el dilluns 22 davant les oficines a la sortida de cada torn: “*a las 5, unos 300; a las 13 unos 400; a las 21 unos 300*”. El dijous 19, un treballador colpejava un encarregat després que aquest l'hagués insultat i era acomiadat.

---

²⁷⁹⁰ *Ibíd*em, p. 14.

²⁷⁹¹ “*Información de luchas obreras*” dins *Avance*, nº 5, octubre-novembre de 1972, p. 14.

²⁷⁹² *Ibíd*em, pp. 14-15.

²⁷⁹³ *Ibíd*em, p. 15.

²⁷⁹⁴ *Ibíd*em, p. 15.

Els companys “*del bloque 12 (Siberia) paran en solidaridad 1 hora el viernes y ½ hora el sábado*”²⁷⁹⁵. A Periman Frigerio, instal·lada a Montornés, es treballa amb tòxics i els treballadors comencen a organitzar-se per a obtenir el plus de perillositat i roba de feina nova cada sis mesos. Després de diverses assemblees a l’hora de l’entrepà que s’allarguen més enllà del temps estipulat i de la crida al boicot de les hores extres, el dimecres 25 d’octubre “*una comisión de unos 22 trabajadores sube a hablar con la dirección, que [...] cede todas las reivindicaciones y además se acepta hacer un convenio particular*”²⁷⁹⁶ que conté: 4.000 pessetes d’augment per tothom, 40 hores setmanals, 30 dies de vacances, 100% del salari, Conveni per un any. A més, aconseguen també l’assumpció del 70% de les despeses escolars per part de l’empresa, una de les reivindicacions que podrien haver format part del “programa popular” elaborat a per la Coordinadora de Sectors de CCOO del Vallès Oriental i la Coordinadora Comarcal de CCOO.

Cursana també es troba a Montornès. En aquesta empresa on es treballa el cuir s’hi feien jornades de 12 hores i feia 4 anys que el sistema de primes no s’actualitzava. En demanda d’un augment d’aquestes els treballadors declaren el boicot a les hores extres i comencen el baix rendiment. De seguida però la CNS els demana tornar a la normalitat proment negociacions amb l’empresa al cap d’una setmana. Els treballadors abandonen el baix rendiment i quan després d’una setmana sense notícies de la direcció s’adonen que “*esto ha sido una maniobra de la CNS para engañarles [...] vuelvan a la lucha con más fuerza*”²⁷⁹⁷. Noves crides a retorn a la normalitat per poder negociar, aquest cop també per part d’un Delegat de Treball ja no fan desistir els treballadors de la decisió presa. Aleshores, el dia 25 d’octubre, la direcció decideix sancionar a 22 dels treballadors a 3 dies sense feina ni sou i “*Los trabajadores en asamblea deciden PARO INMEDIATO y abandonando sus puestos de trabajo SE CONCENTRAN EN UNA SECCION permaneciendo unidos en asamblea*”²⁷⁹⁸. Les noves crides de la direcció i sindicat a abandonar la protesta per poder negociar no van ateses i en acabar el torn es va ocupar la fàbrica i van fer assemblea amb els que entraven a treballar. L’assemblea va transcórrer en un ambient de tranquil·litat mentre endrapaven entrepans preparats per aguantar el que calgués. A la porta de la fàbrica s’hi anaven aplegant treballadors d’altres empreses. A l’interior es discuteix sobre les alternatives per continuar la lluita: “*“si nos sacan salimos*

---

²⁷⁹⁵ *Ibíd.*

²⁷⁹⁶ *Ibíd.*

²⁷⁹⁷ *Ibíd.*

²⁷⁹⁸ *Ibíd.*, p. 17.

en manifestación por todo el pueblo” “*sino nos quedamos aquí hasta el domingo o vamos a la Iglesia y nos encerramos*”...”²⁷⁹⁹. Front aquesta “*decidida postura la empresa y el sindicato pierden el culo y llamando al jurado CEDEN TODAS LAS REIVINDICACIONES Y LA ANULACION DE SANCIONES!*!”²⁸⁰⁰.

A New Pol el 29 de setembre va haver-hi un conflicte amb el cap de producció Marquicheli que va aturar la cadena mentre insultava “*los trabajadores “que no saben trabajar” “que son unos cabrones”, etc*”²⁸⁰¹. Més enllà del maltracte el conflicte vindrà pels 40 minuts que la cadena va estar aturada i que la direcció no vol pagar. Una assemblea en sortir i una altra a les sis del matí de l’endemà van servir per acordar les següents demandes: pagament de l’hora, baixada dels ritmes si es vol major qualitat, prohibició de visitar el taller a Marquicheli, i refús de la legitimitat d’enllaços i jurats per a representar-los. A la reunió convocada per la direcció amb els enllaços i jurats hi assisteixen també tres representants de l’assemblea sota amenaça de baix rendiment. L’empresa acabava assumint l’hora d’aturada i la revisió dels ritmes de treball.

En darrera instància es feia saber que la Coordinadora de *Sectors* de Barcelona, del Baix Llobregat i del Vallès havien fet arribar als acomiadats de Castelló 11.000 pessetes com a mostra de solidaritat.

No hem pogut consultar ni el número 6²⁸⁰² ni el 7 però a través d’*Acción*²⁸⁰³ coneixem un nou incident a New Pol. El conflicte té origen el dilluns 18 de desembre quan un treballador es va negar a recollir mentre treballava els desperdicis que anaven caient al terra. La sanció de 10 dies de feina i sou va ser l’espurna que va fer encendre “*el malestar por la represión existente en la empresa*”²⁸⁰⁴. La reacció immediata de la secció del sancionat va ser aturar-se dues hores però l’endemà les assemblees per secció acorden aturar tota la fàbrica. Quan va entrar el torn de tarda una nova assemblea conjunta decideix ocupar la fàbrica. Però no duraria gaire perquè a les deu de la nit van ser desallotjats per la guàrdia civil. L’endemà, l’empresa acomiadava 40 treballadors. A partir d’aleshores “*Los compañeros de NewPol se concentran cada mañana delante de la*

---

²⁷⁹⁹ *Ibíd.*

²⁸⁰⁰ *Ibíd.*

²⁸⁰¹ *Ibíd.*, p. 16.

²⁸⁰² Un Suplement del 6 tracta amb més detall la lluita a Cursana, que és qualificada d’“ejemplo de lucha” i informa també del proper Consell de Guerra contra 8 treballadors de la Bazan.

²⁸⁰³ “Newpol ocupada por los obreros” dins *Acción*, desembre de 1972, p. 10.

²⁸⁰⁴ *Ibíd.*

*empresa, mientras las asambleas y solidaridad se extiende por toda la comarca*²⁸⁰⁵. El divendres 22 s'havia relitzat una concentració de suport a la Rambla de Mollet.

L'any 1973 començava amb l'anunci del Govern espanyol d'augmentar un 14% la cotització a la seguretat social, un nou entrebanc per a l'economia familiar que veia com s'anava disminuint la seva capacitat de despesa. Calia doncs "IMPEDIR LOS AUMENTOS DE PRECIOS E IMPUESTOS y DEFENDER LOS RESULTADOS DE NUESTRA LUCHA"²⁸⁰⁶ mitjançant assemblees explicatives arreu. Com a propostes concretes, a aquelles empreses que se superés les 205.028 pessetes anuals i per tant l'aplicació del 14% fos immediata, es recomanava "EXIGIR QUE LA EMPRESA, CON LOS MILLONES QUE SE EMBOLSA DE NUESTRO TRABAJO, PAGUE EL 5% AUMENTADO O QUE EL ESTADO ANULE ESTE IMPUESTO". Aquesta exigència es podia vehicular incorporant-la a la plataforma reivindicativa allí on s'hagués de negociar el Conveni, com s'estava fent a Cursana i a Armco, o mitjançant assemblees i escrits "*y concentraciones ante oficinas el dia [sic] de cobro para preparar paros, bajos rendimientos y boicot a las horas si no se concede*"²⁸⁰⁷.

La lluita a dues empreses, Meler, de la que ja hem parlat, i Artes Jaeger, de Santa Maria de Barberà, són presentades com "*dos ejemplos mas [sic] de lucha en nuestra comarca*"²⁸⁰⁸. A Meler "hi havia persones rellevants, com Juan Manuel Luque i, sobretot, Lluís Barbosa, tots dos lligats a Bandera Roja"²⁸⁰⁹. Procedent de Càceres el 1969 havia fet cap a casa uns oncles que vivien al barri Can Sant Joan, a Montcada i Reixac. El 1971 ja s'havia incorporat al grup excursionista de l'església del barri, "*un nucli de "rojillos"*"²⁸¹⁰. Amb uns amics van muntar un grup de música folk, Bacoba, que actuava, sovint fent parella amb en Jaume Arnella, "*gairebé sempre [...] per recollir diners en solidaritat amb empreses en lluita i no cobrèvem un duro*"²⁸¹¹. El contacte amb Bandera Roja el farà a l'església, on va conèixer en Joan Oms i en Ramon Pla, treballadors a Valentine i Aismalibar respectivament, que l'utilitzaven per reunir-s'hi. I el 1973 se'n va fer militant. A les eleccions sindicals de 1974 va ser escollit pel Jurat d'Empresa juntament amb en Juan Manuel Luque. Posteriorment el van fer president de la UTT

---

²⁸⁰⁵ *Ibíd.*

²⁸⁰⁶ "Luchemos contra el descuento del 14%" dins *Avance*, Suplement al nº 8, febrer 1973, p. 1.

²⁸⁰⁷ *Ibíd.*

²⁸⁰⁸ "*Meler y Artes Jaeger dos ejemplos mas [sic] de lucha en nuestra comarca*" dins *Avance*, Suplement al nº 8, febrer 1973, p. 2.

²⁸⁰⁹ MARTOS I CALPENA, Ramon; op. cit., p. 177.

²⁸¹⁰ *Ibíd.*, p. 181.

²⁸¹¹ *Ibíd.*

Local, membre de la CONC i primer secretari general de les CCOO de Cerdanyola-Ripollet.

El 1973 els treballadors de Meler estaven elaborant el programa reivindicatiu de cara a la negociació del Conveni. Incloïa 1.000 pessetes d'augment setmanal, 40 hores setmanals, el 100% en cas d'accident, jubilació o atur, una durada del Conveni d'un màxim d'un any i l'assumpció per part de l'empresa de l'impost sobre el treball. Davant la negativa de l'empresa a assumir aquestes demandes el 15 de gener van començar les assemblees i el baix rendiment, i tres després, la direcció feia entrega de vint-i-tres cartes amb amenaces d'acomiadament. La majoria de treballadors van anar-se concentrant davant la CNS de Cerdanyola exigint un local on reunir-se per discutir sobre l'ofensiva patronal, però el delegat sindical Marciano no només els la negava sinó que a més els va recriminar el baix rendiment, "fet que va generar insults per part dels obrers i, davant l'amenaça de "tirarlo al río", va acabar cedint un local on fer una nova assemblea"²⁸¹². A l'assemblea es va acordar rebutjar qualsevol acomiadament sancionador i declarar la vaga indefinida i ocupar la fàbrica en cas que es produïssin. Les assemblees de l'endemà, el divendres 19 de gener, van ratificar aquesta postura, i com que en sortir el primer torn la direcció acomiadava tres treballadors, l'assemblea decidia "MANTENER EN HUELGA I OCUPAR LA EMPRESA HASTA LA READMISIÓN DE LOS DESPEDIDOS"²⁸¹³. En entrar el torn de tarda s'hi va afegir.

La pressió perquè desistissin va començar amb l'arribada dels jerarques de la CNS. A les vuit, la guàrdia civil rodejava la fàbrica tot impedit que se'ls fes arribar menjar. Una hora després els jerarques clamaven per dialogar i se'ls va dir que l'assemblea havia acordat "LA READMISION INMEDIATA DE LOS 3 DESPEDIDOS, EL COMPROMISO DE LA EMPRESA A NEGOCIAR EL CONVENIO EN 24 HORAS Y LA DECISION DE QUE SI NO RESPONDE SATISFACTORIAMENTE SE VOLVERA AL BAJO RENDIMIENTO"²⁸¹⁴. Durant el cap de setmana la Coordinadora de Sectors va distribuir per Cerdanyola i Ripollet una Circular explicant "on s'explicava la lluita de Meler, la importància de l'ocupació i la necessitat de solidaritzar-se amb aquests obrers"²⁸¹⁵. Sectors va fer a més una assemblea per preparar accions en cas que la repressió s'agreugés. En arrencar la setmana i davant la negativa de la direcció a acceptar les seves

---

²⁸¹² NEGREIRA VERJILLOS, Josep Lluís; op cit., p. 157.

²⁸¹³ "Meler y Artes Jaeger dos ejemplos mas [sic] de lucha en nuestra comarca" dins *Avance*, Suplement al nº 8, febrer 1973, p. 2.

²⁸¹⁴ *Ibíd.*

²⁸¹⁵ NEGREIRA VERJILLOS, Josep Lluís; op. cit., p. 157.

reivindicacions va tornar el baix rendiment i “*ante la continuidad de la lucha se impone: CONVENIO POR 1 AÑO retroactivo desde enero; AUMENTO DE 400 pts, semana IGUAL PARA TODOS; 44 HORAS DE PRESENCIA EN LA EMPRESA; 23 DIAS DE VACACIONES*”²⁸¹⁶.

A Artes Jaeger s’havia començat l’any en baix rendiment en demanda d’una prima de 500 pessetes setmanals. La direcció respon amb tres acomiadats la nit del 23 de gener. L’endemà al matí una assemblea decideix “*MANTENERSE EN HUELGA Y OCUPAR LA EMPRESA ENCERRANDOSE EN EL COMEDOR*”²⁸¹⁷. En entrar el torn de tarda, s’hi afegeixen. Com en el cas de Meler també la CNS provarà de jugar el seu paper però “*Cuando se presenta el jerarca Marciano de la CNS para romper la huelga es ridiculizado*”²⁸¹⁸. I la guàrdia civil rodejarà també l’empresa des de les 7 i a dos quarts d’onze la desallotjarà. L’endemà al matí es tornava a ocupar però quatre dies després l’abandonaven davant l’amenaça de detenció dels acomiadats. A partir d’aleshores la vaga va continuar concentrant-se a les portes de l’església i els acomiadats pujaven a 38. A més, la solidaritat s’expressava en forma d’aturs parcials a d’altres empreses del polígon, assemblees, mítings, recollides de diners i una manifestació de més de 100 treballadors al barri de Can Oriach de Sabadell. Setze dies després d’iniciada la vaga “*se ha impuesto una victoria parcial con la readmisión de 29 de los 38 despedidos [...], el paso a fijos de todos los eventuales y el aumento de 200 pts semanales ahora, 200 más en agosto y 100 más en septiembre*”²⁸¹⁹. Tot i així, el que es ressenyava com avenç més rellevant era “*el mantenimiento y reforzamiento de la unidad dentro de la empresa*”²⁸²⁰.

4.4.2.2. La Vaga General Local de Cerdanyola-Ripollet (abril de 1973)

L’assassinat a trets per part de la policia del treballador de la construcció Manuel Fernández Márquez el 3 d’abril de 1973 va commocionar tot el món del treball, però va ser a “*sin duda en el Valles donde mas duras han sido las ultimas luchas y mayor movilización se a levantado frente a este nuevo crimen*”²⁸²¹. Des que es coneix la notícia Bandera Roja i Sectors són conscients que cal donar una resposta a l’alçada al que

---

²⁸¹⁶ “Meler y Artes Jaeger dos ejemplos mas [sic] de lucha en nuestra comarca” dins Avance, Suplement al nº 8, febrer 1973, p. 2.

²⁸¹⁷ *Ibíd.*

²⁸¹⁸ *Ibíd.*

²⁸¹⁹ *Ibíd.*

²⁸²⁰ *Ibíd.*

²⁸²¹ “Un gran paso adelante. La lucha continua” dins *Acción*, nº abril de 1973, p. 7.

quantifiquen d'“*asesinato nº 12 del estado Franquista en dos años de lucha obrera*”²⁸²². En Josep Lluís Negreira Verjillos s'interroga sobre l'origen de l'espurna que va fer possible l'aturada del divendres 6 d'abril. Hi ha els que afirmen que va ser el torn de nit d'Aiscondel que la nit del dijous al divendres “*va decidir iniciar les protestes contra la violència policial*”²⁸²³ i que en acabar el torn van anar passant per les fàbriques dels voltants mirant d'estendre la convocatòria. En canvi, segons l'*Estrella Roja* número 35 del 12 d'abril de 1973 van ser els treballadors de la Meler qui a primera hora es van declarar en vaga, van apropar-se en manifestació fins a Joresa, i plegats van fer extensiva la convocatòria. Fossin uns o altres els que fessin el primer pas, la voluntat de Sectors des del mateix moment que es va conèixer l'assassinat va ser fer una crida “*AL PARO TOTAL; A EXTENDER LA SOLIDARIDAD PARA CONFLUIR TODA LA RESPUESTA OBRERA Y POPULAR EN UNA JORNADA GENERAL DE LUCHA EL VIERNES 5 EN NUESTRA COMARCA Y EL BAJO LLOBREGAT, EL MIERCOLES 11 EN BARCELONA*”²⁸²⁴. La vaga del divendres 6 d'abril no era doncs fruit de la improvisació d'aquella matinada sinó que era el producte de “*Las asambleas y paros realizados el miercoles [sic] y el jueves en numerosas empresas de la comarca*”²⁸²⁵.

L'endemà de l'assassinat, a Terrassa i Sabadell el món de la construcció està tot aturat i a Cerdanyola i Ripollet “*se inician asambleas y paros en Condiessel, Meler, Aicar, Sintermetal, Aiscondel,...*”²⁸²⁶. Ja al vespre, els treballadors d'Aicar i d'Aiscondel van fer una manifestació en sortir de la fàbrica fins a la seu del Sindicat Vertical, on van fer una concentració “*donde se reafirma el objetivo de VIERNES PARO TOTAL*”²⁸²⁷. El dijous van continuar les aturades i les assemblees a Redosa, Meler, Aiscondel, Sintermetal, Armco... i també a l'Institut de Montcada.

El divendres al matí, segons la versió que recull *Avance*, que és qui devia informar a *Estrella Roja*, els treballadors de Meler a Cerdanyola van aturar la producció i van anar a buscar als treballadors de Joresa els quals després d'escoltar “*un mitin salen en manifestación incorporando sucesivamente ALDAY, FUSAL, TALLERES COLUMBIA, RIBOT, M.J. TRUYOL, INDECOSA y varias obras y talleres*”²⁸²⁸. La manifestació va anar agafant gruix i va desembocar a la plaça de l'Ajuntament “*a los gritos de “HAN*

---

²⁸²² “Huelga total en Sardanyola-Ripollet” dins *Avance*, sense data, p. 1.

²⁸²³ NEGREIRA VERJILLOS, Josep Lluís; op. cit., p. 165.

²⁸²⁴ “Huelga total en Sardanyola-Ripollet” dins *Avance*, sense data, p. 1.

²⁸²⁵ “Vallés. Huelga general en Sardañoia y Ripollet” dins *Estrella Roja*, nº 35, 12 d'abril de 1973, p. 2.

²⁸²⁶ “Huelga total en Sardanyola-Ripollet” dins *Avance*, abril 1973, p. 1.

²⁸²⁷ *Ibíd.*

²⁸²⁸ *Ibíd.*

MATADO A UN OBRERO” “*COMPAÑEROS UNIDAD*”, “*POLICIA ASESINOS*”²⁸²⁹. Els intents de dissoldre la manifestació per part de la policia van ser en va ja que els treballadors es van reagrupar al barri de Bona Sort, on van aturar les obres en funcionament, i van continuar direcció a Aiscondel pel Passeig Cordelles. Allí els esperava una gran concentració de treballadors i la policia, que va detenir un dels treballadors que va haver d’alliberrar “*inmediatamente ante la reacción inmediata de todos*”²⁸³⁰. A la manifestació s’hi sumen ara els treballadors d’Aiscondel, Aicar, Talleres Virgili, Estampados Meridiana, Ctroce... arribant fins a 4.000 treballadors. Aleshores, la policia, que comptava amb 8 autocars i diversos jeeps i helicòpters, “*arremete brutalmente [...] siendo detenidos 3 trabajadores de MELER i AICAR*”²⁸³¹. A les Fontetes els protagonistes són els treballadors de Grasoler i Uralita, que aturaven la producció i realitzaven una concentració de vora dos mil persones “*durante hora y media [...] a pesar del inmenso despliegue de la policía*”²⁸³². A Montornès del Vallès s’aturaven els treballadors de Contadores²⁸³³ i a Montcada i Reixac eren els estudiants d’Institut els que celebraven assemblees i feien manifestacions que aplegaven dues-centes persones²⁸³⁴. El dissabte, malgrat que la vaga havia estat convocada pel divendres, diverses empreses seguien en lluita. A Ripollet, tant a Sintermetal com a Metapol l’aturada era total, i a Uralita, Jaeger, Trilla i Mir Miró era interminant²⁸³⁵. Per la seva banda, a Meler i a Aicar, que tenien detinguts entre els seus companys, només van entrar a la fàbrica per a fer una assemblea i informar a la direcció que els advertien que “*si no son liberados los compañeros detenidos VAN AL PARO TOTAL*”²⁸³⁶. L’advertència va fer efecte perquè al migdia era alliberat el treballador d’Aicar i al cap d’unes hores els dos de Meler. A Mollet eren els treballadors de Contadores els que feien aturades i, a la tarda, una manifestació d’un centenar de treballadors va recórrer el centre. I el diumenge estaven programat un funeral a l’església de Cerdanyola en memòria d’en Fernando Márquez Fernández. A la sortida es va formar una “*manifestación silenciosa que recorre el centro del pueblo con*

---

²⁸²⁹ *Ibíd.*

²⁸³⁰ *Ibíd.*

²⁸³¹ *Ibíd.*

²⁸³² *Ibíd.*, p. 2.

²⁸³³ “Paro general en Sardanyola-Ripollet contra el asesinato de M. Fernández Márquez” dins *Avance*, n° 9, juliol 1973, p. 2.

²⁸³⁴ “Huelga total en Sardanyola-Ripollet” dins *Avance*, abril 1973, p. 2.

²⁸³⁵ *Ibíd.*

²⁸³⁶ *Ibíd.*

*más de 1.000 personas [...] cogidos del brazo [...] hasta llegar a la carretera de Sabadell en donde se disuelve [...] después de 45 minutos*²⁸³⁷.

El dilluns 9 d'abril, quan semblava que tot tornaria a certa normalitat, els treballadors de Sintermetal, a Ripollet, es van trobar que l'empresa els acomiadava a tots per no haver assitir a la fàbrica el dissabte. La resposta es produïx immediatament formant piquets i poc a poc "*paran todas las empresas de Ripollet en solidaridad*"²⁸³⁸. Però no només. També les escoles es van aturar. I les vora 3.000 persones que hi ha al carrer es van tancar a l'església per a realitzar una assemblea de la qual en va sortir "*una comisión a comunicarle al alcalde que si en el plazo de una hora no son readmitidos todos, se extenderá el paro a más poblaciones*"²⁸³⁹. L'arribada d'un jerarca de la CNS va ser rebuda amb una esbroncada i amb la petició que firmés un compomís conforme no hi hauria cap sancionat per la vaga. Mentrestant, va arribar la comissió encarregada de reunir-se amb l'alcalde que informava que "*el alcalde (después de hablar con el Gobernador Civil y la empresa) readmite a todos los trabajadores*"²⁸⁴⁰. Els darrers ecos d'aquesta setmana de demostració de força per part de la classe treballadora vallesenca -*Avance* xifrava en 15.000 els treballadors que havien secundat la vaga del divendres²⁸⁴¹ - encara se sentirien el dimarts i el dimecres a Aismalibar, on els treballadors dels tres torns van aturar-se durant un quart d'hora.

Les conclusions que se n'extreïen des d'*Avance* eren quatre. La primera era la constatació que el que s'havia esdevingut els darrers dies al Vallès i especialment a Cerdanyola i Ripollet no era fruit de l'atzar, no s'havia produït espontàniament sinó que era producte de la decisió raonada i del fet "de reunir y coordinar a las Comisiones obreras de cada empresa", sense les quals no hagués estat possible. És a dir, la confirmació de la necessitat d'organitzar-se en Comissions Obreres i de coordinar-les per tal de fer efectives les seves lluites. La segona de les conclusions era que si havia estat possible aquesta resposta massiva era gràcies al fet que les lluites dels darrers temps havien anat incorporant empreses fins aleshores no implicades en la lluita obrera, moltes de les quals havien constituït Comissions Obreres a la seva empresa o l'havien reforçat (Riviere, Cursana, Chapetex, Periman, Starlux, New-Pol, Meler, Jaeger, Sintermetal, Aicar [...])

---

²⁸³⁷ "Paro general en Sardanyola-Ripollet contra el asesinato de M. Fernández Márquez" dins *Avance*, n° 9, juliol 1973, p. 2.

²⁸³⁸ *Ibidem*.

²⁸³⁹ *Ibidem*.

²⁸⁴⁰ *Ibidem*.

²⁸⁴¹ "Huelga total en Sardanyola-Ripollet" dins *Avance*, abril 1973, p. 1.

Ignis, Uralita, Armco, Contadores, Derbi, Aiscondel, General Cable). La tercera era la celebració pel fet que a més d'avançar en organització s'havia fet un pas endavant també en mitjans de lluita. A les ocupacions d'empreses i tancades a les esglésies “*como forma de mantenernos unidos y de centrar la atención [sic] de toda la población*”²⁸⁴² s'hi havia afegit la iniciativa de les empreses més combatives que havien sortit al carrer “*a hacer que se unieran las empresas menos combativas y con una organización más débil, parando y manifestándose los trabajadores de todas las Empresas talleres y obras*”²⁸⁴³. Es destacava també la repercussió de la manifestació popular del diumenge ja que és un instrument molt útil “*para sensibilizar a la población y hacer que ésta participe en la lucha*”²⁸⁴⁴. En darrer lloc se subratllava la qualitat del que s'havia esdevingut, que era qualificat de “*lucha política*”²⁸⁴⁵ perquè el motiu que l'havia animat era “*uno de los principales instrumentos de la Dictadura Franquista: La Represión*”²⁸⁴⁶.

4.4.2.3. La vaga de Sintermetal (maig de 1973)

Bandera Roja va jugar també un paper destacat a Sintermetal, ubicada a Ripollet, on hi va conformar “*un altre grup*”²⁸⁴⁷ prou important com per esdevenir-hi l'organització política hegemònica²⁸⁴⁸. La constitució de les CCOO va ser obra d'en Ramon Martos, que el 1972 es va incorporar a Bandera Roja²⁸⁴⁹. Un altre militant que hi treballava era el Jaume Sariol²⁸⁵⁰. A banda de fundador de la Comissió Obrera de l'empresa, en Ramon Martos va ser també protagonista involuntari de la vaga més important que va viure Sintermetal durant aquells anys ja que el seu acomiadament va esdevenir l'espurna que va aturar-ne la producció²⁸⁵¹.

Com moltes altres de les empreses de Ripollet i Cerdanyola Sintermetal es va afegir a les mobilitzacions de denúncia per l'assassinat d'en Manuel Fernández Márquez. Transcorregut un mes de la vaga local de Cerdanyola i Ripollet la direcció de l'empresa

---

²⁸⁴² “Paro general en Sardanyola-Ripollet contra el asesinato de M. Fernández Márquez” dins *Avance*, n° 9, juliol 1973, p. 3.

²⁸⁴³ *Ibíd.*

²⁸⁴⁴ *Ibíd.*

²⁸⁴⁵ *Ibíd.*

²⁸⁴⁶ *Ibíd.*

²⁸⁴⁷ NEGREIRA VERJILLOS, Josep Lluís; op. cit., p. 104.

²⁸⁴⁸ MARTOS I CALPENA, Ramon; op. cit., p. 165.

²⁸⁴⁹ *Ibíd.*, p. 140.

²⁸⁵⁰ *Ibíd.*, p. 134.

²⁸⁵¹ *Ibíd.*, p. 140.

acomiadava en Ramon Martos com a represàlia per la seva participació activa. Des d'Acción s'interpretava com un pla de “*la patronal coordinada con el Gobernador [...] que permita romper la organización obrera*”²⁸⁵² en un moment de calma després de la tempesta perquè a aquest repressaliat calia sumar-ne dos més “*en Joresa y multas a 3 obreras de Meler*”²⁸⁵³. Això succeïa el dimarts 15 de maig i l'endemà “*Sintermetal entra en Huelga total [...] exigiendo la readmisión del despido*”²⁸⁵⁴. Davant el desallotjament de la fàbrica per part de la policia els treballadors van tancar-se a l'església on van començar una assemblea “*hasta ser de nuevo desalojados*”²⁸⁵⁵. Davant de l'actuació patronal i policial de seguida es va organitzar “*un amplio Comité de Huelga*”²⁸⁵⁶ que entre d'altres coses es va comprometre a traure un *Butlletí* diari per a fer seguiment d'una vaga que comptava amb un gran recolzament tant entre els treballadors de Sintermetal –“*La unidad [...] es total los oficinistas y técnicos están también [sic] en huelga*^{2857, 2858} - com més enllà. Si *Sectors* de Comissions Obreres estava organitzant ja “*una campaña de información, propaganda y solidaridad*”²⁸⁵⁹, a Meler i a Aiscar, “*los compañeros [...] dicen estar dispuestos a iniciar la solidaridad*”²⁸⁶⁰, i a la Universitat de Bellaterra s'havien fet diversos mítings. A més, començaven a arribar també diners per a poder fer front a una vaga que no se sabia quan duraria.

Acabada la vaga, un número especial d'*Avance*²⁸⁶¹ publicat a mitges entre *Sectors* de Comissions Obreres i de Barri del Vallès i la Comissió Obrera de Sintermetal presentava un balanç del conflicte i recopilava els *Butlletins* diaris i els diferents *Fulls* que la Coordinadora de *Sectors* de Comissions Obreres del Vallès van anar traient durant els 12 dies que va perdurar la vaga. La decisió de publicar “*este pequeño archivo de NUESTRA HUELGA*”²⁸⁶² s'havia pres per aquests motius:

---

²⁸⁵² “Sintermetal en huelga” dins *Acción*, nº maig de 1973, p. 10.

²⁸⁵³ *Ibíd.*

²⁸⁵⁴ *Ibíd.*

²⁸⁵⁵ *Ibíd.*

²⁸⁵⁶ *Ibíd.*

²⁸⁵⁷ La implicació d'aquestes categories laborals era molt important perquè la vaga fos efectiva. D'un total de 355 treballadors només 140 eren treballadors manuals.

²⁸⁵⁸ *Ibíd.*

²⁸⁵⁹ *Ibíd.*

²⁸⁶⁰ *Ibíd.*

²⁸⁶¹ *Sintermetal 12 dias de huelga.*

²⁸⁶² *Ibíd.*, p. 5.

1. Informar de primera mà de la seva experiència a “*todos los militantes obreros que estan luchando en sus fábricas para la liberación de nuestra clase y por la construcción del SINDICATO OBRERO*”²⁸⁶³.

2. “*evitar confusionismos que han empezado a circular de que si nuestra lucha había sido “espontánea” “desorganizada” que si nos “aislábamos” del resto de fábricas etc.*”²⁸⁶⁴. Veurem que no va aconseguir-se la unitat entre els diferents agents obrers implicats i que es van produir certes acusacions que aquest especial sobre Sintermetal volia també aprofitar per aclarir. Per això es remarcava que la vaga no s’havia produït sense cap relació amb la resta d’empreses de la comarca. Tot el contrari. La Comissió Obrera de Sintermetal havia treballat conjuntament amb la Coordinadora de Sectors de Comissions Obreres del Vallès i plegats havien analitzat “*tanto la situación de la zona como la situación general en que se hallaba enmarcada nuestra Huelga. Las directrices políticas [sic] de análisis y organizativas de la Huelga se han elaborado [sic] desde la Coordinadora de SECTORES de COMISIONES OBRERAS del Vallés conjuntamente con el Comité de Huelga*”²⁸⁶⁵.

La Comissió Obrera era de recent creació. Havia nascut arran de les negociacions pel Conveni Col·lectiu que havien arrencar el maig de l’any anterior i per tal de fer front a un Jurat d’Empresa que es demostrava “*un obtáculo continuo a todas nuestra luchas*”²⁸⁶⁶. La constitució de la Comissió Obrera els va permetre a més dotar-se d’un nou “*instrumento de UNIDAD y LUCHA, que nos ha dado mucha fuerza y que es vital para llevar luchas en fábricas, la ASAMBLEA*”²⁸⁶⁷.

Amb aquests dispositius organitzatius a l’abast, quan van conèixer l’assassinat d’en Fernández Márquez el 3 d’abril van poder passar “*de una fase reivindicativa a dar un salto político*”²⁸⁶⁸ que els va permetre parar la fàbrica l’endemà mateix. El divendres 6 “*fue el PARO TOTAL de Sardanyola y el sábado hicimos PARO TOTAL*”²⁸⁶⁹ a l’empresa. La resposta de la direcció davant l’aturada del dissabte va consistir en “*cerrar las puertas y despedirnos a TODOS*”²⁸⁷⁰ i, davant la impossibilitat d’accedir a l’interior de l’empresa,

---

²⁸⁶³ *Ibíd.*

²⁸⁶⁴ *Ibíd.*

²⁸⁶⁵ *Ibíd.*

²⁸⁶⁶ *Ibíd.*, p. 6.

²⁸⁶⁷ *Ibíd.*

²⁸⁶⁸ *Ibíd.*

²⁸⁶⁹ *Ibíd.*

²⁸⁷⁰ *Ibíd.*

“salimos en piquetes a la calle y conseguimos el PARO TOTAL de Ripollet”²⁸⁷¹. Concentrats a les nou del matí a la porta de l’empresa, seguidament van marxar fins a l’Església, on van celebrar una assemblea per a continuar “preparando piquetes de extensión de la LUCHA y formamos una comisión, que exigió al alcalde la inmediata apertura de SINTERMETAL”²⁸⁷². El trasbals de les mobilitzacions que estaven desenvolupament era tant important que es va produir un compromís entre “el gobernador civil, el delegado comarcal y el alcalde a la readmisión de todos los despedidos y a no dar ninguna sanción a todos los que han parado en solidaridad con NOSOTROS”²⁸⁷³.

Un cop deixat enrere aquest conflicte de caràcter més polític la Comissió Obrera va tornar a centrar-se en les reivindicacions laborals, “a impulsar la lucha contra el IRTP y la dimisión de enlaces y jurados que ya la habían presentado, planteándose la necesidad de hacer elecciones lo más rápido posible haciendo Asambleas, preparando una concentración en la CNS para activar los trámites burocráticos”²⁸⁷⁴. Però l’acomiadament d’en Ramon Martos i Calpena tornava a posar sobre la taula el conflicte que havia ocupat el mes anterior.

Malgrat que els esdeveniments dels dies 6 i 9 d’abril havien suposat “un importante salto a nivel de conciencia y formas de lucha”²⁸⁷⁵ res no havia canviat a nivell organitzatiu a la comarca: ni s’havien creat més Comissions Obreres d’empresa ni s’havien enfortit les Coordinadores. A més, la darrera derrota a Uralita, “enfocada con planteamientos espontáneos”²⁸⁷⁶, no era la millor notícia. Analitzada la situació d’aquesta manera, van pensar que aquest acomiadament podia formar part d’una “OFENSIVA REPRESIVA planificada por los empresarios y el gobernador”²⁸⁷⁷ -la presència a l’empresa un dia abans d’un cotxe de Governació enfortia aquesta hipòtesi-, i van decidir respondre amb “una HUELGA prolongada”²⁸⁷⁸. Per a assegurar el seu èxit van planificar una batalla en quatre fases. Una primera, elemental, havia d’aconseguir aturar efectivament l’empresa. Per a tal fi es va crear un Comitè de Vaga, assemblees periòdiques i “la división en GRUPOS DE TRABAJO que permitieran constantemente mantener una fuerte

---

²⁸⁷¹ *Ibíd.*

²⁸⁷² *Ibíd.*

²⁸⁷³ *Ibíd.*

²⁸⁷⁴ *Ibíd.*

²⁸⁷⁵ *Ibíd.*

²⁸⁷⁶ *Ibíd.*, p. 7.

²⁸⁷⁷ *Ibíd.*

²⁸⁷⁸ *Ibíd.*

*ORGANIZACION de la HUELGA*²⁸⁷⁹. La segona fase, la de “*SENSIBILIZACION POPULAR*”²⁸⁸⁰, es desenvoluparia a partir del treball comú entre Grups de Treball de l’empresa i els membres de les Comissions Obreres i de Barris mitjançant “*discusiones e informaciones por fábricas, barrios, Universidad etc.*”²⁸⁸¹. Calia, a més, que preparessin “*manifestaciones, octavillas y todo tipo de agitación y lucha que sensibilizara e hiciera participar a todo el pueblo de Ripollet-Sardanyola en nuestra lucha que es la lucha de TODOS*”²⁸⁸². Si res no s’havia modificat amb tot aquest desplegament caldria treballar, a partir dels Grups de Treball i de la mà amb la Coordinadora de Sectors de Comissions Obreres, en fer possible una “*Jornada General de Lucha con paros en fábricas, bares, comercios etc... manifestaciones y agitación*”²⁸⁸³. Passada aquesta Jornada General de Lluita i en previsió que la situació no s’hagués desencallat encara caldria que a les empreses on fos possible es continuessin fent “*Asambleas recogidas de dinero y paros intermitentes*”²⁸⁸⁴, i mesurant les forces per si calgués impulsar una nova Jornada General de Lluita amb l’objectiu de mantenir “*siempre nosotros la INICIATIVA*”²⁸⁸⁵.

La vaga, doncs, queda clar que s’organitzava en resposta a l’acomiadament primer d’en Ramon Martos amb l’objectiu de parar els peus “*a la escalada represiva de la patronal*”. Però el Comitè de Vaga de Sintermetal tenia la necessitat de subratllar-ho perquè las “*C. Obreros [sic] Anticapitalistas = Plataformas*”²⁸⁸⁶ creades per la OIC estaven posant en dubte els veritables motius de la vaga. I d’explicar amb detall el desenvolupament dels fets perquè no en quedés cap dubte.

La Comissió Obrera estava convençuda que la direcció de l’empresa no havia aconseguit pair la “*la gran derrota patronal*”²⁸⁸⁷ que havia suposat haver de retirar l’acomiadament massiu decretat arrel dels fets d’abril. I que passat un mes, amb el cap fred, volia acabar de passar-los comptes. Això es va acabar esdevenint el 15 de maig quan “*la Dirección se presenta en casa de un compañero, comunicándole su despido [...] por razones personales (todas ellas falsas) de llegar tarde, contestar etc... para evitar que el resto de trabajadores nos uniésemos a él*”²⁸⁸⁸. En Ramon Martos va aprofitar la concentració que

---

²⁸⁷⁹ *Ibídem.*

²⁸⁸⁰ *Ibídem.*

²⁸⁸¹ *Ibídem.*

²⁸⁸² *Ibídem.*

²⁸⁸³ *Ibídem.*

²⁸⁸⁴ *Ibídem.*

²⁸⁸⁵ *Ibídem.*

²⁸⁸⁶ *Ibídem.*

²⁸⁸⁷ *Ibídem.*

²⁸⁸⁸ *Ibídem*, p. 8.

estava convocada davant la CNS per a exigir la dimissió de llurs enllaços i jurats per mostrar-los la carta d'acomiadament. La decisió dels concentrats va ser immediata i “*UNANIME todos al PARO por la readmisión del despedido, contra el despedido libre*”²⁸⁸⁹, i van dirigir-se cap a la porta de la fàbrica per a fer assemblea explicant la situació. Amb els treballadors que havien d'entrar al torn de nit acorden “*ENTRAR AL DIA SIGUIENTE CON PARO TOTAL POR LA READMISION DEL DESPEDIDO*”²⁸⁹⁰. El primer *Boletín de Huelga interno de Sintermetal* porta data del 17 de maig i es presenta com un instrument per a “*recoger las experiencias diarias de nuestra lucha remarcando las posturas correctas y criticando los errores*”²⁸⁹¹. I el primer que posa sobre la taula és que a la concentració davant la CNS no hi havia la gent que hi havia d'haver hagut i es recordava que “*cuando en la asamblea se toma una decisión, TODOS hemos de hacerla*”²⁸⁹². Un record, ara que arrencava una nova batalla contra l'empresa, de la necessitat de la unitat i el compromís amb les decisions de la majoria si es volia vèncer. Del dia 16, el primer de la vaga, se'n subratllava l'encert de no haver fet l'aturada restant cadascú al seu lloc de treball sinó “*TODOS JUNTOS, como hasta ahora. En los comedores o en la nave donde estemos hemos mantener [sic] siempre la tranquilidad y la unidad, discutiendo serenamente los problemas en Asamblea*”²⁸⁹³. Tal com s'havia exposat en l'esquema de desplegament del combat contra l'acomiadament d'en Ramon Martos, el primer que es va fer va ser crear un Comitè de Vaga que tingués la funció de “*preparar citas locales etc. planear las acciones, caja fuerte y editar diariamente ESTE BOLETIN DE HUELGA*”²⁸⁹⁴. Es tractava d'un “*COMITE DE HUELGA CLANDESTINO CON UN TRABAJO ABIERTO*”²⁸⁹⁵ i, per tant, l'elecció dels seus membres no s'havia realitzat en assemblea. Això s'havia fet d'aquesta manera per a protegir-lo de la repressió. I se subratllava que, de totes maneres, el Comitè de Vaga no tenia cap voluntat de suplir “*nunca a los trabajadores en los niveles de ACCION Y Asambleas*”²⁸⁹⁶, que la seva funció era exclusivament organitzar i planificar el desenvolupament de vaga segons el que s'acordava als grups i a les assemblees.

---

²⁸⁸⁹ *Ibíd.*

²⁸⁹⁰ *Ibíd.*

²⁸⁹¹ *Ibíd.*, p. 9.

²⁸⁹² *Ibíd.*

²⁸⁹³ *Ibíd.*

²⁸⁹⁴ *Ibíd.*, p. 10.

²⁸⁹⁵ *Ibíd.*

²⁸⁹⁶ *Ibíd.*

El *Butlletí* feia també una sèrie de recomanacions sobre com calia actuar. Sobre les assemblees, es demanava que fossin “*ágiles y concretas*”²⁸⁹⁷, però alhora que tothom fes un esforç per dir-hi la seva, evitant “*intervenir mientras otro este hablando ni hacer discusiones personales*”²⁸⁹⁸. Respecte les cites, es recordava la importància de no deixar mai de presentar-s’hi i que en cas que algú perdés el contacte i n’oblidés els detalls anés a casa d’algun company per refrescar la memòria. A l’hora d’assistir-hi es recordava que no s’hi havia d’anar en grup, “*Asi despistaremos a la represión*”²⁸⁹⁹, i “*Vigilar que no nos sigan*”²⁹⁰⁰. S’animava també a participar del màxim d’accions possibles, especialment dels “*piquetes de extensión de nuestra lucha a otras empresas, mercado, etc.*”²⁹⁰¹, i de difondre explicant-ho “*a los vecinos, amigos, familiares, en los bares y tiendas*”²⁹⁰². Finalment, es felicitava de la postura presa pels oficinistes i tècnics en sumar-se a la lluita tot demostrant “*su conciencia de ser trabajadores tambien [sic] explotados y de que su puesto esta entre nosotros, como uno más*”²⁹⁰³. L’ excepció estava encapçalada per “*la traición asquerosa de Teresa Cabases y algunos jefecillos oficinistas*”²⁹⁰⁴ a qui advertien “*!que vayan con cuidado estos traidores! Porque se nos va a agotar la paciencia*”²⁹⁰⁵. Les mostres de solidaritat començaven també a aflorar. L’econòmica provenia de les Comissions Obreres, que ja havien aportat 25.000 pessetes, i d’altres fàbriques del Vallès, de Barcelona i del Baix Llobregat, la qual cosa els feia afirmar que “*puede durar la Huelga no nos vencerán por hambre*”²⁹⁰⁶. A més, les empreses de la zona s’estaven començant a preparar per a desplegar accions solidàries, a la Universitat s’havien realitzat mítings explicant el conflicte, i havia aparegut “*la primera octavilla de la Coordinadora de SECTORES de COMISIONES OBRERAS (valles)*”²⁹⁰⁷, de la qual se’n feia una reproducció. El llenguatge era més dur que el del conjunt del *Butlletí*, sobretot en dirigir-se cap a la “*única traidora de la unidad “Teresa Cabases” que aprovechando la*

---

²⁸⁹⁷ *Ibíd.*, p. 9.

²⁸⁹⁸ *Ibíd.*

²⁸⁹⁹ *Ibíd.*

²⁹⁰⁰ *Ibíd.*

²⁹⁰¹ *Ibíd.*

²⁹⁰² *Ibíd.*, p. 10.

²⁹⁰³ *Ibíd.*, p. 9.

²⁹⁰⁴ *Ibíd.*

²⁹⁰⁵ *Ibíd.*

²⁹⁰⁶ *Ibíd.*, p. 10.

²⁹⁰⁷ *Ibíd.*

*represión quiere recibir su paga de judas*²⁹⁰⁸ i de qui es feia pública l'adreça -Tiana, n° 4- per tal que els veïns s'apropessin a dir-li "*lo despreciable que es vender al pueblo*"²⁹⁰⁹. Al segon *Butlletí* s'informava que els havia estat comunicada la sanció de dos dies per a tothom i que havien "*venido los gorilas a desalojarnos, para sacar a 180 obreros desarmados tienen que venir 50 ó 60 armados hasta los dientes*"²⁹¹⁰. Ja era el segon cop. En aquells moments de tensió sembla que "*unos cuantos compañeros les han llamado "chulos"*"²⁹¹¹. Evidentment el *Butlletí* considerava que "*se han quedado bastante cortos*"²⁹¹², però es recomanava "*evitar enfrentamientos que les daría excusa para reprimir más fuertemente, y eso es lo que quisieran*"²⁹¹³.

Es felicitaven pel bon funcionament de les cites que havia aconseguit despistar a "*los famosos Brigadas-politico sociales? (traduciendo al lenjuaje [sic] obrero, asesinos)*"²⁹¹⁴, al "*Rupman, Cristobal y algún otro chorizo suelto [...] igual que todos los directivos de Sintermetal con todos sus millones, al desgraciado de Mecarrulla (el rápido de Bucarest) se le ha visto como saludaba al teniente de la manada de lobos*"²⁹¹⁵. Però es recordava la necessitat de seguir al peu de la lletra les instruccions donades al primer *Butlletí*, especialment el punt que feia referència a la puntualitat.

Pel que feia a l'assemblea, se'n subratllava que hi havia hagut molts nervis per si intervenia la policia, que "*algun compañero a contribuido sin querer a esto, hay que evitarlo*"²⁹¹⁶. I que hi havia gent que encara no hi participava, que calia anar-los a buscar a casa per recordar-los de la necessitat d'assistir-hi i recordar-los "*que la dirección y la policia no le interesa que nos veamos !no le hagais el juego! hay que rectificar este error, coger rapidamente contacto !la lucha es de todos!*"²⁹¹⁷. En quant als Grups de Treball, ja havien quedat conformats i calia que tothom s'incorporés al que li pertocava.

Aquest *Butlletí* tenia també un missatge cap a les dones dels treballadors, a qui recordaven les condicions en què treballaven, que la lluita de l'empresa no era només per defensar l'acomiadat sinó al conjunt de la plantilla, i que el que necessitaven d'elles era que "*!NO*

---

²⁹⁰⁸ *Ibíd*em, p. 11.

²⁹⁰⁹ *Ibíd*em.

²⁹¹⁰ *Ibíd*em, p. 12.

²⁹¹¹ *Ibíd*em.

²⁹¹² *Ibíd*em.

²⁹¹³ *Ibíd*em.

²⁹¹⁴ *Ibíd*em.

²⁹¹⁵ *Ibíd*em.

²⁹¹⁶ *Ibíd*em.

²⁹¹⁷ *Ibíd*em.

*NOS DESANIMEIS!*²⁹¹⁸. El missatge reconeixia alhora que “*con nosotros hay muchas compañeras que estan al pie del cañón*”²⁹¹⁹ i les encoratjava a “*ir por los barrios explicando nuestra lucha, la lucha de nuestros maridos, que es vuestra lucha también*”²⁹²⁰ i a estar “*orgullosas de estar casadas con hombres, no con calzonazos*”²⁹²¹.

Si la policia provocava por entre els treballadors, “*Ante nuestro gran empuje y la fuerza de nuestra unidad, la dirección y los cuatro rastreros (jefecillos) que quedan en la fábrica nos están cogiendo miedo*”²⁹²². Aquest era el motiu pel qual “*Uno se ha afeitado la barba y el bigote; otros vienen con un coche diferente al que traían siempre*”²⁹²³, i fantasejaven sobre la por que devien sentir en escoltar un soroll i pensar “*!Que vienen los obreros! Que tiemblan, !canallas! Se lo merecen*”²⁹²⁴.

En darrer lloc s’informava que de resultes dels dos mítings de la Universitat Autònoma en què havien participat *Sectors* i treballadors de Sintermetal s’havien recollit 5.000 pessetes, que les fàbriques de l’entorn tenien previst fer recol·lectes durant el cap de setmana, quan cobraven, i que “*AICAR nos ha ofrecido su fondo que es elevado*”²⁹²⁵.

Amb data a 19 de maig es publicava el tercer *Butlletí*, que seguia “*en la linea de la primera fase ORGANIZATIVA pero a la vez ya marca el paro hacia al fase de sensibilización popular*”²⁹²⁶. De fet, s’informava que hi havia hagut ja la voluntat de fer una acció al mercat “*pero la presencia de la policia nos hizo desistir*”²⁹²⁷.

Les informacions contradictòries del nombre de sancions i la qualitat d’aquestes que l’empresa feia córrer no feien més que “*probar su desconcierto ante la sorpresa de nuestra FIRME UNION*”²⁹²⁸. Però calia continuar organitzats i seguir les indicacions donades perquè “*En las acciones de amplitud de la lucha hoy ha habido algunos despistes y algunas indecisiones*”²⁹²⁹, algunes fruit de la sensació que la policia els estava a sobre. Quan això succeís, es recomanava informar al responsable del Grup per a que se’n fes càrrec sense necessitat d’alarmar tothom. De totes maneres, l’Assemblea realitzada a la CNS havia estat molt útil “*ya que hemos aprovechado el local para vernos y dar la cita*

---

²⁹¹⁸ *Ibíd*em, p. 13.

²⁹¹⁹ *Ibíd*em.

²⁹²⁰ *Ibíd*em.

²⁹²¹ *Ibíd*em.

²⁹²² *Ibíd*em.

²⁹²³ *Ibíd*em.

²⁹²⁴ *Ibíd*em.

²⁹²⁵ *Ibíd*em.

²⁹²⁶ *Ibíd*em, p. 15.

²⁹²⁷ *Ibíd*em.

²⁹²⁸ *Ibíd*em, p. 14.

²⁹²⁹ *Ibíd*em.

de grupos”²⁹³⁰, però s’havia comès l’error de dialogar “*demasiado con Romeu (el cacique) y Gil (el bombilla, por lo listisimo que es). Esta gentuza nos ha demostrado, como tantas veces, lo que son: unos policias. Han empezado pidiendo sillas cuando muchas de nosotros estábamos de pie, ha seguido nombrandose el único moderador de la Asamblea y a acabado interrumpiendo siempre las intervenciones*”²⁹³¹. En quant al fet d’haver declarat el conflicte col·lectiu agafant el salari com a argument, no els semblava malament “*siempre que no desvie nuestra huelga*”²⁹³².

A banda de recordar les recomanacions ja explicitades en els anteriors *Butlletins* s’advertia que semblava que hi havia “*un traidor entre nosotros que va diciendo por ahí que hay que volver al trabajo. A ese cerdo asqueroso traidor que tiene piel de borrego para despistarnos !que vaya con cuidado! Los trabajadores de SINTERMETAL tenemos ya muy claro cual es hoy el camino, READMISION DEL DESPEDIDO, O HUELGA.*”²⁹³³

El número es tancava amb la publicació de la “I^a HOJA DE LOS TRABAJADORES DE SINTERMETAL”²⁹³⁴ dirigida a “*Trabajadores, estudiantes, amas de casa PUEBLO EN GENERAL*”²⁹³⁵ als quals s’animava a “*en vuestros puestos de trabajo en vuestros barrios en vuestras escuelas desarrollad la solidaridad económica preparaos [sic] para ganar*”²⁹³⁶.

Al *Butlletí* número 4 del diumenge 20 de maig “*se remarca ya la necesidad de EXTENDER LA LUCHA*”²⁹³⁷. S’informava que al quart dia de vaga s’havia descansat, que els *Grups* havien repartit els *Butlletins* per a que tothom es posés al dia, i s’havia animat tothom a dur-los en acabat “*a casa y que los lea la mujer, al familia, los vecinos [...] a todo el pueblo para que se informen y hagan suya esta lucha*”²⁹³⁸, que calia “*utilizar nuestros propios medios de expresión y propaganda*”²⁹³⁹ perquè “*La prensa burguesa oculta y deforma las informaciones sobre nuestros problemas*”²⁹⁴⁰.

La premsa no era la única assenyalada en aquest número. També la CNS s’enduia una crítica dura. A aquells que deien que “*nos dejan el local, nos ayudan “gratuitamente” en*

---

²⁹³⁰ *Ibíd.*

²⁹³¹ *Ibíd.*

²⁹³² *Ibíd.*

²⁹³³ *Ibíd.*, p. 15.

²⁹³⁴ *Ibíd.*

²⁹³⁵ *Ibíd.*

²⁹³⁶ *Ibíd.*

²⁹³⁷ *Ibíd.*, p. 17.

²⁹³⁸ *Ibíd.*, p. 16.

²⁹³⁹ *Ibíd.*

²⁹⁴⁰ *Ibíd.*

*las gestiones*²⁹⁴¹ els recordaven que vivien “*todos a nuestra costa, están construyendo [sic] los locales con nuestro sudor y dinero !HIPOCRITAS! !TRAIDORES! En sus caras tienen marcados ya los gestos de los vendeobrerros*”²⁹⁴².

El número acabava recordant que el dilluns calia presentar-se a l’empresa perquè finalitzava la sanció que s’havia imposat a tota la plantilla i que calia estar a l’aguait perquè s’apropava un moment molt important.

Al *Butlletí* número 5 s’informava de les mobilitzacions del diumenge, les quals havien “*sentado las bases de sensibilización de todo el pueblo de Ripollet-Sardanyola y que ha sentado unas bases organizativas entre nosotros*”²⁹⁴³. I s’afirmava que “*Ellos ahora tiene mucha más prisa que nosotros en que nos pongamos a trabajar. Esto lo tenemos que tener muy claro, tan claro como que ya hemos de prepararnos para EXTENDER LA LUCHA*”²⁹⁴⁴.

El dia havia començat amb una assemblea molt concorreguda on s’havien reafirmat “*en nuestra postura de PARO TOTAL por la readmisión del despedido*”²⁹⁴⁵. La participació havia estat molt alta, s’havien tractat qüestions que calia resoldre i s’havia desenvolupat amb molta tranquil·litat. Es destacava, a més, la presència “*de muchas de nuestras esposas con niños*”²⁹⁴⁶ demostrant que “*sois esposas, madres e hijas del pueblo trabajador*”²⁹⁴⁷.

Tot i el bon desenvolupament general, s’havia tornat a veure “*un compañero con unos prismáticos. Dentro de poco alguno vendrá con un casco de guerrillero con arbustos y todo*”²⁹⁴⁸. S’animava, doncs, a no caure en el pànic, i es recomanava al company dels prismàtics a deixar-los a casa, “*que ven más 400 ojos que 2*”²⁹⁴⁹. A més, estant a la plaça de l’església, hi havia hagut discussions entre treballadors de Sintermetal i un joves que volien fer accions no aprovades pels treballadors. Front aquest incident el *Butlletí* es dirigia als “*cuatro chavales que parece que juegan a “revolucionarios” y que no entienden cual es el camino correcto, [...] el camino de masas [...], solo les decimos que vayan con cuidado, que nosotros aceptamos que cualquiera colabora [sic] con nosotros*

---

²⁹⁴¹ *Ibíd.*

²⁹⁴² *Ibíd.*

²⁹⁴³ *Ibíd.*, p. 18.

²⁹⁴⁴ *Ibíd.*

²⁹⁴⁵ *Ibíd.*

²⁹⁴⁶ *Ibíd.*

²⁹⁴⁷ *Ibíd.*

²⁹⁴⁸ *Ibíd.*

²⁹⁴⁹ *Ibíd.*

*siempre que no atente contra la buena marcha de nuestra Huelga y de los intereses actuales del Movimiento Obrero y Popular*²⁹⁵⁰. I se'ls advertia que *“no vamos a permitir que se rian [sic] ni se cachondeen de nosotros, del acto ni de nadie, que es lo que hacían en la Iglesia y en la manifestación*²⁹⁵¹ que es va desenvolupar acabada l'assemblea. Se'ls recriminava que fessin crides a enfrontar-se a la policia des d'un bon principi ja que podia *“frenar a mucha gente que ya no participaría y a otra mucha que viendo el éxito de esta experiencia se sumará sin duda en otras ocasiones*²⁹⁵². A més, s'havia decidit no denunciar-los pel seu nom però *“las difamaciones asquerosas que han divulgado tanto a nivel de octavillas de masas como de palabras*²⁹⁵³ havia fet vessar el got i, quan ho consideressin oportú, *“les denunciaremos a toda la clase obrera por su nombre*²⁹⁵⁴.

La solidaritat aquest cop havia provingut d'Ignis, la qual els havia fet arribar més de 3.500 pessetes, i a aquells que havien fet el possible perquè la manifestació, que va aplegar 800-1.000 persones, fos un éxit: *“las COMISIONES DE BARRIO [sic] que formando piquetes avisaron a mucha gente para que acudiera. [I] La Coordinadora de SECTORES de COMISIONES OBRERAS [que] hizo un esfuerzo llevando muchos obreros y acudiendo en pleno. También asistieron compañeros de los COMITES DE CURSO de la Universidad Autónoma de Bellaterra*²⁹⁵⁵. És a dir, la xarxa d'organitzacions sectorials propera a Bandera Roja.

La setmana del 21 de maig començava com havia acabat, amb concentracions davant la porta de la fàbrica, però en entrar-hi, aquest cop *“les han comunicado que había 12 despidos más*²⁹⁵⁶ i que *“para “dialogar” tienen que [sic] abandonar la fábrica*²⁹⁵⁷. Davant d'aquesta exigència de la direcció s'exclamaven: *“!como vamos a abandonar la fábrica! [...] ¿porqué sólo 12? !Para romper nuestra Huelga! Pandilla de canallas [...] Algún día otro gallo cantará y no será negro precisamente, sino que todos [sic] sabemos el color que tiene nuestro gallo*²⁹⁵⁸. A més, dues treballadors d'oficines havien tornat al lloc de feina i s'anunciava que de moment no es faria públic el seu nom, que *“Lo*

---

²⁹⁵⁰ *Ibíd.*

²⁹⁵¹ *Ibíd.*

²⁹⁵² *Ibíd.*

²⁹⁵³ *Ibíd.*, p. 19.

²⁹⁵⁴ *Ibíd.*

²⁹⁵⁵ *Ibíd.*, p. 18.

²⁹⁵⁶ *Ibíd.*, p. 20.

²⁹⁵⁷ *Ibíd.*

²⁹⁵⁸ *Ibíd.*

primero que hay que hacer es intentar recuperarlas”²⁹⁵⁹. Però si això no fos possible, “*ya veremos lo que se hace*”²⁹⁶⁰.

Com ja començava a ser habitual, a un quart de dues havia tornat a entrar a la fàbrica la policia –“*con escudos, porras eléctricas, metralletas y toda clase de artilugios*”²⁹⁶¹- i amb especials “*ganas de sangra [sic] obrera*”²⁹⁶². Els treballadors del torn de tarda van desallotjar-la abans que arribés la policia, i s’animava a no repetir-ho per tal “*QUE se molesten y vengan a la fábrica*”²⁹⁶³. També es donava les gràcies a “*los compañeros de la Coordinadora de SECTORES de COMISIONES OBRERAS y de COMISIONES DE BARRIO*”²⁹⁶⁴ per haver fet una pintada en solidaritat amb la lluita de Sintermetal estenent d’aqueta manera el conflicte.

Superades les dues primers fases de la seva lluita –“*1º)Consolidación organizativa interior nuestra 2º)Asentamiento de una base popular*”²⁹⁶⁵-, tocava passar a la 3ª: “*Extender la lucha, formando piquetes y llamando a todo el pueblo a una JORNADA GENERAL DE LUCHA contra la libertad de despido y por nuestra readmisión*”²⁹⁶⁶.

Per a fer la crida els treballadors havien tret la “*2ª HOJA DE LOS TRABAJADORES DE SINTERMETAL LLAMANDO AL PARO GENERAL*”²⁹⁶⁷ i la “*2ª HOJA DE LA COORDINADORA DE SECTORES CCOO Vallés*”²⁹⁶⁸. El pla que s’havien traçat consistia en “*No tirar una actavilla [sic] para no poner sobre aviso a la policia*”²⁹⁶⁹ i començar la jornada com les anteriors, amb una concentració a les portes de la fàbrica a les sis del matí. Però des d’allí els diferents *Grups* es posarien en moviment. Per tal de fer-se visibles arreu havien dividit en dues zones tant Ripollet –“*S. Luis–Pantalones i Zona del Rio–Trilla*”²⁹⁷⁰- com Cerdanyola –“*Poligono de Meler–Joresa i Poligono Aiscondel*”²⁹⁷¹. La resposta havia estat molt bona perquè “*el PARO fue TOTAL en Ripollet a excepción de TRILLA (dónde la policia cargó contra unos 600-800 manifestantes,*

---

²⁹⁵⁹ *Ibíd.*

²⁹⁶⁰ *Ibíd.*

²⁹⁶¹ *Ibíd.*

²⁹⁶² *Ibíd.*

²⁹⁶³ *Ibíd.*

²⁹⁶⁴ *Ibíd.*, p. 21.

²⁹⁶⁵ *Ibíd.*, p. 22.

²⁹⁶⁶ *Ibíd.*

²⁹⁶⁷ *Ibíd.*, p. 24.

²⁹⁶⁸ *Ibíd.*

²⁹⁶⁹ *Ibíd.*, p. 23.

²⁹⁷⁰ *Ibíd.*

²⁹⁷¹ *Ibíd.*

además hubo otra manifestación de unos 500 a partir de PANTALONES”²⁹⁷². A Cerdanyola l’aturada havia estat bona –“MELER – JORESA – FUSAL – ALDAI – AICAR – AISCONDEL etc...”²⁹⁷³- però una mica menor “debido a que los piquetes fueron disueltos más rápidamente por la policía”²⁹⁷⁴. Aquests piquets matinals s’havien vist reforçats per persones de la Coordinadora de Sectors de Comissions Obreres, de Comissions de Barri, i d’estudiants de l’Autònoma i de treballadors d’Aiscondel de Cerdanyola.

La segona cita de la Jornada de Lluita era una concentració a les 10 del matí davant el local de la CNS. S’hi van apropar 250 persones i quan van decidir entrar-hi “Los renegados de la CNS decían “sólo enlaces y jurados””²⁹⁷⁵. La resposta dels concentrats va ser “!Apártate y deja paso a los trabajadores!”²⁹⁷⁶. Un cop dins, van llegir la carta dels treballadors “exigiendo la inmediata readmisión de los despedidos y a los gritos de !READMISION! nos hemos ido”²⁹⁷⁷. A les 12 hi havia un reagrupament de piquets encarregats de llançar propaganda i aturar els “talleres y comercios que encontraran a su paso”²⁹⁷⁸ fins les dues.

Per la tarda era el torn de les manifestacions. A les 7 a Cerdanyola, a les Fontetes, i a dos quarts de 9, a la Rambla de Ripollet. La primera va destacar “por la participación activa de trabajadores que habían parado en solidaridad con nosotros y por la gran cantidad de gente que había contemplandola”²⁹⁷⁹. La de Ripollet va aplegar “1.500 trabajadores durante 1 hora sumando al pueblo”²⁹⁸⁰. La Jornada doncs es valorava molt positivament i la única nota discordant l’havia donat “una hoja difamatoria firmada por C.O.A. = Plataformas [...] no habiendo participado NINGUNO DE ELLOS en los piquetes de EXTENSION DE LUCHA”²⁹⁸¹, “una octavilla policiaca que tiende a sembrar el confusionismo entre los que no han vivido de cerca la LUCHA DE SINTERMETAL”²⁹⁸². L’endemà, la policia havia “ocupado prácticamente Ripollet-Sardanyola”²⁹⁸³. A més, havia desallotjat els treballadors d’Aicondel de la seva fàbrica, que s’havien declarat en

---

²⁹⁷² Ibídem.

²⁹⁷³ Ibídem.

²⁹⁷⁴ Ibídem.

²⁹⁷⁵ Ibídem.

²⁹⁷⁶ Ibídem.

²⁹⁷⁷ Ibídem.

²⁹⁷⁸ Ibídem.

²⁹⁷⁹ Ibídem.

²⁹⁸⁰ Ibídem, p. 27.

²⁹⁸¹ Ibídem, p. 24.

²⁹⁸² Ibídem.

²⁹⁸³ Ibídem, p. 25.

“*PARO TOTAL por nuestra readmisión y por un aumento propio*”²⁹⁸⁴. Un cop al carrer, van organitzar piquets que van començar a recórrer d’altres fàbriques explicant el seu cas amb el balanç de dos detinguts d’Aicar que van ser de totes maneres alliberats el mateix dia. Al mercat van fer una concentració al crit de “*VIVA AISCONDEL Y SINTERMETAL pero al polica [sic] llegó al poco tiempo deteniendo a 2 trabajadores que liberó al poco rato*”²⁹⁸⁵.

L’aturada d’Aiscondel l’havia forçat un PSUC que “*apático hasta el día 21, incrédulo respecto a la real capacidad de movilización de las masas, da un giro de 180 grados al observar el éxito de la jornada de lucha del 22*”²⁹⁸⁶. I no només aturava Aiscondel sinó que a més convocava una nova Jornada General pel divendres 25. Però el resultat d’aquesta nova Jornada, com veurem, no podia ser el mateix perquè “*las condiciones no eran las mismas que en el día 22, el cansancio y los efectos de los grandes déficits [sic] organizativos del vallés Oriental [...] habían hecho su aparición*”²⁹⁸⁷.

Ara bé, tot i que s’alegraven d’aquest canvi de posicionament i els recordaven l’adagi que diu que “*Rectificar es de sabios*”²⁹⁸⁸, posaven en dubte l’honestedat i la tàctica que pretenien posar en pràctica ja que en apostar ara per aquest conflicte obert el que esperava el PSUC no era posar el seu granet de sorra per guanyar aquesta batalla sinó l’esclat d’una Vaga General. Però com seria possible això?

*“Sin apreciar las condiciones organizativas y las posibilidades reales de agitación; sin [...] organizar a los trabajadores de Aiscondel para que ellos mismos se convirtieran en divulgadores de su lucha formando piquetes y yendo a las empresas vecinas; sin tener en cuenta la cada vez mayor presencia de la policía (llegaron a concentrarse más de 600 números de la policía armada); sin reflexionar sobre nada de ello, repetimos, el PSUC fuerza la situación para convocar una nueva Jornada General de lucha para el viernes 25. Jornada que, según la “extraña clarividencia” revisionista, desencadenaría una Huelga General de mayúsculas proporciones”*²⁹⁸⁹.

---

²⁹⁸⁴ *Ibíd*em, p. 25.

²⁹⁸⁵ *Ibíd*em, p. 26.

²⁹⁸⁶ “Todo el pueblo unido jamás será vencido” dins *Estrella Roja*, nº 37, juny de 1973, p. 7.

²⁹⁸⁷ *Ibíd*em, p. 4.

²⁹⁸⁸ *Ibíd*em, p. 7.

²⁹⁸⁹ *Ibíd*em.

Segons el punt de vista de Bandera Roja el PSUC només buscava l'eclosió d'una Vaga General per tal de fer una demostració de força davant els sectors burgesos i poder forçar “la vacilante “*oposición burguesa*”, a los “*centristas*” a abrir sus ojos a la “*realidad política*” y a precipitarse a la firma del siempre utópico y siempre inalcanzable “*pacto para la libertad*”.”²⁹⁹⁰ Aquest era el paper que tenien reservat a la classe treballadora i al moviment obrer organitzat: “*actuar de fuerza de choque, de carne de cañon [sic] que fuerce a la oposición burguesa a un pacto por arriba con el P.C. Una vez esto conseguido el movimiento Obrero debe retirarse de escena y dejar la dirección de la lucha contra la dictadura en manos de los partidos políticos burgueses*”²⁹⁹¹. És aquest també el motiu pel qual el PSUC, sempre segons Bandera Roja, no tenia entre les seves prioritats organitzar Comissions Obreres. I tenia la seva lògica, perquè “*Si los obreros no deben dirigir la lucha, si no deben situarse a la cabeza del movimiento popular y democrático, ¿para qué necesitan una organización?, ¿porqué quieren CCOO sólidas y estructuradas?*”²⁹⁹². Malgrat aquesta anàlisi crítica publicada *a posteriori* a l'*Estrella Roja*, amb aquest nou conflicte obert calia mirar d’“*unificar nuestros esfuerzos con los de Aiscondel para tener ambos mucha más fuerza de acción y de EXTENSIÓN DE LA LUCHA*”²⁹⁹³. Tanmateix, després de l'esforç del dia anterior, aquell dia s'havia destinat a la reorganització interna. Els grups s'havien reunit, s'havien posat al dia i s'havien començat a fer arribar “*notas pidiendo la ayuda económica*”²⁹⁹⁴. Respecte la demanda d'ajuda econòmica es feia una crida a aquells que no ho necessitessin per passar la setmana que s'abstinguessin de demanar diners perquè “*es echarnos tierra encima*”²⁹⁹⁵.

El *Butlletí* número 8 acabava amb la reproducció del text que s'havia llegit el dia anterior davant de Sindicats i que assenyalava a “*la empresa, la CNS y el gobernador*”²⁹⁹⁶ com als únics responsables dels acomiadaments de Sintermetal i la “*3ª HOJA – COORDINADORA DE SECTORES DE COMISIONES OBRERAS TRABAJADORES Y PUEBLO DEL VALLES*”²⁹⁹⁷. A més, es publicaven també extractes de la “*1ª HOJA DE PLATAFORMAS*”²⁹⁹⁸ les quals servien per il·lustrar “*LA FALSEDAD DE SUS*

---

²⁹⁹⁰ *Ibíd.*

²⁹⁹¹ *Ibíd.*

²⁹⁹² *Ibíd.*, p. 4.

²⁹⁹³ *Sintermetal 12 dias de huelga*, p. 25.

²⁹⁹⁴ *Ibíd.*

²⁹⁹⁵ *Ibíd.*

²⁹⁹⁶ *Ibíd.*, p. 26.

²⁹⁹⁷ *Ibíd.* p. 27.

²⁹⁹⁸ *Ibíd.*, pp. 28-29.

AFIRMACIONES²⁹⁹⁹. De fet, a banda de la seva publicació, se'n feia una crítica prou detallada.

En primer lloc se'ls etzibava que si no fos perquè estava signada pel Comitè Obrer Anticapitalista i per tant calia atribuir-la a *Plataformes*, haguessin pogut pensar que el seu autor era la policia ja que “*en vez de ayudar a estender la lucha se dedica a criticar, desmoralizar, confundir, y desmovilizar a todos los trabajadores con planteamientos totalmente erroneos y falsos*”³⁰⁰⁰. A la crítica d'actuar com a fre de la solidaritat responien que havia estat la seva organització interna i la sensibilització popular respecte el seu conflicte els que havien fet possible el desenvolupament de la Jornada General de Lluita. L'acusació d'intentar patrimonialitzar la lluita de Sintermetal era resposta evidenciant que justament perquè tenen clar que la seva lluita “*es de TODA LA CLASE OBRERA*”³⁰⁰¹ s'havia produït “*la HUELGA Y EL PARO TOTAL*”³⁰⁰². Pel que feia a la concepció de la CNS, els treballadors de Sintermetal eren ben conscients “*ES LA REPRESENTACION DE LA REPRESION*”³⁰⁰³ i que si s'hi havien concentrat davant era justament per a “*DEMOSTRAR LAS EXIGENCIAS DE LAS MASAS*”³⁰⁰⁴. Finalment, i malgrat que havien discutit sobre l'oportunitat de rebatre'ls i denunciar-los també mitjançant un full volant particular, havien decidit deixar-ho córrer “*porque no queremos hacer confusionismo como ellos y porque sabemos que no tiene ningún peso entre la clase obrera y más de uno ha creído que su octavilla era de la policia*”³⁰⁰⁵.

Els *Butlletins* 9, 10, 11 i 12, tot i haver-se elaborat, no es van poder imprimir i distribuir a temps “*debido al gran esfuerzo realizado en las tareas de extensión de la lucha y también a la represión*”³⁰⁰⁶. De totes maneres, es van acabar editant perquè es considerava que podia ser interessant per a ulteriors lluites tenir-ne un registre. El *Butlletí* 9 estava datat el 24 de maig i no aportava cap informació que creguem que calgui subratllar a excepció que s'estava a l'expectativa del dissabte, quan l'empresa hauria de donar-los alguna resposta a la seva petició. El 10, en canvi, posava de relleu que “*el desconcierto creado por la total ocupación policial de Ripollet-Sardanyola*”³⁰⁰⁷ i la detenció

---

²⁹⁹⁹ *Ibíd*em, p. 28.

³⁰⁰⁰ *Ibíd*em, p. 25.

³⁰⁰¹ *Ibíd*em.

³⁰⁰² *Ibíd*em.

³⁰⁰³ *Ibíd*em.

³⁰⁰⁴ *Ibíd*em.

³⁰⁰⁵ *Ibíd*em, p. 26.

³⁰⁰⁶ *Ibíd*em, p. 30.

³⁰⁰⁷ *Ibíd*em.

continuada de treballadors estava dificultant la seva tasca i els estava provocant a caure “en un gran error, que es lo que ellos buscan: LA DESORGANIZACION !NO LO PERMITAMOS!”³⁰⁰⁸. Per la seva banda, els treballadors d’Aiscondel havien organitzat “piquetes de extensión de la lucha en los cuales hemos participado también algunos de nosotros”³⁰⁰⁹ malgrat l’afirmació en sentit contrari d’un nou full volant de *Plataformes*. L’aturada tant a Cerdanyola com a Ripollet no havia estat completa degut “a la gran cantidad de “grises” que disgragaban [sic] continuamente a los piquetes”³⁰¹⁰. D’entre les empreses que millor havien respost a la crida d’aturada s’hi comptaven la Meler, Fusal, Joresa, Lujan, Fischer i Aicar de Cerdanyola, i Trilla i Mir Miró de Ripollet. També havien participat de les dues manifestacions que durant la tarda s’havien desenvolupat a les Fontetes.

El *Butlletí* número 11 es lamentava de la poca participació que hi havia hagut a l’assemblea celebrada a la CNS el divendres 25, el dia assenyalat com de Jornada General pels treballadors d’Aiscondel i pel PSUC. Els motius calia cercar-los, per una banda, “al miedo ante la ocupación policial”³⁰¹¹, i per una altra “a la jugada desmovilizadora del jurado y de la CNS que se preocuparon de ir diciendo que no había local”³⁰¹². Jurats i enllaços eren també els protagonistes del *Butlletí* 12 per ser els autors d’“una carta repugnante y traidora”³⁰¹³ repartida la nit del dissabte casa per casa i publicada també al *Butlletí* en què “nos llama a entrar a trabajar, a dejar en la calle a loc [sic] compañeros despedidos, pensando en nuestras mujeres y familias !Traidores!”³⁰¹⁴. El fet d’haver-se deixar instrumentalitzar de nou “por el capital contra vuestros compañeros”³⁰¹⁵, arrossegant a les seves posicions els companys menys compromesos, els reafirmava en la crida a fer el possible perquè “estos cargos esten ocupados por compañeros [sic] conscientes y combativos que jamás se venden, que esten al lado de la lucha de todos los trabajadores sus necesidades y derechos”³⁰¹⁶. Tot plegat havia provocat que a la darrera assemblea l’assistència s’hagués reduït molt, essent en aquets cas només una quarantena. S’hi va analitzar si calia tornar o no a la feina i es va veure que en cas de mantenir la vaga

---

³⁰⁰⁸ *Ibíd.*

³⁰⁰⁹ *Ibíd.*

³⁰¹⁰ *Ibíd.*

³⁰¹¹ *Ibíd.*

³⁰¹² *Ibíd.*

³⁰¹³ *Ibíd.*

³⁰¹⁴ *Ibíd.*

³⁰¹⁵ *Ibíd.*, p. 31.

³⁰¹⁶ *Ibíd.*

el nombre de treballadors que seguirien aquesta decisió seria menor que fins aleshores, quedant “*gente dentro y gente fuera lo cual al cabo de unos días serían más la desmoralización, desunión más despidos y entrar con una derrota*”³⁰¹⁷. Preveient aquest escenari es va acordar “*entrar exigiendo desde dentro al readmisión de los 12 y en base a esto dar una continuidad a la HUELGA desde dentro*”³⁰¹⁸.

Ara, els que començaven a veure com augmentaven els repressaliats eren els treballadors d’Aiscondel, que sumaven deu acomiadats més al primer. Al migdia, “*algunos de nosotros conjuntamente con algunos trabajadores de AISCONDEL hemos realizado una manifestación de toda la Rambla a los gritos de TODOS AL PARO, AISCONDEL, SINTERMETAL VENCERAN, DESPIDOS NO*”³⁰¹⁹. A més, havien organitzat un parell de piquets per tal que el torn de matí de Sintermetal n’estiguessin al corrent i “*empujasen un poco más NO PODEMOS DEJAR SOLA A AISCONDEL MANTENGAMOS LA SOLIDARIDAD CON ELLOS*”³⁰²⁰.

El darrer *Butlletí* editat pels treballadors de Sintermetal acabava amb un recull de les darreres comunicacions en solidaritat amb la seva lluita: una “*Hoja de solidaridad*”³⁰²¹ elaborada pels propis Treballadors de Sintermetal quan es duïen deu dies de vaga; un parell de “*Hoja de la local de comisiones*”³⁰²², una de les quals signada per les Comissions Obreres de la nacional d’Espanya, i la “*4º HOJA DE LA COORDINADORA DE SECTORES*”³⁰²³.

Un cop finalitzada la reproducció dels diferents *Butlletins* elaborats a l’abric de la vaga aquest número especial d’*Avance* dedicat a la lluita a Sintermetal analitzava de manera més reflexionada el seu inici, desenvolupament i desenllaç. El primer que s’hi deia era que va anar a la vaga “*para frenar a la represión en los despido [sic] y hacer avanzar a la vez al M.O. hacia la consecución de nuestros derechos*”³⁰²⁴. I que “*éramos conscientes de que el compañero despedido no volvería a nuestro lado*”³⁰²⁵ però calia donar “*una respuesta ejemplar que hace que otros compañeros en sus fábricas también la den cuando se vean reprimidos o se solidaricen con cualquier fabrica que se este enfrentando al*

---

³⁰¹⁷ *Ibíd.*

³⁰¹⁸ *Ibíd.*

³⁰¹⁹ *Ibíd.*

³⁰²⁰ *Ibíd.*

³⁰²¹ *Ibíd.*, p. 34.

³⁰²² *Ibíd.*

³⁰²³ *Ibíd.*

³⁰²⁴ *Ibíd.* p. 37.

³⁰²⁵ *Ibíd.*

*Estado actual por los derechos de TODOS LOS TRABAJADORES*³⁰²⁶. El retorn a la feina s'havia produït perquè no fer-ho “representaba la división entre nosotros”³⁰²⁷. La decisió d'enllaços i jurats d'entrar a treballar hagués arrossegat també “algun pelota”³⁰²⁸, i els que haguessin restat fora no s'haguessin pogut concentrar a la porta per fer piquets o assemblees per la presència constant de la policia, fent “imposible tener un control efectivo sobre todos”³⁰²⁹. Si ho haguessin provat, la repressió s'hagués mantingut i haguessin augmentat els acomiadats, “acabando con los que quedaban dentro y que podían darle continuidad a SINTERMETAL pudiendo seguidamente la lucha y haciendo que nos desmoralizemos y fuéramos entrando poco a poco con una gran derrota”³⁰³⁰. Així que van acordar acabar amb la vaga perquè analitzant la situació general pensaven que en aquells moments era més important no “quemar fábricas con grandes despidos sin tener salidas o quedando con grandes derrotas, si no hacer luchas que den una respuesta efectiva que conciencien a mucha gente y que te permitan mantener minimamente la organización interna de la fábrica en lucha”³⁰³¹. Que el futur del moviment obrer passava per tenir cada dia més fàbriques amb Comissions Obreres i que aquestes es coordinessin entre elles per tal de poder donar com més va més “una respuesta mas unitaria y solidaria y ORGANIZADA contra la represión dictatorial”³⁰³². Així que la opció escollida va acabar essent el retorn a la fàbrica “con UNIDAD [...] y continuar la lucha con bajo rendimiento y boicot a las horas extras, esto es lo que se está haciendo en estos momentos”³⁰³³.

La decisió final es va prendre en una nova assemblea el mateix dilluns 28. Allí van ser informats que 5 dels acomiadats havien estat readmesos i van acordar retornar al treball amb baix rendiment i negativa a fer hores extres. A les 9, a l'hora de l'esmorçar, van saber que un altre company era readmès. A partir d'aleshores es van tornar a celebrar assemblees gairebé diàries per consolidar les decisions preses i començar a afrontar noves problemàtiques laborals. De l'experiència que acaben de viure n'acabaven elaborant dues relacions de conclusions. Una primera de característiques més generals:

---

³⁰²⁶ Ibídem.

³⁰²⁷ Ibídem.

³⁰²⁸ Ibídem.

³⁰²⁹ Ibídem.

³⁰³⁰ Ibídem.

³⁰³¹ Ibídem.

³⁰³² Ibídem.

³⁰³³ Ibídem.

- “1º) *Que ha sido una HUELGA ORGANIZADA y PLANIFICADA*
- 2º) *Que dentro de la clandestinidad ha intentado dotarse de todos los medios ORGANIZATIVOS de que ha sido posible COMITE DE HUELGA – GRUPOS DE TRABAJO – ASAMBLEA*
- 3º) *Que no es una lucha aislada si no que ha estado fuertemente coordinada lo que le da una capacidad de análisis conjunto desde la coordinadora tanto de la fábrica como de la situación general además de una gran capacidad de acción y planificación de actos y acciones.*
- 4º) *Que esta misma coordinación llevada a cabo desde la COORDINADORA DE SECTORES DE COMISIONES OBRERAS hace que nunca se lleve la lucha de SINTERMETAL como algo propio si no que [...] siempre se tienen en cuenta la situación de la zona y las necesidades generales del M.O.*
- 5º) *[...] la necesidad que los jurados y enlaces sean un instrumento de la C.O. de fábrica y no de la patronal.”*³⁰³⁴

I una segona relació de conclusions absolutament lligades al desenvolupament concret d'aquesta vaga:

1r) El Comitè de Vaga, en haver incorporat al seu sí la Comissió Obrera de fàbrica per tal de fer-lo més representatiu, va patir contradiccions importants degut “*a la diferencia politica y militante que hay entre sus miembros*”³⁰³⁵. Aquest fet va dificultar la presa de decisions i potser hagués sigut millor enlloc d'organitzar-la des de tres instàncies (Comitè de Vaga ampliat – Grups de Treball – Assemblea) hagués calgut fer-ho des de quatre Comissió Obrera – Comitè de Vaga – Grups de Treball – Assemblea).

2n) Que l'objectiu del moviment obrer ha de ser para el peus a la repressió però no a qualsevol preu. Cal saber veure que el més important és poder mantenir l'organització necessària per tal que “*el clima reivindicativo – solidario siga en pie y dispuesto a seguir planteando la lucha y el desarrollo y consolidación del Movimiento Obrero*”³⁰³⁶.

---

³⁰³⁴ *Ibíd*em, p. 39.

³⁰³⁵ *Ibíd*em.

³⁰³⁶ *Ibíd*em.

3r) En la situació actual “*se hace necesaria una seria labor de preparación y coordinación para extender una respuesta solidaria, un paro general...*”³⁰³⁷ que en el cas de Sintermetal va permetre organitzar una Jornada de Lluita, una Vaga Local, i l’extensió de mobilitzacions solidàries durant diversos dies.

4t) Les Jornades de Lluita, de les quals se n’han convocat ja quatre a la zona Ripollet-Cerdanyola, són “*el mejor medio de concretar nuestras fuerzas confluyendo la extensión solidaria en una jornada donde se une la lucha de las empresas avanzadas con el conjunto de los trabajadores, amplios sectores de la población*”³⁰³⁸.

5è) El camí transcorregut en aquesta lluita és el que pot permetre al moviment obrer d’avançar i coordinar-se millor amb la resta d’organitzacions populars, la qual el “*capacitará para Huelgas más duraderas y amplias y hará posible formas de lucha superiores como la Huelga General (extensión a un sector, provincia, nacional.)*”³⁰³⁹. Per contra, “*el hacer triunfalismo sobre esta consigna, el dejar la lucha abandonada a lo espontáneo, el no analizar en cada momento cual debe ser la mejor forma de lucha y solidaridad nosolo [sic] ha llevado a grandes fracasos sino que además puede hacer perder valor a la consigna de Huelga General que sin duda será una arma muy importante en las futuras luchas del MO*”³⁰⁴⁰.

Per cloure, els treballadors de Sintermetal agraiïen “*a todos los compañeros de la COORDINADORA DE SECTORES DE COMISIONES OBRERAS, a la vez que a los compañeros de barrio y a todos los trabajadores y pueblo en general*”³⁰⁴¹ la solidaritat activa i econòmica demostrada en la defensa de la classe treballadora en lluita “*por la reconquista de sus reivindicaciones y libertades hacia su total emancipación*”³⁰⁴².

---

³⁰³⁷ *Ibíd.*

³⁰³⁸ *Ibíd.*, pp. 39-40.

³⁰³⁹ *Ibíd.*, p. 40.

³⁰⁴⁰ *Ibíd.*

³⁰⁴¹ *Ibíd.*, p. 41.

³⁰⁴² *Ibíd.*

4.4.2.4. Camí cap a la negociació del Conveni del Metall

La ressaca de la vaga a Sintermetal impregnava encara molts dels articles que van aparèixer al número de juliol d'*Avance*. En un d'ells, "*Solidaridad organizada. Principal arma contra la represión*"³⁰⁴³, s'argumentava sobre la necessitat que fossin el conjunt de "*los sectores populares como barrios, amas de casa, maestros, la Iglesia, Institutos*"³⁰⁴⁴ els que participessin de les lluites obreres fent-les presents als carrers i donant-los suport econòmic. D'aquesta manera no només s'estenen les demandes dels treballadors en lluita sinó que s'obligava a l'Estat a haver de diversificar els seus esforços repressius més enllà dels treballadors més combatius. Aquest component, s'afirmava, havia estat una de les claus de l'èxit de la vaga a Sintermetal, que no només havia servit de fre a la repressió sinó que a més havia permès donar "*un salto de comprensión política en la zona, de ver que una de nuestras necesidades basicas [sic] es la Libertad de Huelga y Asamblea y un sindicato obrero*"³⁰⁴⁵.

Una altra de les preocupacions tradicionals de Bandera Roja i de *Sectors* tornava a emergir: la necessitat de construir i consolidar Comissions Obreres³⁰⁴⁶. L'experiència recent a Sintermetal havia tornat a demostrar que només allí on hi havia Comissió Obrera era possible aturar la producció. A les empreses on no n'hi havia van haver de ser els piquets els que ho van forçar. Ara, i quan abans millor, calia "*conectar a todos los trabajadores combativos que hemos visto a nuestro lado luchando estos días*"³⁰⁴⁷ per tal de millorar la capacitat de la classe treballadora de respondre quan fos necessari. I això només s'aconseguiria si s'organitzaven noves Comissions Obreres amb criteris "*que ya han demostrado en la práctica que son validos*"³⁰⁴⁸: estables, amb reunions setmanals; clandestines, però amb treball obert als militants i emprant tots els mitjans a l'abast per tal d'"*impulsar la unidad y combatividad*"³⁰⁴⁹; i coordinades amb les altres per intercanviar experiències i donar-se suport mutu. A més, es posava de relleu la necessitat que aquesta coordinació no quedés restringida a l'àmbit obrer i que es tingués en compte

---

³⁰⁴³ "Solidaridad organizada. Principal arma contra la represión" dins *Avance*, nº 9, juliol de 1973, p. 11.

³⁰⁴⁴ *Ibíd.*

³⁰⁴⁵ *Ibíd.*

³⁰⁴⁶ "Una necesidad urgente: consolidar las comisiones obreras, crearlas donde no las hay" dins *Avance*, nº 9, juliol de 1973, pp. 11-12.

³⁰⁴⁷ *Ibíd.* p. 11.

³⁰⁴⁸ *Ibíd.*

³⁰⁴⁹ *Ibíd.*

el moviment popular “*para generalizar la lucha tanto en barrios como en el sector de la enseñanza, haciéndolo llegar a nuestra lucha a todo el pueblo*”³⁰⁵⁰.

Altres preocupacions feien ballar el cap a la classe treballadora. Una d'elles, la pujada dels impostos: tant el d'utilitats (IRTP) com el del *Seguro* (SOE)³⁰⁵¹. Per tal de fer-hi front proposaven exigir a l'empresa que se'n fes càrrec mitjançant mobilitzacions (“*asambleas, boicot a las horas, bajo rendimiento*”³⁰⁵²). A aquelles empreses on s'estigués pendent de negociar el Conveni es suggeria que s'incloués com un dels punts de la plataforma reivindicativa. Una proposta que mirarien d'incloure també en la negociació del Conveni Provincial del Metall que havia de començar a l'agost de 1974.

I altres conflictes mantenien la tensió. A ARMCO, que havia fet una aturada de mitja hora arrel de l'assassinat d'en Manuel Fernández Márquez, s'estava en lluita pel Conveni des de principis d'any. Davant “*la ridícula oferta de la Empresa se realiza una asamblea explicativa*”³⁰⁵³ i s'acorda deixar de fer hores extres. En aquesta empresa, com que els Jurats responien als interessos dels treballadors, la direcció utilitza els Caps d'Equip per difondre la idea que els estan enganyant. També “*el “Sociólogo” Ramón Foca, fiel esbirro de la Empresa*”³⁰⁵⁴ prova de coaccionar als jurats i als treballadors més combatius tenint-los tancats al seu despatx diverses hores. Després de quatre mesos de boicot a les hores extres, de diverses assemblees i d'una manifestació interna es va decidir parar una hora i l'empresa va cedir a les seves reivindicacions. L'amenaça d'aturar de nou la fàbrica va servir també per acomiadar un encarregat que coaccionava a la gent i robava eines.

El número 10 d'*Avance* no l'hem pogut consultar i l'11 no va aparèixer fins a l'abril de 1974, així que tenim un buit informatiu important que cobreix pràcticament mig any 1973 i el primer trimestre de 1974. Veiem en aquest cas com, igual que al Baix Llobregat, la freqüència amb la que surten els periòdics vinculats a *Sectors* es va esplaiant a mesura que ens anem acostant a la integració d'una part de Bandera Roja al PSUC, sense poder però concloure que aquesta en sigui la causa.

Quan *Avance* parlava sobre la pujada d'impostos, amb molta previsió feia referència al Conveni del Metall que s'havia de començar a negociar a l'agost de 1974. Ara ja el tenim més a tocar i a *Avance* se'n fa un tractament en detall i es pregunta “*¿Como preparar este*

---

³⁰⁵⁰ *Ibíd.*, p. 12.

³⁰⁵¹ “Suben los impuestos, el de utilidades (IRTP) y el del “Seguro” (SOE)” dins *Avance*, nº 9, juliol de 1973, p. 10.

³⁰⁵² *Ibíd.*

³⁰⁵³ “Informaciones: ARMCO (Montmeló)” dins *Avance*, nº 9, juliol de 1973, p. 10.

³⁰⁵⁴ *Ibíd.*

convenio?”³⁰⁵⁵. L’objectiu havia de ser unir totes les empreses del ram al voltant d’unes mateixes reivindicacions, evitant d’aquesta manera que la negociació l’encapçalessin “*los traicioneros jefes de la CNS a espaldas de los trabajadores*”³⁰⁵⁶. Per a fer possible aquesta coordinació de totes les empreses del metall calia treballar a tres nivells: amb reunions entre les Comissions Obreres i els treballadors més combatius per a preparar les accions i les assemblees a la CNS; amb assemblees a la CNS dels càrrecs sindicals “*que defiendan los intereses y las posturas de los trabajadores adoptadas en asambleas de fábrica, como se ha hecho ya en Barcelona y en Montornés del Vallés*”³⁰⁵⁷; amb assemblees i concentracions massives, amb la participació del màxim de treballadors, als locals de la CNS.

La plataforma reivindicativa aprovada a Barcelona en assemblea de 250 enllaços i jurats a la CNS havia estat prèviament preparada en una assemblea de Comissions Obreres del Metall. A Montornès del Vallès s’havien reunit els jurats més combatius abans de convocar una assemblea amb la resta de representants de les empreses del metall de la ciutat. Un cop a la CNS van aprovar la plataforma reivindicativa elaborada a Barcelona i van acordar seguir mantenint en contacte realitzant una assemblea mensual. El de Montornès era, a parer d’Avance, “*el camino que debemos comenzar en todas las localidades, discutiendo y apoyando esta plataforma reivindicativa que sea unitaria para toda la provincia de Barcelona, y coordinándonos todas las empresas para tomar acuerdos comunes*”³⁰⁵⁸.

Mentrestant els conflictes se segueixen succeint. A Meler l’empresa està provant de dividir els treballadors oferint selectivament hores extres als treballadors que creu oportú. Per respondre a aquesta arbitrarietat es van reunir en assemblea el dijous 18 i el divendres 19 de maig i van acordar deixar de fer hores extres. Però l’endemà i el dilluns següent “*5 esquirols las hacen*”³⁰⁵⁹. Aquest fet va provocar discussions i “*el martes varios trabajadores se pelean con ellos a la hora del almuerzo*”³⁰⁶⁰. La direcció de l’empresa va dictaminar una suspensió de feina i sou a mitja dotzena dels participants de la batussa i la resposta dels treballadors començar una aturada des de dos quarts de deu exigint: “*ANULACION DE LAS SANCIONES Y FUERA LAS DISCRIMINACIONES*”³⁰⁶¹.

---

³⁰⁵⁵ “Ante el convenio provincial del metal” dins *Avance*, nº 11, abril 1974, p. 2.

³⁰⁵⁶ *Ibíd.*

³⁰⁵⁷ *Ibíd.*

³⁰⁵⁸ *Ibíd.*, p. 3.

³⁰⁵⁹ “Luchas obreras” dins *Avance*, nº 11, abril 1974, p. 5.

³⁰⁶⁰ *Ibíd.*

³⁰⁶¹ *Ibíd.*

A Sintermetal s'apropava la negociació pel Conveni i els nervis estaven a flor de pell. Les assemblees eren habituals i s'hi abordava qualsevol qüestió que es cregués oportuna, tingués o no relació directa amb el Conveni. A més, per pressionar pel Conveni "Desde hace 1 mes realizan bajo rendimiento y no rellenan los boletines de prima y desde hace 5 meses no firman las hojas de salario"³⁰⁶² i l'empresa "está adoptando una actitud provocadora". De totes maneres, els treballadors no s'estan quedant de braços creuats i així quan "*el barrigón Cuzcó grita o amenaza a algún trabajador, todos los demás paran la máquina y le rodean hasta que se va... y no tarda mucho*"³⁰⁶³. També va ser "*el lacayo Cuzcó*"³⁰⁶⁴ qui va impedir l'entrada mitjançant amenaces a dos treballadors sancionats a dos dies sense feina ni sou el dia 18. En saber-ho els treballadors van fer una nova assemblea on van acordar no consentir més provocacions.

Quimol era una empresa de Ripollet amb una cinquantena de treballadores fixes i una trentena més eventuais. El dimecres 8 d'abril una treballadora va ser acomiadada i el mateix dia va començar la vaga en la que no van participar les treballadores eventuais. Per tal que participessin de la vaga van organitzar un piquet juntament amb companys d'altres empreses a la seva sortida de la feina, però només una part d'elles la van secundar. Els següents dies els acomiadaments van pujar a 9 i les sancions es multiplicaven. El dilluns 22 d'abril les treballadores tornaven a la feina per la incapacitat d'haver aconseguit estendre la vaga. Les raons d'aquest fracàs s'atribueixen a les condicions en què cal fer sindicalisme en una dictadura, a la mancança d'una Comissió Obrera d'empresa, a la impossibilitat d'haver convocat assemblees de totes les treballadores. Malgrat no haver aconseguit estendre la vaga algunes empreses -Sintermetal, Meler, Aicar, Joresa, Virgili- i alguns veïns havien donat suport econòmic a les treballadores de Quimol que seguien exigint "*LA READMISION DE TODAS LAS DESPEDIDAS!*"³⁰⁶⁵.

A Shappe-tex, de Mollet, començaven la lluita per una prima fixa de 600 pessetes. Es van organitzar en Comissions, van iniciar aturades de dues hores cada torn i "A las 2 semanas de lucha, la empresa cede"³⁰⁶⁶. A més, es començava a plantejar la necessitat que l'augment salarial que sortís del Conveni Provincial del Tèxtil repercutís en un augment real. A Joresa, l'elecció de "*3 nuevos cargos sindicales honrados*"³⁰⁶⁷ feia de contrapès i

---

³⁰⁶² Ibídem.

³⁰⁶³ Ibídem.

³⁰⁶⁴ Ibídem.

³⁰⁶⁵ Ibídem.

³⁰⁶⁶ Ibídem, p. 6.

³⁰⁶⁷ Ibídem.

permetia que les negociacions pel Conveni es fessin amb la participació dels treballadors a través d'assemblees. A Aicar també estaven realitzant assemblees pel Conveni i l'intent de canviar arbitràriament el torn de sis treballadors havia posat en estat d'alerta a la plantilla. A Novalux, de les Franqueses del Vallès, feia dos mesos que boicotejaven les hores extres en demanda d'un augment de 500 pessetes setmanals per a tothom. I a Fenwick feia un mes que una secció no realitzava hores extres “*por un problema de tóxicos*”³⁰⁶⁸.

El número 12 d'*Avance* porta data de juliol de 1974 i la primera informació que hi trobem és la relacionada amb la Vaga General del Baix Llobregat. D'entre les mostres de suport organitzades arreu s'hi destaquen els més de 70 mítings realitzats a fàbriques i tallers, l'assemblea i aturada de mitja hora a Aicar, l'assemblea i aturada de 10 minuts a Meler i l'assemblea a Sintermetal. A més, es posava en valor els més de 2.000.000 de pessetes recollides per tota Catalunya. Al Vallès els diners procedien de les assemblees pel Conveni del Metall celebrades a la CNS i d'Aicar, Sintermetal, Aismalibar, Lujan, Ribot, Columbia, Joresa, Aldai, Monpol, Robertson, Heagabat. Aquesta informació posaria en qüestió una de les afirmacions del treballador d'Elsa Carles Canales quan recordava la seva conversa amb el Delegat Provincial de Sindicats Socíats Humbert just abans d'arrencar la vaga i on explicava que plegats havien acordat els termes sota els quals es desenvoluparia i que, de fet, “*el marco que acabábamos de convenir era el que ya estaba viviendo la ciudad*”³⁰⁶⁹. I que una de les coses amb les quals van coincidir és que la recollida de diners es faria només a través del “*presidente de la Unión de Técnicos y Trabajadores*”³⁰⁷⁰.

Vaga General del Baix Llobregat a banda aquest *Avance* dedicava especial atenció altre cop a l'evolució de la lluita pel Conveni del Metall³⁰⁷¹. Després d'assemblees tant a fàbriques com a la CNS els treballadors del Metall de Cerdanyola-Ripollet havien elaborat quatre exigències bàsiques per a poder discutir amb una mica de garanties sobre el Conveni:

“1. *Que la plataforma reivindicativa sea de la de los “11 puntos”*”

---

³⁰⁶⁸ *Ibíd.*, p. 6.

³⁰⁶⁹ Sánchez Vega, Andrés; *op. cit.*, p. 192.

³⁰⁷⁰ *Ibíd.*, p. 191.

³⁰⁷¹ “La lucha por el convenio del metal” dins *Avance*, nº 12, juliol de 1974, pp. 5-8.

2. *Que los representantes de los trabajadores en la Comisión-Ripollet forman parte de ella.*

3. *Que no se firme el Convenio sin el acuerdo previo de los trabajadores.*

4. *Que la propia CNS convocara una asamblea de cargos sindicales y trabajadores donde pudieramos discutir ampliamente nuestras posturas.*³⁰⁷²

Per la seva banda, la CNS feia les seves maniobres per tal d'“*intentar dividirnos y desorientarnos*”³⁰⁷³: es negava a convocar l'Assemblea, convocava per separat els càrrecs sindicals de Cerdanyola i les de Ripollet, llançava fulls volants “*calumniando a dos honrados cargos sindicales de Meler y Luján*”³⁰⁷⁴, presentava una plataforma diferent a l'acordada, “*y nos dice que los derechos de Asamblea, de Huelga y de Asociación no se deben pedir... !Porque son politicos!*”³⁰⁷⁵.

Per respondre a aquestes maniobres de la CNS van aconseguir organitzar una mobilització conjunta pel 3 de juliol. Es va tractar d'una concentració d'unes 400 persones convocada per les CCOO davant la CNS Cerdanyola. A més, a Virgili i Albi s'havia fet una assemblea, una aturada, boicot a les hores extres i recollida de diners; a Lujan una assemblea, aturada d'un quart d'hora i recollida de diners; a Aldai boicot a les hores extres i recollida de diners; a Sintermetal una assemblea i recollida de diners; i a HK una assemblea.

Gràcies a aquestes mobilitzacions s'estaven aconseguint algunes millores com ara que la signatura del Conveni s'endarrerís fins el setembre quan es pretenia fer-hi a l'agost, que a la Comissió Deliberadora hi hagués un representant escollit per Cerdanyola-Ripollet, que s'acceptessin totes les sol·licituds d'assemblees que es demanessin, i que a la plataforma reivindicativa que volia presentar la CNS s'incloguessin 9 dels 11 punts de la plataforma elaborada des de CCOO. Els punts que van quedar fora van ser els drets d'assemblea, i els d'associació i vaga.

Ara bé, advertien, malgrat aquests avenços encara estava tot per decidir. Calia no afluixar durant l'estiu tot mantenint el clima i les assemblees informatives a les fàbriques, i les reunions setmanals de la Comissió de Representants de cada fàbrica a la CNS, a qui caldria seguir exigint la convocatòria d'una Assemblea. I, quan comencessin les

---

³⁰⁷² *Ibíd*em, p. 5.

³⁰⁷³ *Ibíd*em, p. 6.

³⁰⁷⁴ *Ibíd*em.

³⁰⁷⁵ *Ibíd*em.

negociacions, caldria exigir a la Comissió Deliberadora que informés després de cada reunió i que tansols es comprometés a allò decidit en assemblea. A més, caldria mantenir les concentracions davant la CNS i les mobilitzacions dintre de les empreses.

D'entre el repertori mobilitzador que s'estava desplegant *Avance* en destacava un no emprat fins el moment: les concentracions davant la CNS. Aquesta acció “*nos han servido para coordinarnos ampliamente [...] informarnos, discutir y tomar acuerdos sobre nuestros problemas*”³⁰⁷⁶. A més, era útil també com a mesura de pressió cap als jerarques de la CNS. Així que es plantejava incorporar-les per a fer front a qualsevol altre conflicte que sorgís tot recordant que “*Empleadas así en el Bajo Llobregat es una de las cosas que ha permitido generalizar la lucha hasta llegar a la Huelga general*”³⁰⁷⁷. Tanmateix, es tornava a insistir que totes aquestes mobilitzacions només són possible perquè hi havia hagut prèviament “*un trabajo constante de Comisiones Obreras en las empresas haciendo discusiones y Asambleas, y en la coordinadora de Comisiones Obreras del Sector*”³⁰⁷⁸.

Ara bé, no tothom veia el procés amb el mateix optimisme que com ho feia *Sectors*. Hi havia “*pequeños grupitos que en vez de colaborar en todo este proceso de avance no han hecho más que criticar e intentar boicotear nuestras asambleas*”³⁰⁷⁹, com havia succeït el dilluns 8 de juliol quan tenien la intenció de celebrar-ne una al local vell del *Vertical*. Eren “*este grupito de marginados [...] que nos dicen que no hay que plantear la lucha por los convenios, que debemos boicotear las elecciones sindicales dejando que la empresa ponga a sus lacayos, los que nos dicen que es mejor incendiar la CNS*”³⁰⁸⁰ enlloc de concentrar-hi els treballadors per tal que exposessin llurs demandes i es coordinessin entre ells. Com a colofó els advertien que “*los trabajadores no les consentiremos que boicoteen ni desmoralizen [sic] nuestra lucha*”³⁰⁸¹.

Malgrat que en l'anterior notícia es feia menció a la tasca desenvolupada per *Sectors* durant la batalla pel Conveni del Metall i sense que se'ns hagi donat cap informació sobre unes possibles converses en relació a la fússió entre la Coordinadora de Comissions Obreres propera al PSUC i *Sectors* del Vallès, el número 13 d'*Avance*, amb data 1 de desembre de 1974, apareix amb un canvi a la capçalera que evidencia l'entesa i la

---

³⁰⁷⁶ *Ibíd.*, p. 7.

³⁰⁷⁷ *Ibíd.*

³⁰⁷⁸ *Ibíd.*

³⁰⁷⁹ *Ibíd.*

³⁰⁸⁰ *Ibíd.*, p. 8.

³⁰⁸¹ *Ibíd.*, p. 8.

unificació entre ambdues Coordinadores. Si al número 12 d'*Avance* s'indicava que el responsable d'editar-lo era "*Sectores de Comisiones Obreras y de Barrios del Vallés*" ara qui se'n fa càrrec és "*Comisiones Obreras de Sardanyola-Ripollet*". *Sectors* havia desaparegut però es devia considerar que *Avance* havia pres prou prestigi entre el moviment obrer vallesenc com per considerar útil seguir-lo emprant en la comunicació amb la classe treballadora de la comarca.

4.5. Altres indrets amb presència de Bandera Roja

La presència de Bandera Roja més enllà de les comarques del Barcelonès, del Baix Llobregat o del Vallès (occidental i oriental) va ser escadussera. Ho hem anat veient. Per tant, el desplegament de *Sectors* de Comissions Obreres, la Coordinadora que defensava la seva estratègia sindical, es va circumscriure bàsicament a aquestes tres àrees. Ara bé, com ja vam mostrar quan descrivíem la seva presència al sí del moviment popular, altres poblacions més o menys allunyades d'aquest nucli van participar també dels creixents conflictes obrers.

4.5.1. Girona

4.5.1.1. La lenta represa del moviment obrer gironí

En Xavier Corominas, responsable polític del nucli de Bandera Roja a Girona, el 1983 va publicar un article³⁰⁸² que volia posar les bases per a la reconstrucció del paper dels treballadors gironins en la lluita contra el franquisme. Seccionada la dictadura en tres períodes, hi qualificava el primer (1939 al 1947) d'època marcada per la repressió i la resistència. El segon, que arribaria fins el 1970, com d'un període "on no existeix avantguarda, ni organització alternativa, si exceptuem el que significà la HOAC"³⁰⁸³. El darrer, que ocupava la primera meitat dels setanta, era "l'època de [...] la formació de les

---

³⁰⁸² COROMINAS, F. Xavier; "Protagonistes de la resistència i l'organització dels treballadors (1939-1975)" dins *L'Avenç*, n° 60, Maig de 1983, pp. 66-68.

³⁰⁸³ *Ibídem*, p. 66.

CC.OO. la integració dels treballadors en la lluita democràtica, i les primeres lluites obreres de la ciutat”³⁰⁸⁴.

Pel que ens interessa ara a nosaltres, la reconstrucció del moviment obrer gironí i el protagonisme que hi va exercir Bandera Roja, direm que des del 1946 es va establir un nucli d’HOAC al voltant de Casa Carles però que “Hagué d’aparèixer una lluita obrera perquè servís de revulsiu i situés la HOAC en accions de solidaritat”³⁰⁸⁵. Es tractava de la lluita als *Químics* de 1962, la qual, encapçalada “per homes independents, excepte algun lligat a un petit nucli simpatitzant del PSUC [...] se centrà en la reivindicació de les millores de condicions de treball, entorn dels sous baixos, i sobretot del descans dominical”³⁰⁸⁶. La protesta obrera es va vehicular a través del treball lent i quan, al cap d’un parell de setmanes, van voler fer una manifestació, “Hi anà la Guàrdia Civil, desocupà la fàbrica, i aleshores vingueren els acomiadaments”³⁰⁸⁷. Des d’aleshores, la HOAC, que mantenia la seva estructura intacta, es va limitar a la commemorar els Primers de Maig al marge de les celebracions oficials de la CNS.

Caldria esperar fins el 1968 per a veure un nou conflicte obrer, aquest cop Blanes. L’empresa tèxtil S.A.F.A., una de les principals concentracions obreres de la zona, generava “lluites de resistència i solidaritat”³⁰⁸⁸ en bona mesura gràcies a que “les CC.OO. ja funcionaven orgànicament”³⁰⁸⁹. Entre els seus membres va destacar el futur secretari general del PCE Francisco Frutos i Gras, amb qui mantindria contactes en Xavier Corominas. I, dos anys després, el 1970, la feina oculta de reconstrucció del moviment obrer gironí es deixava veure mitjançant una sèrie d’accions inèdites fins aleshores a les comarques del nord:

- “- Octavetes repartides dins la fàbrica Grober, arran de l’explosió a les calderes que matà quatre treballadors.
- Assemblees clandestines a les “missioneres” amb més de 50 persones³⁰⁹⁰.
- Pintades i octavetes de solidaritat amb SAFA.
- Intervenció de CCOO a la comissió cívica del Gironès.

---

³⁰⁸⁴ *Ibíd.*

³⁰⁸⁵ *Ibíd.*, p. 67.

³⁰⁸⁶ *Ibíd.*

³⁰⁸⁷ *Ibíd.*

³⁰⁸⁸ *Ibíd.*, p. 68.

³⁰⁸⁹ *Ibíd.*

³⁰⁹⁰ A l’esberrany d’aquest article que conté el Fons Xavier Corominas s’indica que el local de les “missioneres” es trobava al carrer Ibèria. AHG, Fons Xavier Corominas, Caixa 11.

- Contactes orgànics amb la CONC a Barcelona.
- Aparició de la revista M.O.G. “Moviment Obrer de Girona”.
- Manifestació i campanya d'agitació arran de les morts per la policia de Ruiz Villalba a Seat i de Fernández Márquez de la Tèrmica del Besós.
- Campanya contra el judici 1001.³⁰⁹¹

Segons afirma en Xavier Coromines, “Moltes accions d'aquesta mena, es feien sense anar signades”, perquè el que es buscava “no era la propaganda d'unes sigles, sinó la denúncia, la informació i la presa de consciència de la gent”³⁰⁹². I valora la valentia -fer pintades o repartir fulls volants podia comportar presó d'entre sis mesos a tres anys- i l'organització -“la seguretat, les coartades, les rutes, la tria de les parets, fins i tot calia planificar on i com es compraven els esprais, o utilitzar noves tècniques com el Kanfor”³⁰⁹³. Més endavant, en un Informe³⁰⁹⁴ elaborat per Bandera Roja “sobre la situación política en Girona” datat el desembre de 1977 s'explicava que “La O. [Organització] en todo este tiempo no hace ni una pintada ni una hoja como tal. Siempre los comunistas intervenimos bajo el ropaje de CC.OO.”³⁰⁹⁵. Resseguint el fil d'aquest l'informe intern podem saber que el primer nucli de Bandera Roja a Girona es constitueix el gener de 1971 i que serà gràcies a “la intervención de un cuadro de Bandera Roja en Girona”³⁰⁹⁶ [...] [que] se crea un seminario de debate pero inmediatamente empieza a organizar cursillos sindicales, explicando lo que son CC.OO.”³⁰⁹⁷. Aquesta pràctica política els permetia afirmar que “la O.C. [Organització Comunista] nace en Girona a partir del Trabajo de masas”³⁰⁹⁸, i que la seva presència en el major nombre d'actes possibles els va permetre créixer fins arribar “a ser EL PARTIDO MAS IMPORTANTE EN GIRONA”³⁰⁹⁹. En diàleg epistolar amb en Xavier Corominas situa la xifra màxima de militants de Bandera Roja durant aquesta primera etapa en la seixantena. Malgrat aquesta bona posició entre l'oposició antifranquista, Bandera Roja va cometre, segons l'Informe en qüestió, un greu error en “no tener clara su posición ante el reformismo del P.C./Psuc. que ya se empezaba a

---

³⁰⁹¹ *Ibíd.*

³⁰⁹² *Ibíd.*

³⁰⁹³ *Ibíd.*

³⁰⁹⁴ “Informe sobre la situación política en Girona”. Desembre de 1977, p. 1. AHG, Fons Xavier Coromines, Caixa 12.

³⁰⁹⁵ *Ibíd.*

³⁰⁹⁶ Un quadre que entenem que deu ser en Xavier Corominas.

³⁰⁹⁷ *Ibíd.*

³⁰⁹⁸ *Ibíd.*

³⁰⁹⁹ *Ibíd.*

*manifestar y con el cual topamos en Girona, a traves de hombres del P.C., viejos militantes sin ninguna organizacion ni politica excepto la que podían interpretar a partir de escuchar Radio España Independiente*³¹⁰⁰. L'error bàsic va consistir en “*no plantear la alternativa de Construcción del Partido, es caer EN EL MAS ESTERIL SINDICALISMO*”³¹⁰¹, en sintonia, de fet, amb els plantejaments d'aquells militants que en el procés de ruptura van decidir seguir apostant per Bandera Roja com a eina política de transformació. Tornem però justament a la tasca sindical o, si més no, obrera.

A Girona, des de 1972 “dos nuclis polítics incideixen en el moviment obrer unitari, Bandera Roja i el PSUC”³¹⁰². Organitzen una “Escola de Formació Obrera” que emprà espais de la parròquia de Sant Josep i de la del Carme. El temari anava des de la història del sindicalisme fins a la comprensió d'un full de salaris. Pel que feia a les necessitats del sindicalisme *avui i aquí*, “Tothom tenia assumida la necessitat del treball legal (enllaços sindicals) i el clandestí, i que ambdós calia complementar-los”³¹⁰³. A mesura que s'apropava el judici contra la *direcció* de CCOO Bandera Roja va endegar accions de protesta inaudites a Girona consistents en “*la tirada de octavillas desde dentro de los cines, pintadas, etc.*”³¹⁰⁴. Alhora, es creaven nuclis de CCOO amb la participació de Bandera i del PSUC, però també d'antics membres de les HOAC, “enteses sempre com a moviment unitari de tots els treballadors a la Construcció, Metall, la Telefònica, Banca i la primera comissió obrera d'empresa a Girona, la de Torras Hostench”³¹⁰⁵.

4.5.1.2. La Comissió Obrera de la Torras Hostench

La Comissió Obrera de la Torras Hostench, una fàbrica paperera instal·lada a Sarrià de Ter, es va formar al voltant d'en Xavier Corominas, que hi havia entrat a treballar el desembre de 1972³¹⁰⁶. Però no havia de durar gaire perquè pràcticament un any després, el 14 de gener de 1974, era detinguda bona part de la Comissió Obrera a petició de la direcció “a rel d'un boicot a les hores extres (sorgit espontàniament perquè l'empresa va

---

³¹⁰⁰ *Ibíd.*

³¹⁰¹ *Ibíd.*

³¹⁰² COROMINAS, F. Xavier; op. cit., p. 68.

³¹⁰³ *Ibíd.*

³¹⁰⁴ “Informe sobre la situación política en Girona”. Desembre de 1977, p. 1. AHG, Fons Xavier Corominas, Caixa 12.

³¹⁰⁵ COROMINAS, F. Xavier; op. cit., p. 68.

³¹⁰⁶ “Acta declaración de Francisco Javier Corominas Mainegre”. AHG, Fons Xavier Corominas, Caixa 16.

abaixar els preus sense cap raó convincent per als seus obrers”³¹⁰⁷. Pel que ens n’explicava Bandera Roja un mes després, “*La empresa, sin previo aviso, bajó la tarifa de las horas extras a 62 ptas lo que en algunos casos suponía [sic] cobrar 30 ptas menos. Y promovió incluso la detención de varios trabajadores*”³¹⁰⁸. Malgrat les detencions, els obrers havien mantingut el boicot i finalment “*la empresa volvió a pagar las horas extras a las tarifas anteriores*”³¹⁰⁹. Des d’aleshores, com que en Xavier Corominas romanía encara a la presó, alliberar-lo esdevenia “*tarea de todos los trabajadores y demócratas*”³¹¹⁰. Que tal com informava Bandera Roja l’operació policial era fruit de la denúncia de l’empresa ho confirma un tèlex del Governador Civil de Girona, en Victorino Anguera Sansó, al Director General de Política Interior i Assistència Social, a qui el 15 de gener informava de les detencions “*Como resultado de las gestiones efectuadas para identificar a los autores de la propaganda clandestina detectada anteaer en la fábrica de papel Torras Hostench*”³¹¹¹.

Aquell capvespre, en Xavier Corominas feia 22 anys i “anava a visitar uns companys de feina que pocs dies abans l’havien deixada, amb els quals havia col·laborat en les tasques de creació del moviment obrer a Girona i, concretament, en la comissió obrera de la nostra fàbrica”³¹¹². Qui va obrir la porta d’aquella casa del barri vell gironí -carrer Portal Nou- era un membre de la Brigada político-social i el pis estava

“ple de gent, policies, amics, els meus companys; el cap de la policia amb la seva màquina d’escriure estava escrivint l’acta del registre i els que estaven més espantats eren els dos veïns que la policia havia anat a cercar per tal que en fossin testimonis. Jo anava amb la butxaca plena de propaganda (il·legal) i me’n vaig desempallegar com vaig poder a mesura que els policies anaven registrant les habitacions. Vaig deixar el paquet més voluminós a la cisterna del wàter. Posteriorment ens demanaren els noms i el carnet d’identitat. El policia féu una ganyota en veure el meu nom i el mostrà al seu cap. [...] els meus companys em digueren que en aquell mateix moment a casa meva s’hi estava fent el mateix registre. Sabia que tenia molt de “material” i el trobarien fàcilment. Més que

---

³¹⁰⁷ “Document de quatre pàgines de la C.O. “TH””. AHG, Fons Xavier Corominas, Caixa 17.

³¹⁰⁸ “Girona” dins *Estrella Roja*, nº 43, febrer de 1974, p. 8. ANC, Fons Bandera Roja, Caixa 10.

³¹⁰⁹ *Ibíd.*

³¹¹⁰ *Ibíd.*

³¹¹¹ “TX. GOBERNADOR CIVIL A DIRECTOR GENERAL POLITICA INTERIOR Y ASISTENCIA SOCIAL”. Girona, 15 de gener de 1974. AHG, Fons Xavier Corominas, Caixa 16.

³¹¹² COROMINAS I MAINEGRE, Francesc Xavier; op. cit. p. 2..

amagat de la policia el tenia dissimulat de la família ja que ja havia creat algunes tensions a casa”³¹¹³.

Acabat el registre se'l van endur cap a la comissaria a peu, creuant tot el barri vell, on passà la nit. L'interrogatori començà l'endemà i va ser “en general dur, amb mals tractes sense arribar a la tortura. Però el més dur fou l'aspecte psicològic. Es tractava d'enfonsar totes les coartades de cop, amb una pregunta insistent, una i mil vegades, acompanyada d'una sèrie de procediments per fer baixar la resistència física i psíquica, hores i hores dret, sense beure ni menjar i amb sessions de “la cigonya”. La pregunta del “Quién te captó?” ha entrat a formar part del meu subconscient”³¹¹⁴. Però explica que el més dur va ser quan la van acarar amb una companya de Bandera Roja també detinguda, la Joaquina Massaguer, a qui volien traure-li on era la màquina d'escriure que havia confeccionat els fulls volants i que en Xavier Corominas sabia que “havien estat escrites a Barcelona perquè jo mateix les hi havia anat a buscar uns dies abans”³¹¹⁵. A la declaració realitzada davant la policia la informació és més concreta i inculpatòria, arribant a afirmar l'existència de la Comissió Obrera i els seus membres: “*Esta comisión la formaban Bonfill, Rovira, Palmada, Barragán*”³¹¹⁶. En canvi, a l'efectuada davant el jutge d'instrucció el 17 de gener, declarava “*Que no se formó ninguna Comisión, sino que se trataba de un grupo de compañeros*”³¹¹⁷. De tot aquell interrogatori, el que més el va sorprendre fou però “la manca d'interès que manifestaven pels documents que trobaren a casa meva, documents interns de “Bandera Roja”, de la qual jo era responsable polític a Girona”³¹¹⁸ i, per contra, l'obsessió per demostrar la pertinença de tots plegats a les Comissions Obreres i el seu paper dirigent sindical.

A la nota informativa de les detencions redactada l'endemà hi constaven en Xavier Corominas Mainegre, de qui es deia que “*le ha sido ocupada abundante propaganda del Partido comunista y de las Comisiones obreras de la que fué sembrada en aquella empresa el día de ayer de madrugada*”³¹¹⁹; en José Manuel Rovira Peña, que havia

---

³¹¹³ *Ibíd.*

³¹¹⁴ *Ibíd.*, pp. 3-4.

³¹¹⁵ *Ibíd.*, p. 4.

³¹¹⁶ “Acta declaración de Francisco Javier Corominas Mainegre”, p. 1. AHG, Fons Xavier Corominas, Caixa 16.

³¹¹⁷ “Declaración de Francisco-Javier Corominas Mainegre en la ciudad de Gerona a diecisiete de enero de mil novecientos setenta y cuatro”, p. 1. AHG, Fons Xavier Corominas, Caixa 16.

³¹¹⁸ COROMINAS I MAINEGRE, Francesc Xavier; op. cit., p. 4.

³¹¹⁹ “NOTA INFORMATIVA”, Girona, 15 de gener de 1974. AHG, Fons Xavier Corominas, Caixa 16.

treballat fins feia pocs dies a la Torras Hostench i que tenia “*antecedentes, que constan en Jefatura Superior de Policia de Valencia, de pertenecer a la Liga Comunista Internacional y tener prohibido certificado de buena conducta y pasaporte. En el registro que se les ha practicado en dicho piso se les ha ocupado igualmente propaganda del partido comunista y de las CCOO que fué arrojada en la Casa TORRAS*”³¹²⁰; i en Manuel Bonfill Albiso. Hi havia hagut, però, un parell de detinguts més. El 18 de gener el magistrat-jutge d’Instrucció degà de Girona Narciso Farran Ucheda ratificava la presó provisional de l’“*auto dictado en las diligencias indeterminadas n° 16/74 sobre propaganda ilegal, con fecha diecisiete de los corrientes [...] de MANUEL BANFILL ALBISO, JOSE MANUEL ROVIRA PEÑA, FRANCISCO JAVIER COROMINAS MAINEGRE, ARCANGEL BARRAGAN GARCIA y JOAQUINA MASSEGUR RABASEDA*”³¹²¹.

A més, es mantenia actiu l’atestat “*con motivos de la detención de Francisco Javier Carominas Mainegre y otros, a fin de localizar y detener al llamado Isidro PALMADA BADIA, al que en las declaraciones del atestado de referencia se le atribuye forma parte de la comisión obrera de la Fábrica Hostench S.A.*”³¹²². L’endemà, a tres quarts d’onze s’apropaven fins a Banyoles i procedien “*a efectuar el registro domiciliario del referido Isidro Palmada [sic] Badía, ocupándosele en el mismo la propaganda y notas que figuran en el acta levantada al efecto, procediendo a la detención del encartado Isidro Palmada Badía*”³¹²³. El 22 de gener, el jutge encarregat de dur el seu sumari³¹²⁴, en Gómez-Chaparro Aguado, exposava que

“*RESULTANDO que de las diligencias practicadas se deduce que: FRANCISCO JAVIER COROMINAS MAINEGRE entró a trabajar en la fábrica de Papelería Torras Hostench, de Gerona, en el mes de diciembre de 1972, y desde el primer momento inició una activa campaña de difusión de ideas marxistas logrando captar a varios compañeros con JOSE MANUEL ROVIRA PEÑA, y MANUEL BONFILL ALBISO con los que forma una Comisión obrera de la Empresa*

---

³¹²⁰ *Ibíd.*

³¹²¹ “AUTO DE RATIFICACION DE PRISION. En Gerona a dieciocho de enero de mil novecientos setenta y cuatro”. AHG, Fons Xavier Corominas, Caixa 16.

³¹²² “Dil. Indeterminadas n° 29-74”. AHG, Fons Xavier Corominas, Caixa 16.

³¹²³ *Ibíd.*

³¹²⁴ “Sumari 55-74”. AHG, Fons Xavier Corominas, Caixa 16.

repartiendo octavillas impresas en multicopista invitando a campañas subversivas e igualmente dirigía reuniones para difusión de sus ideas a la que asistían ARCANGEL BARRAGAN GARCIA y JOAQUINA MASSEGUR-RABASEDA. Se le han ocupado textos, hojas impresas, numeros repetidos de de periódicos para su difusión posterior, así como material para confección de mas textos subversives.”³¹²⁵

I, en conseqüència, decretava presó provisional comunicada incondicional per a en Xavier Corominas Mainegre, en José Manuel Rovira Peña i en Manuel Bonfill Albiso, i presó amb fiança de 20.000 pessetes cadascun per a l’Arcángel Barragán i la Joaquina Masseguer Rabaseda³¹²⁶. Mitjançant una carta a la família en Xavier Coromines els informava que el dia 23 de gener “*salieron 2 compañeros, en libertad provisional, el Arcangel y la Quimi*”³¹²⁷. I que el secretari del jutge els havia informat que a l’acusació de propaganda il·legal se li afegia la d’associació il·lícita, motiu pel qual havien “*firmado que no estamos de acuerdo con lo que nos acusan*”³¹²⁸. Uns dies després arribava per a en Xavier Corominas “la primera gran conmovió [sic] personal, se’n van en Manel, en “José” i l’Isidre. Em quedo sol. Evidentment sóc el cap de turc de tota la causa. [...] ja ho deia l’auto de processament”³¹²⁹. Finalment, li arribava també la carta d’acomiadament de la Torras Hostench degut a “*las faltas repetidas e injustificadas de asistencia al trabajo cometidas por Ud. desde el dia 14 del actual hasta la fecha*”³¹³⁰, és a dir, des del dia de la seva detenció.

Durant el temps que va passar a la presó alguns dels companys de Bandera Roja de Girona entre els quals es comptava l’Eudald Carbonell van pensar en la possibilitat de rescatarlo, de traure’l de la presó. Però en consultar-ho amb en Jordi Solé Tura aquest els va dir que “la lluita política no inclou la violència”³¹³¹, una afirmació que foragitava d’allò que anomenem acció política una part significativa del repertori mobilitzador desplegat no només per Bandera Roja sinó pel conjunt de l’antifranquisme. No creiem que aleshores

---

³¹²⁵ *Ibidem*, p. 1.

³¹²⁶ *Ibidem*, p. 2.

³¹²⁷ “Carta des de la presó d’en Xavier Corominas”. 24 de gener de 1974. AHG, Fons Xavier Corominas, Caixa 16.

³¹²⁸ *Ibidem*.

³¹²⁹ COROMINAS I MAINEGRE, Francesc Xavier; op. cit., p. 12.

³¹³⁰ *Ibidem*.

³¹³¹

<http://blocs.tinet.cat/lt/blog/el-bloc-deudald-carbonell/category/258/articulos-mundo/2010/01/22/company-jordi-sol-tura> (27/10/2017)

en Xavier Corominas arribés a conèixer-ho malgrat que, pel que ens explica, els seus companys van fer-li arribar “alguna publicació de l’organització política”³¹³² a través del correu i “altres sistemes [...] [que] no caldrà dir-los ara. Mai se sap!”³¹³³. En Xavier Corominas, per la seva banda, provava de fer valer la seva “condición de Preso Político”³¹³⁴ i demandava al director “*poder ocupar, como anteriormente lo hizo [sic], una celda, donde poder con más facilidad que en la Brigada, dedicarse al estudio y a la lectura*”³¹³⁵. I les Comissions Obreres de Girona, en l’octaveta en què cridaven a participar del Primer de Maig de 1974, hi afegien la demanda de “*!LIBERTAD PARA EL TRABAJADOR XAVIER COROMINAS!*”³¹³⁶.

Quinze mesos després del seu empresonament, a l’abril de 1975, sortia en llibertat provisional després de pagar la fiança i es retrobava amb “La família i els amics, plors i abraçades”³¹³⁷. El 25 de novembre, havent mort el dictador, s’aprovava el Decret d’Indult i el TOP acordava “*el sobreseimiento de la causa, conforme previene el numero 3º del articulo 637 de la Ley de Enjuiciamiento Criminal; acordandose la inutilización del material ilícito intervenido*”³¹³⁸. Aleshores va voler retornar a la feina i al febrer de 1976 va fer arribar una nota als companys de la fàbrica informant-los que havia enviat “*una carta a la Dirección, solicitando mi readmisión [...] porque el indulto no me soluciona el problema fundamental que tiene todo trabajador, el puesto de Trabajo y el salario; además [...] porque, siempre [...] me he sentido y me siento trábajador [sic] de la Torras. Y si os digo todó [sic] esto, es porque se que podeís ayudarme [...] de manera especial los enlaces y los miembros del jurado de Empresa tienen que assumir esta necesidad y plantearlos a la dirección*”³¹³⁹. Aquell mateix mes el *Correu Català* i el *Mundo Diario* es feien ressò de la petició d’en Xavier Coromines, que era descrit com “*un símbolo para la pequeña Gerona, puesto que durante mucho tiempo ha sido el único presó político de estas latitudes*”³¹⁴⁰. A més, feia una crida “A TOTS ELS TREBALLADORS,

---

³¹³² COROMINAS I MAINEGRE, Francesc Xavier; op. cit., p. 16.

³¹³³ *Ibidem*.

³¹³⁴ *Ibidem*.

³¹³⁵ “Carta d’en Xavier Corominas al “Ilmo Sr Director de este centro de detención””. Girona, 4 de març de 1974. AHG, Fons Xavier Corominas, Caixa 16.

³¹³⁶ “Full volant de les Comissions Obreres de Girona”. Abril de 1974. AHG, Fons Xavier Corominas, Caixa 17.

³¹³⁷ COROMINAS I MAINEGRE, Francesc Xavier; op. cit., p. 17..

³¹³⁸ “Tribunal de Orden Público”. 23 de març de 1976. AHG, Fons Xavier Corominas, Caixa 16.

³¹³⁹ “Carta d’en Xavier Corominas en data de febrero de 1976”. AHG, Fons Xavier Corominas, Caixa 16.

³¹⁴⁰ *Mundo Diario*, 6-II-1976. AHG, Fons Xavier Corominas, Caixa 16.

ASSOCIACIONS, GRUPS I ALTRES ORGANISMES CIUTADANS”³¹⁴¹ a donar-li suport i a “definir-se entorn del problema general de tots els treballadors acomiadats, per raons socials o polítiques [sic], que no hem aconseguit encara, reintegrant-nos als nostres respectius llocs de treball. Tot aixó enmarcat [sic] amb la consecució de l’amnistia, que entre la classe [sic] obrera, pasa [sic] per un punt fonamental. La creació d’un Sindicat de classe [sic] de tots els treballadors”³¹⁴².

Malgrat l’esforç esmerçat, el seu propòsit no arribava a bon port i, ja a l’abril de 1980, en una nova carta adreçada “A LOS COMPAÑEROS Y COMPAÑERAS DE TORRAS HOSTENCH”³¹⁴³, llençava entristit la tovallola. Les batalles judicials les havia guanyat totes³¹⁴⁴, però ell ja havia advertit als companys de feina que “yo no entraría si no había lucha, y así ha sido, no ha habido lucha y yo no he entrado”³¹⁴⁵, que quan es va saber la sentència contrària a l’empresa va participar d’una assemblea de treballadors en què va demanar solidaritat i “Como respuesta obtengo una pregunta del Comité a la dirección y compañeros que se alegran, pero acciones concretas ni una, el silencio”³¹⁴⁶. I, com que no creia que “los problemas de la clase obrera -los nuestros- se resuelvan ni con sus leyes, ni con mártires luchando en solitario contra grandes monstruos”³¹⁴⁷, havia acabat acceptant la proposta de Torres Hostench “con desgana y mala leche”³¹⁴⁸. La carta cloïa amb la següent reflexió, síntesi de l’exposat: “SE PUEDE GANAR A LA TORRAS EN MAGISTRATURA, EN MADRID O EN CUALQUIER SITIO, PERO SUS LEYES SIEMPRE LES FAVORECERAN Y SOLO HAY UNA COSA PARA COMBATIRLAS, LA LUCHA Y LA UNIDAD PERO CON AGALLAS, no de palabra”³¹⁴⁹, no sense “agradecer a todos cuantos me han ayudado durante este largo tiempo -7 años- y deciros que estoy a vuestra disposición por todo y para todo”³¹⁵⁰.

---

³¹⁴¹ Full volant: “A TOTS ELS TREBALLADORS, ASSOCIACIONS, GRUPS I ALTRES ORGANISMES CIUTADANS”. AHG, Fons Xavier Corominas, Caixa 16.

³¹⁴² *Ibíd.*

³¹⁴³ “A LOS COMPAÑEROS Y COMPAÑERAS DE TORRAS HOSTENCH”. AHG, Fons Xavier Corominas, Caixa 16.

³¹⁴⁴ El 18 de gener de 1979 Magistratura de Treball de Girona condemnava l’empresa Torras Hostench a readmetre’l en haver estat detingut i empresonat per motius político-laborals. El recurs que hi va presentar l’empresa va ser desestimat pel Tribunal Constitucional.

³¹⁴⁵ *Ibíd.*

³¹⁴⁶ *Ibíd.*

³¹⁴⁷ *Ibíd.*

³¹⁴⁸ *Ibíd.*

³¹⁴⁹ *Ibíd.*

³¹⁵⁰ *Ibíd.*

4.5.2. Mataró

Hem descrit al Capítol 4 la presència a Mataró de militants de Bandera Roja que participaven del moviment popular. I també el moviment obrer mataroní, però no només, va comptar amb la seva presència. Per la seva relativa proximitat, les lluites que van tenir el barri barceloní de Poble Nou com a escenari van rebre el suport dels militants de la capital del Maresme que s'hi apropaven per a repartir propaganda. Altres cops hem vist aquesta pràctica, que permetia protegir als treballadors del conflicte en curs d'algunes de les accions més compromeses.

Pel que fa a la seva presència a Mataró, els militants de Bandera Roja van participar de la reconstrucció del moviment obrer com a mínim a Manufactures A. Gassol i a Joguines Borràs³¹⁵¹. D'entre els conflictes que van viure durant aquells anys *Estrella Roja* es feia ressò del que va tenir Manufactures A. Gassol des de finals de 1973³¹⁵². Considerada “*un centro de referencia fundamental para la reconstrucción del movimiento obrero en la ciudad*”³¹⁵³, a Manufactures A. Gassol hi havia malestar pel fet que l'empresa no havia satisfet una prima per feina feta. Amb l'objectiu de forçar la direcció a complir amb l'acordat, el 7 de desembre havien començat els aturs i les assemblees “*con especial intensidad en las secciones de Aprestos y Billis*”³¹⁵⁴, que es reproduïren els dies 11, 19 i 20 de desembre. La resposta de l'empresa va ser la repressió, acomiadant quatre treballadors, un dels quals càrrec sindical. A més, la policia també va fer acte de presència detenint-ne un altre pels voltants de la fàbrica. El 19 de febrer, un parell de mesos després, la plantilla tornava a activar les mobilitzacions per la millora de les condicions de treball: començaven el baix rendiment en exigència “*de un aumento 4.000 ptas e igualación de los salarios*”³¹⁵⁵. Pel dia 28 del mateix mes hi havia programat el judici a Magistratura pels acomiadats i una assemblea de Comissions Obreres observava la necessitat “*de extender las luchas y la solidaridad contra los despidos*”³¹⁵⁶.

---

³¹⁵¹ CUSACHS I CORREDOR, Manuel; op. cit., p. 135.

³¹⁵² “Mataró” dins *Estrella Roja*, n° 43, febrer de 1974, p. 10..

³¹⁵³ *Ibíd.*

³¹⁵⁴ *Ibíd.*

³¹⁵⁵ *Ibíd.*

³¹⁵⁶ *Ibíd.*

5. LA RUPTURA DE BANDERA ROJA

El procés d'escissió en dues fases que va afectar Bandera Roja durant el 1974 ha estat explicat bàsicament per aquells que van abandonar l'*Organització* per incorporar-se al PSUC, al *Partit*. A les seves memòries, en Jordi Solé Tura explica que cada any que passava, “El desfasament entre l'evolució de la societat espanyola i l'immobilisme del règim franquista s'estava convertint en una contradicció cada vegada més insalvable”³¹⁵⁷. En aquest punt, els militants de Bandera Roja havien de resoldre si pensaven l'*Organització* “com un partit polític que hauríem de crear i desenvolupar no solament contra el franquisme sinó també en confrontació amb les principals forces de l'esquerra clandestina, o com un grup que havia impulsat coses i havia innovat en altres i ara havia de posar tot allò al servei d'una acció i d'una organització més àmplia i, sobretot, unitària”³¹⁵⁸. Apostar per la primera de les alternatives “no solament era inviable sinó que canviava la raó de ser d'un grup com Bandera Roja, que mai no havia pretès ser un partit”³¹⁵⁹. L'opció d'en Jordi Solé Tura era doncs l'altra: calia començar imminentment a “reforçar els partits de l'oposició, especialment els de l'esquerra, [...] posar fi a la proliferació de grups i grupets i construir instàncies unitàries que no marginessin ningú”³¹⁶⁰. No volia que el capital polític que havia acumulat es perdés o es malbaratés en disputes amb d'altres organitzacions d'esquerres, per això apostava per posar-la “al servei de la unitat de l'esquerra i, per tant, [...] sumar forces amb un altre grup, que només podia ser el Partit Socialista o el Partit Comunista”³¹⁶¹. Si es van decantar pel PCE-PSUC va ser no només perquè “eren la principal força de l'oposició, *el partit* per definició”³¹⁶², sinó perquè a més, tenien a temença que “quan les coses es precipitessin els comunistes serien aïllats i que, precisament per això, necessitarien suports”³¹⁶³. En Solé Tura explica que la posició que va defensar estava condicionada en bona mesura per “una sèrie d'episodis violents [que] van accelerar la nostra discussió interna”³¹⁶⁴. D'entre aquests episodis en destacava l'atemptat mortal contra el president del govern Carrero Blanco, l'aplicació del garrot vil contra el militant del MIL Salvador Puig Antich

---

³¹⁵⁷ SOLÉ TURA, Jordi; op. cit, p. 319.

³¹⁵⁸ *Ibíd*em, p. 320.

³¹⁵⁹ *Ibíd*em, p. 324.

³¹⁶⁰ *Ibíd*em, p. 320.

³¹⁶¹ *Ibíd*em, p. 322.

³¹⁶² *Ibíd*em, p. 324.

³¹⁶³ *Ibíd*em.

³¹⁶⁴ *Ibíd*em, p. 320.

i, en especial, del cop d'estat contra el projecte d'Unitat Popular xilè. El desenllaç de la confrontació que havia estat vivint Xile des de l'arribada a la presidència d'en Salvador Allende el duia a preguntar-se:

“¿Si havien donat carta blanca a Pinochet per destruir la democràcia en nom de la lluita contra el comunisme internacional, per què no la podien donar als militars espanyols quan Franco desaparegués de l'escena?

Potser els nostres temors eren excessius, però la conclusió que en trèiem era que si les forces antifranquistes no s'agrupaven, si no s'enfortien, si no tenien una gran capacitat d'acció i de pressió unitària, corriem el risc que el final de la dictadura fos un final de violència que enfortiria els reductes més tancats de la mateixa dictadura, destruiria els possibles ponts de diàleg, situaria totes les institucions - entre elles la futura monarquia- en un terreny de confrontació radical i faria impossible un canvi democràtic més o menys controlat i pacífic.”³¹⁶⁵

L'experiència xilena també va impactar fortament en Jordi Borja, més encara perquè ho va viure en primera persona. De cara al juny de 1973 havia planificat una visita de tres o quatre mesos al Xile de la Unitat Popular i, amb aquesta argument, va “deixar la responsabilitat del secretariat de BR”³¹⁶⁶. El motiu de fons era que des de la primavera de 1973 a Bandera Roja “Havien aparegut diferències polítiques però vaig considerar que no era oportú obrir una confrontació”³¹⁶⁷. Anteriorment, Bandera Roja ja s'havia anat preparant per a “fer un salt endavant, organitzativament i políticament”³¹⁶⁸, i anar caminant cap a la construcció d'una organització de tall més clàssic, d'un partit. Aquella decisió semblava “inevitable, o us [sic] va semblar a tots plegats. A mí [sic] també, malgrat les meves reticències no formulades”³¹⁶⁹. Però, poc a poc, les reticències van anar guanyant força fins a l'extrem de creuar l'Atlàntic tot deixant de banda les seves responsabilitats a l'*Organització*.

Entre el 1972 i el 1973, a l'interior de Bandera Roja s'havien anat conformant “dos posicions més diferents del que nosaltres mateixos no n'erem [sic] prou conscients”³¹⁷⁰.

---

³¹⁶⁵ *Ibíd*em, p. 321.

³¹⁶⁶ <https://www.jordiborja.cat/bandera-roja-moviment-social-o-organitzacio-politica-1968-1974/>

³¹⁶⁷ *Ibíd*em.

³¹⁶⁸ *Ibíd*em.

³¹⁶⁹ *Ibíd*em

³¹⁷⁰ *Ibíd*em

La posició que defensava en Jordi Borja era que, caracteritzades l'oposició antifranquista i la mateixa Bandera Roja com a prou febles totes dues, el que calia era prendre el capital polític acumulat per l'*Organització* durant la seva curta existència i posar-lo al servei de "la lluita democràtica [sic] en un marc tan ampli com fos possible"³¹⁷¹. L'altre posició que s'havia anat conformant tenia com a objectiu la construcció d'"un partit de base "leninista", relativament descentralitzat, però amb una política centralitzada i amb una ideologia més clàssica de marxisme-leninisme"³¹⁷². Els que es reconeixien en aquest plantejament no veien en l'entrada al PSUC cap possibilitat d'avenç en la lluita de la classe treballadora i del conjunt de les classes populars fins a l'extrem que es va dedicar un *Bandera Roja* al revisionisme a Espanya en "que pràcticament considerava el "partit", com era conegut el PSUC, com un traïdor a la revolució, malgrat la combativitat i l'heroisme de la militància"³¹⁷³. Cal recordar aquí però que el *Bandera Roja* número 14 du data de maig de 1972, quan la direcció estava encara en mans justament d'aquells que protagonitzaran l'escissió, entre els quals el mateix Jordi Borja, i que segons el que nosaltres hem pogut saber³¹⁷⁴, en Jordi Solé Tura va ser el responsable principal d'aquest número monogràfic.

Tot i que la major popularitat i accés a l'opinió pública dels sectors escindits ha permès una major difusió i repercussió dels seus punts de vista, les persones que defensaven la posició contrària a en Solé Tura o a en Jordi Borja també han volgut exposar el seu punt de vista respecte la ruptura de Bandera Roja. L'Antonio Castán Sanclemente, un dels militants destacats del *Front Obrer*, va presentar la seva lectura d'aquells anys en forma de biografia autoeditada³¹⁷⁵. Segons la seva percepció, un dels factors que va provocar una ruptura d'aquelles dimensions va ser producte de la com més va, major influència de Bandera Roja entre l'oposició:

"En la universidad de Barcelona se puso de moda ingresar en BR lo que atrajo en masa una generación de snobs, pijos de la época, sin ninguna coherencia ni consistencia revolucionaria. Era la opción más progre y se practicaba el amor libre sin complejos, oportunistas unos y sinvergüenzas otros, que con tal de tocar poder no tardarían en venderse sin más al enemigo de clase, al servicio del

---

³¹⁷¹ *Ibíd.*

³¹⁷² *Ibíd.*

³¹⁷³ *Ibíd.*

³¹⁷⁴ Conversa amb l'Antoni Puig Soler el dilluns 19 de juny de 2017 a Reus.

³¹⁷⁵ CASTÁN SANCLEMENTE, Antonio; op cit..

*capital, era como una taca que empezaba a manchar la tradición de cuadros de BR, militantes intachables, entregados desde el principio a una vida de renunciaciones personales en pro del socialismo*³¹⁷⁶

Altres militants de Bandera Roja que no van marxar cap al PSUC durant la transició han ofert també el seu punt de vista arrel d'entrevistes fruit de treballs bàsicament acadèmics. De totes maneres, els seus arguments no han tingut els altaveus de què han gaudit els que van encapçalar la marxa cap al PSUC i, per tant, la seva posició ha quedat força ocultada. Per tal de rescatar ambdues postures veurem ara com es va plantejar el conflicte en el seu moment, quins arguments -principals i secundaris- i quin llenguatge es va emprar.

5.1. El debat a l'interior de l'Organització

Hi ha força documents de Bandera Roja que reflecteixen el debat sobre el seu model organitzatiu el qual, de fet, emmascarava el debat més rellevant sobre el seu futur immediat. Com que d'un document a un altre els arguments es van repetint força, en lloc d'anar-los citant tots un rere l'altre, ens hem decantat per exposar-los a través del contingut del *Boletín Comunista* número 22, que és l'únic en què s'estableix cert diàleg entre la *tendència* i la direcció.

Després d'uns mesos de provar de resoldre el conflicte sense esbombar-lo massa, entre el maig i el juny de 1974³¹⁷⁷ es publicava el *Boletín Comunista* nº 22. El propòsit bàsic d'aquest número era afrontar de cara la consolidació d'una *tendència* a l'interior de l'*Organització* tot donant a conèixer que

“Los camaradas B, M, P, L y A han entregado al Cté de catalunya unos documentos en los que exponen sus divergencias políticas con la actual línea política en elaboración por la OCE, línea representada por el proyecto de Doc. de Ref., la Circular del Cté Ejecutivo, el proyecto sobre la Política Democrática del Proletariado y el Política Comunista nº2 (Papel de la clase obrera y bases

---

³¹⁷⁶ CASTÁN SANCLEMENTE, Antonio; op. cit., p. 249.

³¹⁷⁷ El *Boletín Comunista* nº 22 no va datat. L'anterior, el *Boletín Comunista* nº 21, era de l'abril de 1974, i el posterior, el *Boletín Comunista* nº 23, de juliol de 1974.

*para un sindicalismo de clase) aprobado en la última reunión de la Secretaría Política*³¹⁷⁸.

En el marc de discussió interna obert a partir del *Document de Referència*, el Comitè de Catalunya valorava com a positiva l'aparició d'aquests documents en confiar que “*ello permitirá profundizar la discusión política en marcha y reforzará la base del proceso de elaboración en el que está comprometida la OCE*”³¹⁷⁹. De totes maneres, ja d'entrada es feia una crítica als redactors dels documents pel fet d'expressar llur voluntat de refer la unitat ja que s'entenia que “*la unidad de la OCE ni esta rota, ni se rompe porque en un proceso de discusión aparezcan posiciones distintas, puesto que tras toda discusión es la Secretaría Política y el Cté. Político quienes definen la línea, a la cual debe siempre someterse la minoría*”³¹⁸⁰. És a dir, es reconeixia “*el derecho de tendencia en todo el proceso de discusión, pero nunca de fracción, por lo que se desorganizará o expulsará a todo camarada que haga trabajo fraccional*”³¹⁸¹, un avís explícit de quins eren els límits del debat.

Abans de l'exposició de motius d'uns i altres, el Comitè de Catalunya s'avançava pronunciant-se sobre el mètode de discussió suggerit per la *tendència*, el qual era qualificat d'inacceptable. Que els debats s'haguessin de celebrar, tal com es plantejava, amb la presència de militants representants d'ambdues posicions en el marc de les Assemblees de *Front* era considerat pel Comitè “*típico de las discusiones liberales o pequeño burguesas en que se parte de poner en primer plano las opciones parciales y pone en cuestión el centralismo democrático, o es fruto de la división completa de una organización, o es una concepción troskista. No es este nuestro caso*”³¹⁸². Per tant, la discussió sobre aquests documents, que no creuaria les fronteres del Comitè de Catalunya, es realitzaria “*en todos los Ctés. y células, siendo aconsejable la formación de seminarios de cuadros donde sea posible*”³¹⁸³ a partir dels materials elaborats pel Comitè Executiu al voltant dels següents punts: la classe obrera i la política sindical; el paper de la lluita democràtica en el procés revolucionari; i la construcció del Partit. Com que aquests criteris no semblava que haguessin de ser respectats per tothom i amb l'objectiu

---

³¹⁷⁸ “Sobre la aparición de una tendencia en el seno de la OCE (BR) en Barcelona” dins *Boletín Comunista*, nº 22, p. 1.

³¹⁷⁹ *Ibidem*.

³¹⁸⁰ *Ibidem*.

³¹⁸¹ *Ibidem*.

³¹⁸² *Ibidem*.

³¹⁸³ *Ibidem*.

d'assegurar el desenvolupament del debat tal com s'havia dissenyat des de la direcció, el Comitè de Catalunya havia optat per “*tomar ciertas medidas organizativas (sustitución de algunos cuadros del Cté. de barcelona y del Cté. de Barrios)*”³¹⁸⁴. No sorprèn que això s'hagués esdevingut justament a aquests dos Comitès ja que un i altre eren els dos organismes amb major presència de militants propers a la *tendència* i que, consumada la primera ruptura, en notaran més els seus efectes.

El *Document I* de la *tendència* que se'ns presentava era “*Para construir la unidad de la organización comunista BR*”. La seva interpretació sobre les causes de la crisi de l'*Organització* arrencava dels orígens de Bandera Roja, de la preeminència del treball de masses, “*principal atributo pero tambien [...] una limitación cuando se trató de abordar tareas de caracter nacional*”³¹⁸⁵. Malgrat tot, aquell primer nucli de direcció conformat en bona mesura pels que encapçalaven la *tendència*, havia estat capaç d'iniciar l'elaboració d'una línia política general: “*línea de masas, análisis de la formación social española, política sindical, elementos de táctica y estrategia, análisis del revisionismo*”³¹⁸⁶. Però aquesta construcció de línia política s'havia quedat a les beceroles i la preeminència de la lluita de masses va quedar palesa en el moment que es va considerar oportú avançar en la construcció de l'*Organització* a nivell estatal: els quadros existents no només no estaven preparats per a aquesta tasca sinó que, en distribuir-se geogràficament per ajudar en la construcció de nous nuclis, van deixar desatesa la direcció, cada cop més reduïda. Incapaç d'estar a l'alçada del repte, la direcció es va prendre la decisió de dissoldre's amb l'objectiu de traslladar al conjunt dels militants les dificultats per les qual estava travessant Bandera Roja.

El *Boletín Comunista* nº 18 havia de servir per iniciar aquest procés de discussió i revisió de mètodes de treball però, a parer dels redactors del *Document I*, no havia pogut reeixir en plantejar la qüestió “*no como resultado y consecuencia del proceso anteriormente resumido, sino como una lucha entre dos líneas [...] (que no existían) [...] encarnadas en militantes concretos*”³¹⁸⁷. Tot i que contràriament al plantejament que feia el *Boletín Comunista* nº 18 els autors d'aquest document no creien que aleshores hi hagués dues

---

³¹⁸⁴ *Ibíd.*, p. 2.

³¹⁸⁵ “Documento I. “Para construir la unidad de la organización comunista BR”, p. 1.1, dins *Boletín Comunista*, nº 22.

³¹⁸⁶ *Ibíd.*

³¹⁸⁷ *Ibíd.*, p. 1.2.

línieis sinó diferències “sobre las cuestiones principales”³¹⁸⁸ que podrien resoldre’s “con una discusión clara i abierta”³¹⁸⁹, l’enfocament que n’estava fent la direcció pretenia “establecer una clara línea divisoria entre las posiciones de la mayoría de la dirección - identificadas como la línea correcta- y todas las demás -identificadas como la línea revisionista-”³¹⁹⁰ i, per tant, possibilitant la cristal·lització del que “al principio no existía y se podía haber evitado: el surgimiento de dos líneas políticas distintas”³¹⁹¹.

El problema que afectava a Bandera Roja s’arrossegava, segons exposava la *tendència*, des de l’estiu de 1972. Ja aleshores, tot i compartir “los criterios generales del trabajo de masas y el análisis de los aspectos principales del Estado y las clases dominantes en España, no tenía una base de línea política propia, entendida como la capacidad de proponer objetivos, especialmente desde el punto de vista táctico, a las distintas clases sociales”³¹⁹². I, si bé es cert que s’havia iniciat una discussió sobre les possibilitats de concebre el moviment democràtic com un espai de “convergencia de movimientos de distinto carácter que podían llegar incluso a dividir, neutralizar o permitir acuerdos con sectores de las clases dominantes, abría el camino para elaborar los primeros elementos de línea política”³¹⁹³, la discussió es va aturar, la direcció es va reduir i es van començar a distribuir les tasques per desplegar l’*Organització* més enllà dels nuclis consolidats. Aquesta fugida endavant respecte un debat que calia abordar col·lectivament havia provocat que cadascú al seu àmbit de treball acabés resolent segons el seu criteri i sobre la marxa qüestions polítiques fonamentals, creant d’aquesta manera un medi ideal per al desenvolupament d’unes diferències que restaven però ocultes.

Ara, a la primavera de 1974, Bandera Roja es trobava en una cruïlla i calia decantar-se per alguna d’aquestes dues solucions: “o planteamos abiertamente estas posiciones políticas para llegar a una unidad superior o planteamos una lucha con vistas a la ruptura”³¹⁹⁴. Sempre segons la *tendència*, la direcció, a través del *Boletín Comunista* nº 20 i de la Circular número 4 del Comitè Regional de Catalunya, s’havia decantat per aquesta darrera alternativa: “desenmascarar a los “revisionistas” y [...] cohesionar a los demás en torno a una línea ya definida en sus rasgos principales”. Per contra, el *Document I* apostava per “propugnar una discusión abierta que dé a todos los c.

---

³¹⁸⁸ *Ibíd*em, p. 1.3.

³¹⁸⁹ *Ibíd*em.

³¹⁹⁰ *Ibíd*em.

³¹⁹¹ *Ibíd*em.

³¹⁹² *Ibíd*em, pp. 1.3-1.4.

³¹⁹³ *Ibíd*em, p. 1.4.

³¹⁹⁴ *Ibíd*em, p. 1.5.

[camarades] *la certidumbre de que participan realmente en la elaboración de la línea política y en la estructuración de la organización, en pie de igualdad*³¹⁹⁵. Aquesta discussió s'havia de produir al voltant de les següents cinc qüestions:

“1º La situación del movimiento obrero, nuestra política sindical y la lucha por la unidad.

2º La construcción de la organización nacional y la cuestión del partido.

3º la concepción de la lucha democrática, de las alianzas de clase y del período de lucha en que nos encontramos.

4º La concepción del revisionismo y nuestra actitud hacia él.

*5º las cuestiones generales de táctica y estrategia.”*³¹⁹⁶

El *Document I* finalitzava amb una crida a fer un debat on ningú no provés d'imposar ni mètodes ni línies per tal de conservar la unitat de l'*Organització* doncs, en cas de ruptura, Bandera Roja no representaria ja el que era encara en aquells moments:

*“la organización susceptible de agrupar a los revolucionarios que no encuentran en el PC la iniciativa necesaria, la organización al servicio de las masas y no el grupúsculo que se expresa doctrinalmente o se agita inutilmente, la organización cuya línea abierta en proceso de elaboración cuyo funcionamiento democrático y central y cuyo realismo respecto a sus posibilidades le permite hacer progresos comprobables y colectivos y no simplemente autoproclamaciones satisfechas de comités de dirección más aparentes que efectivos”*³¹⁹⁷.

Al mateix *Boletín Comunista* apareixia la “*Respuesta del Comité de Cataluña sobre el Documento I de la tendencia. “para construir la unidad de la O.C. B.R.”*, que mirava de rebatre els arguments acabats d'exposar. Sobre els orígens de la crisi, discutien a la *tendència* “*la peregrina idea de que hemos realizado demasiado trabajo de masas*”³¹⁹⁸ i que aquest havia estat el motiu pel qual no s'havia avançat en la construcció de l'*Organització*. El que es defensava des del Comitè de Catalunya era que el fet d'abocar

---

³¹⁹⁵ *Ibíd.*

³¹⁹⁶ *Ibíd.*

³¹⁹⁷ *Ibíd.*, p. 1.6.

³¹⁹⁸ “*Respuesta del Comité de Cataluña sobre el Documento I de la tendencia. “para construir la unidad de la O.C. B.R.”*, p. 1, dins *Boletín Comunista*, nº 22.

molts esforços en la lluita de masses “*sin acompañarlo con una suficiente capacidad de clarificación política y un funcionamiento org. más homogéneo nos conducía al inmediatismo en cuanto a la planificación de la lucha de masas y al sindicalismo en cuanto a los criterios que la regían*”³¹⁹⁹. I era per resoldre aquesta manca de concreció que considerava “*inaplazable poner las tareas de la construcción del Partido en primer plano de nuestra actividad*”³²⁰⁰.

Aquesta tasca de construcció de l’*Organització* que havia arrencat durant l’estiu anterior s’havia fet sobre les bases polítiques i organitzatives que “*de manera clara pero incompleta ofrecía el BC 18*”³²⁰¹, i la clarificació de la línia política s’havia de fer al voltant de la discussió del *Document de Referència*, però hi havia hagut militants que havien voler mantenir-se’n al marge o, si més no, hi van participar amb reserves. Era per aquest motiu que el Comitè de Catalunya es negava a acceptar que tots els problemes interns s’haguessin d’atribuir “*solamente a la malevolencia organizativa de quienes asumieron la dirección tras el verano*”³²⁰². A parer seu, si el debat s’hagués desenvolupat de forma franca s’hagués permès que “*Si habían dos líneas aquí saldrían, si habían solamente divergencias secundarias en este marco podrán [sic] resolverse*”³²⁰³. Per tant, rebutjava la idea segon la qual si hi havia dues línies aquestes havien sorgit per responsabilitat exclusiva de l’ordenació del debat proposat per la direcció. Segons el seu punt de vista, “*dos líneas políticas distintas surgen porque se interpreta desde puntos de vista distintos, mejor dicho, desde perspectivas de clase distintas, la realidad de la lucha de clases, las perspectivas políticas de las distintas fuerzas sociales en lucha, el carácter de la revolución pendiente, que clase asume el papel dirigente [...] etc., etc.*”³²⁰⁴.

La idea exposada pel *Document I* segons la qual hi havia un debat pendent des de l’estiu per fixar les bases des de les quals poder definir una línia política era també rebatuda. Les bases polítiques sobre les quals es treballava i s’havien anat bastint els òrgans de direcció de Bandera Roja partia del que s’havia exposat al *Boletín Comunista* n° 18 -juny de 1973- i replicat als *Bandera Roja* 16 i 18, a les Tesis d’Universitat i al mateix *Document de Referència*. Ara, un any després d’aquells acords, “*unos camaradas de Barcelona [...] no pueden pretender [...] que el conjunto de la OCE renuncie a las bases políticas y*

---

³¹⁹⁹ *Ibíd.*, p. 2.

³²⁰⁰ *Ibíd.*

³²⁰¹ *Ibíd.*, p. 3.

³²⁰² *Ibíd.*

³²⁰³ *Ibíd.*

³²⁰⁴ *Ibíd.*, pp. 3-4.

organizativas con las que ha trabajado durante un año, con las que ha pasado de ser una organización local a ser una organización nacional (aunque con grados de implantación insuficientes)”³²⁰⁵. De fet, i a mode de resum, el Comitè de Catalunya afirmava que l’objecte de la discussió havia de ser “Si es preciso [sic] plantearnos hoy las tareas de la Organización, como las tareas de construcción del P. es decir [sic], como las tareas de avance político, fortalecimiento org. y rectificación y desarrollo del trabajo de masas, que permitan a nuestra OCE avanzar en la construcción de una política proletaria”³²⁰⁶ o si, per contra, es podia confiar en que el PCE-PSUC podia ser encara “un partido dirigente del proletariado, porque lo único que nos cabe hacer es: lichas [sic] de masas ejemplares (con que criterios?) y propaganda sobre ellos, mientras se discute de manera dispersa, etc. no podemos enmarcar nuestra actividad en la perspectiva de construcción del P.”³²⁰⁷.

El *Document 2* de la *tendència* duia per títol “*Cuestiones políticas de base y divergencias en el seno de la O.C.*”. La primera de les qüestions que s’hi tractaven era “*El movimiento obrero, la actual lucha por la unidad y nuestra política sindical*”. A parer de la *tendència*, les raons de la fragmentació del moviment obrer calia cercar-les en l’absència de llibertats polítiques, en la forma en què s’estava desenvolupant l’acumulació monopolista i, fruit d’aquestes dues, “*la diversidad misma de las actuales formas de encuadramiento del movimiento obrero*”³²⁰⁸, refusant com a causa d’aquesta fractura un dels arguments exposats anteriorment per *Bandera Roja*: “*la introducción de la política burguesa por parte del revisionismo*”³²⁰⁹.

S’hi explica que quan *Bandera Roja* va decidir crear *Sectors* de Comissions Obreres “*lo hicimos no para impulsar nuestra propia organización sindical sino para relanzar una lucha que estaba paralizada por el fracaso de las anteriores formas de C.O.*”, i que l’aposta per una organització sindical estructurada per sectors, territorialment, responia a una necessitat pràctica, funcional. A mitjans de 1974, però, la lluita obrera havia anat prenent força i entenien que “*El nivel actual de la lucha de masas nos exige disponer de instrumentos, a nivel nacional, en un momento en que no tenemos fuerza para imponer*

---

³²⁰⁵ *Ibíd*em, p. 4.

³²⁰⁶ *Ibíd*em, p. 5.

³²⁰⁷ *Ibíd*em, p. 6.

³²⁰⁸ “*Documento 2*”, p. 2.2, dins *Boletín Comunista*, n° 22.

³²⁰⁹ *Ibíd*em.

la unidad de acción en torno a nuestros criterios”.³²¹⁰ Així doncs, el que calia era no pas crear una Coordinadora de *Sectors* de Comissions Obreres a nivell estatal sinó tot el contrari, anar deixant de banda *Sectors* per anar construint “*una tendencia general de C.O.*”³²¹¹, tot mirant de trobar “*las formas para presionar sobre los actuales órganos unitarios de C.O. y conseguir que favorezcan la difusión de nuestros criterios. Para ello debemos intensificar los contactos con otros grupos, emprender una política audaz de publicaciones sobre política sindical, organizar escuelas sindicales, proponer iniciativas generales que obliguen a los órganos actuales a salir de su pasividad, etc.*”³²¹².

A més, s’era crític també amb la consigna de Bandera Roja que defensava “*luchar por el reconocimiento o la legalización de C.O.*”³²¹³ perquè se n’excloïen les dirigides pel revisionisme amb l’argument que “*no sólo no organiza a la clase obrera sino que la desmoviliza*”³²¹⁴. Amb aquesta formulació, s’afegia, s’enterrava la definició que tradicionalment havia fet Bandera Roja de les Comissions Obreres com un embrió de sindicat, ja que si se’n demanava la legalització era perquè aquestes eren ja un sindicat amb tots els ets i uts. Però això, concloïen, era impossible en dictadura perquè un sindicat és una organització de masses. Per tant, la consigna que proposaven com a guia de la seva acció en aquest terreny era: “*lucha por un sindicato unico de la clase obrera*”³²¹⁵.

La segona qüestió que abordava aquest *Document 2* era “*La crisis del estado franquista y la lucha democrática*”. Malgrat admetre que “*la perspectiva de República es la concreción más favorable de la lucha democrática de las clases populares, la que estos deben ahora hacer suya, la que defenderíamos de entrada los comunistas en una situación de cambio demcrático*”³²¹⁶, la situació que s’estava obrint a mesura que s’accentuava la crisi de l’estat franquista no permetia una aposta política d’aquesta envergadura perquè “*el conjunto de fuerzas políticas y sociales susceptibles de aceptar un compromiso sobre la base de las libertades políticas, no son abiertamente republicanas [sic], o no ponen esta cuestión en primer término*”³²¹⁷. Com que el moviment democràtic s’entenia com el procés de convergència de la lluita per la democràcia de les classes populars, de “*la lucha o las acciones o presiones de caracter*

---

³²¹⁰ *Ibíd.*

³²¹¹ *Ibíd.*, p. 2.3.

³²¹² *Ibíd.*

³²¹³ *Ibíd.*

³²¹⁴ *Ibíd.*

³²¹⁵ *Ibíd.*

³²¹⁶ *Ibíd.*, p. 2.5.

³²¹⁷ *Ibíd.*

*democrático de las clases medias y el desarrollo de las contradicciones en el seno de los aparatos del estado y entre estos y las clases dominantes*³²¹⁸, el projecte comú entre espais polítics i socials tant diversos no podia ser la República sinó “*un Gobierno provisional o equivalente*”³²¹⁹.

Sempre segons el punt de vista de la *tendència*, el manteniment de l’aposta per la República havia estat fruit d’una interpretació segons la qual el conjunt de les classes dominants en tindrien prou amb la incorporació de petites reformes i, per tant, la disjuntiva es presentaria sota la dicotomia: “*“O dictadura con asociaciones políticas, o República. No hay soluciones intermedias”* (BC [Boletín Comunista] n° 20) “*República y Socialismo*” se precisa en documentos posteriores”³²²⁰. Per contra, la previsió que feia la *tendència* era la d’una sortida de la dictadura que donés lloc a una situació de llibertats polítiques que deixés en millor posició a les classes populars en la seva lluita per la satisfacció de llurs necessitats “*sin que ello signifique que se puedan plantear una lucha abierta y directa por el socialismo*”³²²¹. La interpretació de la situació del franquisme feta per la direcció duia Bandera Roja “*a posiciones prácticas e inmediatas conservadoras*”³²²² com ara l’accentuació del caràcter clandestí de les organitzacions de masses, la prioritat de la lluita per les reivindicacions sindicals i la preocupació pel desenvolupament de l’*Organització*, és a dir, a substituir “*la lucha política por el sindicalismo y el ideologismo*”³²²³.

La tercera reflexió que plantejava aquest *Document 2* girava al voltant del mètode emprat per a definir l’estratègia. La *tendència* provava aquí de desprestigiar l’actual direcció acusant-la d’actuar barroerament en recórrer per a la seva elaboració a “*los clásicos del marxismo-leninismo, hacer una mezcla y algunas referencias a España y servir el producto*”³²²⁴. Assenyalava la incomprensió de conceptes com ara el d’“objectius intermedis”, als quals la direcció atribuïa només valor propagandístic, considerant la possibilitat de la seva consecució exclusivament en assolir el socialisme; l’oposició entre lluita per les reformes i lluita pel poder quan el valor de “*El economicismo y el reformismo residen [...] en considerar que [...] la acumulación de estas transformaciones y reformas*

---

³²¹⁸ *Ibíd.*

³²¹⁹ *Ibíd.*

³²²⁰ *Ibíd.*, p. 2.6.

³²²¹ *Ibíd.*

³²²² *Ibíd.*

³²²³ *Ibíd.*

³²²⁴ *Ibíd.*, p. 2.7.

*conduce gradual y naturalmente al [sic] socialismo*³²²⁵; la previsió a llarg termini d'escenaris com ara la guerra prolongada o el caràcter insurreccional del darrer combat contra les classes dominants que situava Bandera Roja en plantejaments “*típicos de grupúsculo*”³²²⁶ que llença “*proclamas a los cuatro vientos sobre las formas de un proceso revolucionario que no sabemos cómo será ni el papel que nosotros jugaremos en él*”³²²⁷.

Des de la tendència s'era també molt crític amb la concepció que “*Ultimamente se ha extendido en nuestra organización*”³²²⁸ respecte el PCE-PSUC. La idea que anava agafant força era que el PCE-PSUC era “*ya [...] un partido totalmente revisionista*”³²²⁹ i que, per tant, representava “*el principal elemento de división del movimiento obrero por que introduce en su seno la ideología burguesa*”³²³⁰. Conceptualitzat d'aquesta manera, la funció de Bandera Roja havia de ser doncs ocupar l'espai que estava deixant el PSUC per a construir “*el partido capaz de dar a las masas la dirección política que ahora no tienen, desarrollar nuestra propia organización y nuestras propias organizaciones de masas y, a partir de aquí, imponer al revisionismo ciertas formas de unidad de acción*”³²³¹.

Per a fer front al que s'entenia com una simplificació animava a recuperar el monogràfic sobre *revisionisme* ja assenyalat i fixar-se en la distinció que s'hi feia entre els aspectes revisionistes de la política del PCE-PSUC i el paper que jugava en una situació de manca de llibertats. Perquè malgrat els nombrosos elements revisionistes que contenia la seva activitat política -economicisme, gradualisme, estranyament entre propostes polítiques i lluita de masses...-, la principal divergència entre ambdues organitzacions era fruit fonamentalment de l'anàlisi que una i altra feien “*del Estado franquista y del período de la lucha de clases*”³²³², font de “*nuestros distintos planteamientos tácticos y estratégicos*”³²³³.

Ara bé, com que tant una com l'altra organització tenien “*la necesidad primera e ineludible de conquistar las libertades políticas*”³²³⁴ calia que la relació entre ambdues

---

³²²⁵ *Ibíd.*, p. 2.8.

³²²⁶ *Ibíd.*

³²²⁷ *Ibíd.*

³²²⁸ *Ibíd.*, p. 2.9.

³²²⁹ *Ibíd.*

³²³⁰ *Ibíd.*

³²³¹ *Ibíd.*

³²³² *Ibíd.*

³²³³ *Ibíd.*

³²³⁴ *Ibíd.*

fos “de unidad y de lucha a la vez, de unidad y de conflicto”³²³⁵. Unitat en les tasques de desenvolupament dels moviments obrer i popular i del moviment democràtic amb la vista posada a assolir les llibertats polítiques; “*Lucha y conflictos para combatir los errores de análisis de la dirección del PCE-PSUC, destruir las ilusiones catastróficas que pueda sembrar entre el proletariado y demás clases populares, y oponerse a los intentos de poner en primer plano la constitución de organismos representativos en vez de campañas de movilización de masas*”³²³⁶. Per tant, creien que les condicions no estaven encara madures per a forjar el *Partit* alternatiu al PCE-PSUC,

“de elaborar toda nuestra política y de impulsar el trabajo de masas en función de esta perspectiva de alternativa total al PCE-PSUC, sino de incidir en el movimiento obrero y popular con planteamientos unitarios, de exten er [sic] con nuestro trabajo y nuestra propaganda política nuestros criterios políticos y organizativos, de mostrar en la práctica, al nivel real de comprensión de las masas, el caracter nocivo de los planteamientos revisionistas”³²³⁷.

Les darreres idees que exposava el *Document 2* tenien a veure amb la qüestió de la construcció del *Partit* a nivell d'estat. Segons el punt de vista de la *tendència*, tot el que produïa Bandera Roja darrerament estava tenyit de la necessitat de construir el *Partit* i el seu revers, és a dir, la denúncia d'aquells militants o tendències que n'eren contraris, que volien que l'*Organització* fes l'exclusiva funció de coordinació de *Fronts* de lluita. La *tendència* també observava la progressiva fractura de l'*Organització* però en aquest cas entre “los que consideran que la construcción de la organización como partido ya [...] se está haciendo hoy y se basa en la “construcción de una línea política” y los que consideran que estamos en proceso de construcción de una organización nacional y que esto depende fundamentalmente de nuestra iniciativa política concreta y del trabajo de masas que desarrollemos”³²³⁸. Les conseqüències de posar en primer pla les tasques de construcció del *Partit* eren:

“a) que se da prioridad a la ocupación formal o artificial del espacio político. [...]

---

³²³⁵ *Ibíd.*

³²³⁶ *Ibíd.*, p. 2.10.

³²³⁷ *Ibíd.*

³²³⁸ *Ibíd.*, p. 2.11.

- b) que se da prioridad a las declaraciones y a la agitación de grupo [...]
- c) que se da prioridad a la vida interna y orgánica, más que a la aplicación creadora de la línea política. [...]
- d) que la elaboración de la línea política se confunde con la formulación doctrinaria de unos principios, sin relación inmediata con las tareas políticas exigidas por la lucha de masas y la coyuntura política.”³²³⁹

Si aquest era el projecte de la direcció, la *tendència* apostava en canvi per un plantejament que era qualificat de més realista: “*la construcción de la organización nacional*”³²⁴⁰. Aquest objectiu, però, calia afrontar-lo essent conscients de quin era l’estat de Bandera Roja: “*una organización básicamente local, con un núcleo principal en catalunya y dos núcleos relativamente sólidos en Andalucía y Madrid*”³²⁴¹ amb possibilitats de créixer en d’altres indrets on hi havia presència de nuclis més reduïts; una *Organització* amb certa elaboració política i experiència en el treball de masses sòlida però limitada; i uns quadros i militants molt capaços per al treball de masses però sense preparació suficient per a desenvolupar tasques de direcció general. Per a dur a terme el propòsit de construir l’*organització nacional* amb aitals vímets calia concentrar els esforços en:

- “1) *Garantizar en todas partes donde estemos un trabajo de masas ejemplar.*
- 2) *Asegurar una buena propaganda política a escala nacional.*
- 3) *Construir un aparato central, capaz de asumir las siguientes tareas:*
  - a) *asegurar la propaganda política y centralizar los elementos para la elaboración de la línea política.*
  - b) *lanzar iniciativas generales y asegurar su realización [...]*
  - c) *controlar el funcionamiento de las organizaciones locales y regionales, en especial de su trabajo de masas, discutir sus iniciativas políticas y homogeneizar la discusión y la formación de militantes y cuadros.*”³²⁴²

A mode de conclusió, el *Document 2* palesava l’existència d’una tensió, d’una contradicció, entre “*la construcción de la organización nacional y la elaboración de la*

---

³²³⁹ *Ibíd.*

³²⁴⁰ *Ibíd.*

³²⁴¹ *Ibíd.*

³²⁴² *Ibíd.*, p. 2.12.

*línea política, por un lado, y el desarrollo del trabajo de masas y las iniciativas políticas, por otro*³²⁴³. Només la capacitat de sintetitzar totes aquestes necessitats i de saber impulsar a cada torn la més convenient permetria que Bandera Roja es desenvolupés. En canvi, “*si las enfrentamos de manera excluyente -o una cosa o la otra- la OC no puede mantenerse ni desarrollarse*”³²⁴⁴.

Com en el cas anterior, també aquest *Document 2* era respost pel Comitè de Catalunya amb un escrit dividit en dues parts: una primera “*Sobre la construcción del Partido. El papel del PCE y el Movimiento Obrero*” i una segona intitulada “*Sobre el período actual de la crisis del Estado franquista y la lucha democrática*”.

La primera part havia agrupat els tres apartats del *Document 2* que a parer del Comitè de Catalunya compartien força plantejaments amb el *revisionisme*. En primer lloc, però, s’hi exposaven els principals arguments que segons llur criteri els distanciaven del *revisionisme*: l’anàlisi de l’Estat franquista i de l’etapa de lluita en què es trobaven, coincidint en canvi amb ell en què l’objectiu immediat era la consecució de les llibertats; el paper reservat a la classe obrera: “motor” segons el *revisionisme*, “dirigent” segons criteri de Bandera Roja; el caràcter socialista de la revolució pendent i la impossibilitat d’un transit pacífic; “*la concepción leninista y marxista del Partido, frente al concepto del Partido de masas*”³²⁴⁵.

A la idea expressada per la *tendència* segons la qual el PCE-PSUC no podia esdevenir un partit *revisionista* en un marc de manca de llibertats el Comitè de Catalunya hi confrontava la definició de *revisionisme* exposada al *Bandera Roja* número 14 elaborat per una direcció composta bàsicament per persones que pertanyien a la *tendència*: “*el término revisionismo designa la introducción de la política burguesa en el seno del Movimiento Obrero para poner a éste a remolque de los intereses de las clases dominantes*”³²⁴⁶. I aquesta política burgesa com s’havia traduït en el cas del PCE-PSUC? Substituint en la direcció de la lluita la classe obrera pel *Partit*, la lluita de classes per la revolució científico-tècnica, i el maxisme-leninisme com a mètode d’anàlisi i ideologia proletària per l’*oportunisme* i el *possibilisme* polítics.

Sobre les condicions i la necessitat d’abordar la construcció del *Partit* es qualificava d’“*humildad extrema conceputar a la OCE como una organización local*”³²⁴⁷ quan

---

³²⁴³ *Ibíd*em, p. 2.13.

³²⁴⁴ *Ibíd*em.

³²⁴⁵ “Respuesta al documento nº 2”, p. 1, dins *Boletín Comunista*, nº 22.

³²⁴⁶ *Ibíd*em.

³²⁴⁷ *Ibíd*em, p. 2.

Bandera Roja “*cuenta hoy con un millar de militantes con incidencia real aunque en diferente medida en Catalunya, Sevilla, Málaga, Madrid, Mallorca y la emigración, con núcleos en Valencia, Bilbao y Galicia, y más incipientemente en otras provincias*”³²⁴⁸.

A més, no era una novetat que Bandera Roja assenyales l’orfandat d’un puixant moviment obrer i popular que, a “*falta de una política proletaria y revolucionaria*”³²⁴⁹ havia de bregar entre el *revisionisme* i l’*esquerranisme*. Per tant, si a una *Organització* força desplegada arreu hi sumaves una creixent lluita obrera i popular, “*la construcción de una línea proletaria no se “reduce a una operación de escritura”*”³²⁵⁰ segons expressió de la *tendència*.

El Comitè de Catalunya tampoc no participava de la preponderància que la *tendència* assignava als acords amb d’altres classes en la lluita per la democràcia i en funció dels quals es reservava el paper de motor a la classe treballadora. A parer seu “*Entre la política democrática de las clases dominantes y la del pueblo, hoy por hoy, solo son posibles compromisos muy concretos, no alianzas, pues corresponden a dos políticas con objetivos centrales antagónicos*”³²⁵¹.

L’obsessió que mostrava la *tendència* respecte la unitat del moviment obrer partia, sempre segons el Comitè de Catalunya, d’un error de base: centrar-se exclusivament en l’aspecte organitzatiu quan de fet “*la unidad de la clase obrera es fundamentalmente una unidad política, de lucha y de objetivos*”³²⁵². En conseqüència, la unitat s’havia de construir en la lluita i a partir del desplegament d’un sindicalisme de classe. Negava també l’acusació de voler crear *Sectors* arreu, quan el seu plantejament era donar suport a “*las CC OO existentes y sólo en aquellos lugares donde su estancamiento, laxitud o abandono como formas organizativas estables es especialmente grave, promovemos en su lugar comisiones de nuevo tipo que aseguren el proceso de organización y avance del M.O.*”³²⁵³. I defugien l’acusació de *divisionistes* pel fet d’haver llançat la consigna de reconèixer CCOO com un Sindicat ja que “*CC OO son hoy la representación organizada del MO*”³²⁵⁴, l’instrument que havien fet seu les masses per a desenvolupar la lluita sindical. Qualsevol altre plantejament era vist com un intent de “*subordinar las propias organizaciones que han forjado las masas a políticas de tipo reformista o*

---

³²⁴⁸ *Ibíd.*, p. 3.

³²⁴⁹ *Ibíd.*

³²⁵⁰ *Ibíd.*

³²⁵¹ *Ibíd.*, p. 4.

³²⁵² *Ibíd.*

³²⁵³ *Ibíd.*, p. 5.

³²⁵⁴ *Ibíd.*

conciliador”³²⁵⁵.

La segona part de la *Resposta al Document 2*, “*Sobre el período actual de la crisis del Estado franquista y la lucha democrática*”, va ser organitzada al seu torn en tres apartats: La crisi del franquisme; El Moviment Democràtic, Front Democràtic i Pacte per la Llibertat; i La República i els compromisos.

La *tendència* atribuïa a la direcció de Bandera Roja una posició que resumia de la següent manera: “*Estamos en un período de ofensiva política de las clases dominantes. Estas se encuentran muy bien con la actual forma de Estado y en todo caso solo queda introducir pequeños retoques en el curso del proceso sucesorio*”³²⁵⁶. El que exposava en canvi el Comitè de Catalunya era una caracterització de la crisi del franquisme entesa com “*el resultado del enfrentamiento entre la lucha popular por las libertades políticas y el proceso de transformación de su Estado por parte de las clases dominantes*”³²⁵⁷. La política que estaven desplegant les classes dominants tenia per objectiu “*adaptar los mecanismos y la forma del Estado a sus nuevas necesidades*” en “*un proceso gradualista cuyo objetivo es ampliar el margen de maniobra y negociación entre las diversas fracciones del B D [Bloc Dominant]*”³²⁵⁸. A l’altre extrem,

“la política proletaria en la lucha del pueblo por las libertades políticas se basa en la lucha de masas para el derrocamiento de la dictadura, para inflingir una derrota parcial a las clases dominantes, conquistar la máxima libertad para el pueblo, y pasar así a un período superior de conciencia, lucha y organización de las masas que permita emprender la ofensiva revolucionaria por la toma del poder y la conquista de la plena emancipación y liberación en el socialismo”³²⁵⁹.

Per tant, afirmava el Comitè de Catalunya, sí que es tenia present que el franquisme estava en crisi. El que calia era però desentrellar en favor de qui es resoldria.

La concepció que la *tendència* tenia del moviment democràtic era “*muy similar a la del revisionismo*”³²⁶⁰. Però, de totes maneres, allò que finalment era rellevant en aquest àmbit era qui dirigia aquesta convergència interclassista. I, mentre Bandera Roja sempre havia

---

³²⁵⁵ *Ibíd.*

³²⁵⁶ *Ibíd.*

³²⁵⁷ *Ibíd.*

³²⁵⁸ *Ibíd.*

³²⁵⁹ *Ibíd.*, p. 6.

³²⁶⁰ *Ibíd.*

reservat per a la classe obrera “*el papel dirigente en todo el proceso revolucionario y en la actual lucha por las libertades políticas*”³²⁶¹, el revisionisme “*asigna al movimiento obrero un simple papel de “motor” del proceso de cambio político*”³²⁶². La cessió de la direcció del procés de liquidació de la dictadura a la burgesia s’expressava políticament en “*la renuncia a desarrollar la lucha por la República, a plantear “reivindicaciones de fondo”, a participar en el gobierno provisional, las promesas de respecto a la legalidad democrática, de no utilización de la violencia, de un proceso gradual y pacífico al socialismo*”³²⁶³. Aquest arraconament de la classe treballadora i de la lluita de masses de la direcció de la lluita antifranquista quedava reflectida també en les tasques que reservava a Bandera Roja, reduïdes bàsicament al desenvolupament de la lluita de masses, a la realització d’una sèrie “*experiencias ejemplares para las masas y para el PCE-PSUC*”³²⁶⁴. És a dir, el paper que s’assignava a l’Organització era “*sencillamente de ayudar, desde fuera del PCE, a la realización de la política democrática revisionista que, según la tendencia, “coincide en buena parte con la nuestra*”³²⁶⁵. Finalment, s’afirmava que la *tendència* provava d’equiparar República i Pacte per la Llibertat quan, justament, ambdues apostes representaven propostes irreconciliables: “*la del Frente Democrático del pueblo en lucha por la República, bajo la dirección de la Clase Obrera y la del Pacto para la libertad bajo la dirección de la burguesía*”³²⁶⁶.

Pel que feia a l’abandonament de l’aspiració a la República expressat per la *tendència* tot argüint que sectors de les classes mitjanes i classes altes no l’avalaven, el Comitè de Catalunya es mostrava francament sorprès: “*¡Cuando precisamente el significado de la República es el de romper con las limitaciones pseudo-democráticas de las clases dominantes [...]*”³²⁶⁷. I es recolzaven aquest cop en l’autoritat del Lenin de *Dues tàctiques* quan afirmava que “*más allá del límite hasta el cual empuja la burguesía monárquica, hay que preconizar activamente, subrayar y colocar en primer plano consignas que excluyan la “inconsecuencia” de la democracia burguesa. Una de estas consignas es la de la República*”³²⁶⁸. De totes maneres, Bandera Roja era conscient que la dictadura, encara que estigués en crisi, no s’acabaria d’ensorrar sense la participació del màxim de

---

³²⁶¹ *Ibíd.*

³²⁶² *Ibíd.*

³²⁶³ *Ibíd.*, p. 7.

³²⁶⁴ *Ibíd.*, p. 8.

³²⁶⁵ *Ibíd.*

³²⁶⁶ *Ibíd.*, p. 7.

³²⁶⁷ *Ibíd.*

³²⁶⁸ *Ibíd.*, p. 8.

sectors socials possibles. Per això, a banda del seu programa polític republicà, al qual no renunciava, des de ben al principi havia establert un programa de mínims, les bases d'un futur compromís, que preveia: “*libertades/amnistia/gobierno provisional/As. Constituyente/lib. nacionales y derecho de autodeterminación*”³²⁶⁹.

La *Respuesta al documento 2* cloïa amb unes referències a la qüestió de la violència política. Començava congratulant-se irònicament “*que la tendencia critique, como ya hizo la OCE en su momento, el concepto de “guerra prolongada” que aparece en el punto 4 del doc. de ref.*”, doncs aquesta expressió havia estat incorporada al *Documento de Referencia* precisament “*por algunos miembros de la actual tendencia*”³²⁷⁰. Criticava en canvi que s'acusés l'actual direcció d'ocupar-se de problemes típics de grupuscle per abordar la qüestió de la necessitat de l'enfrontament violent contra les classes dominants en la lluita pel poder quan, de fet, “*esta cuestión tiene una clara repercusión en nuestras tareas inmediatas, en el sentido de educar ya hora [sic] a las masas más combativas de la lucha contra sus enemigos*”³²⁷¹. La qüestió del paper reservat a la violència en la lluita per l'emancipació, recordaven a més, no era la primera vegada que es tractava des de Bandera Roja i, quan encara la direcció era responsabilitat del nucli inicial -*Bandera Roja* nº 13, de novembre de 1971-, ja s'havia reflexionat al voltant d'aquesta imprescindible tasca d'educació política de les masses respecte l'ús de la violència. Ara, però, “*La tendencia propone abandonarla del todo, lo cual es absolutamente inaceptable*”³²⁷².

5.2. Bandera Roja de Catalunya

Coincidint en el temps amb la publicació d'aquest *Boletín Comunista* nº 22 -recordem, entre el maig i el juny de 1974- el nucli de la *tendència* feia pública la seva sortida de l'*Organització* i la creació d'un nou col·lectiu amb un nom que afavoria la confusió: *Bandera Roja de Catalunya*. L'*API* en reproduïa el comunicat amb data juny de 1974 i n'oferia alguna informació addicional.

Anunciat com una notícia de darrera hora, l'agència de notícies propera al PSUC oferia la “*confirmación oficial de la escisión en la “Organización Comunista de España”*”

---

³²⁶⁹ *Ibíd.*, p. 9.

³²⁷⁰ *Ibíd.*

³²⁷¹ *Ibíd.*

³²⁷² “*Respuesta al documento nº 2*”, p. 9, dins *Boletín Comunista*, nº 22.

(Bandera Roja)³²⁷³. La confirmació oficial era, és clar, la publicació d'un "*Comunicado de la organización "Bandera Roja de Catalunya"*³²⁷⁴ amb data juny de 1974 que informava que "*Tras unos meses de tensiones internas y de divergencias [...] los dos sectores de la organización que nos oponíamos en Barcelona hemos decidido, de común acuerdo, romper los vínculos organizativos y actuar como organizaciones separadas*"³²⁷⁵. La que era qualificada com "*una importante ruptura*"³²⁷⁶ de l'*Organització* havia dut a organitzar-se dins de BRC "*más de la mitad de la anterior organización local*"³²⁷⁷. Ara bé, malgrat que la trencadissa s'havia produït només a Barcelona, "*es indudable que estas mismas tensiones no son exclusivas de la organización local de Barcelona*"³²⁷⁸, preveient ja la possibilitat que la ruptura de Bandera Roja s'esdevingués en dos actes. Els arguments que adduïa els escindits eren quatre:

- 1) Divergències respecte l'anàlisi de la situació política general i del paper de la lluita democràtica. Des de BRC s'interpretava que l'ofensiva política de les classes dominants en lloc d'enfortir el règim el minava, aprofundint en llur crisi. Davant d'aquesta situació calia que se situés "*en primer plano de nuestra actividad la necesidad de forjar convergencias democráticas que puedan cristalizar en compromisos sobre las libertades, asumidos por todas las fuerzas que están hoy en favor de una ruptura democrática*"³²⁷⁹.
- 2) Divergències respecte el paper que havien de jugar moviment obrer i popular. A parer de BRC calia que el moviment obrer participés "*directa y activamente en el proceso de convergencia democrática real*"³²⁸⁰ per tal d'ocupar una "*posición dirigente en la lucha democrática*"³²⁸¹. L'assumpció d'aquesta tasca dirigent s'havia d'exercir però des d'una posició d'autoritat que només es podria assolir si s'afrontava de forma imminent "*la unidad del movimiento obrero*"³²⁸².
- 3) Divergències respecte la construcció de l'*Organització* i la relació entre aquesta i la resta de forces polítiques del moviment obrer. Contràriament al que plantejava la direcció

---

³²⁷³ "Última hora: confirmación oficial de la escisión en la "Organización Comunista de España" (Bandera Roja)" dins *API*, n° 51, 19 de juny de 1974, p. I.

³²⁷⁴ *Ibíd.*, p. II.

³²⁷⁵ *Ibíd.*

³²⁷⁶ *Ibíd.*

³²⁷⁷ *Ibíd.*

³²⁷⁸ *Ibíd.*

³²⁷⁹ *Ibíd.*

³²⁸⁰ *Ibíd.*

³²⁸¹ *Ibíd.*

³²⁸² *Ibíd.*

de Bandera Roja, BRC s'oposava a la “*construcción voluntarista de un partido, que no corresponda a nuestra implantación y a nuestras fuerzas reales y, menos todavía, basado en la teorización de un vacío político que hay que llenar rápidamente*”³²⁸³. La seva proposta passava per “*construir una organización centrada en una iniciativa política real y en el trabajo de masas [...] que pone en primer plano las relaciones de unidad con el resto de las fuerzas políticas obreras y populares*”³²⁸⁴.

4) La darrera divergència asenyalada era “*la relativa a la manera de entender la elaboración de una estrategia política y el papel que tienen los objetivos intermedios en el proceso revolucionario*”³²⁸⁵.

La informació que hi afegia el periòdic quantificava en uns 120 els militants que s'havien escindit, la qual cosa representava “*la práctica totalidad de los militantes de los frentes universitario y de enseñantes, de profesionales e intelectuales, y con numerosos efectivos de las organizaciones de barriadas*”³²⁸⁶. Entre els escindits s'hi trobava, a més, “*Los dirigentes políticos y teóricos más relevantes de la organización -algunos de los cuales ya habían sido desbancados de sus cargos de responsabilidad en los últimos meses, como consecuencia de las tensiones internas*”³²⁸⁷. En canvi, i segons informació proporcionada pels mateixos militants, “*el grueso de la organización obrera ha permanecido encuadrado en la OCE (BR). Es así, en particular, en el cinturón industrial de Barcelona, en Bajo Llobregat y en el [sic] Vallés Oriental, donde sólo se cuentan unos pocos militantes adheridos al nuevo grupo*”³²⁸⁸. Respecte el futur més immediat de BRC l'API avançava que “*el criterio mayoritario parece ser el de ir hacia la constitución de una tendencia -“al estilo del grupo italiano Il Manifesto”-*”³²⁸⁹ tot i que també havien sentit força opinions partidàries “*de la integración “en algunas de las organizaciones marxistas existentes en Cataluña, tras un período de discusión y clarificación política que ya está en marcha*”³²⁹⁰. Aquesta segona opció vindria avalada per un dirigent del PSUC que els havia informat que alguns antics militants de Bandera Roja ja s'havien incorporat al *Partit* i que “*algunos de los ex-dirigentes de la misma más caracterizados han iniciado*

---

³²⁸³ *Ibíd.*

³²⁸⁴ *Ibíd.*

³²⁸⁵ *Ibíd.*

³²⁸⁶ *Ibíd.*

³²⁸⁷ *Ibíd.*

³²⁸⁸ *Ibíd.*

³²⁸⁹ *Ibíd.*

³²⁹⁰ *Ibíd.*

*conversaciones con altos dirigentes del PSUC, para dilucidar los aspectos coincidentes que existen entre ambas organizaciones*³²⁹¹.

El *Boletín Comunista* número 23 va publicar-se just un mes després, al juliol, i contenia diversos documents rellevants d'entre els quals només en subratllarem però el Comunicat de la Secretaria Política valorant la primera escissió que acabava d'afectar Bandera Roja. Feia poques setmanes, s'afirmava, *“se ha producido en Barcelona una importante escisión en la OCE, dirigida por algunos miembros de la actual dirección nacional y local (M. Mo.A.L.P.B.) que engloba poca más del tercio de los camaradas existentes en tal ciudad, así como algunos otros elementos aislados*³²⁹². Els arguments dels escindits giraven al voltant *“de una crítica organizativa, de una posición política poco desarrollada y de un gran nerviosismo frente a la ofensiva “política” del revisionismo y la creciente actividad de las diversas políticas existentes en el seno del Bloque Dominante*³²⁹³. La Secretaria Política PERÒ no volia entrar a debatre la posició política de fons perquè *“esa tarea se inserta en el proceso de definición política, que compete al conjunto de la Organización*³²⁹⁴ i, per tant, mantenia el criteri *“de tener en cuenta las posiciones de la escisión en el proceso de discusión y de elaboración*³²⁹⁵ malgrat la decisió d'abandonar Bandera Roja. El que sí lamentava era que *“los camaradas forzasen la escisión sin aprovechar el Cté. Político para exponer sus posiciones y forzar una amplia discusión en el seno de la OCE*³²⁹⁶.

L'objectiu principal d'aquest Comunicat era presentar a la militància, estigués aquesta més o menys informada del procés que havia acabat amb una escissió, la lectura que en feia la direcció. La decisió d'escindir-se de Bandera Roja era qualificada d'*“oportunismo táctico*³²⁹⁷ i el refús a treballar en la forja d'una *“política revolucionaria de masas, de avanzar en la perspectiva de construir el Partido R volucionario [sic], asignando así a la OC un papel de colaboración crítica con el PCE-PSUC*³²⁹⁸ de *“Divergencias no conciliables*³²⁹⁹. A aquesta posició política hi havien arribat revisant la caracterització

---

³²⁹¹ *Ibíd.*

³²⁹² “Comunicado de la Secretaria Política. Análisis de la escisión producida en Barcelona y reflexiones a tener en cuenta” dins *Boletín Comunista*, nº 23, juliol de 1974, p. 11.

³²⁹³ *Ibíd.*

³²⁹⁴ *Ibíd.*, p. 12.

³²⁹⁵ *Ibíd.*

³²⁹⁶ *Ibíd.*

³²⁹⁷ *Ibíd.*

³²⁹⁸ *Ibíd.*

³²⁹⁹ *Ibíd.*

que del *revisionisme* havia fet Bandera Roja ja el maig de 1972³³⁰⁰ i altres elements fonamentals de l'elaboració política de Bandera Roja “tanto en lo referente al carácter de la DF [Dictadura Franquista] como al carácter de la lucha por las libertades y la lucha por el socialismo”³³⁰¹. En darrer lloc, el plantejament polític de l'escissió havia cristal·litzat, afirmava la Secretaria Política, en tres tendències:

*“La de aquellos que están ya organizandose en el PSUC o tienden a ello, la de aquellos que critican a la OCE por una serie de problemas organizativos reales y bajo la influencia inicial de algunos de los camaradas escindidos han marchado pero son conscientes de la inviabilidad de tal escisión, y ponen en primer plano volver a discutir con la PCE [sic] y por último la de aquellos que intentan formar un núcleo local alrededor de una nueva revista a la que tambien llamaron (BR), como base de su actividad “critica” personal.”*³³⁰²

Les causes de l'escissió venien, com ja s'ha dit, de lluny. La Secretaria situava també “En Abril-Mayo-73, tras un largo periodo de no publicar el BR”³³⁰³ -el darrer havia estat el monogràfic “El revisionismo en España” d'un any enrere- l'inici de la discussió al voltant de tres qüestions:

- “- sobre la necesidad o no de poner en primer plano la construcción de la OCE a nivel de todo el Estado.*
- La política democrática de la OCE y en especial nuestra política en la Asamblea de Catalunya.*
- El papel de las organizaciones de masas y la política de SECTORES DE COMISIONES OBRERAS.”*³³⁰⁴

Des d'aleshores s'havia iniciat “un rápido trabajo de tipo fraccional en Catalunya creando grandes recelos”³³⁰⁵ que van coincidir en el temps amb l'aparició del *Boletín*

---

³³⁰⁰ Data de publicació del *Bandera Roja* monogràfic sobre “El revisionisme en España”.

³³⁰¹ *Ibíd.*

³³⁰² *Ibíd.*, p. 13.

³³⁰³ *Ibíd.*

³³⁰⁴ *Ibíd.*

³³⁰⁵ *Ibíd.*, p. 14.

Comunista n° 18 que havia de situar en primer pla els dos principals reptes que havia d'abordar inexcusablement Bandera Roja:

- “- *Construir la OCE a nivel de toda España*
- *Elaborar un Doc. de Ref. [sic] con las bases de la política comunista hoy en España.*”³³⁰⁶

L'elaboració del *Document de Referència* i dels arguments que havia de recollir per a incentivar la discussió política entre la militància i fer avançar Bandera Roja va ser motiu de discussió com també ho va ser la composició dels òrgans de direcció. “*El resultado fue el bloqueo de la discusión y del Proyecto [de Document de Referència], el abandono [sic] de la Secretaria por uno de sus miembros y la propuesta de dimisión de otros dos, propuesta que fue rechazada*”³³⁰⁷.

Amb la publicació del *Boletín Comunista* n° 20 d'abril de 1974 s'havia volgut afrontar la situació de crisi interna que s'estava estenent però “*por su esquematismo no sirvió para superar los recelos existentes*”³³⁰⁸. Va haver de ser finalment la Circular n° 1 del Comitè Executiu la que va assentar les bases per a superar la crisi sobre els següents arguments:

“*a) la OCE no esta en condiciones de elaborar un documento general de ref., debe centrar su trabajo en el avance de tres ejes:*

- *la política comunista en el seno del movimiento obrero [...]*
- *La política democrática del proletariado [...]*
- *El papel de la OCE (BR) y la construccion del PARTIDO [...]*

b) revisar y rectificar el trabajo del Cté. Ejecutivo [sic] y de la Secretaria como verdaderos organos de dirección general.

c) preparar la celebración del Cté Político, sobre las bases de delegados elegidos democráticamente, donde se presentaria los informes bases de nuestro programa.”³³⁰⁹

---

³³⁰⁶ *Ibíd.*

³³⁰⁷ *Ibíd.*

³³⁰⁸ *Ibíd.*

³³⁰⁹ *Ibíd.*

La metodologia per a la elaboració dels tres documents que havien de marcar el futur immediat de l'*Organització* seria: redacció d'un document intern per part de militants amb punts de vista diferents; discussió del document amb la Secretaria Política i revisió per part del Comitè Polític; i publicació al *Política Comunista*. La redacció del primer dels documents es va encarregar “a los camaradas S., Pa y Mo (*Hoy este último en la escisión*)”³³¹⁰ però només Pa va fer la feina. Després de la revisió de la Secretaria Política, aquesta va aprovar-ne la seva publicació al *Política Comunista* n° 2³³¹¹ amb un sol vot en contra. “*Pero la votación y aparición del Política Comunista n°2 se convirtió en el punto de partida de la escisión*”³³¹².

A finals d'octubre, els escindits havien aprofitat les pàgines d'API per fer pública una “*Carta dirigida por BR de Catalunya a los militantes de la OCE (BR)*”³³¹³ que, tot i que es presentava com un instrument que volia “*evitar la falta de contacto y desconocimiento mútuo*”³³¹⁴, argumentava en contra de la necessitat de l'existència de Bandera Roja i animava als seus militants a “*reconocer que nuestra organización no ha tenido ... una línea político específica y alternativa a la del PCE-PSUC*”³³¹⁵ i que, en el moment present, no existia “*más política democrática en el seno de la clase obrera y el pueblo que la que representa el PCE-PSUC, sin renunciar a nada de todo lo que de positivo representa nuestra experiencia*”³³¹⁶. Aquestes reflexions, tal com era d'esperar, havien estat molt ben rebudes pel PSUC, la direcció del qual “*nos ha hecho una propuesta formal de integración negociada en el Partido de todos los militantes de BR de Catalunya, (con) la incorporación de todos los cuadros y responsables a los comités correspondientes, incluso la elección por nuestra parte de tres o más militantes para el Comité Central y el Comité de Barcelona*”³³¹⁷. La seva resposta, afirmaven, havia estat dir-los que estaven disposats a integrar-se sempre que abans es produís “*un proceso previo de discusión y práctica política conjunta, que nos permitiera un conocimiento mútuo [sic] imprescindible cara al funcionamiento posterior*”³³¹⁸. Entenem que era en aquest marc

---

³³¹⁰ *Ibíd.*

³³¹¹ Publicat al maig de 1974, el *Política Comunista* número 2 estava dedicat íntegrament a donar a conèixer el document “*La política de los comunistes en el movimiento obrero*”.

³³¹² *Ibíd.*

³³¹³ “*Carta dirigida por BR de Catalunya a los militantes de la OCE (BR)*” dins *API: Agencia Popular Informativa*, n° 56, 24 d'octubre de 1974, pp.IX-X.

³³¹⁴ *Ibíd.*, p.IX.

³³¹⁵ *Ibíd.*

³³¹⁶ *Ibíd.*

³³¹⁷ *Ibíd.*, p.X.

³³¹⁸ *Ibíd.*

que calia inscriure la participació d'una "àmplia representació de l'organització universitària [sic] de "Bandera Roja de Catalunya"³³¹⁹ a la II Conferència Universitària del Partit Socialista Unificat de Catalunya" celebrada a mitjans d'aquell mateix mes d'octubre. Ara bé, les converses per a la seva integració al PSUC no acabaven de començar, com semblava que es volgués donar a entendre en aquesta *Carta* dirigida al militants de Bandera Roja, sinó que estaven a punt d'arribar a la seva fi.

Les converses entre Bandera Roja de Catalunya i el PSUC i els efectes que la incorporació dels antics militants de Bandera Roja van tenir per al PSUC han estat estudiades amb detall per l'historiador Giaime Pala³³²⁰. Del seu treball se'n desprèn, en primer lloc, que les converses entre alguns dels dirigents d'ambdues organitzacions no només no acabaven de començar sinó que el primer contacte entre els seus dirigents Jordi Solé Tura, per part de Bandera, i Miguel Núñez, en representació del PSUC, es va produir ja el 1970. En una carta redactada per en Núñez amb data de 7 de març de 1970 explicava a la seva direcció que "*esta semana tuve una entrevista con Solé Tura que se muestra muy dispuesto a la colaboración con nosotros, y según él, una parte, la principal, de las gentes más caracterizada de B.R.*"³³²¹. Al mes de juny del mateix any es va produir una nova reunió malgrat les reticències que anava acumulant en Miguel Núñez contra Bandera Roja fruit de les discussions que havia de sostenir amb la incipient Coordinadora de *Sectors* de Comissions Obreres. Els greuges que pogués anar acumulant no eren però suficients per a aturar els contactes ja que la direcció instal·lada a París i especialment el seu secretari genererel Gregorio López Raimundo sostenia que "*me parece justo que se prosigan los contactos con los amigos de B.R. pese a las dificultades surgidas*"³³²².

Una altra carta d'en Miguel Núñez ens informava d'una tercera reunió molt propera en el temps. Aquest cop ambdues delegacions havien crescut: per la banda del PSUC, el Miguel Núñez s'havia fet acompanyar per l'Antoni Gutiérrez Díaz, i de Bandera Roja hi havien assistit "*los tres, al parecer, principales de B.R., Alfonso Carlos Comín, Jordi Borja y*

---

³³¹⁹ "II Conferència universitària del PSUC. Comunicat" dins *Treball*, n° 400, 28-X-1974, p. 8.

³³²⁰ PALA, Giaime; "Una semilla de discordia. La entrada de Bandera Roja en el PSUC" dins *Revista HMiC*, Universitat Autònoma de Barcelona, 2010.

³³²¹ "Carta de Saltor" (Miguel Núñez), 7 de març de 1970. AHPCE, Fons PSUC, Caixa 59, citat a PALA, Giaime; "Una semilla de discordia. La entrada de Bandera Roja en el PSUC" dins *Revista HMiC*, Universitat Autònoma de Barcelona, 2010, p. 3.

³³²² "Carta de Martín" (Gregorio López Raimundo), 11 de juny de 1970. AHPCE, Fons PSUC, Caixa 59, citat a PALA, Giaime Pala. "Una semilla de discordia. La entrada de Bandera Roja en el PSUC" dins *Revista HMiC*, Universitat Autònoma de Barcelona, 2010, p. 3.

Jordi Solé-Tura³³²³. Respecte el resultat de la reunió, en Miguel Núñez havia pogut saber que els membres de Bandera Roja havien “*quedado muy contentos*”. En canvi, afirmava, “*Nosotros no tanto, pues la práctica demuestra la dificultad para tratar con gentes, a la hora de discutir, que parecen hablar desde dentro del Partido con un sentido de crítica interna, como si fuesen una fracción legalizada dentro del Partido*”.

No sabem si aquesta va ser la darrera de les converses entre membres de la direcció de Bandera Roja i del PSUC durant els primers anys setanta. El que sí podem confirmar és que a principis de 1974 en Jordi Solé Tura havia reprès el contacte amb en Miguel Núñez³³²⁴. I que volia reunir-se també amb la direcció a l'exili. En una carta d'en Gregorio López Raimundo amb data 2 de febrer de 1974 adreçada a l'Ángeles, pseudònim de la Leonor Bornao, informava que entre el que li feia arribar hi havia “*para S. una serie de publicaciones de B.R., que puede interesarle leer (o al menos hojear) antes de la entrevista solicitada por S.T.*”³³²⁵, és a dir, Solé Tura. Des d'aleshores, els contactes es van anar fent com més va, més habituals, perquè els uns estaven francament interessats en incorporar-se al PSUC, la força política d'esquerres que preveïen seria hegemònica en la fase final del franquisme, i els altres volien incorporar el màxim de militants de Bandera Roja no només perquè era “*Después del Partido, la fuerza más activa en a influencia de masas en Barcelona, Bajo Llobregat y Vallés*”³³²⁶, sinó perquè a més els obria la porta a tot un nou món al què fins aleshores els havia estat molt difícil accedir: els cristians comunistes, d'entre els quals l'Alfons Carles Comín n'era un dels abanderats.

A principis de novembre, el Secretari General del PSUC afirmava que les negociacions per incorporar BRC al PSUC havien “*entrado en la recta final y espero que antes de un mes podamos anunciar públicamente su conclusión*”³³²⁷. A mitjans de mes es feia arribar als membres del Comitè Central una Carta redactada pel Comitè Executiu on se sol·licitava “*su aprobación para formalizar el ingreso colectivo en el PSUC de los miembros de BRC*”³³²⁸. El Comitè Executiu qualificava aquesta més que probable

---

³³²³ “Carta de Saltor”, 13 de juny de 1970. AHPCE, Fons PSUC, Caixa 59, citat a PALA, Giaime; “Una semilla de discordia. La entrada de Bandera Roja en el PSUC” dins *Revista HMiC*, Universitat Autònoma de Barcelona, 2010, p. 4.

³³²⁴ PALA, Giaime; “Una semilla de discordia. La entrada de Bandera Roja en el PSUC” dins *Revista HMiC*, Universitat Autònoma de Barcelona, 2010, p. 7.

³³²⁵ “Carta de Nogués”, 2 de febrer 1974. AHPCE, Fons PSUC, Caixa 59.

³³²⁶ Apunts manuscrits de Miguel Núñez, “Sobre BR”, 1974. AHCONC, Fons Centre de Treball i Documentació. Citat a PALA, Giaime Pala. “Una semilla de discordia. La entrada de Bandera Roja en el PSUC” dins *Revista HMiC*, Universitat Autònoma de Barcelona, 2010, p. 7.

³³²⁷ “Carta de Nogués”, 2 de novembre 1974. AHPCE, Fons PSUC, Caixa 59.

³³²⁸ “Carta de Nogués”, 16 de novembre 1974. AHPCE, Fons PSUC, Caixa 59.

incorporació de BRC dins el PSUC com “d’una primera experiència històrica a l’Europa Occidental pel que fa a les relacions entre els Partits Comunistes i els grups i organitzacions que, tot reclamant-se del socialisme, de la ideologia marxista-leninista, varen brollar en la dècada del 60 a conseqüència d’escissions en els Partits Comunistes o de la cristal·lització de corrents socialistes independents que generalment varen adoptar positures d’enfrontament amb els Partits Comunistes”³³²⁹. Aquesta perspectiva els permetia afirmar doncs que la incorporació de BRC no només suposaria “un gran èxit polític i d’enfortiment del nostre PSUC”³³³⁰ sinó també “un important precedent en les relacions del Partit amb l’OCE BR, amb l’organització del PC (i) i amb altres grups socialistes”³³³¹.

El Comitè Executiu confiava en recollir una majoria de respostes afirmatives del Comitè Central per a començar a fer arribar el text “*a los Comites y Cuadros del PSUC con el fin de facilitar la comprension [sic] del hecho y el acoplamiento de los cuadros y militantes de BRC en nuestras organizaciones*”³³³². En canvi, les negociacions pels llocs de direcció estava del tot tancada: “*Por arriba existe una compenetración completa y ya hemos acordado los lugares en que cada uno de los dirigentes del grupo va a trabajar*”³³³³. Segons els càlculs que havien fet, “*la disolución de BRC y su ingreso colectivo en el PSUC tomarán estado formal a partir del próximo 1º de diciembre*”³³³⁴ com de fet així va ser.

La comunicació que en va fer el PSUC va ser la següent: a la portada del número 402 de *Treball* s’hi destacava un breu comunicat del Comitè Executiu del PSUC amb data 26 de novembre que anunciava l’“Ingrés col·lectiu de BANDERA ROJA DE CATALUNYA al PSUC”³³³⁵. Tal com s’havia previst s’anunciava que “El primer de desembre vinent entrarà en vigor l’acord conclús entre el Comitè Executiu del PSUC i “Bandera Roja de Catalunya” segons el qual aquesta darrera organització s’autodissol i els seus membres passen a engrossir les files del nostre Partit”³³³⁶. De fet, però, tal com afirmava via carta el Gregorio López Raimundo, els militants de BRC “*ya están trabajando dentro del P*

---

³³²⁹ “Carta del Comitè Executiu als membres del Comitè Central del PSUC”, p. 1. Novembre 1974. AHPCE, Fons PSUC, Caixa 59.

³³³⁰ *Ibidem*, p. 4.

³³³¹ *Ibidem*.

³³³² “Carta de Nogués”, 16 de novembre 1974. AHPCE, Fons PSUC, Caixa 59.

³³³³ *Ibidem*.

³³³⁴ *Ibidem*.

³³³⁵ “Ingrés col·lectiu de BANDERA ROJA DE CATALUNYA al PSUC” dins *Treball*, n° 402, portada.

³³³⁶ *Ibidem*.

[Partit]”³³³⁷. Aquesta incorporació en bloc dels militants de Bandera Roja de Catalunya havia estat possible després que el debat intern que van iniciar en separar-se de Bandera Roja “la totalitat dels seus components s’identificaven en allò fonamental amb la política del nostre Partit i desitjaven ingressar-hi col·lectivament en les condicions que assenyalen els Estatuts del PSUC”³³³⁸. Per poder llegir el “Comunicat de l’organització Bandera Roja de Catalunya” que duia data del 25 de novembre, és a dir, un dia abans que el del PSUC, va caldre esperar al número següent de *Treball* i arribar fins a la pàgina 7. És probable que la voluntat de la direcció del PSUC fos publicar tots dos comunicats al mateix número però en López Raimundo informava que “*Hemos precipitado su publicación debido a que nos llegaron algunas peticiones de que se diera rápidamente [sic] una explicación al Partido*”³³³⁹, una prova de que la seva incorporació no només no estava essent gens transparent sinó que a més l’operació comptava des de bell antuvi amb prou escèptics o fins i tot detractors. Al Comunicat de Bandera Roja de Catalunya s’hi podia llegir que la decisió d’ingressar col·lectivament al PSUC era “la culminació d’un procés polític [...] que ha tingut com a eixos principals d’avanç l’arrelament constant en la lluita de masses i l’esforç per accelerar [...] la crisi de la dictadura i preparar les condicions de la ruptura democràtica. Aquest avanç ens ha dut a una plena identificació amb la política del PSUC, perquè és la política que millor representa i expressa els interessos de les masses populars”³³⁴⁰. L’últim missatge anava tenia la pretensió d’animar a seguir el mateix camí a la resta de comunistes catalans ja que “En moments de canvi polític com els que vivim, el reforçament del PSUC és el primer deure de tots els comunistes”³³⁴¹.

3.6.3. Una segona escissió afecta el conjunt de l’Organització

Com si aquesta darrera crida de Bandera Roja de Catalunya tingués facultats sobrenaturals l’*API* publicat el 5 de desembre informava que “*Culminando un proceso muy amplio de discusiones en su seno, se ha producido una nueva ruptura en la Organización Comunista de España (Bandera Roja) -OCE-*”³³⁴². Però ni a la direcció de

---

³³³⁷ “Carta de Nogués”, 30 de novembre de 1974. AHPCE, Fons PSUC, Caixa 59.

³³³⁸ “Ingrés col·lectiu de BANDERA ROJA DE CATALUNYA al PSUC” dins *Treball*, n° 402, portada.

³³³⁹ “Carta de Nogués”, 30 novembre 1974. AHPCE, Fons PSUC, Caixa 59.

³³⁴⁰ “Comunicat de l’organització Bandera Roja de Catalunya” dins *Treball*, n° 403, 10 de desembre de 1974, p. 7.

³³⁴¹ *Ibidem*.

³³⁴² “Ruptura en la Organización Comunista de España (Bandera Roja)” dins *API: Agencia Popular Informativa*, n° 57, 5-14 de desembre de 1974, p.VIII.

BRC ni a la del PCE-PSUC no els agafava per sorpresa aquell anunci perquè ja a darreries de novembre en Miguel Núñez informava que semblava que *“un importante grupo de OCE BR (unos 200 en Cataluña) estan en un proceso similar al que siguió BRC y es de esperar que muy pronto esten tambien en nuestras filas”*³³⁴³. De fet, ell mateix s’havia reunit a mitjans de novembre *“con los amigos de Bandera Roja Mallorca que estan en buena posición hacia nosotros y dispuestos a ingresar en el P però junto a toda la parte de la OCE de España que està en esta postura”*³³⁴⁴. En la direcció contrària remava en Ramon Martos Calpena, militant de Bandera Roja de Ripollet. Des que havia anat a raure a Mallorca en compliment del servei militar *“Havia estat un dels contactes entre Barcelona i Palma d’aquesta organització”*³³⁴⁵. Ara hi era enviat *“per evitar que es passessin al PCE”*³³⁴⁶, però en *“Jordi Solé Tura [...] tenia molta influència”*³³⁴⁷ sobre aquell nucli encapçalat per l’Antoni Tarabini, el Celestino Alomar, l’Antoni García o en Paco Obrador, i *“Després de diferents contactes i reunions aquets intent va fracassar i tota l’organització mallorquina de BR va entrar al PCE”*³³⁴⁸.

Dos mesos després, a finals de gener de 1975, el secretari general del PSUC informava que *“Los amigos de OCE(BR) están preparando el documento en que hacen pública su decisión de ingresar colectivamente en el PCE”*³³⁴⁹. La seva voluntat era fer-los-el arribar a principis de febrer *“para que hagais de él la utilización que os parezca más conveniente”*³³⁵⁰. Mentrestant s’anava avançant feina *“llevando su incorporación al P en las diversas localidades donde tenían militantes”*³³⁵¹. I el dissabte 1 de febrer el PSUC acordava *“con los principales dirigentes de OC (BR) que a partir de ese día se daba por consumada su integración en el PSUC”*³³⁵². Com en el cas de BRC, però, l’acord no s’havia de fer públic encara ja que s’estava pendent *“que se apruebe un documento que estan elaborando en el que se explicaria su decisión de ingresar en el P. a nivel de toda España”*³³⁵³. El nombre total de membres de Bandera Roja que s’incorporaven al PCE-PSUC eren aquest cop *“unos 170 -principalmente de comarcas- y hay entre ellos cuadros*

---

³³⁴³ “Carta de Saltor”, 30 de novembre de 1974. AHPCE, Fons PSUC, Caixa 59.

³³⁴⁴ *Ibíd.*

³³⁴⁵ MARTOS I CALPENA, Ramon; op. cit., p. 189.

³³⁴⁶ *Ibíd.*

³³⁴⁷ *Ibíd.*

³³⁴⁸ *Ibíd.*

³³⁴⁹ “Carta de Nogués”, 25 de gener de 1975. AHPCE, Fons PSUC, Caixa 59.

³³⁵⁰ *Ibíd.*

³³⁵¹ *Ibíd.*

³³⁵² “Carta de Nogués”, 8 de febrer de 1975. AHPCE, Fons PSUC, Caixa 59.

³³⁵³ *Ibíd.*

*destacados del movimiento obrero y popular*³³⁵⁴.

---

³³⁵⁴ *Ibíd.*

6. CONCLUSIONS

La idea d'organitzar Bandera Roja com un projecte polític en forma de periòdic que es volia l'òrgan de reflexió i expressió d'un conjunt de nuclis comunistes des del que s'elaboraven políticament les diverses experiències pràctiques va començar a ordir-se entre setembre i octubre de 1968. La seva presentació pública, l'aparició del primer número del periòdic, va produir-se el novembre. És a dir que, entre els fets de maig de París i les primeres reunions d'aquests nuclis de comunistes catalans només havien passat els tres mesos de l'estiu. Tot i la brevíssima distància temporal entre un i altre esdeveniment, els futurs militants de Bandera Roja es van imbuir del perfum dels avalots del Barri Llatí fins el punt que un dels seus fundadors, en Jordi Solé Tura, afirmava que "havíem interpretat el maig de 1968 com l'acte final d'una determinada esquerra i l'acte inicial d'un esquerra renovada"³³⁵⁵ de la qual Bandera Roja volia ser-ne una expressió més.

És cert que havia passat molt poc temps entre la cerca de la platja sota les llambordes i les reunions incipients del que seria Bandera Roja, però ens sembla suficient perquè l'esperit d'aquella revolta d'estudiants i tot el que la va envoltar pogués oferir unes coordenades polítiques flexibles inspiradores del projecte polític que seria Bandera Roja. I ens sembla suficient sobretot perquè el maig parisenc no pot entendre's com una erupció política i social que apareixia del no-res i s'expressava deslligada de tota una sèrie d'altres explosions socials que abans i després de maig de 1968 s'anirien escampant arreu del planeta. Es podria considerar, això sí, el pic d'aquesta revolta global que, abans als EUA, a Alemanya o a Holanda, i posteriorment a Itàlia, a Mèxic o al Japó, havia tret al carrer milers de joves contra la societat capitalista. En el llibre³³⁵⁶ que sobre el maig francès va escriure l'historiador i militant de Bandera Roja Jose María Vidal Villa en complir-se deu anys dels esdeveniments afirmava que malgrat les particularitats de cada cas, els joves sortiren arreu "*con un mismo objetivo: rebelión contra el poder burgués y desautorización y denuncia de los partidos pretendidamente revolucionarios*"³³⁵⁷. Aquest era, de fet, el missatge que expressava la pintada que sobre un quadre d'una Sorbona

---

³³⁵⁵ SOLÉ TURA, Jordi; op. cit., p. 301.

³³⁵⁶ VIDAL VILLA, José María; *Mayo '68. París fue una fiesta*. Editorial Bruguera, Barcelona, 1978.

³³⁵⁷ *Ibidem*, p. 112.

ocupada per estudiants anunciava que *“La humanidad será feliz el día en que el último de los burócratas habrá sido colgado con las tripas del último de los capitalistas”*³³⁵⁸.

Malgrat el protagonisme indiscutible del jovent i particularment dels estudiants universitaris en les mobilitzacions socials de 1968, també pel món del treball aquest any significava alguna cosa més. A l'Europa occidental, la “pau social” regnant des de 1950 començava a fer-se miques, multiplicant-se el nombre de vagues, de participants, i de sectors implicats. A França, un dels indrets on més aviat es va fer notar aquest canvi de cicle, ja el 1967 es van produir una sèrie de vagues -a la Rhodiacéta de Besançon, a la Saviem de Caen, a Mans- contra el criteri de les direccions sindicals que van acabar amb forts enfrontaments contra la policia i inclús amb l'assalt a institucions públiques³³⁵⁹.

Amb en Jordi Solé Tura, nosaltres creiem que, efectivament, Bandera Roja és filla de maig de 1968. Ara bé, què es vol dir quan s'afirma això? Quines eren les idees que es desprenien d'aquells esdeveniments i que havien de servir d'inspiració de nombroses iniciatives polítiques posteriors? *“La sensación clara de que la revolución es posible [...] La refutación radical de argumentos socialdemócratas o eurocomunistas [...] El rechazo radical de la sociedad de consumo, el autoritarismo, la jerarquía [...] El rigor en las costumbres”*³³⁶⁰ que obria la porta a una nova mirada favorable a *“la tolerancia sexual, la tolerancia social frente a las drogas, la libertad política en las universidades y otros centros de enseñanza”*³³⁶¹. Totes aquestes idees es van traduir en la defensa de dues actituds que conformaven una *“Especie de esquizofrenia en la que se mezcla la necesidad de la acción directa, individualizada però col-lectiva, con la necesidad “racional” de entender que en el proceso de lucha revolucionaria hace falta una organización”*³³⁶².

El descrèdit de la socialdemocràcia o de la via democràtica al socialisme propugnada per alguns partits comunistes que més endavant serà coneguda com a eurocomunisme s'aniria afermat enormement pel paper que els seus principals representants, els Partits Comunistes de l'Europa occidental i els sindicats que els eren propers, havien jugat no només durant el maig francès sinó també en altres escenaris, particularment a Itàlia, bressol de l'eurocomunisme. A França, la revolta estudiantil havia estat encapçalada per organitzacions marxistes de tendència trotskista o bé maoista³³⁶³ que, sense recelar dels

---

³³⁵⁸ Ibídem, p. 10.

³³⁵⁹ Ibídem, p. 29.

³³⁶⁰ Ibídem, p. 145.

³³⁶¹ Ibídem.

³³⁶² Ibídem, pp. 110-111.

³³⁶³ Ibídem, p. 17.

orígens de la doctrina mare, discutien les dues tendències hegemòniques a Europa: la socialdemocràcia o l'eurocomunisme d'Occident o el socialisme realment existent d'Orient que aquell mateix estiu havia de demostrar la seva incapacitat per conjugar socialisme i llibertats.

Tal com ens sembla que ha quedat documentat, més enllà d'una sèrie de persones amb certa ascendència i d'una destacada presència a la Universitat de Barcelona que no es pot negligir, Bandera Roja va destacar per la seva participació en el desvetllament i organització del moviment popular i obrer català. Aquesta dedicació prioritària a ambdós moviments no va ser, és clar, fruit de l'atzar o la casualitat, sinó que formava part d'una decisió conscient de fer prevaldre el desenvolupament d'una línia política de masses que posés l'accent en la necessitat de dotar del màxim d'instruments a la classe treballadora i al conjunt de classes populars en la seva lluita per l'emancipació. La demostració que aquesta aposta per una línia política de masses no era només una declaració formal d'intencions sinó un propòsit real és que, efectivament, malgrat que Bandera Roja va començar amb una militància que, tot i provenir majoritàriament de sectors populars, pertanyia en un percentatge molt alt a l'àmbit universitari, de seguida va començar a créixer a barris populars i obrers. La seva proposta de treball a barris i fàbriques anava essent poc a poc assumida per fraccions cada cop més importants dels sectors predisposats a una militància antifranquista i comunista activa.

A Barcelona, el creixement es va concentrar en barris que podríem qualificar de populars, com ara Sants o Ciutat Vella, i d'altres d'obriers, com els inclosos a Nou Barris o Poble Nou, per bé que aquest darrer combinava la proliferació de fàbriques amb la presència de sectors populars autòctons. Respecte el seu creixement més enllà de Barcelona, és significatiu el fet que allí on més presència i influència van aconseguir no fos en les ciutats de tradició industrial més consolidada com podria ser Badalona, Terrassa o Sabadell sinó entre el que podríem qualificar de noves ciutats industrials com ara Santa Coloma, Cerdanyola, Ripollet, Molins de Rei o Cornellà de Llobregat. En haver crescut aquestes ciutats desmesuradament a partir dels seixanta, la seva població era immigrada en proporcions molts superiors a les de les ciutats amb una història industrial més llarga i, per tant, amb moltes menys possibilitats d'haver-se pogut incorporar d'alguna manera a una vida social local molt dèbil encara a conseqüència entre d'altres del cop d'estat feixista de 1936 del qual encara no s'havia refet.

És interessant de subratllar que malgrat els quaranta anys de manca de llibertats, en la intervenció de Bandera Roja al sí del moviment obrer i popular s'observa el desplegament d'un repertori mobilitzador de procedències ben diverses i formes variades, fent bona l'expressió clàssica de lluita per tots els mitjans a l'abast. Això volia dir que *a priori* no es desestimava cap mitjà de lluita, des de la violència revolucionària fins a la participació en eleccions convocades pel règim, fossin aquestes sindicals o municipals, essent l'*anàlisi concret de la situació concreta* la que havia de determinar quines eines calia emprar. I que va ser la suma de totes aquestes accions, possibles només gràcies a l'entrega militant de Bandera Roja i de la resta d'organitzacions de l'antifranquisme, la que va permetre no tan sols anar erosionant la dictadura sinó començar a construir des d'aleshores la xarxa associativa imprescindible per fer efectiva la defensa dels interessos de les classes obrera i popular.

Des del *Front de Barris* s'era molt crític amb la intervenció política que fins llavors estava duent a terme l'oposició antifranquista als barris. Si a la *dreta* les Comissions Cíviques es preocupaven més de no irritar l'autoritat que de plantar-li cara, des de l'*esquerranisme* s'actuava sense cap vinculació amb les masses i, per tant, sense cap possibilitat de cristallització política de les seves iniciatives. La seva proposta política alternativa a uns i altres va ser la creació de Plataformes de Barri o Comissions de Barri, la denominació que finalment va fer fortuna. Aquests col·lectius venien a ser, per dir-ho d'aquesta manera, una síntesi de les dues tàctiques criticades. De caràcter estrictament clandestí, havien d'agrupar els elements més inquiets del barri i havien de tenir com a primera activitat l'anàlisi de les condicions de vida al barri amb l'objectiu de detectar-hi les mancances més elementals per, tot seguit, arrancar una campanya pública de denúncia mitjançant fulls volants, pintades o l'edició de publicacions.

Poc a poc, el desenvolupament d'aquest pla de treball va permetre anar multiplicant el nombre de Comissions de Barri i engreixant les ja existents. És clar que no totes les Comissions de Barri sorgides a Barcelona o al conjunt de l'àrea metropolitana tenien influència de Bandera Roja, però la seva participació en la creació d'aquests col·lectius de base local no es pot negligir. I, a mesura que el moviment als barris anava creixent, va anar copsant la necessitat d'establir algun tipus d'estructura organitzativa que les aplegués més enllà de l'estructura de *partit* que significava el *Front de Barris* i que ja mirava de fer aquesta funció. Amb el propòsit d'establir punts de trobada estable per a que les Comissions de Barri poguessin compartir informació i experiències i, si s'esqueia,

campanyes conjuntes, des de Bandera Roja es va bastir una Coordinadora de Comissions de Barri.

En paral·lel a la creació d'aquesta estructura al voltant de les Comissions de Barri i molt sovint animades per elles mateixes, van començar a celebrar-se també el que s'anomenaven Assemblees de Barri. Les Assemblees de Barri, de caràcter forçosament i volguda més obert, es convocaven quan es creia que determinada qüestió podia ser interpretada per parts significatives del veïnat com a rellevant i podia motivar-los a implicar-s'hi. Aquestes Assemblees de Barri van veure nàixer també rèpliques de dimensió més reduïda pel que fa al territori, però la majoria de vegades més massives pel que fa a participació. Les condicions en què s'havien construït els barris de recent creació va aixecar de seguida queixes dels inquilins i, més endavant, organització i mobilització que es va articular a partir d'un entramat que comprenia Assemblees d'Urbanització, d'Edifici, i fins i tot d'Escala. Del moviment que es va desplegar al voltant de barris o urbanitzacions especialment mal edificades i la responsabilitat de les quals requeia sovint en l'Obra Sindical del Hogar en volem destacar, organització a banda, una mesura de pressió que va resultar prou efectiva: l'impagament de factures fins que no se satisfessin les necessitats exigides.

Ja cap al final del període estudiat, la Coordinadora de Comissions de Barris, juntament amb una estructura paral·lela amb idèntica denominació creada pel PSUC i altres col·lectius, van acabar treballant plegades per fer possible el que acabaria essent la Federació d'Associacions de Veïns i Veïnes de Barcelona, l'entitat que agruparia el conjunt del moviment veïnal de Barcelona. Pel camí, mica en mica i amb prudència, Bandera Roja havia anat participant de la fundació d'Associacions de Veïns, col·lectius legals i per tant més exposats a la repressió que les Comissions de Barri. En un primer moment, les Comissions de Barri no van desaparèixer per un parell de motius principals: per una banda, hi havia la por que la repressió actués sobre l'Associació de Veïns, una entitat legalitzada, i els deixés d'un dia per l'altre sense cap estructura organitzativa dempeus; a més, el manteniment de les Comissions de Barri els permetia mantenir un espai de confiança des d'on es podien preparar -en el bon i en el mal sentit de l'expressió- les reunions de l'Associació de Veïns. Ara bé, a mesura que les Associacions de Veïns van començar a créixer i el perill d'una repressió descarnada contra elles començava a descartar-se, les Comissions de Barri van anar desapareixent gradualment per deixar pas a les noves Associacions de Veïns. El creixement que va experimentar el moviment de barris a partir de la possibilitat de poder exercir la seva activitat amb una mica menys de

pressió va permetre que a l'interior de les Associacions de Veïns es diversifiquessin les activitats, en un principi enfocades exclusivament a qüestions d'urbanisme en un sentit ampli, per donar lloc a l'aparició de les anomenades Vocalies, grup de treball temàtics. D'entre totes elles volem destacar les Vocalies de Dones, un dels primers espais des d'on la dona va poder començar a abordar la seva situació particular, a fer sentir una veu que no acostumava a ser escoltada suficientment ni tan sols a l'interior de les organitzacions de l'antifranquisme, tampoc a Bandera Roja, malgrat que la majoria de referències que es refereixen a aquesta qüestió que hem trobat en destaquen una major presència de dones que a la resta d'organitzacions.

Fora del Barcelonès, Bandera Roja va assolir així mateix molta presència en la lluita als barris al Baix Llobregat i, particularment, a Cornellà de Llobregat. A la *capital del cinturó roig* havia nascut un col·lectiu, les Comissions de Barris i Fàbriques, que va anar creixent i expandint-se per la comarca defensant una proposta política molt similar a la que defensava l'*Organització* on, tal com ja es podia endevinar pel seu nom, lluita als barris i lluita a les fàbriques anessin de la mà. La incorporació, després de les inundacions de setembre de 1971, de bona part dels dirigents de les Comissions de Barris i Fàbriques, va permetre a Bandera Roja esdevenir també referent de la lluita per la millora dels barris a poblacions com El Prat de Llobregat, Molins de Rei o Sant Boi de Llobregat.

La diversitat dels requeriments i dels mitjans emprats per a assolir-los va ser francament molt rica i van anar des de l'elaboració de plataformes reivindicatives a l'enfrontament amb la policia o al segrest d'autobusos i excavadores. La redacció d'una plataforma reivindicativa acostumava a precedir, per exemple, la recollida de signatures dels veïns i veïnes que hi donaven suport, les pintades a les parets a base de pintura, *kampfort* o esprais amb l'objectiu de popularitzar les principals demandes, o la publicació d'una revista que permetés un major aprofundiment sobre les demandes. A més, es repartien fulls volants tant de dia, a mà, a la sortida del metro, de la fàbrica, de l'institut, del mercat, com de nit, *semblant* els carrers per quan sortís el sol. O s'enganxaven cartells a les parets aprofitant la foscor.

La desesperació davant la desatenció d'alguna necessitat percebuda com a urgent pel veïnat (tant es podia tractar de la demanda de la instal·lació d'un semàfor com d'un centre sanitari) acostumava a desembocar en concentracions a l'indret focus del conflicte (una cruïlla amb alta accidentalitat, per exemple) o davant de l'Ajuntament o el Districte, a qui responsabilitzaven de no fer res per arranjar la situació. Les concentracions podien aturar la circulació en ocupar la calçada, i convertir-se en manifestacions que habitualment

acabaven a les portes de l'Ajuntament. D'altres manifestacions es preparaven amb temps, les anomenades manifestacions enquadrades, i tenien la funció de fer sentir una reivindicació durant un breu espai de temps tenint però en compte fortes mesures de seguretat que en dificultessin la repressió. L'aparició sobtada de desenes o centenars de persones amb pancartes i banderes reclamant a crits, amb pintades i mitjançant atacs amb pedres o còctels *molotov* als identificats com a responsables de la situació no deixava indiferent a ningú. El mateix passava quan s'irrompia sense previ avis en cinemes o mercats amb la intenció de fer arribar alguna informació a través de breus mítings i llançament de fulls volants.

Encara que era un mecanisme poc freqüent, les manifestacions podien ser també convocades de forma pública quan una demanda era àmpliament recolzada i es tenia la impressió que l'ambient era propici a la participació massiva dels afectats i, per tant, a demostrar a l'administració el suport majoritari de què gaudia llur demanda. A més, aquest mecanisme de publicitar l'acció amb antelació es produïa habitualment quan s'apropava la jornada del Primer de Maig i des dels barris s'acostumava a fer crides obertes al boicot als mercats davant un increment accelerat dels preus que contrastava amb el lent augment dels salaris. Es tractava d'una mobilització que permetia vincular pràcticament la idea que lluita als barris i lluita a la *fàbrica* eren dues cares d'un mateix projecte polític alliberador.

La manca de transports públics va ser una altra de les qüestions que més va mobilitzar els habitants dels barris obrers i populars, que eren que els més necessitat en tenien i de menys oferta disposaven. El repertori emprat va ser molt ampli i passava del boicot en demanda de millores, a les mobilitzacions reclamant noves rutes o la perllongació de les existents per tal que arribessin a tot arreu. El boicot sovint anava acompanyat del sabotatge a l'autobús en qüestió que havia de tornar cap a cotxeres amb els vidres trencats o els neumàtics punxats. La negativa a ampliar les rutes habitualment amb l'argument que els carrers no ho permetien, era resposta amb el segrest d'autobusos que acabaven arribant al destí exigint pels veïns i veïnes.

En darrer lloc, volem subratllar l'audàcia i l'atreviment d'apostar per la participació de les eleccions municipals pel terç familiar de 1973. El discurs hegemònic entre l'antifranquisme i especialment entre el que s'autoproclamava socialista o comunista, proclamava que concórrer a les eleccions *polítiques* -de les sindicals en parlarem tot seguit- era una forma de legitimar un dels mecanismes de reforçament i validació de la dictadura. Però des de Bandera Roja es va fer una lectura molt poc dogmàtica, amb un

sentit molt pràctic de l'activitat política. Segons el seu punt de vista, tot i que les eleccions municipals no podien ser considerades ni de lluny com a democràtiques, sí que podia ser un instrument que, seguint una sèrie de criteris, podia reforçar el moviment popular. El resultat d'aquesta experiència podríem dir que va acabar fent bones les dues idees següents: que les eleccions ni eren ni podien ser democràtiques i que, malgrat tot, i tenint clar qui era que determinava les regles de joc, també des d'allí es podia treballar en favor del moviment popular.

Per finalitzar aquest reflexió sobre el *Front de Barris* volíem assenyalar que la lluita veïnal, el procés popular de dignificació dels barris, va esdevenir, alhora, una eina de construcció d'identitat col·lectiva, un fenomen aquest que es va produir sobretot a Barcelona, però també al Baix Llobregat. L'arribada massiva de persones provinents del sud peninsular s'havia anat concentrant als límits dels municipis, en barris de nova construcció on pràcticament no hi vivia cap *nadiu* i hi predominava el barraquisme vertical. La suma de nouvinguts i barris de recent creació sense cap altra planificació o propòsit que fer-hi encabir el màxim nombre de persones, dificultava molt la creació de qualsevol vincle col·lectiu que facilités la identificació dels immigrants amb la que havia de ser la seva nova llar. La lluita per la millora de les seves condicions de vida als barris va contribuir doblement a la construcció d'unes identitats col·lectives. Per una banda, bastint els instruments d'organització i lluita, espais de socialització que creaven uns lligams molt forts no només amb les persones que hi participaven sinó també amb l'entorn pel qual es lluitava. Per l'altra, la mateixa millora dels barris arrencada a cop de mobilitzacions reprimides facilitava també el sentiment d'identificació dels seus veïns i veïnes que, com més va, més satisfetes podien anar-se sentint de l'espai que els havia tocat d'habitar.

Tal com ja hem avançat en referir-nos al *Front de Barris*, l'*Organització* apostava per una incardinació dels moviments obrer i popular amb la voluntat d'anar creant unes sinèrgies entre ambdós que produïssin un efecte multiplicador de les seves potències. I aquest, que és probablement l'element més innovador o, si més no, identificador del projecte polític de Bandera Roja, es va veure reflectit com no podia ser d'una altra manera també en la seva proposta al moviment obrer, en el seu projecte sindical.

La novetat que presentava la proposada de Bandera Roja venia del fet de defensar, en lloc de la tradicional i estesa agrupació obrera per rams o oficis, una coordinació en base al territori, a la proximitat física entre empreses. Aquest projecte va rebre el nom de *Sectors*

de Comissions Obreres i, en alguns aspectes, s'adaptava molt bé a la realitat a *la situació concreta*. En primer lloc, en un moment on l'organització obrera era perseguida, resultava molt més senzill relacionar-se amb l'empresa del costat, fos quina fos la seva activitat productiva, que no pas amb empreses del mateix ram però allunyades en l'espai. En segon lloc, encara que cada ram tingués les seves reivindicacions pròpies, n'hi havia una, la manca dels drets més elementals, que unificava de forma automàtica els interessos de tots els treballadors més enllà de la seva especialització. Finalment, el fet que feina i casa estiguessin aleshores tant propers en l'espai, és a dir, que els treballadors fossin majoritàriament veïns de les fàbriques, facilitava l'extensió de les protestes més enllà de la fàbrica o del polígon, donant a aquestes una major visibilitat. A més, la presència de treballadors en lluita pels carrers de barris i ciutats obligava a les autoritats polítiques a haver de moure's i, a voltes, a demanar als empresaris cedir davant les exigències dels treballadors per poder tornar a la *normalitat*.

Així doncs, malgrat hi ha hagut qui han volgut veure en el debat sobre si era preferible una coordinació per sectors o per rams una discussió bizantina que ocultava una lluita pel poder, el cert és que més enllà d'aquesta organització zonal o industrial hi havia la concepció que moviment obrer i moviment popular havien de treballar plegats, colze a colze, davant els conflictes que anaven emergint. La unitat d'acció d'ambdós moviments permetia respostes molt més contundents i efectives i, per tant, deixaven en millor posició als seus protagonistes de cara a la victòria. Però la coordinació per *Sectors* no només va resultar positiu pel reforç i retroalimentació que es produïa amb el moviment popular. La idea segons la qual hi havia més facilitats per mobilitzar empreses de rams diferents d'un mateix polígon per la proximitat física entre elles es va poder corroborar al Vallès (1973) i al Baix Llobregat (1974) amb les dues vagues generals local i comarcal.

La seva concepció del que havia de ser una Comissió Obrera d'empresa també diferia una mica de la que poguessin defensar altres organitzacions. Com en el cas de les Comissions de Barri, també respecte les Comissions Obreres Bandera Roja defensava la necessitat d'organitzar-se en clandestinitat sense per això deixar de participar amb la resta de treballadors en els processos de lluita que es produïssin. Es tractava, doncs, de saber combinar una estructura de Comissions Obreres clandestina que preservés els avenços organitzatius de les Comissions Obreres a les empreses i de llur Coordinadora, amb un treball més públic i transparent entre els treballadors.

La conceptualització de què havia de ser la Comissió Obrera d'empresa tampoc no era compartida per les diferents organitzacions polítiques de l'antifranquisme que intervenien

en el moviment obrer. Per Bandera Roja, la Comissió Obrera s'havia d'entendre com un embrió de sindicat. Un sindicat havia de ser, per definició, una organització de masses, i sota una dictadura això no era factible. Ara bé, res no impedia que des de ja es comencés a treballar en aquest sentit i, per tant, s'anés creant allí on era possible, embrions de sindicat que comencessin a prefigurar, a posar les bases, del sindicat de masses que necessitava la classe obrera. Aquesta posició diferia tant de la del PSUC, que la pensava com un moviment sociopolític, com de la dels sectors més influïts per l'autonomia obrera i que volien trencar qualsevol mediació entre sindicat i partit, fent de l'organització obrera un instrument únic per enfrontar-se al capital allà on fos.

Les reivindicacions més habituals del món del treball giraven a l'entorn de les millores salarials, de les reduccions de les jornades laborals i de la supressió d'unes hores extres que es veien obligats a fer no només per la pressió de l'empresa sinó perquè els salaris base eren massa minsos. En algunes de les empreses on es treballava amb productes més perillosos va començar a aparèixer també l'exigència de la implementació de mesures de seguretat i de *plusos* per perillositat. Ja entrats els anys setanta, totes aquestes demandes van començar a reclamar-se de forma més ordenada mitjançant l'elaboració de plataformes reivindicatives on s'hi incorporaven peticions d'un mes de vacances o del 100% del salari en cas de malaltia o jubilació

El repertori mobilitzador que es va desplegar des del *Front Obrer* va ser, com en el cas del *Front de Barris*, molt divers. La majoria de les protestes tenien per escenari la *fàbrica*. Una de les més habituals era el treball lent, una acció que permetia afectar la producció sense exposar-se massa. A l'extrem, aquest treball lent es podia acabar convertint en una aturada total de la producció. Entremig, trobem aturades temporals de 5 minuts, de 10, d'un quart d'hora, de mitja hora, d'una o de diverses hores. Si es mantenien als llocs de treball, l'aturada de la producció es podia combinar amb *picades*, amb la percussió dels instruments de treball. D'altres cops, l'aturada s'aprofitava per fer assemblees al pati o al menjador. Per tal de fer assemblees el més massives possible es recorria a la *serp*, a l'organització d'una manifestació interna que sorgia del sector de la fàbrica més compromès i que passava per totes les seccions i tallers amb l'objectiu d'arreplegar el màxim de treballadors pel camí.

Tot i que la majoria de les protestes laborals es mantenien tancades entre les quatre parets de la *fàbrica*, Bandera Roja plantejava sempre la necessitat de traure-la al carrer amb un doble objectiu: per una banda, per a donar-la a conèixer a les empreses dels voltants, tot animant-los a afegir-s'hi per tal de fer plegats més pressió; en segon lloc, per apropar-la

també als veïns i veïnes i al moviment popular organitzat, a qui demanaven i de qui recollien també mostres de suport. Els grups de treballadors pel carrer informant de les seves problemàtiques amb la roba de feina calada van començar a ser habituals sobretot al Baix Llobregat i particularment a Cornellà.

Les vagues, fossin aquestes d'una sola empresa o locals, eren el moment de màxima mobilització. Els diferents mecanismes de lluita exposats actuaven plegats en la defensa dels interessos explicitats en la plataforma reivindicativa perquè sortir derrotats d'un procés vaguístic era sempre fer una passa enrere. Per aquest motiu les mesures s'extremaven i feien aparició els *piquets*, grups de treballadors que amb llur força provaven d'igualar la provinent de la patronal i de l'Estat. És aleshores quan apareixen els assenyalaments a través de fulls volants o revistes dels encarregats o *esquirols* més fidels a la direcció de l'empresa i els sabotatges a llurs automòbils o les agressions físiques.

L'herència o les influències del maig francès amb què començàvem les conclusions es troben presents també en els motius que van desencadenar la ruptura de Bandera Roja. El retorn a la normalitat després d'aquell maig parisenc en què tot havia semblat possible havia tornat a posar sobre la taula la qüestió del partit, la qual havia dut a alguns sectors a "*la búsqueda incesante de la construcción del partido [...] que debería encabezar las futuras luchas que nadie dudaba que volverían a producirse, y que, entonces sí, [...] alcanzarían las ansiadas cimas del poder, derrocando, entonces sí, al poder del capital*"³³⁶⁴. A Bandera Roja, aquest procés de bastiment del partit s'havia anat desenvolupant gradualment des dels seus orígens, però a finals de 1974, mentre uns creien arribat el moment de fer el pas definitiu per esdevenir el *Partit*, els altres pensaven que el *Partit* ja s'havia aixecat el 1936 i que ara el que calia era integrar-s'hi per tal d'incorporar-hi allò de positiu que hagués pogut aportar Bandera Roja a la lluita contra la dictadura, per les llibertats i pel comunisme.

Per cloure voldríem subratllar el fet que amb aquesta recerca sobre la participació de Bandera Roja al sí dels moviments obrer i popular hem volgut contribuir, modestament, a la comprensió dels darrers anys de la dictadura franquista. En primer lloc, posant una pedra més en la tasca de reconstrucció del mapa organitzatiu de la primera època de

---

³³⁶⁴ *Ibíd*em, p. 114.

l'Organització, de la seva distribució territorial, de les seves prioritats polítiques i dels mitjans emprats per assolir-les. I, en segon lloc, i com a conseqüència del primer, en resseguir la seva presència en els conflictes als barris i a les fàbriques no només hem contribuït a reconstruir la història de Bandera Roja estrictament sinó la de tot l'antifranquisme que participava d'aquesta dinàmica de vigorització de l'organització i mobilització social com a mitjà per enderrocar la dictadura i construir el comunisme.

FONTS DE RECERCA

Fonts documentals d'Arxiu

·*Arxiu Biblioteca del Pavelló de la República (ABPR)*

Organización Comunista de España (Bandera Roja) (OCE (BR))

Organización Comunista de España (Bandera Roja) Arxiu 2 (Pep Martínez)

Fulls volanders

·*Arxiu Històric de Comissions Obreres de Catalunya (AHCO)*

CCOO Període il·legal: Comisiones Obreras

Col·lecció "Biografies obreres: fonts orals i militància sindical (1939-1978)"

Col·leccions Organitzacions Polítiques: OCE (Bandera Roja)

API. Agencia Popular Informativa

·*Arxiu Històric de Girona (AHG)*

Govern Civil

Xavier Corominas

·*Arxiu Històric de Lleida (AHL)*

Govern Civil-Ordre Públic

·*Archivo Histórico del Gobierno Civil de Barcelona (AHGCB)*

Gobernadores Civiles

Corporaciones. Ayuntamientos

·*Archivo Histórico del Partido Comunista de España (AHPCE)*

Activistas

Nacionalidades y regiones

PSUC

·*Arxiu Històric d'Iniciativa per Catalunya Verds (AHICV)*

Bandera Roja

·*Arxiu Nacional de Catalunya (ANC)*

Organització Comunista d'Espanya Bandera Roja

·*Arxiu Xane (AX)*

Revista de Cerdanyola

·*Dipòsit Digital de Documents de la UAB (DDD de la UAB)*

Publicacions Periòdiques

·*Fundació Utopia Joan N. García-Nieto, Estudis socials del Baix Llobregat (FU)*

Joan N. García-Nieto París

Publicacions periòdiques

·Bandera Roja

Acción, Periódico obrero de Barcelona y provincia

Asamblea, Publicación del sector de bachilleres de la Organización Comunista (Bandera Roja)

Avance, Periódico de los Trabajadores del Vallés

Avance-Acción-Prensa Obrera

Bandera Roja

Boletín Comunista

Cuadernos Comunistas

Cuadernos del movimiento obrero y popular

Documentos políticos -interno-

Ediciones Tribuna Roja

Escuela Roja, Revista del Frente de Enseñanza de la Organización Comunista Bandera Roja

Estrella Roja

Informaciones

Política Comunista, Revista teórica y política de la Organización Comunista de España (Bandera Roja)

Prensa Obrera

Tribuna Roja, Órgano del Sector Universitario de la Organización Comunista de Barcelona

·Altres

API-Agència Popular Informativa

Avui-Sic

BOE

La Burxa

La Vanguardia

Treball

Fonts Orals

·Entrevista realitzada conjuntament a l'Emilio García López i a en Pere Caldes Ibáñez els dies 15 de desembre de 2015 i 16 de febrer de 2016.

·Entrevistes consultades:

Boix Lluch, Isidor. Banc Audiovisual de Testimonis del Memorial Democràtic.

Borja, Jordi. “Construint la ciutat democràtica: el moviment veïnal durant el tardofranquisme i la transició (1964-1980)”. CEDID.

Bosch Martí, Lluís. Banc Audiovisual de Testimonis del Memorial Democràtic.

Caupena Nogué, Jordi. Banc Audiovisual de Testimonis del Memorial Democràtic.

Corominas Mainegre, Xavier. “Biografies obreres: fonts orals i militància sindical (1939-1978)”. AHCO.

Farré Ballarín, Víctor. “Memòria d'un moviment: els estudiants catalans contra Franco”, CEDID.

Fernández Soria, Encarna. Banc Audiovisual de Testimonis del Memorial Democràtic.

Folch Recasens, Xavier. Banc Audiovisual de Testimonis del Memorial Democràtic.

Huerga Barquín, Aurora. Banc Audiovisual de Testimonis del Memorial Democràtic.

Lafuente Pérez, Josep. “Memòria d'un moviment: els estudiants catalans contra Franco”, CEDID.

Macip Valls, Antoni-Jordi. Banc Audiovisual de Testimonis del Memorial Democràtic.

Martínez Barceló, Josep. “Construint la ciutat democràtica: el moviment veïnal durant el tardofranquisme i la transició (1964-1980)”. CEDID.

Moreno Conesa, Maite. Banc Audiovisual de Testimonis del Memorial Democràtic.

Moreno Monterosso, Consol. “Biografies obreres: fonts orals i militància sindical (1939-1978)”. AHCO.

Pascual Bartolomé, Joan Francesc. Banc Audiovisual de Testimonis del Memorial Democràtic.

“Pegaso: memòria obrera”. CRAI Biblioteca del Pavelló de la República

Prieto Caballé, Carles. “Construint la ciutat democràtica: el moviment veïnal durant el tardofranquisme i la transició (1964-1980)”. CEDID.

Prieto Caballé, Frederic. “Memòria d’un moviment: els estudiants catalans contra Franco”, CEDID.

Quintans Nogué, Jordi. Banc Audiovisual de Testimonis del Memorial Democràtic.

Recio Andreu, Albert. “Construint la ciutat democràtica: el moviment veïnal durant el tardofranquisme i la transició (1964-1980)”. CEDID.

Riera Gassiot, Ignasi. Banc Audiovisual de Testimonis del Memorial Democràtic.

Ruiz Rodríguez, Josep. “Construint la ciutat democràtica: el moviment veïnal durant el tardofranquisme i la transició (1964-1980)”. CEDID.

Sánchez Medina, Conxita. Banc Audiovisual de Testimonis del Memorial Democràtic.

Sellés Comellas, Mercè. Banc Audiovisual de Testimonis del Memorial Democràtic.

Travé Canals, Joan. Banc Audiovisual de Testimonis del Memorial Democràtic.

Bibliografia

AADD; *Almeda. Temps de lluita i de progrés*. Edita APA del Col·legi Públic Dolors Almeda, Cornellà de Llobregat, juny de 1995.

ABAD, Àngel [et al.]; *Reflexiones ante el neocapitalismo*. Ediciones de cultura popular, S.A., Barcelona, 1968.

ACCIÓN [et al.] (ed.); *Luchas obreras en España. 1972-1973*. Nouvelles Editions Populaires, Lausanne, 1974.

ADAM, Roger; Antebi, Andrés; González, Pablo; *Cops de gent. Crònica gràfica de les mobilitzacions ciutadanes a Barcelona. 1890-2003*. Viena edicions/Ajuntament de Barcelona.

AGOSTI, Aldo; *Il partito provvisorio. Storia del Psiup nel lungo Sessantotto italiano*. Editori Laterza, Lecce, 2013.

ÁGUILA, Juan José del; *El TOP. La represión de la libertad (1963-1977)*. Editorial Planeta, Barcelona, 2001.

AJA, Eliseo; “La Ley General de Educación, como solución y problema” dins *Cuadernos de Arquitectura y Urbanismo*, nº 88, 1972, pp. 2-3.

ALABART VILÀ, Anna; *Els barris de Barcelona i el moviment associatiu veïnal*. Tesi doctoral, desembre de 1981.

ALABART I VILA, Anna; “Els moviments socials urbans a Catalunya” dins *Revista catalana de sociologia*, 7/98, pp. 9-28.

ALFAMA I GUILLÉN, Eva; *Per una nova cultura del territori? : mobilitzacions i conflictes territorials*. Edita Icària, Barcelona, 2007.

ALONSO GARCÍA, Noemí; “Els moviments veïnals a Roma durant el cicle de protesta italià (1968-1976)” dins *Segle XX*, nº 4, 2011.

ÁLVAREZ ESPINOSA, Daniel Francisco; *Cristianos y marxistas contra Franco*. Servicios de Publicaciones Universidad de Cádiz. Cadis, 2002.

ÁLVARO, Francesc-Marc; *Els assassins de Franco. Un judici particular del franquisme i dels que van deixar-lo morir al llit*. L'Esgfera dels llibres, Barcelona, 2005.

ANDRADE BLANCO, Juan Antonio; *El PCE y el PSOE en (la) transición. La evolución ideológica de la izquierda durante el proceso de cambio político*. Siglo XXI, Madrid, 2012.

ANDREU ACEBAL, Marc; *El moviment ciutadà i la transició a Barcelona. La FAVB. 1972-1986*. Tesi doctoral 2014.

ANDREU ACEBAL, Marc; *Barris, veïns i democràcia. El moviment ciutadà i la reconstrucció de Barcelona (1968-1986)*. L'Avenç, Barcelona, 2015.

ANTXUSTEGI-ETXEARTE, Odei; *De suburbi a ciutat. El Pla Popular de Santa Coloma de Gramenet*. Edicions Fòrum-Grama, Santa Coloma de Gramenet, desembre 2014.

ARACIL, Rafael; MAYAYO, Andreu; SEGURA, Antoni [et al.]; *Memòria de la Transició a Espanya i a Catalunya. Els joves de la Transició*. Volum IV. Edicions Universitat de Barcelona, Barcelona, 2003.

ARIZA, Julián; *Comisiones Obreras*. Avance/Mañana editoriales, Madrid 1976.

ASSOCIACIÓ PER A LA MEMÒRIA HISTÒRICA I DEMOCRÀTICA DEL BAIX LLOBREGAT; *Peatones de la historia del Baix Llobregat (testimonios y biografías)*. Edita Associació per a la memòria històrica i democràtica del Baix Llobregat, 2006.

ASSOCIACIÓ PER A LA MEMÒRIA HISTÒRICA I DEMOCRÀTICA DEL BAIX LLOBREGAT; *Baix Llobregat: el cinturó roig de Barcelona*. Col·lecció Memòria Antifranquista del Baix Llobregat. Vol. 2.

ATIENZA, Jose Luis; “Els anys setanta: les llargues arrels del verd al Baix Llobregat” dins, *Materials del Baix Llobregat*, nº 15, 2009, pp. 13-17.

BABIANO, José (coord.); *Proceso 1001 contra Comisiones Obreras ¿Quién juzgó a quién?* Edita Fundación 1º de Mayo, Madrid, 2013.

BAENA GALLARDO, Neus; *Caminos divergentes: la Iglesia y las bases del catolicismo obrero durante el proceso de democratización española. Los cinturales Industriales de Barcelona y Tarragona (1951-1977)*. URV-ISOCAC.

BALFOUR, Sebastian; *La dictadura, los trabajadores y la ciudad. El movimiento obrero en el área metropolitana de Barcelona (1939-1988)*. Edicions Alfons el Magnànim, València, 1994.

BALLARÍN ELCACHO, César; CASAS I SORIANO, Just; MÁRQUEZ I BERROCAL, Manuel; *Ca N'Anglada. Lluita d'un barri. Història social de Ca N'Anglada: el moviment veïnal, 1950-1995*. Terrassa, 1996.

BALLESTRINI, Nanni; MORONI, Primo; *La horda de oro (1966-1977). La gran ola revolucionaria y creativa, política y existencial*. Edita Traficantes de Sueños, Madrid, 2006

BANDERA ROJA; *El revisionisme en España*. Ediciones Bandera Roja.

BANDERA ROJA; *Fundamentos de leninisme*. Ediciones Bandera Roja.

BANDERA ROJA; *La lucha de clases en España*. Ediciones Bandera Roja.

BANDERA ROJA; *La enseñanza socialista en China*. Ediciones Tribuna Roja.

BATISTA, Antoni; PLAYÀ MASET, J.; *La gran conspiració. Crònica de l'Assemblea de Catalunya*. Editorial Empúries, Barcelona, 1991.

BATISTA, Antoni; *La Brigada Social*. Ed. Empúries, Barcelona, 1995.

BATISTA, Antoni; *Otegi, la força de la pau*. La Campana, Barcelona, 2015.

BARTRINA COROMINAS, Enric [et al.]; *L'Església catalana durant el franquisme, 1939-1975*. Apunts per a una història. Editorial Claret, 2005.

BASSA, David; *L'independentisme al Vallès Oriental*. Ponència publicada a l'Anuari del Centre d'Estudis de Granollers del 2009.

BECH I CAMPS, Sebastià [et al.]; *Aportacions a la història de Molins de Rei*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1992

BELTRAN, Joaquim; "El moviment obrer al Baix Llobregat entre els anys 1960 i 1970" dins *Materials del Baix Llobregat*, nº 7, 2001, pp. 105-113.

BENAU, Josep Maria; CALVET I ESTEVE DEU, Jordi (ed.); *Indústria i ciutat. Sabadell, 1800-1980*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1994.

BENGOECHEA, Soledad; RENOM I PULIT, Mercè; *Memòria i compromís. Classes treballadores, sindicalisme i política al Prat de Llobregat (1917-1979)*. Columna Edicions, Barcelona, 1999.

BENGOECHEA, Soledad; *Les dones del PSUC*. Ed. Els arbres de Fahrenheit, Barcelona, 2013.

BELLAVISTA, Oleguer; *Evolució d'un barri obrer: Almeda-Cornellà*. Editorial Claret, Barcelona, 1977.

BERNAT, Robert; BURGAYA, Josep; FIGUEROLA, Jordi; *L'Assemblea de Catalunya. La lluita antifranquista a Osona*. Eumo Editorial, Barcelona, 1999.

BERNAT I RICARD, Robert; *L'Assemblea de Catalunya (1971-1982): catalanisme popular i antifranquisme*. Tesi doctoral 2001.

BERNAT I RICARD, Robert; "L'Assemblea de Catalunya (1971-1982): catalanisme popular i antifranquisme" dins *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, v. 13, 2002, pp. 189-205.

BOBBIO, Luigi; *Storia di Lotta Continua*. Feltrinelli, Milà, 1988.

BOBBIO, Luigi; *Lotta Continua. Storia di una organizzazione rivoluzionaria*. Editorial Savelli, Roma, 1979.

BOIX LLUCH, Isidor; *Pasión por el sindicalismo (mis recuerdos). Ia parte – Mis recuerdos hasta 1977*.

BORDERÍAS, Cristina; TÉBAR HURTADO, Javier; *Biografías obreras. Fuentes orales y militancia sindical (1939-1978)*. Edita Fundació Cipriano García-Arxiu Històric CONC, Barcelona, novembre 1998.

BORDERÍAS, Cristina; BENGOCHEA, Soledad; *Les dones i la història al Baix Llobregat*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 2002, V. I.

BORDERÍAS, Cristina; BENGOCHEA, Soledad; *Les dones i la història al Baix Llobregat*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 2002, V. II.

BORDETAS JIMÉNEZ, Ivan; *Nosotros somos los que hemos hecho esta ciudad. Autoorganización y movilización vecinal durante el tardofranquismo y el proceso de cambio político*. Tesi doctoral no publicada.

BORJA SEBASTIÀ, Jordi; *La région du sud oest et ses villes moyennes*. Tesi, Centre de Recherche d'Urbanisme, 1966.

BORJA, Jordi; "La ciudad y el ocio" dins *Cuadernos de Arquitectura y Urbanismo*, nº 83,

1971, pp. 8-10.

BORJA, Jordi; “Crónica urbana” dins *Cuadernos de Arquitectura y Urbanismo*, nº 88, 1972, pp. 101-106.

BORJA, Jordi; “Crónica urbana” dins *Cuadernos de Arquitectura y Urbanismo*, nº 90, 1972, pp. 72-77.

BORJA, Jordi; DOLS, Josep A.; “Realidad y futuro de la montaña de Montjuïc” dins *Cuadernos de Arquitectura y Urbanismo*, nº 93, 1972, pp. 47-52.

BORJA, Jordi (*et al.*); “Santa Coloma de Gramenet: los déficits de equipamiento colectivo e infraestructuras” dins *Cuadernos de Arquitectura y Urbanismo*, nº 93, 1972, pp. 65-77.

BORJA, J. [*et al.*]; *La Gran Barcelona*. Alberto Corazón Editor, Madrid, 1972.

BORJA, Jordi; “Elementos teóricos para el análisis de los movimientos reivindicativos urbanos. Una situación explosiva” dins *Cuadernos de Arquitectura y Urbanismo*, nº 94, 1973, pp. 57-61.

BORJA, Jordi; DOLS, Josep A.; “Planeamiento urbano” dins *Cuadernos de Arquitectura y Urbanismo*, nº 95, 1973, pp. 56-58.

BORJA, Jordi; “Política de vivienda : notas para una alternativa” dins *Cuadernos de Arquitectura y Urbanismo*, nº 105, 1974, pp. 86-90.

BORJA, Jordi; *Movimientos sociales urbanos*. Ediciones Siap – Planteos, Buenos Aires, 1975.

BORJA, Jordi; *Qué son las asociaciones de vecinos*. Editorial La Gaya Ciencia, Barcelona, 1976.

BORJA, Jordi; “1969-1974: presó, Bandera Roja, PSUC” dins *Taula de canvi*, número 3 extra, juny de 1981.

BORJA, Jordi; “Movimiento ciudadano en busca de la ciudad futura (frente a la ciudad disuelta y la izquierda errante)” dins Pérez Quintana, Vicente; Sánchez León, Pablo; *Memoria Ciudadana y Movimiento Vecinal: Madrid 1968-2008*. Los Libros de la Catarata, Madrid, 2008.

BORJA, Jordi; *La ciudad conquistada*. Alianza Editorial, Madrid, 2003.

BORJA, Jordi; “Movimiento ciudadano en busca de la ciudad futura (frente a la ciudad disuelta y la izquierda errante)” dins PÉREZ QUINTANA, Vicente; SÁNCHEZ LEÓN, Pablo; *Memoria Ciudadana y Movimiento Vecinal: Madrid 1968-2008*. Los Libros de la Catarata, Madrid, 2008.

BORJA, Jordi; *Revolución urbana y derechos ciudadanos: Claves para interpretar las contradicciones de la ciudad actual*. Tesi doctoral, Universitat de Barcelona, març 2012.

BOSCH, Jaume [et al.]; *Alfons Carles Comín: fe, compromís i lluita*. Fundació Nous horitzons, 2010.

BOTEY, Jaume; *Cinquanta-quatre relats d'immigració*. Edita Centre d'Estudis de l'Hospitalet i Diputació de Barcelona, Barcelona, 1986.

BOTEY, Jaume; “Record de Joan N. García-Nieto” dins *Materials del Baix Llobregat*, nº 2, tardor de 1966, pp. 53-57.

BRAU, Lluís; “El primer cinturón de Ronda” dins *Cuadernos de Arquitectura y Urbanismo*, nº 98, 1973, pp. 58-62.

BRAU, Lluís; “Salvem Sants dia a dia” dins *Cuadernos de Arquitectura y Urbanismo*, nº 101, 1974, pp. 53-55.

BUCH I ROS, Roger; *El Partit Socialista d'Alliberament Nacional (PSAN) (1968-1980). Evolució política i anàlisi interna d'un partit revolucionari i independentista*. Tesi

doctoral.

BUCH, Roger; *L'herència del PSAN*. Editorial Base, Barcelona, 2012.

BURILLO, Lluís; GRAUPERA, Isabel; *Històries de vida. Fonts orals de la lluita obrera i l'antifranquisme al Baix Llobregat*. Edita Fundació Utopia Joan N. García-Nieto i Estudis Socials del Baix Llobregat. Barcelona, 2008.

BUSQUÉ I BARCELÓ, Jaume; *Xavier Vinader i Sánchez. Periodisme i compromís*. Editorial Afers, Catarroja/Barcelona 2009.

CABELLO HERNÁNDEZ, Alberto; *Cultura y crítica literaria en Teleexpres. 1964-1980*. Tesi doctoral.

CAMPANO, Joaquím; “Ciutats roges, pobles nacionalistes” dins *Materials del Baix Llobregat*, nº 10, 2004, pp. 21-29.

CAMPO VIDAL, Manuel; “El Baix Llobregat: una visió de Manuel Campo Vidal” dins *Materials del Baix Llobregat*, nº 3, 1997, pp. 105-109.

CAMPO VIDAL, Luís; *El cinturón rojo. Narrado por 30 de sus protagonistas*. Barcelona, 2017.

CANYELLES CANYELLES, Bartomeu; *Nous estils musicals i canvis socials a Mallorca (1960-1975)*. Tesi no publicada.

CARRILLO-LINARES, Alberto; *Subversivos y malditos en la Universidad de Sevilla, 1965-1977*. Edita Fundación Centro de Estudios Andaluces – Junta de Andalucía, Sevilla 2008.

CASAÑAS, Joan; *El progressisme catòlic a Catalunya (1940-1980)*. La llar del llibre, Barcelona, 1989.

CASTÁN SANCLEMENTE, Antonio; *3819 huellas imborrables*. Autoedició, Barcelona, 2013.

CASTELLANA AREGALL, Antònia; “Anna Bosch Pareras (1950-2009) i la passió per la política. Alcaldessa de Mollet entre 1979-1983” dins *Notes*, nº 25, pp. 17-31.

CASTELLET, Josep Maria; “París, maig 1968”, dins *L'Avenç*, nº 16, maig 1979, p. 5.

CASTELLS, Andreu; *El franquisme i l'oposició sabadellenca: annex per a la història de Sabadell. Volum 6. El franquisme i l'oposició sabadellenca*. Edicions Riutort Ribot i Serra, Sabadell, 1983.

CASTELLS, Manuel; *Problemas de investigación en sociología urbana*. Siglo XXI, Madrid, 1971.

CASTELLS, Manuel; *Luttes urbaines et pouvoir politique*. François Maspero, 1973.

CASTELLS, Manuel; *La cuestión urbana*. Siglo XXI Editores, Madrid, 1974.

CASTELLS, Manuel; *Movimientos sociales urbanos*. Siglo XXI de España editores, Madrid, 1974.

CASTELLS, Manuel; *La ciudad y las masas. Sociología de los movimientos sociales urbanos*. Alianza Editorial, Madrid, 1983.

CASTILLO, David; *El cel de l'infern*, Proa, Barcelona, 1999.

CASTILLO, David; *El Mar de la tranquil·litat*. Proa, Barcelona, 2010

CAUSSA, Martí i Martínez i Muntadas, Ricard (eds); *Historia de la Liga Comunista Revolucionaria (1970-1991)*. La oveja roja, Madrid, 2014.

CEBRIÁN, Carme; *Estimat PSUC*. Editorial Empúries, Barcelona, 1997.

CENTRE D'ESTUDIS SOBRE LES ÈPOQUES FRANQUISTA I DEMOCRÀTICA; *Catalunya durant el franquisme. Diccionari*. Eumo Editorial, Vic, 2006.

CENTRE SOCIAL DE SANTYS; *Centre Social de Sants. Una experiència associativa.*

CLARET MIRANDA, Jaume; *La repressió franquista a la Universitat Catalana.* Institut Universitari d'Història Jaume Vicens i Vives i Eumo Editorial, Barcelona, 2003.

COLECTIVO JOSÉ BERRUEZO; "Bultaco. Una experiencia de la lucha autónoma en los inicios de la transición" dins *Congreso las otras protagonistas de la transición: izquierda radical y movilizaciones sociales*, 2017.

CROUCH, Colin; PIZZORNO, Alessandro (comp.); *El resurgimiento del conflicto de clases en Europa Occidental a partir de 1968. I.* Centro de Publicaciones Ministerio de Trabajo y Seguridad Social, Madrid, 1989.

COLOMÉ, Gabriel; *El Partit Socialista de Catalunya.* Edicions 62, Barcelona, 1989.

COLOMER, Josep M.; *Assemblea de Catalunya.* Editorial Avancem, Barcelona, 1976.

COLOMER, Josep Maria; "Tornant-hi a pensar (VII). El progressisme catòlic" dins *L'Avenç*, nº 53, octubre de 1982, pp. 45-48.

COLOMER, Josep Maria; "Tornant-hi a pensar (VIII). Manuel Sacristán i el marxisme català" dins *L'Avenç*, nº 54, novembre de 1982, pp. 37-40.

COLOMER, Josep Maria; "Tornant-hi a pensar (IX). La reconstrucció del catalanisme d'esquerres" dins *L'Avenç*, nº 55, desembre de 1982, pp. 35-37.

COLOMER, Josep M.; Ainaud, Josep M.; de Riquer, Borja; *Els anys del franquisme.* Edita DOPESA, Barcelona, 1978.

COLOMER, Josep Maria; *Els estudiants de Barcelona sota el franquisme.* Edita Curial, Barcelona, 1978, volum II.

COLOMER, Josep Maria; "Les dones a la caputxinada" dins *L'Avenç*, nº 13, febrer de 1979,

p. 70.

COLOMER, Josep Maria; *La ideologia de l'antifranquisme*. Edicions 62, Barcelona, 1985.

COLOMER, Jaume [el al.]; *Els grups polítics a Catalunya. Partits i programes. Volum II. Esquerra, extrema esquerra i organismes unitaris*. L'Avenç, Barcelona, 1976.

COMÍN, Alfonso C.; *La estrategia sindical*. Editorial Nova Terra, Tortosa, 1968.

COMÍN, Alfonso; *Cristianos en el partido, comunistas en la iglesia*. Editorial Laia, Barcelona, 1977.

COMÍN, Alfonso; *Obras / Alfonso Comín 1966-1974*; Fundació Alfons Comín, Barcelona, 1986.

COMÍN, Maria; “La detenció d'Alfons C. Comín durant l'estat d'excepció de 1969” dins *L'Avenç*, nº 74, setembre de 1984, pp. 10-15.

Coneguem la història de la vila. Centre de Normalització Lingüística “Ca n'Ametller”, Molins de Rei, 1986.

COORDINADORA D'ASSOCIACIONS DE VEÏNS DE 9 BARRIS; *20 anys d'associacions a 9 Barris. 1970-1990*. Coordinadora d'Associacions de Veïns de 9 Barris, Barcelona, 1990.

COROMINAS, Francesc-Xavier; “Protagonistes de la resistència i l'organització dels treballadors (1939-1975)” dins *L'Avenç*, nº 60, maig 1983, pp. 66-68.

COROMINAS, Francesc-Xavier; “Quinze mesos en una presó d'una petita ciutat provinciana” dins *L'Avenç*, nº 62, juliol/agost 1983, pp. 10-15.

COSTA I RIERA, Joan; *Dels moviments d'Església a la militància política*. Editorial Mediterrània, Barcelona, 1997.

CREIXANS, Jordi; “Assemblea de Catalunya. Testimoni d'un gironí a l'Assemblea de

Catalunya” dins *Revista de Girona*, nº 150, gener-febrer 1992.

CUCÓ I GINER, Josepa; “La izquierda de la izquierda. Un estudio de antropología política en España i Portugal”. *Papeles del CEIC*. Volumen 2007/1, nº 29, CEIC (Centro de Estudios sobre la Identidad Colectiva), Universidad del País Vasco, març 2007.

CUESTA GÓMEZ, José Miguel; Equipaments bàsics, llibertats democràtiques i transformació social. El moviment veïnal al Barcelonès nord a finals de la dictadura. UAB-CEFID. Comunicació.

CUESTA GÓMEZ, José Miguel; “El moviment veïnal al barcelonès nord (1954-1987)” dins *Franquisme i transició*, 2015, pp. 121-156.

CUESTA GÓMEZ, José Miguel; *El moviment veïnal al barcelonès nord (1954-1987)*. Tesi doctoral 2014.

CUSACHS I CORREDOR, Manuel; *L’“Escola Anxaneta” (1965): una experiència entranyable*.

CUSACHS I CORREDOR, Manuel; *De súbdits a ciutadans. Mataró, del 1960 al 1980 (Crònica periodística de la transició de la dictadura a la democràcia)*. Patronat Municipal de Cultura de Mataró, Barcelona, 2003.

CUSACHS I CORREDOR, Manuel [et al.]; *Escola Anxaneta (Mataró 1965-1987). Memòria d’una convicció*. Edita Associació pel Llegat de l’Escola Privada Anxaneta, Barcelona, 2007.

D. GONZÁLEZ, Raül; BOADA, Maria Rosa; *Jordi Solé Tura, molletà il·lustre. Apunts d’una biografia*. Edita Ajuntament de Mollet del Vallès, 1998.

DEBORD, Guy; *La sociedad del espectáculo*. Edita Pre-Textos, València, 2003.

DELGADO, Manuel, PADULLÉS, Jofre, HORTA, Gerard; *Lluites secretes. Testimonis de la clandestinitat antifranquista*. Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona,

Barcelona, 2012.

DIAZ, Jose Antonio; *Luchas internas en Comisiones Obreras. Barcelona 1964-1970*. Editorial Bruguera, SA, Barcelona, 1977.

DOLS, Josep A.; “La Hermandad Nacional de Arquitectos : entre la fraternidad y la seguridad social” dins *Cuadernos de Urbanismo y Arquitectura*, nº 98, 1973, pp. 72-75.

DOLS, Josep A.; “La OSH y el usuario : los barrios de la OSH crónica de un conflicto” dins *Cuadernos de Arquitectura y Urbanismo*, nº 105, 1974, pp. 74-81.

DOMÈNECH, Xavier; “Els orígens de les Comissions Obreres a Sabadell 35 anys després” dins *Arraona*, nº 25, III època, tardor 2001, pp. 55-74.

DORIA, Sergi; *La Florida: L'Hospitalet de Llobregat*. Editen Generalitat de Catalunya, Departament de Benestar Social, ADIGSA, Barcelona, 1995.

DORIA, Sergi; *La Guineueta: Barcelona*. Editen Generalitat de Catalunya, Departament de Benestar Social, ADIGSA, Barcelona, 1995.

“El año X de las Comisiones Obreras. Historia y análisis de un proceso de degradación política” dins *Cuadernos de Ruedo Ibérico*. Números 31-32 (junio-septiembre 1971).

ELEY, Geoff; *Un mundo que ganar: historia de la izquierda en Europa, 1850-2000*. Edita Crítica, Barcelona, 2003.

EQUIPO LÍMITE; *La agonía de la universidad franquista*. Editorial Laia, Barcelona, 1976.

EQUIPOS DE ESTUDIO; *La lucha de barrios en Barcelona*. Elías Querejeta Ediciones, Madrid, 1976.

ETXEZARRETA, Miren; *La economía española (1970-1979). Un informe crítico para descrifrar una década de apogeo y crisis de la economía española. Fulgor y miseria del capital nacional*. El Viejo Topo, Barcelona, 1979.

ETXEZARRETA, Miren; *La reestructuración del capitalismo en España, 1970-1990*. Ed. Icaria/Fuhem, Barcelona/Madrid, 1991.

FAROULT, David; *Jean-Luc Godard y el grupo Dziga Vertov (1968-1974)*. Edita Prodmag, S. L., Barcelona, 2008.

FERNÁNDEZ BUEY, Francisco; “Els moviments estudiantils a Espanya, 1966-1975” dins *L'Avenç* n° 146, març 1991, pp. 8-13.

FERNÁNDEZ BUEY, F.; LÓPEZ ARNAL, S.; *De la Primavera de Praga al marxismo ecologista. Entrevistas con Manuel Sacristán Luzón*. Edita Los libros de la Catarata. Madrid, 2004.

FERNÁNDEZ LAMELAS, Eva; *Vocalies de Dones de Barcelona a la Transició Democràtica: una experiència emancipadora*. Treball de Màster de Teoria antropològica, diversitat cultural i relacions interculturals. Curs 2008-2009.

FERNÁNDEZ, Roberto (ed.); *Carlos Martínez Shaw, historiador modernista*. Edicions i Publicacions de la Universitat de Lleida. Lleida, 2010.

FERNÁNDEZ SEGURA, José; SELLÉS VIDAL, Elionor; *Itinerari moviment obrer a Cornellà de Llobregat 1962-1978*. Abril 2012.

FERNÁNDEZ SEGURA, José; *La participación de los católicos en el movimiento obrero de Barcelona (1946-1978)*. Tesi doctoral, Barcelona, juny de 2005.

FERRANDO PUIG, Emili; *La dona a Badalona. Cent anys de protagonisme invisible (1897-1997)*. Editorial Mediterrània, Barcelona, febrer 2000.

FERRANDO PUIG, Emili; *Cristians i rebels. Història de l'HOAC a Catalunya durant el franquisme (1946-1975)*. Editorial Mediterrània, Barcelona, 2000.

FERRANDO PUIG, Emili; RICO MÁRQUEZ, J.; *Les Comissions Obreres en el franquisme*.

Barcelonès Nord (1964-1977). Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 2005.

FEUER, Lewis S.; *Los movimientos estudiantiles. Las revoluciones nacionales y sociales en Europa y el tercer mundo*. Editorial Paidós, Buenos Aires, 1969.

FONT, Joan; *La vaga de Harry Walker de Barcelona (deseembre 1970- febrer 1971)*. Edicions Catalanes de París, 1972.

FONTANA, Josep (ed.); *España bajo el franquismo*. Ed. Crítica, Barcelona, 2000.

FONTANA, Josep; *Por el bien del Imperio*. Pasado & Presente, Madrid, 2011.

FUENTES, Carlos; *Los 68. París, Praga, México*. Random House Mondadori, 2005.

FULLÀ, Ferran; PUIG, Antoni; *Clases sociales y partidos políticos en la transición espanyola a la Monarquía Parlamentaria*.

FUNES ARTIAGA, Ana María; Fernández Segura, José; “En record de María Carmen García-Nieto París” dins *Materials del Baix Llobregat*, nº 4, 1999, pp. 24-28.

G. RICO, Eduardo; *Queríamos la revolución: crónicas del PELIPE*. Flor del viento ediciones, Barcelona, 1998.

GABRIEL, Pere (coord.); *Comissions Obreres de Catalunya. 1964-1989*. Editorial Empúries, Barcelona, 1989.

GALLEGO I MARÍN, Gregori; *Els anònims de la transició. Història oral del moviment obrer a Lleida i a Balaguer (1960-1970)*. Pagès editors, Lleida, 1996.

GARCÍA-NIETO, Juan N.; “*Tiempos modernos...*”. *El control capitalista y la respuesta obrera*. Editorial Laia, Col·lecció “Primero de mayo”, Barcelona, 1975.

GARCIA-NIETO PARÍS, Mari Carmen; *El moviment obrer (1939-1978)*. Consell Comarcal del Baix Llobregat, Esplugues de Llobregat, 1998.

G. VILLAR, Conchi; *Dones, treball i sindicalisme a Catalunya (1939-1978)(II): perfils biogràfics del projecte "Fonts orals i militància sindical"*. Fundació Cipriano García-Arxiu Històric CONC, Barcelona, 2000.

GIACHETTI, Diego; *Italia más allá del 68. Antes, durante y después del movimiento*. Virus editorial, Madrid, 2006.

GIMÉNEZ PLAZA, Dionisio; *Sabadell: el pueblo unido*. C. Casals Editor, Colección Alternativas nº 2, Barcelona, 1976

GIMÉNEZ PLAZA, Dionisio; *Roca. Organización obrera y desinformación*. Ediciones De la Torre, Madrid, 1977.

GONZÁLEZ I TAMAYO, Aureli; *La vaga general de Sallent, l'any 1972. Els dies de rebel·lió a la mina*. Pagès editors, Lleida, 2002.

GRACIA, Jordi; *La resistencia silenciosa. Fascismo i cultura en España*. Editorial Anagrama, Barcelona, 2004.

GRAMSCI, Antonio; *El príncep modern*. Edicions 62, Barcelona, 1968.

GÓMEZ I INGLADA, Margarida; Riera, Ignasi; *El Prat de Llobregat. Memòries de fang i de llum*. Edita Ajuntament del Prat de Llobregat i Lunweg editores S.A., Barcelona, 2001.

GÓMEZ OLIVER, Miguel; El Movimiento Estudiantil español durante el Franquismo (1965-1975) dins *Revista Crítica de Ciències Socials*, 81, Juny 2008, pp. 93-110.

GRUP D'HISTÒRIA JOSÉ BERRUEZO; *Una ciutat dormitori sota el franquisme. Santa Coloma de Gramenet 1939-1975*. Ediciones Carena, Barcelona, 2006.

GUTIÉRREZ, Pepe; *Memorias de un bolchevique andaluz*. Ed. Viejo Topo, Barcelona, 2002.

GUTIÉRREZ, Pepe; *Miniwatt-Philips: la memoria obrera*. Ediciones de Intervención Cultural, Barcelona, 2003.

HAC-MOR I ROIG, Carles; *De tranuïta. Stàbat bis (Del 1973 al 1983)*. Papers d'Art / Albert Ferrer, Barcelona, 1983.

HARO TECGLÉN, Eduardo; *El 68: las revoluciones imaginarias*. Ediciones El País Aguilar, Madrid, 1988.

HACHUEL, Esther (coord.); *Constructors de consciència de canvi. Una aproximació als moviments socials des del Baix Llobregat*. Edicions del Llobregat, Barcelona, 2009.

HARVEY, David; *Urbanismo y desigualdad social*. Siglo XXI, Madrid, 2016 [*primera edició, 1973; primera edició en castellà, 1977*].

HERAS CABALLERO, Pedro A.; *La oposició al franquismo en las comarcas de Tarragona*. Edicions El Mèdol, Tarragona, 1991.

HERNÁNDEZ, Jerónimo; “Aproximación a la historia de las Comisiones obreras y de las tendencias forjadas en su seno” dins *Cuadernos de Ruedo Ibérico*. Números 39-40 (octubre 1972-gener 1973).

HERRANZ, Elia (coord.); *Josep M. Huertas Claveria i els barris de Barcelona. Antologia de reportatges (1964-1975)*. Editorial Mediterrània, Barcelona, 2013.

HOBBSAWM, Eric; *Historia del siglo XX*. Crítica, Barcelona, 2003.

ROLDÁN BARBERO, Horacio; *El maoísmo en España y el Tribunal de Orden Público (1964-1976)*. Universidad de Córdoba, Còrdova, 2010.

HUERTAS, Josep Maria; “MIL, l'organització que tingué màrtirs i sigles sense voler-ho” dins *L'Avenç*, n° 69, Barcelona, març de 1984.

INIESTA, Ferran; ROJO, Arcadio; “La crisi occidental dels anys seixanta i els interrogants

actuals” dins *L'Avenç*, n° 119, octubre de 1988, pp. 56-59.

IZARD, Miquel; 1968. *Cuando se marchitó el rojo de las banderas*. El Lokal, Barcelona, 2018.

JARNE, A.; SANVICÉN, P.; CAL, J.; *L'antifranquisme i la transició a Lleida (1970-1979)*. Edita Segre i Ateneu Popular de Ponent, Lleida, 1996.

JARNE, Antonieta; *L'oposició al franquisme a Lleida*. Pagès editors, Lleida, 1998.

JARNE MÒDOL, Antonieta; “L'antifranquisme comunista a Lleida (1939-1975): de la desarticulació a l'hegemonia en la clandestinitat” dins *Recerques: Història, economia i cultura*, n° 36, 1998, pp. 187-208.

JARNE, Antonieta; JUVILLÀ, Pau; *El PSUC a les terres de Lleida. 1936-1986*. Pagès editors, Lleida, 2014.

JÁUREGUI, Fernando; VEGA, Pedro; *Crónica del antifranquismo*. Ed. Planeta, Barcelona, 2007.

“La Gran Barcelona”, *CAU (Construcción, Arquitectura, Urbanismo)*, n° 10, desembre de 1971.

“La lucha de los barrios de Barcelona, 1969-1975”, dins *CAU (Construcción, Arquitectura, Urbanismo)*, n° 34 (finals de 1975).

LACUEVA MORENO, Josep Lluís; MÀRQUEZ I BERROCAL, Manuel; PLANS I CAMPDERRÒS, Lourdes; *Combat per la llibertat. Memòria de la lluita antifranquista a Terrassa (1939-1979)*. Ed. Fundació Torre del Palau, Terrassa, 2007.

LAIZ, Consuelo; *La lucha final. Los partidos de la izquierda radical durante la transición española*. Los libros de la Catarata, Madrid, 1995.

LENIN, Vladimir, Illich, *Què fer?* Edicions 3i4, València, 2017.

LEYVA VOJKOVIC, Enrique; MIRÓ I ACEDO, Ivan; URBANO I YUSTE, Xavier; *De la protesta al contrapoder: nous protagonismes socials en la Barcelona metropolitana*. Virus, Barcelona, 2007.

LÓPEZ CRESPI, Miquel; *No era això. Memòria política de la transició*. Edicions El Jonc, Lleida, 2001.

LÓPEZ RÓDENAS, Marcelo; *Historia social de la Santa Coloma moderna: "Vida cotidiana y conflicto social". 1954-1979*. Edita Regidoria [sic] de Cultura de l'Ajuntament de Santa Coloma de Gramenet, Santa Coloma de Gramenet, 1982.

LUDEVID, Manuel; *El movimiento obrero en Cataluña bajo el franquismo*. Editorial Avance SA, Capellades, 1977.

LUDEVID ANGLADA, Manuel; "Vint-i-cinc anys de moviment obrer a Catalunya" dins *Taula de canvi*, nº 4, març-abril de 1977, pp. 15-37.

MACIÀ, Miquel; *Entre la boira i el desencís. La transició política a Vic (1970-1980)*. Edicatsa, Barcelona, 1988.

MADUEÑO, Eugeni; *Xavier Valls. L'arquitecte de la solidaritat*. CUEMT, Barcelona, 1988.

MALARET I AMIGÓ, Antoni; Sant Just Desvern. *Aproximació a quaranta anys de vida local (1939-1979)*. Edita Ajuntament de Sant Just Desvern i Centre d'Estudis Santjustencs, Barcelona, 1997.

MANITO, Fèlix; "Dones del SDEUB: crònica d'una generació" dins *L'Avenç*, nº 13, febrer de 1979, pp. 67-70.

MARAVALL, José María, *Dictadura y dissentimiento político. Obreros y estudiantes bajo el franquismo*. Ediciones Alfaguara, Madrid, 1978.

MARÍN, Dolors; Ramírez, Agnès; *Editorial Nova Terra. 1958-1978. Un referent*. Editorial Mediterrània, Barcelona, 2004.

MARTI MASFERRER, Josep; *Relació entre associacions de veïns [sic] i partits polítics [sic]*. Barcelona 1970-1980. Fundació Jaume Bofill, 1981.

MARTÍN RAMOS, José Luis; “Del blau al roig: el camí de la revolta” dins *L'Avenç* n° 170, maig 1993, pp. 30-35.

MARTÍN RAMOS, José Luis (coord.); *Pan, trabajo y libertad. Historia del Partido del Trabajo de España*. El Viejo Topo, Barcelona, 2011.

MARTÍNEZ BARCELÓ, Pepe; “Del Moviment ciutadà i de la democràcia local. Moviments socials i democràcia local. Pinzellades en tres temps”, dins *Revista Catalana de Sociologia*, 7/98, pp. 29-72.

MARTÍNEZ HOYOS, Francisco; *La cruz y el martillo. Alfonso Comín y los cristianos comunistas*. Ediciones Rubeo, Barcelona, 2009.

MARTÍNEZ I MUNTADA, Ricard; “El moviment veïnal a Sabadell durant el tardofranquisme, 1966-1976: “Todos los barrios unidos para conseguir sus derechos” (I), dins *Arraona*, 24, III Època, Primavera 2001, pp. 65-87.

MARTÍNEZ I MUNTADA, Ricard; “El moviment veïnal a Sabadell durant el tardofranquisme, 1966-1976: “Todos los barrios unidos para conseguir sus derechos” (II), dins *Arraona*, 25, III Època, Tardor 2001, pp. 75-97.

MARTOS I CALPENA, Ramon; *Societat i lluita antifranquista a l'Àrea metropolitana de Barcelona. El cas de Ripollet – Cerdanyola. 1960/1976*. Tesi Doctoral, setembre 2016.

MARZÀ, Albert; *Alfonso Comín, esperança en la història*. Edicions 62, Barcelona, 1995.

MEHNERT, Klaus; *Pekín y la nueva izquierda*. Edita Zero, Algorta, 1972.

MEROÑO, Pere; “Román”. *L'home que va organitzar el PSUC*. Edita Fundació Pere Ardiaca, Barcelona, 2005.

MESTRE I GODES, Jesús; *Breu història de Catalunya*. Edicions 62, Barcelona, 2004.

MOA, Pío; “De un tiempo y de un país”. *La izquierda violenta (1968-1978)*. Ediciones Encuentro, Madrid, 2002.

MOLAS, Isidre (ed.); *Diccionari dels Partits Polítics de Catalunya: segle XX*. Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 2000.

MOLINERO, Carme; YSÀS, Pere; *Productores disciplinados y minorías subversivas. Clase obrera y conflictividad laboral en la España franquista*. Siglo veintiuno editores, 1998, Madrid.

MOLINERO, Carme; YSAS, Pere; “La izquierda en los años setenta (1)” dins *Historia y política*, n° 20, juliol-desembre 2008, pp. 21-42.

MOLINERO, Carme; YSÀS, Pere (coord.); *Construint la ciutat democràtica. El moviment veïnal durant el tardofranquisme i la transició*. Icària editorial, 2012, Barcelona.

MONÉS I PUJOL-BUSQUETS, Jordi; *Els meus records. 1928-2012*. Uno editorial, juny 2015. *Diu que està imprès a Espanya*.

MONTANYÀ, Xavier; *El cas Vinader. El periodisme contra la guerra bruta*. Edicions Pòrtic, Barcelona, 2015.

MONTERO, Francisco; *La Acción Católica y el franquismo*. UNED, Madrid, 2000.

MORÁN, Gregorio; *Miseria y grandeza del Partido Comunista de España. 1939-1985*. Editorial Planeta, Barcelona, 1986.

MORÁN, Gregorio; *El precio de la transición. Una interpretación diferente y radical del proceso que condujo a España de la dictadura a la democracia*. Editorial Planeta,

Barcelona, 1991.

MOTA MUÑOZ, Jose Fernando; *De les empreses d'avantguarda a la unificació del conveni. El moviment obrer al tèxtil català durant el franquisme i la transició (1960-1981)*. Edicions Moratalaz, novembre 2010.

MOTA MUÑOZ, José Fernando; *Mis manos, mi capital. Els treballadors de la construcció, les CCOO i l'organització de la protesta a la Gran Barcelona (1964-1978)*. Editorial Germania, València, 2010.

MOULINET, Daniel; *El Concili Vaticà II. Història, Síntesi, Recepció*. Editorial Claret, Badalona, 2004.

MULERO CAMPOY, Marta; Els diferents models sindicals a la Transició: el cas Roca (1976). Tesina no publicada.

MUÑOZ JOFRE, Jaume; "L'Avenç, 400 números" dins *L'Avenç*, n° 400, abril de 2014, pp. 102-105.

MUÑOZ, Josep Maria; "Lluís Cabrera. En el nom d'altres andalusos" dins *L'Avenç*, n° 353, gener 2010, pp. 14-25.

MUÑOZ, Josep Maria; "Eulàlia Vintró. El rigor de la paraula" dins *L'Avenç* n° 402, juny de 2014, pp. 12-23.

MUÑOZ, Josep Maria; "Joan Subirats. Repensar la política" dins *L'Avenç*, n° 422, abril 2016, pp. 11-22.

ALBÓ, N.; BUSQUETS, J.; MARTÍ, R. (coord.); *Les dones i la política: Alcaldesses i regidores de Catalunya*. Edicions de la Magrana/Edicions 62, Barcelona, 1989.

NASH, Mary; *Dones en transició. De la resistència política a la legitimitat feminista: les dones en la Barcelona de la Transició*. Edita Ajuntament de Barcelona. Regidoria de Dona, Barcelona, 2007.

NEGREIRA VERJILLOS, Josep Lluís; *Cerdanyola: el camí cap a la democràcia: moviment obrer i lluita franquista (1966-1976)*. Edita Ajuntament de Cerdanyola del Vallès/Universitat Autònoma de Barcelona, Cerdanyola del Vallès, 2004.

NEGRI, Toni; *Del obrero-masa al obrero social. Entrevista sobre el obrerismo a cargo de Paolo Pozzi y Roberta Tommasini*. Editorial Anagrama, Barcelona, 1980.

NÚÑEZ, Miguel; *La revolución y el deseo*. Ediciones Península, Barcelona, 2002.

MUÑOZ SORO, Javier; *Cuadernos para el diálogo (1963-1976). Una historia cultural del segundo franquismo*. Edita Marcial Pons, Madrid, 2005.

PALA, Giaime; “Una semilla de discordia. La entrada de Bandera Roja en el PSUC”, dins *Revista HMiC*, Universitat Autònoma de Barcelona, 2010.

PALA, Giaime; *Cultura clandestina. Los intelectuales del PSUC bajo el franquismo*. Editorial Comares, Granada, 2016.

PALOMERO MARTÍNEZ, Dora; *Los trabajadores de Enasa durante el franquismo*. Sírius edicions, Barcelona, 1996.

PÀMIES, Oriol; “La premsa al Baix Llobregat i L'Hospitalet. 1939-1985” dins *Materials del Baix Llobregat*, nº 6, 2000, pp. 23-33.

PÉREZ VERA, Manuel; *La Pegaso: nuestra fábrica. Las CCOO como las habíamos imaginado (1966-1985)*. Edita Fundació Cipriano García – CCOO de Catalunya, Barcelona, 2015.

PINILLA GARCÍA, Alfonso; *La legalización del PCE. La historia no contada. 1974-1977*. Alianza Editorial, Madrid, 2017.

PLANAS I SERRA, Albert; *L'esquerra marxista radical a la transició (1967-1980)*. Tesi doctoral 2014.

PUIG I PLA, Josep; *Personatges i fets*. La Comarcal Edicions, Barcelona, setembre 2000.

RIBAS, Pepe; *Los '70 a destajo. Ajoblanco y libertad*. Ediciones Destino, Barcelona, 2011.

RICART OLLER, Josep; *Egara. Una parroquia obrera bajo el franquismo. 1963-1977*. Edita Pedagògica del Vallès, Terrassa, 1979.

RIERA, Ignasi; BOTELLA, José; *El Baix Llobregat. 15 años de luchas obreras*. Editorial Blume, Barcelona, 1976.

RIERA, Ignasi; *Jordi Solé Tura. L'home, el país, la ciutat*. Edita Antoni Bosch, Barcelona, 1983.

RIERA, Ignasi; *Pàries, sindicalistes, demagogs. Notes sobre sindicalisme i cultura obrera*. Edicions 62, Barcelona, 1986.

RIERA, Ignasi; “El PSUC i el món editorial català” dins *L'Avenç*, n° 95, juliol-agost 1986, pp. 54-57.

RIERA, Ignasi; NAVALES, Carles; HIDALGO, Francisco; *Cròniques d'aquí*. Edita Creadors, SA, Barcelona, 1987.

RIERA, I. [et al.]; *De la fe a la utopía social: miscelánea Juan N. García-Nieto París*. Editorial Sal Terrae i Cristianisme i Justícia, Santander i Barcelona, 1996.

RIERA VIVES, Ferran; *El grup de Folk. Crònica d'un esclat*. Cossetània Edicions, Valls, 2017.

ROCA, José Manuel; “L'esquerra marxista radical davant el canvi de règim i el procés constituent” dins *L'Avenç* n° 207, octubre 1996, pp. 16-22.

RODRÍGUEZ OCAÑA, Fernando; *Candidato de los trabajadores*. Editorial Avance, Barcelona, 1975.

ROVIRA, Joan; CABÚS, Olga; *La Maurina. La memòria de les persones, la història del barri*. Ajuntament de Terrassa/Pla de Barris de la Maurina, Barcelona, 2010.

RUIZ ACEVEDO, Francisco; GARCÍA SÁNCHEZ, Antonio; LIZANO BERGES, Vicenç; *El estilo sindical del Baix Llobregat: El sindicalismo bajo la dictadura franquista: 1960-1976*. CCOO del Baix Llobregat, 2003.

RUIZ GALACHO, Encarna; *Historia de las Comisiones Obreras de Sevilla. Primera parte. De la Dictadura Franquista a la Legalización*. Secretariado de Publicaciones de la Universidad de Sevilla, Sevilla 2002.

RULL, Ramon; *Centre Social Almeda. Històries d'amor entre un centre social i un barri*. Edita Associació de Veïns Centre Social Almeda, L'Hospitalet de Llobregat, 2000.

RUSIÑOL, Pere; MARTÍN RAMOS, José Luis; "Frederic Miralles" dins *L'Avenç*, nº 240, octubre 1999, pp. 36-40.

SABATÉ, Ferran; *Els estudiants de Medicina de la Universitat de Barcelona: un estímul de progrés*. Publicacions i edicions de la Universitat de Barcelona. Publicacions i edicions de la Universitat de Barcelona, Barcelona, 2013.

SACRISTÁN, Manuel; *Intervenciones políticas. Panfletos y materiales III*. Icaria Editorial, Barcelona, 1985.

SALA, Antonio; DURÁN, Eduardo; *Crítica de la izquierda autoritaria en Cataluña (1967-1974)*. Ruedo Ibérico, 1975.

SÁNCHEZ ORTIZ, Emilio José; *De la fábrica al barrio. Cuando la calle volvió a ser nuestra*. Tesi doctoral de la Universitat Autònoma de Barcelona de 2016 no publicada.

SÁNCHEZ RECIO, Glicerio (coord.); *Eppure si muove. La percepción de los cambios en España (1959-1976)*. Editorial Biblioteca Nueva, Madrid, 2008.

SÁNCHEZ VEGA, Andrés; *Cornellà capital del cinturón rojo*. Barcelona, 2017.

SANS MOLAS, Joel; *L'Organització d'Esquerra Comunista en el moviment obrer: les Comissions Obreres Anticapitalistes (1971-1977)* VIII Trobada Internacional d'Investigadors del Franquisme. Barcelona, 21 i 22 de novembre de 2013.

SANTACANA, Carles (coord.). *El franquisme al Baix Llobregat*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 2001.

SANZ OLLER, Julio; *Entre el fraude y la esperanza. Comisiones Obreras de Barcelona*. Edita Ruedo Ibérico, Barcelona, 1972.

SANZ OLLER, Julio; “La larga marcha del movimiento obrero español hacia su autonomía” dins Cuadernos de Ruedo Ibérico, nº 2, 1972, pp. 88-102.

SELLÉS I VIDAL, Elionor; *Moviment obrer, canvi polític, social i cultural. Comissions Obreres a Catalunya. 1964-1978*. Tesi doctoral juny 2005.

SERRANO I BLANQUER, Jordi; “Petita historia dels joves de l'oposició sabadellenca. La Joventut Comunista de Catalunya, 1970-1980 (I)”, dins *Arraona*, nº 26, 4a època, 2002, pp. 150-175.

SERRANO I BLANQUER, Jordi; “Petita historia dels joves de l'oposició sabadellenca. La Joventut Comunista de Catalunya, 1970-1980 (i II)”, dins *Arraona*, nº 27, 4a època, 2003, pp. 230-255.

SMITH, Christian; *La teologia de la liberación. Radicalismo religioso y compromiso social*. Ediciones Paidós, Barcelona, 1994.

SOLÉ SOLDEVILA, Josep Maria; *El moviment obrer durant el procés de transició a través de la premsa periòdica catalana. Les revistes Arreu, Canigó, Oriflama i Presència*. Tesina de 2006.

SOLÉ TURA, Jordi; *Una història optimista. Memòries*. Edicions 62, Barcelona, 1999.

SOLÉ TURA, Jordi; *Nacionalidades y nacionalismos en España. Autonomías, federalismo, autodeterminación*. Alianza Editorial, Madrid, 1985.

SUBIRATS, Marina; “Nicos Poulantzas. Poder político y clases sociales” dins *Papers*, nº 1, 1973, pp. 202-205.

TAJUELO, Telesforo; *El Movimiento Ibérico de Liberación, Salvador Puig Antich y los grupos de Acción evolucionaria Internacionalista. Teoría y práctica: 1969-1976*. Edicions Ruedo Ibérico, París, 1977.

TARDÀ I COMA, Joan; CARRIÓN PARDO, Pedro; *40 anys d'una ciutat. Cornellà de Llobregat durant el franquisme*. 1992.

TARRAGÓ, Marçal; “Els Tres Turons” dins *Cuadernos de Arquitectura y Urbanismo*, nº 86, 1971, pp. 32-36.

TARRAGÓ, Marçal; “El Pirineo : nuevo "El Dorado" para las inversiones turísticas” dins *Cuadernos de Arquitectura y Urbanismo*, nº 95, 1973, pp. 7-11.

TARRAGÓ, Marçal; *Política urbana y luchas sociales*. Editorial Avance, Barcelona, 1976.

TATJER MIR, Mercè; *La Trinitat Nova: Barcelona*. Editen Generalitat de Catalunya, Departament de Benestar Social, ADIGSA, Barcelona, 1995.

TÉBAR HURTADO, Javier; GARCÍA SIMAL, Juanma (coord.); *La premsa silenciada. Clandestinitat, Exili i Contrainformació (1939-1977)*. Fundació Cipriano García – Arxiu Històric de CCOO de Catalunya, Barcelona, 2003.

TEIXIDOR, Carles; TARRAGÓ, Marçal; BRAU, Lluís; “Barcelona 1953-1971: introducción a una visión del desarrollo urbanístico” dins *Cuadernos de Arquitectura y Urbanismo*, nº 97, 1972, p. 67-101.

TORRECILLAS MORENO, Josep; *Retalls. 1973-2003. Una Història política molletana*.

Ajuntament de Mollet del Vallès, 2004

TRAYNER, María Pau; MONTÓN, Miguel Ángel; CAMOS, Joan; “Presos i preses de l'Hospitalet (1969-1976)” dins *Quaderns d'estudi*, nº 23, 2010, pp. 89-186.

VALL, Josep (dir.); *Nacionalistes d'Esquerra (1979-1984)*. Edita Fundació Irla, Barcelona, 2004.

VALLVERDÚ, Marta; “No serem moguts. Els universitaris catalans de finals dels 60” dins *L'Avenç* nº 402, juny 2014.

VARO MORAL, Nadia; *Treballadores, conflictivitat laboral i moviment a l'àrea de Barcelona durant el franquisme. El cas de Comissions Obreres (1964-1975)*. Tesi doctoral, 2014.

VERNETTI, Graziella; BARBA, Maribel; *Deu dones no van voler ser dones ideals: La situació de les dones durant el franquisme a El Baix Llobregat*. Ecos, Barcelona, 2008.

VIDAL-FOLCH, Xavier; *Hem marxat amb el temps*. Editorial Moll, Palma, 1976.

VIDAL VILLA, José María; *Mayo '68. París fue una fiesta*. Editorial Bruguera, Barcelona, 1978.

VILLALBA SORIA, Maria José; RUIZ PÉREZ, Maria Carmen; ORTEGA BERENGUER, Emilio; *Comisiones Obreras en Málaga (1960-1997)*, dins *Baetica Estudios de Arte, Geografía e Historia*, 26, 2004, 427-446.

VILLARROYA FONT, Joan; GÓRRIZ MARCOS, Pasqual; *Badalona*. Ajuntament de Badalona, Barcelona, 1992

VINADER, Xavier; *Sabadell, febrero 1976: una semana de huelga general política*. 1976.

VINYES, Ricard; *Un exemple de cultura democràtica i societat urbana a Barcelona (1953-1977)*. Revista de Catalunya, núm. 21. Nova etapa. Juliol-agost de 1988, pp. 50-60.

VINYES I ROIG, Pau [et al.]; *Retrats per a la memòria. Persones i lluita antifranquista al districte de Sant Andreu (1939-1982)*. Centre d'Estudis Ignasi Iglésias, Badalona, 2011.

XIRINACS, Lluís Maria; *L'espectacle obsessiu. Diari de presó, I/1974*. Editorial Nova Terra, Barcelona, 1976.

Webgrafia

- <https://blocs.mesvilaweb.cat/peremerono/>
- <http://decastroero.blogspot.com/>
- <https://www.eldiario.es/>
- <http://www.foixblog.com/>
- <http://historiesdeterrassa.blogspot.com/>
- <https://ideas.economiadigital.es/>
- <https://www.jordiborja.cat/>
- <https://marxismocritico.com/>
- <https://transicionyruptura.wordpress.com/>

ANNEXOS

Militants de Bandera Roja

Id.	Nom	Nom de guerra	Cronologia vital	Estudis fins el 1975	Front	Sector	Població	Comarca	Període de militància
1	?, Ángel	Carlos					Cornellà de Llobregat	Baix Llobregat	
2	Abad Morral, Joan				Barris	Nou Barris (Trinitat Nova)			
3	Abril, Eugeni						Mataró	Maresme	
4	Aja Fernández, Eliseo		Santander, Cantàbria (1946)	Dret	Universitat / Ensenyament	Universitat Autònoma de Barcelona / Universitat de Barcelona			
5	Albadalejo Rodrigo, Faustino		Villarejo Peristeban, Castella la Manxa (1936)		Obrer	La Seda	El Prat de Llobregat	Baix Llobregat	
6	Albés, Ton	Bigotes/El Gordo			Obrer				
7	Alegre, Dolors				Universitat	Universitat de Barcelona			
8	Amorós Garcá, Francisco (Paco)		(? - 2007)		Obrer	Pegaso	Barcelona (Sant Andreu del Palomar)	Barcelonès	Entra al PSUC el 1974
9	Angelet, Adela				Obrer	Pegaso	Barcelona (Sant Andreu del Palomar)	Barcelonès	
10	Antoni Pallarès, Joan				Barris	Poblenou	Barcelona (Poblenou)	Barcelonès	
11	Aragonés, Josep	El Chato			Obrer	Pegaso, Metro	Barcelona (Sant Andreu del Palomar)	Barcelonès	Entra al PSUC el 1974
12	Arias Gómez, Paco		Benamejí, Andalusia (30/VII/1936). Arriba al Principat (Barcelona) el 6 de gener de 1960	Escola de Reactors de Talavera la Real	Obrer	Construcció (Sant Ildefons), Macosa, Nerpi, Coesme i Pirelli Moltex	Cornellà de Llobregat	Baix Llobregat	
13	Aunión Morro, Isabel	La Negra	Badajoz, Extremadura (10/IX/1952) - Principat (31/VII/2004). Arriba al Principat el 1/1963	Batxillerat	Barris / Obrer	Juanico Hermanos, Nilis, Siemens	Esplugues de Llobregat / Cornellà / Sant Feliu	Baix Llobregat	Entra al PSUC el 1975
14	Azúa, Félix de		Barcelona (30/IV/1940)						
15	Bagué, Ramon				Universitat	Universitat de Barcelona			

Id.	Nom	Nom de guerra	Cronologia vital	Estudis fins el 1975	Front	Sector	Població	Comarca	Període de militància
16	Balbé, Manuel								
17	Ballesteros, Isidro				Obrer	La Seda	El Prat de Llobregat	Baix Llobregat	
18	Baltasar Albesa, Francesc		Barcelona (1949)	Periodisme	Direcció				
19	Baltasar Albesa, Josep	Manolito			Batxillerat	Institut Emperador Carlos			
20	Barba, Antonia		Valdepeñas, Castella la Manxa (1954)		Obrer	Bourdon S.A. (Sants). Ram del metall.	L'Hospitalet i Barcelona (Passeig de Gràcia)	Barcelonès	
21	Barbosa, Lluís		Nascut a Càceres, arriba al Principat (Can Sant Joan, Montcada), el 1969.		Obrer	Meler	Cerdanyola	Vallès Occidental	
22	Bardavio, Antoni								
23	Bardavio, Manel								
24	Barril Cuixart, Joan		Barcelona (20/I/1952) – Barcelona (13/XII/2014)	Periodisme	Universitat				
25	Barroso, Miguel								
26	Benaül Berenguer, Josep Maria		Sabadell (1951)	Història. Doctor en Filosofia i Lletres			Sabadell	Vallès Occidental	
27	Benito, Montse		1956		Barris		Barcelona (Trinitat Nova)	Barcelonès	
28	Bernat, Josep Maria					Universitat de Barcelona			
29	Birulés Bertrán, Anna Maria		Girona (28/VI/1954)	Economia	Universitat	Universitat de Barcelona			
30	Boada, Lluís				Universitat	Universitat de Barcelona			

Id.	Nom	Nom de guerra	Cronologia vital	Estudis fins el 1975	Front	Sector	Població	Comarca	Període de militància
31	Bofill				Obrer		Sant Feliu de Llobregat	Baix Llobregat	
32	Bonamusa Gaspà, Francesc		Sants, Barcelona (1947)	Economia i Polítics	Universitat	Universitat de Barcelona			
33	Borja Sebastià, Jordi		Barcelona (18/06/1941)	Doctorat en Geografia i Història i Geografia Urbana	Direcció / Barris		Barcelona	Barcelonès	
34	Bota, Eulàlia				Ensenyament	Ensenyament			
35	Brau López, Lluís		Barcelona (20/III/2018)	Arquitectura	Barris		Barcelona	Barcelonès	
36	Brochatska, Josep				Barris		Barcelona (Poblenou)	Barcelonès	
37	Bruset, Anna				Barris		Barcelona (Sants)	Barcelonès	
38	Bueno, Ramón				Obrer		Santa Coloma de Gramenet	Barcelonès	
39	Buil, Antoni				Barris		Barcelona (Roquetes)	Barcelonès	
40	Caba, Àngels		Barcelona		Universitat		Barcelona	Barcelonès	
41	Cabré, Teresa				Ensenyament				
42	Cabré Pla, Anna		Barcelona (1943)						
43	Cabrera, Lluís		Arbúnel, Andalusia (1954)		Barris	Nou Barris (Trinitat)	Barcelona (Nou Barris)	Barcelonès	
44	Cáceres, Rafael de			Arquitectura	Universitat	Universitat de Barcelona			
45	Calbet, Antoni (Paco)			Arquitectura	Barris		Barcelona	Barcelonès	

Id.	Nom	Nom de guerra	Cronologia vital	Estudis fins el 1975	Front	Sector	Població	Comarca	Període de militància
46	Caldes Ibáñez, Pere		Sabadell (XII/1948)		Barris / Obrer	Laforsa, Construcció, FAMA SA,	Cornellà de Llobregat	Baix Llobregat	Entra al PSUC el 1974-1975
47	Calzada Isern, Teresa Eulàlia (Laia)		Artesa de Segre (21/XII/1943)	Magisteri i Ciències Econòmiques	Ensenyament	Ensenyament			
48	Camí, Ignasi	Gaucho							
49	Campo Vidal, Luis		Camporells, Aragó	Enginyeria	Barris		Cornellà de Llobregat	Baix Llobregat	
50	Campo Vidal, Manuel		Camporells, Aragó (1951). Arriba al Principat (Almeda, Cornellà) el 1960.	Periodisme, Enginyeria Tècnica Industrial, Sociologia			Cornellà de Llobregat (Almeda)	Baix Llobregat	
51	Camps, Maria						Terrassa	Vallès Occidental	
52	Camps, Pilar						Barcelona (Carmel / Guinardó)	Barcelonès	
53	Cañadell, Carme				Universitat	Universitat de Barcelona	Sabadell	Vallès Occidental	
54	Canals Cussó, Enric		Tiana (1952)	Periodisme					
55	Carbonell Roura, Eudald		Ribes de Freser (17/II/1953)						Entra al PSUC
56	Carbonell Sebarroja, Jaume								
57	Carbonell, Elisabeth						Barcelona (Carmel / Guinardó)		
58	Carbonell, Montse						Barcelona (Carmel / Guinardó)		
59	Carbonell, Pere			Magisteri			Barcelona (Carmel / Guinardó)		
60	Carles Comín, Alfons				Direcció				

Id.	Nom	Nom de guerra	Cronologia vital	Estudis fins el 1975	Front	Sector	Població	Comarca	Període de militància
61	Casal, Vicenç								
62	Casals Genover, Consol		(1949 - 9/XII/2012)						
63	Casals, Montserrat								
64	Casals, Muriel								
65	Casas, Dolors (Lola)						Mataró	Maresme	
66	Castán Sanclemente, Antonio	Sergi/Bonet	Aragó (30/VII/1945). Arriba al Principat el 1963.		Obrer / Direcció	Pegaso (Sant Andreu)(13-IX-1963), Vedette (Sant Andreu), Guzzi (Sant Andreu), Ossa (Zona Franca)	Barcelona (Sant Andreu del Palomar)	Barcelonès	El 1974 es manté a BR
67	Castellana Aregall, Antònia		Molins de Rei (26/V/1950)	Magisteri	Ensenyament	Ensenyament (Comissions de Mestres). Comitè d'Agitació	Molins de Rei	Baix Llobregat	A BR entre el 1972 i el 1974. Entra al PSUC el 1974
68	Castellana Aregall, Francesc		Molins de Rei (4/I/1957)		Obrer	UCB-PEVYA	Molins de Rei	Baix Llobregat	
69	Castellanos, Emili						Barcelona (Sant Andreu del Palomar)	Barcelonès	
70	Castells, Antoni			Econòmiques	Universitat		Barcelona	Barcelonès	
71	Castells, Manuel								
72	Català, Genoveva		Molins de Rei				Molins de Rei	Baix Llobregat	
73	Català, Ignasi				Barris	Nou Barris (Torre Baró- Vallbona-Trinitat)	Barcelona (Trinitat)	Barcelonès	
74	Causa, Carles				Universitat	Universitat Autònoma de Barcelona			
75	Cisquella, Anna Rosa					membre de la companyia teatral Dagoll Dagom			

Id.	Nom	Nom de guerra	Cronologia vital	Estudis fins el 1975	Front	Sector	Població	Comarca	Període de militància
76	Cisquella, Georgina		Barcelona (20/VI/1954)	Periodisme		periodista de TVE			
77	Claramonte, Àngel				Ensenyament				
78	Claramunt, Clara								Entra al PSUC el 1974
79	Cobos, Adelina							Baix Llobregat	
80	Colomer Rovira, Margarida				Ensenyament		Mataró	Maresme	
81	Colomer, Albert						Mataró	Maresme	
82	Colomer, Josep Maria		1949	Economia i Polítiques	Universitat	Universitat de Barcelona			
83	Colomer, Leandre								
84	Colominas Tutusaus, Salvador				Obrer	Pintures Cervera	Cornellà de Llobregat	Baix Llobregat	
85	Colomines Companys, Agustí		Barcelona (11/XII/1957)	Història	Batxillerat / Juvenil	Institut Ausiàs March/Jaime Balmes			A BR fins el 1976, quan és expulsat. Entra a les JCC
86	Comas d'Argemir, Montserrat			Dret					Entra al PSUC el 1974
87	Comas, Oriol								
88	Comellas Doñate, Maria	Regàs	Viladecans (1948)		Batxillerat / Barris / Obrer	Ibex Tren	Cornellà de Llobregat	Baix Llobregat	A BR des d'inicis de 1970 fins el 1974. Entra al PSUC el 1974
89	Conde, Quique						Barcelona (Sant Andreu del Palomar)	Barcelonès	
90	Continente Gonzalo, Marta		Barcelona (1955)		Barris		Poblenou	Barcelonès	

Id.	Nom	Nom de guerra	Cronologia vital	Estudis fins el 1975	Front	Sector	Població	Comarca	Període de militància
91	Córdoba, Pedro						Cornellà de Llobregat	Baix Llobregat	
92	Comelio						Sabadell	Vallès Occidental	
93	Corominas Mainegre, Xavier		Salt (1951)		Obrer	Torras Hostench	Salt / Girona	Gironès	
94	Cosp, Montserrat						Cerdanyola	Vallès Occidental	A BR fins a principis dels 80
95	Costa, Jordi				Obrer	Catex, Hispano Olivetti			
96	Creixans, Jordi						Girona	Gironès	
97	Crespo Arrufat, Lluís			Filosofia	Direcció / Formació	Universitat de Barcelona			
98	Cuadrillero Franco, Beatriz				Barris		Barcelona (Trinitat Nova)	Barcelonès	
99	Cumellas, Maria				Direcció				
100	Cunill, Antoni	Tono			Barris	La Maurina, Terrassa			
101	Daza, Benjamín						Ripollet	Vallès Occidental	
102	Delgado Belmonte, Joaquín				Obrer	Pegaso	Barcelona	Barcelonès	
103	Delgado Belmonte, Francisco				Obrer	Pegaso	Barcelona	Barcelonès	
104	Delgado Ruiz, Manuel	Pitágoras/Bisonte	Barcelona (1956)	Història de l'Art i Antropologia	Batxillerat	Batxillerat			A BR entre el 1971 i el 1974
105	Devesa, Laura								

Id.	Nom	Nom de guerra	Cronologia vital	Estudis fins el 1975	Front	Sector	Població	Comarca	Període de militància
106	Dols, José Antonio			Arquitectura	Barris		Barcelona	Barcelonès	
107	Domènech Gimeno, Jaume		Sant Andreu del Palomar, Barcelona (1957)	Magisteri i Història	Juvenil	Sant Andreu del Palomar	Barcelona	Barcelonès	
108	Domingo, Jordi				Universitat	Universitat de Barcelona			
109	Domingo, Ricard	El Indio							
110	Dordella, Marga				Obrer		Santa Coloma de Gramenet	Barcelonès	
111	Duran, Miquel						Cornellà de Llobregat	Baix Llobregat	
112	Escarp, Assumpta		Terrassa (1957)						
113	Español Fernández, Francisco		Vigo, Galícia (11/XI/1942). Arriba al Principat l'estiu de 1970.	Comerç	Obrer	Solvay	Martorell / Sant Feliu	Baix Llobregat	A BR del 1971 al 1974. Entra al PSUC el 1974
114	Español, Pere Jordi (Piti)								
115	España				Obrer	Pegaso, COMETSA	Barcelona (Sant Andreu del Palomar)	Barcelonès	Entra al PSUC el 1974
116	Esteban Tejero, Carlos						Cornellà de Llobregat	Baix Llobregat	
117	Estrella, Francesc (Paco)						Mataró	Maresme	
118	Estruch Tobella, Joan			Filologia					
119	Farré Ballarín, Regina				Barris				
120	Farré Ballarín, Víctor		Poblesec, Barcelona (1951)		Universitat / Barris		Econòmiques / Barcelona (Sant Antoni)	Barcelonès	A BR entre 1970 i 197. Entra al PSUC el 1974

Id.	Nom	Nom de guerra	Cronologia vital	Estudis fins el 1975	Front	Sector	Població	Comarca	Període de militància
121	Farrés, Magda						Terrassa		
122	Faura Ventosa, Ignasi	El Gordo/José Sierra	Barcelona (21/X/1945)		Direcció				
123	Fernández Soria, Encarna		Villanueva de las Torres, Andalusia (1/XII/1959)		Ensenyament		Cornellà de Llobregat (Sant Ildefons i Riera)	Baix Llobregat	
124	Fernández, Antonio				Barris		Barcelona (Trinitat Nova)	Barcelonès	
125	Ferreiro, Estrella				Obrer	Rivière	Cerdanyola	Vallès Occidental	
126	Ferreiro, Juanjo		Lugo, Galícia (1944)						
127	Ferrer, Fernando				Barris		Barcelona (Roquetes)	Barcelonès	
128	Ferrer, Lluís	Gregorio			Obrer	Fundiciones Serra	Cornellà de Llobregat	Baix Llobregat	
129	Ferrés Cendrera, Marta	Pi			Barris		Barcelona (Guinardó)	Barcelonès	
130	Font Blanch, Domènec		Ponts (1950) – Barcelona (17/V/2011)	Doctor en Comunicació Audiovisual					
131	Fontova, Pilar						Cornellà de Llobregat	Baix Llobregat	
132	Fradera Sospedra, Joaquim								
133	Fullà Sala, Ferran	El Chino	Barcelona (16/XI/1950)	Física	Direcció / Formació	Universitat de Barcelona			
134	García Carrascón, Manuela		Fuentes de Jiloca, Aragó (31/XII/1940)		Obrer	Siemens	Cornellà de Llobregat	Baix Llobregat	
135	García López, Emilio	El León	Tarazona de la Mancha, Castella la Manxa (1950). Arriba al Principat (Cornellà) el 1962.		Barris / Obrer	Imprenta Muñoz, Taller Sant Just, Matacás, Fergat	Cornellà de Llobregat	Baix Llobregat	Entra al PSUC el 1974-1975

Id.	Nom	Nom de guerra	Cronologia vital	Estudis fins el 1975	Front	Sector	Població	Comarca	Període de militància
136	García Maduell, Marta		(22/VIII/1944)		Barris		Barcelona (Guinardó)	Barcelonès	
137	García Pérez, Jesús		Santiberi, Zona Franca, Barcelona (1951)		Barris / Obrer	Procedimientos Mecánicos Raz, G&S, Júrid Ibérica, Pianelli	Barcelona (Zona Franca), Cornellà de Llobregat i El Prat de Llobregat	Barcelonès / Baix Llobregat	
138	García Ruíz, Gabriel		Dalias, Andalusia (1948)		Obrer	Construcció, Sanglas	Hospitalet de Llobregat (Can Serra)	Barcelonès	A BR des del juliol de 1974
139	García, Josefina				Barris		Barcelona (Nou Barris)	Barcelonès	
140	García, Manuel				Batxillerat	Batxillerat	Barcelona	Barcelonès	
141	García, Ramon				Obrer	Exin		Baix Llobregat	
142	García-Nieto París, Joan Nepomucè		Barcelona (09/VII/1929) - Cornellà de Llobregat (23/VII/1994)		Barris / Obrer	Esade			
143	Garrido, César				Obrer	La Seda (Tèxtil)	El Prat de Llobregat	Barcelonès	
144	Gassiot, Ramon				Barris		Barcelona (Sants)	Barcelonès	
145	Gea, Marisa				Obrer		Sant Joan Despí	Baix Llobregat	
146	Gil, Pepe	Gallego			Obrer		Cornellà de Llobregat	Baix Llobregat	
147	Giménez Plaza, Dionisio			Periodisme			Sabadell	Vallès Occidental	
148	Ginés, Francisca (Paqui)		Zarza de Alange, Extremadura (1954)		Obrer	Vilumara i Clausor (Cornellà de Llobregat) i Icapre (L'Hospitalet de Llobregat), Ram del metall.	Cornellà de Llobregat		
149	Girós Tomás, Frederic	Flaquer/Fritz			Obrer	Metall (G. de Andreis, La Launa, de Badalona)	Barcelona	Barcelonès	
150	Gómez Barriga, José		Malpartida, Extremadura (1943)		Obrer	La Seda (Tèxtil)	El Prat de Llobregat	Baix Llobregat	

Id.	Nom	Nom de guerra	Cronologia vital	Estudis fins el 1975	Front	Sector	Població	Comarca	Període de militància
151	González Bodeguero, Miguel	El Rizos			Obrer		Ripollet	Vallès Occidental	
152	González Pérez, Ignacio				Obrer	Construcció			
153	González Zorrilla, Carlos				Universitat	Universitat de Barcelona			
154	González, Joaquim						Sabadell	Vallès Occidental	
155	Gracia, Jesús						El Prat de Llobregat	Barcelonès	
156	Gras Bros, Rosa Maria	Rita	Barcelona (13/06/1947)	Magisteri	Ensenyament		Barcelona (Horta Guinardó)	Barcelonès	
157	Guarro, Elisenda			Lletres	Barris		Barcelona (Guinardó)	Barcelonès	
158	Guinea, Carme				Ensenyament	Ensenyament			
159	Guirao, Olga		Barcelona (1956)	Dret					
160	Guñu				Direcció (aparell de propaganda) / Barris		Mollet del Vallès	Vallès Oriental	Entra al PSUC el 1974-1975
161	Hac Mor, Carles		Lleida (26/XI/1940) - Sant Feliu de Guíxols (27/I/2016)						
162	Ibáñez Fanés, Fèlix			Lletres	Universitat	Universitat de Barcelona			
163	Ibern, Manel	Lolo			Barris		Barcelona (Barceloneta)	Barcelonès	
164	Irún Ruiz, Dolores (Lola)								
165	Isansa, Carmen			Història					

Id.	Nom	Nom de guerra	Cronologia vital	Estudis fins el 1975	Front	Sector	Població	Comarca	Període de militància
166	Isem, Lluís			Medicina	Universitat	Universitat de Barcelona			
167	Jesús, Eusebio del				Obrer	Pegaso	Barcelona (Sant Andreu del Palomar)	Barcelonès	No entra al PSUC el 1974
168	Jiménez Losantos, Federico		Orihuela del Tremedal, Aragó (15/IX/1951)	Filologia Espanyola			Barcelona	Barcelonès	
169	Jiménez, Fernando						Ripollet	Vallès Occidental	
170	Jiménez, Santiago								
171	Josep Serra, Francesc						Sabadell	Vallès Occidental	
172	Jové Vila, Maria Àngels				Barris	Nou Barris (Trinitat Nova)	Barcelona	Barcelonès	
173	Julia Dinarès, Tessa						Terrassa	Vallès Occidental	
174	Julían, Ferran				Barris / Ensenyament	Escola Pegaso	Barcelona (Sant Andreu del Palomar)	Barcelonès	
175	Lafuente López, Josep				Obrer	Construcció	Girona	Gironès	
176	Lamela, Gonzalo		Ourense, Galícia.		Obrer	Miniwatt-Philips	Barcelona	Barcelonès	No entra al PSUC el 1974-1975
177	Lecha Berges, Toni		Châteauneuf-sur-Loire, França (14/II/1943) - Barcelona (19/VI/2013)		Barris		Barcelona (Carmel / Guinardó)	Barcelonès	No entra al PSUC el 1974-1975
178	Leira, Enric								
179	Lleal, Coloma				Ensenyament				
180	Lleonart Ripoll, Francesc				Obrer		Mataró	Maresme	

Id.	Nom	Nom de guerra	Cronologia vital	Estudis fins el 1975	Front	Sector	Població	Comarca	Període de militància
181	Llotja, Toni				Barris		Barcelona (Canyelles)	Barcelonès	
182	Loizu, Máximo				Obrer				
183	López Camps, Jordi								
184	López Sánchez, Miguel		Cornellà de Llobregat (23/V/1953)	Mestria Industrial Elèctrica	Obrer	Siemens	Sant Joan Despí (Les Planes)	Baix Llobregat	
185	Ludevid Anglada, Manuel	El Voces/Manelet		Economia	Universitat	Universitat de Barcelona			
186	Luque Porrino, Ramón		Cuevas de Sant Marcos, Màlaga (1952). Arriba al Principat (Pubilla Cases, L'Hospitalet de Llobregat, Baix Llobregat) el 1963.	Geografia i Història	Universitat / Barris		L'Hospitalet de Llobregat	Barcelonès	A BR entre el 1971 i el 1975. Entra al PSUC el 1975
187	Luque, Juan Manuel				Obrer	Meler			
188	Macip Valls, Antoni-Jordi		Vinaixa, (20/IX/1935)	Medicina	Universitat		Barcelona	Barcelonès	
189	Maduell Hernández, Francesc		29-I-1943		Barris		Barcelona (Guinardó)	Barcelonès	
190	Malo de Molina, J. L.								
191	Manito Lorite, Fèlix		Baeza, Andalusia (1956)	Periodisme i Història					
192	Marín, José Luís				Obrer	Pegaso (acomiatat a la vaga de 1971)	Barcelona (Sant Andreu)	Barcelonès	No entra al PSUC el 1974-1975
193	Marquès Sureda, Josep Maria		Girona (1943)				Girona	Gironès	
194	Martí Casas, Oriol		Barcelona (7/I/1952)	Medicina			Barcelona	Barcelonès	
195	Martí, Octavi								

Id.	Nom	Nom de guerra	Cronologia vital	Estudis fins el 1975	Front	Sector	Població	Comarca	Període de militància
196	Martínez Barceló, Josep (Pep)	Vicenç	Santanyí (05/01/1948)		Barris	Nou Barris (Trinitat Nova), Horta,	Barcelona (Trinitat Nova)	Barcelonès	
197	Martínez Díaz, José		Hués-car, Granada		Obrer	Elsa	Cornellà de Llobregat	Baix Llobregat	
198	Martínez Ojeda, Benigno		Ayuelas, Burgos (13/02/1946). Arriba al Principat (Carrer Desmayo, Cornellà) l'octubre de 1967	Seminari	Barris / Obrer		Cornellà de Llobregat	Baix Llobregat	
199	Martínez, Carmen	La Paisana	Granada		Obrer	Castellón (Ripollet), Ríviere (Cerdanyola)	Cerdanyola / Mollet del Vallès	Vallès Occidental / Vallès Oriental	A BR entre 1969 i 1974. Entra al PSUC el 1974
200	Martínez, Francisco	Chapo			Barris		Barcelona (Verdum)	Barcelonès	
201	Martínez, José (Pepe)	El Rubio			Barris		Barcelona (Poblenou)	Barcelonès	
202	Martínez Lapuente, José Enrique		Monfort, País Valencià (1951). Arriba al Principat (Barcelona) amb 15 anys.				Barcelona	Barcelonès	A BR des de 1969. Passarà a Acció Comunista
203	Martínez-Shaw, Carlos	vé	Sevilla, Andalusia (17/VII-1943)	Història	Universitat	Estudiant			A BR des de l'estiu de 1974 fins el desembre de 1974. Entra al PSUC el desembre del 1974
204	Martos Calpena, Ramon	Panxo	Ripollet (1951).	Història	Obrer	Sintermetal	Ripollet	Vallès Occidental	A BR entre 1972 i abril 1975
205	Mascarell Canalda, Ferran		Sant Just Desvern (1951)	Història	Universitat	Universitat de Barcelona	Barcelona	Barcelonès	A BR del 1971 al 1974
206	Mascaró, Jaume								
207	Massaguer Rabaseda, Joaquina				Obrer	Torras Hostench	Girona	Gironès	
208	Maymó, Josep Maria	El Pirata			Direcció				
209	Medina Morales, Santiago	Batista	Conca, Castella la Manxa (25/VII/1948). Arriba al Principat el 1956		Obrer / Direcció	Pegaso (acomiatat a la vaga de 1971), COMETSA, Faema, MACOSA, CUMBRE	Barcelona (Sant Andreu)	Barcelonès	No entra al PSUC el 1974
210	Mejías, Ángel	El Chupao			Obrer	Taller del metall (Esplugues) i a la construcció	Cornellà	Baix Llobregat	

Id.	Nom	Nom de guerra	Cronologia vital	Estudis fins el 1975	Front	Sector	Població	Comarca	Període de militància
211	Melendres, Jaume								
212	Merino, [Dona]						Girona	Gironès	
213	Mestres, Quico						Barcelona	Barcelonès	
214	Mià Solsona, Salvador		Barcelona (7/VII/1953)	Dret					Entra al PSUC el 1975
215	Millet, Lluís			Arquitectura	Barris		Barcelona	Barcelonès	
216	Miquel Abad, Josep								
217	Miró Gilabert, Pep		Vilasana (1935)	Seminari	Barris / Obrer		Barcelona (Trinitat Vella)	Barcelonès	
218	Molina, Maria Lluïsa						El Prat de Llobregat	Baix Llobregat	
219	Molinas Sans, César		Barcelona (1950)	Matemàtiques i Economia					
220	Molinas Sans, Maria de la Paz								
221	Molins, Josep				Obrer	Pegaso (maig de 1974-1984)	Barcelona (Sant Andreu)	Barcelonès	No entra al PSUC el 1974-1975
222	Molins López-Rodó, Joaquim								
223	Molins Nubiola, Miquel		Barcelona (1953)	Història de l'Art			Barcelona	Barcelonès	
224	Moll, Blanca				Barris				
225	Montserrat Bartra, Jordi						Mataró	Maresme	

Id.	Nom	Nom de guerra	Cronologia vital	Estudis fins el 1975	Front	Sector	Població	Comarca	Període de militància
226	Moratones, Antoni (Toni)						Barcelona (Carmel/ Guinardó)	Barcelonès	
227	Moreno Granado, Santiago							Baix Llobregat	
228	Moreno Monterroso, Consol		Villaharta, Andalusia (1950)		Obrer	Taller Rosendo Martín (al barri de Gràcia de Barcelona), Nylan, Seat, Comesta			
229	Moreno, Albert								
230	Moreno, Félix	Hilario					Cornellà de Llobregat	Baix Llobregat	
231	Moreira Cortines, Agustí						Barcelona (Sant Andreu del Palomar)	Barcelonès	
232	Moreira Cortines, Jordi		Sant Andreu del Palomar, Barcelona (1947)	Enginyeria tècnica	Obrer	SEAT	Barcelona (Sant Andreu del Palomar)	Barcelonès	
233	Morrós, Antoni						Terrassa	Vallès Occidental	
234	Muñoz Martínez, Emili				Barris		Badalona	Barcelonès	
235	Naharro, Ernesto				Obrer	La Seda (Tèxtil)	El Prat de Llobregat	Baix Llobregat	
236	Navales Turmos, Carles		Cornellà de Llobregat (8/XII/1952) - Girona (16/VI/2011)		Obrer	Elsa	Cornellà de Llobregat	Baix Llobregat	A BR entre el 1973 i el 1974. Entra al PSUC el 1974
237	Noè Roca, Joan						Mataró	Maresme	
238	Núñez Dueñas, Rafael	Sergio	1952. Arriba al Principat (Cornellà) de petit		Batxillerat	Institut Nacional de Batxillerat de Cornellà	Cornellà de Llobregat	Baix Llobregat	
239	Obrador Moratins, Francesc	Ensamada	Palma (8/II/1942)	Eclesiàstics			Barcelona / Palma	Barcelonès	A BR des del 1969 fins ingrès al PCE
240	Oliu, Conxa				Universitat	Universitat	Sabadell	Vallès Occidental	

Id.	Nom	Nom de guerra	Cronologia vital	Estudis fins el 1975	Front	Sector	Població	Comarca	Període de militància
241	Olivares Usac, Maria		L'Hospitalet de Llobregat (2/XII/1932)				L'Hospitalet de Llobregat	Barcelonès	
242	Olivé Pérez, María José		? - (09/IX/2017)	Filosofia i Lletres	Obrer / Barris		Santa Coloma de Gramenet	Barcelonès	
243	Oliveres Sanvicens, Maria Lluïsa		1933						
244	Oms Llohis, Joan	El Llarg	Barcelona (5/I/1947)	Enginyeria	Obrer	Valentine	Cerdanyola del Vallès	Vallès Occidental	Milita a BR fins el 1978
245	Ordóñez, Miguel						Badalona	Barcelonès	
246	Ortega Company, Carmen		Guadix, Andalusia, (10/VIII/1949)		Obrer	Transgrulles (Barcelona), García Moya (metall)	Cornellà de Llobregat	Baix Llobregat	Entra al PSUC el 1974
247	Osán Tort, Francesc								
248	Osuna, Orencio				Barris		Castelldefels	Baix Llobregat	
249	Osuna, Rafael						Cornellà de Llobregat	Baix Llobregat	
250	Palau Balletbò, Josep	El Gordo	Cornellà de Llobregat (8/III/1956) – Cornellà de Llobregat (25/II/1997)		Batxillerat / Barris	Institut de Cornellà	Cornellà de Llobregat	Baix Llobregat	Entra al PSUC el 1974
251	Palomero Martínez, Carmen		Barcelona (1939)		Obrer / Barris	Pegaso (Sant Andreu) (acomiadada a la vaga del 1974), Ram del metall / Ciutat Vella	Barcelona	Barcelonès	A BR el 1970
252	Palomero Martínez, Dora				Obrer	Pegaso (Sant Andreu)	Barcelona	Barcelonès	
253	Panyella Amil, Àngel				Barris		Barcelona (Horta)	Barcelonès	
254	Pardo, Rafael				Obrer		Ripollet		
255	Pardos, Montse				Barris		Barcelona (Sant Andreu del Palomar)	Barcelonès	

Id.	Nom	Nom de guerra	Cronologia vital	Estudis fins el 1975	Front	Sector	Població	Comarca	Període de militància
256	Paredes Giménez, Gonzalo	Talo			Obrer	Pegaso	Barcelona (Sant Andreu del Palomar)	Barcelonès	
257	París Albiol, Vicenç		Barceloneta, Barcelona (11/04/1938)		Obrer	Houner-Douglas (Sant Feliu de Llobregat)	Sant Feliu de Llobregat	Baix Llobregat	
258	Parramón Homs, Clara		Barcelona (1948)				Hospitalet de Llobregat	Barcelonès	A BR del 1971 al 1973. Entra al PSUC el 1973
259	Pedreira, Anna				Universitat	Institut Montserrat i UB (Filosofia i Lletres)	Barcelona	Barcelonès	A BR entre el 1970 i el 1972
260	Pere, Joan						Cerdanyola del Vallès	Vallès Occidental	
261	Pérez Salanova, Mercè (Merche)			Filosofia i Lletres secció Psicologia	Universitat	Universitat de Barcelona			
262	Pérez Vera, Manuel (Manolo)				Obrer	Pegaso (hi entra el 1966)	Barcelona (Sant Andreu del Palomar)	Barcelonès	A BR el 1971
263	Petit, Jordi								
264	Petit, Josep						Ripollet	Vallès Occidental	
265	Petit, Montserrat						Ripollet	Vallès Occidental	
266	Petit, Pilar						Ripollet	Vallès Occidental	
267	Piera Angelet, Enric	Pastanaga					Cerdanyola del Vallès	Vallès Occidental	
268	Pijoan, Josep Maria								
269	Pindado Sánchez, Fernando	Tati	Habitatges del Governador, Verdum, Barcelona (5/XI/1955)	Dret (1993)	Barris		Barcelona (Nou Barris)		
270	Piqué Camps, Josep		Vilanova i la Geltrú (21/II/1955)	Economia	Universitat	Universitat de Barcelona			

Id.	Nom	Nom de guerra	Cronologia vital	Estudis fins el 1975	Front	Sector	Població	Comarca	Període de militància
271	Pizà, Montse						Terrassa	Vallès Occidental	
272	Pla, Ramon	El Paisano		Enginyeria	Obrer	Aismàlbar	Cerdanyola del Vallès / Mollet	Vallès Occidental / Vallès Oriental	Entra al PSUC a finals de 1974
273	Pla, Ramon								Entra al PSUC a finals de 1974
274	Places, Josep Maria	Soler			Obrer	Pegaso			
275	Plata Palma, Antonio		Medellín, Extremadura (11/V/1924) - Viladecans (XII/1988)		Obrer	Roca Radiadores			
276	Ponsatí Obiols, Clara		Barcelona (19/III/1957)	Economia	Universitat	Universitat de Barcelona			
277	Posa, Elena			Història i Història de l'Art	Universitat	Universitat de Barcelona			
278	Poveda, Anton								
279	Prieto i Caballé, Carles		Carrer Vallespir, Sants, Barcelona (10/XI/1942)		Barris	Sants	Barcelona (Sants)		
280	Prieto i Caballé, Frederic	Albert	Guinardó, Barcelona (1940)	Teologia	Barris / Obrer	Editorial Fontanella i Editorial Avance	Barcelona (Guinardó) / Cornellà de Llobregat (1971)	Barcelonès / Baix Llobregat	A BR el 1969-1970. Entra al PSUC el 1974
281	Puig Soler, Antoni		Reus (1953)		Juvenil / Obrer / Direcció				A BR a l'octubre de 1969
282	Puig, Àngel						Mataró	Maresme	
283	Pujades Domingo, Manuel		Carrer Bailèn, nº 20, Eixample, Barcelona (1938)		Direcció / Obrer				
284	Pujol, Isa				Obrer			Baix Llobregat	
285	Ràfols, Joan				Universitat		Barcelona	Barcelonès	

Id.	Nom	Nom de guerra	Cronologia vital	Estudis fins el 1975	Front	Sector	Població	Comarca	Període de militància
286	Raich Perales, Bruno								
287	Ramonedà Molins, Josep		Cervera (1949)	Filosofia	Universitat				Entra al PSUC el 1974
288	Reguant Fosas, Francesc (Paco)		Súria (1951)	Economia	Barris		Barcelona (Horta)	Barcelonès	
289	Ribas, Carmen								
290	Riquer Permanyer, Borja (Pancho) de		Barcelona (1945)	Història	Universitat	Universitat de Barcelona			
291	Ribera, Pep								
292	Risques Corbella, Manel		Barcelona (1952)	Història					
293	Rodríguez Domínguez, Miguel								
294	Rodríguez, Montserrat				Obrer	Siemens	Cornellà	Baix Llobregat	
295	Rodríguez Ocaña, Francisco		Porcuna, Andalusia (8/II/1922) - Barcelona (2000)		Obrer / Barris	Mevosa (enllaç sindical)	Barcelona (Trinitat, carrer Aiguablava, nº 87, 3r 1a)	Barcelonès	
296	Rojo Torrecilla, Maravillas		Barcelona (9/XI/1950)						
297	Roura, Assumpta		Barcelona (1952 - 23/I/2014)	Filosofia i Lletres	Universitat	Universitat de Barcelona			
298	Rovira Beloso, Josep Maria								
299	Ruiz Rodríguez, Josep (Pepe)		Guadahortuna, Andalusia (24/VII/1947). Arriba a Terrassa el 1955	Magisteri i Psicologia	Barris		Terrassa	Vallès Occidental	
300	Ruiz, Lluís								

Id.	Nom	Nom de guerra	Cronologia vital	Estudis fins el 1975	Front	Sector	Població	Comarca	Període de militància
301	Sabrià, Pepa	Pepi					Terrassa	Vallès Occidental	
302	Sala, Carme				Ensenyament	Ensenyament			
303	Salas, Miguel				Obre	Pintures Cervera	Cornellà	Baix Llobregat	
304	Sánchez Carreté								
305	Sánchez Martínez, Àngel				Obrer	Bultaco (Sant Adrià del Besós)			
306	Sánchez Medina, Concepción (Conxita)		Sevilla (29/IV/1954). Arriba al Principat (Les Planes, Sant Joan Despí) el 4 de desembre de 1971	Batxillerat laboral	Barris / Obrer	Corte Inglés, Discofón, Fenixbrom, Componentes Electrónicos (Esplugues de Llobregat)	Sant Joan Despí (Les Planes)	Baix Llobregat	Entra al PSUC el 1974
307	Sánchez Vega, Andrés		Padró, Cornellà de Llobregat		Barris		Cornellà de Llobregat (Almeda)	Baix Llobregat	A BR entre el 1972 i el 1974
308	Sánchez, Prudenci		Viaralto, Andalusia (1947)		Barris / Joves	Barcelona (Casc Antic)	Barcelona (Casc Antic)	Barcelonès	
309	Sariol, Jaume				Obrer	Sintermetal	Ripollet	Vallès Occidental	A BR fins principis dels 80
310	Sellés Comellas, Mercè	Leona	Santa Maria d'Oló (26/III/1953)	Filosofia i Lletres	Universitat / Barris / Obrer	Institut Joanot Martorell d'Esplugues de Llobregat. Laboratoris Soler Almirall	Molins de Rei (1970-1971) / Esplugues de Llobregat	Baix Llobregat	Entra al PSUC el 1974
311	Serra, Albert				Universitat	Universitat de Barcelona			
312	Silvestre, Núria				Ensenyament	Ensenyament			
313	Solé Sanosa, Maria Àngels								
314	Solé Tura, Jordi		Mollet del Vallès (23/05/1930) – Barcelona (04/12/2009)		Direcció / Universitat		Barcelona	Barcelonès	
315	Solé, Enric				Direcció / Obrer				

Id.	Nom	Nom de guerra	Cronologia vital	Estudis fins el 1975	Front	Sector	Població	Comarca	Període de militància
316	Subirats Bacardit, Ignasi	Màxim	Barcelona (27/V/1949 - 14/III/2012)	Filosofia i Lletres	Barris	Guinardó	Barcelona (El Carmel) / Cornellà de Llobregat	Barcelonès / Baix Llobregat	A BR del juliol de 1969 fins el 1974. El 1974 entra al PSUC
317	Subirats Humet, Joan		Raval, Barcelona (V-1951)		Universitat	Universitat de Barcelona			Ingressa a BR el 1970
318	Subirats Martori, Marina		Barcelona (1943)	Filosofia i Sociologia	Universitat / Barris	Universitat de Barcelona/Barcelona (Casc Antic)	Barcelona (Casc Antic)	Barcelonès	
319	Suqué, Carles	El Guapo							
320	Tardà Coma, Joan		Cornellà de Llobregat (26/IX/1953)	Filosofia i Lletres	Barris		Cornellà de Llobregat	Baix Llobregat	Entra al PSUC el desembre de 1974
321	Tarragó Balagué, Marçal		(17/V/2015)	Economia	Universitat / Barris	Estudiant	Barcelona (Guinardó)	Barcelonès	
322	Tarrés Gol, Conxita						Barcelona (Sarrià)	Barcelonès	
323	Teixidor Felip, Carles			Arquitectura	Universitat	Universitat de Barcelona			
324	Tenza, Anna				Universitat	Universitat de Barcelona	Sabadell	Vallès Occidental	
325	Torrent, Albert						Sabadell	Vallès Occidental	
326	Torres, Josep Maria				Barris	Poblenou	Barcelona (Poblenou)	Barcelonès	
327	Torres Sanahúja, Jose María de		Barcelona (1955)	Medicina	Universitat	Universitat Autònoma de Barcelona	Barcelona	Barcelonès	
328	Torres Sanahuja, Pilar de		Barcelona (14/IV/1953)	Enginyeria industrial i Economia	Universitat	Escola Tècnica Superior d'Enginyeria Industrial de Barcelona			
329	Torres Sanahuja, Santiago de			Economia	Universitat	Universitat Autònoma de Barcelona			
330	Torró, Carme				Ensenyament				

Id.	Nom	Nom de guerra	Cronologia vital	Estudis fins el 1975	Front	Sector	Població	Comarca	Període de militància
331	Treballador de Bas i Cugero				Obrer	Bas y Cugero	Barcelona (Sant Andreu del Palomar)	Barcelonès	
332	Treballador de Campeón				Obrer	Campeón	Barcelona (Sant Andreu del Palomar)	Barcelonès	
333	Treballador de Ciba				Obrer	Ciba	Barcelona (Sant Andreu del Palomar)	Barcelonès	
334	Treballador de Cumbre				Obrer	Cumbre	Barcelona (Sant Andreu del Palomar)	Barcelonès	
335	Treballador de Flamagás				Obrer	Flamagás	Barcelona (Sant Andreu del Palomar)	Barcelonès	
336	Treballador de Roselson				Obrer	Roselson	Barcelona (Sant Andreu del Palomar)	Barcelonès	
337	Treballadora	La Lleona			Obrer			Baix Llobregat	
338	Treballadora	Urània	Vigo, Galícia (1930). Arriba a Barcelona el 1969		Obrer	Belcor, Nerva. Ram del tèxtil.	Barcelona	Barcelonès	
339	Treballadora		Sevilla, Andalusia (1954). Arriba a Sant Joan Despí (Les Planes) el desembre de 1971		Obrer	El Corte Inglés, Componentes Electrónicos. Ram del metall.	Planes de Sant Joan Despí	Baix Llobregat	
340	Trías Sagnier, Carlos								
341	Turró, Carme				Ensenyament	Ensenyament			
342	Umbert, Antoni						Ripollet	Vallès Occidental	
343	Vallès, Ramon		Sant Feliu de Llobregat		Obrer	Hispano Suïza	Sant Feliu de Llobregat		
344	Valls Bauzá, Xavier		Cerdanyola del Vallès (02/12/1937) – Barcelona (19/06/1987)	Arquitectura	Barris		Santa Coloma de Gramenet	Barcelonès	
345	Valls, Francesc								

Id.	Nom	Nom de guerra	Cronologia vital	Estudis fins el 1975	Front	Sector	Població	Comarca	Període de militància
346	Valverdú Gimeno, Jordi		1945	Economia	Universitat / Barris	Universitat de Barcelona	Barcelona (Sant Andreu)	Barcelonès	
347	Veciana Olivé, Roser								
348	Vega, José (Pepe)					Siemens	Cornellà de Llobregat	Baix Llobregat	
349	Verdaguer, Jordi				Obrer	Aicar (filial d'Aiscondel)	Ripollet	Vallès Occidental	
350	Vernetta Gallart, Xavier		Barcelona (11/XI/1956)	Història i Filologia catalana					
351	Vidal Villa, Josep Maria		Mèxic DF, Mèxic (2/V/1942) - Mataró (18/IX-2002). Arriba al Principat (Barcelona) el desembre de 1970	Economia	Universitat	Professor Universitat			El 1974 abandona tota militància política
352	Vidal-Folch, Xavier	Porky							
353	Vila, Roser				Ensenyament		Barcelona	Barcelonès	
354	Viladot Presas, Albert		Barcelona (1954 - 9/II/1993)	Periodisme					
355	Vilanova, Pere				Universitat	Universitat de Barcelona			
356	Vinader Sánchez, Xavier		Sabadell (17/II/1947) - Barcelona (9/IV/2015)	Periodisme			Sabadell	Vallès Occidental	
357	Vintró Castells, Eulàlia		Sant Andreu del Palomar, Barcelona (1945)	Filologia	Universitat	Universitat de Barcelona			A BR de l'estiu de 1974 al desembre de 1974 Entra al PSUC el 1974
358	Vintró, Joan				Universitat	Universitat de Barcelona			
359	Vinyes Ribas, Ricard								A BR des del 1973. Entra al PSUC el 1974.
360	Zabalza, Antoni		Linyola (1946)						

Id.	Nom	Nom de guerra	Cronologia vital	Estudis fins el 1975	Front	Sector	Població	Comarca	Període de militància
361	Zuin Tartari, Laura				Universitat	Universitat de Barcelona (professora)	Barcelona	Barcelonès	
362		el Bigotes							
363		el Pintor							A BR el 1969
364		Tovarich			Obrer	Exin		Baix Llobregat	

Font de la taula de militants

- 1 AADD; *Baix Llobregat: el cinturó roig de Barcelona*. Col·lecció Memòria Antifranquista del Baix Llobregat. Vol. 2, p. 138.
- 2 Andreu Acebal, Marc; Barris, veïns i democràcia. *El moviment ciutadà i la reconstrucció de Barcelona (1968-1986)*. L'Avenç, Barcelona, 2015, p. 136.
- 3 Cusachs i Corredor, Manuel; *De súbdits a ciutadans. Mataró, del 1960 al 1980 (Crònica periodística de la transició de la dictadura a la democràcia)*. Patronat Municipal de Cultura de Mataró, Barcelona, 2003.
- 4 Solé Tura, Jordi; *Una història optimista. Memòries*. Edicions 62, Barcelona, 1999, p. 300.
- 5 Bengoechea, Soledad; *Renom i Pulit, Mercè; Memòria i compromís. Classes treballadores, sindicalisme i política al Prat de Llobregat (1917-1979)*. Columna Edicions, Barcelona, 1999, pp. 177, 197, 236, 315.
- 6 Solé Tura, Jordi; *Una història optimista. Memòries*. Edicions 62, Barcelona, 1999, p. 305. Entrevista amb l'Emilio García López i en Pere Caldes Ibáñez.
- 7 Solé Tura, Jordi; *Una història optimista. Memòries*. Edicions 62, Barcelona, 1999, p. 300.
- 8 Castán Sanclemente, Antonio; *3819 huellas imborrables*. Autoedició, Barcelona, 2013, p. 2. 273; Treball, nº 469, 21/II/1977, p. 5
- 9 Solé Tura, Jordi; *Una història optimista. Memòries*. Edicions 62, Barcelona, 1999, p. 300.
- 10 Batista, Antoni; Playà Maset, J.; *La gran conspiració. Crònica de l'Assemblea de Catalunya*. Editorial Empúries, Barcelona, 1991, p. 184.
- 11 Castán Sanclemente, Antonio; *3819 huellas imborrables*. Autoedició, Barcelona, 2013, p. 2. 269
- 12 <http://www.memoria-antifranquista.com/webvella/bios/pacoarias.htm>
- 13 Bengoechea, Soledad; *Les dones del PSUC*. Ed. Els arbres de Farenheit, Barcelona, 2013, p. 159.
- 14 Álvaro, Francesc-Marc; *Els Assassins de Franco: un judici particular del franquisme i dels que van deixar-lo morir al llit*. L'Esfera des llibres, Barcelona, 2005, p. 111.
- 15 Solé Tura, Jordi; *Una història optimista. Memòries*. Edicions 62, Barcelona, 1999, p. 300.
- 16 Álvaro, Francesc-Marc; *Els Assassins de Franco: un judici particular del franquisme i dels que van deixar-lo morir al llit*. L'Esfera des llibres, Barcelona, 2005, p. 114.
- 17 Bengoechea, Soledad; *Renom i Pulit, Mercè; Memòria i compromís. Classes treballadores, sindicalisme i política al Prat de Llobregat (1917-1919)*. Columna Edicions Barcelona, 199, p. 236.
- 18 Delgado, Manuel, Padullés, Jofre, Horta, Gerard; *Lluites secretes. Testimonis de la clandestinitat antifranquista*. Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona, Barcelona, 2012, p. 183.
- 19 <http://manueldelgadoruiz.blogspot.com/2011/11/memoria-de-bandera-roja.html>

- 20 Sellés i Vidal, Elionor; *Moviment obrer, canvi polític, social i cultural. Comissions Obreres a Catalunya. 1964-1978*. Tesi doctoral juny 2005, p. 545.
- 21 Negreira Verjillos, Josep Lluís; *Cerdanyola: el camí cap a la democràcia: moviment obrer i lluita franquista (1966-1976)*. Edita Ajuntament de Cerdanyola del Vallès/Universitat Autònoma de Barcelona, Cerdanyola del Vallès, 2004, pp. 89 i 104.
- 22 https://ideas.economiadigital.es/ideas/catalanismo-popular-movimientos-sociales-e-izquierdismo_164208_102.html
- 23 https://ideas.economiadigital.es/ideas/catalanismo-popular-movimientos-sociales-e-izquierdismo_164208_102.html
- 24 Solé Tura, Jordi; *Una història optimista. Memòries*. Edicions 62, Barcelona, 1999, p. 300.
- 25 Álvaro, Francesc-Marc; *Els Assassins de Franco: un judici particular del franquisme i dels que van deixar-lo morir al llit*. L'Esfera des llibres, Barcelona, 2005, pp. 105-106.
- 26 Castells, Andreu; *El franquisme i l'oposició sabadellenca: annex per a la història de Sabadell. Volum 6. El franquisme i l'oposició sabadellenca*. Edicions Riutort Ribot i Serra, Sabadell, 1983, pp. 26 i 28.
- 27 Fernández Lamelas, Eva; *Vocalies de Dones de Barcelona a la Transició Democràtica: una experiència emancipadora*. Treball de Màster de Teoria antropològica, diversitat cultural i relacions interculturals. Curs 2008-2009, p. 84.
- 28 Solé Tura, Jordi; *Una història optimista. Memòries*. Edicions 62, Barcelona, 1999, p. 300.
- 29 Andreu Mayayo i Artal.
- 30 Solé Tura, Jordi; *Una història optimista. Memòries*. Edicions 62, Barcelona, 1999, p. 300.
- 31 Entrevista realitzada a l'Emilio García i al Pere Caldes el dimarts 16 de febrer de 2016.
- 32 Solé Tura, Jordi; *Una història optimista. Memòries*. Edicions 62, Barcelona, 1999, p. 300.
- 33 Solé Tura, Jordi; *Una història optimista. Memòries*. Edicions 62, Barcelona, 1999, p. 300.
- 34 Solé Tura, Jordi; *Una història optimista. Memòries*. Edicions 62, Barcelona, 1999, p. 300.
- 35 <https://www.jordiborja.cat/bandera-roja-moviment-social-o-organitzacio-politica-1968-1974/>
- 36 Alabart Vilà, Anna; *Els barris de Barcelona i el moviment associatiu veïnal*. Tesi doctoral, desembre de 1981, p. 229.
- 37 Entrevista a en Carles Prieto, “Construint la ciutat democràtica: el moviment veïnal durant el tardofranquisme i la transició (1964-1980)”, Cedit.
- 38 Ferrando Puig, Emili; Rico Márquez, J.; *Les Comissions Obreres en el franquisme. Barcelonès Nord (1964-1977)*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 2005, p. 396.
- 39 Conversa amb en Kike Tudela
- 40 Conversa amb l'Eduard Márquez
- 41 Andreu Acebal, Marc; *El moviment ciutadà i la transició a Barcelona. La FAVB. 1972-1986*. Tesi doctoral 2014, p. 466.
- 42 Andreu Mayayo i Artal

- 43 Muñoz, Josep Maria; “Lluís Cabrera. En el nom d'altres andalusos” dins *L'Avenç*, n° 353, gener 2010, pp. 14-25. Entrevista d'en Joan Barril a Catalunya Ràdio (09/08/2013).
- 44 Solé Tura, Jordi; *Una història optimista. Memòries*. Edicions 62, Barcelona, 1999, p. 300.
- 45 <https://www.jordiborja.cat/bandera-roja-moviment-social-o-organitzacio-politica-1968-1974/>
- 46 Pere Caldes Ibáñez
- 47 Solé Tura, Jordi; *Una història optimista. Memòries*. Edicions 62, Barcelona, 1999, p. 300.
- 48 Álvaro, Francesc-Marc; *Els Assassins de Franco: un judici particular del franquisme i dels que van deixar-lo morir al llit*. L'Esfera des llibres, Barcelona, 2005, p. 115.
- 49 Campo Vidal, Luís; *El cinturón rojo. Narrado por 30 de sus protagonistas*. Barcelona, 2017
- 50 Solé Tura, Jordi; *Una història optimista. Memòries*. Edicions 62, Barcelona, 1999, p. 306.
- 51 Lacueva Moreno, Josep Lluís, Màrquez i Berrocal, Manuel, i Plans i Campderròs, Lourdes; *Combat per la llibertat. Memòria de la lluita antifranquista a Terrassa (1939-1979)*. Ed. Fundació Torre del Palau, Terrassa, 2007, p. 478.
- 52 <https://blocs.mesvilaweb.cat/peremerono/?p=247489>
- 53 Castells, Andreu; *El franquisme i l'oposició sabadellenca: annex per a la història de Sabadell. Volum 6. El franquisme i l'oposició sabadellenca*. Edicions Riutort Ribot i Serra, Sabadell, 1983, pp. 26 i 28.
- 54 Álvaro, Francesc-Marc; *Els Assassins de Franco: un judici particular del franquisme i dels que van deixar-lo morir al llit*. L'Esfera des llibres, Barcelona, 2005, p. 114.
- 55 <http://blocs.tinet.cat/lt/blog/el-bloc-deudald-carbonell/category/258/articles-mundo/2010/01/22/company-jordi-sol-tura>
- 56 Álvaro, Francesc-Marc; *Els Assassins de Franco: un judici particular del franquisme i dels que van deixar-lo morir al llit*. L'Esfera des llibres, Barcelona, 2005, p. 114.
- 57 <https://blocs.mesvilaweb.cat/peremerono/?p=247489>
- 58 <https://blocs.mesvilaweb.cat/peremerono/?p=247489>
- 59 <https://blocs.mesvilaweb.cat/peremerono/?p=247489>
- 60 Solé Tura, Jordi; *Una història optimista. Memòries*. Edicions 62, Barcelona, 1999, p. 318.
- 61 Vall, Josep (dir.); *Nacionalistes d'Esquerra (1979-1984)*. Edita Fundació Irla, Barcelona, 2004, p. 19.
- 62 Vall, Josep (dir.); *Nacionalistes d'Esquerra (1979-1984)*. Edita Fundació Irla, Barcelona, 2004, p. 19.
63. https://ideas.economiadigital.es/ideas/catalanismo-popular-movimientos-sociales-e-izquierdismo_164208_102.html
- 64 Álvaro, Francesc-Marc; *Els Assassins de Franco: un judici particular del franquisme i dels que van deixar-lo morir al llit*. L'Esfera des llibres, Barcelona, 2005, p. 114.

- 65 Cusachs i Corredor, Manuel; *De súbdits a ciutadans. Mataró, del 1960 al 1980 (Crònica periodística de la transició de la dictadura a la democràcia)*. Patronat Municipal de Cultura de Mataró, Barcelona, 2003.
- 66 Solé Tura, Jordi; *Una història optimista. Memòries*. Edicions 62, Barcelona, 1999, p. 300.
- 67 N. Albó, J. Busquets i R. Martí (Coordinadores); *Les dones i la política: Alcaldesses i regidores de Catalunya*. Edicions de la Magrana/Edicions 62, Barcelona, 1989, p. 87.
- 68 Entrevista realitzada a l'Emilio García i al Pere Caldes el dimarts 16 de febrer de 2016.
- 69 AADD; *Retrats per a la memòria. Persones i lluita antifranquista al districte de Sant Andreu (1939-1982)*. Centre d'Estudis Ignasi Iglésias, Badalona, 2011, p. 256.
- 70 Álvaro, Francesc-Marc; *Els Assassins de Franco: un judici particular del franquisme i dels que van deixar-lo morir al llit*. L'Esfera des llibres, Barcelona, 2005, p. 105. <https://www.jordiborja.cat/bandera-roja-moviment-social-o-organitzacio-politica-1968-1974/>
- 71 Solé Tura, Jordi; *Una història optimista. Memòries*. Edicions 62, Barcelona, 1999, p. 306.
- 72 Entrevista realitzada a l'Emilio García i al Pere Caldes el dimarts 16 de febrer de 2016.
- 73 Andreu Acebal, Marc; *Barris, veïns i democràcia. El moviment ciutadà i la reconstrucció de Barcelona (1968-1986)*. L'Avenç, Barcelona, 2015, p. 51.
- 74 Andreu Mayayo i Artal
- 75 Álvaro, Francesc-Marc; *Els Assassins de Franco: un judici particular del franquisme i dels que van deixar-lo morir al llit*. L'Esfera des llibres, Barcelona, 2005, p. 114.
- 76 Álvaro, Francesc-Marc; *Els Assassins de Franco: un judici particular del franquisme i dels que van deixar-lo morir al llit*. L'Esfera des llibres, Barcelona, 2005, p. 114.
- 77 Lacueva Moreno, Josep Lluís, Màrquez i Berrocal, Manuel, i Plans i Campderròs, Lourdes; *Combat per la llibertat. Memòria de la lluita antifranquista a Terrassa (1939-1979)*. Ed. Fundació Torre del Palau, Terrassa, 2007, p. 478.
- 78 Bengoechea, Soledad; *Les dones del PSUC*. Ed. Els arbres de Farenheit, Barcelona, 2013, p. 52.
- 79 Entrevista realitzada a l'Emilio García i al Pere Caldes el dimarts 16 de desembre de 2015.
- 80 Cusachs i Corredor, Manuel; *De súbdits a ciutadans. Mataró, del 1960 al 1980 (Crònica periodística de la transició de la dictadura a la democràcia)*. Patronat Municipal de Cultura de Mataró, Barcelona, 2003.
- 81 Cusachs i Corredor, Manuel; *De súbdits a ciutadans. Mataró, del 1960 al 1980 (Crònica periodística de la transició de la dictadura a la democràcia)*. Patronat Municipal de Cultura de Mataró, Barcelona, 2003.
- 82 Solé Tura, Jordi; *Una història optimista. Memòries*. Edicions 62, Barcelona, 1999, p. 300. Álvaro, Francesc-Marc; *Els Assassins de Franco: un judici particular del franquisme i dels que van deixar-lo morir al llit*. L'Esfera des llibres, Barcelona, 2005, p. 114.
- 83 <http://inventariarxiu.l-h.cat/index.php/ram-n-luque-porrino>
- 84 Tardà i Coma, Joan; Carrión Pardo, Pedro; *40 anys d'una ciutat. Cornellà de Llobregat durant el franquisme*. 1992, pp. 301-306.

- 85 https://elmon.cat/opinio/13955/la_catdem_i_jo_la_veritat_112154
- 86 Solé Tura, Jordi; *Una història optimista. Memòries*. Edicions 62, Barcelona, 1999, p. 306. Bengoechea, Soledad; *Les dones del PSUC*. Ed. Els arbres de Farenheit, Barcelona, 2013, p. 52.
- 87 Álvaro, Francesc-Marc; *Els Assassins de Franco: un judici particular del franquisme i dels que van deixar-lo morir al llit*. L'Esfera des llibres, Barcelona, 2005, p. 114.
- 88 Bengoechea, Soledad; *Les dones del PSUC*. Ed. Els arbres de Farenheit, Barcelona, 2013, p. 144.
- 89 AADD; *Retrats per a la memòria. Persones i lluita antifranquista al districte de Sant Andreu (1939-1982)*. Centre d'Estudis Ignasi Iglésias, Badalona, 2011, p. 256.
- 90 <https://www.jordiborja.cat/bandera-roja-moviment-social-o-organitzacio-politica-1968-1974/>
- 91 <http://www.memoria-antifranquista.com/webvella/bios/pacoarias.htm>
- 92 Castells, Andreu; *El franquisme i l'oposició sabadellenca: annex per a la història de Sabadell. Volum 6. El franquisme i l'oposició sabadellenca*. Edicions Riutort Ribot i Serra, Sabadell, 1983.
- 93 Conversa amb en Xavier Corominas Mainegre
- 94 Martos i Calpena, Ramon; *Societat i lluita antifranquista a l'Àrea metropolitana de Barcelona. El cas de Ripollet – Cerdanyola. 1960/1976*. Tesi Doctoral, setembre 2016, p. 134
- 95 Solé Tura, Jordi; *Una història optimista. Memòries*. Edicions 62, Barcelona, 1999, p. 300.
- 96 Entrevista amb en Josep Lafuente López, “Construint la ciutat democràtica: el moviment veïnal durant el tardofranquisme i la transició (1964-1980)”, Cedit.
- 97 Solé Tura, Jordi; *Una història optimista. Memòries*. Edicions 62, Barcelona, 1999, p. 300.
- 98 Conversa amb en Kike Tudela
- 99 <https://www.jordiborja.cat/bandera-roja-moviment-social-o-organitzacio-politica-1968-1974/>
- 100 Solé Tura, Jordi; *Una història optimista. Memòries*. Edicions 62, Barcelona, 1999, p. 315. Lacueva Moreno, Josep Lluís, Màrquez i Berrocal, Manuel, i Plans i Campderròs, Lourdes; *Combat per la llibertat. Memòria de la lluita antifranquista a Terrassa (1939-1979)*. Ed. Fundació Torre del Palau, Terrassa, 2007, pp. 198, 425, 478, 518. AADD; *Ca N'Anglada. Lluita d'un barri. Història social de Ca N'Anglada: el moviment veïnal, 1950-1995*. Terrassa, 1996, pp. 138-139.
- 101 Martos i Calpena, Ramon; *Societat i lluita antifranquista a l'Àrea metropolitana de Barcelona. El cas de Ripollet – Cerdanyola. 1960/1976*. Tesi Doctoral, setembre 2016, p. 134
- 102 Conversa amb l'Isa Marín Garreta
- 103 Conversa amb l'Isa Marín Garreta
- 104 Álvaro, Francesc-Marc; *Els Assassins de Franco: un judici particular del franquisme i dels que van deixar-lo morir al llit*. L'Esfera des llibres, Barcelona, 2005, p. 114.

- 105 Vall, Josep (dir.); *Nacionalistes d'Esquerra (1979-1984)*. Edita Fundació Irla, Barcelona, 2004, p. 19.
- 106 <https://www.jordiborja.cat/bandera-roja-moviment-social-o-organitzacio-politica-1968-1974/>
- 107 AADD; *Retrats per a la memòria. Persones i lluita antifranquista al districte de Sant Andreu (1939-1982)*. Centre d'Estudis Ignasi Iglésias, Badalona, 2011, pp. 250-270.
- 108 Solé Tura, Jordi; *Una història optimista. Memòries*. Edicions 62, Barcelona, 1999, p. 300.
- 109 Álvaro, Francesc-Marc; *Els Assassins de Franco: un judici particular del franquisme i dels que van deixar-lo morir al llit*. L'Esfera des llibres, Barcelona, 2005, p. 114.
- 110 Ferrando Puig, Emili; Rico Márquez, J.; *Les Comissions Obreres en el franquisme. Barcelonès Nord (1964-1977)*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 2005, p. 396.
- 111 <http://blocs.mesvilaweb.cat/peremerono/?p=271645>
- 112 Cristian Segura. https://cat.elpais.com/cat/2016/06/29/cultura/1467228574_017933.html
- 113 <http://www.memoria-antifranquista.com/webvella/bios/franciscoespanol.html>
- 114 Álvaro, Francesc-Marc; *Els Assassins de Franco: un judici particular del franquisme i dels que van deixar-lo morir al llit*. L'Esfera des llibres, Barcelona, 2005, p. 114.
- 115 Castán Sanclemente, Antonio; *3819 huellas imborrables*. Autoedició, Barcelona, 2013, p. 269.
- 116 Sánchez Vega, Andrés; *Cornellà capital del cinturón rojo*. Barcelona, 2017, p. 171. AADD; *Baix Llobregat: el cinturó roig de Barcelona*. Col·lecció Memòria Antifranquista del Baix Llobregat. Vol. 2, p. 30.
- 117 Cusachs i Corredor, Manuel; *De súbdits a ciutadans. Mataró, del 1960 al 1980 (Crònica periodística de la transició de la dictadura a la democràcia)*. Patronat Municipal de Cultura de Mataró, Barcelona, 2003.
- 118 https://ideas.economiadigital.es/ideas/catalanismo-popular-movimientos-sociales-e-izquierdismo_164208_102.html
- 119 Álvaro, Francesc-Marc; *Els Assassins de Franco: un judici particular del franquisme i dels que van deixar-lo morir al llit*. L'Esfera des llibres, Barcelona, 2005, p. 114.
- 120 Entrevistat a “Memòria d'un moviment: els estudiants catalans contra Franco”, Cedit.
- 121 Lacueva Moreno, Josep Lluís, Màrquez i Berrocal, Manuel, i Plans i Campderròs, Lourdes; *Combat per la llibertat. Memòria de la lluita antifranquista a Terrassa (1939-1979)*. Ed. Fundació Torre del Palau, Terrassa, 2007, p. 478.
- 122 Solé Tura, Jordi; *Història optimista. Memòries*. Edicions 62, Barcelona, 1999, pp. 300 i 322. Álvaro, Francesc-Marc; *Els assassins de Franco: un judici particular del franquisme i dels que van deixar-lo morir al llit*. L'Esfera dels llibres, Barcelona, 2005, p. 98. Bernat, Robert; Burgaya, Josep; Figuerola, Jordi; *L'Assemblea de Catalunya. La lluita antifranquista a Osona*. Eumo Editorial, Barcelona, 1999, p. 32.

123

http://bancmemorial.gencat.cat/web/search_free/index.php?page=2&busqueda=%22Bandera+Roja%22&nregpp=10&filtro=http://bancmemorial.gencat.cat/web/search_free/index.php?page=2&busqueda=%22Bandera+Roja%22&nregpp=10&filtro=y

124 Andreu Acebal, Marc; *El moviment ciutadà i la transició a Barcelona. La FAVB. 1972-1986*. Tesi doctoral 2014, p. 7

125 Martos i Calpena, Ramon; *Societat i lluita antifranquista a l'Àrea metropolitana de Barcelona. El cas de Ripollet – Cerdanyola. 1960/1976*. Tesi Doctoral, setembre 2016, p. 158

126 Andreu Acebal, Marc; *Barris, veïns i democràcia. El moviment ciutadà i la reconstrucció de Barcelona (1968-1986)*. L'Avenç, Barcelona, 2015, pp. 480-481.

127 Conversa amb en Kike Tudela

128 <http://blocs.mesvilaweb.cat/peremerono/?p=271645>

129 N. Albó, J. Busquets i R. Martí (coord.); *Les dones i la política: Alcaldesses i regidores de Catalunya*. Edicions de la Magrana/Edicions 62, Barcelona, 1989, p. 86. Entrevista a en Frederic Prieto, “Construint la ciutat democràtica: el moviment veïnal durant el tardofranquisme i la transició (1964-1980)”, Cedid.

130 Álvaro, Francesc-Marc; *Els assassins de Franco: un judici partidular del franquisme i dels que van deixar-lo morir al llit*. L'Esfera dels llibres, Barcelona, 2005, p. 111. Bernat, Robert; Burgaya, Josep; Figuerola, Jordi; *L'Assemblea de Catalunya. La lluita antifranquista a Osona*. Eumo Editorial, Barcelona, 1999, p. 32.

13 <http://blocs.mesvilaweb.cat/peremerono/?p=271645>

132 Andreu Mayayo i Artal

133 Solé Tura, Jordi; *Història optimista. Memòries*. Edicions 62, Barcelona, 1999, pp. 300 i 322. Bernat i Ricard, Robert; *L'Assemblea de Catalunya (1971-1982): catalanisme popular i antifranquisme*. Tesi doctoral 2001, p. 303. Álvaro, Francesc-Marc; *Els assassins de Franco. Un judici particular del franquisme i dels que van deixar-lo morir al llit*. L'Esfera dels llibres, Barcelona, 2005., p. 98.

134 Fernández Segura, José; *La participación de los católico en el movimiento obrero de Barcelona*, p. 659.

135 <http://blocs.mesvilaweb.cat/peremerono/?p=271645>

136 Conversa amb la Marta Garcia Maduell

137 <http://www.memoria-antifranquista.com/webvella/bios/jesusgarcia.html>

138 Trayner, María Pau; Montón, Miguel Ángel; Camos, Joan; “Presos i preses de l'Hospitalet (1969-1976)” dins *Quaderns d'estudi*, n° 23, 2010, pp. 89-186.

139 Entrevista a l'Alberto Recio, “Memòria d'un moviment: els estudiants catalans contra Franco”, Cedid.

140 Delgado, Manuel, Padullés, Jofre, Horta, Gerard; *Lluites secretes. Testimonis de la clandestinitat antifranquista*. Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona, Barcelona, 2012, pp. 19, 136.

141 Entrevista realitzada a l'Emilio García i al Pere Caldes el dimarts 16 de febrer de 2016.

- 142 Solé Tura, Jordi; *Una història optimista. Memòries*. Edicions 62, Barcelona, 1999, p. 318.
- 143 Bengoechea, Soledad; Renom i Pulit, Mercè; *Memòria i compromís. Classes treballadores, sindicalisme i política al Prat de Llobregat (1917-1979)*. Columna Edicions, Barcelona, 1999, p. 236.
- 144 Alabart Vilà, Anna; *Els barris de Barcelona i el moviment associatiu veïnal*. Tesi doctoral, p. 229.
- 145 Entrevista realitzada a l'Emilio García i al Pere Caldes el dimarts 16 de febrer de 2016.
- 146 Entrevista realitzada a l'Emilio García i al Pere Caldes el dimarts 16 de febrer de 2016.
- 147 Castells, Andreu; *El franquisme i l'oposició sabadellenca: annex per a la història de Sabadell. Volum 6. El franquisme i l'oposició sabadellenca*. Edicions Riutort Ribot i Serra, Sabadell, 1983.
- 148 Sellés i Vidal, Elionor; *Moviment obrer, canvi polític, social i cultural. Comissions Obreres a Catalunya. 1964-1978*. Tesi doctoral juny 2005, p. 676.
- 149 Conversa amb la Rosa Gras Bros
- 150 Bengoechea, Soledad; Renom i Pulit, Mercè; *Memòria i compromís. Classes treballadores, sindicalisme i política al Prat de Llobregat (1917-1979)*. Columna Edicions, Barcelona, 1999, p. 318.
- 151 Martos i Calpena, Ramon; *Societat i lluita antifranquista a l'Àrea metropolitana de Barcelona. El cas de Ripollet – Cerdanyola. 1960/1976*. Tesi Doctoral, setembre 2016, p. 134.
- 152 Mota Muñoz, José Fernando; *Mis manos, mi capital. Els treballadors de la construcció, les CCOO i l'organització de la protesta a la Gran Barcelona (1964-1978)*. Editorial Germania, València, 2010.
- 153 Solé Tura, Jordi; *Una història optimista. Memòries*. Edicions 62, Barcelona, 1999, p. 300.
- 154 Castells, Andreu; *El franquisme i l'oposició sabadellenca: annex per a la història de Sabadell. Volum 6. El franquisme i l'oposició sabadellenca*. Edicions Riutort Ribot i Serra, Sabadell, 1983.
- 155 Bengoechea, Soledad; Renom i Pulit, Mercè; *Memòria i compromís. Classes treballadores, sindicalisme i política al Prat de Llobregat (1917-1979)*. Columna Edicions, Barcelona, 1999, p. 223.
- 156 Conversa amb la Rosa Gras Bros. Bernat i Ricard, Robert; *L'Assemblea de Catalunya (1971-1982): catalanisme popular i antifranquisme*. Tesi doctoral 2001, p. 303.
- 157 Conversa amb la Roser Ros i l'Oriol Homs. <https://www.jordiborja.cat/bandera-roja-moviment-social-o-organitzacio-politica-1968-1974/>
- 158 Solé Tura, Jordi; *Una història optimista. Memòries*. Edicions 62, Barcelona, 1999, p. 300.
- 159 <http://manueldelgadoruiz.blogspot.com/2011/11/memoria-de-bandera-roja.html>
- 160 “Elements de discussió del Ctè de Cat” dins ANC, Fons Bandera Roja, Caixa 3.
- 161 Álvaro, Francesc-Marc; *Els assassins de Franco. Un judici particular del franquisme i dels que van deixar-lo morir al llit*. L'Esfera dels llibres, Barcelona, 2005, p. 111.

- 162 Solé Tura, Jordi; *Una història optimista. Memòries*. Edicions 62, Barcelona, 1999, pp. 300 i 306. <https://www.jordiborja.cat/bandera-roja-moviment-social-o-organitzacio-politica-1968-1974/>
- 163 Álvaro, Francesc-Marc; *Els assassins de Franco. Un judici particular del franquisme i dels que van deixar-lo morir al llit*. L'Esfera dels llibres, Barcelona, 2005, p. 114.
- 164 Conversa amb l'Isabel Marín Garreta
- 165 Muñoz Jofre, Jaume; "L'Avenç, 400 números" dins *L'Avenç*, nº 400, abril de 2014, p. 102.
- 166 Solé Tura, Jordi; *Una història optimista. Memòries*. Edicions 62, Barcelona, 1999, p. 300.
- 167 Castán Sanclemente, Antonio; *3819 huellas imborrables*. Autoedició, Barcelona, 2013, p. 2. 273
- 168 Martínez Hoyos, Francisco; *La cruz y el martillo. Alfonso Comín y los cristianos comunistas*. Ediciones Rubeo, Barcelona, 2009, p. 132.
- 169 Martos i Calpena, Ramon; *Societat i lluita antifranquista a l'Àrea metropolitana de Barcelona. El cas de Ripollet – Cerdanyola. 1960/1976*. Tesi Doctoral, setembre 2016, p. 134.
- 170 Martos i Calpena, Ramon; *Societat i lluita antifranquista a l'Àrea metropolitana de Barcelona. El cas de Ripollet – Cerdanyola. 1960/1976*. Tesi Doctoral, setembre 2016, p. 311.
- 171 Castells, Andreu; *El franquisme i l'oposició sabadellenca: annex per a la història de Sabadell. Volum 6. El franquisme i l'oposició sabadellenca*. Edicions Riutort Ribot i Serra, Sabadell, 1983.
- 172 Andreu Acebal, Marc; *Barris, veïns i democràcia. El moviment ciutadà i la reconstrucció de Barcelona (1968-1986)*. L'Avenç, Barcelona, 2015, p. 136.
- 173 Lacueva Moreno, Josep Lluís, Màrquez i Berrocal, Manuel, i Plans i Campderròs, Lourdes; *Combat per la llibertat. Memòria de la lluita antifranquista a Terrassa (1939-1979)*. Ed. Fundació Torre del Palau, Terrassa, 2007, p. 478.
- 174 Andreu Acebal, Marc; *Barris, veïns i democràcia. El moviment ciutadà i la reconstrucció de Barcelona (1968-1986)*. L'Avenç, Barcelona, 2015, pp. 149, 276 i 461.
- 175 Conversa amb en Xavier Corominas Mainegre
- 176 Gutiérrez, Pepe; *Miniwatt-Philips: la memoria obrera*. Ediciones de Intervención Cultural, Barcelona, 2003., p. 28.
- 177 <https://blocs.mesvilaweb.cat/peremerono/?p=247489>
- 178 Álvaro, Francesc-Marc; *Els assassins de Franco. Un judici particular del franquisme i dels que van deixar-lo morir al llit*. L'Esfera dels llibres, Barcelona, 2005, p. 114.
- 179 Andreu Acebal, Marc; *El moviment ciutadà i la transició a Barcelona. La FAVB. 1972-1986*. Tesi doctoral 2014, p. 466.
- 180 Cusachs i Corredor, Manuel; *De súbdits a ciutadans. Mataró, del 1960 al 1980 (Crònica periodística de la transició de la dictadura a la democràcia)*. Patronat Municipal de Cultura de Mataró, Barcelona, 2003.
- 181 Conversa amb en Kike Tudela

- 182 Solé Tura, Jordi; *Una història optimista. Memòries*. Edicions 62, Barcelona, 1999, p. 306.
- 183 Solé Tura, Jordi; *Una història optimista. Memòries*. Edicions 62, Barcelona, 1999, p. 318.
- 184 <http://www.memoria-antifranquista.com/webvella/bios/miguellopez.htm>
- 185 Solé Tura, Jordi; *Una història optimista. Memòries*. Edicions 62, Barcelona, 1999. 300.
 Álvaro, Francesc-Marc; *Els assassins de Franco. Un judici particular del franquisme i dels que van deixar-lo morir al llit*. L'Esfera dels llibres, Barcelona, 2005, p. 104.
- 186 <http://inventariarxiu.l-h.cat/index.php/ram-n-luque-porrino>
- 187 Martos i Calpena, Ramon; *Societat i lluita antifranquista a l'Àrea metropolitana de Barcelona. El cas de Ripollet – Cerdanyola. 1960/1976*. Tesi Doctoral, setembre 2016, p. 177.
- 188
- http://bancmemorial.gencat.cat/web/search_free/index.php?page=2&busqueda=%22Bandera+Roja%22&nregpp=10&filtro=y
- 189 Conversa amb la Marta Garcia Maduell
- 190 Solé Tura, Jordi; *Una història optimista. Memòries*. Edicions 62, Barcelona, 1999, p. 306.
- 191 <http://manueldelgadoruiz.blogspot.com/2011/11/memoria-de-bandera-roja.html>
- 192 Castán Sanclemente, Antonio; *3819 huellas imborrables*. Autoedició, Barcelona, 2013, p. 2. 273
- 193 <http://www.diaridegirona.cat/cultura/2013/09/25/mor-lartista-impressor-bep-marques/636523.html>
- 194 https://elpais.com/diario/1977/06/29/espana/236383213_850215.html
- 195 Álvaro, Francesc-Marc; *Els assassins de Franco. Un judici particular del franquisme i dels que van deixar-lo morir al llit*. L'Esfera dels llibres, Barcelona, 2005, p. 114.
- 196 Andreu Acebal, Marc; *Barris, veïns i democràcia. El moviment ciutadà i la reconstrucció de Barcelona (1968-1986)*. L'Avenç, Barcelona, 2015, pp. 42, 136 i 277.
- 197 Tardà i Coma, Joan; Carrión Pardo, Pedro; *40 anys d'una ciutat. Cornellà de Llobregat durant el franquisme*. 1992, pp. 357-365.
- 198 <http://www.memoria-antifranquista.com/webvella/bios/bebignomartinez.htm>
- 199 Negreira Verjillos, Josep Lluís; *Cerdanyola: el camí cap a la democràcia: moviment obrer i lluita franquista (1966-1976)*. Edita Ajuntament de Cerdanyola del Vallès/Universitat Autònoma de Barcelona, Cerdanyola del Vallès, 2004, pp. 104, 189, 207.
- 200 Andreu Acebal, Marc; *El moviment ciutadà i la transició a Barcelona. La FAVB. 1972-1986*. Tesi doctoral 2014, p. 7.
- 201 Ferrando Puig, Emili; Rico Márquez, J.; *Les Comissions Obreres en el franquisme. Barcelonès Nord (1964-1977)*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 2005, p. 489.
- 202 <http://www.ojosdepapel.com/Index.aspx?article=3407>

- 203 Solé Tura, Jordi; *Una història optimista. Memòries*. Edicions 62, Barcelona, 1999, p. 300. Andreu Acebal, Marc; *Barris, veïns i democràcia. El moviment ciutadà i la reconstrucció de Barcelona (1968-1986)*. L'Avenç, Barcelona, 2015, p. 246. Fernández, Roberto (editor); *Carlos Martínez Shaw, historiador modernista*. Edicions i Publicacions de la Universitat de Lleida. Lleida, 2010.
- 204 <http://www.revistaderipollet.cat/?p=14260> I <http://ramonmartos.blogspot.com.es/>
- 205 Solé Tura, Jordi; *Una història optimista. Memòries*. Edicions 62, Barcelona, 1999, p. 300. https://cat.elpais.com/cat/2016/06/29/cultura/1467228574_017933.html
- 206 Investidura com a doctor Honoris Causa del senyor Carlos Martínez Shaw, p. 46.
- 207 Corominas, Francesc-Xavier; “Quinze mesos en una presó d'una petita ciutat provinciana” dins *L'Avenç*, nº 62, juliol/agost 1983, pp. 10-15.
- 208 Solé Tura, Jordi; *Una història optimista. Memòries*. Edicions 62, Barcelona, 1999, p. 300. Delgado, Manuel, Padullés, Jofre, Horta, Gerard; *Lluites secretes. Testimonis de la clandestinitat antifranquista*. Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona, Barcelona, 2012.
- 209 Solé Tura, Jordi; *Una història optimista. Memòries*. Edicions 62, Barcelona, 1999, p. 300. Fernández Segura, José; *La participación de los católicos en el movimiento obrero de Barcelona (1946-1978)*. Tesi doctoral, Barcelona, juny de 2005., p. 939
- 210 Entrevista realitzada a l'Emilio García i al Pere Caldes el dimarts 16 de febrer de 2016.
- 211 Álvaro, Francesc-Marc; *Els assassins de Franco. Un judici particular del franquisme i dels que van deixar-lo morir al llit*. L'Esfera dels llibres, Barcelona, 2005, p. 111.
- 212 Conversa amb en Xavier Corominas Mainegre
- 213 Conversa amb la Rosa Gras Bros
- 214 Álvaro, Francesc-Marc; *Els assassins de Franco. Un judici particular del franquisme i dels que van deixar-lo morir al llit*. L'Esfera dels llibres, Barcelona, 2005, p. 105.
- 215 <https://www.jordiborja.cat/bandera-roja-moviment-social-o-organitzacio-politica-1968-1974/>
- 216 Álvaro, Francesc-Marc; *Els assassins de Franco. Un judici particular del franquisme i dels que van deixar-lo morir al llit*. L'Esfera dels llibres, Barcelona, 2005, p. 114.
- 217 Castells, Andreu; *El franquisme i l'oposició sabadellenca: annex per a la història de Sabadell. Volum 6. El franquisme i l'oposició sabadellenca*. Edicions Riutort Ribot i Serra, Sabadell, 1983, pp. 158-169.
- 218 Bengoechea, Soledad; Renom i Pulit, Mercè; *Memòria i compromís. Classes treballadores, sindicalisme i política al Prat de Llobregat (1917-1979)*. Columna Edicions, Barcelona, 1999, p. 223
- 219 Andreu Mayayo i Artal
- 220 Andreu Mayayo i Artal
- 221 Castán Sanclemente, Antonio; *3819 huellas imborrables*. Autoedició, Barcelona, 2013, p. 2. 273
- 222 Andreu Mayayo i Artal

- 223 Álvaro, Francesc-Marc; *Els assassins de Franco. Un judici particular del franquisme i dels que van deixar-lo morir al llit*. L'Esfera dels llibres, Barcelona, 2005, p. 114.
- 224 Solé Tura, Jordi; *Una història optimista. Memòries*. Edicions 62, Barcelona, 1999, p. 300.
- 225 Cusachs i Corredor, Manuel; *De súbdits a ciutadans. Mataró, del 1960 al 1980 (Crònica periodística de la transició de la dictadura a la democràcia)*. Patronat Municipal de Cultura de Mataró, Barcelona, 2003.
- 226 <https://blocs.mesvilaweb.cat/peremerono/?p=247489>
- 227 Sánchez Vega, Andrés; *Cornellà capital del cinturón rojo*. Barcelona, 2017, p. 171
- 228 G. Villar, Conchi; *Dones, treball i sindicalisme a Catalunya (1939-1978)(II): perfils biogràfics del projecte "Fonts orals i militància sindical"*. Fundació Cipriano García-Arxiu Històric CONC, Barcelona, 2000, pp. 42-46.
- 229 Álvaro, Francesc-Marc; *Els assassins de Franco. Un judici particular del franquisme i dels que van deixar-lo morir al llit*. L'Esfera dels llibres, Barcelona, 2005, p. 114.
- 230 <http://blocs.mesvilaweb.cat/peremerono/?p=271645>
- 231 http://ca.wikipedia.org/wiki/Sant_Andreu_de_Palomar
- 232 http://ca.wikipedia.org/wiki/Sant_Andreu_de_Palomar
- 233 Lacueva Moreno, Josep Lluís, Màrquez i Berrocal, Manuel, i Plans i Campderròs, Lourdes; *Combat per la llibertat. Memòria de la lluita antifranquista a Terrassa (1939-1979)*. Ed. Fundació Torre del Palau, Terrassa, 2007, p. 832.
- 234 <https://blocs.mesvilaweb.cat/peremerono/?p=165124>
- 235 Bengoechea, Soledad; Renom i Pulit, Mercè; *Memòria i compromís. Classes treballadores, sindicalisme i política al Prat de Llobregat (1917-1979)*. Columna Edicions, Barcelona, 1999, p. 236.
- 236 Solé Tura, Jordi; *Una història optimista. Memòries*. Edicions 62, Barcelona, 1999, p. 305.
- 237 Cusachs i Corredor, Manuel; *De súbdits a ciutadans. Mataró, del 1960 al 1980 (Crònica periodística de la transició de la dictadura a la democràcia)*. Patronat Municipal de Cultura de Mataró, Barcelona, 2003.
- 238 AADD; *Baix Llobregat: el cinturó roig de Barcelona*. Col·lecció Memòria Antifranquista del Baix Llobregat. Vol. 2, pp. 137-138.
- 239 www.viquipedia.cat
- 240 Castells, Andreu; *El franquisme i l'oposició sabadellenca: annex per a la història de Sabadell. Volum 6. El franquisme i l'oposició sabadellenca*. Edicions Riutort Ribot i Serra, Sabadell, 1983.
- 241 Vall, Josep (dir.); *Nacionalistes d'Esquerra (1979-1984)*. Edita Fundació Irla, Barcelona, 2004, p. 19.
- 242 Ferrando Puig, Emili; Rico Márquez, J.; *Les Comissions Obreres en el franquisme. Barcelonès Nord (1964-1977)*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 2005, p. 396.
- 243 Solé Tura, Jordi; *Una història optimista. Memòries*. Edicions 62, Barcelona, 1999, p. 318.

- 244 Solé Tura, Jordi; *Història optimista. Memòries*. Edicions 62, Barcelona, 1999, pp. 300, 322). Negreira Verjillos, Josep Lluís; *Cerdanyola: el camí cap a la democràcia: moviment obrer i lluita franquista (1966-1976)*. Edita Ajuntament de Cerdanyola del Vallès/Universitat Autònoma de Barcelona, Cerdanyola del Vallès, 2004., p. 104.
- 245 Cuesta, Jose Miguel; *El moviment veïnal al barcelonès nord (1954-1987)*, p. 338.
- 246 Bengoechea, Soledad; *Les dones del PSUC*. Ed. Els arbres de Farenheit, Barcelona, 2013, p. 125.
- 247 <http://manueldelgadoruiz.blogspot.com/2011/11/memoria-de-bandera-roja.html> i *La Burxa* nº 18
- 248 <https://blocs.mesvilaweb.cat/peremerono/?p=272076>
- 249 <http://blocs.mesvilaweb.cat/peremerono/?p=271645>
- 250 <http://blocs.mesvilaweb.cat/peremerono/?p=271645>;
http://www.ecured.cu/Josep_Palau_Balletb%C3%B2
- 251 Sellés i Vidal, Elionor; *Moviment obrer, canvi polític, social i cultural. Comissions Obreres a Catalunya. 1964-1978*. Tesi doctoral juny 2005, pp. 680-681.
- 252 Conversa amb l'Isa Marín Garreta
- 253 Conversa amb l'Àngel Panyella Amil
- 254 Martos i Calpena, Ramon; *Societat i lluita antifranquista a l'Àrea metropolitana de Barcelona. El cas de Ripollet – Cerdanyola. 1960/1976*. Tesi Doctoral, setembre 2016, pp. 183 i 312.
- 255 “Pegaso: memòria obrera”, CRAI Biblioteca del Pavelló de la República
- 256 Castán Sanclemente, Antonio; *3819 huellas imborrables*. Autoedició, Barcelona, 2013, p. 2. 273
- 257 Sellés i Vidal, Elionor; *Moviment obrer, canvi polític, social i cultural. Comissions Obreres a Catalunya. 1964-1978*. Tesi doctoral juny 2005, p. 681. <http://www.memoria-antifranquista.com/webvella/bios/vicens.htm>
- 258 Trayner, Maria Pau; Montón, Miguel Ángel; Campos, Joan; “Presos i preses de L'Hospitalet (1969-1976)” dins *Quaderns d'estudi*, nº 23, 2010. Bengoechea, Soledad; *Les dones del PSUC*. Ed. Els arbres de Farenheit, Barcelona, 2013, p. 141.
- 259 Solé Tura, Jordi; *Una història optimista. Memòries*. Edicions 62, Barcelona, 1999, p. 300. Manito, Fèlix; "Dones del SDEUB: crònica d'una generació" dins *L'Avenç*, nº 13, febrer de 1979, pp. 68-69.
- 260 Sellés i Vidal, Elionor; *Moviment obrer, canvi polític, social i cultural. Comissions Obreres a Catalunya. 1964-1978*. Tesi doctoral juny 2005, pp. 681. [memoria-antifranquista.com](http://www.memoria-antifranquista.com)
- 261
- 262 Castán Sanclemente, Antonio; *3819 huellas imborrables*. Autoedició, Barcelona, 2013, p. 273.
- 263 Planas i Serra, Albert; *L'esquerra marxista radical a la transició (1967-1980)*. Tesi doctoral 2014, p. 766.

- 264 Martos i Calpena, Ramon; *Societat i lluita antifranquista a l'Àrea metropolitana de Barcelona. El cas de Ripollet – Cerdanyola. 1960/1976*. Tesi Doctoral, setembre 2016, p. 134.
- 265 Martos i Calpena, Ramon; *Societat i lluita antifranquista a l'Àrea metropolitana de Barcelona. El cas de Ripollet – Cerdanyola. 1960/1976*. Tesi Doctoral, setembre 2016, p. 134.
- 266 Martos i Calpena, Ramon; *Societat i lluita antifranquista a l'Àrea metropolitana de Barcelona. El cas de Ripollet – Cerdanyola. 1960/1976*. Tesi Doctoral, setembre 2016, p. 134.
- 267 Martos i Calpena, Ramon; *Societat i lluita antifranquista a l'Àrea metropolitana de Barcelona. El cas de Ripollet – Cerdanyola. 1960/1976*. Tesi Doctoral, setembre 2016, p. 134.
- 268 Vall, Josep (dir.); *Nacionalistes d'Esquerra (1979-1984)*. Edita Fundació Irla, Barcelona, 2004, p. 19.
- 269 Entrevista a l'Alberto Recio, “Memòria d'un moviment: els estudiants catalans contra Franco”, Cedit.
- 270 Andreu Mayayo i Artal
- 271 Lacueva Moreno, Josep Lluís, Màrquez i Berrocal, Manuel, i Plans i Campderròs, Lourdes; *Combat per la llibertat. Memòria de la lluita antifranquista a Terrassa (1939-1979)*. Ed. Fundació Torre del Palau, Terrassa, 2007, p. 478.
- 272 Negreira Verjillos, Josep Lluís; *Cerdanyola: el camí cap a la democràcia: moviment obrer i lluita franquista (1966-1976)*. Edita Ajuntament de Cerdanyola del Vallès/Universitat Autònoma de Barcelona, Cerdanyola del Vallès, 2004, pp. 104, 189, 207.
- 273 Martos i Calpena, Ramon; *Societat i lluita antifranquista a l'Àrea metropolitana de Barcelona. El cas de Ripollet – Cerdanyola. 1960/1976*. Tesi Doctoral, setembre 2016, pp. 189 i 312.
- 274 “Pegaso: memòria obrera”, CRAI Biblioteca del Pavelló de la República
- 275 <http://puntviladecans.blogspot.com/2013/06/el-joanet-de-cal-menut-del-begues.html>
- 276 Andreu Mayayo i Artal
- 277 Solé Tura, Jordi; *Una història optimista. Memòries*. Edicions 62, Barcelona, 1999, p. 300.
- 278 Álvaro, Francesc-Marc; *Els assassins de Franco. Un judici particular del franquisme i dels que van deixar-lo morir al llit*. L'Esfera dels llibres, Barcelona, 2005, p. 114.
- 279 Solé Tura, Jordi; *Una història optimista. Memòries*. Edicions 62, Barcelona, 1999, p. 300. Andreu Acebal, Marc; *El moviment ciutadà i la transició a Barcelona. La FAVB. 1972-1986*. Tesi doctoral, p. 69.
- 280 Entrevistat a “Memòria d'un moviment: els estudiants catalans contra Franco”, Cedit.
- 281 Andreu Mayayo i Artal
- 282 Cusachs i Corredor, Manuel; *De súbdits a ciutadans. Mataró, del 1960 al 1980 (Crònica periodística de la transició de la dictadura a la democràcia)*. Patronat Municipal de Cultura de Mataró, Barcelona, 2003.

- 283 Solé Tura, Jordi; *Una història optimista. Memòries*. Edicions 62, Barcelona, 1999, pp. 300 i 306.
- 284 Entrevista realitzada a l'Emilio García i al Pere Caldes el dimarts 16 de febrer de 2016.
- 285 <https://www.jordiborja.cat/bandera-roja-moviment-social-o-organitzacio-politica-1968-1974/>
- 286 Vall, Josep (dir.); *Nacionalistes d'Esquerra (1979-1984)*. Edita Fundació Irla, Barcelona, 2004, p. 19.
- 287 Solé Tura, Jordi; *Una història optimista. Memòries*. Edicions 62, Barcelona, 1999, p. 306.
- 288 Andreu Acebal, Marc; *El moviment ciutadà i la transició a Barcelona. La FAVB. 1972-1986*. Tesi doctoral 2014, p. 260.
- 289 https://ideas.economiadigital.es/ideas/catalanismo-popular-movimientos-sociales-e-izquierdismo_164208_102.html
- 290 Solé Tura, Jordi; *Una història optimista. Memòries*. Edicions 62, Barcelona, 1999, p. 300.
- 291 Solé Tura, Jordi; *Una història optimista. Memòries*. Edicions 62, Barcelona, 1999, p. 318.
- 292 <https://www.vilaweb.cat/noticies/manel-risques-jo-no-netejaria-els-ous-que-tiren-a-lestatua-de-franco/>
- 293 Álvaro, Francesc-Marc; *Els assassins de Franco. Un judici particular del franquisme i dels que van deixar-lo morir al llit*. L'Esfera dels llibres, Barcelona, 2005, p. 115.
- 294 Entrevista realitzada a l'Emilio García i al Pere Caldes el dimarts 16 de febrer de 2016.
- 295 Solé Tura, Jordi; *Una història optimista. Memòries*. Edicions 62, Barcelona, 1999, p. 315.
- 296 Martínez Hoyos, Francisco; *La cruz y el martillo. Alfonso Comín y los cristianos comunistas*. Ediciones Rubeo, Barcelona, 2009, p. 130.
- 297 <http://manueldelgadoruiz.blogspot.com/2011/11/memoria-de-bandera-roja.html>
- 298 Solé Tura, Jordi; *Una història optimista. Memòries*. Edicions 62, Barcelona, 1999, p. 318.
- 299 Entrevistat a "Memòria d'un moviment: els estudiants catalans contra Franco", Cedit
- 300 Delgado, Manuel, Padullés, Jofre, Horta, Gerard; *Lluites secretes. Testimonis de la clandestinitat antifranquista*. Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona, Barcelona, 2012, p. 166
- 301 Lacueva Moreno, Josep Lluís, Màrquez i Berrocal, Manuel, i Plans i Campderròs, Lourdes; *Combat per la llibertat. Memòria de la lluita antifranquista a Terrassa (1939-1979)*. Ed. Fundació Torre del Palau, Terrassa, 2007, p. 478.
- 302 Solé Tura, Jordi; *Una història optimista. Memòries*. Edicions 62, Barcelona, 1999, p. 300.
- 303 Entrevista realitzada a l'Emilio García i al Pere Caldes el dimarts 16 de febrer de 2016.
- 304 Álvaro, Francesc-Marc; *Els assassins de Franco. Un judici particular del franquisme i dels que van deixar-lo morir al llit*. L'Esfera dels llibres, Barcelona, 2005, p. 113.
- 305 Colectivo José Berruezo; "Bultaco. Una experiencia de la lucha autónoma en los inicios de la transición" dins *Congreso las otras protagonistas de la transición: izquierda radical y movilizaciones sociales*, 2017.

- 306 Fernández Segura, José; *La participación de los católicos en el movimiento obrero de Barcelona (1946-1978)*. Tesis doctoral, Barcelona, juny de 2005, p. 925. Varo Moral, Nadia; *Treballadores, conflictivitat laboral i moviment a l'àrea de Barcelona durant el franquisme. El cas de Comissions Obreres (1964-1975)*. Tesis doctoral, 2014, p. 343. Bengoechea, Soledad; *Les dones del PSUC*. Ed. Els arbres de Farenheit, Barcelona, 2013, p. 163.
- 307 Sánchez Vega, Andrés; *Cornellà capital del cinturón rojo*. Barcelona, 2017.
- 308 Solé Tura, Jordi; *Una història optimista. Memòries*. Edicions 62, Barcelona, 1999, p. 300. Andreu Acebal, Marc; *Barris, veïns i democràcia. El moviment ciutadà i la reconstrucció de Barcelona (1968-1986)*. L'Avenç, Barcelona, 2015, pp. 40, 62-63, 306.
- 309 Martos i Calpena, Ramon; *Societat i lluita antifranquista. Ripollet – Cerdanyola. 1960-1976*. Tesis doctoral, 2017, p. 312
- 310 Varo Moral, Nadia; *Treballadores, conflictivitat laboral i moviment a l'àrea de Barcelona durant el franquisme. El cas de Comissions Obreres (1964-1975)*. Tesis doctoral, 2014, p. 347
- 311 Solé Tura, Jordi; *Una història optimista. Memòries*. Edicions 62, Barcelona, 1999, p. 300.
- 312 Solé Tura, Jordi; *Una història optimista. Memòries*. Edicions 62, Barcelona, 1999, p. 300.
- 313 <http://manueldelgadoruiz.blogspot.com/2011/11/memoria-de-bandera-roja.html>
- 314 Solé Tura, Jordi; *Una història optimista. Memòries*. Edicions 62, Barcelona, 1999, p. 300.
- 315 Solé Tura, Jordi; *Una història optimista. Memòries*. Edicions 62, Barcelona, 1999, p. 300. Conversa amb l'Ignasi Subirats Bacardit.
- 316 Solé Tura, Jordi; *Una història optimista. Memòries*. Edicions 62, Barcelona, 1999, p. 300. <http://almedacornella.blogspot.com/2012/03/ignasi-subirats-bacardi.html>
- 317 Solé Tura, Jordi; *Una història optimista. Memòries*. Edicions 62, Barcelona, 1999, p. 300. Muñoz, Josep Maria; “Joan Subirats. Repensar la política” dins *L'Avenç*, n° 422, abril 2016, p. 11.
- 318 Solé Tura, Jordi; *Una història optimista. Memòries*. Edicions 62, Barcelona, 1999, p. 300.
- 319 Álvaro, Francesc-Marc; *Els assassins de Franco. Un judici particular del franquisme i dels que van deixar-lo morir al llit*. L'Esfera dels llibres, Barcelona, 2005, p. 114.
- 320 <http://www.elcritic.cat/entrevistes/joan-tarda-erc-hauria-de-governar-els-primers-quinze-anys-de-la-republica-amb-els-comuns-i-la-cup-8910>
- 321 Solé Tura, Jordi; *Una història optimista. Memòries*. Edicions 62, Barcelona, 1999, p. 300.
- 322 Conversa amb la Rosa Gras Bros
- 323 Solé Tura, Jordi; *Una història optimista. Memòries*. Edicions 62, Barcelona, 1999, p. 300.
- 324 Castells, Andreu; *El franquisme i l'oposició sabadellenca: annex per a la història de Sabadell. Volum 6. El franquisme i l'oposició sabadellenca*. Edicions Riutort Ribot i Serra, Sabadell, 1983.
- 325 Castells, Andreu; *El franquisme i l'oposició sabadellenca: annex per a la història de Sabadell. Volum 6. El franquisme i l'oposició sabadellenca*. Edicions Riutort Ribot i Serra, Sabadell, 1983.

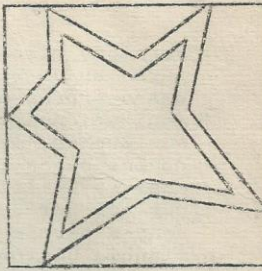
- 326 Solé Tura, Jordi; *Una història optimista. Memòries*. Edicions 62, Barcelona, 1999, p. 300. Andreu Acebal, Marc; *Barris, veïns i democràcia. El moviment ciutadà i la reconstrucció de Barcelona (1968-1986)*. L'Avenç, Barcelona, 2015, p. 144. Batista, Antoni; Playà Maset, J.; *La gran conspiració. Crònica de l'Assemblea de Catalunya*. Editorial Empúries, Barcelona, 1991, p. 184.
- 327 Andreu Mayayo i Artal
- 328 https://ideas.economiadigital.es/ideas/catalanismo-popular-movimientos-sociales-e-izquierdismo_164208_102.html
- 329 Solé Tura, Jordi; *Una història optimista. Memòries*. Edicions 62, Barcelona, 1999, p. 300. https://ideas.economiadigital.es/ideas/catalanismo-popular-movimientos-sociales-e-izquierdismo_164208_102.html
- 330 Conversa amb la Rosa Gras Bros
- 331 Castán Sanclemente, Antonio; *3819 huellas imborrables*. Autoedició, Barcelona, 2013, p. 228.
- 332 Castán Sanclemente, Antonio; *3819 huellas imborrables*. Autoedició, Barcelona, 2013, p. 228.
- 333 Castán Sanclemente, Antonio; *3819 huellas imborrables*. Autoedició, Barcelona, 2013, p. 228.
- 334 Castán Sanclemente, Antonio; *3819 huellas imborrables*. Autoedició, Barcelona, 2013, p. 228.
- 335 Castán Sanclemente, Antonio; *3819 huellas imborrables*. Autoedició, Barcelona, 2013, p. 228.
- 336 Castán Sanclemente, Antonio; *3819 huellas imborrables*. Autoedició, Barcelona, 2013, p. 228.
- 337 Álvaro, Francesc-Marc; *Els assassins de Franco. Un judici particular del franquisme i dels que van deixar-lo morir al llit*. L'Esfera dels llibres, Barcelona, 2005, p. 113. Entrevista a l'Emilio García López i a en Pere Caldes Ibáñez.
- 338 Sellés i Vidal, Elionor; *Moviment obrer, canvi polític, social i cultural. Comissions Obreres a Catalunya. 1964-1978*. Tesi doctoral juny 2005, pp. 685-686.
- 339 Sellés i Vidal, Elionor; *Moviment obrer, canvi polític, social i cultural. Comissions Obreres a Catalunya. 1964-1978*. Tesi doctoral juny 2005, pp. 685-686.
- 340 Álvaro, Francesc-Marc; *Els assassins de Franco. Un judici particular del franquisme i dels que van deixar-lo morir al llit*. L'Esfera dels llibres, Barcelona, 2005, p. 111.
- 341 Solé Tura, Jordi; *Una història optimista. Memòries*. Edicions 62, Barcelona, 1999, p. 300.
- 342 Martos i Calpena, Ramon; *Societat i lluita antifranquista a l'Àrea metropolitana de Barcelona. El cas de Ripollet – Cerdanyola. 1960/1976*. Tesi Doctoral, setembre 2016, p. 134.
- 343 Entrevista realitzada a l'Emilio García i al Pere Caldes el dimarts 16 de febrer de 2016.
- 344 Antxustegi-Etxearte, Odei; *De suburbi a ciutat. El Pla Popular de Santa Coloma de Gramenet*. Edicions Fòrum-Grama, Santa Coloma de Gramenet, desembre 2014, p. 49.

- 345 Álvaro, Francesc-Marc; *Els assassins de Franco. Un judici particular del franquisme i dels que van deixar-lo morir al llit*. L'Esfera dels llibres, Barcelona, 2005, p. 114.
- 346 Solé Tura, Jordi; *Història optimista. Memòries*. Edicions 62, Barcelona, 1999, p. 300); Andreu Acebal, Marc; *El moviment ciutadà i la transició a Barcelona. La FAVB. 1972-1986*. Tesi doctoral 2014, p. 115.
- 347 Vall, Josep (dir.); *Nacionalistes d'Esquerra (1979-1984)*. Edita Fundació Irla, Barcelona, 2004, p. 19.
- 348 <http://blocs.mesvilaweb.cat/peremerono/?p=271645>
- 349 Martos i Calpena, Ramon; *Societat i lluita antifranquista a l'Àrea metropolitana de Barcelona. El cas de Ripollet – Cerdanyola. 1960/1976*. Tesi Doctoral, setembre 2016, p. 134
- 350 <http://manueldelgadoruiz.blogspot.com/2011/11/memoria-de-bandera-roja.html>
- 351 Solé Tura, Jordi; *Una història optimista. Memòries*. Edicions 62, Barcelona, 1999, p. 300.
- 352 Álvaro, Francesc-Marc; *Els assassins de Franco. Un judici particular del franquisme i dels que van deixar-lo morir al llit*. L'Esfera dels llibres, Barcelona, 2005, p. 113.
- 353 Conversa amb la Rosa Gras Bros
- 354 <http://manueldelgadoruiz.blogspot.com/2011/11/memoria-de-bandera-roja.html>
- 355 Solé Tura, Jordi; *Una història optimista. Memòries*. Edicions 62, Barcelona, 1999, p. 300.
- 356 Castells, Andreu; *El franquisme i l'oposició sabadellenca: annex per a la història de Sabadell. Volum 6. El franquisme i l'oposició sabadellenca*. Edicions Riutort Ribot i Serra, Sabadell, 1983.
- 357 Solé Tura, Jordi; *Una història optimista. Memòries*. Edicions 62, Barcelona, 1999, p. 300. Andreu Acebal, Marc; *Barris, veïns i democràcia. El moviment ciutadà i la reconstrucció de Barcelona (1968-1986)*. L'Avenç, Barcelona, 2015, pp. 246-247. Muñoz, Josep Maria; "Eulàlia Vintró. El rigor de la paraula" dins *L'Avenç*, nº 402, juny de 2014, p. 13.
- 358 Solé Tura, Jordi; *Una història optimista. Memòries*. Edicions 62, Barcelona, 1999, p. 300.
- 359 Álvaro, Francesc-Marc; *Els assassins de Franco. Un judici particular del franquisme i dels que van deixar-lo morir al llit*. L'Esfera dels llibres, Barcelona, 2005, p.113.
- 360 Álvaro, Francesc- Marc; *Els assassins de Franco. Un judici particular del franquisme i dels que van deixar-lo morir al llit*. L'Esfera dels llibres, Barcelona, 2005, p. 113. El periodista Cristian Segura diu que el protagonista ho nega. https://cat.elpais.com/cat/2016/06/29/cultura/1467228574_017933.html
- 361 <https://www.jordiborja.cat/bandera-roja-moviment-social-o-organitzacio-politica-1968-1974/>
- 362 Tardà i Coma, Joan; *Carrión Pardo, Pedro; 40 anys d'una ciutat. Cornellà de Llobregat durant el franquisme*. 1992, p. 361.
- 363 Tardà i Coma, Joan; *Carrión Pardo, Pedro; 40 anys d'una ciutat. Cornellà de Llobregat durant el franquisme*. 1992, p. 361.
- 364 Entrevista realitzada a l'Emilio García i al Pere Caldes el dimarts 16 de febrer de 2016.

Publicacions vinculades a Bandera Roja

BANDERA ROJA

Número 1.

Noviembre 1968

EDITORIAL

"Prioridad de las ideas vivas sobre las ideas librescas" LIN-PIAO

Dos polémicas dominan la discusión entre los núcleos de militantes que pretenden impulsar al movimiento obrero y popular en España: cuál es el proceso por el que se construyen las organizaciones revolucionarias (tanto las organizaciones de masas como su vanguardia) y como ir dando un objetivo revolucionario al movimiento de masas embrionario evitando al máximo el peligro reformista y parlamentarista.

Porque consideramos que el desarrollo ideológico y político - organizativo de un movimiento revolucionario - es el resultado de la práctica de las masas (y no de la elaboración u organización interna de un grupo de individuos) y de la conciencia revolucionaria de esta práctica por parte de los cuadros del movimiento de masas (y no el conjunto de ideas importadas por núcleos de "pensadores" aislados).

Porque la experiencia del movimiento obrero y popular mundial ha demostrado sobradamente que un movimiento que quiera ser revolucionario debe serlo desde su comienzo, que desde sus inicios debe darse formas de lucha y de organización combativas, que su objetivo explícito - aunque no sea inmediato - debe ser la conquista del poder y la instauración de un nuevo sistema de poder político, que constantemente debe desarrollar una lucha ideológica para promover la conciencia socialista de las masas, y que un movimiento construido sobre bases políticas y organizativas corporatistas o reformistas difícilmente superará este estadio.

Porque no concebimos el proceso de construcción de las organizaciones revolucionarias al margen de la lucha, por débil, por limitada que sea, de las masas, porque este proceso organizativo debe ir estrechamente ligado a la acción de las masas, debe servir a esta acción y ser resultado de ella y no un proceso autónomo de un grupo de individuos que se alejan de las masas populares para organizarse entre ellos.

R

NR 1191
M. C. P. V.

CUADERNOS DEL MOVIMIENTO OBRERO Y POPULAR

Nº 3

Barcelona, Febrero 1970

CRITERIOS DE ACTUACION Y ORGANIZACION EN COMISIONES OBRERAS

En COMISIONES OBRERAS se nos presentan dos posibilidades:

- 1ª Establecer los criterios de actuación y organización según el nivel y las necesidades de las empresas ya conectadas.
- 2ª Establecerlos pensando en la coordinación y las necesidades de la lucha en todas las empresas. Es decir, con el propósito de UNIFICAR, en lo posible el movimiento obrero de fábrica.

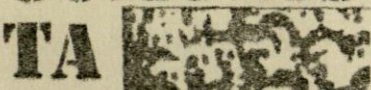
Diciéramos por la primera posibilidad sería caer en posiciones sectarias, que dividen artificialmente al movimiento obrero, y una incompreensión de las necesidades de CC.OO. en su conjunto. Durante los dos últimos meses de extensión de las luchas reivindicativas se puso de manifiesto toda una serie de deficiencias por falta de UNIDAD y COORDINACION. La fuerza de la clase obrera esta en la UNIDAD.

Pero si no queremos caer en los errores que cayó CC.OO. en el pasado, tenemos que ver, que el problema de unificación no es un problema sencillo sino muy complejo. Además de los problemas reales hay una serie de susceptibilidades, que por muy tristes que sean, existen y hay que tenerlas en cuenta para evitar nuevos roces innecesarios. La unificación no puede hacerse en una semana e intentar forzar los ritmos solo serviría para crear más tensiones.

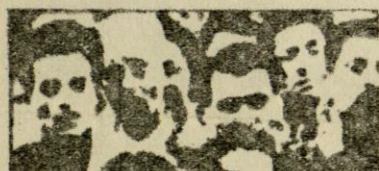
Tenemos que partir de una clara comprensión de la necesidad de la UNIDAD y actuar en consecuencia, sin ningún sectarismo y sin ninguna exclusión previa. Esto sí, si queremos que la unidad sea real y eficaz y no se rompa a los cuatro días, tiene que apoyarse en la aceptación de unos puntos mínimos y no de un programa completo y desarrollado y una gran declaración de principios, pero de sí en el acuerdo sobre las cuestiones que HOY son urgentes y esenciales (y que se puede ir ampliando posteriormente). En estos momentos, para CC.OO. son:

- Necesidad de una organización UNITARIA y de CLASE, para la defensa de los intereses inmediatos de los trabajadores. Que luchan por:
  - = mejorar las condiciones SALARIALES
  - " " " " de TRABAJO y
  - " " " " de VIDA, de los trabajadores y que
- a partir de esta lucha pretende aumentar el nivel de UNI-

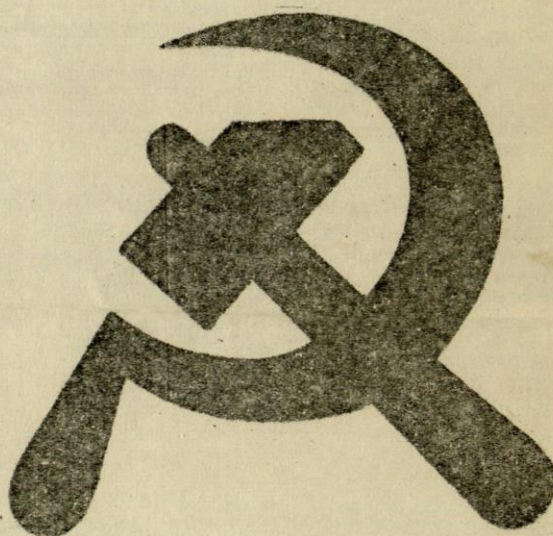
POLITICA COMUNIS TA

Y LINEA

DE MASAS

SÚPERAR EL EMPIRISMO ● CONFIAR Y APOYARSE EN LA MAYORÍA DE LAS MASAS ●
LA UNIDAD DE CUADROS; REVOLUCIONARIOS ES GARANTÍA PARA LA VICTORIA ●
LA TEORÍA DE LAS FUERZAS PRODUCTIVAS: SU ESENCIA CONTRARREVOLUCIONARIA ●
LA CONSTRUCCIÓN DEL PARTIDO DEBE LIGARSE ESTRECHAMENTE CON SU LINEA POLÍTICA ●

CUADERNO COMUNISTA

Nº 11

25 PTAS.

EDITA: ORGANIZACION COMUNISTA DE ESPAÑA (BANDERA ROJA)

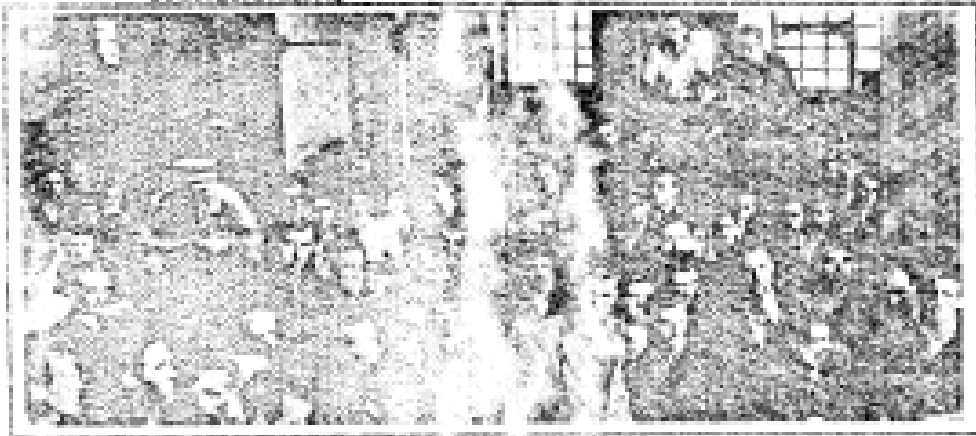
ACCION

periodico obrero de barcelona y comarca

viva comisiones obreras

AÑO II. Nº1 (extraordinario)

ENERO 1972 5 Ptas

RECONSTRUYENDO LA UNICA REPRESENTATIVA

CONTRA LOS REQUISITOS AUTORITARIOS Y
CONTRA TODA LA INTERDICCION

ANOS DE LUCHAS LARGAS, SUCEDIENDOSE IN-
TERMITA

ANTE LA REPRISION, DESVIANDOS EN UNO
DE NUESTROS OBJETOS, NOS UNIMOS A
QUE POR LA ENERGA LUTEMOS

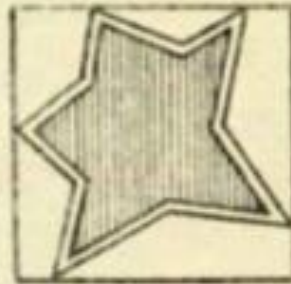
QUE LAS LUCHAS DE AQUEL MOMENTO DETERMINAN
ES UNA GRAN JORNADA GENERAL
DE LUCHA

POR LA REAFIRMACION REPRESENTATIVA DE
COMISIONES OBRERAS Y POR LAS LUCHAS
COLECTIVAS PARA LOS TRABAJADORES

ASAMBLEA
de
COMISIONES
OBRERAS

Acuerdos tomados en una asamblea organizada por la COMITACION DE DISTRICTO DE COMISIONES OBRERAS DE BARCELONA, celebrada este mes de enero.

ASAMBLEA
ASAMBLEA
ASAMBLEA

PUBLICACION DEL SECTOR DE BACHILLERES DE LA
ORGANIZACION COMUNISTA (BANDERA ROJA.)

LA SELECTIVIDAD

- LA FUNCION SOCIAL DE LA EDUCACION
- LA L.G.E. Y LA CRISIS DEL FRANQUISMO
- EL MOVIMIENTO DE BACHILLERES Y TODO EL PUEBLO CONTRA LA SELECTIVIDAD
- HACIA UNA NUEVA JORNADA DE LUCHA

MIAYO 72 N° 2

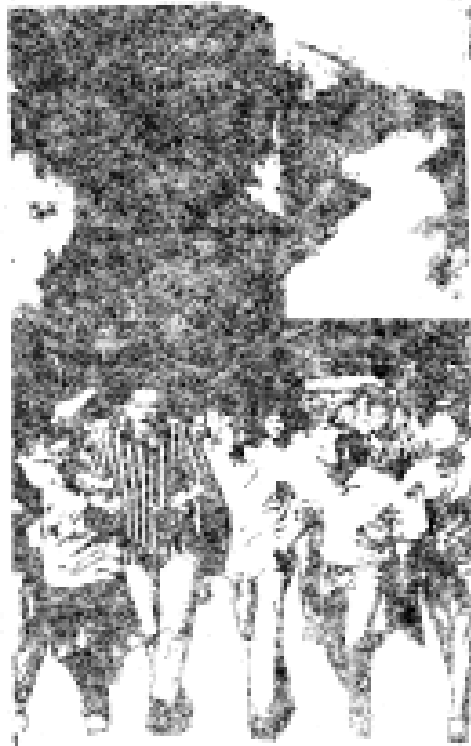
EDICION
FONS
MILANO

ACCION

EDITA COORDINADORA DE SECTORES DE C.C.O.O DE BARCELONA

viva comisiones obreras

barcelona . marzo 1973 . nº 12

¡tras dos
meses de
lucha:

aumente.
mos la
organiza.
cion obrera!

reunion nacional
de comisiones obreras
informaciones obreras

OPC
FC
A-VII

ACCION

EDITA COORDINADORA
DE SECTORES DE
COMISIONES
OBRERAS DE
BARCELONA

#R2

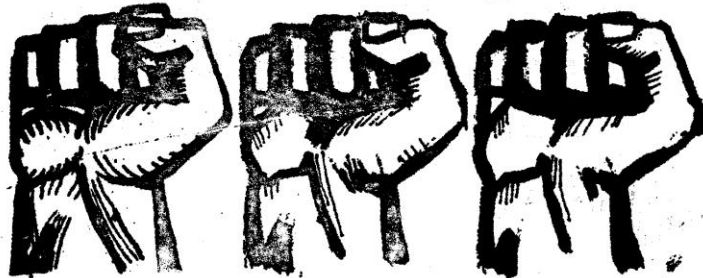
VIVA COMISIONES OBRERAS

**¡HAN ASESINADO A UN
COMPAÑERO!!**

**¡AUMENTAR
LA LUCHA !!**

abril 1973
barcelona

**■ toda una semana de luchas
y solidaridad....**

PRENSA OBRERA

EDITA: SECTORES DE COMISIONES OBRERAS Y COMISIONES DE BARRIO DEL BAJO LLOBREGAT

NR 17
JULIO

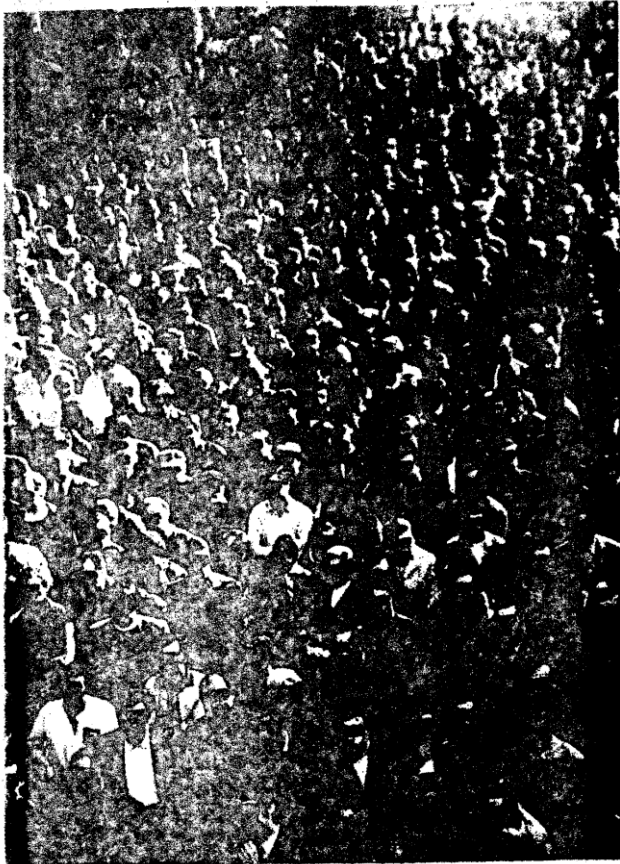

LA HUELGA GENERAL DE
NUESTRA COMARCA

PUBLICA:
SECTORES DE
COMISIONES OBRERAS
Y DE BARRIOS
DEL VALLES

AVANCE N° 9 JULIO 73 (5PTAS)

SUMARIO:

- 3 PAROS GENERALES EN SARDANYOLA-RIPOLLET CONTRA LA REPRESION.
  - HUELGA EN SINTERMETAL
:: :: AIScondel.
  - JORNADAS de LUCHA-HUELGA LOCAL Y GENERAL.
  - CONSOLIDEMOS COMISIONES obreras en cada fabrica. consolidemos la solidaridad.
  - MOLLET EXIGE AGUA.
  - LA HUELGA EN PAMPLONA.
-
- * LOS DESCUENTOS DEL I.R.T. Y LA SEGURIDAD SOCIAL.
  - * INFORMACIONES OBRERAS.

**CONTRA LA REPRESION!
POR LA LIBERTAD DE HUELGA!**

DOCUMENTOS POLITICOS DE LA

**ORGANIZACIÓN
COMUNISTA**

2-4327

U
GEOG
DIB
211

C-4/5

**BANDERA
ROJA**

LA LUCHA

**POR
LA**

**REPU-
BLICA**

Y POR

**EL SOCIALISMO
EN ESPAÑA**

DOCUMENTO INTERNO

JULIO-73

[VI/73]

ACCION

CEDOC
FONS
A. VILADO

EDITA COORDINADORA DE SECTORES DE C.C.O.O DE BARCELONA

viva comisiones obreras

AUMENTOS DE PRECIOS

REPRESION

DOS ARMAS
DE LA OFENSIVA CAPITALISTA

**la clase obrera
EN LUCHA!**

qué hacer ante
las elecciones
a concejales

OFENSIVA CONTRA LA REPRESSIÓ

Aquests dies uns 135 presos polítics de diferents presons espanyoles estan en vaga de fam. Exigeixen el reconeixement dels seus drets, l'amnistia. Al País Basc més de 30.000 treballadors ajuden aquesta acció amb vagues que, quan escrivim aquestes ratlles, duren ja alguns dies.

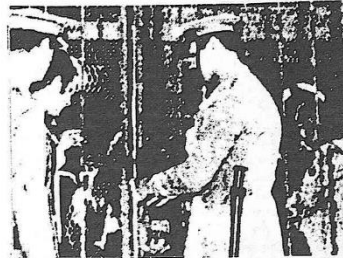
Els dirigents de Comissions Obreres Marcelino Camacho i els seus companys, condemnats el 20 de desembre de l'any passat a 162 anys de presó per defensar els drets dels treballadors, s'adrezen a la classe obrera i a tot el poble demanant que s'exigeixi l'ampliació del seu procés amb ocasió de la revisió que se n'ha de fer aquests dies al Tribunal Suprem.

El judici contra Rafael Pillado i els obrers del Ferrol es veurà també en

data propera. Els demanen més de 100 anys de presó.

S'anuncia també, com a proper a celebrar-se, el consell de guerra contra Eva Forest i els seus companys d'expedient, acusats per la policia política, amb un tenebrós muntatge, d'haver participat en la mort de Carrero Blanco, i amenaçats amb diverses penes de mort segons es diu en medis ben informats.

La matinada del dia 4, a Barcelona i a la comarca del Baix Llobregat, van ser detinguts 25 dirigents obrers i democràtics, els quals la policia acusa de pertànyer al PSUC. Immediatament els

obrers de la Siemens, de la Pirelli i d'altres empreses es van declarar en vaga per exigir la seva llibertat. Els advocats i personalitats barcelonines de tots els signes van iniciar aviat les gestions de protesta per aquestes detencions.

El règim té por, molta por. Sent que està sol i se sap dèbil, molt dèbil. Es va apropant l'hora de la seva fi i tracta de retardar aquest termini ineluctable amb l'arma de la repressió, però avui és possible fer front victoriosament a la repressió dictatorial amb la lluita de masses. Els treballadors de SEAT han aconseguit la llibertat dels seus companys detinguts, sotmesos a la jurisdicció militar, amb les seves vagues de solidaritat, amb les seves delegacions a la Capitanía General, a d'altres autoritats, a l'Església. Així cal aconseguir la llibertat de tots els detinguts el 4 de desembre, l'ampliació del procés a Marcelino Camacho i els seus companys de Comissions Obreres, la llibertat de Rafael Pillado i els treballadors del Ferrol. Així cal expressar la solidaritat amb els presos polítics que fan vaga de fam, així CAL IMPEDIR QUE EVA FOREST I ELS QUI AMB ELLA ESTAN COMPRESOS EN EL SUMARI SINGUIN CONDEMNATS A PENA DE MORT I EXECUTATS. No hem d'oblidar que el govern d'Arias Navarro va executar, a primeries d'aquest any, el jove català Puig Antich!

Aconseguir aquests objectius, imposar l'amnistia, és una tasca primordial de tots els democràtics. Cal passar a l'ofensiva a cada lloc de treball i d'estudi, a les barriades, a tot arreu, coordinant les accions contra la repressió, per l'Amnistia. Després d'haver estat lliurades les primeres 150.000 signatures per l'Amnistia recollides dins de la campanya de Justícia i Pau, que seran trameses al Govern per la jerarquia de l'Església, hem d'entrar des d'ara en una nova fase, de major amplitud, en la qual es recullin milions de signatures obertament, públicament, per tal d'avaluar l'exigència nacional de l'Amnistia.

NINGÚ NO POT RESTAR AL MARGE D'AQUESTA GRAN TASCA HISTÒRICA!

Comunicat de l'organització Bandera Roja de Catalunya

L'organització "Bandera Roja de Catalunya" culmina la seva trajectòria política amb l'ingrés col·lectiu dels seus militants en el Partit Socialista Unificat de Catalunya.

D'acord amb el Comitè Executiu del PSUC, aquest ingrés col·lectiu serà plenament efectiu a partir del proper ler de desembre (1).

L'organització "Bandera Roja de Catalunya" deixarà, doncs, d'existir com a tal i els seus militants passaran a exercir les responsabilitats que els pertocuin a les diferents organitzacions del PSUC.

L'ingrés col·lectiu de ERC en el PSUC és la culminació d'un procés polític, també col·lectiu, que ha tingut com a eixos principals d'avanç l'arrelament constant en la lluita de masses i l'esforç per accelerar, a tots els nivells, la crisi de la dictadura i preparar les condicions de la ruptura democràtica.

Aquest avanç ens ha dut a una plena identificació amb la política del PSUC, perquè és la política que millor representa i expressa els interessos de les masses populars. L'identificació ha estat reforçada, a més, per l'actitud franca i cordial dels seus dirigents i militants, tant en les discussions polítiques com en la pràctica conjunta dels darrers mesos.

Ingressarem col·lectivament al PSUC no sols perquè estem totalment identificats amb la seva política sinó també

perquè sabem que si és la força més representativa del moviment obrer i popular de Catalunya és perquè és la que amb més perseverença ha lluitat sempre contra la dictadura i la que millor defensa les aspiracions democràtiques dels treballadors i de tot el poble català.

Esperem que amb el nostre esforç contribuïrem a enriquir l'activitat política de totes les organitzacions del PSUC als diferents nivells.

L'enfortiment del Partit dels comunistes és la millor garantia per fer avançar la lluita de les masses, accelerar el procés de convergència democràtica entre totes les forces d'oposició de Catalunya i de tot Espanya, enderrocar la dictadura franquista i obrir pas a un règim democràtic. L'enfortiment del Partit dels comunistes és també la millor garantia de realització de les aspiracions socialistes del nostre poble.

En moments de canvi polític com els que vivim, el reforçament del PSUC és el primer deure de tots els comunistes. Per això esperem també que el nostre procés unitari, el nostre ingrés col·lectiu al Partit Socialista Unificat de Catalunya, marcaran el camí que han de seguir altres comunistes catalans.

BANDERA ROJA DE CATALUNYA

Barcelona, 25 de Novembre de 1974

(1) Vegeu la Declaració del CE del PSUC de 27-XI-74 al darrer n.º de TREBALL.

